Digitized by Google

QVARTA ET POSTREMA PARS

EXAMINIS

DECRETORVM CONCILII TRIDENTINI, COMPLECTENS EXPLICATIONEM LOCORVM:

De Reliquiis Sanctorum.
De Imaginibus.
De indulgentiis.
De ieiuniis.
De ciborum delectu.
De Feſtis.

ADDITA EST HISTORICA OBSERuatio controuerſiarum, de ſingulis locis, inde vſque ab Apoſtolorum temporibus.

AVTHORE
MARTINO CHEMNICIO, D.

GENEVAE
Typis Stephani Gamoneti.

ANNO CIↃ IↃCXIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE RELIQVIIS SANCTORVM.

Decretum Concilij Tridentini.

SAnctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Chriſto viuentium, ſancta corpora, quæ viua membra fuerunt Chriſti, & templa Spiritus ſancti ab ipſo ad æternam vitam ſuſcitanda & glorificanda, à fidelibus veneranda eſſe, per quæ multa beneficia à Deo hominibus præſtantur: ita vt affirmantes Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliaque ſacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari atque eorum opis impetrandæ cauſa, Sanctorum memorias fruſtra frequentari, omnino damnandos eſſe, prout iam pridem eos damnauit, & nunc etiam damnat Eccleſia.

QVIS SIT STATVS CONTROuerſiæ in hoc loco.

Scriptura cur Canonica dicatur.

SAcra ſcriptura ideo vocatur Canonica, quod ſit & eſſe debeat Canon ſeu Regula, ad quam exigendum, & ſecundum quam diiudicandom eſt, quicquid ſiue de dogmatibus, ſiue de cultibus in Eccleſia Dei diſputarur. Ad hanc regulam, hoc eſt, ad ſententias & exempla Scripturæ, ſi hæc diſputatio de reliquiis Sanctorum referatur & examinetur, facilis & plana erit diiudicatio. Vt autem commodius & rectius illud fieri poſſit, principio exponemus capita, in quibus hæc controuerſia de reliquiis Sanctorũ conſiſtit. Non enim in eo ſtatus huius controuerſiæ vertitur, An corpora, reliquiæ, ſiue oſſa Sanctorum, quorum animas Deus ex hac mortali vita ad cœleſtem patriam euocauit, propter ſpem reſurrectionis & glorificationis, ſint honorifice & reuerenter tractanda & ſepelienda, ſed pontificij, quando de veneratione atq; honore reliquiarum diſputant, de his potiſſimum capitibus dimicant.

Capita de quibus Põtificij in hac quæſtione dimicant.

I. Eleuatio cinerũ defunctorũ.

Corpora, cineres, ſeu oſſa Sanctorum, ex ſepulchris eruenda ſeu eleuanda, & in loco edito, puta ſupra ſummom altare, vel in alio conſpicoo loco collocanda, auro, argento, ſerico, &c. exornanda.

II. Circũgeſtatio in publicis proceſſionibus.

Reliqoias illas in proceſſionibus & ſupplicationibus publicis eſſe circumferendas, ac populo Chriſtiano tangendas, & exoſculandas, vel ſaltẽ ſpectandas, eſſe oſtentandas, & proponendas.

III. Canonizatio ad inuocationem.

Docent, tales reliquias per Pontificem Romanum eſſe approbandas, Extra. De reliquiis & veneratione Sanctorom, quod Canoniſtæ dicunt fieri per Canonizationem, quam ita definit Antonius parte 3. ſuæ ſummæ, Titulo 11. capite 8. quod per canonizationem Sancti proponantor à Papa, vt exemplar fidei & vitæ ſanctæ, & ab omnibus ADORANDI & in neceſſitatibus INVOCANDI.

IIII. Cultũ eorũ meritoriũ eſſe.

Docent ſingularem & meritorium cultũ Dei eſſe ſi populus opis impetrandæ caoſa (ſicut Tridentinum Decretum loquitur,) propoſitas & oſtentatas illas reliquias tangat, oſcoletur vel ſpectet, & ante illas, geſtu & animo adorabundus procidat, & candelis, ſerico, corollis, & ſimilibus ornamentis eas veneretur.

V. Gratiã & virtutẽ Dei in iis ineſſe.

Docent, gratiam & virtutem Dei in illis reliquiis, quibus etiam dictitant inſidere, aot aſſiſtere, quærandam, & eius participes fieri, qui reliquias illas tangunt vel ſpectant.

VI Offerẽda iis dona

Sacrificium Deo gratum eſſe, ſi reliquiis illis offerantur precioſa dona.

VII. Indulgentiam peccatorũ dari colentibus eas.

Reliquias illas tangentibus, oſculantibus, aut ſaltem ſpectantibus, multas peccatorom indulgentias pollicentur.

VIII. Orationes ad Sanctorũ reliquias magis exaudiri. Vota & peregrinationes ad loca ſanctorum.

Orationem meliorem, digniorem, & Deo acceptiorem eſſe, ſi fiat apud vel ante reliquias Sanctorum, vt quorum meritis opem impetremus. Atque ideo in neceſſitatibus vota facienda, & peregrinatinnes ſuſcipiendas ad illa loca, vbi exiſtimantor reliquiæ Sanctorum eſſe, vt ibi opis impetrandæ cauſa inuocentur.

IX. Ad Eucharistiã ſanctificandã conferre eas.

Ad ſacramenti Euchariſtiæ ſanctitatem etiam non parum conferre, ſi in altari reliquiæ Sanctorum incluſæ habeantur.

X. Geſtatio earum aut ſuper aliquem impoſitio.

Canoniſtæ docent, reliquias Sanctorum poſſe ſuper aliquem poni, Thomas addit, illas licite poſſe portari in collo ex deuotione & FIDVCIA ad Deum & ad SANCTOS, quorum ſunt reliquiæ, Hæc enim ſunt verba Thomæ.

XI. Vſus in iuramentis.

Iuramenta apud Pontificios fiunt tactis Sanctorum reliquiis, vt religio Iuriſiurandi inter Deum & inter Sanctos diuidatur.

XII. Multa oſſa falſo pro Sãctorum reliquiis haberi.

Incertis, ſuppoſititiis & falſis reliquiis plena ſunt apud Pontificios omnia, quibos tamen ſine diſcrimine eadem veneratio & idem honor exhibetur.

Hæc apud Pontificios in veneratione reliqoiarum & factitata eſſe & adhuc fieri, publicum & notorium eſt, quæ ideo in principio huius loci, tanquam in tabella explicata, proponere volui, vt Lector conſideret, quales abuſus & ſuperſtitiones, ſub ſpecioſo titulo, de honorandis Sanctorum reliquiis ſtabilire, & Eccleſiæ ruſus obtrudere conetur Tridentinum Concilium. De his enim capitibus quiuis Chriſtianus, ex verbo Dei recte inſtitutus, iuxta analogiam fidei facile iudicare poteſt. Quia vero quando ſuperſtitiones illæ reprehenduntur, inuidioſe opponi ſolet es Scriptora & ex pia antiqoitate plauſibilis titulus de honorandis Sanctorum reliquiis, ſub quo craſſas & tetras illas ſuperſtitiones, quas in Tabella præcedenti notauimus, venditare conantur. Primo igitur paucis oſtendemus Scripturæ ſententiam, quomodo illa, & teſtimoniis & exemplis Sanctorum demortoorom corpora, oſſa, ſeu reliquias veneretur & honorari velit, vnde ipſa antitheſis per ſe oſtendet, Pontificias venerationes nec teſtimonia nec exempla Scripturæ habere, imo Scripturæ aduerſas & contrarias eſſe. Secundo es hiſtoria antiquitatis, de veneratione reliquiarum, quædam annotabimus, quomodo illa à bono & tolerabili vſu ad ſuperſtitiones & abuſus magis magiſq; inceperit degenerare, donec tandem in Idololatriam non diſſimulandam euaſit.

Capita futuræ refutationis. Ex Scriptura quomodo honoranda reliquiæ. Ex hiſtoria antiquitatis.

SACRÆ SCRIPTVRÆ SENTENtia, de corporibus, oſsibus, ſeu reliquiis Sanctorum.

Quomodo gẽtes mortuorũ corpora tractauerint.

GEntes, cum verbum Dei de corporum reſurrectione & glorificatione ignorarent, licet de animarum immortalitate aliquid, quaſi per ſomnium cogitarint, ipſa tamen cadauera hominum mortuorum, propter fœtorẽ & immũdiciem tanquam abominabilia exhorruerũt, ſicut

Iulianus.

Iulianus apud Cyril. lib. 10. oſtendit. Inde Barbari quidam cadauera hominum canibus & auibus dilanianda & deuoranda proiecerunt. Et

Leges XII. tabularũ.

leges XII. Tabularum, corpora mortuorum in ciuitate, ne inde contaminarentur, ſepeliri ſeuere vetuerunt, quæ prohibitio etiam poſtea aliquot

Principum reſcripta.

Principum reſcriptis confirmata fuit.

Scriptura ſententia de mortuorum corporibus.

Scriptura vero non tantum animarum præſtantiam & immortalitatem docet, verumetiam corporum in piis in hac vita ſanctificationem celebrat, & eorum poſt hanc vitam, in reſurrectione ſummam glorificationem promittit. Sicut enim Deus non animam tantum, verumetiam corpus humanum creauit: Ita filius Dei Mediator non animam tantum, verumetiam corpus humanum aſſumere & redimere voluit. Et Spiritus S. Lauacro regenerationis & renouationis non animam tantum, ſed & corpus abluit, obſignat, & ſanctificat, nec anima tantum, ſed & corpora noſtra,

Irenæus.

ſicut inquit Irenæus, percipiunt Euchariſtiam, quæ cõſtat duabus rebus, terrena & cœleſti, corpore ſcilicet & ſanguine Chriſti.

Paulus de honore corporum fidelium.

Et Paulus affirmat, corpora fidelium etiam in hac vita eſſe domicilia & templa inhabitantis Spiritus S. & gratiæ Dei, 1. Cor. 6. & 2. Corinth. 6. Corpora etiam piorum eſſe membra Chriſti, idem affirmat, 1. Corinth. 6. Epheſ. 5. Et in ipſis etiam corporibus, & per corpora, Deus multa glorioſa & mirabilia opera in Sanctis ſuis exercet & oſtendit, ſicut per manus Apoſtolorum edebat ſigna & prodigia, ac vmbra Petri ſanabat infirmos, Acto. 5. Membra noſtra præbemus arma iuſtitiæ Deo, Rom. 6. Et glorificamus Deum, non tantum per ſpiritum, ſed & per corpus noſtrum, quę vtraque ſunt Dei, qui ea precio redemit, 1. Corinth. 6. Ac ſtigmata crucis & paſſionis Chriſti in ipſis noſtris corporibus portamus, Galat. 6. 1. Corinth. 15. Et illa ipſa hæc miſera piorum corpora filius Dei in nouiſſimo die ad vitam ſuſcitabit, Iohan. 5. Et in hac carne mea videbo Deum meum, Iob. 19. Qui corpus humilitatis noſtræ glorificabit, Phil. 3. Vt quod nunc ſeminatur in corruptione, ignominia, & infirmitate, reſurgat in incorruptibilitate, gloria & potentia, 1. Corinth. 15 Vt ſplendeat ſicut Sol, Matth. 13. & conforme reddatur glorioſo corpori Chriſti, Philip. 3.

Scriptura dupliciter conſiderat hominum corpora.

Scriptura igitur corpora piorum dupliciter conſideranda proponit. Primo, quia ſint per naturam, poſtquam propter peccatum in ſummas miſerias demerſa ſunt, corpora ſcilicet peccati & mortis, Rom. 7. & 8. in corruptione, infirmitate, & ignominia, 1. Corinth. 15. Sicut veteres eleganter dixerunt: Quid aliud eſt homo ſecundum corpus quam ſperma fœtidum, ſaccus ſtercorum, cibus vermium?

Bernhardus.

Poſt hominem vermis, poſt vermem fœtor & horror
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

Item:

Cum fex, cum limus, cum res viliſſima ſimus,
Vnde ſuperbimus, ad terram terra redimus.

Secundo, proponit Scriptura fidei ita conſideranda piorum corpora, quid per gratiam in hac vita in ſpe ſiant, & quid poſt hanc vitam in gloria futura ſint, ſicut iam oſtendimus.

Scriptura dupliciter de ſepulchris & cadaueribus mortuorũ loquitur.

I. Quomodo per ſe ſenſibus patent.

Eodem modo Scriptura etiam de ſepulchris & cadaueribus piorum loquitur dupliciter. Primo ſicut per ſe ſunt & ſenſui patent, vt cum Chriſtus Matth. 23. dicit: Sepulchra foris quidem apparere ſpecioſa, intus vero plena eſſe oſſibus mortuorum & omni ſpurcitia. Et quando Iob inquit, cap. 7. Induta eſt caro mea putredine, & ſordibus pulueris, cutiſque mea arida eſt abominabilis. Et 19. Vado ad terram tenebroſam & opertam mortis caligine terram miſeriæ & tenebrarũ, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitans Cap. 13. Quaſi putredo conſumendus ſum, & quaſi veſtimentum, quod comeditur à tinea, &c.

Matt. 23. Iob 7. 10. 13.

II. Quomodo ex gratia coram Deo.

Secundo loquitur Scriptura de corporibus, reliquiis & ſepulchris fidelium defunctorum, qualia ſunt ex gratia in fide & ſpe coram Deo, vt: Precioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius, Pſalm. 116. Cuſtodit Dominus omnia oſſa iuſti, vnum ex his non conteretur. Pſalm. 34. Vocantur mortui Dei, Ieſ. 26. Mortui tui viuent, expergiſcimini & iubilate, qui habitatis in puluere, quia ros herbarum virentium, ros tuus. Intra populus meus in cubicula tua, donec tranſeat indignatio mea. Et hinc ſumpſit Syrach, quod bis repetit, cap. 46 & 49. Oſſa eorũ de locis ſuis repullulent. Ieſai. 56. Veniunt in pacem, requieſcunt in cubilibus ſuis. Matth. 9. Non eſt mortua puella, ſed dormit. 1. Corinth. 15. Dormiunt in Chriſto. Apoc. 14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Nam & caro mea requieſcet in ſpe, reſurrectionis ſcilicet & glorificationis, Pſal. 16. Cumq. in veteri Teſtam. tactus mortui contaminaret, Chriſtus in nouo Teſtamento, aſſumpta mortali noſtra carne, tangens mortuos, ipſa cadauera noſtra ſanctificauit: Et poſitus in monumento alieno ſepulchra noſtra, per ſe immonda, glorioſa reddidit. Inde enim Angeli in albis in ſepulchro apparent, per ipſum enim ſepulchrum & requies humani corporis, facta eſt gloria, Eſaiæ 11.

Pſal. 116. Pſal. 34. Eſaia 26. Syr. 46. 49. Eſa. 56. Matth. 9. 1. Cor. 15. Apoc. 14. Pſalm. 16. Tactus mortui. Eſa. 11.

Hieronymus.

Hæc ideo copioſius deſcripſi, quia quando ſuperſtitioſus cultus reliquiarum reprehenditur, ſtatim ſolet obiici, quod Hieronymus etiam Vigilantio opponit: Ergo Petri & Pauli reliquiæ immundæ ſunt? Ergo Domini corpus in ſepulchro poſitum immundum fuit? Et Angeli mortuo cadaueri atque polluto præbebant excubias? Ergone cilicio colligandæ, & in ſterquilinium proiiciendæ ſunt Martyrum reliquiæ? &c.

Scriptura docet reliquias in precio habendas.

Reſpondemus autem, nos nequaquam ſentire aut docere, Sanctorum reliquias vel cõtemptim habendas, vel irreuerenter & irreligioſe tractandas, ſed eo illas loco & in eo precio habẽdas, ſicut recitata teſtimonia Scripturæ oſtendunt. Non autem inde ſequitur, vel ex humanæ rationis cogitationibus ſumendum, vel ab Ethnicorum aut quorumcumq; hominum exemplis diſcendum, aut quenque ſibi ipſi fingere debere, qua veneratione honorandæ ſint Sanctorum reliquiæ: ſed eadem Scriptura, quæ docet in precio haben-

Scriptura etiam locat rationē venerandi reliquias Sanctorū.

habendas Sanctorum reliquias, modum etiam & rationem veræ venerationis earum oſtendit. Et ſi hanc regulam ſequamur, non poterimus errare, nec poterit quis iure nos accuſare, quod reliquias Sanctorum non ſatis veneremur, ſi honorem in Scriptura præmonſtratum ipſis exhibeamus. Et quicquid huic regulæ non conſentaneum, in veneratione reliquiarum præſumitur, illud meritò ac iure reprehendere ac repudiare poſſumus. Lucerna enim pedibus meis verbum tuum. Et: Si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

Scriptura veteris Teſtamenti ignorat ea, quæ Pontificij de colendis reliquiis Sanctorū declamitāt.

Extant igitur in Scriptura multæ deſcriptiones funerationum, & quidem aliquot, vt in veteri Teſtamento magnificæ & ſumptuoſæ extant curationes funerum: nihil verò tale in illis deſcriptionibus legitur, ſicut Pontificij de cultu reliquiarum docent, ſed tantum quod funera piorum honorificè curata, reuerenter ad ſepulturam deducta, & religiosè in monumentis condita & aſſeruata ſint. Idem & multò quidem ſimplicius in nouo Teſtamento de ſepultura Baptiſtæ & Stephani legimus. Cumque tota plebs Iudæorum Patriarcharum memoriam ſemper maximi fecerit, & quidem ratione promiſſionis (ſicut in præcedenti loco dictum eſt) nomina eorum etiam in precibus publicè commemorarint, non tamen ad monumenta eorum inuocationem inſtituerunt, non oſſa ipſorum effoſſa circumgeſtarunt, & ad peculiarem cultum oſculanda, tangenda, ſpectanda, oſtentarunt, non accenſis cereis honorarunt, non impetrandæ opis cauſa coluerunt, non docuerunt gratiam & virtutem Dei apud reliquias illas quærendam, non vota fecerunt, non oblationes obtulerunt reliquiis illis, non impoſuerunt eas languentibus, nec ad collum portarunt, non poſuerunt in illis ſpem & fiduciam, non per oſſa Sanctorum iurarunt, cum aliàs in iuramento varios admiſiſſent abuſus, Matthæi 5. & 23.

Quid nouū Teſtamentū de reliquiis.

Quod ſi quis excipiat, in veteri Teſtamento gratiam Dei parciorem fuiſſe, & contactum mortui etiam pij tunc pollutum habitum: In nouo certe Teſtamento inter natos mulierum, excepto Chriſto, non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Et Stephanus plenus gratia & fortitudine, edidit miracula & ſigna magna in populo, Actorum 6. Non tamen vel cum Baptiſta, vel cum Stephano, vel cum Apoſtolis mortuis tale quid fecit Apoſtolica Eccleſia, quod Pontificios reliquiis Sanctorum facere oſtendimus. Eiſengrinus quidem ita argumentatur: Si, Actorum quinto, ægrotos exportarunt, vt venientis Petri vel vmbra illos obumbraret. Si, Actorum decimo nono, ſudaria à corpore Pauli delata, & ſuper infirmos impoſita, morbos fugarunt: quare non idem iam etiam reliquiis Sanctorū tribueremus, cum per mortem gratia ipſorum non ſit imminuta, ſed magis aucta.

Eiſengrini argumētū.

Sed illam argumentationem & talem conſequentiam Scriptura & veteris & noui Teſtamenti prorſus ignorat. Neque enim quæcūque Deus per Sanctos ſuos in hac vita fecit, eadem etiam per corpora & oſſa ipſorum poſt mortem ſe facturum promiſit. Vtebatur miniſterio ipſorum in hac vita ad propagandum Euangelium, & addidit promiſſionem de ſignis ſequentibus, Marc. 16. Illo miniſterio defuncti ſunt in hac vita, & ſicut de Dauide, Paulus Actor. 13. inquit, cum ſuæ generationi voluntate Dei ſeruiiſſent, obdormierunt. Non itaq; conſequens eſt, quod Deus in hac vita per Sanctos præſtitit, illud poſt mortem apud reliquias ipſorum quærendum eſſe. Non dubium ſanè eſt, Deum pro infinita ſua potentia per oſſa Sanctorum maiora etiam miracula poſſe facere, quàm quæ per ipſos, dum in hoc ſeculo viuerent, facit. Sed Scriptura cùm de corporibus & oſſibus Sanctorum mortuorum multa tradat, non tamen vel à potentia Dei abſoluta, vel ex eo quod Deus per Sanctos in hac vita fecit, conſequentiam talem texit ad reliquias ipſorum, vt ſine certo & expreſſo verbo peculiarem cultum ad reliquias Sanctorum inſtituat. Et Dei voluntas non noſtris argumentationibus, ſed ſuis ipſius æſtimanda eſt vocibus. Hæc regula certiſſima & tutiſſima eſt.

Ac diligenti obſeruatione dignum eſt, quod exempla de reliquiis Sanctorum in verbo Dei ita deſcripta ſunt, vt quaſi intento ad fontem digito, explicationes & refutationes eorum, quę à Pontificiis opponuntur, præbeant. Vt Eliſæus, 4. Reg. 13. iam moriturus vaticinatur de victoria Iſraelitarum contra Syros, ſi conuertantur ad Dominum. Cumque Eliſæus iam mortuus & ſepultus eſſet, & eodem anno copiæ militares Moabitarum irruptionem facerent in terram Iſrael, Deus peculiari & extraordinario miraculo confirmaturus veritatem vaticinij Eliſæi, per contactum oſſium ipſius iam defuncti, mortuum hominem reſuſcitauit ad vitam. (Et hoc eſt quod Syrach dicit, c. 48. Corpus Eliſæi poſt mortem prophetaſſe.) Quidni enim Deus ſua virtute, quando vult, hæc poſſet facere, per oſſa illa, quæ ſuæ cuſtodiæ commendata eſſe affirmat, Pſalm. 34. Non autem dicit Scriptura, mortuum illum hominem ex deſtinato & propoſito ad Eliſæi ſepulchrum abductum, vt contactu oſſium ipſius reſuſcitaretur, quaſi tunc fuerit conſuetudo in populo Dei, concurrendi ad ſepulchra Prophetarum ſeu Sanctorum, vt votis & inuocationibus gratiam & virtutem apud oſſa mortuorum quærerent. Sed textus dicit inopinato caſu mortuum illum in Eliſæi ſepulchrum proiectum, cùm quidem vellent ſepelire hominem, & ſuperuenientibus latrunculis, non haberent ſpacium faciendi foueam, ne itaque cadauer inſepultum, hoſtium libidini expoſitum eſſet, aperuerunt tymbam monumenti, quod proximum erat, quod Eliſæi fuit, & in illud non depoſuerunt (tantùm enim temporis non habebant) ſed proiecerunt mortuum ſuum, qui ad fundum delapſus, ita attigit oſſa Eliſæi, & reuixit, vt hoc miraculo Deus Iſraelitas commonefaceret Prophetiæ Eliſæi, ne timerent incurſiones hoſtiles, ſi modò Domino adhærerent.

Exemplū de reliquiis Eliſæi.

Quia verò illuſtre & ſtupendum fuit illud miraculum, & Pontificij omnes illos ſuos cultus reliquiarum, quos paulò antè deſcripſimus, ex miraculis extruxerunt (à miraculis enim argumentantur ad inſtitutionem cultuum) videbimus, an Scriptura ex inſigni hoc miraculo oſſium Eliſæi idem fecerit, vel faciendum præſcripſerit, quod Pontificij faciunt in cultu ſuarum reliquiarum. Si enim Scriptura ex illo oſſium Eliſæi miraculo idem fecit, valebit illa Pontificiorum conſequentia, à miraculis ad cultum, ſin mi-

Ex miraculo oſſium Eliſæi non inſtituitur cultus.

nus, recte & tuto ea poterit repudiari, à quibuſcunq; etiam nectatur. Iam vero etiam poſt editum illud miraculum, Eliſæi oſſa non legimus ſepulchro eruta, in ſublime eleuata, non circumgeſtata, non exoſculanda, tangenda, ſpectanda, propoſita, non candelis honorata, non ſerico exornata, non opis impetrandæ cauſa, inuocatione adorata, nõ ad peculiarem cultum propoſita. Nec inſtitutus fuit concurſus ad oſſa illa ad quærendum ibi gratiam & virtutem Dei, non promiſſæ indulgentiæ, non impoſitæ reliquiæ illæ infirmis vel mortuis, non per illas iuratum, non collocata in illis ſpes & fiducia, &c. Tale prorſus nihil in Scriptura de reliquiis Eliſæi factum legimus, etiam poſtquam inſigne & ſtupẽdum illud miraculum per oſſa eius editum fuiſſet. Sed oſſa Prophetarum in monumentis ſeu ſepulchris relicta ſunt, id quod etiam Chriſtus affirmat Matthæi 23. Nec ad ſepulchra illa iuſtorum Iudæi perrexerunt adoraturi ſeu inuocaturi. In templo enim adorabant. Ædificabant ſane ſepulchra Prophetarum, & ornabant monumenta iuſtorum, Matth. 23. declarantes ita reuerentiam ſuam erga ſanctos Prophetas, quos iniuſte occiſos fatebantur. Sed hoc ipſorum ſtudium nõ in admodum excellenti gradu à Chriſto cõmendatur, quin potius, ſicut & Chryſoſtomus interpretatur, hoc in ipſis grauiter reprehenditur, quod ſint mortuorum Prophetarum laudatores & admiratores, cum viuentium, & præſentium, qui peccata arguunt, & verbum Dei pure docẽt, ſint contemptores & perſecutores, quodq; Sanctos pauperes hic viuentes negligant, & in mortuorum monumentis ædificandis oſtentationis gratia multum abſumant. Nam & hanc interpretationem addit Chryſoſtomus.

Ornantes ſepulchra iuſtorum quãdo laudentur. Matth. 23.

Hæc ſunt manifeſta & profecto talia, quibus ſemel tota hæc controuerſia, de reliquiis Sanctorum, definiri, & vniuerſus Pontificiorum cultus hac in parte refutari poteſt. Nam & Syracides cap. 48. deſcribens miracula Eliſæi in vita & poſt mortem, finem & vſum ponit, ne vnum quidem ex illis capitibus, quæ de Pontificiorum cultu annotauimus, ſed confirmationem vaticiniorum Eliſæi, vtque populus à peccatis ad Deum, quem Eliſæus docuerat, conuerteretur. Et memoriam quidem ac reliquias Sanctorum & Prophetarum reuerenter celebrat Syracides, non autem addit ſuperſtitiones illas, de quibus Pontificij dimicant: ſed oſſa in ſepulchris ſub ſpe glorioſæ reſurrectionis relinquit, & reuerenter habet, vt capit. 46. & 49. Sit memoria eorum in benedictione, & oſſa eorum locis ſuis pullulent ſeu reuireſcãt, & nomen eorũ permaneat in æternum, permanente gloria ipſorũ ad poſteros.

Oſſa piorũ relinquũtur in ſepulchris.

Porro extat etiam in ſcriptura exemplum de aſſeruatis & deportatis Ioſephi reliquiis, cuius conſideratio præbebit materiam veræ explicationis & refutationis eorum, quæ Pontificij de transferendis & aſſeruandis reliquiis Sanctorum diſputant. Ioſephi enim mortui corpus non fuit in Ægypto vel ſepulturæ mandatum, vel in monumentum illatum, ſed aromatibus conditum, & in arcam ſeu ciſtam ex precioſo ligno fabrefactam ſepoſitum, & vſque ad exitum Iſraelitarum ex Ægypto aſſeruatum. Num vero ad inſtituendum talem cultum, ſicut capita de Pontificia veneratione reliquiarum ſupra deſcripta ſunt? Nequaquam. Sed Ioſeph, ad teſtificandam ſuam fidem in promiſſionem Dei, mandauit, ne corpus ſuum in Ægypto ſepeliretur, ſed vt tam diu aſſeruaretur, donec in tempore viſitationis oſſa ſecum aſportarent in terram promiſſionis, vt hoc quaſi illuſtri pignore poſteri inter preſſuras & perſecutiones animari, de exitu ex Ægypto, & de hæreditanda terra promiſſionis, non hæſitarent. Nam & ideo hoc Ioſephi factum, reliqui ex duodecim Patriarchis non traxerunt in exemplum, nec ſequentes Prophetæ & iuſti hoc imitati leguntur. Nec vero dubium eſt, filios Iſrael oſſa ſeu reliquias Ioſephi reuerenter aſſeruaſſe, id quod Syrach oſtendit verbo ἐπισκέπτεσθαι, quod ſignificat tam diligenter aliquid ſeruare, ac ſi operimento aliquo defendatur & muniatur, nihil tamen illius ſuperſtitioſæ venerationis, quam ſupra deſcripſimus, ipſos reliquiis illis Ioſephi exhibuiſſe legimus. Vetus tranſlatio legit Syrach 49. Oſſa Ioſephi viſitata eſſe, & poſt mortem propheta ſſe, quod quidam eo detorquent, quaſi Iſraelitæ ad oſſa Ioſephi, inſtituta peregrinatione tanquam ad oraculum concurrerint. Sed Græcus textus habet ἐπεσκέπησαν, quod verbum iam explicatum eſt. Poſteriora vero verba prorſus non habet, ſed ex cap. 48. quod ibi de Eliſæi oſſibus dicitur, Librarij ad Ioſephi etiam oſſa, contra fidem textus tranſtulerunt.

Exemplũ Ioſephi nõ ad imitationem.

Text. Syrach ad peregrinationem trãſformatus.

Porro de aſportatis etiam Ioſephi reliquiis, hiſtoria ſacra loquitur, Exod. 13. Sed nec eo modo nec fine, nec ea de cauſa, nec tali opinione, ſicut circumgeſtationes reliquiarum apud Pontificios fiunt. Reuerenter ſine dubio reliquias illas Ioſephi Iſraelitæ aſportarunt ex Ægypto in terram promiſſionis, ſed nihil tale ipſis exhibuerũt, quale Pontificios ſuis reliquiis facere ſupra oſtendimus. Neque enim cum Pharao ipſos inſequeretur, cum ignitis ſerpentibus infeſtarentur, cumq; vndique ab hoſtibus premerentur, ad Ioſephi reliquias, quas ſecum portabant, opis impetrandæ cauſa, ſicut Tridentinum Decretum loquitur, confugerunt. Cumque reliquias illas in terram promiſſionis tuliſſent, non eleuarunt illas (ſicut Pontificij loquuntur) nec peregrinationes & cultus ad illas inſtituerunt: ſed ſub terra illas condiderunt & ſepelierunt, Ioſuæ 24. Nec poſtea ad ſepulchrum vel Ioſephi, vel aliorum Patriarcharum, & Prophetarum, tales concurſus & cultus vnquam inſtitui leguntur, quales Pontificij ad ſuas reliquias celebrant. Imo Epiphanius contra Antidicomarianitas citat ex 70. interpretatione ſententiam Scripturæ, qua damnantur illi, qui mortuis cultum præſtant. Et apud Cyrillum, lib. 10. contra Iulianum, citatur ſententia ex Eſaia, ex ſepulchris & ſpeluncis dormiunt propter inſomnia. Quod tamen Hieronymus inconſtantia quadam, quæ in ſepulchro Hilarionis per vigiles noctes ducere erat ſolita, laudat, & quidam etiam aſſumentum illud in 49. cap. Syracidis, de oſſibus Ioſephi prophetantibus, ita interpretari non verentur.

Tranſportatio oſſiũ Ioſephi qualis.

Non concurſus ad oſſa Ioſephi.

Epiphanius.

Cyrillus.

Similiter extat etiam in Scriptura exemplum de oſſibus ſeu reliquiis mortuorũ ex vno ſepulchro in aliud tranſlatis, vt intelligeremus, Scripturam etiam in hac diſputatione de tranſlatione reli-

Tranſlatio reliquiarum in ſcriptura.

Aſſeruatio & deportatio oſſium Ioſephi.

he teliquiatum certam regulam præbere. Nequaquam autem iis de cauſis, eo modo, & eo fine, talis tranſlatiu in Scriptura facta deſcribitur, ſicut apud Pontificos fit. Sed qnia ciues Iabes *Oſſa Saulis & Ionathæ.* Gilead ſepelierant oſſa Saulis & Ionathæ in nemore Iabes. 1. Regum 31. Dauid igitur poſtea oſſa eorum tranſtulit in terram Beniamin, & intulit in paternum Saulis ſepulchrum, 2. Reg. 21. Audis cauſam politicam, ſicut tunc magnę familię ſua *Sepulchreta familiarum.* peculiaria habebant ſepulchreta. Et Berzellai ſenea ideò aulicam dignitatem reſpuit, vt poſſit ſepeliri iuxta ſepulchrum parentum ſuorum, 2. Reg 19. Aliud etiam illuſtre exemplum extat 4. *Ioſias.* Reg. 23 Cùm enim Ioſias ſepulchra, quæ erant in excelſo Ieroboam, deſtrueret, oſſa exuit ex ſepulchris, & combuſſit ea ſuper altare. Cùm verò intelligeret non procul inde abeſſe ſepulchrum *Sinite eum quieſcere.* viri Dei & Prophetæ, mandauit Ioſias: Sinite eum *Oſſa de ſepulchris eiecta.* quieſcere, & nemo loco moueat oſſa eius. Et addit textus, Oſſa illa intacta manſerunt. Econtrà verò pœna diuina ita deſcribitur: Ieremiæ 8. Eiicient oſſa eorum de ſepulchris ſuis. Baruch. 2. Transferentut oſſa Pattum noſtrorum da loco ſuo, & pruiicientur.

Ex his itaque, quę hactenus recitauimus, manifeſtum eſt, ſi ſacram Scripturam prn Canone & Regula dogmatum & cultuum habere volumus, Pontificias reliquiarum venerationes iura & rectè repudiari poſſe, cum Scripturæ teſtimoniis & exemplis deſtituantur, nec illis conſentaneæ ſint. Sanctas verò piorum reliquias ita recte ſecuudum Scripruram honorari, ſi ita, ſicut Scripturæ ſententiis oſtendimus, de ipſis ſentiamus, atque hac opinione reuerenter funera curemus, religioſè ad ſepulturam deducamus, & terræ, magnæ matri, commendemus, iuxta *Reliquiæ Sanctorū in terra quieſcunt.* ſententiam Dei. Terra es, & in terram reuetteris. Atq; ea ibi, in ſpe reſurrectionis, & glorificarionis, reuerenter quieſcere, Ieſa. 57. & in puluere dormire, (Dan. 12.) ſinamus, donec, qui in monumentis ſunt, audiant vocem filij Dei, quaad vitam ſuſcitentur, Ioa. 5 Hoc enim modo, ipſius Dei cuſtodiæ reliquias Sanctorum commenda*Tatianus.* mus, Pſ. 34. Vt ſint, ſicut oratio quædam Tatiani ad Græcos eleganter inquit, ἐν ταμιείοις ἐναποκείμενα, in penu, conclaui ſeu cubiculo prædiuitis *Cyrillus.* Domini depoſitæ. Et Cyrillus lib. 10. contta Iulianum verum reliquiarum honorem in Eccleſia etiam hoc modo deſcribit. Defunctorum, inquit, reliquias viderit quiſpiam apud nos non nudas & negligenter in terram protectas, ſed bene compoſitas. Occultatę enim quodammodo ſunt in ſinu matris, in profundis terræ, ſicut & *Prudentius.* Prudentius eleganter canit: Nunc ſuſcipe terra fouendum, Gremióque hunc ſuſcipe molli, Hominis tibi membra ſequeſtro, Generoſa & fragmina credo.

Canonica reliquiarū veneratio. Sed de hac vera & Canonica reliquiarum venerarione, Tridentinum Decretum non admodum eſt ſollicitum. Dimicat autem de aliis *Papiſtica reliquiarū veneratio, pugnat cōtra Scripturam.* ſuperſtitioſis reliquiarum cultibus, qui non tantum carent teſtimonio verbi Dei, ſed contra illud non obſcurè pugnant. Electitij enim cultus qui opis impetrandæ cauſa, ex rationis humanæ præſumptione, ſine verbo Dei inſtituuntur & ſuſcipiuntur, etiamſi magnam ſpeciem præ ſe ferant, in Scriptura tamen reiiciuntur & prohibentur, Deuter. 12. Coloſ. 2. Ita gratiam & virtutem ſuam Deus vult in verbo & Sacramentis, iuxta mandatum & promiſſionem, fide & inuocatione ad Deum quæri. Ea igitur ſine verbo & extra verbum, non debet à nobis ad Sanctorum oſſa allegari. Hora etiam nunc eſt, quod inuocatio ad nullum locum alligata eſt, Ioannis 4. Pugnat igitur contra officium Mediatoris Chriſti hæc perſuaſio, quòd oratio dignior, melior & acceptor ſit, ſi fiat coram reliquiis Sanctorum, quam ſi in ſpiritu & veritate, in nomine Chriſti, in alio loco fieret. Ita indulgentias peccatorum promittere oſculantibus reliquias, pugnat contra doctrinam de fide in Chriſtum, per cuius ſolius nomen remiſſionem peccatorum accipiunt credentes, Actor. 10. Fiduciam & ſpem collocare in reliquias, pugnat contra primum præceptum. Per aliud quam per Dei nomen, vt per reliquias iurare, pugnat contra ſecundum præceptum: Sanctos verò, quorum reliquiæ à Papa canoniſatæ ſunt, in neceſſitatibus inuocare & adorare, adoerſa fronte repugnat doctrinæ de inuocatione & adoratione Dei. Et hæc omnia, quæ cum verbo Dei non obſcurè pugnant, in Pontificia reliquiarum veneratione fieri notorium eſt, & in principio oſtendimus. Et ipſa appellatio Scripturæ canonicæ nos admonet & confirmat, vt quicquid in veneratione reliquiarum cum hac regula non conſentit, ſed ab ea diſcedit, vel cum ea pugnat, liberè bona quorumcunque hominum venia repudiemus. Quando verò reliquias Sanctorum ita veneramur, ſicut Scripturæ exempla nobis præmonſtrant, tunc certi ſumus, nos rectæ viæ quæ appellatur via mandatorum Dei, inſiſtere.

Hanc Scripturæ ſententiam Auguſtinus breuitat complectitur de Ciuitat. lib. 1. cap. 19. Non contemnenda & abiicienda ſunt corpora defunctorum maximè iuſtorum atq; fidelium, quibus tanquam organis & vaſis, ad omnia bona opera, ſanctus vſus eſt Spiritus. Si enim paterna veſtis & annulus, ac ſi quid huiuſmodi, tantò carius eſt poſteris, quantò erga parentes maior extitit affectus, nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ vtique multò familiarius & coniunctius, quàm quælibet indumenta geſtamus, vnde & antiquorum iuſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, exequiæ celebratæ, ſepultura prouiſa ipſis dum viuerent, hæc de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus, filiis mandauerunt, verum iſte authoritates non hæc admonent, quòd inſit vllus cadaueribus ſenſus, ſed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant, propter fidem Reſurrectionis aſtruandam.

ANNOTATIONES QVÆDAM ex hiſtoria Antiquitatis, de reliquiis Sanctorum.

TAm breui itaque ac facili compendio, tota controuerſia de reliquiis ſanctorum dirimi & diiudicari poſſet, ſi ſacram Scripturam vt Canonem & regulam in hac cauſa ſeriò adhibere vellemus. Sed Pontificij in Scriptura non *An ex conſuetudinibus hæc cōtrouerſia diiudicanda.* multum ſibi præſidij poſitum videntes, totam hanc controuerſiam à Scripturæ norma, ad Patres, & ad veteres conſuetudines, transponere conantur. Sed nos ſeducentes illos non volumus

Digitized by Google

Cyprianus. ſequi. Non enim videndum eſt, inquit Cyprianus, quid aliqui ante nos fecerint, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, in ſuo verbo nobis faciendum præſcripſerit & præmonſtrarit. Neq; enim hominum conſuetudinem, ſed Dei veritatem ſequimur. Nec hominum vel priuatæ vel publicæ deuotiones, ſed ſola ſacra ſcriptura Canon, regula & norma eſſe debet dogmatũ & cultuum *Auguſtinus.* in Eccleſia. Quicquid igitur in patrum ſcriptis, & in antiquis conſuetudinibus cum hoc Canone congruit, cum laude eorum recipimus, quicquid vero ab hac regula diſſentit, cum pace eorum, libere, ſalua honorificentia, quæ talibus debetur viris, reſpuimus, ſicut in prima parte pluribus hæc ſententia demonſtrata eſt.

Initia. Quia tamen non immerito magna eſt & eſſe debet antiquitatis reuerentia: Videbimus quos ritus vera antiquitas circa reliquias Sanctorum, qui Scripturæ conſentanei fuerunt, ſeruarit, quan*Progreſſus.*do vero, vnde, & quomodo longius progreſſum ſit. Quæ principia, licet primo fuerunt tolerabi*Exitus.*lia, admixtis tamen paulatim ſuperſtitionibus, tandem in non diſſimulandam idololatriam euaſerunt.

Martyria in honore. Fuerunt igitur poſt Apoſtolorum tempora multi præſtantiſſimi & celeberrimi Martyres, & in magno precio ac honore habita fuerunt martyria. Baſilidis enim hæreſin docentem non eſſe *Reliquiæ Martyrũ ſepultæ.* pro Chriſto martyrium ſubeundum, quia non ipſe, ſed pro ipſo Simon Cyrenæus ſit crucifixus, magna vehementia refutarunt. Huc enim pertinet quod Irenæus ſcribit lib. 3. cap. 20. Ad tantam temeritatem progreſſi ſunt quidam, vt etiam martyres Domini ſpernant, & inhonorent eorum martyrium. Corpora etiam ſeu reliquias martyrum reuerenter & religioſe tractarunt. Sed nihil aliud legimus, quam quod honorificæ ſepulturæ eas tradiderunt. Ita Epiſtola martyrum *Euſebius.* Galliæ circa annum Domini 160. apud Euſebium libro 5. capite 1. conqueritur, perſecutores Martyrum corpora inhumata proieciſſe canibus, adhibitis nocte ac die cuſtodibus, ne quiſquam illorum à Chriſtianis ſepeliretur. Reliquias vero combuſtas, & in fauillam redactas in Rhodanum diſperſiſſe. Et additur: Nos vero in magno eramus mœrore conſtituti, quod non liceret nobis corpora Sanctorum martyrum ſepulturæ tradere. Circa idem tempus acciderunt etiam ea, quæ Epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis apud Euſebium lib. 4. cap. 15. de Polycarpi oſſibus narrat, de quibus in præcedenti loco diximus. Per*Polycarpi oſſa.*ſecutores enim nolebant Polycarpi corpus Chriſtianis humandum concedere, ſed exuſſerunt illud, Chriſtiani vero oſſa illa ambuſta nacti, auro & gemmis precioſiora habuerunt. Sed quid illis fecerunt? Sicuti conueniebat, inquiunt, ex more ea condidimus. Illo vero tempore cœperunt ad ea loca, vbi inſignium Martyrum reli*Conuentus Eccleſiaſtici ad monumenta Martyrum, quãdo.*quiæ humatæ erant, cœtus ſeu conuentus Eccleſiaſticos, præcipue die paſſionis ipſorum, quẽ eleganter appellarunt Natalitium, celebrare. Ita enim inquit Epiſtola Smyrnenſis. Vbi etiam, quo ad fieri poteſt, congregatis cum exultatione & gaudio, Dominus Natalem Martyris ſui diem celebrare largietur.

Hæc Pontificij producentes mox attexunt, ſeu potius affingunt omnia illa ſua capita de veneratione reliquiarum, quæ in principio huius loci expoſuimus, quaſi fuiſſent illa omnia antiquiſſimis primitiuæ Eccleſię temporibus in vſu. Sed Epiſtola Smyrnenſis affirmatiue & negatiue *Epiſt. Smyrnenſis.* clariſſime totum negotium explicat. Cultum enim martyrum ſimpliciter & diſerte negat. Honores vero ipſorum ita deſcribit, non ſicut Pontificij Sanctos colunt, ſed ſicut Scriptura docet, quemadmodum hiſtoria illa in præcedenti loco plene explicata eſt. Quia enim Chriſtiani vide*Martyrũ panegyres quare primũ inſtitutæ, & quomodo celebratæ.*bant, apud Græcos multos ad virtutem & fortitudinem inflammari, inde, quod viri fortes, qui ſtrenue pro patria pugnãdo nobili morte occubuerant, anniuerſariis laudibus coronarentur, cum apud ſepulchra illorum conueniretur: (Ita *Cyrillus.* enim Cyrillus libro 6. contra Iulianum, vbi de martyrum honoribus agit, loquitur) iudicarunt, & in Eccleſia hac ratione multos ad fortiter ſuſcipienda, & conſtanter perferenda Martyria, incitari & confirmari poſſe. Cum igitur viderent multos martyria auerſari, & in perſecutionibus deficere, inſtituerunt Martyrum panegyres peculiari ſolennitate celebrandas, in quibus certamina ipſorum debitis laudibus efferebantur, memoria ipſorum grata prędicatione celebrabatur, coronę ac palmę, quibus à Deo agonothetę iuxta Scripturę promiſſiones donati eſſent, Martyres glorioſe prędicabantur, vt hoc modo ſuperſtites, ad futura certamina pro fide ſubeunda & perferenda, prępararentur, excitarentur, & confirmarẽtur, ne metu ſuppliciorum deficerent, & confeſſionem abiicerent. Et hoc eſt quod Epiſtola Smyrnenſis dicit: In loco ſepulturę Polycarpi congregati, cum gaudio & exultatione diem paſſionis eius celebrauimus, ad memoriam eorum qui ante certarunt, & ad futurorum exercitationem & prępararationem, ſiue, vt Ruffini Paraphraſis habet, vt ſequentium animi ad pręceſſorum viam exemplis inſignibus ſuſcitentur. Sed hęc in pręcedenti loco diligentius & prolixius explicauimus. Hoc loco vero pauca repetenda fuerunt, vt oſtenderetur falſum eſt, quod Pontificij fingunt, antiquiſſimis primitiuę Eccleſię temporibus talem fuiſſe cultum & venerationem reliquiarum, ſicut ex pontificię Eccleſię vſu & praxi in principio huius loci deſcripſimus.

Hęc igitur in veteri Eccleſia inita fuerunt panegyricorum conuentuum apud ſepulchra martyrum, tolerabilia ſane nec reprehendenda, ſed pro ratione illorum temporum in mediis & ſęuiſſimis perſecutionibus vtilia, vt ſcilicet ad imitationem fidei, charitatis & conſtantię martyrum, reliqui inuitarentur ac armarentur. Et talis ratio honorandi reliquias Sanctorum manſit in Eccleſia etiam ſequentibus temporibus. Martyrum enim corpora non inhumata circumge*Veteres nõ elauarunt, non circũgeſtarunt, ſed ſepelierunt reliquias.*ſtarunt, cultus & opis impetrandę cauſa, ſicut Pontificij faciunt: Sed ea reuerenter, & quidem cum periculo ſepelierunt, ſicut Euſebius libr. 7. cap. 16. narrat: Aſtyrium Martyris cuiuſdam corpus humero ſuo ſplendidoque & precioſo indumento impoſitum detuliſſe, & ſplendidiſſimę ſepulturę, quantum conueniebat, tradidiſſe. Et capit. 22. Sanctorum mortuorum corpora complexi ſinu exceperunt, lauerunt & ad ſepulturam ornarunt. Ita Origenes contra Celſum lib. quinto inquit: Humana cadauera vt animę domicilia, haudquaquam ſunt abiicienda, quippe quę

ex opti-

Digitized by Google

ex optimatum legum permiſſu cum honoribus, qui haberi his poſsunt, & ſepultura dignantur. Et lib. 8. Rationalem animam honorare didicimus, & huius organa ſepulchro honorifice demandare. Alibi, vt libro 1. in Iob, meminit precioſi veſtitus, quo mortui ornabantur, quando in terram erant condendi. Loca vero ſepulturæ appellata fuiſse κοιμητήρια, Euſebius teſtatur libr. 7. capit. 13. Vbi etiam dicit, illa à perſecutoribus erepta fuiſse Chriſtianis, vt ſcilicet non potuerint ibi ſuas panegyres celebrare. Ita Tertullianus in Apologetico dicit Romæ in eodē cœmiterio, in via ſcilicet Oſtienſi, ſuo tempore extitiſſe monumentum Petri & Pauli. Et Euſebius ex Caio quodam ſcriptore Eccleſiaſtico idem confirmat. Tunc igitur Sanctorum corpora nondum monumentis eruebantur, ſed ſinebantur in cubiculis ſuis dormire. Cyprian. libr. 3. Epiſt. 6. diligenter iubet annotari dies, quibus Martyres decedunt, vt commemorationes eorum in Martyrum memoriis celebrari poſſint, ſicut ex Epiſtola Smyrnenſi iam oſtendimus. Et apud Euſeb. lib. 7. Epiſt. Hieracis inquit: Cum ab omnibus pulſi morti traderentur, etiam tunc feſtum egimus, & quilibet ſingularum afflictionum locus panegyricus nobis fuit, ager, ſolitudo, nauigium, diuerſorium, carcer, &c. Hæc io certis hiſtoriis ita deſcripta extant, in quibus nihil eorum capitum, quæ de pontificia veneratione reliquiarum ſupra expoſuimus, ſed ea tantum legimus, quę in Epiſt. Smyrnenſi explicauimus, de honeſta ſcilicet ſepultura, & de panegyricis commemorationibus Martyrum. Quæ vero præterea ſuppoſititia, dubia, & falſa ſcripta ſub nomine & titulo Romanorum Pontificum feruntur, eorum, quia nec poſsunt nec debent veritati teſtimonium præbere, merito non habetur ratio. Tali igitur reuerentia & veneratione tractatæ & habitæ fuerunt reliquiæ Sanctorum in primitiua Eccleſia, vltra annos trecentos.

Qualis veneratio reliquiarum primis trecentis annis.

Hæretici damnati propter contumelias reliquiarū.

Porro in veteri Eccleſia etiam hæretici quidam damnati fuerunt, ideo quod reliquiis Martyrum non deferrent debitos honores. Hiſtoriæ vero oſtendunt, cauſas damnationis non fuiſſe illas, de quibus Pontificij in hac controuerſia dimicant, ſed longe alias. Et hæc ipſa conſideratio de hæreticis aliquid lucis huic controuerſiæ affert. Baſilides igitur, ſicut ſupra oſtendimus, ideo damnatus fuit, quod Martyria diceret non neceſſaria, ſed inutilia & vana eſſe, ac propterea ipſos Martyres, ſicut Irenæus loquitur, ſperneret. Caianos ſcribit Hieronymus à Tertulliano damnatos, eo quod reliquias Martyrum non honorarent. Illos vero Auguſtinus dicit carnis reſurrectionem negaſſe. Ratio igitur & cauſa manifeſta eſt. Concilium Gangrenſe canone 20. damnat eos, qui panegyricas Martyrum ſolennitates, quæ tunc eo fine & modo ſicut oſtenſum eſt celebrabantur, damnabant. Atq; inde ſumptum eſt, quod in libello de dogmatibus Eccleſiaſticis capit. 73. ſcribitur, Sanctorum corpora, & præcipue beatorum Martyrum reliquias, tanquam Chriſti membra ſynceriſſime honoranda, & Baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca ſancta diuino cultui mancipata, affectu piiſſimo & deuotione fideliſſima adeundas credimus. Si quis contra hanc ſententiam venerit, non Chriſtianus ſed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Verba vero canonis Gangrenſis hæc ſunt: Si quis per ſuperbiam tanquam perfectum ſe exiſtimans, conuentus, qui ad memorias martyrum fiunt, abominatur, & miniſteria, quæ in eis fiunt, ſimul cum eorum memoriis execratur, anathema ſit. Lindanus huic canoni falſo affingit, quaſi Euſtachium ob reprehenſa & non ſeruata illa capita in veneratione reliquiarum, de quibus Pontificios dimicare in principio diximus, damnarit. Sed illis temporibus tales ſuperſtitiones nondum inuaſerant Eccleſiam. Et acta Gangrenſis Concilij, in præfatione & concluſione, cauſam ita exponunt, vt opus ſit diuinationibus. In præfatione enim patres Gangrenſes dicunt, quoſdam priuata conuenticula in ædibus celebrare, & loca ſanctorum martyrum contemnere, & eos, qui illic conueniunt, reprehendere. In concluſione vero ſuam ſententiam his verbis explicant: Nos domos Dei honoramus, & conuentus, qui in his fiunt, tanquam ſanctos & vtiles ſuſcipimus, pietatē in priuatis domibus non claudentes: ſed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus, & congregationem ſanctam in Eccleſia ad vtilitatem communem factam recipimus. Eſt itaque etiam ratio Gangrenſis canonis manifeſta. Ita veteres Porphyrium, Iulianum, cum reliquis Ethnicis, in hac diſputatione damnarunt, quod dicerent, corpora & oſſa Sanctorum eſſe rem immundam & abominabilem, contaminantem & vrbes & homines, ſicut Cyrillus contra Iulianum & Theodoretus contra Græcos recitant. Eunomius etiam cum ſuis ſectatoribus Baſilicas Apoſtolorum & Martyrum, ſicut Hieronymus ſcribit, non ingrediebantur. Cauſa vero non eſt obſcura. Eunomius enim diuinitatem Chriſti negabat. Cum verò Martyres doctrinam & fidem de eius diuinitate ſanguine ſuo obſignaſſent, & Deus miraculis, quæ ad ſepulchra Martyrum edebantur, fidem illam Martyrum confirmaret: Eunomij ſectatores, ne ea, quæ Magiſtri ſui doctrinæ contraria eſſent, ipſo facto approbare viderentur, nolebant ſe aggregare conuentibus Eccleſiaſticis, qui in memoriis Martyrum celebrabantur, quia ibi præcipue Martyrum fides de Chriſto vero Deo & homine ad imitationem prædicabatur. Hos hæreticos ante Hieronymi tempora in hac cauſa ab Eccleſia damnatos fuiſſe conſtat. Inde vero nequaquam probantur aut ſtabiliuntur Pontificij cultus reliquiarum. Cauſæ enim damnationis, ſicut oſtenſum eſt, tales fuerunt, quę nihil aliud quam ſententiam Epiſtolæ Smyrnenſis oſtendunt & confirmant. Et quidem Vigilantius etiam ſi id quod Hieronymus ipſe tribuit ſenſit, Reliquias ſcilicet Martyrum immundas eſſe, cilicio colligendas, & in ſterquilinium proiiciendas, merito damnatus fuit. Adorationem certe ne Hieronymus quidem probare audet. De circumgeſtatione vero mox dicemus.

Baſilides.

Caiani.

Concilium Gāgrenſe.

Euſtachius.

Porphyrius.

Iulianus.

Eunomius.

Vigilātius.

Hactenus igitur Pontifices ſuæ venerationis reliquiarū, ſicut eam in principio deſcripſimus, verum aut firmum patrocinium ex probatis hiſtoriis antiquitatis primitiuæ Eccleſiæ, per annos trecentos & amplius, nullum habere poſſūt. Quæ enim hactenus deſcripta ſunt, ſcripturæ ſunt conſentanea, & pro ratione illorum temporum, ſine ſuperſtitione ad ædificationem Eccleſiæ vtilia fuerunt.

Seminaria ſuperſtitionis in veneratione reliquiarum quando & quomodo.

Digitized by Google

Sed videamus iam portò quando, quomodo, & vnde res hæc longius progreſſa, ſuperſtitionum ſeminaria ſecum traxerit, quæ à quibuſdam Epiſcopis reprehenſa, à quibuſdam diſſimulata, à quibuſdam verò etiam laudata & aucta ſunt, vnde eò tandem euaſerunt, ſicut ſuprà pontificias ſuperſtitiones in veneratione reliquiarum deſcripſimus. Sub Conſtantino igitur magno cœptæ fuerunt tranſlationes reliquiarum, ex ſepulchris obſcurioribus, ad monumenta celebriora, quod Conſtantinus ex zelo pietatis non malo fecit. Sicut enim reliqua externa ornamenta, quæ Ethnicæ religioni plauſibilem ſpeciem & authoritatem apud homines conciliarunt, ſtuduit ad Chriſtianam Religionem transferre, vt eam hoc modo etiam gentibus commendabiliorem faceret, ſicut tota eius hiſtoria indicat. Ita cùm videret, gentes Regum & præſtantium virorum corpora, ſi in loco ignobiliori condita eſſent, magna pompa & ſolennitate ad monumenta nobiliora transferre. Quos verò Heroas putabant, in ſplendidiſſimis templis deponere. Sicut Cyrillus libr. 10. contra Iulianum, multis exemplis oſtendit, celeberrima templa gentium fuiſſe olim ſepulchra aut monumenta mortuorum. Nota eſt hiſtoria, quàm regia Pompa, Antigonus Demetrij patris cineres, ex Syria in Græciam deportarit, ſicut eam Volaterranus & Sabellicus ex Plutarcho deſcribunt, quorum verba adſcribam vt ſimilitudo oſtendat, vnde talia in Eccleſiam irrepſerint. Antigonus, aiunt, cum Demetrij patris cineres obuios haberet, magna veneratione illos complexus eſt. Vrna clauſit aurea, purpura & diademate inſtrata, quam regia nauis ſublimiter collocauit, circumſtantibus haſtatis iuuenibus armorum fulgore conſpicuis, Xenophante canente ſacrum carmen, ciuitates, ad quas appellebant, vrnæ coronas mittebant, & viros, qui reliquias deducerent. Inde Corinthum remigans, omnibus circa nationibus adeuntibus, cineres illos honorandos præbuit. Cumque Corinthij honores & coronas illis miſiſſent, tandem eas apud Demetriadem depoſuit. Extat etiam apud Plutarchum in Thaſeo & Cymone deſcriptio Pompæ, qua Theſei oſſa, poſt annos quadringentos, ex Scyro inſula Athenas à Cymone in ſua triremi tranſlata, & quam ſplendida deductione ac feſtiua celebritate (vtrumque enim ſignificat πομπή) ab Athenienſibus excepta ſint, quaſi ipſe Theſeus in vrbem rediiſſet. Idem etiam de Phocyonis oſſibus ſcribit.

Cõſtantinus cœpit tranſlationem reliquiarum.

Ethnicorũ exempla.

Demetrij cineres tranſlati.

Oſſa Theſei tranſlata.

Phocionis oſſa.

Cùm hæc, inquam, conſideraret Conſtantinus, cogitauit talia meritò exhibenda eſſe Sanctorum Dei, Prophetarum, Apoſtolorũ, & Martyrum reliquiis, quas gentes pro immundis habebant. Cœpit ergo Sanctorum reliquias ex ſepulchris obſcurioribus transferre ad loca celebriora, adhibitis ſplendidiſſimis Pompis, quod ſtatim & alij magno ſtudio imitari cœperunt. Ita Hieronymus ſcribit, Conſtantinum ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei tranſtuliſſe Conſtantinopolim. Apollo Daphnæus Iuliano ſuſcitanti oraculũ indicauit, ſe propter vicinum mortuum (erat enim Babylæ Martyris ſepulchrum vicinum) nõ poſſe reſpondere. Cùm igitur Iulianus mandaſſet, vt Chriſtiani Babylæ ſepulchrum auferrent, vniuerſa Eccleſia conuenienṡ, matres & viri, virgines iuuaneſque longo agmine thecam Babylæ tranſtulerunt Antiochiam intra ſacrum templi ſeptum, pſallentes per viam. Confundantur omnes qui adorant ſculptilia. Arcadium narrat Hieronymus, oſſa beati Samuelis, poſt tam longum tempus, de Iudæa tranſtuliſſe in Thraciam, Epiſcopos cineres illius vaſe aureo, ſerico & precioſo linteamine velatos, portaſſe, populos Eccleſiarum à Paleſtina vſque Chalcedonem reliquiis illis occurriſſe, & tanta lætitia, quaſi præſentem viuentémque Prophetam cernerent, ſuſcepiſſe adorantes non Samuelem, ſed Chriſtum, cuius Samuel & Leuita, & Propheres fuerat. Hæc enim ſunt Hieronymi verba.

Tranſlatio oſſium Andreæ, Lucæ, Timothei.

Babylæ.

Samuelis.

Ex hiſce initiis ſecuta ſunt catervatim & quaſi certatim innumera huius generis exempla, quorum omnes illorum temporum hiſtoriæ plenæ ſunt. Nam & circa illa tempora, Arriana hæreſi contra diuinitatem Chriſti latè & cum potentia in ipſis Imperatorum aulis graſſante, apud quorundam Martyrum ſepulchra miracula quædam ſanationum edebantur, ad teſtificãdam & confirmandam fidem illam Chriſti, pro cuius confeſſione Martyres ſanguinem ſuum effuderant. Huius generis miracula aliquot deſcripta extant apud Auguſtinum de ciuitat. Dei, libro 22. cap. 8. & apud alios eius ætatis ſcriptores. Quæ vt negari omnia nec debent, nec poſſunt, præſertim quæ fidem Chriſti illuſtrant & aſtruunt: Ita pleraque talia ſunt, quæ, ſicut ipſe Auguſti. fatetur, non tanta commendat authoritas, vt ſine difficultate vel dubitatione credantur. A poſterioribus certè ſcriptoribus multa talia adiecta & immixta ſunt, quæ fabulis quam veris miraculis ſimiliora ſunt. Vt quod Nicephorus narrat de duobus Epiſcopis, qui in Nicena Synodo, priuſquam Formula fidei Niceni conſcriberetur & ſubſignaretur, mortui fuerant, quod poſtea ſuper corpora mortuorum formula illa fidei impoſita, & mane vtriuſque chirographi ſubſcriptione confirmata inuenta ſit, (veritatem ſcilicet à mortuis, leſaiæ octauo.) Ita quod de tranſlatione reliquiarum Chryſoſtomi ſcribit, non potuiſſe eas moueri, Theodoſium vero ſcripſiſſe Epiſtolam ad Chryſoſtomum, quæ cum poſita eſſet ſuper pectus ipſius, motum fuiſſe tumulum. Et corpus Chryſoſtomi ante annos 35. mortui, cum in throno Epiſcopali collocatum fuiſſet, dixiſſe: Pax vobis. Alij verò adhuc craſſiora & magis fabuloſa affinxerunt.

Miracula apud monumenta Martyrũ.

Multa miraculaque Auguſtinꝰ vocat dubia.

Commentitia miracula.

Sed occaſione quorundam, vt cœperam dicere, miraculorum, pertentari vndique tunc cœperunt omnia antiqua ſepulchra, conquiri oſſa, cõportari fauillæ, quæ vel Prophetæ alicuius, vel Apoſtoli, vel Martyris eſſe putabantur, partim ex antiquis indicationibus, partim ex viſionibus, apparitionibus, ſignis, ſomniis, & aliis indiciis. Factæ autem fuerunt tranſlationes illæ reliquiarum iiſdem ritibus & cæremoniis, quæ in ſolenni deductione funerum vſitatæ tunc erant. Accedebant autem ex gentilium Pompis vrnæ aureæ, & velamenta ſerica, obuiationes, deductiones, ſicut de Demetrij reliquiis ſcriptum, & in tranſlatione Samuelis ſeruatum, oſtendimus. Deponebantur autem Martyrum reliquiæ non ſuper altare, (ſicut nũc in papatu fit) Illum enim locum Chriſto, vt hoſtiæ pro peccatis totius mundi,

Conquiſita reliquia.

Quibus ceremoniis factæ trãſlationes reliquiarũ.

Digitized by Google

Reliquiæ martyrum ſub altari.

mundi, debere exiſtimabant: ſed ſub altari, vt qui Chriſti redempti ſunt paſſione, inquit Ambroſius libr. 10. Epiſt. 85. vbi addit: Hunc ego locum prædeſtinaueram mihi. Dignum eſt enim vt ibi requieſcat ſacerdos, vbi offerre conſueuit. Sed cedo locum Martyribus, &c. Et hoc eſt quod Hieronymus dicit, Romanum Pontificem ſuper veneranda oſſa Petri & Pauli offerre, & tumulos ipſorum Chriſti arbitrari altaria. Et quia preces communes ſeu publicæ fiebant in adminiſtratione Euchariſtiæ, dicit Iulianus apud Cyrillum libr. 6. & 10. Chriſtianos apud ſepulchra Martyrum inuocaſſe Dominum.

Initia tranſlationum tolerabilia.

Hæc Conſtantini ſeculo noua fuerunt, ſine Scripturæ mandatu, & ſine præcedentis antiquitatis exemplo, ex κακοζηλίᾳ quadam ſplendoris in Ethnicis Pompis & ſepulchretis inſtituta. Quæ ſane initio zelo quodam pietatis ſuſcepta vix videri potuerunt habere aliqua ſuperſtitionis ſeminaria. Nam honorificæ illæ tranſlationes & deductiones reliquiarum factæ fuerunt propter ſpem reſurrectionis & glorificationis illarum exuuiarum, quæ in vita fuerant templa Dei, & organa Spiritus ſancti, reſuſcitanda ad vitam & lucem cœleſtem. Et ſicut tempore Pauli, ad ſignificandam ſpem reſurrectionis, actio Baptiſmi viuentib. alicubi ſupra mortuos adminiſtrabatur. 1. Corinth. 15. Ita Euchariſtia adminiſtrari potuit ſuper corpora Martyrum ſine ſuperſtitione. Potuit etiam oratio ſine ſuperſtitione ad Deum fundi apud ſepulchra Martyrũ, in illa fide Chriſti, pro qua Martyres mortui fuerant.

Euchariſtia & orationes ad ſepulchra martyrum.

Ipſa etiam honorifica tranſlatio & depoſitio reliquiarum, quæ erant vel Prophetarum, vel Apoſtolorum, vel Martyrum, præter commonefactionẽ de ſpe reſurrectionis & glorificationis, fuit etiam incitamentum quoddam, ad admirationem fidei & virtutum, quæ prædicãtur de Sanctis, ſicut Chryſoſtomus inquit in Babylam: Poſt ſermonis facultatem ipſa certe Sanctorum ſepulchra, proximum locum obtinent, ad animos hominum in ipſos Sanctos intuentium, ad virtutum earundem æmulationem excitandos, &c.

Naturalis affectio erga reliquias.

Præterea extra verbum Dei naturalis quædam affectio eſt, ſi quis poſt longum tempus ſpectare poſſet membra illa, quæ in antiquis Prophetis, Apoſtolis & Martyribus, organa fuerant Spiritus ſancti ad opera præſtantiſſima.

Auguſtus reliquias Alexandri conſpicit.

Sicut Auguſtus Imperator Alexandriam ingreſſus, id quod primum in ea vrbe optauit conſpicere, Alexandri Magni corpus fuit, quod & floribus totum conſperſit & coronæ proſecutus eſt honore.

Chryſoſtomus optat videre poſſe reliquias Pauli & Petri.

Ita Chryſoſtomus inquit, Hom. 22. in epiſtol. ad Roman. Ego Romam celebro, non propter marmoreas columnas, & aliam Phantaſiam, ſed propter columnas illas Eccleſiæ, Petri ſcilicet & Pauli corpora. Quis mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli, affigi ſepulchro, videre puluerem corporis illius, ſtigmata Chriſti geſtantis, puluerem, inquam, oris illius, per quod Chriſtus locutus eſt. Vellem videre ſepulchrum, quo recondita ſunt arma illa iuſtitiæ, arma lucis, membra nunc viuentia, tum vero cum in hac vita eſſent mortua: quæ mundo fuerunt crucifixa membra Chriſti, quæ Chriſtum induerant, quæ templum Spiritus ſancti, ſanctaq; fuerant ædificatio, quæ ligata erant ſpiritu confixa timore Dei, habentia ſtigmata Chriſti, &c. Idem Homil. 8. in Epiſtol. ad Epheſios: Vellem nunc etiam eſſe in illis locis in quibus iſta dicuntur eſſe vincula, cuperem videre cathenas illas, quas verentur & horrent dæmones, venerantur vero Angeli, quod ſi liberum fuiſſet per curas Eccleſiaſticas, & corpus habuiſſem validum, nihil vtique cauſatus fuiſſem, quo minus tanta ſuſcepta peregrinatione, cathenas duntaxat illas, & carcerem, vbi ligatus fuit, vidiſſem, &c.

Tunica Pauli Heremitæ.

Ita Antonius tunicam palmeam Pauli Heremitę tanti fecit, vt diebus ſolennibus tantum illa amiceretur. Theodoſius etiam iunior ſago quodam Epiſcopi Chibronenſis indui pro gloria ducebat.

Thronus Iacobi.

Et thronum Iacobi primi Epiſcopi Hieroſolymitani, ad ſua vſque tempora ſeruatum fuiſſe ſcribit Euſebius. Hæc ideo dico, quæ enim ſimplici intentione & abſque ſuperſtitione facta ſunt, non temere traducimus aut damnamus, ſed quoad eius fieri poteſt, excuſamus, & libenter in meliorem partem, quantum quidem per aduerſarios & ſine detrimento veritatis fieri poteſt, interpretamur.

Quomodo ſenſim irrepſerit ſuperſtitio.

Sed tamen diſſimulari non poteſt, nouas iſtas & electitias deuotiones erga reliquias, ſine ſcripturæ teſtimonio, & abſq; vetuſtiſſimæ Eccleſiæ exemplis ſuſceptas, ſtatim poſt initium habuiſſe ſeminaria ſuperſtitionis, tanquam communiter accidens aut potius tanquam accidens inſeparabile adiuncta. Sicut enim Pompa tranſlationis reliquiarũ ad Ethnicorum æmulationem, ſicut oſtendimus, inſtructa fuit: Ita ſimul cũ Ethnicis Pompis adhæreſcentes etiã gentiles ſuperſtitiones in Eccleſiam irrepſerũt. Nota enim eſt hiſtoria apud Plut. in Theſeo: Quod Athen. in Marathone pugnãtes, dicantur vidiſſe ſpectrũ Theſei, in armis pro Athen. pugnans & Barbaros inuadens.

Athenienſium perſuaſio de oſſibus Theſei.

Poſtea Apollo per oraculum monuit Athenienſes, vt oſſa Theſei inquirentes Athenis deponerent, & religioſa veneratione ſeruarent, atque ipſum tanquam Heroa, hoc eſt, tanquam munimentum & præſidium vrbis, ſacrificiis, & inuocationibus colerent.

Ægyptiorum de Ieremiæ reliquiis.

Epiphanius ſcribit, Ægyptios gentiles, locum, vbi Ieremias ſepultus fuit, magna deuotione & religione coluiſſe, ea opinione, quod ab ipſo Aſpides & Crocodili profligarentur.

Ælianus de Alexandri reliquiis.

Ita Ælianus de varia hiſtoria lib. 12. narrat: Alexandri Magni corpus per triginta dies inhumatum iacuiſſe. Poſtea Ariſtandrum nomine correptum dixiſſe: Cum Alexander omnium ſeculorum Reges felicitate ſuperaſſet, ſibi à Diis patefactum eſſe, in quacunque terra corpus ipſius regniem eſſet habiturum, eam felicitate abundantem, & ab hoſtili vaſtatione liberam fore. Inde inter ſucceſſores Alexandri ortam contentionem, ſingulis conantibus corpus illud in ſuum regnum transferre, quaſi obſidem firmitatis & immobilitatis Imperij. Tandem vero Ptolomæum præ cæteris præueniſſe, & in Alexandriam Ægypti illud tranſtuliſſe, &c.

Cerei & flores Ethnicorum apud reliquias.

Polydorus etiam, ex Dionyſio oblationem cereorum oſtendit fuiſſe partem cultus gentilitij. Et ſupra diximus de floribus, roſis, & Coronis, quæ reliquiis oblata fuerunt ab Ethnicis.

Perſuaſio de Laribus tranſlata ad reliquias Sanctorum.

Hæc gentilitia in Eccleſiam etiam recepta, & nouis additamentis aucta fuiſſe, ex hiſtoriis patet. Susceptis enim tranſlationibus reliquiarum, mox addita fuit perſuaſio: Sanctos ſeu Martyres illius vrbis ſeu regionis, vbi reliquiæ ipſorum depoſitæ erant, columnas, turres, munimen-

ta, præſidia eſſe, ſicut Baſilius in 40. Martyres & in Manantem Martyrem declamitat. Sicut apud Romanos propter venas, quibus in fornicibus domi quiſq; ſuorum oſſa & cineres depoſita habebat, Lares & Penates in domibus, tanquam tutelares, patronos, & protectores familiæ colebant, & in neceſſitatibus inuocabant, ſicut Seruius in multis locis annotat. Ex translationibus mox factæ fuerunt circumgeſtationes reliquiarum, vt apud Hieronymum contra Vigilantium.

Circumgeſtationes reliquiarum vnde.

Et apud Auguſtinum, cùm in tranſlatione reliquiarum Stephani mulier cœca illuminata eſſet: mox Lucillus Epiſcopus circumgeſtationem memoriæ Stephani inſtituit. Ac quia aliquando quædam miracula ad reliquias edebantur, omnes, in quibuſuis infirmitatibus & neceſſitatibus eo currebant, flores apud Auguſtinum, oraria, tunicas apud Ambroſium, ſepulchris illis ſeu vrnis iniectas, ſi reciperent, tanquam amuleta & præſeruatiua geſtabant, Martyres ipſos ſuis cineribus adeſſe opinabantur.

Concurſus ad reliquias.

Amuleta.

Nec Deum tantùm: ſed ipſos etiam Martyres apud memorias illas inuocabant, ſentiebant gratiam & virtutem diuinam oſſibus illis inſidere, ideo inuocationibus & aliis cultibus eam apud reliquias quærebant: ſicut Baſilius in Pſalm. 115. diſputat. Nec tantùm curationes corporales ibi quærebant, ſed fingebant Spiritualem gratiam, vt ſanctimoniam & charitatem, dari & augeri per contactum, exoſculationes ſeu complexus reliquiarum, vt Nyſſenus in Theodorum Martyrem rhetoricatur. Apud Auguſtinum quidam reliquias Martyrum imponunt ægrotis.

Inuocatio Martyrũ.

Gratia inſidens reliquiis.

Tunc etiam circa Hieronymi & Auguſtini tempora cœperunt diuulſiones reliquiarum, vt diſtributæ in variis locis viſerentur. Ita apud Auguſtinum de Ciuit. libro 22. cap. 8. reliquiæ Stephani in aliquot locis Aphricæ extabant, cùm apud Theodorum Lectorem ſub Theodoſio iuniore, Stephani integræ reliquiæ ſcribantur Hieroſolymis Conſtantinopolim tranſlatæ. Inde Monachi quidam circumcurſitantes vendere cœperunt reliquias, apud Auguſtinum de opere Monachorum.

Diuulſiones reliquiarum.

Nundinatio reliquiarum.

Mulierculæ claro die ſole rutilante cereos ante tumulos Martyrum accendebant. Apud Hieronymum vulgus vigilias agebat in Cœmiteriis Martyrum, & cibos ſanctificandos eò ferebat. Suſcipiebant etiam peregrinationes ad loca, vbi reliquias miraculis celebres & claras audiebant. Ita ad terram ſanctam, ad limina Petri & Pauli Romam peregrinabantur. Et Auguſtinus epiſt. 137. duos clericos pro amolitione ſuſpicionis furti, ad reliquias Felicis Nolenſis miſſos ſcribit.

Cerei.

Vigiliæ.

Peregrinationes ad reliquias.

Et hæc Pontificij pro ſuis ſuperſtitionibus ſtabiliendis producere ſolent, quaſi ſit Apoſtolica traditio, ſemper, vbiq; & ab omnibus in Eccleſia obſeruata. Sed in Scriptura, nec mandatum, nec exemplum, de omnibus illis obſeruationibus legitur. In verè antiqua etiam & primitiua Eccleſia, in citatis hiſtoriis talia exempla nulla extant. Quod enim in Iuſtini quæſtionibus quædam leguntur: Quòd Martyrum corpora tueantur homines ab inſidiis dæmonum, morbóſque curent arte medica incurabiles: Conſtat à Iuſtino quæſtiones illas non eſſe conſcriptas. Nam in quæſt. 82. & 85. citatur Origenes, qui longè poſt Iuſtinum vixit. Et quæſt. 127. Manichæorum meminit qui poſt annũ Domini 300. innotuerunt.

Sine Scriptura & primitiua Eccleſia exemplo.

Quæſtiones Iuſtini titulo.

Quando igitur Pontificij in hac de reliquiis diſputatione opponunt antiquitatis titulum, reſpondemus primo: Noſtram antiquitatem eſſe Chriſtum & ſacram ſcripturam. Deinde addimus, Apoſtolicam, & primitiuam Eccleſiam, ſuperſtitioſas illas obſeruationes circa reliquias Sanctorũ, quas iam recenſuimus, vltra annos trecentos & amplius ignoraſſe.

Antiquitas noſtra Chriſtus.

Irrepſerunt autem in Eccleſiam circa annum 400. de quibus temporibus Auguſtinus ipſe conqueritur. Epiſtola 119. Tam multis præſumptionibus plena fuiſſe omnia, vt tolerabilior fuerit Iudæorum conditio, qui legalibus ſarcinis, non humanis præſumptionibus ſubiiciebantur. Et ex ramuſculis de ſignis ſeu miraculis quorum quædam vera, quædam commentitia erant, aucta fuerunt hæc omnia. Procliue enim & vſitatum eſt humano ingenio, ex ſignis ſeu miraculis, ſine verbo & mandato Dei, fingere noua dogmata, & inſtituere peculiares cultus, cùm tamen in Scriptura Deus hoc ipſum prohibuerit, & cauendum mandauerit, Deut. 13. Matthæi 24. 2. Theſſal. 2.

Circa annum 400. hæc irrepſerunt.

Ex miraculis noui cultus.

Et tamen illis ipſis temporibus, in iſtis vulgi pullulantibus ſuperſtitionibus, ſingula fermè capita reprehenſa fuerunt. Concilium enim Eliberranũ Canone 34. ita ſtatuit: Cereos per diem placuit in Cœmiterio non incendi. Inquietandi enim Sanctorum ſpiritus non ſunt. Qui hæc non obſeruauerint, arceantur ab Eccleſiæ communione. Et Canone 35. placuit prohibere, ne fœminæ in cœmiterio peruigilent, eò quòd ſæpe ſub obtentu orationis ſcelera latenter committantur.

Superſtitiones reprehenſa à multis.

Cerei prohibentur in Cœmit.

Vigiliæ prohibentur.

Extat oratio Gregorij Nyſſeni, diſſuadens & improbans ſtudium peregrinationis ad terram ſanctam. Hiſtoriæ ſanè gratia veteres quidã ſuſceperunt profectionem Hieroſolymitanam, & Chriſtum, qui in locis illis natus, conuerſatus, & paſſus fuit, in ſpiritu & veritate adorarunt, ſicut Euſebius libro 6. cap. 9. narrat, Alexandrum ex Cappadocia circa annum Domini 200. profectionem inſtituiſſe ad loca Hieroſolymitana, εὐχῆς ἡ τῆς τόπων ἱστορίας ἕνεκεν, orationis & hiſtoriæ gratia viſendi loca illa. Poſtea pietatis partem non poſtremam quidam in Hieroſolymitana peregrinatione conſtituerunt, quaſi gratia Dei in locis illis amplior, & Spiritus ſanctus abundantior & propior eſſet.

Peregrinatio Hieroſolymitana.

Sicut Chryſoſtomus Homilia quinta, ad Antiochenos narrat: Quoſdam ſolitos in Arabiam peregrinari, vt terram illam oſcularentur, in qua Iob ſederat. Nyſſenus igitur peculiari oratione perſuaſiones & ſuperſtitiones illas refutauit ex veris & ſolidis fundamentis. Dicit enim, rem illam ad Regulam Scripturæ, & ad dictum præceptorum Domini exigendam eſſe. An ſit opus à Domino mandatum? Et addit: Si præter Domini præcepta id appareat introductũ, non video quid ſit quod præcipiat velle quid alique facere, qui ſe ſibi legem boni fecerit ipſum. Vbi Dominus ad Regni cœlorum hæreditatẽ appellat benedictos, inter recte facta quæ eo diriguntur profectionẽ Hieroſolymitanam non enumerauit. Vbi beatitudines enumerat, tale ſtudium non eſt complexus. Quod autem neq; beatum efficit neq; ad regnum cœlorum conducibile eſt, qui in eo ſtudium & opera ponatur? Quid verò plus eſt habiturus, qui loca illa adit? Quaſi vero in locis illis Spiritus ſanctus

Ad terrã Iobi.

Nyſſenus contra tales peregrinationes.

abundet,

abundet, & gratia Dei amplior ſit ibi? Imo inquit: Ego ex collatione cognoui, noſtra loca illis exteris longe eſſe ſanctiora. Vos ergo, qui timetis Dominum, in quibus locis eſtis, eum laudate. Localis enim mutatio vt Deus propior ſit nõ efficit: Sed vbi fueris, ad te Deus veniet, ſi animæ tuæ diuerſorium paratum inueniet. Quod ſi hominem interiorẽ peruerſis cogitationibus plenum habeas etiamſi in Golgatha, in Oliueto, in monumento reſurrectionis fueris, non ſuſcipies Chriſtum. Conſule ergo fratribus, vt à corpore peregrinentur ad Dominum, non è Cappadocia in Palæſtinam. Quia enim Spiritus vbi vult ſpirat, eius igitur illi quoque, qui hic ſunt ac credunt, participes fiunt iuxta fidei analogiam, non iuxta peregrinationem in Hieroſolyma ſuſceptam: Hæc Nyſſenus. Temporibus etiam Ludouici Pij Claudius presbyter publico ſcripto reprehendit ſuperſtitionem illorum, qui pro acquirenda vita æterna Romam peregrinabantur, propterea quod dictum eſſet Petro, Tibi dabo claues Regni cœlorũ. Sed non eſt dictum, inquit Claudius, vt Petrus in cœlo exiſtens, ſoluat eos qui in terra ſunt. Sed quicquid ſolueris in terra, &c. Et tandem cõcludit Claudius: Nemo de meritis vel interceſſione Sanctorum confidat, quia niſi eandem fidẽ teneat, per quam illi placuerunt Deo, ſaluus eſſe non poterit, &c. Bernhard. etiam Epiſt. 319. Monacho cuidã peregrinationem Hieroſolymitanam diſſuaſit, addita hac ratione: Non terrenam, ſed cœleſtem Hieroſolymam inquirere Monachorum propoſitum eſt, & hæc non pedibus proficiſcendo, ſed affectibus proficiendo.

Claudius contra peregrinationes.

Bernhardus diſſuadet peregrinationes.

Auguſtinus de moribus Eccleſiæ Catholicæ, c. 34. inquit. Nolite conſectari turbas imperitorum, qui in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt. Noui multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores, noui multos, qui cum luxurioſiſſime ſuper mortuos bibant, & epulas cadaueribus exhibentes, ſuper ſepultos ſeipſos ſepeliant. Scribit etiam lib. 8. de ciuit. cap. 27. quoſdã epulas ſuas detuliſſe ad ſepulchra Martyrũ, quas cum inquit, appoſuerint, orant & inferunt vt veſcantur, ſanctificari ibi eas putantes per merita Martyrũ in nomine Domini Martyrũ. Sed addit: à Chriſtianis mulieribus hoc non fieri, & in pleriſq; terrarum nullam talem eſſe conſuetudinem. In præcedenti etiam loco de inuocatione Sanctorum oſtendimus, Auguſtinum enim perſuaſionem conuellere, qua opinabantur, ſpiritus Martyrum reliquiis ſuis præſentes adeſſe, & peccatores audire. Illud etiã Baſilij, de gratia & virtute diuina inſidente reliquiis ſanctorum, Auguſtinus ita conatur tollere, quod diſputat, Deũ vbicunq; vult, quando & quomodo vult, per Angelica miniſteria, talia miracula apud ſepulchra Martyrum poſſe edere, ſed hæc in præcedenti loco explicata ſunt, vbi & hoc oſtenſum fuit, Auguſtinum improbare, ſi ſancti in precibus inuocentur. Hieronymus etiam damnat adorationẽ reliquiarum. Et Cyrillus lib. 10. contra Iulianum, Sanctorum reliquias dicit non circumgeſtandas, ſed in ſinu Matris in profundis terræ occultandas. Ibidem etiam ſcribit: Ethnicorum ſuperſtitionem fuiſſe, per mortuorum reliquias iurare, Ma per eos qui in Marathone, in Salamine, in Arthemiſio, in Platæis, cæli ſunt. Ma per alios qui in vulgaribus ſepulchris ſiti ſunt. Auguſtinus de opere Monachorum cap. 28. inquit, Tam multos Hypocritas ſub habitu Monachorum vſquequaquam diſperſit, circumeuntes Prouincias, nuſquam miſſos, nuſquam fixos, nuſquam ſtantes, nuſquam ſedentes. Alij membra Martyrum (ſi tamen Martyrum) venditant, & omnes petunt, omnes exigunt, aut ſumptus lucroſæ egeſtatis, aut ſimulatæ precium ſanctitatis. In quinta etiam Carthaginenſi Synodo capite 14. conqueruntur patres per ſomnia, & inanes quaſi reuelationes, vbique conſtitui altaria tanquam memorias Martyrum. Et decernunt euertenda altaria, vbi non certæ Martyrum reliquiæ conditæ, fidelisſima origine probatur. Additur autem in illo canone, tales euerſiones propter tumultus populares ſæpe non permitti. Ad multas igitur tales vulgi ſuperſtitiones Epiſcopi ſæpe conniuere coacti fuerunt, ſicut & Auguſtinus inquit: Talia multa propter quarundam vel religioſarum vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Ita de Ciuitat. lib. 22. cap. 8. Quidam terram ſanctam Hieroſolymis allatam, in cubiculo ſuo ſuſpenderat, ne quid mali etiam ipſe pateretur, cum maligni ſpiritus domum infeſtarent. Cumque domus ab illa infeſtatione purgata eſſet, cogitauit quid de terra illa fieret, quam diutius in cubiculo ſuo reuerentiæ cauſa habere nolebat. Acceſſiuit Epiſcopos proximos, petiuit vt terra illa alicubi infoderetur, atque ibi orationum locus fieret. Non reſtitimus, inquit Auguſtinus, factum eſt, &c. Hieronymus vero aduerſus Vigilantium tales muliercularum ſuperſtitiones magna orationis acerbitate etiam tuetur. Cumque negare non poſſet ex gentilium ritu ſumptum eſſe, quod claro die, ſole fulgente, moles cereorum apud ſepulchra Martyrum accenderentur, ita reſpondet: Quod ſi aliqui per imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum vel certe religioſarum fœminarum, de quibus vere poſſumus dicere: Zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, hoc pro honore Martyrum faciunt, quid inde perdis? Neque enim Chriſtus indigebat vnguento, nec Martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorem Chriſti hoc fecit, deuotioque mentis eius recipitur. Et quicunque accendunt cereos, ſecundum fidem ſuam habent mercedem, dicente Apoſtolo: Vnuſquiſque in ſenſu ſuo abundet, &c. Fides igitur tunc cœpit haberi, quod quiſque ſine verbo Dei ex ſuo ſenſu præſumebat. Et ex hoc fonte poſterioribus ſeculis ſuperſtitiones ſtabilitæ, & in immenſum auctæ ſunt, ita vt nulla Eccleſia adorationes faciendas, vel ad Sacramenta adminiſtranda, idonea iudicaretur, niſi reliquiis Sanctorum ſanctificata eſſet. De conſecrat. Diſtinct. 1. additæ ſunt prodigioſæ fabulæ de commentitiis miraculis, vnde cultum tandem inſtituerunt, à gentium Idololatria nec genere, nec ſpecie, nec numero differentem.

Auguſt. contra ſepulchrorum adoratores.

Epulæ ad ſepulchra Martyrũ.

Auguſt. diſputat cõtra præſentiam,

& inuocationem Martyrũ.

Cyrillus contra iuramenta per reliquias.

Falſa reliquia tempore Auguſtini.

Monachorum circũcurſitationes.

Carthaginenſe concilium de falſis reliquiis.

Vulgi ſuperſtitiones ab Epiſcopis diſſimulatæ.

Terra ſancta ſuſpenſa

Auguſtinus. Hieronymus.

Cereos quomodo defẽdat Hieronymus.

Singulis Eccleſiis reliquiæ.

Sed ſingulas ſequentium temporũ ſuperſtitiones in ſpecie recenſere non eſt noſtri inſtituti. Et pleraque huc pertinẽtia in præcedenti loco de inuocatione Sanctorũ annotata ſunt. Neque enim hominum quorumcunq; vel præſumptiones vel conſuetudines: ſed Dei vocem & ſcripturæ veritatẽ ſequi nobis Deo bene iuuante conſtitutum eſt. Atq; ideo primo loco ſcripturæ ſententias &

exempla expoſuimus de vera reliquiarum venerat ione. Cumque fidelium reliquias hoc modo iuxta ſacræ ſcripturæ præſcriptum honoremus, & honorandas dicamus, immerito accuſamur. Pontificias vero reliquiarum venerationes, quia non tantum à ſcriptura diſſentiunt: ſed propter multiplices ſuperſtitiones cũ Scriptura pugnãt, merito improbamus. Quia vero venerandæ antiquitatis nomine & titulo, ſuperſtitiones ſuas velare conantur, oſtendimus in primitiua & antiquiſſima poſt Apoſtolos Eccleſia, per annos trecentos non fuiſſe illas venerationes reliquiarum, de quibus Pontificij nunc dimicant.

Scriptura.

Primitiua Eccleſia.

Poſtea vero monſtrauimus, quando & quomodo longius in hac re fuerit progreſſum, & ſparſa ſuperſtitionum ſeminaria, quæ tamen à multis fuere reprehenſa, donec res in apertas exiit ſuperſtitiones, pro quibus retinendis Pontificij nunc digladiatur. Quod primum verum, adulterinum quodcunque poſterius, inquit Tertullianus. Reuocetur itaque tota controuerſia ad primos fontes, & res plana erit. Veteres pro ratione ſuorum temporum, quæ ad excitandam & cõfirmandam imitationem fidei, charitatis, & conſtantiæ, in confeſſione & perferendis Martyriis, vtilia iudicarunt, pie ſine ſuperſtitione primum obſeruarunt. Nunc cum talia ſine vſu imitationis tantum ſuperſtitionibus ſeruire cogantur, (nam Tridentinum Decretum de Imitatione nullum verbum facit, ſed opis impetrandæ cauſa omnia hæc fieri & facienda docet) non recte illis prætenduntur exempla antiquitatis: cum quidem ipſæ etiam antiquitatis Hiſtoriæ oſtendant, quam periculoſum ſit, ſine verbo Dei, ex humanis vel præſumptionibus vel conſuetudinibus, peculiares cultus vel inſtituere vel ſuſcipere. Scripturam itaque, iuxta ipſorum Patrum conſilium, ſequamur, & ita errare non poterimus.

Inclinatio ad ſuperſtitiones.

Alia ratio veteru Eccleſiæ.

Alia Pontificia.

Reſtat adhuc longa cameriua, de impoſturis & fallaciis incertarum, cõmentitiarum, ſeu ſupoſititiarum, & falſarum reliquiarum: Sed hæc hiſtoria à Caluino peculiari libello inchoata ab aliis, quibus nota ſunt talia, pertexetur.

Hiſtoria commenti ſtiarum reliquarũ.

Vtile autem eſſet propter poſteritatem in ſingulis nationibus tales deſcriptiones confici & capſulas reliquiarum inſpici. Ita enim multiplices fraudes detegerentur. Et vſu venitet, quod vir eruditus & grauis Andreas Abbas Amelunxbornenſis narrare ſolet, Anglorum quondam Regi Eduardo ex dentibus laboranti accidiſſe: Cum enim ille mandaſſet Apolloniæ dentes, quæ vbique in Regni ſui Eccleſiis in reliquiis ſeruabantur, ad ſe mitti. Tot ex vnius Regni reliquiis, Apolloniæ dentes coaceruati fuerunt, quos aliquot magnæ tonnæ capere non potuerunt. Aut quod circumforaneo cuidam paſtum memoria accidit, qui cum plumas Spiritus ſancti ſe circũferre in reliquiis iactabat, faceti quidam homines clam aperta capſula, carbones loco plumarum ſubiecerunt. Cumque poſtridie præmiſſa longa præfatione, de plumis ſuis præfatus fuiſſet, & populus adorabundus aſtaret, aperiens capſulam pro plumis carbones inuenit. Is vero artis ſuæ non immemor, inuerſa oratione cœpit declamare, eſſe carbones craticulæ Laurentij ſubreptos. Sed hoc argumentum aliis relinquam, & ad ſequentia progrediar.

Dentes Apolloniæ.

Pluma Spiritus ſancti.

Carbones Laurentij.

Vnicum tantum adhuc locum adſcribam ex Euſebio, vnde intelligi poterit, qua fide veterum teſtimoniis abutantur Pontificij. Ita ergo Euſebij locum tanquam ex Trapezuntij verſione citant Pontificij. Hæc nos quotidie factitamus, qui veræ pietatis milites vt Dei amicos honorantes, ad monumenta illorum accedimus, votaque ipſis facimus, tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum iuuari profitemur. Hæc Pontificij.

Inſpexi autem locum Euſeb. lib. 13. de præparatione Euangelica, ca. 7. & deprehendi, eſſe manifeſtum crimen falſi. Euſebius enim nequaquam dicit, fideles ipſis Martyribus vota ſeu ſupplicationes facere, ſed dicit, id quod antea ex aliis etiam patrib. oſtendimus, ſolitos Chriſtianos apud monumenta martyrum Deum inuocare. Totum autem locum Euſebij adſcribam, oſtendit enim quomodo ex κακοζηλίᾳ gentilium Philoſophorum & Poëtarum ſeminaria ſuperſtitionum ſenſim in Eccleſiam irrepſerint, vel tandem non æquarint tantum, ſed & ſuperarint gentium ſuperſtitiones.

Euſebius igitur exiſtimauit, complures ex gẽtibus acceſſuros ad fidem Chriſti, ſi oſtenderetur, doctrinam Eccleſiæ non alienam eſſe à Philoſophorum & Poëtarum ſententiis: inſtituit itaque in illis libris conformitatem doctrinę Platonis & Eccleſiaſticæ. Et ex Platone hæc verba deſcribit, quomodo oporteat honorare mortem eorum qui glorioſe vitam commutarunt? Reſpondet Plato, qui in militia cum gloria mortui ſunt, nonne dicimus aurei generis eos eſſe? Omnino credemus Heſiodo, quomodo quidam huius generis moriuntur, quod illi δαίμονες ἁγνοὶ ἐπιχθόνιοι τελέθουσι, ἐσθλοί, ἀλεξίκακοι, φύλακες μερόπων ἀνθρώπων. hoc eſt, quando Heroes moriuntur, inde fiunt dæmones puri, obuerſantes in terris, boni, depulſores malorum, & cuſtodes hominum. Addit autem Plato, in poſterum igitur vt dæmones factos οὕτω θεραπεύσομεν, καὶ προσκυνήσομεν αὐτῶν τὰς θήκας, ita colemus eos, & monumenta eorum adorabimus.

Huic Platonicæ ſententiæ Euſebius ſubiicit hæc verba. Hæc Platonica recte accommodãtur ad mortem θεοφιλῶν religioſorum, quos recte dixeris milites veræ pietatis: ὅθεν καὶ ἐπὶ τὰς θήκας αὐτῶν ἔθος ἡμῖν παριέναι, καὶ τὰς εὐχὰς παρὰ ταύταις ποιεῖσθαι, τιμᾶν τε καὶ τὰς μακαρίας αὐτῶν ψυχάς, ὡς εὐλόγως καὶ τούτων ὑφ' ἡμῶν γιγνομένων. hoc eſt, vnde & moris nobis eſt ad monumenta ſeu loculos eorum accedere, & apud illa vota ſeu precationes facere, honorareque beatas ipſorum animas, tanquam probabiliter ſeu rationi conſentanea hæc à nobis fiant. Et tandem concludit Euſebius. Hæc Plato & alij σύμφωνα τοῖς ἡμετέροις δόγμασι, dogmatibus noſtris conſonantia ſeu conſentanea.

Manifeſtum igitur eſt quod ex gentium ritibus, vt rationi conſentaneis, talia in Eccleſiam irrepſerint. Cumque Plato dicat, ipſa monumenta Heroum adorari, Euſebius non dicit, Chriſtianos idem facere: ſed dicit, Chriſtianos apud ſepulchra martyrum orationes ſeu vota facere ad ipſum Deum, ſicut Iulianus apud Cyrillum conſuetudinẽ illam Chriſtianorum recitat, id quod ſupra oſtendimus.

DE

DE IMAGINIBVS DECRETVM TRIDENTINUM.

* * *

IMagines porrò Chriſti, Deiparæ virginis & aliorum Sanctorum in templis præſertim habendas & retinendas, eiſque debitum honorem & venerationem impertiendam: non quod credatur ineſſe aliqua in iis diuinitas vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quòd ab eis aliquid ſit petendum, vel quòd fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant: ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: ita vt per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum præſertim verò ſecundæ Nicenæ Synodi Decretis contra imaginum oppugnatores eſt ſancitum.

Illud verò diligenter doceant Epiſcopi, per hiſtorias myſteriorum noſtræ redemptionis picturis vel aliis ſimilitudinibus expreſſas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis & aſſiduè recolendis: Tum verò ex omnibus ſacris imaginibus magnum fructum percipi, non ſolùm quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ à Chriſto ſibi collata ſunt: ſed etiam quia Dei per ſanctos miracula & ſalutaria exempla oculis fidelium ſubiiciuntur, vt pro iis Deo gratias agant, ad ſanctorumque imitationem, vitam moreſque ſuos componant, excitenturque ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his Decretis contraria docuerit aut ſenſerit, anathema ſit.

In has autem ſanctas & ſalutares obſeruationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit, ita vt nullæ falſi dogmatis imagines & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes ſtatuantur. Quod ſi aliquando hiſtorias & narrationes ſacræ Scripturæ, cùm id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit, doceatur populus, non propterea diuinitatem figurari, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus aut figuris exprimi poſſit. Omnis porrò ſuperſtitio in Sanctorum inuocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum ſacro vſu tollatur, omnis turpis quæſtus eliminetur, omnis denique laſciuia vitetur, ita vt procaci venuſtate imagines non pingantur nec ornentur, & Sanctorum celebratione, ac reliquiarum viſitatione homines ad comeſſationes atque ebrietates non abutantur, quaſi feſti dies in honorem Sanctorum per luxum ac laſciuiam agantur. Poſtremò tanta circa hæc diligentia & cura ab Epiſcopis adhibeatur, vt nihil inordinatum aut præpoſterè & tumultuariè accommodatum, nihil prophanum, nihilque inhoneſtum appareat, cùm domum Dei deceat ſanctitudo.

Hæc vt fideliùs obſeruentur, ſtatuit ſancta Synodus nemini licere vllo in loco vel Eccleſia, etiam quomodolibet exempta, vllam inſolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit: nulla etiam admittenda eſſe noua miracula, nec nouas reliquias recipiendas, niſi eodem recognoſcente & approbante Epiſcopo. Qui ſimul atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in conſilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat quæ veritati & pietati conſentanea iudicauerit. Quòd ſi aliquis dubius aut difficilis abuſus ſit extirpandus, vel omninò aliqua de iis rebus grauior quæſtio incidat, Epiſcopus, antequam controuerſiam dirimat, Metropolitani & Comprouincialium Epiſcoporum in concilio prouinciali ſententiam expectet: ita tamen, vt nihil inconſulto ſanctiſſimo Rom. Pontifice nouum aut in Eccleſia hactenus inuſitatum decernatur.

* * *

QVIS SIT STATVS *CONTROVERSIAE DE imaginibus.*

VALDE mirandum eſt de Imaginibus ſeu ſtatuis, hoc eſt, de re, in qua religio Chriſtiana & pietas nulla ex parte ſita eſt, tàm atroces, hoſtiles, atque adeo cruentas dimicationes in Eccleſia ortas fuiſſe, ſicut poſtea oſtendemus. Fuerunt enim & olim, & adhuc ſunt, qui acerrimè contendunt, nullas prorſus imagines, etiam ſi nec ad cultum proſtent, nec ad adorationem proponantur, tolerandas eſſe: quod quidam de ſolis templis ſiue locis, vbi ad cultum diuinum conuenitur, intelligunt: quidam verò in genere, in nullis etiam priuatis locis, Sanctorum imagines tolerandas docent. *Quidam omnem vſum imaginum damnant.* Illi igitur neceſſitatem de imaginibus per ſe nec faciendis, nec habendis, nec tolerandis imponunt conſcientiis, & partem pietatis non poſtremam in demoliendis imaginibus collocant, ac religionem non minima ex parte inde æſtimant, ſi vel habuerint vel viderint Templa imaginibus ſimpliciter & prorſus vacua. Pontificij econtrà in Tridentino Decreto prorſus neceſſitatem faciunt, de imaginibus in templis habendis & retinendis, tanquam parte non poſtrema religionis, pietatis, & cultus diuini: imò docent imaginibus honorem, atque adeo cultum exhibendum, & quidem eodem cultu, qui rei per imagines ſignificatæ debetur venerandas: vt, ſi ſit Dei vel Chriſti imago, eam cultu λατρείας & adorationis, ſicut Deum ipſum venerandam: ſi Mariæ, cultu ὑπερδουλείας: ſi Sanctorum, cultu δουλείας: ſicut Antoninus ex Thoma docet, & ſicut ex Pſeudoſynodo Nicena poſtea oſtendemus. *Pontificij imagines colunt & adorant.* Imò Pontificiorum templa tantùm non clamitant, imagines in illis, auro, argento, gemmis, ſerico, honorari, votis, cereis, ſuffitu, anathymatis, oblationibus, templis, aris, feſtis, ceremoniis, ſalutationibus, incuruationibus, genuflexionibus, expanſione manuum, apertione capitis, imò precibus & inuocationibus coli, & in publicis ſupplicationibus circumferri. Lutherus verò iuxta regulam ſcripturæ, imagines, repræſentantes veras atque vtiles hiſtorias, inter adiaphora poſuit, quæ ornatus, memoriæ, ſiue hiſtoriæ gratia, ſine ſuperſtitione haberi poſſint: & tamen ſi non habeantur, religioni & pietati nihil decedat. *Lutherus imagines ponit inter adiaphora.* Cultum verò imaginum verbo Dei prohibitum & damnatum eſſe oſtendit. Superſtitioſas igitur opiniones de imaginibus per doctrinam verbi diuini, animis hominum eſſe eximendas: & ſi quæ imagines ad cultum proſtent, eas publica authoritate eſſe tollendas, ac ſi ex imaginibus periculum idololatriæ timendum ſit, eas potius abolendas eſſe docuit. Hæc vt eò commodius explicari poſſint.

I. Primò de Ethnicorum imaginibus & ſtatuis quædam annotabimus.

II. Secundò oſtendemus, quæ ſit doctrina veteris & noui Teſtamenti de imaginibus.

III. Tertiò monſtrabimus in primitiua Eccleſia imagines non fuiſſe adhibitas ad cultum diuinum. Imò ne in oratorio quidem, vbi Eccleſia ad cultum diuinum conueniebat, facile fuiſſe admiſſas.

IV. Quartò annotabimus, quomodo & quando cœperit vſus imaginum

in Eccleſia: & quæ poſtea de imaginibus fuerint certamina, & in quas tandem ſuperſtitiones enaſcerint; quas non corrigere, ſed retinere & ſtabilire conantur Tridentini patres.

DE VSV IMAGINVM *apud Ethnicos.*

Quia ea quæ in Scriptura de ſimulachris tradũtur, ad Ethnicas ſuperſtitiones potiſſimùm reſpiciunt, atq; ex gentilium illis conſuetudinibus multa poſtea in Eccleſiam etiam irrepſerunt, primo loco quædam de origine, atq; vſu imaginum, apud Ethnicos annotabimus. Illa enim collatio multum lucis huic controuerſiæ adferet. Non autem integram huius rei hiſtoriam ex ſcriptoribus colligemus, quo ſcilicet tempore, & à quibus authoribus initium ſumpſerit vſus ſimulachrorum apud Ethnicos, nec quid ſingulis temporibus de ſimulachris actũ ſit apud Ethnicos: alterius enim argumenti hæc ſunt, ſed quę ad propoſitum noſtrum inſtitutum facere videbuntur, breuiter ex certis ſcriptoribus annotabimus. In libro igitur Sapientiæ extat illuſtris & prolixa deſcriptio de origine & cultu ſimulachrorum. Nam c. 14 ita ſcribitur, ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων. Initium ſcortationis (ſcilicet ſpiritualis) eſt excogitatio ſimulachrorum, & adinuentio illorum corruptela vitæ eſt, neque enim erant ab initio, neque in perpetuum manebunt. Nam κενοδοξίᾳ, hoc eſt, inani hominum gloria ſeu ambitione, in mundum introducta ſunt, atque ideo velox ipſis interitus deſtinatus eſt. Acerbo enim luctu præmaturè abrepti filij, dolens pater imaginem fecit, & iam antea mortuum hominem, nunc tanquam Deum colere cœpit, & domeſticis ſuis tradidit μυστήρια καὶ τελετάς, religionem ſeu ſacra, ceremonias ſeu ſacrificia. Deinde progreſſu temporis, impia conſuetudo præualeſcens, pro lege ſeruata eſt. Et ob Tyrannorũ mandata ἐθρησκεύετο τὰ γλυπτά, religioſis ceremoniis culta ſunt ſculptilia. Et quos (ἐν ὄψει) in conſpectu, coràm vel præſentes honorare non poterant (eò quòd procul habitarent) eorum è lõginquo ad viuum expreſſam imaginem regis, quem honorare volebant, repræſentarunt, vt abſentem, tanquam præſentem per adulationem ſtudioſè colerent (κολακεύοντες.) Ad intentiorem autem cultum, imperitiores prouexit artificis eximia diligentia. Ille enim potentiori ſtudens placere, ſimilitudinem arte elaborauit ad ſummam elegantiam. Vulgus verò opificij venuſtate abductum, quem paulò ante vt hominem honorarat, mox vt numen colendum (σέβασμα) exiſtimat. Et hæc fuit vitæ humanæ ſeductio, quòd homines in ſeruitutem redacti, incommunicabile nomen lignis & lapidibus impoſuerũt. Infandorum enim ſimulachrorum cultus, omnis mali origo, cauſa & finis: Nam inanimatis confiſi ſimulachris, vltionem malè facientes non timent. Vtraque ergò de cauſa punientur, & quoniam de Deo malè ſenſerunt dediti ſimulachris, & quod ſanctitate ſpreta iniuſtè agunt. Et ca. 13. dicit: Artifex vel hominis effigiem, vel animalis ſimulachrũ figurat ex ligno, auro, argento, aut lapide, opus manus antiquæ, & in extructo ad id digno domicilio, in pariete illud collocat, & ferro firmat ne cadat, cum ſeipſum iuuare non poſſit. Huic vota faciens pro ſubſtantia, pro nuptiis, pro liberis, non erubeſcit inanimato loqui, pro ſanitate inuocat infirmum, pro vita rogat mortuum, pro auxilio ſupplicat inopi, &c. Et ca. 15. Agit gratias Deo, quòd nos in errorem non ſeduxit malæ artis excogitatio, adumbratio picturæ, labor infructuoſus, effigies per varios colores ſeu ſculpta, cuius aſpectus inſipientibus dat concupiſcentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem, &c.

Origo ſimulachrorũ, Sap. 14.

Cum hac narratione conſentiunt reliquæ etiam Ethnicorum hiſtoriæ. Duplex enim cauſa & vſus imaginum ſeu ſimulachrorũ apud Ethnicos deſcribitur. Alter fuit politicus, hiſtoriæ & gratæ memoriæ cauſa. Ita Volaterranus ſcribit lib. 17. Valerium Meſſalá, qui primo bello Punico conſul fuit, tabulam picturæ prælij, quo Hieronem & Carthaginenſes in Sicilia vicerat, primùm propoſuiſſe in latere curiæ Hoſtiliæ. Antiquitùs etiam, ſicut ſcribit Alex. ab Alex. libro 5. cap. 24. ea obſeruata fuit conſuetudo, vt nobilibus viris defunctis, illorum imagines, tàm circa limina domus, quàm pro foribus locarentur, vt defunctorum deſiderium repræſentatæ illæ ſpecies lenirent, poſteróſq; ad præclara facinora domi foriſque obeunda inuitarent. Ita Valerius Maximus ſcribit lib. 8 cap. 16. Scipionis Africani imaginem in cella Iouis poſitam, quæ inde petatur, quotieſcunque munus aliquod Cornelianæ gentis celebrandum ſit. Et Catonis ſuperioris effigiem in curia poſitam, quæ ad eius etiam generis officia inde expromatur. Et addit Valerius hoc Epiphonema: Gradum ordinem Senatorium qui vtiliſſimum Reip. ſenatorem tãtùm non ſemper ſecum habere voluit. Et Saluſtius de bello Iugurthino inquit: Sæpe audiui, ciuitatis noſtræ præclaros viros ſolitos ita dicere: Cùm maiorum imagines intuerentur, vehementiſſimè ſibi animum ad virtutem accendi, ſcilicet nõ ceram illam neque figuram tantam vim in ſe habere, ſed memoria rerũ geſtarum eam flammam egregijs viris in pectore creſcere, neque prius ſedari, quàm virtus eorum famam atque gloriam adæquauerit. Ac vſitatiſſimum fuit benè de Rep. meritis ſtatuas ponere. Athenienſes enim primi tyrannicidis Harmodio & Ariſtogitoni publicè ſtatuas poſuiſſe videntur, ſicut Plinius ſcribit lib. 34. cap. 4. Vbi addit: Effigies hominum non ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium. Excepta deinde res eſt à toto orbe terrarum humaniſſima ambitione. Etiam omnium municipiorum foris ſtatuæ ornamentum eſſe cœpere, prorogarique memoria hominum, & honores legi, ac baſibus inſcribi, Honores clientum inſtituit ſic colere patronos: hæc Plin. Apud Lacedæmonios, ſicut ſcribit Alexander ab Alex. libro tertio, cap. 7. vſitatum fuit, his qui in re militari fortia geſſerant facinora, ſtatuas & columnas pariter cum elogijs poſt obitum erigere. Rege verò defuncto, ipſius ſimulachrum, ita vt quaſi viuus appareat, in thoro purpura & auro inſtrato effingere. Et Miltiadi ob egregiam in pugna Marathonia nauatam operam, hunc honorem Athenienſes tribuerunt, vt imago eius exſculpta in publica porticu poneretur. Ita Phocioni & Socrati iniuſtè damnatis poſt mortem ſtatuæ ab Athenienſibus erectæ ſunt.

Vſus imaginum politicus apud gẽtes.

Valerius Meſſala.

Maiorum imagines.

Scipionis.

Catonis imago.

Statuæ benè meritis poſitæ.

Athenienſes primi ſtatuarum.

Lacedæmon. ſtatuæ.

Alexander Magnus, centum viginti equites qui in campis Adraſtæis ceciderant, equeſtribus

ſtatuis

Romanor. ſtatuæ. ſtatuis donauit. Romani etiam, ſicut ſcribit Alexander ab Alex. libr.3. capit.7. iis qui domi vel foris egregiè ſe geſſiſſent, poſt mortem in noſtris imagines in memoriam poſteritatis plerunque cereas aut marmoreas, vel etiam æneas columnas, cum trophæis & titulis publico concilio, erigebant, & res geſtas monumentis inſculpebant. Ita *Coclitis. Sceuolæ. Gracchi.* Horatio Cocliti ſtatua in Vulcanali poſita fuit. Mutio etiam Scæuolæ honoris gratia ſtatua erecta. Et Tito Sempronio Gracho publico ſenatus conſulto ſtatua conſulatus in templo fuit collocata, cum inſcriptione: Reſtitutos ab eo mores. *Philoſophorũ & Poëtarũ imagines.* Philoſophis etiam, Oratoribus & Poëtis ſtatuæ poſitæ ſunt, vt Homero, Colophoni, Gorgiæ Delphis, Iſocrati in Olympiis, Menedemo, Demoſthani, Beroſo Athenis, Mithridates Platoni, Ptolomæus Philopater Homero, Mantuani Virgilio ſtatuam poſuerunt. Poſtea viuis etiam honoris & gratitudinis ergò ſtatuæ poſitæ ſunt. Et quando memoriam alicuius delere, vel nomini ignominiam inurere volebant, ſtatuas vel deiiciebant, vel contumelioſè tractabant. Exemplorum plenæ ſunt omnes hiſtoriæ. Et quod amoris ac honoris indicia fuerint, oſtendit hiſto- *Antonini imagines.* ria M. Antonini apud Fulgoſiũ. Ipſo enim mortuo, velut ſacrilegus ſuit habitus ciuis, qui domi eius non habuiſſet imaginem, dignum ducentes, vt aut metallo, aut ſaltem pictura eius virtutis ſeruarent memoriam, cuius vitam diuturniorem fata paſſa non erant. Sicut contrarium Neroni & Domitiano ante acciderat, quorum memoriam propter ſceleratam vitam extinguere quæſierunt. Ita Euſebius de vita Conſtantini libro quarto ſcribit. Romanos au- *Cõſtantini imagines.* dita morte Conſtantini, non vocibus tantùm proclamaſſe, Conſtantinum beatum, Deo amabilem, & verè imperio dignum: ſed re ipſa etiam hoc declaraſſe, Mortuum tanquam viuentem (εἰκόνος ἀναθήμασι) ſuſpenſis pictis tabulis, effigiem eius referentibus honorantes. Cùm enim cœli effigiem coloribus expreſſiſſent, ipſum ſuper cæleſtes orbes, in æthereo cœtu requieſcentem depinxerunt. Et poſtea addit Conſtantinum (εἰκόνων ἀναστάσει) erectis imaginibus vnà cum filiis ſuis apud omnes gentes honoratum, & in numiſmatis effigiem eius exſculptam.

Superſtitioſus imaginum vſus apud Ethnicos. Hactenus de politico imaginum & ſtatuarum apud Ethnicos vſu diximus, cui mox vel acceſſit vel ſucceſſit ſuperſtitioſus & idololatricus cultus. Nam & politicæ quædam imagines in ipſa templa collocatæ, ac puluinaribus Deorum im- *Cerei, ſuffitus, coronæ, ſacrificia, ſupplicationes, imaginib⁹.* poſitæ ſcribuntur. Vulgi etiam adulatio præter floras & coronas, ſuffitu etiam, ſeu incenſo & cereis ſtatuas venerabatur. Ita Cicero 3. Officiorum de ſtatuis, C. Mario à multitudine poſitis ſcribit: Omnibus vicis ſtatuæ factæ ſunt, & ad eas thus & cerei: Imperatores etiam quidam partim ſubornabant, partim imperitabant ſtatuis ſuis ſuffitus, ſacrificia, ſupplicationes, anathymata, & alios diuinos honores exhiberi. Sicut hiſtoriæ de Nabuchodonoſore, de Alexãdro Magno, de Antiocho, de Caligula, Domitiano, Heliogabalo, Cõmodo & Diocletiano, referunt. Eſt & ſuperſtitionis non exigua pars, quod Po- *De Alexandri imagine geſtata.* lydorus ſcribit: Romæ Marcianorum familiam ſolenne ſemper habuiſſe, vt Alexandrum Magnum viri in auro & argento, mulieres in reticulis & annulis exſcolptum geſtarent, eò quòd ſicut Iulius Capitolinus teſtatur, diceretur iouari in omni actu ſuo, qui Alexandrum auro aut argento ſculptum geſtaret.

Templa gentium primò abſque ſimulachris. Deorum verò, ſiue vt rectius loquar, Idolorũ ſimulachra apud gentes tandem omnia delubra implerũt, & diuinum cultum totum ad ſe rapuerunt. Antiquitus quidem multæ gentes abſque ſimulachris Deum colebãt. *Perſæ.* Perſas enim nec ſtatuas nec aras Diis ſuis erexiſſe ſcribunt Herodotus & Strabo. *Aegyptij.* Aegyptiis licet Templa marmore & auro eſſent luxu ingenti & mira arte elaborata, tamen Deorum imagines ipſis habitas fuiſſe deridiculas ſcribit Alex. ab Alex. lib.2. capite 22. *Spartani.* Vbi etiam addit: Etiamſi Licurgus apud Lacedæmonios multarum ceremoniarum inſtitutor fuerit, nullam tamen apud ipſum factã Deorum imaginem fuiſſe, quippe qui hominum aut animalium ſpecies Diis tribui ſemper vetuerit. Euſebius de præparat. libro 6. ſcribit apud Seres *Seres.* lege exceptum fuiſſe, ne ſimulachra colerentur. *Germani.* Tacitus ſcribit: Germanos priſco tempore, nec Deos cohibere parietibus, neque vllam humanioris ſpeciem aſſimilare ea magnitudine cœleſtium fas arbitratos. Auguſtinus de Ciuitat. libro 4. capite 31. ex Varrone citat, anti- *Romani.* quos Romanos, plus quàm annos centum & ſeptuaginta, Deos ſine ſimulachro coluiſſe. Et addit hæc verba Varronis: Quòd ſi adhuc, inquit, manſiſſet, caſtius Dij obſeruarentur, cuius ſuæ ſententiæ teſtem adhibet Varro inter cætera *Iudæi.* etiam gentem Iudæam. Nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat, qui primi ſimulachra Deorum populis poſuerunt, eos ciuitatibus ſuis & metum dempſiſſe, & errorem addidiſſe, prudenter exiſtimans, Deos facilè poſſe in ſimulachrorum ſoliditate contemni. Plutarchus *Numa.* in Numa inquit: Hic Romanos prohibuit exiſtimare imaginem Dei (ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον) hominis ſpeciem aut animalis habere formam. Nec fuit apud eos prius vel picta vel ficta Dei ſpecies, ſed in prioribus centum ſeptuaginta annis templa quidem ædificabant, ſimulachrum verò nullum (ἔμμορφον) effigiatum faciebant, perinde atque nefas eſſet, meliora per deteriorum ſimilitudines exprimere, cùm Deus aliter quàm intelligentia comprehendi non poſſit: Hæc Plutarchus.

Cultus ſimulachrorum apud gentes. Poſteris verò temporibus totam religionẽ & vniuerſum cultũ Deorũ gentes ad ſimulachra & ſtatuas alligarunt: varia enim & multa fingebant Deorum genera, inter quos vnum ſtatuebant eſſe magnũ & primũ Deum, qui det omnia, alios appellabant paruos Deos, à magno illo ortos, qui aliqua dent. Lactantius lib.1 capite 5. Epiphanius Tomo 1. libro 5. hæreſi 76. Et inter paruos Deos alios ſelectos appellabant, à quibus opera maiora in mundo adminiſtrentur, alios plebeos ſeu minorum gentium Deos, vtpote minutis opuſculis deputatos. Auguſtinus de Ciuitate libro 2. *Varia Deorũ genera.* cap.2. Alios bonos, quos obſequiis lætis, vt prodeſſent, propitiabantur & inuocabant. Alios malos, quos cædibus & ſupplicationibus triſtibus, ne nocerent, placabant. Auguſtin. de Ciuit. lib. 2. cap.14. Alios vocabant dæmones, quos Porphyrius mediatores conſtituit inter Deum & homines, lib.8. cap.20. Clemens in oratione ad gentes dicit, dæmones circa ſepulchra verſari, & poſt Deos cuſtodire homines. Tatianus dicit, Græcos

tribuete dæmonibus quòd ſanent morbos. Euſeb. de præpar. lib. 4. cap. 3. dicit, quatuor genera ponit: Primò Deum patrem omnium. Deinde aliorum Deorum multitudinem. Tertio loco dæmones, quorum alios bonos, alios prauos arbitrentur. Quartò heroum animas, & bonos quidem ſumma religione, vt proſint, colendos, malos verò ne noceant, placandos. Singulis autem *Simulachra in templis.* Deorum generibus dedicarunt peculiaria tépla, delubra, ſacella, fana. Et in his ſingulos deorum peculiaribus repræſentarunt ſtatuis, ſimulachris, ſeu imaginibus ligneis, lapideis, marmoreis, aureis, argenteis, pictis, fictis, ſculptis, fuſis. Et rudiores quidem primùm, ſicut ſcribit Clemens in oratione ad gentes, erigebant ligna inſignia, lapides non ſculptos, ſed columnas ex lapidibus: *Peculiaris effigies, habitus, color Deorū in ſimulachris.* Alij gladium, alij haſtam adorabant. Poſtea artificum ſtudio illa in ſtatuas effecta ſunt, quas non in templis tantū, ſed & domi habebant & venerabantur, ſicut tradit Clemens. Et ſingulis Diis peculiarem attribuerunt effigiem, vel hominū, vel animalium quadrupedum, vel reptilium, vel aquatilium, vel volatiliū, & ſingulas ſtatuas certis habitibus & coloribus diſtinxerunt, ſicut Arnobius deſcribit lib. 6. Et Euſebius de præparat. lib. 3. Statuas autem ita formatas, certis deinde ritibus precularum, & vnguentorum dedicabant & conſecrabant, atque inde fieri exiſtimabant, vt *Cōſecratio ſtatuarū.* Dij in ſtatuis habitarent, ſicut tradit Arnobius contra gentes, lib. 6. qui etiam lib. 1. dicit. Si quando conſpexeram lubricatum lapidem, & ex Oliuæ vnguine ordinatum, tanquam ineſſet vis præſens, adulabar, affabar, & beneficia poſcebam. Apud Auguſtinum de Ciuit. lib. 8. ca. 23. Hermes viſibilia & contrectabilia ſimulachra, velut cor- *Spiritus in ſtatuis.* pora Deorum eſſe aſſerit: Ineſſe autem his quoſdam Spiritus inuitatos, qui valent aliquid ſiue ad nocendum, ſiue ad deſideria eorum nonnulla cōplenda, à quibus eis diuini honores & obſequia cultus deferuntur. Hos ergo Spiritus inuiſibiles per artem quandam viſibilibus rebus corporalis materiæ copulari, vt ſint quaſi animata corpora illis ſpiritibus dicata & ſubdita ſimulachra, quæ inde tanta & talia faciant. Et capit. 24. dicit Hermes, Euocantes animas Dæmonum vel angelorum, eas diuinis myſteriis indiderunt imaginibus ſanctis, per quas idola & benè faciendi & malè vires habere poſſent. Et hos eſſe internuncios, mediatores, & interceſſores hominum apud Deum, Apuleius ibidem tradit.

Imagines verò ſiue ſtatuas hoc modo dedicatas ſeu conſecratas, Auguſtinus epiſt. 40. dicit, à gentibus ſacris ſedibus honorabili ſublimitati locati, vt à precantibus atque immolātibus atte- *Locus imaginum in templis & cultus.* dantur. Item talibus ſimulachris diuinum cum timore cultum adhibent, eáq; viuentibus ſimilia venerantes adorantéſq; contuentur, eiſque velut *Vota.* præſentibus preces allegant, victimas immolant, vota perſoluunt. Et Prudentius tradit, ſuper aris ſtetiſſe ſimulachra quæ colebantur: Clemens ad gentes ſcribit, ſtatuas nidore, ſanguine, fumo, & *Sacrificia.* ſacrificiis honoratas & adoratas. Euſeb. libro 3. de vita Conſtantini addit anathymatum honorem. Arnobius lib. 7. contra gentes, partem cul- *Thus.* tus fuiſſe tradit incenſionem thuris ante ipſa numinum ſigna. Sozomenus lib. 2. cap. 4. addit, oblationem thymiamatum & libaminum, quæ Lactantius ita deſcribit lib. 6. cap. 1. focos adolent ac veteri vino madefaciunt, ſacras dapes apparant, & exquiſitas epulas offerunt. Arnobius libr. *Coronæ.* 7. inquit: Honorabant idola coronis, floribus, æris tinnitibus, tympanis, Symphoniis, canonibus ad tibiam collatis vocibus. Lactantius lib. 6. cap. 2. Diis accendebant in templis lumina. Ita apud Euſebium libro 2. de vita Conſtantini, Licinius accenſis cereis candelis pro conſuetudine *Cerei.* ſacrificat. Apud Arnobium, libro ſexto, adorant *Adorationes.* ſimulachra in terram proſtrati. Apud Liuium libro ſexto, Decadis quartæ, Romani Cereri ie- *Ieiunia.* iunant. Apud Sozomenum libro quinto, cap. quinto, delectu ciborum colunt idola, vt qui ſacris intereſſe velint, abſtineant à prophanis cibis. Feſta verò & ludos partem fuiſſe honoris & cul- *Feſta.* tus idolorum, teſtatur Epiphanius libro tertio, Tom. 2. & Arnobius libro ſeptimo. Sacerdotes *Cœlibat⁹.* idolorum quidam non miſcebantur mulieribus. Hiero aduerſus Iouinianum libro ſecundo. Quidam raſis capitibus incedebant, teſte Hierony- *Caput raſum.* mo libro 13. in Ezechielem. Solebant non ab omnibus omnia, ſed à certis Diis apud peculiares ſtatuas certas res petere, vt indicat Tatianus contra Græcos. Item ſicut Arnobius libro ſecundo ſcribit, ſentiebant ſingulos Deos certarum rerū datores eſſe. Adeuntes delubra aqua ſe aſper- *Aqua luſtralis.* gebant, Iuſtinus Apolog. 2. Alij coma ſordida, veſte lacera, abſtinentes à lauacris adorabant ſimulachra, Clemens in Parænetico ad gentes. Vbi & addit, ſimulachra Deorum ad publicas calamitates auertendas, ſolennibus ceremoniis ex vno loco in alium ſolita transferri. Ita Romani apud Arnobium, libro ſeptimo, ad vincendum Hannibalem, Magnam matrem Deûm ex Phrygia Romam tranſtulerunt, & magnifico templo honorarunt. Ad peſtem etiam abigen- *Circumgeſtatio ſtatuarum.* dam Aeſculapium ex Epidauro Romam adduxerunt, & templo ac ſacrificiis coluerunt. Arnobius libro octauo ſcribit, Romanos cruda hyeme nudos diſcurrere, ſcuta vetera circumferre, vicatim Deos ducere, quædam fana quotidiè, quædam ſemel in anno adire. Teſtatur etiam Epiſtola Ieremiæ, gentes in publicis ſupplicationibus ſtatuas Deorum circumgeſtaſſe. Euſebius lib. tertio, de vita Conſtantini ſcribit, in ſtatuis *Oſſa mortuorum in ſtatuis.* illis inuenta mortuorum corporum oſſa & arida crania.

Hæc ideo annotaui. Collatio enim oſtendit, tātam eſſe ſimilitudinem cultus diuini, qui olim fuit in delubris gentium, & qui nunc ad ſtatuas in *Similitudo cultus Ethnici & Papiſtici ad ſtatuas.* Pontificiorum templis conſpicitur, vt Ludouicus Viues fateatur, non poſſe diſcrimen aliquod oſtendi, niſi quòd nomina tantùm & titulos mutarint, vt rectè ac verè iam Pontificiis dici poſſit, quod Fauſtus olim Chriſtianis obiicere conatus fuit: Idola vertiſtis in martyres ſeu Sanctos, quos votis ſimilibus colitis.

Et ne hac exceptione elabi conentur Pontificij, quod non tribuant virtutem aliquam materiæ, vel formæ ſtatuarū, quodque non Diabolum *Quomodo gentes coluerunt ſtatuas.* vt gentes, ſed in imaginibus vel Deum ipſum, vel Sanctos cum Deo viuentes, & de Eccleſia benè meritos, colant & honorent, vt honor imaginibus exhibitus referatur ad prototypum, hoc eſt, ad eos qui per imagines ſeu ſtatuas ſignificantur & repræſentantur. Agè ex gentium hiſtoriis manifeſtè oſtendemus, honores & cultus, quos ſtatuis ſeu imaginibus exhibebant, ipſos retuliſſe

non

retuliſſe non principaliter ad materiam ſeu formam ſtatuarum, ſed vel ad ſummum Deum, vel ad eos quorum Spiritus apud Deum viuere, & tanquam mediatores ſeu interceſſores mortalibus apud Deum multùm prodeſſe exiſtimabãt, vtpote qui in vita de genere humano benè eſſent meriti. Sicut ex iis, quæ hactenus annotauimus, manifeſtum eſt. Et vulgi quidẽ ſuperſtitio apud Ethnicos ſicut & apud Pontificios craſſior fuit ipſis ſtatuis affixa, quam ſapientes magis diſſimularunt quàm probarunt. Sicut apud Auguſtinum de Ciuitate lib. 4 cap. 27. Scæuola Pontifex expedire exiſtimat, falli in religione ciuitates. Et cap. 31. Varro dicit, Multa eſſe vera quæ non modò vulgo ſcire non ſit vtile, ſed etiam ſi falſa ſunt, aliter exiſtimare populum expediat, atq; ideo Græcos myſteria taciturnitate parietibúſque clauſiſſe. Et lib. 6. ca. 10. Seneca vulgi ſuperſtitionem ita irridet, Sacros, inquit, immortales inuiolabiléſque Deos in materia viliſſima atq; immobili dedicant, habitus illis hominum, ferarúmq; & piſcium, quoſdam verò iuxta ſexũ diuerſis corporibus induunt, numina vocant, quæ ſi Spiritu accepto ſubitò occurrerent, monſtra haberentur. Et poſtea, Hæc omnia ſapiens ſeruabit tanquam legibus iuſſa, non tanquam Diis grata. Item: Omnem iſtam ignobilem turbam Deorum, quam longo æuo longa ſuperſtitio congeſſit, ſic adorabimus, vt meminerimus, cultum eius magis ad morem quàm ad rem pertinere. Sapientes verò apud Ethnicos non exiſtimarunt, Deos per ſe tales habere formas, ſicut in ſtatuis figurabantur, ſed addebant concinnas interpretationes, ſicut Auguſtinus inquit Epiſtola 49. Et extant tales interpretationes apud Euſebium de præparat. lib. 3. 4. & apud alios, quòd ſcilicet vel in huiuſmodi formis aliquando hominibus apparuiſſent, vel quòd inuiſibilis natura & proprietas Deorum ita ob oculos poneretur, vel quòd per eiuſmodi habitus indicarentur merita & inuenta ipſorum, quibus genus humanum olim iuuerunt: vel vt ſignificarentur beneficia ab ipſis petenda. Arnobius libro ſexto ſcribit, gentes docuiſſe adorandas ſtatuas, non quòd æs, aurum, argentum, & ſimiles ſtatuarum materiæ Dij ſint, ſed quod Deorũ, qui aliàs inuiſibiles ſunt, præſentia per ſimulachra exhibeatur, & quod iis vel Dij, vel virtutes diuinæ inhabitent, ſeu quòd per ea Dij inuiſibiles honorentur & colantur propter dedicationem. Item ſcribit, gentes ſenſiſſe Deos in templis ad ſtatuas inuocatos, libentius & citius audire, quàm ſi ſub axe nudo, & æthereo tegmine adorentur. Apud Athanaſium in oratione contra idola, dicũt Philoſophi, ſtatuas non eſſe Deos, ſed ſimulachra Deorum ideo haberi, vt Dij ſub iſtis imaginibus reſpondeant, & ſe reuelent, qui alioqui inuiſibiles aliter cognoſci non poſſint. Alij ſubtilius philoſophantes dicũt, hæc inſtituta eſſe, vt per ea Dij inuocentur & aduentus Angelorum ac aliarum poteſtatum ad conferẽda beneficia ita concilietur. Addũt eſſe pro elementis literarum, vt ita homines diſcant Deum inuiſibilem agnoſcere: Hæc Athanaſius. Euſebius lib. tertio, de præparat. citat ex Porphyrio, quòd rudiores tãtùm ad ligna & lapides in ſtatuis reſpiciant: Sed ſapientes voluiſſe Deũ & Dei virtutes ſenſibus noſtris (διὰ οἰκείων συμφύλων) per imagines nobis familiares (μορφῶν) ſignificare ſeu patefacere: inuiſibilia Dei per picturas viſibiles (ἀποτυπώσαντας) effingentes ſeu exprimentes (τοῖς καθάπερ ἐκ βίβλων τῶν ἀγαλμάτων ἀναλέγειν τὰ περὶ θεῶν μεμαθηκόσι γράμματα) illis qui aſſueti ſunt ex ſimulachris tanquam ex libris literas ſeu inſtitutiones de Diis legere ſeu colligere. Et libro quarto tractat & refutat argumentum gentilium, quo cultum idolorum ex miraculis ſanationum, & ex pœnis erga contemptores idolorum, ipſa experientia comprobatis, defendunt & ſtabiliunt. Et apud Auguſtinum de Ciuitate, lib. 7. cap. 5. Varro dicit, ſicut per corpus humanum anima, quæ eſt in corpore cognoſcitur: Ita per ſimulachra, quæ formam haberent humanam, ſignificari immortales Deorum Spiritus, &c. Et quanquam huiuſmodi interpretationibus Sapientes inter gentes vulgi ſuperſtitiones pinxerint, tamen manſit id, quod Auguſtinus ſcribit Epiſtola 49. Idola quidem omni ſenſu carere quis dubitet? veruntamen cum his locantur ſedibus honorabili ſublimitate, vt à precantibus atque immolantibus attendantur: ipſa ſimilitudine animatorum membrorum atque ſenſuum, quãuis inſenſata atque exanimata, afficiunt infirmas animas, vt viuere & ſpirare videantur, accedente præſertim veneratione multitudinis, qua tantus eis cultus Dei impenditur. Item quando eis velut præſentibus preces allegant, vota perſoluunt, ſic afficiuntur omnino, vt ea ſenſu carentia putare non audeant.

Vulgi craſſa opiniones de ſtatuis.

Sapientes quid de ſtatuis.

Qua opinione gẽtes adorarint ſtatuas.

Imagines pro literis apud gentes.

Nota Auguſtini dictum.

Hæc quæ de gentium imaginibus hactenus annotauimus, poſtea habebunt vſum, vbi ad Papiſticam imaginum venerationem deuenerimus: ſimiles enim ſtatuarum cultus, ſimilibus etiam interpretationibus apud Pontificios pinguntur.

Gentium idola quæ in ſcriptura nominentur.

SACRÆ SCRIPTVRAE SENtentia & doctrina de Imaginibus, Simulachris ſeu Statuis.

SCriptura de Simulachris duo potiſſimum tradit: Primò gentium Idola irridet & damnat. Secundò quando populus DEI vſum Simulachrorum ad cultum veri DEI transferebat, Hoc ſcriptura reprehendit, prohibet, & damnat.

Gentium igitur Idola in ſcriptura hæc ferè nominantur & deſcribuntur. Et interpretationes appellationum oſtendunt, partim quomodo verus cultus Dei in idololatriam apud gentes degenerarit, partim qua opinione idola coluerint. Moabitarum ergo idola fuerunt: Baal, Numeri 22. quod appellationem inde habet, quòd Deum, qui eſt Dominus noſter, ac poteſtatem in nos habet, magno deuotionis ardore ita colere voluerint, ſicut vxor erga maritum affecta eſſe debet. Et ratio cultus Baalitici ita deſcribitur: Extruxerunt ipſi excelſa. Num. 22. Iere. 19. vel in tectis ædium ipſum coluerunt. Ierem. 42. Extruxerunt ei domos, 3. Regum 18. Faciebant ipſi ſtatuas, 4. Regum 5. & 10. Erexerunt altaria, fecerunt Lucos & alia vaſa, 4. Regum 21. & 25. Coluerunt ipſum genuflexione & oſculatione, 3. Regum 16. & 19. 4. Reg. 21. Suffitu, Ierem. 7. & 23. Incenſo. 4. Reg. 23. Feſtis & ſolennitatibus,

Baal.

4. Regum 10. peculiaribus Prophetis & Sacerdotibus, 3. Reg. 18. 2. Paralip. 23. adorarunt inuocatione, Baal exaudi nos, 3. Reg. 18. coluerunt ornatu argenti, auri, & monilium, Oſeæ 2. Sacrificiis, 4. Reg. 10. Immolatione ſeu combuſtione liberorum, Iere. 19. *Baalpeor.* Fuit & Moabitarum idolum Baalpeor, Num. 25. habens nomen ab apertione, quod propter affinitatem appellationis Priapi, & propter Hiſtoriam fornicationis, Numer. 25. interpretantur de nudatione pudendorum. Quia verò verbum illud propriè, de apertione oris dicitur, poteſt & hæc ratio appellationis eſſe, quòd audierint de Deo, qui patribus locutus, & dato verbo ſe patefeciſset. Cultus autem deſcribitur adoratione per incuruationem ſeu genuflexionem, comeſtione eorum quæ immolata fuerant. Et dicuntur coniugati fuiſse ipſi Baal, Num. 25. Pſalm. 106. *Chemos.* Porrò & Chemos fuit Moabitarum Idolum, Numer. 1. 21. 3. Regum 11. 4. Reg. 13. Iud. 11. Ier. 48. Quidam inde dictum volunt κῶμον, Deum comeſſationum, ſeu Bacchum, quod cultus eius fuerit, ſicut Exod. 32. deſcribitur, ſedit populus manducare, & ſurrexit ludere. Poteſt verò & appellationem inde habere, quòd fuerit ſimulachrum eius qui diſceſſerat ſeu aberat, Sicut origo ſimulachrorum deſcribitur, Sap. 14.

Baal Berith. Madianitarum idolum videtur fuiſse Baal Berith, Iud. 8. & 9. quaſi Dominus, qui fœdus cum populo ſuo inierat, & cui populus fœdere aſtrictus erat.

Rimmon. Syriæ idolum fuit Rimmon, 4 Reg. 5. nomen habens à iaculationibus.

Niſroch. Aſsyriorum fuit Niſroch, Eſa. 37.

Moloch. Milchom. Ammonitarũ Idola fuerunt Moloch, 3. Regum 11. & Milchõ, 4 Reg. 23. quaſi Rex, ſub cuius Regno & poteſtate viuamus: Eum coluerunt traducendo liberos per ignem, Leuit. 20. 4. Reg. 23.

Aſtharoth. Sidoniorum idolum fuit Aſtharoth vel Aſthoreth, Iud. 2. 3. Reg. 11. 4. Reg. 23. Appellationem habet à fœtura ouium, Deut. 7. Ad ſingula enim beneficia impetranda, & ad quaſuis calamitates auertendas, peculiaria habuerunt & coluerunt idola.

Dagon. Philiſtinorum idolum fuit Dagon, Iud. 16. & 1. Reg. 5. Nomen habet à fœcunditate & multiplicatione piſcium & frumenti.

Baalzebub. Ammonitarum idolum fuit Baalzebub, 4. Reg. 1. Habitus autem fuit princeps dæmoniorum, Luc. 11. Et dictus dominus muſcarum, vel quòd dæmonia tanquam examina muſcarũ homines circumuolitent, vel quòd contra infeſtationem Muſcarum inuocatus fuerit, certa immiſſio morborum & lapſuum, atq; liberatio ipſi tributa ſcribuntur, 4. Reg. 1.

Bel. Babyloniorum idola fuerunt Bel, Ieſa. 46. Ierem. 50. eiuſdem etymologiæ cum Babel. Item *Nebo.* Nebo, Iſa. 46. à vaticinando nomen habens. Eorum verò, quos rex Aſsyrius ex Babylone & vicinis prouinciis in Samariam collocarat, idola *Samaritanorum idola.* fuerunt, 4. Regum 17. Sucboth Benoth, Nergel, Aſima, Nebahaz, Tharthac, Adramelech, Anamelech, quas Syriacas voces appellationem habere dicunt à gallis, gallinis, pullis, hircis, canibus, aſinis, equis, mulis, pauonibus, vnde colligitur, qua opinione idola coluerint.

Æmulatione Ægyptiorum Iſraelitæ in deſerto, Amos 5. hæc idola coluerunt, portaſtis *Siccuth.* Siccuth regem veſtrum. Nomen autem habet à tegumento, ſeu protectione & monumento. Item, Cũm imaginum veſtrarum, placentas enim ſimulachris offerebant. Et Cochab, hoc eſt, ſydus ſeu ſtellam Deorum veſtrorum. *Cium. Cochab.*

In genere nominantur idola, vt Miplezeth, 3. Regum 15. quod nomen habet à timore & tremore, ſicut Ieremias de ſtatuis idolorum dicit, oſtentantes metum gentibus. Item Thamuz, Ezech. 8. Gad, Iſai. 65. nomen habens ab excurſoribus, grallatoribus, depopulatoribus. Ibidem offertur libamen ipſi Meni. Nomen autem habet à calculatione, & diſtributione rerum. Pro fortuna igitur & felicitate in negociationibus idolum illud coluerunt, Ezech. 8. Omnes formæ reptilium & animalium, ac vniuerſa idola domus Iſrael depicta erant in pariete, quæ nebula fumi ſuffitus colebant. 4. Regum 23. coluntur Sol, Luna, ſigna & militia cœli, Ierem. 7. & 44. regina cœli, 4. Regum 22. In ſimulachro depicta erant currus equi, Solis, Iſai. 2. coluntur talpæ & veſpertiliones, ſcilicet contra infeſtationes. Hæc ſunt gentium idola, quorum nomina extant in veteri Teſtamento, quæ Dauid vocat Elilim, hoc eſt, vanitates, nihili. Moſes Deut. 32. vocat Siddim, hoc eſt, dæmonia vaſtantia. *Miplezeth. Thamuz. Gad. Meni. Militia cœli. Regina cœli. Elilim. Siddim.* In nouo Teſtamento Roman. 1. dicit Paulus, gentes mutaſſe gloriam Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volatilium, & quadrupedum, & reptilium. 1. Corinth 12. Currebatis ad ſimulacbra muta. Actor. 14. Dij ſpecie hominum deſcenderunt, Barnabam vocant Iouem, Paulum Mercurium, eò quòd eſſet dux verbi, quos ſacrificiis taurorum & coronis colere volebant, Actor. 19. Inclamatur magna Diana Epheſ. Actorum 17. deſcribitur ara ignoti Dei. Actorum 28. nauigantes præferunt inſigne Caſtoris & Pollucis. Quam falsè verò Scriptura irrideat, quàm grauiter damnet idola illa gentium; videre eſt apud Iſa. capit. 37. Non erant Dij, ſed opera manuum hominum è ligno aut lapide. *Quomodo ſcriptura irrideat & damnet idola.* Iſa. 40. cui ſimilem facietis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Artifex conflat ſimulachrum ex auro, argento, ligno, &c. Iſai. 41. faber confortauit conflationem, confortauit ſimulachrum clauis, vt non moueatur. Nunciate futura benè aut malè ſi poteſtis facite, & ſciemus quòd Dij ſitis, vos eſtis ex nihilo, abominatio elegit vos. Iſa. 44. Quis formauit Deum & ſculptile conflauit ad nihil vtile, fabri ſunt ea hominibus. Artifex dat ligno formam viri, & ſpeciem hominis. Ex dimidia parte ligni ſuccendit ignem, coquit carnes, ex reſidua parte facit Deum & ſimulachrum, curuatur ante illud, adorat, & ante illud precatur, dicens: Libera me, quia Deus meus es tu, non ſentiunt, non intelligunt, &c. Iſa. 45. Pudefiant fabricatores idolorum, errant qui ligneum ſimulachrum geſtant & rogant Deum non ſaluantem. Iſai. 46. cui me ſimilem facietis? Conferunt aurum, conducunt artificem, vt faciant Deum, cui procidunt, quem adorant, portant illum in humeris, cùm clamauerint ad eum, non audiet, de tribulatione non ſaluabit eos. Ierem. 10. ſtatuta gentium ſunt vanitas, lignum formatur, auro ornatur, clauis firmatur, portatur, quia incedere non valet. Nolite timere ea, quia nec malè poſſunt facere nec benè, purpura indumentum eorum, opus artificum vniuerſa hæc. Sic ergo

dicetis

Digitized by Google

dicetis eis:Dij, qui cœlos & tettam nõ fecerunt, pereant. Ezech.6. Væ ſuper abominationes, cadent in mêdio idolorum, vbi ſuffitum ipſis fecerunt. Ezech.14. poſuerunt idola in cordibos, & ſcandalom iniquitatis coram facie ſua, pooam faciem meam contra illos. Oſeę 3. viſitabo contra eos dies Baalim. Oſeæ 8. Artifex fecit illum, & nõ eſt Deus, mittam ignem in ciuitates eius. cap.10. currunt ad vitulos, dicent montibus, cadite ſuper nos, cap.11. Baalim ſacrificant, ſimulachris adolent, irruit gladius in ciuitates eius. Amos 5. Adoratis idola, ideò tránſferam vos vltra Damaſcum. Mich.1. Omnia idola ponam in perditionem. Zach.10. Simolachra locuta ſunt vana, ideo abducti ſunt quaſi grex. Pſal.115. Aures habent & noo audiunt, ſimiles illis fiant qui faciuot ea, & omnes qui confiduot io eis. Rom.1. Cùm Deum cognouiſſent, noo vt Deum glorificauerunt, ſed coluerunt præter Creatorem ea, quæ condita ſunt, Gal.4. Seruiebatis eis, qui natura non ſunt Dij, 1.Corinth.10. Ne ſitis cultores idolorum, &c. Item dæmoniis immolant, & non Deo, &c. Atque ita Scriptura irridet & damnat propter idola & gentes & Iſraelitas, quando craſſa ſuperſtitione gentium idolomaniam imitabantur, ſicut multa his prorſus affinia & ſimilia io Papatu facta ſunt.

Alterum verò, quòd Scriptura de ſimulachris tradit, propius ad hanc diſputationem de imaginibus, ſicot ea nunc ſpecioſis coloribus pingitur, accedit, quòd ſcilicet in populo Dei omoibus ferme temporibus quidam non ſanè ipſas ſtatuas nec idola adorarint, & vſum ſimolachtorum ad cultum veri Dei tranſtulerint. Et quid de illo inſtitoto Deus io ſuo verbo iudicarit. Hæc enim obſeruatio deteget fucos Pontificios, in cultu ac veneratione imaginom, ſicut in Tridentino Decreto pingitur. Et ante diluuium quidem nihil tale, quod qoidem io Scriptura annotatum ſit, legimus. Poſt diluuium verò annis vix trecentis exactis, Thare ſcribitur ſeruiiſſe Diis alienis, Ioſ.24. Et Epipha. ſcribit illum primum fuiſſe, qui filio ſuo, Haram immatura morte prærepto ſtatuam poſuit. Item, ducentis aonis poſt mortem Noah in domo Laban & in familia Iacob inueoiuntur Dij alieni, Geoeſ.31.& 35. Quales verò fuerint Dij illi alieni, operæpretium eſt conſiderare. Andradius enim ita philoſophatur, quia Deus, qui in natora ſua inuiſibilis eſt, & ante incarnationem Chriſti, & poſtea etiam viſibili aliqua ſpecie patribus ſe oſtendit, vt vel in effigie humana ſeu ſimilitudine filij hominis, Geneſ.32. Iſa.6. Daniel 7. quæ imago erat corporis illius, qood filius definito tempore aſſompturus erat, vel in forma antiqui dierum, Daniel.7. vel io igne in rubo, Exod.3. vel in columna ignis & nubis, Exod.13.& 33. vel ſub ſpecie columbæ, Matth.3. & ſub aliis variis formis, quæ in Apocalypſi deſcribuntur, vbi etiam & Angelorum & beatorum Spirituum variæ imagines Ioanni à Deo offeruntur. In quibus formis Sancti ipſum verum Deum, qui ſub huiuſmodi viſibilibus ſpeciebus, tanquam imaginibus, præſentiam ſuam ſub hominum aſpectum ponebant, venerabantur & adorabant. Inde igitur infert Andradius, Deum ipſum oſteodiſſe hominibus originem, vſum, venerationem & adorationem imaginum in cultu diuino, vt ſcilicet homines ipſius ſapientiam imitati, iiſdem vel ſimilibus ſpeciebus Deum effiogerent & exprimerent, atque io illis ſpeciebus, ſeu ad tales imagines ipſum verum Deum colerent, & adorarent. Nihil enim referre, humanané an diuioa opera tales imagines fiant, artené fabricentur an miraculo, cùm vtrumque ſit effigies, ſimulachrum ſeu imago. Ita Andradius.

Simulachra tranſlata ad cultũ veri Dei reprehenduntur in Scriptura.

Andradi⁹ de imaginibus.

Specioſa ſanè oratio, ſi remota regula & extincta lucerna verbi diuini, ex humanæ rationis cooſequentiis, de religione & cultu diuino ſtatuendum eſſet. Sed Roma.1. Paulus dicit, hanc eſſe ipſiſſimam idololatriæ ſeu vanitatis originem, quòd homines ſine verbo Dei per διαλογισμοὺς, hoc eſt, per argoras ſuas ratiocinationes ſeducti, gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem hominis aut alterius imaginis mutarunt. Et has ipſas Andradianas & Pontificias ratiocinationes, multos in populo Dei olim ſeduxiſſe, Scriptura manifeſtè oſtendit. Alienos enim Deos quos Thare in Chaldæa coluit, conſtat fuiſſe Vr Chaldæorum, Geneſ.11. quod ignem ſeu focum igois ſignificat. Sicut poſtea etiam Perſæ ignem in foculo equo impoſitum circumgeſtarunt, & ſub nomine Orimaſdę coluerunt. Et apud Rom. Veſtales ignem perpetuum cuſtodierunt. Alex. etiam ab Alex. lib.5. ca.12. ſcribit in Poliadis Mineruæ templo virgines lychoum inextincti luminis & Palladium cuſtodiuiſſe. Apud Delphos etiam mulieres matrimonio ſolutas ignem peruigilem cuſtodiuiſſe. Non autem adeò vel inepti vel impij fuerunt Patres, Ioſ.24. qui in populo Dei educati & inſtituti erant, vt exiſtimareot eſſentiam diuinam eſſe elementum igois, ſed quia igoe cœlitus delapſo & abſumente ſacrificia, Deus præſentiam ſuam Patribus patefecerat, ſicut & poſtea fecit, 2. Paralip.7. 3. Reg.18. ignem illum exceptum conſeruarunt, (quod poſtea & Veſtales Romanæ & Delphicæ mulieres æmulatæ ſunt, ignem ſuum ſi extinctus foret, è flamma ſolis rurſus elicientes) & in illo igoe, ad ſeu apod, & ante illum ignem, verum & viuum Deum colere, & adorare inſtituerunt. Exiſtimatont enim prorſus, ſicut Andradius argumentatur, Si filij Iſrael gloriam Domini in ſpecie ignis deſcendentem rectè adorarunt, 2. Paralip.7. piè igitur, & rectè cultum veri Dei ad Vr ſeu ignem poſſe inſtitui. Sed quia ſine verbo, mandato, & promiſſione Dei ex priuatis ratiocinationibus hæc inſtituebant, Scriptura pronunciat ipſos coluiſſe Deos alienos, hoc eſt, fuiſſe cultum illum Idololatriam, Ioſ.24.

Vr Chaldæorum.

Oriſmada.

Ignis perpetuus.

Eadem ratio eſt de Teraphim, quos Laban Deos ſuos vocat, Geneſ.31. Et qoos Micha Iud.17. ſculpſit & ſudit. Fuiſſe enim Teraphim ſtatuas, ad effigiem, ſimilitudinem, ſeu imaginem formæ humanæ fabricatas, non eſt dubium, ſicut oſteodit locus manifeſtiſſimus 1.Reg.19. Non autem adeò rudes & craſſi fuerunt, quaſi eſſentia diuina eſſet ſtatua ex ligno formata, ex argeoto fuſa, ex ære ſculpta, ſed quia in ſimilitudine viri ſeu filij hominis λόγος patribus apparuerat, Geneſ.23. Daniel.7. exiſtimaruot verum & vioum Deum rectè poſſe coli, ſi talem imaginem repræſentantem non creaturam aliquam, aut idolum aliquod, ſed ipſum DEVM exprimerent, & in tali imagine, ſeu ad tale ſimulachrum DEVM inuiſibilem colerent, &

Teraphim.

adotarent. Nam Iud.17. non Dæmoni, ſed Le Iehooah, hoc eſt, ipſi vero Deo, pecunia illa, vnde ſculptile & ſuſile formatur, conſectabatur. Et Micha dicit: Nunc benefaciet mihi Iehouah. Et cap.18. Danitæ apud ſimulachrum illud conſulunt, & interrogant Deum, & Leuita reſpondet: Iehouah adeſt itineri veſtro. Iſtaelitæ ergo non Creaturas, non Dæmonas, ſicut gentes ſuis Teraphim fecetunt, Ezech.21. Zach.10. Sed verum Deum, qui peculiari appellatione Iehouah à commentitiis numinibus diſcernitur, in ſimulachris ſeu imaginibus coluerunt, & tamen Scriptura pronunciat, ipſos coluiſſe Deos alienos, Geneſ.35. Rationem explicat Samuel 1. Reg.15. Quia iniquitas ſeu mendacium Teraphim eſt, nolle acquieſcere voluntati Dei patefactæ, ſed à verbo diſcedere, & mandatis eius aliquid addere.

Portò Ezechielis 20. ſcribuntur filij Iſrael deflexiſſe ad Idola Ægypti, non qoòd vel Creaturas vel Dæmonas cum Ægyptiis adorarint, ſed quòd ſimulachra & externos ritus Ægyptiacæ religionis ad cultum veri Dei tranſtulerint. Ita Eaodi 32. cùm Moſes in monte commoraretur per 40. dies & noctes, & columnam ignis & nubis, in qua Deus hactenus ipſos præceſſerat, non amplius viderent, cogitarunt, ea Andradij ratiocinationibus, ſe rectè facturos, ſi præſentiam Dei alio eaterno ſimulachro repræſentarent, ad quod vel in quo, verum Deum colerent. Cumque in Ægypto cultum Apis vidiſſent, ſimulachrum illud fuſo ſeu conflato aureo vitulo, ad cultum veri Dei tranſtulerunt, & cultum non ad materiam vel formam vituli, ſed ad prototypum ſuum, vel rem ſignificatam, hoc eſt, ad verum Deum, qui ipſos ea Ægypto eduaerat, retulerũt. Dicunt enim: Hi ſunt Dij tui, qui eduxerunt te ex Ægypto, non quòd ſentirent, vitulum eo die primùm conflatum, ipſos ante menſes 4. eduxiſſe ex Ægypto, ſed hac oratione proteſtantur, ſe hoc ſimulachro non aurum, non formam ſuſilem, non bouem creatum, ſed illum Deum colere, cuius brachio excelſo ex Ægypto educti fuerant. Et Aaron ſonora voce proclamauit: Cras ſolennitas erit, non vituli, ſed Halehooah veri Dei: Sed non obſtantibus ſolennibus, & ſonoris iſtis proteſtationibus, Deus pronunciat, Peccauit populus recedens à via quam præcepi eis, (quomodo ſcilicet velim coli) excandeſcam & delebo eos. Nec valet hoc loco Andradij exceptio, Iſraelitas non peccaſſe in genere, quòd Deum in ſimulachro voluerint colere, ſed in ſpecie, quòd ſcilicet non debito ſimulachro hoc fecerint, ſed Dei gloriam commutarint in ſimilitudinem bouis comedentis herbam, Pſal.106. cùm in tali ſpecie Deus nonqoam apparuiſſe. Sed Ezech.1. & 10. quando gloria Dei apparet, videtur facies hominis, facies leonis, facies bouis, & facies aquilæ. Et quod manifeſtum eſt, Eaodi 20. non dicit Deus, ſe in ſimulachris coli velle, ſi modò diuinæ maieſtati conuenientem habent formam, ſed ſimpliciter dicit: Non facies tibi vllum ſimulachrum ad cultum.

Apis. Vitulus aureus.

Ita Iud.2. Iſraelitæ ſeruierunt Baalim. Sed Oſeæ 2. dicit Dominus: Me vocatũt Baali, hoc eſt, cultum ad ſtatuam illam, dixerunt ſe non vel materiæ vel formæ ſtatuæ, nec Dæmoni, ſicut gentes faciebant, ſed Deo vero eahibere. Et tamen Scriptura dicit Iud.2. Fecerunt malum in conſpectu Domini ſeruiendo Baalim.

Me vocarunt Baali.

Poſtea, ſicut ingenium humanum procliue eſt à ſuperſtitione ad idolomaniam ſimolachrorum, Iſraelitæ non tantùm Dei, verumetiam virtutum cœleſtium, ac aliarum creaturarum, quarum miniſterio Deus ſolet generi humano benefacere, ſimulachra fecerunt & coluerunt. Atq; ad ſingola beneficia impetranda, & pericula auertenda, peculiaria habuerunt & coluerunt ſimulachra. Sicut ex locis ſuprà annotatis, in quibus idola gentium & Iſraelitarum æmulatio deſcribitur, ſi appellationum Etymologiæ eacutiãtur, manifeſtum eſt. Et eodem prorſus modo in Eccleſia pontificia à ſuperſtitione imaginum ad profligatam illam ſtatuarum idolomaniam, cuius ipſos etiam Pontificios aliquantulum iam pudet, deuentum eſt.

Iſraelitæ imagines creaturarum.

Ne verò exemplis, ſed legibus controuerſia hæc dijudicetur, Deus tradita certa lege voluntatem ſuam de ſimulachris patefecit, Eaod.20. & Deut.5. Leuit.26. Cùm enim ſapientes omniũ temporum ex ratione iudicatint, Deum, Angelos & Sanctos viſibili aliquo eaterno ſigno conſtituto, colendos & venerandos: Deus talem vſum ſimulachrorum ad cultum ſimpliciter numerat inter Deos alienos, & ita prohibet, vt nullus eluſioni aut exceptioni locus eſſe poſſit. Primo enim numerat ſculptile & ſuſile, ſtatuam poſitam, ſeu erectum lapidẽ ad imaginem aliquam formatum ſeu fabricatum, Et generali vocabulo *Temunah*, hoc eſt, ſimilitudinem ſeu imaginem, exprimentem & repræſentantem qualicunque effigie ſpeciem aliquam, quocunque modo, & ea quacunque materia pictam vel effectam. Deut.4. vocat Samel, id eſt, figuram, effigiem, ſeu formam. Secundò res, quarum ſimilitudinem ſeu imaginem ad cultum proponi & vſurpari vetat, ita numerat, vt nullus exceptioni locus ſit, dicit enim, Eorum quæ vel in cœlis ſuprà, vel in terra deorſum, vel quæ ſub aquis, vel quæ ſub terra ſunt. Sunt autem in cœlo Deus, Angeli, & Spiritus beatorum, ſub terra ſunt dæmones: Sunt autem ſub terra corpora mortuorum. Reliqua quæ cœlo affixa, quæ in aere, in aquis, in terra ſunt, per ſe patent. Prohibet igitur ad cultum facere, proponere, aut vſurpare, non tantùm imagines idolorum & dæmoniorum, 1. Corinth.8. nec tantùm irrationaliom creaturarum, verumetiam Angelorum, ſpirituum iuſtorum, qui in cœlis ſunt, & hominum defunctorum, qoorum corpora ſub terra ſont, & ne ipſius quidem Dei imaginem ad cultum fieri, proponi & vſurpari vult lex Dei: Deus enim noſter in cœlo eſt. Et lex prohibet eius, quod in cœlo eſt, imaginem ad cultum fieri. Et Deuter.4. ratio additur, vocem verborum eius audiuiſtis, non autem vidiſtis ſimulachrum aliquod, quando de medio ignis vobis locutus eſt Dominus. Tertiò duobus vocabolis prohibet omne genus cultuum religioſorum, cùm inqoit: Non adorabis nec coles ea, quorum altero, quod incuruationem ſignificat, omnes externos geſtos & ritos cultuum, altero interiores affectiones & deuotiones cultuum complectitur. Et cultus illos exteriores & interiores Scriptura in libro Sapientiæ & in locis ſuprà annotatis deſcribit, incuruationibus, geniculationibus, prouolutionibus corporis, manuum

Lex Dei de ſimulachris.

Quarum rerum imagines ad cultũ prohibentur.

Qui cultus prohibeantur.

Digitized by Google

manuum extenſionibus, exoſculationibus, ſacrificiis, iocenſo, thure, libationibus, ornatu auri, purpuræ, &c. circumgeſtationibus, inuocationibus, ſupplicationibus, votis, deſiderio, amore, deuotione, ſpe, fiducia, metu, &c. Quartò, ne quis hæc ita eludat, quaſi tantùm prohibeatur cultus, qui ipſi materiæ vel formæ ſimulachrorum exhibetur: oſtendimus iam aliquot Scripturæ exemplis, etiam quando cultus illi imaginum ad prototypum ſiue ad res per imagines ſignificatas, ſiue ad Deum ipſum referuntur, tamen appellari cultum Deorũ alienorum. In ſtatuis enim, per ſtatuas, ſeu ad ſtatuas ſeu imagines, Deus nec ſe, nec Angelos, nec Sanctos, nec vllam creaturam vult coli, ſicut ex iis, quæ hactenus ex Scriptura demonſtrauimus, manifeſtiſſimum eſt.

Hæc igitur lex diuina non ſemel poſita, ſed ter repetita, Exod. 20. Leui. 25. Deut. 5. & 27. ſimpliciter prohibet, imagines ad cultum religionis ſeu pietatis facere, habere vel vſurpare, cultum enim diuinum non vult ad ſtatuas alligari, religionem, pietatem & cultum Dei, non vult collocari aut exerceri in veneratione imaginum, non vult vel ipſas imagines coli, vel Deum vel Sanctos, vel vllas creaturas in imagioibus, ſeu per imagines adorari aut coli. Et illa prohibitio in lege illa Dei ita circumſcribitur, vt nulla exceptione, ſicut oſtendimus, eludi poſſit.

Cultus Dei nõ alligandus, non exercendus ad ſtatuas.

Manifeſtum autem eſt, cum hac legis diuinæ ſententia pugnare ea, quæ in decreto Tridentino de veneratione imaginum ſtatuuntur, præcipuè verò, quòd in pſeudoſynodo Nicena ſecunda dicitur, Sanctorum imagines honorandas, & palam eſſe adorandas, quodque Thomas ſcribit, imaginibus Chriſti eundem cultum & eandem adorationem, quæ Chriſto ipſi debetur, exhibendam eſſe, de quibus poſtea ſub finem quædam annotabimus. Exceptiones verò, quib. Pontificij legem illam Dei eludere conantur, variæ ſunt, & ipſis verbis legis atque Scripturæ exemplis excluſæ. Quidam enim tantùm dicunt prohiberi, ne alienorum Deorum imagines ad cultum proponantur, Sed ſcriptura legem illam manifeſtè interpretatur, etiam de veri Dei imagine ſeu ſimilitudine, ne & illa ad cultum proponatur, Exod. 20. Deut. 4. Iſa. 40. Alij dicunt tantùm prohiberi, ne vel dæmonum, vel idolorum, vel creaturarum irrationalium imagines ad cultum proponantur, ſed lex in genere loquitur de iis, quæ in cœlo, in terra, & ſub terra ſunt. In cœlo autem ſunt, Deus, Angeli, & Spiritus iuſtorum, in terra viuunt ſancti, Pſal. 67. ſub terra in puluere dormiunt corpora beatorum. Alij dicunt, ipſas imagines non eſſe adorandas & colendas, ſed in imaginibus & per imagines, eos qui per imagines ſignificantur & repræſentantur, puta Deum, Angelos & ſanctos colendos. Sed ſuprà aliquot Scripturæ exemplis oſtendimus, Deum talem cultum non probare, ſed prohibere & damnare. Sanctorum verò cultum & adorationem, ſiue fiat per imagines, ſiue abſque imaginibus cũ Scriptura pugnare in præcedenti loco demonſtrauimus. Sunt qui dicunt, cùm Deus in cultu ſuo ſemper externa viſibilia ſigna verbo ſuo adiunxerit, qualia ſunt Sacramenta veteris & noui Teſtamenti, non ergo eſſe contra voluntatem Dei, ſi per extraneas & viſibiles imagines colatur, ſicut in veteri Teſtamento verſus templum & ad arcam fœderis adorabant. Reſponſio autem plana eſt, quod Deus ipſe verbo & mandato ſuo talia externa ſigna ſeu ſacramenta in veteri & in nouo Teſtamento inſtituit, non autem noſtro arbitrio permiſit, quæ & qualia nobis videntur ſigna, & quidem ad cultum facere: Dicit enim, Non faciatis ſinguli quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio vobis, hoc tantùm faciatis Domino Deo veſtro, non addatis quicquam, nec detrahatis, Deut. 12. Et imagines quaſcunque ad cultum fieri, proponi & vſurpari, Deus diſertè, ſicut oſtendimus, prohibuit. Poſtremò ait Andradius, in veteri Teſtamento, cùm Chriſtus nondum eſſet incarnatus, non licuiſſe Deum inuiſibilem in imagine viſibili colere: nunc verò, poſtquam Deus in carne, ſicut Paulus loquitur, manifeſtatus eſt, licitè & rectè Chriſtum per imagines adorari & coli, ſicut Tridentinum decretum loquitur. Sed lucerna pedibus meis verbum tuum, & lux ſemitis meis. Chriſtum enim adorandum & colendum eſſe, Apoſtoli docent: in ſimulachris vero & per imagines eſſe colendum & adorandum, Apoſtoli nequaquam docent. Sed 1. Ioan. 5. cùm dixiſſet filium Dei veniſſe, & dediſſe nobis mentem, vt cognoſcamus verum Deum, addit, filioli, cuſtodite vos, ſeu cauete à ſimulachris. Qua ſententia ad legem, Exod. 20. reſpicit, & eam in nouo Teſtamento ratam eſſe debere oſtendit. Græci enim ſculptile, ſtatuam ſeu imaginem, Exod. 20. reddiderunt εἴδωλον, qua voce Ioannes etiam vtitur. Stat igitur Scripturæ ſententia, nullam imaginem, ſiue Dei, ſiue Angelorum, ſiue Sanctorum, ſiue cuiuſcunque creaturæ, ad cultum eſſe faciendam, proponendam ſeu vſurpandam.

Quomodo legem de ſimulachris eludere conentur Pōtif. q.

Lex de ſimulachris ratificata in nouo Teſtamento.

Et de cultu quidem imaginum ex lege Dei hæc manifeſta ſunt. Sunt verò qui contendunt, legem illam, non tantùm cultum & adorationem, verùm ipſas etiam imagines ſimpliciter prohibere. Duas enim diſtinctas legis illius partes faciunt, quarum prior ſimpliciter prohibeat facere imagines. Altera prohibeat factas adorare aut colere. Sed Leuit. 26. textus legis ita ponitur, vt oſtendantur prohiberi, ne ad adorandum ſiue ad cultum fiant, aut ponantur imagines: Non facietis, inquit, vobis idolum & ſculptile, nec titulos erigetis, nec lapidem inſignitum poneris *Lebiſſhabenoth* ad adorandum. Et ipſa Scriptura oſtendit, facturam & vſum imaginum, ſi non proponantur & vſurpentur ad adorationem & ad cultum, non ſimpliciter prohiberi. Lapides enim inſignitos ad adorationem ponere prohibetur, Leuit. 26. Sed ad monimenta ſeu memoracula hiſtoriarum, Iacob. Geneſ. vigeſimo octauo, lapidem erexit in titulum, fundens oleum deſuper. Et Ioſ. 2. Dominus præcipit poni & erigi duodecim lapides, vt ſint ſignum memoriale ſeu commonefactorium hiſtoriæ tranſitus per Iordanem. Ioſue etiam moriturus erigit lapidem prægrandem ſub quercu, quæ erat in Sanctuario Domini, vt eſſet in teſtimonium icti fœderis cum Deo, Ioſ. 24. Samuel quoque in memoriam auxilij diuini contra Philiſtinos erigit lapidem, & nomen eius vocat lapidem adiutorij, 1. Reg. 7. Et illuſtre exemplum extat Ioſ. 22. Cùm duæ tribus & dimidia ædificaſſent

An ſimpliciter omnis factura & vſus imaginum prohibeatur.

Digitized by Google

altare, reliqui Iſraelitæ rati ad cultum hoc factum eſſe, indixerunt illis bellum: Cùm verò illi oſtenderent, ſe altare illud extruxiſſe ooo ad ſacrificia, ſed in teſtimonium & ad memoriam hiſtoriæ, filij Iſrael hoc approbarunt, & Deum glorificarunt. Imò Deus ipſe iubet, Exod. 25. fieri duos Cherubim aureos ex vtraque parte propiciatorij. Et Cherubim fuiſſe imagioes alicuius faciei allatas, Deus ipſe ibidem oſtendit. dicit enim: Expandeor alas, & alis operient propiciatorium, reſpiciéntque ſe mutuò verſis in propiciatorium vultibus. De omnibus verò operibus tabernaculi, ad quæ etiam Cherubim pertinent, dicit Dominus, Exod. 31. Impleui Bezaleel ſpiritu Dei, ſapientia & intelligentia, ad operandum auro, argento, ære. Salomon etiam ad ornatum domus Domini, 3. Reg. 7. & 2. Paralyp. 3. capita columnatum format in modum Lilij, facit mala punica, ſub mari fuſili facit boues duodecim, in baſibus format leones, boues, Cherubim, in tabulatis ſculpſit Cherubim, leones & palmas. In Pôtificis etiam tunica formata fuerunt ex auro mala punica, Exod. 39. Num. 21. Deus mandat Moſi, vt faciat Serpentem æneum, & erigat illum io ſignum. Serpentem autem illum fuiſſe figuram Chriſti, certum eſt, ioan. 3. Et in memoriam illius hiſtoriæ, quæ in deſerto tunc acciderat, æneus ille ſerpens vltra annos ſeptingentos ſeruatus fuit in populo Iſrael, ac priuſquam accederet abuſus cultus & adorationis, oon iudicarûi ſe aſſeruatione imaginis illius peccare contra legem, Exod. 20. cùm verò cœpiſſent ſimulachro illi incenſum adolere, hoc iudicauit Ezechias, pugnare cootra legem illam Dei, atque ideò ſerpentem illum confregit, 4. Reg. 18. imaginem etiam Cæſaris, Chriſtus in moneta nec exhorruit, nec damnauit, Matth. 22. Et talem exiſtimo etiam ſtatuam illam fuiſſe, quam Michol in lectum loco Dauidis poſuit, 1. Reg. 19. Imagines igitur ad ornatum, ad memoriam, commonefactionem, & repræſentationem hiſtoriarum facere, habere & vſurpare, non pugnat contra legem illam Dei, ſi non accedat cultus & adoratio imaginum.

Imagines politica ad ornatum ſeu hiſtoricam memoriam.

Quidam diſputant legem illam Dei de imaginibus non loqui de locis prophanis, politicis, domeſticis aut priuatis, ſed tantùm de locis ſacris, vbi ad cultum Dei conuenitur, ne ibi ponantur vllæ imagines. Sed Moſes Deuter. 27. dicit, ſi imago ad cultum ſeu adorationem proponatur aut vſurpetur, etiamſi illud fiat in abſcondito, prophano ſiue priuato loco, eſſe maledictionem. Et Ioſue certè lapidem in ſignum erexit in ipſo ſanctuario Domini, Ioſue 24. Salomon etiam in ipſo templo Domini varias formauit imagines, 3. Reg. 7. Imò Deus ipſe in Sancto ſanctorum ſuper arca fœderis, quo ſe vertebant adoraturi, iuſſit fieri Cherubinas imagines, Exod. 25. Ex quo igitur fundamento verbi Dei vſus imaginum in templis, ſi non proponantur aut vſurpeotur ad cultum & adorationem, ſed vel ad ornatum, vel ad memoriam, commonefactionem, ſeu repræſentationem hiſtoriarum, quæ veræ & vtiles ſint, damnari poſſit aut debeat, non video. Certè ex lege, Exodi 20. hoc deduci non poteſt. Quòd verò metus, & periculum ſuperſtitionis & idololatriæ prætenditur, illud inculcatione veræ doctrinæ & præmonitionum contra cultus Imaginum caueri & auerti poteſt. Aut ſi ſpreta doctrina accedat ad imagines cultus & adoratio, rectum erit imitari exemplum Ezechiæ. Nec verò vel oeceſſitatem habendi imagines in templis cum Tridentinis patribus probo, nec partem vllam pietatis io illis colloco, ſed inter adiaphora cum Luthero imagines refero, ſi non ad cultum ſeu adorationem proponantur, aut vſurpentur. Neque verò etiam ex rebus adiaphoris, ſi non accedant vel prauæ opiniones, vel impij abuſus, fingenda ſint peccata, ſine verbo Dei, ſicut quidam nullas etiam indifferentes imagines tolerandas clamitant, & in earum vel carentia vel demolitione non poſtremam pietatis partem collocant.

An in templis omnis vſus imaginum prohibetur.

Poſtremò ſunt qui diſputant, alias quidem imagines vtcunque tolerari poſſe: Dei verò & Chriſti nullas eſſe imagines, vel faciendas vel tolerandas.

An Dei imago facienda.

Et quidem ſi quis exiſtimet, eſſentiam Dei vel lineamentorum circomſcriptionibus, vel colorum varietatibus exprimi poſſe, aut talē eſſe diuioitatis oaturā, ſicut Anthropomorphitæ finxerunt, is meritò damnatur, ſicut Eſaiæ 40. ſcriptum eſt, Cui ſimilem facietis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Si verò ſine praua opinione, & ſine ſuperſtitione non quidem ipſa diuinitatis eſſeotia, ſed tantùm ſpecies illæ viſibiles, quibus olim Deus præſentiam ſuam patefecit, (Sicut Danielis 7. apparet antiquus dierum. Et Loc. 3. Spiritus ſanctus corporali ſpecie columbę deſcendit) hiſtoricè pingantur, aut ſi Chriſtus in ſerui forma, in qua Deus manifeſtatus eſt, tanquam memoraculum hiſtoriarum Euangelicarum exprimatur, illud quidem prorſus damnare non auſim, ſicut nec damnari poteſt, ſi figuræ viſionum diuinarum Apocalypſeos coloribus exprimantur. Lubenter tamen fateor periculoſum eſſe, velle diuinitatis aliquam imaginem, quocunque prætextu facere, facilè enim poteſt impingere in legem Dei, Deuter. 4. Ieſ. 4. Act. 17. Optimam verò, certiſſimam, & vtiliſſimam Dei & Chriſti imaginem eſſe, quam mentis noſtræ agnitio ex verbo Dei format & concipit. Sed tamen de indifferentibus odioſè dimicandum non eſt: Sicut enim non pietas, ita nec peccatum in illis collocari debet, ſi non accedant prauæ opiniones & abuſus. Quia enim Deus ipſe in viſionibus tales imagines oſtendit, ſicut peccatum non eſt, tales viſionum hiſtorias verbis exprimere, ita peccatum non erit, tales Scripturæ hiſtorias hiſtoricè & ad vſum hiſtoricum picturis repræſentare, modò illud fixom maneat, ipſam diuinitatis eſſentiam, nec debere, nec poſſe figora aut imagine aliqua exprimi.

Varro apud Auguſtinum de Ciuitate, lib. 4. rectè dicit, gentem Iudæorum Deum ſine ſimulachro aliquo coluiſſe, hoc eſt, Iudæos noo habuiſſe ſimulachrum aliquod in templo ad cultum propoſitum. ioſephus etiam libro Antiquitatuo 18. capite 11. ſcribit: Cùm Caius ſtatuam ſuam vellet per Petronium Ieroſolymis in templo Dei collocare, vt tanquam Deus coleretur, Iudæos maluiſſe ſe morti exponere, quàm id, quod lege Dei prohibitum erat, admittere vel recipere, cultum ſcilicet ſtatuarum.

Iudæi nullas imagines ad cultum tolerarunt.

Quod

Quod verò alibi Ioſephus ſcribit, Iudęos nec Cæſaris effigiem, nec Aquilem, Romani Imperij ſignum, ne in militaribus quidem vexillis, aut in locis extra templum, etiamſi non ad cultum ſeu adorationem proponerentur, voluiſſe tolerare, prætendentes legem Dei, Phariſaicæ hypocriſeos pars eſt, quæ pietatem eſſe indicabat, culicem colare, etiamſi camelum deglutirent. Et peculiarem cultum Dei in eo cõſtituebant, quod ſeniorum traditionibus ad ſtrictiorem obſeruationem, quàm quę ab ipſa lege exigitur, ſe aſtringerent. Extra caſum enim cultus, adorationis & ſuperſtitionis imagines non fuiſſe in lege prohibitas, clariſſimè oſtendimus. Scribit autem Ioſephus libro 18. Antiquitatum cap. 4. Pilatum σημαίας, hoc eſt, imagines Cæſaris, quæ ad vmbilicum vſque depictæ erant, & ſignis ſeu vexillis militaribus inerant, in vrbem Ieroſolymam intuliſſe: Iudæos verò noluiſſe hoc tolerare, prætendentes, legem diuinam præbuiſſe, εἰκόνων ποίησιν, fabricationem ſeu formationem imaginum. Atque ideò priores præſides vrbem ingreſſos cum ſignis ſeu vexillis non hoc modo inſignitis. Sed tempore Chriſti publicè habuerunt Iudæi imaginem Cæſaris in numiſmate, quod Chriſtus nec reprehendit, nec damnat, Matth. 22. Simile eſt quod Ioſephus ſcribit libro 17. capite 8. Cùm Herodes ſupra portam maiorem templi paraſſet anathema precioſum, magnam ſcilicet auream aquilam, vtpote ſignum Romani imperij, Phariſæos quoſdam legis interpretes declamitaſſe, legem Dei prohibere (ἀναστάσεις εἰκόνων) ne imagines ſtatuantur, aut animantium effigies (ζώων ἱδρύσεις) artificioſè paratæ ponantur. Sophiſtas igitur iſtos diſcipulis ſuis autores fuiſſe, vt aquilam illam deijcerent. Et lib. 1. contra Apionem citat ex Hecatæo, in templo Ieroſolymitano: τὸ παράπαν omnino prorſus non fuiſſe (ἄγαλμα οὐδ' ἀνάθημα) ſimulacbrum aliquod, aut Anathema. Sed ſupra oſtendimus, in templo Salomonis fuiſſe imagines. Et Luc. 21. ſcriptum eſt, ſecundum etiam templum pulchris ἀναθήμασι ornatum fuiſſe. Vnde rectè colligitur, illas Ioſephi narrationes, non ex vero & antiquo ſenſu legis diuinæ, ſed ex recentioribus Phariſæorum traditionibus & ſuperſtitionibus ſumptas eſſe. Sed quæ ſit vera legis diuinæ de imaginibus ſententia, ex perſpicuis & firmis ſcripturæ teſtimoniis hactenus oſtendimus. Quibus addetur Pauli etiam exemplum, Actorum 28. vbi vehitur in naui, quæ præfert inſigne Caſtoris & Pollucis, quos gentes vt præſides maris, & nauigantium patronos colebant: Quo facto Paulus oſtendit, pios rectè ſentientes, non contaminari tolerandis imaginibus etiam idololatricis, quæ ad cultum proſtant, ſi ratione vocationis & officij eas ordinariè & legitimè tollere non poſſint. Paulus certè inſigne illud Caſtoris & Pollucis non deiecit vel confregit, ſed ſine impietate in naui illa vectus eſt, cùm idola illa nec coleret, nec adoraret. Et ſine dubio cultum, adorationem, & opinionem patrocinij verbo Dei reprehendit, vi verò & manu imagines illas non deiecit, ſicut nec Prophetæ, licet verbo deteſtarentur cultum idolorum, ea per vim tumultuariè confregerunt: ſed pij Reges ordinariè hoc fecerunt. Theodoſius etiam imagines Idolorum aboleuit, ſed poſtquam opinio cultus per verbum Dei animis hominum exempta erat, quaſdam idolorum ſtatuas reliquit ad memoriam & commonefactionem, quàm inepta & impia fuiſſet idololatria gentium.

Phariſæi Romanum vſum imaginum damnarunt.

HISTORICA OBSERVATIO, quòd in primitiua Eccleſia imagines non fuerint adhibitæ ad cultum diuinum, imò quòd ne quidem legantur in oratoria Chriſtianorum admiſſa.

Sicut Chriſtus nullum mandatum dedit de adhibendis imaginibus ſeu ſtatuis, ad miniſterium Eccleſiæ: ita etiam Apoſtoli emiſſi ad prædicandum Euangelium, & ad docendas omnes gentes, non leguntur imagines ſeu ſtatuas ad declarandam doctrinam cœleſtem, ne quidem, quando barbaris gentibus Euangelium annunciabant, adhibuiſſe, cumq; iactis alicubi fidei fundamentis, ad alia loca tranſirent, repetitiones & commonefactiones doctrinæ non ſtatuis commendarunt, ſed hominibus fidelibus, qui idonei eſſent ad docendos alios, & in hunc vſum doctrinam traditam in ſcripta retulerunt. Organon enim, per quod Spiritus ſanctus efficax eſt, vocans, illuminans, conuertens, ſanctificans homines, non docuerunt eſſe imagines ſeu ſtatuas, ſed verbum Dei ſcriptum, prędicatum, auditum, cogitatum, Rom. 1. 2. Corin. 3. 2. Tim. 3. 1. Pet. 1. Pſal. 119. Cumque cultum idolorum, qui ad ſtatuas exercebatur, abolerent, & veri Dei cultum inſtituerent, non leguntur, vel ſtatuas illas ad verum cultum viui Dei tranſtuliſſe, vel alias imagines aut ſtatuas, in quibus, per quas, ſeu ad quas veri Dei cultus exerceretur, ſubſtituiſſe, ſed verum Deum in Spiritu & veritate, non iuxta præſcriptum verbi colendum docuerunt. Hæc extra controuerſiam certa & vera ſunt.

Nec Chriſtus nec Apoſtoli tradiderũt vſum imaginum.

Idem verò etiam Apoſtolorum diſcipulos & ſucceſſores feciſſe, nullum eſt dubium. Cumque in veris hiſtoriis aliquot extent deſcriptiones rituum, quibus primitiua Eccleſia per annos trecentos & amplius, in conuentibus Eccleſiaſticis, & in exercitiis cultus diuini vſa fuiſſe legitur, nulla fit mentio adhibitarum imaginum, ſeu ſtatuarum, ſiue Dei, ſiue Sanctorum. Sed cùm idololatria Gentium conſtaret cultu & adoratione imaginum, ſimulachrorum & ſtatuarum, quem tamen cultum ad prototypum, ſicut oſtendimus, referebant, Chriſtiani, à ſimulachris prorſus adhorrebant, & eos, qui vel aliorum ſtatuas, vel ipſum etiam Chriſtum in ſtatuis, ſeu per imagines colere & adorare volebant, pro hæreticis damnabant. Scribunt enim Theodoretus libro 1. hæret. Fab. & Auguſtinus de hæreſibus, Simonem Magum Sectatoribus ſuis tradidiſſe ſuam & Scorti ſui Selenes imaginem colendam & adorandam, cui etiam ſuffitum diſcipuli ipſius feciſſe ſcribuntur. Irenæus libro 1. cap. 23. ſcribit, Baſilidis ſectatores, vſos fuiſſe imaginibus & inuocationibus. Et cap. 24. narrat, Carpocratianos, qui ſe Gnoſticos appellabant, imagines quaſdam vel coloribus depictas, vel ex alia materia fabricatas, habuiſſe, & dixiſſe formam Chriſti illo tempore, quo fuit cum hominibus, à Pilato factam. Illas, inquit,

In primitiua Eccleſia non fuit vſus imaginũ in cultu Dei.

Hæreſes de cultu imaginum.

Simon Magus.

Baſilides.

Gnoſtici.

imagines cum imaginibus Philoſophorum mundi proponunt, coronant, & reliquam obſeruationem circa eas ſimiliter vt Gentes faciunt. Epiphanius Tomo 1. lib. 1. hæreſi 27. dicit, Carpo-

Carpocrates.

cratem occultè feciſſe imagines Chriſti, Pauli, &c. ipſiſque ſuffitum feciſſe, & eas adoraſſe. Auguſti. de hæreſibus ſcribit, Marcellinam ſociam ſectæ Carpocratis, coluiſſe imagines Ieſu & Pauli, Homeri & Pythagoræ adorando incenſúmque ponendo.

Cultus diuinus apud gentes ad ſimulachra.

Et ex differentiis, inter cultum gentium & Chriſtianorum, hæc non poſtrema fuit, quòd gentes Deos ſuos in ſimulachris, per imagines, & ad ſtatuas colebant: Chriſtiani verò vnicum & verum Deum, abſque ſimulachris, in Spiritu & veritate, iuxta præſcriptum verbi colebant

Apud Chriſtianos ſine ſimulachris.

& adorabant. Et ad præcidendam omnem idololatriæ occaſionem, ne Chriſtiana religio cum Paganiſmo, qui ſimulachrorum cultu conſtabat, vllam haberet affinitatem, & ne Ethnicæ ſuperſtitionis ſeminaria, occaſione ſimulachrorum, vel in Eccleſiam irreperent, vel in animis conuerſorum remanerent, primitiua Eccleſia ne in oratoria quidem voluit Chriſti vel Sanctorum imagines recipere. Et inter capita accuſationum, Ethnici hoc etiam Chriſtianis obiecerunt, quòd religionem haberent abſque ſimulachris. Ita

Clemens Alexandrinus de imaginibus.

Clemens Alexandrinus, qui circa annum Domini 200. vixit, lib. 6. Stromatum inquit: Nobis nullum eſt ſimulachrum in mundo. Quoniam in rebus genitis nihil poteſt Dei referre imaginem. Et in Parænetico ſcribit: Nobis apertè vetitum eſt artem fallacem exercere: Scriptum enim eſt, Non facies cuiuſuis rei ſimilitudinem, &c. Item, Nobis non eſt imago ſenſilis, de materia ſenſili, ſed quæ percipitur intelligentia. Deus enim, qui ſolus verus eſt Deus, intellectu percipitur, non ſenſu. In libris etiam Reco-

Clemens Romanus.

gnitionum qui Clementi Romano, licet non verè, tribuuntur, extat diſpoſitio generalis contra imagines lib. 5. & refutatur præcipuum argumentum Ethnicorum, quo etiam Pontificij imaginum ſuarum cultum palliant. Per gentes (inquit) ſerpens ille proferre verba huiuſmodi ſolet, Nos ad honorem inuiſibilis Dei imagines viſibiles adoramus. Clemens reſpondit, hoc certiſſimè falſum eſſe. Non autem ſubſtituit alias pictas vel fictas, ſiue Chriſti ſiue Sanctorum imagines, ſed inquit: Si verè velitis Dei imaginem colere, homini benefacientes, veram in eo Dei imaginem coleritis. Si ergo vultis verè Dei imaginẽ honorare, nos vobis, quod verum eſt, aperimus, vt homini qui ad imaginem Dei factus eſt, benefaciatis. Hæc autem in tantum ad honorem Dei imaginis cedunt, vt, qui iſta non fecerit, contumeliam imagini diuinæ intuliſſe credatur. Quis ergo iſte honor Dei eſt, per lapideas & ligneas diſcurrere formas, & inanes atque exanimes figuras, tanquam numina venerari, & hominem, qui eſt verè imago Dei ſpernere? Hæc Clemens ille.

Apud Origenem circa annum Dei 240. in libris contra Celſum, extat iuſta tractatio de hac

Celſus de imaginibus.

quæſtione. Celſus enim lib. 7. oſtenſurus Chriſtianos peiores eſſe barbaris, Lybicis, & atheis Scythis, inde hoc probare conatur, quia non patiantur vel templa, vel aras, vel ſimulachra & ſtatuas intueri. Perſas ex Herodoto oſtendit irriſiſſe ſimulachra, quia non crediderunt cũ Græcis Deos ea hominibus genitos. Heraclitum etiam dixit ſcripſiſſe, Stultum eſſe, vt quis imaginibus ſupplicet, ſi non agnoſcat ipſos Deos vel Heroas. Chriſtiani verò, inquit Celſus, ſimulachra apertè vituperant. Quòd ſi, inquit, lapidem, lignum, æs vel aurum, negent Deum eſſe, quis ea, niſi ſtolidus quiſpiam, pro Diis habuerit? Sed Deorum ſunt iſta vel ſacra vel effigies quædam. Nec, fortè diuinas has eſſe imagines contenderim. Chriſtiani enim dicunt, Deum feciſſe hominem ad ſuam imaginem, & ſpeciem ſibi ſimilem. Sed tamen illi aſſentientur Chriſtiani, in quorundam honorem, qui vel ſimiles ſint vel diſſimiles ſpecie, hæc eſſe fabricata. Sed exr ipient non Deos eſſe, quibus ea ſint dedicata, ſed dæmones, & non eſſe dæmonibus ſeruiendum illi, qui in verum Deum credit. Hæc Celſus obijcit Chriſtianis. Origenes verò reſpon-

Origenes de imaginibus.

det, conſiderandum eſſe, alias eſſe cauſas & rationes, propter quas Perſæ auerſentur ſimulachra, & alias, propter quas Chriſtiani idem faciant. Non enim patiuntur Ieſum apud aras, & templa, & ſimulachra colere, ſed hæc auerſantur, quia audiunt ſcriptum eſſe: Non ſint tibi Dij alieni, nec feceris tibi rei vllius ſimilitudinẽm, non adorabis ea, nec ſeruies illis. Et poſtea ad Heracliti ſententiam, qua affirmat, ſtultum eſſe ſimulachris ſupplicare, niſi Deos prius quis norit & heroas, qualesnam ſint. Origenes reſpõdens inquit: Nos Deum & vnigenitum eius Filium agnoſcimus, & Sanctos etiam: ſed dicimus fieri non poſſe, vt Deum quis norit, & ſimulachris vt ſupplicet. Nec ſolùm, inquit, ſtatuis ſupplicare vetatum eſt: ſed vel hoc ipſum diſſimulare. Nos verò ſimulachra non veneramur, ne vel in eam incidamus opinionem, qua imagines iſtas aliquos eſſe Deos putemus. Celſo verò, & cæteris, Deos eſſe ſimulachra negantibus, hoc crimini damus, quod tamen honorem imaginibus deferant. Vulgus enim Deos eſſe credit, quos alij ita venerantur, nos vero, ne diuinæ quidem imaginis ſimulachra hæc eſſe duxerimus, quippe qui Dei, vt inuiſibilis & incorporei, formam nullam effingamus. Quod verò homo dicitur ad imaginem Dei formatus, ad hoc reſpondemus, In anima rationali hanc eſſe Dei imaginem.

Et libro 8. Celſus obijcit Chriſtianis, quòd & aras, & ſimulachra, & delubra defugiant. Origenes autem reſpondet, non vt loco Gentilium idolorum alias externas imagines ſubſtituat, ſed inquit, nobis pro aris & delubris iuſtorum ſunt mentes, vnde emittuntur ſuauiſſimi incenſi, odores, vota & preces ex conſcientia puriore. Sunt nobis præterea & ſimulachra, non per impuros opifices aliquos fabricata, ſed per Dei verbum in nobis edita & formata, virtutum ſcilicet exempla & ſtructuræ, quæ imitatrices ſunt Chriſti, qui primogenitus eſt omnis creaturæ. Et, vt ſummatim expediam, inquit, Chriſtiani omnes, & quas diximus aras, & quæ iam oſtendimus ſimulachra, collocare maximè adnituntur, non tamen inanimata, & inſenſibilia quædam, nec dæmonum ſuſceptibilia, ſed ſpiritus Dei capacia & tabernacula Dei inhabitantis in nobis. Et poſtea, Nos ſimulachrorum fundationes ideò defugimus, quia vbi per Ieſu do-

ctrinam

Digitized by Google

ctrinam competimus, quomodo colendus ſit Deus, ea nos euitamus, quæ ſub pietatis prætextu & opinione quadam, impios reddant, &c. Et hæc tam ſtrictè obſeruata tunc fuerunt, vt lib. 4. contra Celſum, Origenes affirmet, nullum ſiue imaginum fictorem, ſiue ſtatuarum fabricatorem in Iudæorum Repub. fuiſſe, vt quos procul Lex ipſa abigeret, ne qua his eſſet fabricandorum ſimulachrorum occaſio, quæ ſtultas mortalium animas à Deo reuelleret, & ad contemplanda terrena animi oculos retorqueret. Hæc Origenes.

Veteres cur iniquiores imaginibus.

Sed de lege, Exod. vigeſimo ſuprà diximus. Fuerunt autem patres illi in vniuerſum imaginibus ideò iniquiores, qui enim ex gentibus conuertebantur, verum etiam Deum in imaginibus per ſimulachra, ſeu ad ſtatuas, ſicut in Paganiſmo aſſueti fuerant, colere & adorare volebant, ſicut Lampridius de Alexandro Seuero, qui primus Imperatorum de Chriſtianiſmo bene ſentire cœpit, ſcribit, quòd domi in priuato ſuo Larario, inter Idola, etiam Chriſti imaginem habuerit & coluerit.

Lactantius de imaginibus.

Lactantius etiam circa annum Domini 300. in ſuis ad Conſtantinum Inſtitutionibus, gentium idola ſeu ſimulachra ita confutat, non vt alias ſubſtituat imagines, ſed argumenta ponit generalia contra quemuis ſimulachrorum cultum: Nam lib. 2. capit. 2. omnes idolorum prætextus, quibus etiam ſuas Pontificij imagines pingunt, recitat & confutat. Non ipſa, inquiunt, ſimulachra timemus, ſed eos, ad quorum imaginem facta, & quorum nominibus cõſecrata ſunt. Nempe ideò timetis, inquit, quòd eos in cœlo eſſe arbitramini. Cur igitur oculos in cœlum non tollitis? Cur ad parietes, & ligna & lapides potius, quàm illò ſpectatis, vbi eos eſſe creditis? Quid ſibi ſimulachra volunt, quæ aut mortuorum aut abſentium monumenta ſunt: Nam omnino fingendarum ſimilitudinem ratio idcirco ab hominibus inuenta eſt, vt poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti, vel abſentia fuerunt ſeparati. Deos igitur in quorum numero reponemus? Si in mortuorum, quis tam ſtultus, vt colat? Si in abſentium, colendi ergo non ſunt, ſi nec vident quæ facimus, nec audiunt quæ precamur. Si autem Dij abſentes eſſe non poſſunt, qui, quoniam diuini ſunt, in quacunque mundi parte fuerint, vident & audiunt vniuerſa. Superuacua ergo ſunt ſimulachra, illis vbique præſentibus, cùm ſatis ſit audientium nomina precibus aduocare. At enim, inquiunt, præſentes non niſi ad imagines ſuas adſunt. Ita planè ſicut vulgus exiſtimat, mortuorum animas circa tumulos & corporum ſuorum reliquias oberrare. Item Dei, cuius ſpiritus ac numen vbique diffuſum, abeſſe nunquam poteſt, ſemper vtique imago ſuperuacanea eſt. Sed verentur, inquit, ne omnis religio eorum inanis ſit & vana, ſi nihil in præſenti videant, quos adorent, & ideò ſimulachra conſtituũt. Sed ſimulachrũ Dei, quia à ſimilitudine nomen habet, non illud eſt, quod digitis hominis, ex lapide aut ære, aliáue materia, fabricatur, ſed ipſe homo. Et ſi ſentire ſimulachra poſſent, vltro adoratura homines eſſent, à quibus ſunt expolita. Adorant ergo inſenſibilia, qui ſentiunt, irrationabilia, qui ſapiunt, examina qui viuunt, &c. capite 2. Vulgus indoctum pompis inanibus gaudet, animiſque puerilibus ſpectat omnia, oblectatur friuolis, & ſpecie ſimulachrorum capitur. Ibidem citat & probat hos verſus:

Nec pietas vlla eſt velatum ſæpè videri
Vertier ad lapidem, atq; omnes accedere ad aras,
Nec procumbere humi proſtratum & pandere palmas
Ante Deum delubra, & votis nectere vota.

Cap. 4. citat & laudat illud Perſij, hoc eſſe aurum in templis, quòd ſint Veneri donatæ à virgine pupæ, quas illa ob minutiam fortaſſe contempſerit. Sed non videt, inquit, ſimulachra ipſa & effigies Deorũ, nihil aliud eſſe quàm grandes pupas, non à virginibus, quarum luſibus venia dari poteſt, ſed à barbatis hominibus conſecratas. His ludictis, & ornatis, & grandibus pupis, vnguenta, & thura, & odores inferunt. His peplos & indumenta precioſa, quibus vſus velaminis nullus eſt, his aurum & argentum conſecrant, has auro, gemmis excolunt & exornant. cap. 7. Tanta homines imaginum cupiditas tenet, vt minus curentur res ipſæ. Auri, gemmarũ & eboris pulchritudo acriter perſtringit oculos, nec vllam religionem putant, vbi illa non fulſerint. Veniunt igitur ad Deos, non tam religionis gratia, quàm vt aurum oculis hauriant, nitorem leuigati marmoris aſpiciant, & quantò fuerint ornatiora templa, & pulchriora ſimulachra, tantò plus maieſtatis habere creduntur. Adeò religio Deorum nihil aliud eſt, quàm quòd cupiditas humana miratur. cap. 17. Dæmones docuerunt imagines & ſimulachra fingere, vt hominum mentes à cultu veri Dei auerterent. Cap. 18. Simulachra ipſa, quæ coluntur, effigies ſunt hominum mortuorum. Eſt autem peruerſum, vt ſimulachrum hominis à ſimulachro Dei colatur. Cap. 19. Deus non in ima, ſed in ſumma regione quærendus eſt. Quare non eſt dubium, quin religio nulla ſit, vbicunque ſimulachrũ eſt. Nam ſi religio ex diuinis rebus eſt, diuini autem nihil eſt, niſi in rebus cœleſtibus: Carent ergo religione ſimulachra, quia nihil poteſt cœleſte eſſe in ea re, quæ fit ex terra, quod quidem de nomine ipſo apparet. Quicquid enim ſimulatur, id falſum eſſe neceſſe eſt. Idẽ lib. 6. cap. 2. Num mentis ſuæ compos putandus eſt, qui autori & datori luminis candelarum ac cerarum, lumen affert pro munere? Cap. 25. Veſtes, gemmas, & cætera quæ habentur in precio, ſi quis putet Deo chara & offerenda, is planè quid ſit Deus neſcit. Has Lactantij ſententias ideò adſcripſi, quia oſtendunt, illis temporibus in oratoriis Chriſtianorum nullum fuiſſe vſum ſimulachrorum, multò minus ad cultum ea fuiſſe à Chriſtianis adhibita. Deinde, quia ita ſunt poſitæ illæ ſententiæ, quaſi Lactantius Pontificiorum Templa ingreſſus, ſimulachra & cultus eorum vidiſſet, & ex profeſſo irriſiſſet. Operibus Lactantij adiunctum eſt carmen, in quo hi verſus leguntur:

Quiſquis ades, mediiq; ſubis in limina Templi,
Siſte parum, inſontemq; tuo pro crimine [illegible]
Reſpice me, me corde animo, me in pectore ſerua.

Sed carmen illud non eſt Lanctantij, ſed recentioris poſt Lactantium.

Athanaſius Euſebius de imaginibus.

Ex Athanaſio & Euſebio ſuprà adſcripſimus ſententias, quòd Ethnici prætenderint imagines ſeu ſimulachra eſſe tanquam rerum diuinarum literas. Et iſtam ſanè rationem Patres illi

Digitized by Google

in Ethnicis confutant,non autem in illum vſum alias imagines ſubſtituunt. Athanaſius quidem Sermone 4.contra Arrianos vtitur hoc argumento:Quid adorat imaginem regis, in illa adorat ipſum regem,quippe cùm ipſa imago aliud nihil ſit,quam regis forma ac ſpecies. Sed hoc Argumentum Athanaſius nequaquam accommodat ad imagines, ſtatuas,ſeu externa ſimulachra Dei colenda & adoranda,ſed ad ipſumChriſtum,qui eſt ſubſtantialis imago Dei , atque ideò cum patre adorandus.Ita Auguſt.Epiſt.119.dicit , Exod. 20.prohibetur coli aliqua in figmentis hominum Dei ſimilitudo,non, quia non habeat imaginem Deus , ſed quia nulla imago eius coli debet, niſi illa,quę hoc eſt quòd ipſa(hoc eſt Filius Dei)nec ipſa pro illo,ſed cum illo.

Eraſmus.

Et , vt ſummarim dicam, ex certis & probatis hiſtoriis conſtat, ſicut Eraſmus in Catecheſi ſua inquit, vſq; ad Hieronymi ætatem fuiſſe probatæ Religionis viros , qui in templis nullam ferebant imaginem nec pictam , nec ſculptam , nec textam , ac ne ipſius Chriſti quidem. Nam ne Conſtantini quidem tempore, qui tamen multis precioſis anathematis ex auro , argento, & gemmis templa ornauit, imagines in templa receptas fuiſſe apud Euſebium legitur,cùm tamen & ſuas & ſuorum imagines , Danielis etiam & boni paſtoris ſymbola , fieri curaſſe ſcribatur, ſed in aliis locis , non in templis collocaſſe,apud Euſebium libro3. & 4. de vita Conſtantini. Et quæ Lactantius de imaginibus ſcripſit, ea Conſtantinu inſcripſit.

Vſque ad Coſtantinū imagines non in Templis.

In vno & ſolo Tertulliano, qui circa annum Domini 200. floruit,animaduerti , hiſtoriam de Paſtore vocante & quærente ouem erraticam, alicubi in calicibus ſacris depictam & inſculptam fuiſſe , diſputans enim in libro de Pudicitia,iuxta Montani dogma, parabolam Lucæ 15. non de Chriſtianis lapſis , ſed de Ethnicis nondum conuerſis intelligendam inquit: Procedant ipſæ picturæ calicum veſtrorum , ſi vel in illis perlucebit interpretatio pecudis illius , vtrumne Chriſtiano, an Ethnico peccatori , de reſtitutione conlineet,hęc Tertulli.ſed illa pictura non fuit ad cultum propoſita, & quàm iniqui cæteri illorum temporum ſcriptores imaginibus fuerint,iam oſtendemus.

Damaſcenus verò peculiaris Patronus cultus venerationis & adorationis imaginum , cum & Scripturæ teſtimoniis, & primitiuæ Eccleſiæ exemplis deſtituatur , vehementer contendit , cultum imaginum eſſe traditionem Apoſtolorum non ſcriptam. Hoc enim artificio conatur elabi, ne onus probationis in ſe recipere cogatur. Addit autem,Chriſtum ipſum eſſe authorem & approbatorem,cùm imaginum,tum cultus earum. Dum verò hoc probare conatur , manifeſtum prodit figmentum. Extat enim apud Euſebium in fine libr. 1. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ narratio , eo titulo, quod ex Archiuis Reip. Edeſſenæ ſit deſumpta , de legatione & Epiſtola Abgari Regis ad Chriſtum, & Chriſti ad Abgarum. Illi verò Euſebianæ narrationi Damaſcenus lib.4 cap.17. addit,ſeu potius affingit hoc , quod Euſebius in publicis inſtrumentis non inuenit nec legit. Abgarum ſcilicet Edeſſenorum illum Regulum, miſiſſe pictorem (ἐικονογραφοῦντα) ad depingendam imaginem ſeu ſimulachrum Chriſti. Cùm verò pictor ille propter claritatem,quæ ex vultu illius reſplendebat , hoc præſtare non poſſet, Chriſtum ipſum veſtem diuino & viuifico vultui ſuo admouiſſe,& (ἐναπομάξαντα)quaſi abſtergendo veſti imaginem ſuam impreſſiſſe,& Abgaro eam cupienti miſiſſe. Illud verò Damaſceni figmentum Nicephorus lib. 2. cap.7. ad ipſam Euſebij narrationem aſſuit & affingit , & quidē cum fœnore. Addit enim prærerea aliam fabulam: Perſarum etiam Regem pictorē miſiſſe,& per hunc, & Chriſti,& Matris eius depictam imaginem accepiſſe.His verò Nicephorus addit Euſebij clauſulam. Hæc ex Archiuis Edeſſenis ſunt deſumpta. Quod inſpicienti Euſebij hiſtoriam manifeſtò apparet,eſſe crimen falſi. De ficta verò illa imagine,Nicephorus lib.17.cap.6.ſcribit: Quòd Iuſtiniani temporibus Edeſſeni in obſidione, rebus omnibus deſperatis , ad imaginem illam diuinitus acceptam, tanquam ad ſupremam ancoram,confugerint,& diuinam eius virtutem in liberatione experti ſint.Sed inDecretis diſt.15. Gelaſius dicit,& idem repetit Iſidorus, totam illam narrationem de Abgaro eſſe apocrypham.Et tamenPontificij non verentur fundamenta doctrinæ ſuæ ex apocryphis fabulis mutuari, & iis tantùm non triumphare. Similis authoritatis eſt altera fabula de Veronica , quæ ne vulgarium quidem ſcriptorum teſtimonia habet , niſi forſan Legendæ illius , quam Viues dicit immeritò auream vocari,cùm ſcripta ſit ab homine plumbei cordis,& ferrei oris.

Damaſceni & Nicephori fabula de Abgaro.

De imagine Chriſti.

Narratio de Abgaro apocrypha.

Legenda aurea.

Inter Athanaſij opera, fertur hiſtoria de imagine Chriſti , à Nicodemo olim facta , vſurpata verò à Gamaliele, Iacobo, Simeone, Zachæo, Epiſcopiſque Hieroſolymitanis, quæ ſub vaſtationem Hieroſolymæ in Syriam tranſlata fuerit,atque poſtea in oppido Berytho à Iudæis crucifixa & perfoſſa,emiſerit ſanguinē & aquam , quibus totam hydriam compleuerit , vnde multi ægroti peruncti ſanati fuerint. Et hoc miraculu Iudæos conuerſos, cruorem etiam illū ab Epiſcopo loci per Aſiam,Aphricam & Europam miſſum. Sed ſuppoſititium eſse illud ſcriptum, & falsò Athanaſio tribui conſtat, id quod Nannius etiam Louanienſis , qui Athanaſij opera in Tomos digeſſit,nō diffitetur. Et quod fraudem manifeſtè detegit: Sigebertus ſcribit anno Domini 765.in Berytho Syriæ imaginem Chriſti in domo Iudæi, à Chriſtiano relictam,inuentam fuiſse,& quæ prę terea accidiſse feruntur. Ipſa etiam Lombardica hiſtoria, Legenda150. expreſsè dicit, illud quod de cruce Berythana narratur,contigiſse A.D.750. falsò igitur Athanaſio tribuitur.

De imagine crucifixi in Athanaſio ſuppoſitum.

Ieſuitæ ex Simone Metaphraſte, quem Lombardicis Legendis,quia illæ gratiā iam exuerunt, nouo titulo ſuccenturiarunt Pontificij , citant, Lucam Euangeliſtam imaginem Matris Chriſti artificioſè delineaſſe, cui poſtea templum ædificatum ſcribit ſuo more Niceph.lib.14. cap.2. Et Alexium imaginem Chriſti ad Abgarum miſſam intuitum. Citant etiam ex ignoto & obſcuro ſcriptore Michaele Syngelo, Dionyſium Areopagitā illos corripuiſse, qui imagines abrogare conabantur.Sed autores ſunt dubij,& narrationes pugnant contra veritatem hiſtoriæ primitiuæ Eccleſiæ. Inde ergo æſtimetur,qualis ſit Pontificiorum cauſa,quam non aliter ac per figmenta probare poſſunt.

Lucas imaginem Mariæ.

Ita

Digitized by Google

Conſtantini imagines.

Ita in Sylueſtri etiam Legenda ſcribitur, ipſum circumtuliſſe imagines Apoſtolorum: Damaſus etiam in Pontificali dicit, Conſtantinum in Baſilica Lateranenſi, vbi baptizatus erat, feciſſe fontem ſanctum, & in Labio fontis, agnum fundentem aquam, ad dexteram agni Saluatorem, in læua agni Baptiſtam cum titulo: Ecce agnus, &c. Sed eadem fide, qua fabula Baptiſmi Conſtantini ibi narratur, Platina ſcribit, Conſtantinum ſtatuas Chriſti & Apoſtolorum in templa collocaſſe, ſed tale nihil Euſebius habet,

Inuentio crucis non authentica.

licet alij poſteriores hiſtorici alicubi eò inclinare videntur. De cruce Domini ab Helena inuenta in Ambroſij ſcriptis, de quorum tamen fide dubitatur, & apud alios authores multa leguntur, ſed Gelaſius Diſti. 15. dicit, nouellas eſſe reuelationes, quæ iuxta Pauli ſententiam legendæ ſint cum iudicio: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Et tamen nec lignum crucis, nec clauos in templa propoſuerunt colenda & adoranda, ſed de vno clauo frænos Conſtantino fieri præcepit, alterum diademati ipſius intexuit, partem crucis Conſtantini ſtatuis inditam Socrates narrat. Alij addunt alia miracula. Sed Gelaſius dicit, nouellas eſſe reuelationes cum iudicio legendas. Et tamen de Helena Ambroſius dicit, Regem adorauit, non lignum crucis. Ex veris igitur & certis hiſtoriis non poteſt oſtendi imagines in primitiua Eccleſia ad cultum diuinum adhibitas, vel in oratoria receptas fuiſſe, per annos trecentos & amplius.

HISTORICVS IMAGINVM Vſus in primitiua Eccleſia.

Hiſtorica imagines in primitiua Eccleſia.

RESTAT iam vt oſtendatur, non tamen ſimpliciter extra caſum cultus & adorationis, omnem etiam hiſtoricum imaginum vſum in primitiua Eccleſia reiectum fuiſſe. Extat enim hiſtoria apud Euſebium lib. 7. cap. 14. quæ multa huc pertinentia vtiliter monet: Mulierem ſcilicet illam, quam ſanguinis profluuio laborātem, à Saluatore curatam Euangeliſtæ tradunt, ex ciuitate Cæſareæ Philippi oriūdam fuiſſe, domūq; illius ibi oſtendi, & admiranda quædam Seruatoris in eam beneficij quaſi trophæa ibi durare.

Statua Chriſti Cæſareæ.

Pro foribus enim domus illius æneam mulieris (ἐκτύπωμα) effigiem genibus flexis, & manibus inſtar ſupplicatis in anteriorem partem extenſis, ſuper editum lapidem collocatam. Huic è regione viri erectam (χάλκεον) imaginem ex eadem materia, diploide decenter amictam, & manum mulieri porrigentem. Ad cuius pedes, in ipſa baſi, peregrinam quandam herbæ ſpeciem enaſci, quam quidem, vbi ad ænei veſtitus fimbriam excreuerit, morbis cuiuſq; generis medicandi facultatem habere (ἀλεξιφάρμακον τυγχάνειν) Hanc ſtatuam effigiem Ieſu exprimere dicebant, quam ad noſtram vſque ætatem permanentem, ipſi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus, inquit Euſebius. Hiſtoricam fuiſſe hanc imaginem manifeſtum eſt. Ne verò exiſtimetur ex mandato, traditione, aut exemplo Chriſti, Apoſtolorū,

Euſebius de origine imaginum.

& Eccleſiæ Apoſtolicæ hoc factum, & partē eſſe Religionis Chriſtianæ: Euſebius addit, eos qui ex Gentibus crediderant, & beneficio aliquo à Seruatore noſtro affecti fuerant, olim, vt veriſimile eſt, (ἀπαραλλάκτως οἷα σωτῆρας ἐθνικῇ συνηθείᾳ) gentili conſuetudine nihil immutata, ſed ſine diſcrimine per omnia ſimiliter, ſicut in Gentiliſmo aſſueti erant, tanquam ſeruatores, hoc eſt, qui aliquid beneficij & ſubſidij ipſis cōtuliſſent, ad hunc modum apud ſe honore afficere conſueuiſſe. Et addit Euſebius nihil mirum eſſe, nam &

Chriſti & Apoſtolorum imagines antiquæ.

nos, inquit, Petri & Pauli Apoſtolorum, & ipſius etiam Chriſti imagines (διὰ χρωμάτων ἐν γραφαῖς σωζομένας) in picturis colorum varietate expreſſas & conſeruatas aſpeximus. His verbis Euſebius politicum & hiſtoricum imaginum vſum deſcribit: illum verò in Apoſtolica & primitiua

Primitiua Eccleſia non damnauit hiſtoricum imaginum vſum.

Eccleſia non fuiſſe reiectum & damnatum, hinc conſtat: In illis enim locis Apoſtoli docuerunt, & fuerunt ibi etiam poſtea Eccleſiæ, & tamen ſtatuam illam ab hæmorrhouſa poſitam, nec reprehenderunt, nec deiecerunt, ſed tanquam hiſtoricum monumentum ſeu memoriale reliquerunt. Nec à Deo ſtatuam illam damnatam fuiſſe, herba illa ἀλεξιφάρμακος indicat. Euſebius etiam ſtatuam illam, & reliquas imagines Chriſti, & Apoſtolorum, in hiſtorico vſu nec reprehendit nec damnauit. Inde enim abſque dubio ſumptæ poſtea fuerunt deſcriptiones ſtaturæ, lineamentorum, & habitus Chriſti, & Apoſtolorum, quæ extant apud Nicephorum lib. 1. cap. 40. & lib. 2. cap. 37.

Iulianus ſtatuam Chriſti deycit.

Iulianus verò poſtea, ſicut ſcribit Sozomenus lib. 5. ca. 20. cum propoſitum ſibi haberet, omni contumeliarum genere Chriſti nomen afficere, ſtatuam illam Chriſti in Cæſarea Philippi deiecit, ſuamque eius loco poſuit, quæ fulmine mox tacta & combuſta fuit. Gentiles verò ſtatuam illam Chriſti, odio nominis Chriſti per plateas traxerunt, & contumeliis affectam comminuerunt.

Ad ſtatuā Chriſti nullus cultus inſtitutus.

Nec tamen vel Apoſtoli, vel primitiua Eccleſia, concurſus, aut peregrinationes ad ſtatuam illā Religionis ergò inſtituerūt (Euſebius enim hiſtoriæ gratia eo profectus fuit) non circumgeſtarunt illam in ſupplicationibus, non cultū Chriſti apud eam inſtituerunt, non cereis & aliis anathematis eam honorarunt, non vel ipſam ſtatuā, vel Chriſtum in illa ſtatua, aut per illam ſtatuam, coluerunt & adorarunt. Imò non fuit illis temporibus, per annos trecentos, in oratoria Chriſtianorum ſtatua illa tranſlata. Quid enim ſub Iuliano factum ſit, poſtea annotabimus. Et ex iis, quæ Nicephorus lib. 10. cap. 30. ſcribit, certò intelligitur, nequaquam ad cultum vſurpatam fuiſſe ſtatuam illam in primitiua Eccleſia. Dicit enim temporis diuturnitatem obliuionem induxiſſe, cuiuſnam ea ſtatua formam referret, & cuius rei gratia ibi eſſet collocata: Quia enim ſub dio ſteterat, corpus fuiſſe mutatum, & imbres ex locis ſuperioribus limum ſecum trahentes, ſtatuæ ipſi aggeſſiſſe, vt literæ non apparerent. Cùm verò herba illa inueſtigaretur, effoſſa terrā literas rem ipſam indicantes apparuiſſe. Et deinceps herbam illam, ab eo tempore, neque eo ipſo, neque alio loco fuiſſe conſpectam.

Hæc igitur de hiſtorico vſu imaginum Chriſti & Sanctorum in primitiua Eccleſia, plana & manifeſta ſunt. Et eodem pertinet etiam, quod

Auguſtin. de imaginibus Chriſti, Petri & Pauli.

Auguſtinus ſcribit de conſenſu Euangelij, lib. 1. cap. 10. Ethnicos finxiſſe, Chriſtum ſcripſiſſe aliquid ad Petrum & Paulū, & addit: Gentes iſtius figmenti occaſionem inde ſumpſiſſe, quod pluribus locis ſimul Petrum & Paulum cum Chriſto pictos viderant. Huc pertinet etiam pictura

De politicis imaginibus. *Origenes.*

Tertulliani de paſtore quærente ouem perditam, calicibus inſculpta. Origenes etiam, licet ſimulachra à religione Chriſtiana proſcribat, politicum tamen vſum imaginum non improbat. Nam in 13. cap. Matth. de ſimilitudinibus in imaginibus & ſtatuis diſputat, quando in cera, & quando in ligno effinguntur, quando eminentias, & quando colores exprimant, & hæc accommodat ad parabolas.

Lactãtius.

Lactantius etiam ſimulachrorum inſectator acerrimus, tamen de politico ſeu hiſtorico vſu imaginum ita inquit, libr. 5. cap. 3. Nego eſſe quenquam, qui non optet in primis id ſibi poſt mortem contingere, quod etiam Reges maximi concupiſcunt. Cur enim ſibi homines ſepulchra magnifica, cur ſtatuas, ſibi imagines comparant, niſi quòd immortalitatem de memoria nominis ſperant?

Athanaſius. *Baſilius.* *Ambroſius.*

Athanaſius etiam & Baſilius à politicis Regum imaginibus ſimilitudinem mutuantur, quando de æqualitate gloriæ & maieſtatis Patris & Filij diſputant. Ambroſius etiam in Pſalmo 118. idem argumentum tractans ſcribit: Qui Imperatoris imaginem coronat, vtique illum honorat, cuius imaginem honorauit, & qui ſtatuam contempſerit Imperatoris, Imperatori vtique cuius ſtatuam conſpuerit, feciſſe videtur iniuriam. Sed nequaquam inde docuerunt, imagines Dei, vel pictas, vel fictas, eodem cultu & eadem adoratione, ſicut Deum ipſum, in Eccleſia proſequendas: hoc enim lege Dei expreſſè probibetur, & in primitiua Eccleſia damnatum fuit, ſicut hactenus oſtendimus.

Conſtantinus quoq; poſt conuerſionem imaginem ſuam depingi curauit. Nam ſicut Euſebius de vita ipſius libr. 4. ſcribit, in aureis nummis ita eam inſculpi curauit, vt panſis manib. inſtar precantis, cœlum contueri videretur. In ipſis verò regiis, per quaſdam ianuas, in tabellis, quæ ſummis veſtibulorum partibus affixæ erant, erecto ſtatu pingebatur, ſurſum in cœlum contemplans, & precantis forma manus ſurſum tollens. Nec iudicatus tunc fuit Conſtantinus peccare contra legem, Exod. 20. Et lege quidem cauit, ne ipſius effigies in idolorum templis poneretur. Non tamen eam in Chriſtianorum templis collocaſſe legitur. Sed ſtatua ipſius cum cruce Romæ, non autem in templis collocata aliquoties ſcribitur apud Nicephorum libr. 17. ca. 30. & 49. lib. 8. cap. 32. Suprà etiam diximus de Conſtantini imaginibus, poſt mortem ipſius ad memoriam factis.

Conſtãtini imago.

Frequens ſanè apud omnes veteres Scriptores eſt mentio ſigni crucis: ſed videndum eſt quale fuerit ſignum. Non enim primis illis temporibus fuit imago ſeu effigies, hominis membris expanſis, cruci clauis affixi, ſed tempore Tertulliani & poſtea, Chriſtiani digitis in aere formabant figuram tranſuerſam quaſi crucis, & ita ſe ſignabant. Non erat autem ſignum ad cultum & adorationem propoſitum, non enim tunc aliquid ſubſiſtens erat, ſed tantùm erat profeſſio & commonefactio, quòd in Chriſtum crucifixũ crederent, atque omnem in ipſo ſpem & fiduciam collocatam haberent.

Signum crucis non effigies crucifixi, ſed in aere formatur.

Quale ſignum crucis ſub Cõſtantino.

Sub Conſtantino verò cœpit ſignum crucis duobus lignis tranſuerſim coniunctis repræſentari vel tali forma pingi. Narrat enim Conſtantinus ſe, cùm ſolicitè cogitaret, an Gentilem idololatriam abiicere, & cultum Chriſti amplecti vellet, vidiſſe ſupra Solem in cœlo ſignum crucis, ex lucis ſplendore figuratum, additis quaſi literis, In hoc ſigno vince. Qua viſione Deus ipſum monuit de agnitione, inuocatione, & cultu Chriſti crucifixi, ſicut Epiſcopi conuocati, ipſi apud Euſebium exponunt. Et Conſtantinus hac viſione motus, vexillum militare tali forma fieri curauit: Haſtile ſcilicet oblongum, auro obductum, quod cornu habuit tranſuerſum, ad formam crucis conſtructũ. In faſtigio corona gemmis & auro circumtexta, in qua nota Seruatoris duabus primis literis nominis Chriſti inſcripta erat. In tranſuerſo autem cornu velamen quoddam appenſum adhærit, gẽmis reſplendeſcens. Sub velamine verò deorſum in oblongo haſtili, aurea Conſtantini & liberorum effigies, ad pectus vſque depicta, continebatur. Illud ſignum Conſtantinus non in templis ad cultum & adorationem propoſuit, ita enim ſimul & ſuam & ſuorũ imaginem adorari voluiſſet, ſed pro militari ſigno vſus eo fuit, quòd priuatim poſtea in Palatio aſſeruatum, ipſe Euſebio oſtendit.

Vexillum Conſtantini forma crucis.

Signũ crucis Conſtãtinus non in templa.

In ipſis etiam armis militum ſignũ hoc inſculpi fecit, vt eſſet partim ſignum profeſſionis, partim vt milites ſenſim ita deduceret ad agnitionem, inuocationem, & cultum Chriſti crucifixi. Hoc exemplum alij etiam imitati ſunt. Alexandrinos enim ſcribit Ruffinus thoraces Serapis, quos in parietibus, in ingreſſibus & in feneſtris habuerant Gentiles, iam Chriſtianos factos abraſiſſe, & pro iis crucis dominicæ ſignum in iiſdem locis appinxiſſe.

Alexandrini ſignum crucis.

Fuit autem tunc ſignum crucis tantùm figura tranſuerſa, non effigies hominis expanſi & crucifixi, nec ad adorationem propoſitum erat, nec Conſtantini tempore in templis fuiſſe vel hæc effigies, vel alia imago legitur. Apud Euſebium enim de vita Conſtantini lib. 3. & 4. extant prolixæ & accuratæ deſcriptiones, quomodo lapidibus, marmore, auro, argento, gemmis templa exornarunt, nulla verò imaginum fit mentio. Columnas & thecas duodecim in memoriam Apoſtolorum, non autem ſtatuas vel imagines ipſorum in templis poſuiſſe legitur. In medio foro apud fontes ſymbola boni paſtoris, & Danielem cum leonibus ære inciſum poſuiſſe, & in ipſo Palatij introitu ſignum crucis in tabula ex auro & gemmis confectum, affixiſſe legitur lib. 3. ſed non in Eccleſias tranſtuliſſe. Statuam etiam ſuá cum ſigno crucis Romæ & Conſtantinopoli in plateis, non in Eccleſijs collocaſſe legitur.

An Conſtantini tempore imagines in templis.

In Tripartita quidem hiſtoria, & apud Nicephorum videntur loca quædam eo inclinare, quaſi Conſtantini tempore cœperint ſtatuæ quædam in templa collocari. Non admodum igitur hac de re pugnabo, ſed tamen Euſebij hiſtoria de Conſtantino, vt qui de re præſenti ſcripſit, certioris eſt autoritatis, poſteri enim ex rumoribus videntur quædam addidiſſe. Ita Sozomenus lib. 1. cap. 4. de cultu & adoratione ſigni crucis quædam addit. Sed Euſebius, qui ex ipſius Conſtantini narratione, ea quæ de ſigno crucis ſcribit, accepit, nihil tale habet. Et reliqui etiam Scriptores illorum temporum cultum & adorationem crucis negarunt. Arnobius certè, qui vixit anno Domini 330. lib. 8. contra gentes, calumniam illam refutans, quaſi Chriſtiani cruces colant, inquit: cruces nec colimus nec optamus,

Sozomenus.

Arnobius.

Digitized by Google

mus. Vos planè qui ligneos Deos conſecratis, cruces ligneas, vt Deorum veſtrorum partes, forſitan adoratis. Nam vexilla caſtrorum quid aliud ſunt, quàm inauratæ cruces, trophæa verò veſtra, non tantùm ſimplicis crucis faciem, verum & affixi hominis imitantur, &c. Cyrillus etiam libro 6. contra Iulianum negat, lignum crucis à Chriſtianis & coli & adorari. Quando verò lignum crucis in templo poſitum, & quando crucifixi effigies acceſſerit, in ſequentibus annotabimus. Hactenus enim ea certis & veris hiſtoriis oſtendimus, in primitiua Eccleſia, vltra trecentos annos, imagines non fuiſse ad cultum adhibitas, atque ideo, ne ad cultum transferrentur, non receptas in Oratoria ſeu templa. Quæ verò ea ſcriptoribus recentioribus, vel ea dubiis & ſuppoſititiis ſcriptis, quaſi antiquitus facta proferuntur, meritò non curamus.

Cyrillus.

Imagines non ad cultum propoſita.

Nec in oratoria recepta.

HISTORICA OBSERVATIO, QVANDO & quomodo imagines in templa recepta, & quis primùm vſus earum fuerit, quæque poſtea conſecuta ſint.

GEntium Idolis deſtructis, & pace Eccleſiis reddita ſub Conſtantino, & poſtea frequentior cœpit inter Chriſtianos vſus eſse hiſtoricarum imaginum, ſicut de Miletio Antiocheno, qui in ſecunda Oecumenica Synodo mortuus fuerat, Niceph. lib. 12. capit. 14. ſcribit: Tantum viri huius deſiderium in animis hominum relictum, vt illius formam & effigiem in parietibus & tabulis depingi, in poculis & in annulis exſculpi curarint, ſicut etiam Chryſoſtomus narrat. Cùm verò Panegyricæ ſolennitates de martyrũ paſſionibus magno ſtudio frequentarentur, templa quoque ſplendidè & magnificè exornarentur, cœpit in ipſis etiam templis vſus eſse imaginum, non ſanè ad cultum & adorationem, ſed partim ad hiſtoricam commonefactionem, partim ornatus gratia. Et cœptum hoc fuit potiſſimum circa annum Domini 380. Et reliqui ſanè patres illius ſeculi mutuantur quidem aliquando ſimilitudines à picturis politicis. Et de Imperatorum quidem ſtatuis, ac de aliis imaginibus, quæ in locis priuatis ſeu prophanis fuerunt aliquando mentionem faciunt. Sed imagines ſeu picturas in ipſis templis tunc fuiſse, ex certis ac genuinis ipſorum ſcriptis oſtendi non poteſt, ſuppoſititia enim meritò repudiamus. Et de pictura in calice apud Tertullianum ſuprà diximus.

Quo occaſione imagines in templa.

Apud Gregorium Nyſſenum verò, primum quod obſeruare potui, inter Græcos repetiuntur deſcriptiones picturarum in ipſis templis, vt oratione in Theodorum Martyrem, deſcribens memorias Martyrum, dicit ædem, vt Dei templum, ſtructuræ cùm amplitudine, tùm pulchritudine, ſplendidè exornatam, fabrum in animalium figuram lignum formaſse, & Latomum ad argenti leuitatem cruſtas lapideas expoliuiſſe. Et pictor etiam, inquit, artis ſuæ flores induxit, in imaginibus exprimens res martyris præclarè geſtas, labores, cruciatus, immanes Tyrannorum aſpectus, impetus, ardentem illam & flammas euomentem fornacem, beatiſſimum Athletæ finem, Chriſtique certamini præſidentis humanæ formæ effigiem. Hæc pictor, tanquam in libro loquente, artificioſè depingens, Martyris certamina nobis expoſuit, & inſtar prati amœnum & floridum templum exornauit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximéque prodeſſe, &c. Ex eodem Nyſſeno citatur etiam hæc ſententia de hiſtoria Abrahæ. Vidi ſæpius inſcriptionis imaginem & ſine lachrymis tranſire non potui, cùm tam efficaciter pictura ob oculos poneret hiſtoriam. Procumbit enim ante aram Iſaac, genibus innixus, circumductas ferens in tergo manus, Abraham verò à tergo pueri innixus pedum curuamine, ſiniſtra comam pueri apprehendit, ad ſe trahens, declinat autem faciem ad puerum, miſerabiliter illum intuens, dextram autem gladio obarmatam geſtat, quam etiam ad cædem dirigit. Iámque gladij acies ipſum corpus propemodum attigit, cùm illum diuina vox à facto deterret. Hæc Nyſſenus apud Græcos.

Greg. Nyſſenus primus imagines in templa apud Græcos.

Apud Latinos verò de Pontio Paulino, qui poſt annum Domini 400. vixit, ſcribitur: Cùm populus, qui ad Natalem diui Felicis conueniebat, in templo epulari ſoleret, Paulinum parietes templi picturis, ex veteri & nouo Teſtamento deſumptis, ornandos curaſſe, vt accumbentes ſpectandis illis occupati, temperantius conuiuium exigerent. Et Epiſt. 12. picturas & verſus, quibus duas Baſilicas, Nolanam & Fundanam, exornarat, tranſmittit Seuero petenti verſus Paulini ſub imagine Martini, vbi de imagine Trinitatis hi extant verſus:

Pleno coruſcat Trinitas myſterio,
Stat Chriſtus agno: vox patris cœlo tonat,
Et per columbam Spiritus ſanctus fluit.

Et in Natali Felicis 9. ſcribit:

Nunc volo picturas fucatas agmine longo
Porticibus videas, &c.
Omnia namq; tenet ſerie pictura fideli,
Quæ ſenior ſcripſit per quinq; volumina Moſes.

Et Natali 10.

Miremurq; ſacras veterum monumenta figuras,
Et tribus in ſpatiis duo teſtamenta legamus.

Prudentius etiam in paſſione Caſſiani Martyris narrat, ſe vidiſſe picturam Martyrij ipſius: *Pruden-tius.*

Erexi ad cœlum faciem, ſtetit obuia contra
Fucis colorum picta imago martyris,
Plagas mille gerens, totos lacerata per artus,
Ruptam minutis præferens punctis cutem.
Innumeri circum pueri, miſerabile viſu,
Confoſſa paruis membra figebant ſtylis.
Aedituus conſultus ait: Quod proſpicis, hoſpes,
Non eſt inanis aut anilis fabula.
Hiſtoriam pictura refert, quæ tradita libris,
Veram vetuſti temporis monſtrat fidem, &c.

Idem in Hymno de beato Hippolyto, inquit:

Exemplar ſceleris paries habet illitus, in quo
Multicolor fucus digerit omne nefas.
Picta ſuper tumulum ſpecies liquidis viget vmbris,
Effigians tracti membra cruenta viri.
Docta manus virides imitando effingere dumos
Luſerat, & minio roſeolam ſaniem, &c.

Sozomenus lib. 5. c. 20. ſcribit: Cùm Iulianus ſtatuam Chriſti ab Hæmorrhouſa poſitam, deieciſſet, & Gentiles eam in contumeliam Chriſti confregiſſent, Chriſtianos poſtea fragmenta illa collegiſse, & in Eccleſia poſuiſse, atque ibi ſuo etiamnum tempore ſeruata illa fuiſse ſcribit. Nicephorus verò ſuo more poſteriorũ temporum

Hæmorrhouſæ ſtatua tandẽ in Templũ

ſuperſtitiones vetuſtis hiſtoriis aſſuens, dicit lib. 10. cap. 40. Chriſtianos ſtatuam illam in diaconico Eccleſiæ loco honoratiori poſuiſſe, & cultu conuenienti eam proſecutos fuiſſe.

Signum crucis in Templa.

Poſtea etiam crucis ſignum in templa illatum fuiſſe, ex Nili Epiſtola colligitur. Cùm enim Olympiodorus quæſiuiſſet, an decorum eſſet templum ornare imaginibus variorum animantium: Reſpondet, puerile & ſtultũ hoc eſſe, ſed in loco ſacro crucem eſſe effigiandam, & parietes veteris ac noui Teſtamenti hiſtoriis opera docti pictoris replendos. Fuit autem illis temporibus ſignum tantùm tranſuerſum, in forma crucis cõpactum, quod Cyrillus etiam contra Iulianum lib. 6. oſtendit. Quod enim lib. 2. cap. 3. de viſitatione infirmorũ ſcribitur, de addita ſuper crucẽ hominis ibi patientis imagine longè poſtea acceſſit. Libri enim illi non ſunt Auguſtini, ſed longè poſt Auguſtini ætatem conſcripti.

Quale ſignum.

Contradictum imaginibus.

Vtilis verò & multa monens obſeruatio eſt, quòd illis ipſis temporibus, quãdo in ipſa etiam templa Chriſtianorum hiſtoricum imaginum vſum recipere & admittere cœptum fuit, non pauci eruditi & pij Epiſcopi partim contradixerint, metuentes ſecuturam adorationem picturarum, & magis probantes morem primitiuæ Eccleſiæ, quæ religionem abſq; ſimulachris habuit & exercuit, cultum verò & adorationem imaginum ſimpliciter omnes tunc damnarunt.

Epiphanij hiſtoria contra imagines.

Nota eſt Epiphanij hiſtoria, quòd in Palæſtina in vico Bethel, inuenerit velum pendens in foribus Eccleſiæ tinctum atque depictum, habens imaginem quaſi Chriſti, vel ſancti cuiuſdam. Narrat autem Epiphanius ipſe in Epiſtola ad Ioannem Patriarcham Hieroſolymitanum, hiſtoriam his verbis: Cùm hoc vidiſſem in Eccleſia Chriſti contra autoritatem ſcripturarum hominis pendere imaginem, ſcidi velum illud, & magis dedi conſilium cuſtodibus eiuſdem loci, vt pauperem mortuum eo obuoluerent. Illi verò contrà murmurantes dixerunt. Si ſcindere voluerat, iuſtum erat, vt aliud daret velum. Quod cùm audiſſem, pollicitus ſum me daturum. Nunc autem miſi quod potui reperire, & precor, vt iubeas Preſbyteros eius loci ſuſcipere velum, quod à nobis miſſum eſt: & deinceps præcipere in Eccleſia Chriſti eiuſmodi vela, quæ contra religionem noſtram veniunt, non appendi. Decet enim honeſtatem tuam, hanc magis habere ſolicitudinem, vt ſcrupuloſitatem tollat, quæ indigna eſt Eccleſia Chriſti, & populis qui tibi crediti ſunt. Hæc Epiphanius in Epiſtola ſua, quam Hieronymus cum laude & commendatione Epiphanij in latinam linguam conuertit: vnde rectè intelligitur, illam Epiphanij ſententiam Hieronymo, & eius ſeculi Doctoribus, in latina Eccleſia non improbatam fuiſſe. Fertur & alia Epiphanij ſententia his verbis: Attendite vobis, vt ſeruetis traditiones, quas accepiſtis.

Eſtote ergo memores, ne in Eccleſiam imagines inferatis, neque in Sanctorum Cœmiteriis eas ſtatuatis: ſed perpetuò circumferte Deum in cordibus veſtris. Quin etiam, ne in domo communi tolerentur. Non enim fas eſt, Chriſtianum per oculos ſuſpenſum teneri, ſed per occupationem mentis.

Et contra Collyridianos Epiphanius inquit: Diabolus mortalem naturam in hominum oculis deificans, ſtatuas imagines humanas præferentes per artium varietatem expreſſit.

Elibertanus canon contra imagines.

Et Elibertanum Concilium in Hiſpaniis tale fecit Decretum Can. 36. Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne, quod colitur & adoratur, in parietibus depingatur. Et Can. 34. Cereos per diem placuit in Cœmiteriis non incendi.

Auguſtinus contra imagines.

Auguſtinus de moribus Eccleſiæ, lib. 1. cap. 34. inquit: Nolite conſectari turbas imperitorum, qui in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt. Noui multos eſſe ſepulchrorum & picturarum adoratores. Quos mores Eccleſia condemnat, & quotidie corrigere ſtudet. Idem de fide & ſymbolo, cap. 7. Quod pater ſedere dicitur, non putandum eſt flexis poplitibus fieri. Tale enim ſimulachrum Deo nefas eſt, Chriſtiano in Templo collocare, multò magis in corde nefarium eſt, vbi verè eſt Templum Dei. Et contra Adimantum Manichæum, capit. 13. Adimantus reprehendit zelum Dei, quo à cultu ſimulachrorum prohibemur. Vult ergo videri fauere ſe ſimulachris: Quod propterea faciunt, vt miſerrimæ & veſanæ ſuæ ſectæ etiam paganorum concilient beneuolentiam.

Cyrillus de hiſtorico vſu imaginum.

Apud Cyrillum lib. 6. Iulianus Chriſtianis hoc obiecit: Vos ancylia, quæ Iupiter demiſit, non adoratis nec colitis, & interim lignum crucis adoratis: Imagines illius in fronte & ante domos pingentes. Cyrillus verò reſpondens, non concedit aut fatetur, lignum crucis à Chriſtianis coli & adorari: ſed hiſtoricum vſum imaginum eleganter deſcribit. Enumeratis enim beneficiis, quæ Chriſtus per crucẽ nobis præſtitit, addit: Hæc omnia nos recordari facit ſalutare lignum, & ſuadet vt cogitemus, quod vnus pro omnibus mortuus eſt, vt viuentes non ſibiipſis viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Et propterea, vt dixi, precioſi ligni crucem facimus in memoriam omnis boni & virtutis. Quoniam autem res iſta Iuliano vituperatione non carere videtur, dicat oro: Vis optimum acceſſamus pictorem, cui dicamus: Animus nobis eſt, ô pictor, velle docere formoſos pueros, intemperantiam damnum ipſis afferre: Volumúſque ſuadere mulieribus, quæ in domo ſunt, inhoneſtam vitam ipſis eſſe pernicioſam: ſed fortaſsè ſermo docere volentium iſtis non ſufficit, vt rectè & inculpatè viuere velint. Ponatur eis & ob oculos pictura quædam, adiuuans ſermones docentium. Pingaturne Iupiter cum Ganymede: &c. Et tandem concludit: Vis igitur vt lignũ, quod nos ad recordationem omnis virtutis inducit, abiiciamus & relinquamus, pueríſque & mulierculis tua proponamus?

Baſilius de imaginibus.

Baſilius hiſtoricum quidem picturarum vſum in imaginibus politicis non damnat. Dicit enim in ſermone in 40. Martyres. Quin etiam bellorum Trophæa & victorias, & hiſtorici Scriptores & Pictores demonſtrant: hi quidem oratione rem exornantes: hi verò in tabulis depingentes, multos ad virtutem & ciuilitatem excitarunt: Si quidem quæ hiſtoria oratione exprimit, hæc tacens pictura per imitationem oſtendit. Nec tamen Baſilius vel æquat vel præfert imagines Scripturæ. Eius enim ſententia eſt: Maxima eſt ad recti inueſtigationem meditatio Scriptu-

rarum

ratum diuino afflato oobis datatum. In his eoim & terum argumenta inueniuntur, & vitæ beatorum virotum præſcriptæ, veluti imagines quædam animatæ, ſecundum Deum poliſica imitatione opetum exhibentur.

Chryſoſtomus.

Ex Chryſoſtomo in 7. Synodo citatur ſententia de pictura repręſenrante hiſtoriam ſtragis Aſſyriacæ, Ieſ. 37. Sed idem alibi inquit: Nos per ſcripta Sanctorum fruimur præſentia, non ſanè corporum ipſorum, ſed animarũ imagines habẽtes. Nam quæ ipſis dicta ſunt, animarum illorũ imagines ſont. Amphilochij etiã, qui Iconij Epiſcopus fuit, hæc ſententia fertur: Nobis non ſanctorum corporales vultus in talibus colotibus effigiare curæ eſt: quoniam his opus non habemus, ſed politiæ virtutum illorom memores eſſe debemus. Aſterius etiam, qui picturam paſſionis B. Euphamiæ ſecum admiratione ſpectaſſe ſcribit, alibi ſumptuoſas pictores reprehendir, dicẽs: Ne pingas Chriſtum in veſtibus, ſed magis ſumptu illo & impenſis panperibus ſubueni.

Amphilochius.

Aſterius.

Quid quartum ſeculũ de imaginibus.

De aliis ſententiis, quæ Titulo Patrũ illius ſeculi citãtut, poſtea vbi ad 7. Synodũ peruentum fuerit, dicemus. Nunc tantum hoc oſtendere volui, illo ipſo ſeculo, quando hiſtoricus imaginum vſus à politicis ſtatuis & picturis in ipſas etiã Eccleſias à quibuſdã transferri cœpir, reliquos Patres, partim nouo huic ritui oppoſita primitiuæ Eccleſiæ traditione & conſuetudine, contradixiſſe partim, licet non damnarint hiſtoricum imaginum vſum, non tamen valde magnifeciſſe, ſcripturæ verò nequaquam adæquaſſe, nedom prætuliſſe: cultum verò & adorationem imaginum ſimpliciter reptobaſſe & damnaſſe.

Multiplicata imagines.

Poſtea verò tempora ſenſim cœperunt imagines in Eccleſia multiplicari, Cœperunt etiam ſtatuæ, tum Chriſti & Sanctorum, tũ Imperatorũm etiam, in templis collocari. Nyſſeni etiam tempore & aliquantò poſt, picturæ tantũ erant. Vulgi verò ſuperſtitio ſubinde tentabat ad cultum & adorationem imaginibus & ſtatuis abuti, ſed reſtiterunt vigilantes Epiſcopi, & hiſtoricom vſum imaginum ita ptobarunt, quod ſimul cultum & adorationem earum prohibuerunt & damnarunt.

Gregor. Magnus contra adorationẽ imaginũ.

Gregorius Magnus enim circa annum Domini 400. ad Serenum Epiſcopum Maſſilienſem lib. 7. Epiſtola 109. ſcribit his verbis: Peruenit ad nos, quod fraternitas veſtra quoſdam imaginum adoratores aſpiciens, eaſdem imagines confregit atque proiecit. Et quidẽ zelum vos habuiſſe, ne quid manu factũ adorari poſſit, laudauimus, ſed frangere eaſdem imagines non debuiſſe iudicamus. Idcirco enim pictura in Eccleſiis adhibetur, vt hi, qui literas neſciunt, ſaltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valeot. Tua igitor fraternitas & illas ſeruare, & ab earum adoratu prohibere debuit, quatenus & literarum neſcij haberent, vnde ſcientiam hiſtoriæ colligerent, & populus io picturæ adoratiooe minimè peccaret. Eandem ſententiam prolixius repetit & explicat lib. 9. Epiſt. 9. ad eundem Serenum: Perlatum ad nos fuerat, quòd inconſiderato zelo ſucceuſus, Sanctorum imagines, ſub hac quaſi accuſatione, ne adorari debuiſſent, cõfregeris. Et quidem, quia eas adorari vetuiſſes, omnino laudauimus: fregiſſe verò reprehendimus. Aliud enim eſt picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam, quid ſit adorandum, addiſcere. Nam quod legentibus Scriptura, hoc idiotis præſtat pictura. Frangi verò non debuit; qood non ad adorandum in Eccleſiia, ſed ad inſtruendas ſolommodo mentes fuit neſcientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus Sanctorum depingi hiſtorias non ſine ratione vetuſtas admitit, hortamur, vt eorum animos, qnos à tua diſiunctos vnitate cognoſcis, reuocare feſtines. Conoocandi enim ſunt Eccleſiæ filij, eiſque Scripturæ teſtimoniis oſtendendum, quia omne manu factum adorare non liceat, quoniam ſcriptum eſt: Dominum DEVM tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Ac deiode ſubiungendum eſt, quia picturas imaginum, quæ ad ædificationem imperiti populi factæ fuerant, vt neſcientes literas, ipſam hiſtoriam attendentes, quid actum ſit diſcerent, quia tranſiiſſe in adorationem videras, idcirco commotus es, vt eas imagines frangi præciperes. Atqoe eis dicendum: Si hanc inſtructionem, ad quam imagines antiquitus factæ ſunt, habere vultis in Eccleſia, eas modis omnibus & fieri & haberi permitto. Atque indica, quòd non tibi ipſa viſio hiſtoriæ, quæ pictura teſte pandebatur, diſplicuerit: ſed illa adoratio, quæ picturis fuerat incompetenter exhibita. Etſi quis imagines facere voluerit, minimè prohibe: adorare vero imagines omnibus modis deuita. Sed hoc ſolicitè admoneas, vt ex viſione rei geſtæ ardorem compunctioois percipiant, & in adotatione ſolius Trinitatis humiliter proſternantur.

Hiſtoricum vſum imaginum Gregorij.

Ex his Gregorij ſententiis manifeſtum eſt, adorationem imaginom prohibitam & damnatam tunc fuiſſe ab Epiſcopis, idque ex Scripturæ ſententia. Vulgus verò ægrè paſſum fuiſſe illam ſuperſtitionem ſibi eripi. Et hiſtoricom quidem imaginum vſum non malè deſcribit Gregorius, niſi quòd hoc conſiderandum eſt, ne exiſtimetur, doctis proponendam eſſe vocem ſacræ Scripturæ: Idiotis verò loco auditus verbi, ſtatuas eſſe proponendas. Apoſtoli enim barbaris etiam nationibus Euangeliũ annunciarunt, non per ſtatuas, ſed viua Euangelij voce. Et quicquid de inſtructione & cõmonefactione per picturas dicatur, nullo modo pictura verbo Dei, ſcripto, prædicato, lecto, audito & cogitato comparanda, omniom verò minimè pręferenda eſt. Quod enim Ieſuitæ & Andradius ex natura & ratione ſignorum philoſophantur, picturam magis & fortius mouere animum ad deuotionem, quàm vocem verbi diuini auditam & cogitatam, nullo modo admittendum eſt. Non enim ex Phyſica ſignorum ratione, ſed ex ordinatione & promiſſione Dei, hæc æſtimanda ſunt. Et non de ſtatuis, aut imaginibus: ſed de voce Euangelij lecta, prædicata & audita, habemus expreſſam ordinationem & promiſſionem Dei. 1. Corin. 1. Placuit Deo per ſtultam prædicationem ſaluos facere credentes. Rom. 15. ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. 2. Timo. 3. ſacræ literæ poſſunt te inſtituere ad ſalutẽ per fidem. Scriptura enim vtilis eſt ad docendum, arguendum, corrigendum, erudiendum in Iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei ad omne bonum opus inſtructus. Pſal. 119. Meditatio ſermoonum tuo-

Vulgus de imaginibus.

Imagines an Scripturæ conferẽdæ vel praferendæ.

rum illuminat. Roman. 10. Fides ex auditu verbi Dei, Rom. 1. Euangelion eſt potentia Dei. 2. Cor. 5. eſt miniſterium Spiritus. Tales verò promiſſiones efficaciæ diuinæ de imaginibus & ſtatuis non habemus. Quando itaque hiſtoricus imaginum vſus admittitur, neceſsariò taxanda eſt illa opinio, quæ imaginum vſum verbo Dei prædicato & audito vel confert vel præfert. Inde enim factum eſt, quòd in Pontificiis Eccleſiis vox verbi diuini, quæ quidem intelligi à populo potuerit, fermè conticuerit, & vulgus ad mutas ſtatuas deductum fuerit, ea opinione, quòd efficaciores ſtatuæ eſsent ad inſtructionem & ad excitandam deuotionem, quàm vox verbi diuini prædicata & audita. Diligenter verò notandum eſt, quod Gregorius dicit, vetuſtatem non præcepiſſe, ſed admiſiſse hiſtorias Sanctorum in Eccleſiis depingi. Et quæ vetuſtas illud admiſerit, in præcedentibus oſtenſum eſt, ſcilicet non primitiuæ Eccleſiæ vetuſtas. Athanaſius enim & Euſebius illum prætextum paganorum, quòd ſtatuæ eſſent quaſi literæ vulgi, diſertè reiecerunt & refutarunt.

Seminaria cultus imaginum tempore Gregorij.

Omninò tamen ætate Gregorij nimium imaginibus tribui, & ſeminaria ſecuturæ ſuperſtitionis ſpargi cœperunt, dum ante imagines proſtrati, Chriſtum ipſum adorare cœperũt. Gregorius enim lib. 7. Epiſt. 53. ad Secundinum, cui petenti miſerant imaginem Dei ſaluatoris, & S. Dei genitricis, atque Petri & Pauli, inquit: illum toto corde & tota intentione diligis, cuius imaginem præ oculis habere deſideras. Nõ enim abs re facimus, ſi per viſibilia inuiſibilia demonſtramus. Sic ſpõſam amans, ſi contigerit eã ad balneum ire, præparat ſe, vt viſione eius hilaris recedat. Scio quidem quòd imaginem Saluatoris noſtri non ideò petis, vt quaſi Deum colas, ſed ob recordationem Filij Dei, in eius amore recaleſcas, cuius te imaginem videre conſideras. Et nos quidem non quaſi ante diuinitatem ante illam proſternimur: ſed illum adoramus, quem per imaginem aut natum aut paſſum, ſed in Throno ſedẽtem recordamur. Et dum nobis ipſa pictura, quaſi Scriptura ad memoriam Filiũ Dei reducit, animum noſtrum, aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet, &c.

Addenda verò eſt & hæc obſeruatio, quod poſtea, cùm adoratio imaginum recepta, & defenſio eius ſuſcepta eſſet, quia videbant illam à tota antiquitate per annos ſexcentos conſtanter reprobatam, finxerunt vetuſtam hæreſin eſſe, docere, quòd Sanctorum imagines non ſint adorandæ. Ita Nicephorus libro 16. capit. 28. deſcribens impietatem Xenaiæ, qui Petri Gnaphæi ſocius fuit, cui nondum baptizato Epiſcopatum mandarat, aſſerens, ſufficere ei pro Baptiſmo conſecrationem. Iſte, inquit, Xenaias primus (ô audacem animum & os impudens) vocem illam euomuit (οὐ δεῖν προσκυνεῖν) non debere adorari Chriſti & Sanctorum imagines. Vixit autem Xenaias iſte circa annum Domini 500. Sed Gregorius poſtea adhuc anno 600. adorationem imaginum expreſsè prohibet & damnat. Idem etiam antea Auguſtinus de totius Eccleſiæ ſententia fecerat, & Elibertana etiam Synodo publicè decretum factum fuerat contra adorationem imaginum, ſicut oſtendimus. Imò Deus ipſe longè ante legem tulerat: Non adorabis nec coles imagines.

Nicephori fabula de adoratione imaginum.

Vanum igitur & falſum eſt, quòd Nicephorus ſcribit, hæreſin eſſe Xenaiæ, quaſi ille primus docuerit, Sanctorum imagines non eſſe adorandas.

Sexta Synodus de imaginibus.

Porrò hiſtoricus imaginum vſus poſt Gregorium etiam Synodorum decretis comprobari & confirmari cœpit. Fit enim earum mentio in 6. vniuerſali Synodo, circa annum Domini 680. Et Pontificij quidẽ ſcriptores dicunt, concilium illud ſanxiſſe & mandaſſe cultum, venerationem & adorationem imaginum: Sed res longè aliter ſe habet. Ex Græco enim nono canone, illius Synodi canones prolati iam extant, & octogeſimum ſecundum de imaginibus, Perionius Græcè allegat, cuius hæc eſt ſententia: In quibuſdam ſacrarum imaginum picturis agnus digito præcurſoris monſtratus exprimitur, qui in typum gratiæ receptus eſt, adumbrans verum illum, per Legem nobis demonſtratum agnum, Chriſtum. Veteres igitur figuras & vmbras, & veritatis Symbola (ἀρχεχαράγματα) & adumbrationes Eccleſiæ traditas retinentes, gratiam illis præponimus, & veritatem, vt legis complementum, ſuſcipimus. Vt igitur id, quod ſecundum legis vmbras perfectum fuerit in Chriſto, etiam (χρωματουργίας) colorum picturis ſeu pictorum artibus, omnium oculis (ὑπογράφεσθαι) ſubijciatur aut præſcribatur definimus, illius agni Chriſti Dei noſtri, qui tollit peccatum, picturã; (κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα) ſecundum humanum characterem in imaginibus in poſterum, pro veteri agno (παλαιοῦ ἀμνοῦ) erigendam, per quam (τὸ τῆς ταπεινώσεως) ea quæ ad humiliationem Dei verbi pertinent (κατανοοῦντες) contemplamur, & (πρὸς μνήμην) ad memoriam ſeu recordationem conuerſationis eius in carne, & paſſionis mortiſque eius ſalutaris, ac quæ inde mundo facta eſt, redemptionis, (χειραγωγούμενοι) quaſi manu ducimur. Hæc verba canonis nihil dicunt de cultu & adoratione imaginum: ſed hiſtoricum vſum earum probant & declarant. Quia ſcilicet vetus Teſtamentum fuit tempus vmbrarum, iam ſub nouo Teſtamento non vmbras eſse proponendas: ſed præter doctrinam ſignis ſeu picturis etiam oſtendendum figuras legis impletas eſse in Chriſto. Ad hiſtoricam etiam contemplationem, ac memoriam, ſeu commonefactionem, operum Chriſti, imaginem ipſius ſpecie humana poſse proponi indicant. Obſeruandum verò eſt, imaginem Chriſti crucifixi, hoc eſt, ſicut canon loquitur, figura ſeu ſpecie humana repræſentantem humiliationem, paſſionem & mortem ipſius, iſtis primum temporibus circa annum Domini 690. cœpiſſe fieri, & in Eccleſia collocari: hactenus enim crucis tantùm ſignum vſitatum fuerat, ſicut ſuprà oſtendimus. Quòd verò Canon ille nominat σεπτὰς εἰκόνας, quod quidam interpretari conantur, imagines cultu & adoratione proſequendas, hoc nequaquam inde probatur. Vocantur enim & ναοὶ σεπτοὶ, ἱερεῖς σεπτοί: nec tamen vel templa vel Sacerdotes coli & adorari debere inde ſequitur: ſed quia erant loca prophana, erant etiam imagines politicæ, ad eorum differentiam, ſacra loca, & ſacræ imagines vocantur σεπτοί. In Gratiano de conſecr. diſt. 3. c. venerabilis, citatur Canon ſub titulo ſextæ Synodi de venerandis & adorandis imaginibus, ſed falſa eſt inſcriptio. Verba enim, quæ ibi citantur, non ſunt ſextæ

Imago crucifixi quando.

Gratiani falſa allegatio.

Synodi,

Synodi , ſed extant in ſeptima Pſeudoſynodo, Actione 6. Tomo 2.

INITIVM CVLTVS ET ADOrationis imaginum in Eccleſia.

ET hactènus quidem vſus imaginum in Eccleſia hiſtoricus fuit & tolerabilis : conſideretur autem , quomodo ad cultum & adorationem imagioum ſenſim facta fuerit inclinatio & progreſſio. Gregorius enim, ſicut oſtendimus, licet imagines adorari nolit, tamen ante imagines illum adorat , in cuius memoriam & recordationem per commonefactionem imaginis deducitur. ita poſtea etiam ad imagines ipſum Deum vbique præſentem adorarunt, ſicut Blandus ſcribit : Hieroſolymis in recitatione paſſionis Chriſti , homines ad lignum crucis ipſum Chriſtum adoraſſe. Inde verò non multò poſt ipſarum imaginum cultus & adoratio ſubſecuta eſt : Vnde non diſſenſiones tantùm , ſed horribilia , & quidem cruenta certamina orta ſunt, quorum integram hiſtoriam perſequi non eſt noſtri inſtituti : ea verò tantùm, quæ ad illuſtrandam hanc de imaginibus controuerſiam facere videbuntur, excerpemus.

Progreſſio ad cultum imaginum

Sunt autem illorum certaminum hiſtoriæ non vbique bona fide deſcriptæ. Hoc quidem ſcribunt omnes , Philippicum Imperatorem circa annum Domini 713 iuſſiſſe abradi & deleri imagines Patrum, qui in 6. vniuerſali Synodo Monotheletas damnarunt. Alij dicunt , Conſtantinopoli in templo Sophiæ imagines omnium Patrum , qui ſex illis vniuerſalibus Synodis interfuerant, depictas fuiſſe, quas omnes Philippicus deleri iuſſerit. Cauſam verò non eodem modo omnes deſcribunt. Plerique narrant, Philippicũ Monotheletarum hæreſi infectum, imagines Patrum ſextæ Synodi iuſſiſſe deleri , vt eſſet indicatio & teſtimonium, ſe decreta ſextæ Synodi improbare, & amplecti ſententiam Monotheletarum. Ac Romanos contra in ſignum profeſſionis, quod & ſextæ , & reliquarum generalium Synodorum doctrinam amplecterentur, curaſſe patrum imagines, qui in Conciliis illis interfuerant, in porticu S. Petri depingi. Sed hanc non eſſe veram cauſam , inde certiſſimè colligitur, quòd in Synodo Conſtantiniana, qua imagines damnatæ ſunt , approbantur omnium ſex vniuerſalium Synodorum decreta , & nominatim ſextæ Synodi decreta contra Monotheletas approbantur, & recipiuntur.

Quare Philippicus abraſerit imagines patrum.

Vera autem cauſa illorum certaminum de imaginibus, ex Damaſceni ſcriptis, qui circa illa tépora vixit, & in Synodo Conſtantiniana, tanquã Iconolatra, damnatus fuit, rectè colligi poteſt. Similiter etiam ex contrariis Romanorum circa illa tempora Pontificum decretis & Synodis. Damaſcenus igitur libro 4. cap. 17. disertè de aduerſariis ſuis dicit : exprobrant nobis, (προσκυνοῦμεν καὶ τιμῶμεν) quòd adoramus & veneramur Chriſti, Mariæ, & reliquorum Sanctorum imagines. Conſtantinus etiam Papa, Gregorius II. & XXXI. ac ſequentes, in ſuis Synodis & Epiſtolis, contra Græcos Imperatores decreuerunt, Imagines veneratione cultus & adorationis proſequendas. Græcorum etiam Synodi pugnantes contra imagines, aduerſarios ſuos, quos dãnant nominant εἰκονολάτρας. Et Zonaras apertiſſimè hoc tradit, dicit enim. Copronymus cum Epiſcopis in forum progreſſus coram omni populo venerabilium imaginum adorationem interdixerunt, idololatras appellantes eos, qui imaginibus cultũ præſtarent. τὴν σεπτῶν εἰκόνων προσκύνησιν ἀπηγόρευσαν, εἰδωλολάτρας τοὺς ταύτας σεβομένους καλέσαντες. Et poſtea de Leone Iſaurico inquit , εἰδωλολατρείαν τὴν τῶν εἰκόνων ἀπεκάλει προσκύνησιν. Adorationem imaginũ vocabat idololatriam. Et ad Germanũ Patriarcham dicit Iſauricus, μὴ δεῖν τὰς εἰκόνας τιμᾶσθαι, non eſſe colendas imagines. De cultu igitur & adoratione imaginũ potiſſimum tunc certamen fuit. Et hæc vera fuit cauſa illorum certaminũ, vbi Græci quidem demolitione imaginum voluerũt adorationem earum abolere. Dixerunt enim, ſicut Stapulenſis etiam recitat, ſe illud facere tollendæ idololatriæ cauſa. Romani verò Pontifices nõ ex verbo Dei diſputarunt, ſed Excommunicatione ſua Græcos Imperatores Imperio deiecerunt. ita Philippicum Imperio exuit Antonius , Antonium Theodoſius , qui imagines conatus fuit reſtituere, ſed vix vno anno regnauit.

Vera cauſa certaminũ de imaginibus.

Damaſcenus.

Zonaras.

Poſt hunc, Leo Iſauricus certamen contra imagines maiori vehementia inſtaurauit. Propoſito enim publico edicto mandauit, omnes imagines deijciendas & confringendas, Ac ipſe Conſtantinopoli omnes ſtatuas ex templis congeſtas, in medio vrbis concremauit, picturas abraſit, & parietes dealbauit, contradicentes verò vel capite truncauit, vel alia parte corporis mutilauit. Ludimagiſtrum etiam cum diſcipulis ædibus incluſum combuſſit. Gregorius III. verò in Synodo Romana contrarium ſtatuit , Leonem damnat. Sed Leoni patri ſuccedens Conſtantinus filius, Romanæ Synodo opponit aliam , quam circa annum Domini 755. in vrbe Conſtantinopolitana, vel, vt alij volunt Epheſina, conuocat. Atque ibi non tantùm adorationem imaginum. ſed ipſas ſimpliciter imagines damnarunt , vt quas nullo modo, & in nullum vſum, etiam extra caſum cultus & adorationis, vel facere, vel habere liceat. Rationem habent præcipuè hanc, cùm naturæ in Chriſto non poſſint ſeparari, & diuina non poſſit pingi, ideo etiam humanam eius effigiem non debere pingi, ne putetur, alia eſſe perſona humanitatis quæ pingatur, alia diuinitatis quæ pingi non poſſit. Cumque etiam corpus eius ineffabili gloria iam ſit illuſtratum, ideo illud pingi non poſſe. Et Sanctorum animæ ac virtutes, quæ veræ ſunt ipſorum imagines, cum coloribus exprimi non poſſint, ideo Sanctorum etiam imagines non debere pingi. Acta huius Synodi, quam poſtea non Conſtantinopolitanam, ſed Conſtantianam vocari voluerunt , extant in Actione 6. ſecundi Niceni Concilij.

Leo Iſauricus contra imagines

Gregorius Tertius.

Synodus Conſtantiniana ſimpliciter damnat imagines.

Et Romæ quidem Stephanus Tertius, contraria Synodo Conſtantinianam damnauit. In Græcia verò Conſtantinianæ Synodi decreta durarunt apud illos, qui inde εἰκονομάχοι vocabantur, donec Irene Leonis IIII. vxor, tutorio nomine, Conſtantini filij ſui in pupilli imperium adminiſtrare cœpiſſet. Illa enim ſpe retinendi vel recuperandi in Occidente Imperij, quæſiuit reconciliationem cum Romanis Pontificibus, & anno Imperij ſui 6. conuocauit Synodum Conſtantinopolim , quæ per tumultum diſtri-

Stephanus Tertius.

Irene.

buta fuit. Altero anno conuocauit Patres Nicæã, rebus omnib. ita inſtructis, vt nemo contradicere vel diſputare auderet. Scribit enim Albertus Pighius, Adrianum Pôtificem Romanum ſcripſiſſe ad Græcos Imperatores, ſe conſenſurum celebrando Concilio, non vt de controuerſia illa diſceptaretur, ſed vt ſimpliciter Pontificia de adorandis imaginibus ſententia reciperetur. In illa Synodo ex præſcripta Romani Pontificis ſententia pronunciatur & ſtatuitur: Sacras imagines nõ tantum haberi poſſe ad vſum hiſtoricum, ſed illas ex mandato diuino in Eccleſiis neceſſarias eſſe, imò venerandas, ſalutandas, oſculandas, colendas & adorandas, cereis etiam, ſuffitu, & ſimilibus honorandas. Factum hoc fuit circa annum Domini 788. Et intra dies admodum paucos, viginti ſcilicet, cùm ſine aduerſariis agerent, debellatum fuit. Incboata enim fuit Synodus illa 24. Septembris, ſub octauum Calendas Octob. Et 3. Idus Octobris, hoc eſt, 13. Octobris promulgata fuit definitio Synodi. Mox verò Irene omnia rurſus tẽpla imaginibus & ſtatuis compleuit. Et ſoceri ſui Cõſtantini VI. corpus effoſſum, publicè cremari iuſſit, ac cineres in mare diſpergi. Conſtantinus verò filius adultus factus, matri Imperium abrogat, & ſtatuas rurſus deijcit & exurit. Irene poſtea, non mater, ſed Medea, filio capto oculos eruit, & in ſqualenti carcere variis excruciatum malis occidit. Hi fuerunt fructus certaminum de imaginibus, ad quorum vel cogitationem primitiuæ Eccleſiæ Patres cohorruiſſent, ſi præuidere potuiſſent tam atrocia & cruenta fore certamina, de tali re, de qua quæ fuerit veteris Eccleſiæ ſententia, ſupra oſtenſum eſt.

Septima Synodus adorationẽ & cultum imaginum ſtatuit.

Crudelitas Irenes.

DE SEPTIMA ICONOLAtrica Synodo.

EXtant autem acta ſeptimæ iſtius Synodi prolixè deſcripta, & quia propter multas cauſas vtile eſt noſſe & conſiderare, qua fide cauſa illa ibi tractata, & ex quibus fundamentis decreta illa, de cultu & adoratione imaginum, facta ſint, præcipua capita excerpemus, & in ea tanquam in tabella Lectori ſpectanda proponemus, vt inde æſtimari poſſit, quantum iſti Synodo autoritatis tribuendum ſit.

De hiſtorico imaginum vſu.

Primo igitur, quod attinet ad hiſtoricum vſum imaginum, quòd ille non ſimpliciter ſit damnatus, quódque non ſimpliciter ſit prohibitũ, extra caſum cultus & adorationis, imagines, vel ad vſum hiſtoricum, vel ornatus gratia, facere & habere, rectè dicunt, ipſam ſcripturam interpretari Legem, Exod. 20. de imaginibus. Conſtat enim in ipſo tabernaculo, & in templo Salomonis, hiſtoriæ, commonefactionis, ſignificationis, & ornatus gratia fuiſſe imagines, Exod. 25. Ebr. 6. Nu. 21. 3. Reg. 6. Et de medio Cherubim Deus ſolebat loqui, Num. 7. Cherub verò habuiſſe faciẽ hominis conſtat. Ezech. 41. Et quæ in hanc ſententiam ex Patribus quibuſdam, vel de ſcripturæ hiſtoriis, vel Martyrum paſſionibus, per picturas expreſſis & repræſentatis, proferuntur, culpari à candidè iudicantibus non debent, ſi intra hiſtoricas metas conſiſtant: vt quod Actione 4. Gregorius dicit: Vtinam fieri poſſet, vt & cœlum & terra, & aqua, omnia quoque animantia, & plantæ, & ſi quod aliud eſt, ſiue per colores, ſeu per picturas, aut voces, poſſet nos commonefacere de hiſtoria Chriſti & Sanctorum. Et Germanus inquit: Quæ quis antea legit vel audiuit, ſi iterum in pictura illa repræſentari viderit, in memoriam ea, quæ antea audiuit & legit, reducit: ignorantes verò, quando talia per picturas oculis ubiecta viderint, arripiunt inde occaſionem inquirendi & peruestigandi hiſtorias. Quod vero in Actione 4. quidam dicit, maiorem eſſe vim imaginum, quàm verbi Dei, falſũ eſſe ſuprà oſtendimus.

Diſcrimen inter hiſtoricũ vſum & adorationem.

Secundò neceſſariam diſtinctionem inter hiſtoricum imaginum vſum, & inter earum cultũ & adorationem, confundunt. Atque ex teſtimoniis, ſi quæ adducunt de hiſtorico imaginum vſu, ſtatim vel apertè vel obliquè inferunt earum cultum & adorationem. Agnouiſſe hoc quidam videntur in illa Synodo: ſed reliquorum voces præualuerunt. Nam Actione 4. Conſtantinus Cypri Epiſcopus dicit, fuiſſe quidẽ imagines in tabernaculo: ſed ne ad idololatriam conuerterentur, Dominum dixiſſe: Non facies tibi ſimilitudinem aliquam, ne populus culturam illi exhibeat. Et Actio. 5. producitur ſcholion quoddam in Exodum: Etſi facimus hominum piorum ſimilitudines: non tamen illæ fiunt vt adorentur vt dij, ſed vt eas videntes, ad imitationem facinorum illorum prouocemur. Si verò ſimilitudines Chriſti facimus: ſanè non propter ſimilitudinem adoramus: ſed quo mens per ea, quæ conſpexit, ſurſum volet.

Quibus abſurdè allegent veterum ſententias.

Tertiò, vbicunque in veterũ ſcriptis ad picturas ſeu imagines in genere alluditur, ipſi mox attexunt: Ergo in templis Chriſtianorum habendæ ſunt imagines: vt Athanaſius explicans doctrinam, quòd filius Dei, aſſumpta natura humana, imaginem Dei in ea obliteratam & deletam, reſtituerit, vtitur, hac ſimilitudine: Sicut ea, quæ in tabulis picta ſunt, cùm figura per ſordes & ſitum deleta fuerit, neceſſarium eſt, vt denuò pingatur & reficiatur, modò talis ſit, vt adhuc renouari in eadem materia & tabula poſſit. Nam per eandem formam & materiã, in qua depingitur, non deſtruitur, ſed potius in id, quod ante fuit, reſtituitur. Hanc ſententiam Adrianus Papa Romanus adducit, probaturus, imagines in Chriſtianorum templis habendas, quod Athanaſius cùm ſimilitudinem illam in genere à picturis ſumeret, ne cogitauit quidem. Idem imagines in templis probare conatur ex illa Cyrilli ſententia: Fides depingit verbum quod in forma Dei exiſtit, quod ſimilitudine noſtra aſſumpta factum eſt homo. Et imaginũ vſum nobis ſupplent parabolæ, ſubijcientes quaſi oculis & manibus, ea, quæ in nudo intellectu contemplationem obſcurè habent. Et Actio. 4. imagines in templis, Cyrilli autoritate, ita confirmare conantur, quia Cyrillus collationem veteris & noui Teſtamenti hac ſimilitudine explicans, inquit: Vmbra & ficta Lex erat, imò velut quædam pictura, ad contemplationem videntium ipſa opera poſita. Vmbræ autem artificij in tabulis pingentium primæ, ſunt characteres, quibus ſi ſuperinducti fuerint colores, tunc ſanè pulchritudo picturæ apparebit: Ita nouum Teſtamentum vmbras veteris abſoluit & conſummauit. Allegant & illam Cyrilli ſententiam, quæ celebrat deſcriptionem Moſis, Gene. 22. quod hiſtoriã illam de Abraha-

Digitized by Google

Abrahamo quaſi in tabula depinxerit, nunc inſidentem aſino, aſſumpto ſimul & puero, nunc dimiſſo aſino onerantem lignis ipſum Iſaacum, aſſumendo gladium & ignem, rurſus adoleſcentem in lignis ligando, dextera ad immolandum puerum armata, &c. Hęc annotaui, vt Lector videat, quàm pueriles & ineptæ fuerint iſtius Synodi actiones, quòd ex huiuſmodi ſententiis voluerunt probare, patres docuiſſe, in templis Chriſtianorum habendas eſſe imagines.

Quartò, ex certis teſtimoniis veræ antiquitatis, per annos trecentos, non poſſunt oſtendere, imagines in Chriſtianorum templis fuiſſe: contrarium enim ſuprà monſtrauimus. Sed quia Synodus iſta fingit eſſe traditionem Apoſtolicam, & conſuetudinem vetuſtiſſimam, inde vſque à Chriſti & Apoſtolorum tempore receptam, ad eius probationem, teſtimonia ſuppoſititia, fabulas & figmenta cogitur aſſumere: vt Actione 5. producitur fabula de imagine, quam Chriſtus ipſe fecerit, & Abgaro Regulo miſerit, cum & Gelaſius, & Iſidorus narrationem illam pronuncient apocrypham eſſe, ſicut ſuprà oſtendimus. Et tamen in Synodo illa Leo quidam Lector dicit, ſe petiiſſe Edeſſam, & ibi venerandam imaginem, non factam hominum manu, adorari & honorari à populo vidiſſe. Actione 4. ſub nomine Athanaſii Alexandrini citatur narratio de imagine Chriſti, à Iudæis crucifixa, quam Nicodemus manibus ſuis fecerit, & moriturus tradiderit Gamalieli, qui eam Iacobo reliquerit, à quo cómendata fuerit Simeoni & Zachæo. Sed ſuprà oſtendimus, ſcriptum illud non eſſe Athanaſii, ſed ſuppoſititium: & Sigebertus oſtendit, fabulam multò recentiorem eſſe, quam forſan quidam nomine Athanaſius conſcripſit, & hoc prætextu Magno illi Athanaſio eam poſtea tribuerunt, vt ita ſpecie & authoritate aliqua ſimplicioribus eam venditarent. Actione 2. Adrianus Papa magno ſupercilio ſcribit, Conſtantinũ lepra infectum iuſſum fuiſſe in ſomnis à Petro & Paulo, vt à Syluestro Rom. Pontifice peteret Baptiſma, ita enim conſecuturum ipſum lepræ & omnium morborum ſanitatem. Et Conſtantinum interrogaſse Syluestrum: quales eſſent Petrus & Paulus, cúmque is imagines Apoſtolorũ, quas habebat, afferri iuſſiſset, Conſtantinum ſtatim agnouiſse vultus, quos per quietem viderat. Cúmque Romæ à Syluestro baptizatus eſset, in memoriam eius beneficij columnas Eccleſiarum imaginibus Chriſti & Sanctorum ipſum exornaſse. Sed totam illam narrationem de Baptiſmo Conſtantini fabuloſam & falſam eſse, veteres Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Scriptores omnes conuincũnt. Andrianus dicit, Conſtantinũ ideo imagines Chriſti & Sanctorum in templis collocaſse, vt ita Gentes à cultu Idolorum conuerteret: ſed ſuprà clariſſimè oſtendimus, primitiuam Eccleſiam ideo noluiſse imagines in oratoria admittere, ne in illorum animis, qui ex gentibus conuertebantur, ſeminaria Idololatriæ relinquerentur, & ne Chriſtiani facti, eo modo verum Deum colerint, quo idola coluerant, ad ſtatuas ſcilicet. Et ex veris certiſque hiſtoriis non poſſe oſtendi, quòd Conſtantinus imagines in templis poſuerit, ſuprà oſtendimus. Ex primitiuæ etiam Eccleſiæ hiſtoria, quam in pręcedentibus deduximus, liquidò iudicari poteſt, ſuppoſititium & falſum eſse, quod Actione prima, ſub nomine vetuſtiſſimi Theologi citatur, ναῦ λόγος ἰδεῖν, ὅν οὐ σίφει ἀγαλμα: nullã habendam eſse rationem eius templi, quod non ornatum ſit imaginibus ſeu ſtatuis. Impudentiſſimum verò eſt, quod fingunt, in Synodo Apoſtolorum Antiochena decretum factum fuiſse, vt loco idolorum imago Chriſti proponeretur, ad quam conuerſi ablegarentur. Ita enim allegant Decretum: Seruatos non debere amplius ad Idola aberrare: ſed certandum eſse ante columnam Dei hominiſque Ieſu Chriſti Domini noſtri. Et de Apoſtolis quidem conſtat, quòd docuerint fugienda eſse idola, 1. Ioan. 5. Quod verò loco idolorum materiales imagines Chriſti ſubſtituerint, ad quas conuerſos ablegarint, falſum eſt. Et ſententiam illam ex apocryphis ſcriptis, de actis Apoſtolorum, ſumptam eſse non eſt dubium, quæ tamen potuit illã ſententiam habere: Non ad idola currendum eſse, ſed ad Chriſtum, qui vt Deus & homo vnicum fundamentum, & vera columna ſit Eccleſiæ, & ſpectator ac remunerator certaminum, quæ fideles ſuſtinent. Sed quid, pie Lector, de tali Synodo iudicandum exiſtimas, quæ apocryphis, fabuloſis, ſuppoſititiis, & falſis nititur teſtimoniis & fundamentis.

Fundamenta iſtius Synodi ex figmentis & fabulis.

Quinto, Iohannes quidam Monachus Actione 4. dicit: Neceſſarias eſse imagines in Eccleſiis, idq; Adrianus Papa ex doctrina ſcripturæ & ex mandato diuino probare conatur: ſed profectò pueriles, frigidæ, imò pudendæ ſunt probationes, nihil prorſus ad rem facientes, quæ vno verbo rectiſſimè appellari poſſunt, manifeſtæ ludificationes verbi Dei: non enim violenter tantùm, ſed ridiculè prorſus, dicta ſcripturæ in peregrinum ſenſum detorquentur, non ſecus atque in paſquillis ioci gratia quidam ludere ſolent. Cúmque Synodorum authoritas ex fundamentis & teſtimoniis, quibus nititur rectè æſtimetur, iudicet hinc Lector, quid ſeptimæ iſti Synodo tribuere, vel velit, vel debeat, vel poſſit. Adrianus igitur Papa Actione ſecunda ſcribit: Sicut Scriptura imagines in memoriam venerationis habet: ſic & nos eas habeamus. Audi verò teſtimonia. Quia, inquit, factor noſter Deus iuxta propriam imaginem & ſimilitudinem hominem de luto terræ finxit & illuminauit. Præterea primus homo cuncta animantia propriis nominibus vocauit. Abel ex primitiis ouilis ſui Deo dona obtulit. Noe altare Domino conſtruxit. Similiter & Abraham: Iacob etiam lapidem erexit. Item: Quare non nos quoque ſpecioſitatem domus Dei diuerſis coloribus & picturis exornabimus, cùm ſcriptum ſit, Confeſſio & pulchritudo coram eo. Item: Domine, dilexi decorem domus tuæ, faciem tuam Domine requiram. Item Actione 4. Si vetus Scriptura habuit Cherubim obumbrantia propitiatorium, & nos quoque imagines Chriſti, Mariæ, & Sanctorum habebimus obumbrantes altaria, quia ex veteri Scriptura, noua aſſumpſit Cherubim gloriæ. Nam Hebræorum 9. in nouo Teſtamento citatur hiſtoria Cherubim gloriæ. Egregiam mehercle probationem! Item ſcriptum eſt, Sicut audiuimus ita vidimus. Et Domine, in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. Et in Cantico: Oſtende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi vocem tuam. Nemo accendit

Quàm inepte allegetur Scriptura in iſta Synodo.

Digitized by Google

Lucernam,& ponit ſub modio. Item:Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui. Ergo imagines in altari collocandæ, & accenſis cereis colendæ ſunt. Item ſanctis qui ſunt in terra, inquit Pſalmus,ſed Sācti ſunt in cœlo,ergo imagines eorum debent eſſe in terra, &c. Certè ſi Paſquillus aliquis voluiſſet Pontificiorum doctrinam de imaginibus falſè exagitare, & irridendam proponere,non potuiſſet magis ridiculè ſcripturam allegare. Et tamen Pontificios non pudet ad Synodi iſtius autoritatem,tanquam ſacroſanctam, confugere.

Sextò, in Actionibus iſtius Synodi eſt & hoc obſeruandum, quod aliquoties ipſi, qui interfuerunt, fatentur: Saracenos quorum Religio, *Saraceni.* vt nunc Turcarum, ſine ſimulachris fuit, alieniores à Chriſtianorum Religione factos, propter cultum & adorationem imaginum. Et Actione 4. *Iudæi.* fatentur, Iudæos abſterritos,ne fidem Chriſti amplecterentur, quia videbant Chriſtianos contra legem,Exod.20. imagines adorare & colere. Quòd enim Synodus prætendit, legem Dei tantùm prohibere,ne vel falſorum Deorum, vel eorum, quæ nihil ſunt, ſimulachra adorentur: manifeſtè contra textum Legis pugnat, quæ diſerte dicit, ne ſimilitudines eorum, quæ ſunt, ſiue in cœlo,ſiue in terra,ſiue ſub terra,adorentur & colantur. *Pagani.* Extat in actis iſtius Synodi Act. 5. diſputatio Gentilis, qui affirmat, cultum idolorum apud Gentes confirmari ex adoratione & cultu imaginum,ſicut tunc inter Chriſtianos exercebatur. Nam & nos,inquit Gentilis,non ipſas ſtatuas adoramus: ſed vt per cultum noſtrum incorporeæ virtutes ad nos perueniant. Cúmque diceret Gentilis: ſicut vos Chriſtiani Angelos, qui incorporei ſunt, pingitis & adoratis: ita & nos Deos noſtros pingimus. Reſpondet quidam,qui vult videri catholicus, Angelos ſua natura non omnino eſſe incorporeos & inuiſibiles, verùm tenui corpore præditos & aereo ac ſæpius in proprio corpore viſos. Porrò,quòd *Martionitæ.* Actione prima dicunt, Marcianitas, Manichæos, *Manichæi.* & alios,qui finxerunt,Chriſtum non verum cor- *Eutyches* pus humanum,ſed Phantaſiam eius aſſumpſiſſe, ideo imagines corporis Chriſti reſpuiſſe. Et idē feciſſe etiam alios hæreticos, qui humanam naturam in perſona Chriſti in diuinitatem mutatam fingebant. Aliquid habet coloris,& ſi quis ea opinione imagines reſpueret, is propter impiam de humana Chriſti natura opinionem meritò damnaretur. Sed cùm iſtorum hæreticorum controuerſiæ & certamina, diligenter apud veteres deſcripta extent,nihil tale de imaginibus ipſis tribuitur, imò Manichæos ſimulachris æquiores fuiſſe, ſuprà ex Auguſtino contra Adimantum cap.13. oſtendimus, Act.5. citatur fabu- *Xenaias.* la illa, quam etiam Nicephorus habet, Xenaiæ hæreſin fuiſſe:imagines Sanctorum non eſſe adorandas: Cùm Gregorius Magnus idem tanquam catholicam Eccleſiæ Chriſti doctrinam defendat,ſicut ſuprà oſtendimus. Philoxeni autem illius ſententia ita recitatur Actio.5.Chriſto non dandum eſſe honorem,nec laudem dicendam in pictura hominum arte elaborata. Eſſe autem illi ſolummodò acceptam adorationem in ſpiritu & veritate.

Quod verò in fine 5. Actionis extat, & à Zonara etiam deſcribitur: perfidum quendam Iudæum perſuaſiſſe cuidam Arabum Tyranno, & poſtea etiā Leoni Iſaurico, vt imagines in Chriſtianorum templis delerent,& hanc eſſe originē Iconoclaſtarum,ita narratur, vt fabulæ non ſit ab *Origo Iconoclaſtarum.* ſimile. Et ob prohibendam adorationem imaginum,confractionem earum primum cœpiſſe,idque ante Leonem Iſauricum antea oſtendimus. Quòd ſi Iudæi,Samaritæ,Saraceni, odio Chriſti, & in eius contumeliam,imagines ipſius confringunt & conſpuunt,meritò damnantur,ſicut Nabuchodonoſor,ob impiè tractata vaſa templi,arcam & Cherubim,diuinitus punitus eſſe,à Chryſoſtomo non malè dicitur, quia odio Dei, & in eius contumeliam hoc fecit.

Et hæc,quæ hactenus dicta ſunt, pertinent ad hiſtoricum imaginum vſum, qui licet per ſe, ſi intra hiſtoricas metas contineatur, culpari & damnari non poſſit, ſicut ſuprà oſtenſum eſt. Hæc tamen capita ex Actis annotare volui, vt Lector conſideret,quàm indoctæ, ineptæ, & vanæ fuerint Synodi illius Actiones,quomodo commentitiis, peregrinis, & ſuppoſititiis fundamentis,ea etiam quæ per ſe vera ſunt,ita ſuperſtruant,vt ſuperſtitiones ſuas admiſcere poſſint, vt hinc Lector ſtatuat,quantum fidei & autoritatis in altero capite,quod principale eſt,de cultu ſcilicet & adoratione imaginum, Synodo iſti tribuendum ſit.

Septimò, principale caput eſt, quòd in Synodo iſta contra manifeſtam ſcripturæ ſententiam, *Adoratio imaginum in iſta Synodo.* & contra totius antiquitatis conſentientia teſtimonia, decretum eſt, ſacras imagines honorandas, venerandas, ſalutandas, amplectendas,oſculandas, colendas, & adorandas eſſe. Et quidem apparet, pias aures etiam tunc ab ipſis vocabulis abhorruiſſe. Ideo quidam vocabula mitigare ſtuduerunt, vt Actione 3. Conſtantinus Cypri Epiſcopus dicit: Suſcipio venerandas imagines, adorationem autem, quæ fit ſecundum λατρείαν, tantummodò ſuperſubſtantiali & viuificæ Trinitati confero: Leontius etiam Actione 4. & Adrianus Actione 2. rem ipſam mitigare ſtudēt, cùm inquiunt: Sicut ex conſideratione creaturarum moueor, vt Deum ipſum creatorem ſolùm adorem & colam: ita in pictura contemplans Martyrum certamina & victorias, excitor, vt Deum Martyrum glorificem,virtutes Martyrum prædicem, & ad imitationem me præparem. Et Actione 7. dicunt, veram latriam ſoli diuinæ naturæ competere. Eſſe autem aliam honorariam adorationem, ſicut Iacob adorauit Eſau, Geneſ. *Quomodo eludant vocabulo adorationis.* 33. Abraham filios Chet, Gen. 23. Iacob Pharaonem, Gene.47. Dauid Samuelē,1. Reg.10. Quando itaque dicitur imagines adorandas, non intelligi cultū latriæ:ſed adorare idem valere,quod ſalutare, amplecti & amare, ſicut Phariſæi ſcribuntur amaſſe ſalutationes in foro, Matth.23. Et Paulus ſalutauit presbyteros ingreſſus ad illos, Actor.21. Volunt igitur quidam vocabulo adorationis in Actis illius Synodi nihil aliud intelligi, quàm exhibitionem honoris ſeu reuerentiæ, quæ fit externo aliquo geſtu,vel inclinatione capitis,vel genuflexione vel amplexu,oſculo,& huiuſmodi.

Poſſem autem opponere religioſam pietatem veteris & eruditæ antiquitatis ſubtilitatem illam ignoraſſe. Grauiſſimis enim ſine dubio de cauſis ſimpliciter prohibuit adorationem imaginum, ſicut

An imagines aliquo modo adorandæ.

ſicut & Gregorius Magnus docuit, imagines oullo modo adorandas, ſed adorationem modis omnibus deuitádam. Ex lex Dei ſimpliciter dicit: Non adorabis nec coles ea. Poſſem etiam opponere, ingentem eſſe diſſimilitudinem, qoaodo hominibus rationalibus exhibetur ciuilis & externa reuerentia, vel ratione officij, vel coniunctionis, vel amoris, vel qnia ab illis aliquid petimus, ſpetamus, aut tenemus. Talis enim reoerentia in Scriptura veteris Teſtamenti, aliquando vocatur adoratio, & eius extant exempla in Scriptura. Verùm inanimatis ſtatuis ſeu imaginibus hoc exhibere non eſt idem, & eius nullum extat in Scriptura vel mandatùm vel exemplum. Imò lex Dei, quia vtrunq; prohibet, & adorationem & cultum imaginum, altero interiorem cultuoi ſpiritus, altero externam bouoratiam adorationeoi imaginum prohibet.

Sed ne exiſtimetur lis & certamen de vocabulis tátùm eſſe, videamus quid & quantũ ſeptima iſta Synudus re ipſa ſuis venerationibus, ſalutationibus, cultibus & adorationibus, tribuat imaginibus: Inde enim manifeſtum erit, fucum

Quomodo Synodus illa velit imagines adorari.

tãtùm eſſe diſputatiooum de vocabulis. Et Scholaſtici poſtea, ſicut rem ipſam, ita etiam vocabulum Adorationis propriè ſic dictæ, imaginibus Chriſti tribuerunt, ſicut infrà oſtẽdemus. Theodnſius igitur quidam Actione prima, in ſua confeſſione inquit: Saluto & veneror Mariæ imagi-

Inuocatur auxilium.

nem, cuius etiam auxilium, protectiooem & intercesſionem, nocte diéq;, vt peccatori mihi ſubueniat, inuoco, vt quæ eam poteſtatem habet à Chriſto. Sanctorũ etiam imagines veneror, non vt Deos, ſed mentis meę affectom & deſiderium, quo in illos affectus ſum, hoc modo indicans, ex totoanimo omnes obteſtor, vt ad Deom pro me intercedant, quò in oculis eius miſericordiam in die iudicij conſequar.

Actiòne 2. ſub nomine Baſilij citatur ſuppoſtitia hæc ſententia: Deiparam virginem, Saoctos Propbetas, Apoſtulos, & Martyres ſuſcipio, qui pro me apod Deum ſupplicant, quo per iſtorum

Mediatio.

mediationem propitius mihi ſit Deus, & remiſſionem peccatorum mihi gratis largiatur, quam ob cáuſam & hiſtorias imaginum illorum bonoro, & palàm adoro. Audis Synodum iſtam docere, imagines ita, & propter banc cauſam adorandas, vt per Saoctorũ, quoruoi ſunt imagioes,

Propiciatio.

mediatiońem, Deus nobis ſit propitius, & peccatorum remiſſionem largiatur: quæ certè adoratio ſoli Cbriſto debetur. Ibidem Stauratius dicit: Venerabiles imagines bonoro, quę ſunt velot ar-

Seruantur per imagines.

rhabo ſalutis meæ. Et Adriani Epiſtola dicit: Iſraelitæ per inſpectionem æneí ſerpentis à peſte ſeruati ſunt. Nos verò Chriſti & Sanctorum imagines contemplantes & venerantes, abſit vt dubitemus oos ſeroari.

Actione 4. narratur miraculum, quòd S. Anaſtaſius apparuerit mulieri paralyticæ, & dixerit: deſceode ad Tetrapylom, ſanctique Anaſtaſij interceſſionem apud Deum poſce, quæ ad templũ illud delata, cùm ſancti imaginem cõſpicaretur,

Sanationes ad imagines.

dixit: Hic eſt, qui in ſomnis mihi apparuit. Et in terram ſe proſternens, & Martyrem flebilibus orationibus placans, ſana ſurrexit. Et alius quidam addit, mulierculam obſeſſam, Romæ ad imaginem S. Anaſtaſij ſanatum.

Allegatur ibi & formula iurandi in confirma-

Iurant ad imagines.

tionem dictorum, poſitis manibus ſuper imagines Chriſti, & Mariæ. Atqui Scriptura tradit, cultum ſòli Deo debitum eſſe, per nomen ipſius iurare.

Leontius ibidem dicit: Quando imaginem Chriſti habeo, per eam Chriſtum ipſum me teoere & adorare videor.

Ex Sophronio citatur tale miraculum: Ingreſſi templum, vidimus picturam, repræſentantem in medio imaginẽ Chriſti, Mariã a ſiniſtris, à dextris autem Baptiſtam. Præterea cœtus Sanctorum, qui ante imaginem procidebant & intercedebant. Chriſtus verò commiſeratus annuit & ante imaginem inquit: illi date. Et ſan-

Imagines loquũtur.

cti ad me aiunt: Ecce gratiam Deus tibi dedit. Et alius quidam Epiſcopus ſubiicit: hæc imago adhuc hodie Alexandriæ exiſtit, & omnes morbos curat.

Dæmonũ teſtimoniũ

Aliud ibi recitatur, quòd Dæmon, cũ cuidam valde moleſtus eſſet, dixerit, imaginẽ iſtam, Mariæ ſcilicet geſtantis Chriſtum, ſi oolis me tecum luctari, caue ne amplius adores: Abbatem verò

Lupanaria

Theodorum dixiſſe: Potius omnia Lupanaria intranda eſſe, qoàm intermittendam adorationem illius imaginis. Ita enim in Caroli Magni libro, ſententia illa Synodi citatur.

Imago Coſmæ & Damiani.

Alius quidam vxori ægrotanti dixit: ſi domi eſſem, poſſem cerea Sanctorum meorum Coſmę & Damiani imágine omnes dolores tuos auferre. In ſomnis ſancti illi apparuerunt mulierculæ, quæ expergefacta rogauit virum de forma illorum Sanctorum. Vir verò recordatus, quòd ſoleret peregrè imaginem illam ſecum ferre, oſtendit eam vxori, quæ cùm vidiſſet, adorauit.

Manzon quidam dicit: Ego in morbo iuſſi, vt inferrent ad me Chriſti imaginem, quam cùm

Imago imponitur loco affecto. Fides in imagines.

vidiſſem, dixiſſémque: Domine, qui das Sanctis gratiaoi, reſpice me, impoſui eam loco dolenti, & morbus repulſus eſt. Item muliercula ægrotans, cùm prę torminibus ingredi non poſſet, repſit ad illum locũ, vbi in parietibus effigies Coſmæ & Damiani depictæ erant. Et quia fide pro ſcipione vtebatur, confeſtim ſanitati Sanctorum interceſſione reſtituta eſt.

Ioannes quidam dicit: ſi quis imaginẽ Chriſti

De imagine, hic eſt Chriſtus. Imagines in officinis.

aſpiciens & adorans dixerit, aut ei inſcripſerit: Hic eſt Chriſtus; noo peccat. Item dicunt Romæ io omnium officinarum veſtibus exiguas Simeonis imagines collocaſſe, cuſtodiam quádam & ſecuritaem rebus ſuis illinc promittentes. Et Hæmorrhouſa quædam inſpecta tantummodò Simeonis imagine, dum is adhuc in viuis eſſet,

Alloquitur imagines.

ſanata ibi dicitur. Maria Aegyptiaca imaginem Deiparæ virginis ita alloquitur: O virgo Domina, auxiliare mihi, quæ neminem habeo, qui mibi ſuppetias ferat.

Miracula.

Plura alia ſimilia ſub titulo miraculorum ibi recitantur, quomodo pictæ imagines inuocantibos diſtillárint guttas roris & vnguentorum, quibus morbi ſanati, & quomodo imagines læſæ, vltæ fuerint contemptores ſuos.

Actione 5. muliercula quædam fodiens puteom, cùm aquam non inueniret, vidit io ſomnis

Imago in puteum.

qoendam ad ſe dicentem: Mitte vt ſimulacbrum Abbæ Theodoſij afferatur, & Deus tibi dabit aquam. Cũmque imago eſset allata, dimiſerunt eam in puteum, & confeſtim aqua ſcaturiit.

Abbas quidam habebat in ſpelunca imaginem

Mariæ, habentem in vlnis Chriſtum. Quando verò habiturus erat ad loca ſancta, candelam parabat, eamq; pro more ſuo accendebat. Cùm verò actinctus ad iter, preces funderet, dicebat ad Dominam, totus in imaginem eius intentus: Sancta Domina Deipara, quia longum mihi reſtat iter, candelam tuam cura, eamq; inextinctam ſerua. Nam ego tuo fretus præſidio, longum iter ingredior. Et hæc cùm ad imaginẽ dixiſſet, abiit. Reuerſus autem poſt Menſes quinq; aut ſex, candelam tamen ſemper ardentem, nec vnquam extinctam inuenit.

Imago ſeruat candelas.

Hæc ſummatim excerpta, annotare hoc loco volui, vt Lector videat, quales opiniones, & quos cultus imaginum, Tridentinum decretũ ſtabilire, & Eccleſiis rurſus obtrudere conetur, quando ad ſeptimam hanc Synodum ſe refert. Studioſè enim craſſas ſuperſtitiones, cultus, inuocationis, & adorationis imaginum, in decreto ſuo non recenſent Tridentini: ſed quia tamen retineri illas volunt, præcipiunt talem venerationem imaginum, ſicut in ſeptima Synodo definita eſt. Et verbi ſanè gratia, de ſuperſtitionibus, ſi quæ irrepſerunt, abrogandis concionantur: ſed quæ poſſent eſſe craſſiores ſuperſtitiones, quàm quas hactenus ea actis ſeptimæ Synodi annotauimus? Illas verò Tridentini iudicant non ſuperſtitiones, ſed magnam pietatem eſſe. Quomodo verò aduerſa quaſi fronte pugnent cum doctrina verbi Dei, de vero cultu, inuocatione, & adoratione Dei, in locis præcedentibus oſtenſum eſt.

Tridentini decreti artificium.

Octauò, fundamenta etiam, teſtimonia & probationes, quibus talem cultum & adorationem imaginum ſeptima iſta Synodus confirmare conatur, Lectori tanquã in tabella ſpectanda, conſideranda, & diiudicanda proponemus. Vtq; rectius de illis iudicari poſſit, redigemus ea ad certa aliquot capita. Primò enim ex Scriptura probare conantur adorationem imaginum. Secundò ex traditionibus. Tertiò ex patrum teſtimoniis. Quartò ex miraculis. Quintò, quòd contrarium aſſerere ſit vetus hęreſis. Sextò à ſimilitudine venerationis imaginum politicarum. Videntur igitur, ſibi obſtare clariſſimam Scripturæ ſententiã, quòd ſolus Deus ſit adorãdus, quodq; adorationem imaginum Scriptura expreſſe prohibeat. Ideo teſtimonia illa ita eludere conantur. Quòd Scriptura, vbi dicit, Dominum Deum adorabis, & illum ſolum coles, excluſiuam particulam addiderit, latriæ non autem adorationi: ſed illam illuſionem Angelus, Apoca. 19. ignorauit, qui ſe ideo à Iohanne adorari vetat, quia ſcriptum ſit: Deum adora. Ignorauit illam tota antiquitas, ex cuius ſententia Hieronymus dicit: Nos nec Angelos, nec Sanctos, nec Martyres, nec ipſorum reliquias, nec vllam creaturam: ſed ſolum Deum adoramus. Et Gregorius Magnus, prohibens adorationem imaginum, hoc ipſo dicto vtitur, quia ſcriptum ſit, Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Athanaſius inde probat Chriſtum eſſe Deum, quia iubetur adorari. Non autem loquimur de ciuili, politica, ſeu mundana adoratione, ſeu reuerentia, de qua ſuprà exempla quædam Scripturæ citata ſunt: ſed de adoratione religioſa, quæ in exercitiis fidei & pietatis vſurpatur. Illam ſoli Deo deberi manifeſtiſſimum eſt. Cùm enim Satan poſtularet adorationem, Chriſtus reſpondet, Dominum Deum adorabis. Quæ allegatio nihil ad propoſitum concluderet, ſi ſententia non eſſet excluſiua. Et ne excipiatur, Satanam non eſſe adorandum, aliud verò eſſe de Sanctis, certè bonus etiam Angelus, Apocalypſis 19. & Petrus Apoſtolus, Actorum 10. ſententiam illam excluſiuè intelligunt. Ac de imaginibus non adorandis extat manifeſta prohibitio Exod. 20. Quòd verò Synodus iſta fingit, eluſiones prohiberi tantùm, ne imagines idolorum, vel ne ipſa materia ſeu forma imaginum adoretur, ſuprà ſolidè refutatum eſt.

Fũdamenta adorationis in iſta Synodo.

Quomodo eludãt dictum, Deũ ſolum adorãdum.

Quomodo eludant Legem, Exo. 20.

I. Audiamus verò quibus teſtimoniis, & ex quibus fundamentis Scripturæ, contra Scripturam adorationem imaginum Synodus iſta doceat & defendat. Actione 2. dicunt, Scriptum eſt: Faciem tuam Domine requiram. Item, vultum tuum deprecabuntur ſeu ſupplicabunt diuites populi. Simulachra autem ſunt facies ſeu vultus Dei: ergò imagines deprecationibus & ſupplicationibus ſunt adorandæ. Si Paſquillus ita luderet, diceretur: Riſum teneatis amici. Sed in re ſeria, contra expreſſam Scripturæ ſententiam, Exod. 20. manifeſta deprauatione verbum Dei ita torquere, inſigne eſt piaculum, quod habet definitiuam iudicij diuini ſententiam. 2. Petr. 3. Actione 4. allegantur pro adoratione imaginum hęc teſtimonia Scripturæ: Adorate ſcabellum pedum eius. Item: Adorate ad montem ſanctum eius. Item Ebr. 11. Iacob Virgam ſeu Sceptrum Ioſephi adorauit, ſignum ſcilicet propter lignatum. Sed textus Scripturæ hoc non habet, quòd virgam adorârit: ſed quòd ſuper virgam, hoc eſt, ſuper baculum ſuum, propter imbecillitatem innixus Deũ adorârit. Ebr. 11. ſiue, vt Hebræa habent, cum ſe erigere non poſſet, quod ad caput ſeu fulcrum lectuli conuerſus, Deum adorârit. Item, in veteri Teſtamento patres adorârunt Arcam & Cherubim, quæ formam hominis habuerũt: Sed falſum hoc eſt: non enim vel arcam vel Cherubim, ſed verum Deum, qui promiſerat ſe illo loco inuocantes auditurũ, adorabant. Excipiunt verò. Ergo eodem modo & nos ad imagines ipſum Deũ adorabimus: Sed illi habebant mandatum & promiſſionem in veteri Teſtamento, de Deo illic adorando. Nos verò nec mandatum, nec promiſſionem, nec exemplum habemus, vt Deum ad ſtatuas, ſeu ante imagines adoremus. Imò argumentum à ſimili (vt ſicut in veteri, ita & in nouo Teſtamento cultum & adorationem Dei ad certa loca, & externa ſymbola alligemus) refutatur ab ipſo Chriſto, Ioan. 4. Nec in monte hoc, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu & veritate Deum adorabitis.

Quomodo Scripturã torqueant ad imaginum adorationem.

II. Porrò deficientibus Scripturæ teſtimoniis, aliquoties repetunt illud Axioma: Quicquid in nomine Domini ad eius honorem & venerationem fit, id non poteſt non ſanctum, pium & Deo placitum eſſe. Cùm igitur imagines fiant, colantur & adorentur ea opinione, quòd homines exiſtiment, ſe hoc modo Deo gratum cultũ præſtare, quis hoc, quod bona intentione fit, damnare audebit? Sed in ſcriptura habemus expreſſam refutationem huius argumenti. Ex hoc enim axiomate non gentes tantùm: verùm etiam Iudæi Idololatriam ſuam extruxerunt, & inde eam, contra omnium Prophetarum monitiones, iuſtificarunt. Sed Deus expreſsè de cultu ſuo di-

Ex bona intẽtione.

ſuo dicit: Non faciatis ſinguli quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantùm facies Deo tuo, non declines, nec ad dextram, nec ad ſiniſtram, nec addas aliquid, nec detrahas.

III. Hoc verò peculiari obſeruatione dignum eſt, cùm ipſi animaduertant, probationes illas non tàm eſſe confirmationes, quàm Scripturæ ludibria, ad traditiones non ſcriptas confugiunt, & anathemata ſua, tanquam caput Gorgonis obuertunt. Nam actione 1. anathema pronunciant in illos, qui dicunt, niſi ex veteri & nouo Teſtamento euidenter & ſatis de imaginum cultu & adoratione educti fuerimus, non ſequemur, ſiue patrum, ſiue ſynodorum, ſiue Eccleſiæ traditiones prætendantur. Et ſubinde inculcant quidem, adorationem imaginum eſſe traditionem Apoſtolicæ, primæ & veteris Eccleſiæ. Sed falſum hoc eſſe, ſuprà perſpicuis teſtimoniis oſtendimus. Ipſi verò ſimpliciter volunt, ea quæ titulo traditionum obtruduntur, etiamſi nec ex veteri, nec ex nouo Teſtamento probari, nec ex veris primitiuæ Eccleſiæ teſtimoniis confirmari poſſint, eadem fide, & pari autoritate ſuſcipi, ſicut ea quę certa & expreſſa habent Scripturæ teſtimonia.

Ex traditionibus non ſcriptis.

Ideo in definitione Synodi dicunt: Eccleſiaſticas traditiones, ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentes & decretas, retinendas eſſe, & de earum numero eſſe imaginum adorationem.

IIII. Videamus verò vlterius, qua fide veterum Scriptorum teſtimonia ad confirmationem adorationis imaginum allegentur in iſta Synodo. Conſtat enim totam veterem Eccleſiam per annos ſexcentos & amplius, ſicut ſuprà oſtendimus, adorationem imaginum ſimpliciter dånaſſe. Talium verò Teſtimoniorum antiquitatis nulla prorſus mentio fit in iſta Synodo, ſed alia conquirunt, quæ qualia ſunt, iam oſtendemus. Ex primitiuæ autem Eccleſiæ patribus, vſque ad annos poſt natum Chriſtum trecentos & amplius, nulla prorſus de imaginibus proferuntur teſtimonia, ſicut nec proferri poſſunt. Sed quomodo illa teſtimonia tractent, qui poſt annos trecentos vixerunt, conſideretur.

Quomodo patrum teſtimonia tractent.

Docere debebant, adorationem imaginum dogma eſſe Chriſtianum & Catholicum. Ipſi verò patrum quædam teſtimonia, quæ de hiſtorico imaginum vſu loquuntur, proferunt. Atqui manifeſtum eſt, ex hiſtorico imaginum vſu non probari cultum & adorationem earum. Sed inquit, ex Athanaſio, Baſilio, Chryſoſtomo probant, honorem, qui imagini exhibetur, ad ipſum prototypum referri. Item, vna & eadem adoratione coli imaginem, & eum, cuius eſt imago. His teſtimoniis inſidioſè & mutilatè propoſitis, non præmonitos poſſunt turbare: ſed ſi conſideretur illud, quod Patres in iſtis ſententiis tractant & agunt, manifeſtum erit, illas allegationes Synodi, inſidias, dolos, & fraudes eſſe. Patres enim ſumunt ſimilitudinem à politicis Imperatorum imaginibus, & à ciuili veneratione earum, quòd ſcilicet ipſis regibus iudicetur factum, quicquid imaginibus ipſorum vel honoris exhibeatur, vel contumeliæ inferatur, quódq; ipſum Regem vidiſſe dicatur, qui imaginē ipſius aſpexit. Nequaquam autem hanc conſequentiam inde texunt. Ergo honor, cultus, inuocatio & adoratio, quæ ipſi Chriſto debentur, materiali & examini ipſius imagini exhibenda ſunt. Hæc enim ſententia, ne vnica quidem ſyllaba, in patrum iſtorũ Scriptis oſtendi poteſt: ſed quia hæreticis abſurdum videbatur, Chriſtum filium Dei, eodem honore, cultu & adoratione proſequendum, ſicut ipſum Deum Patrem, & prætendebant inde ſequi, duos eſſe Deos. Illam igitur doctrinam Chriſti (ego in patre, pater in me. Qui videt me, videt & patrem meum. Vt omnes glorificent Filium, ſicut Patrem. Qui non honorat Filium, non honorat Patrem) veteres illi Scriptores, ſimilitudine craſſiore, & nota ab imaginibus Regum, ſicut more politico tunc viitatæ erant, ſumpta pro rudioribus qualitercunque declarare voluerunt, ideo, quia Chriſtus vocatur imago Dei & character ſubſtantiæ eius: Nihil autem prorſus dicunt de Chriſti & Sanctorum materialibus imaginibus, in Eccleſia, religione ac pietate colendis & adorandis. Nulla enim litera, nulla ſyllaba, nulla dictione in illis patrum locis hoc oſtendi poteſt, loquuntur de politicis Imperatorum imaginibus, & hanc ſimilitudinem accommodant ad Chriſtum, qui eſt viua & ſubſtantialis imago æterni patris. Et in hanc ſententiam Baſilius dixit: honorem imagini, hoc eſt, Chriſto exhibitum, referri ad prototypum, hoc eſt ad påtrem: ſicut Chriſtus dicit: Qui filium non honorat, nec Patrem honorat. Videt itaque Lector, qua fide illud dictum Baſilij, quod ſemper in ore habent, de imagine & prototypo, ad adorationem & cultum religionis, inanimatis ſimulachris exhibendum, torqueant. Eodem candore ex Ambroſio etiam allegant, Chriſtum non diuidi, quando in eo & diuinam imaginem & crucem adoramus. Ipſe enim ſe explicat, inquiens, ſe loqui de adoratione Diuinitatis & carnis in Chriſto.

Honor imaginis ad prototypum.

Fraus ſeptima Synodi.

Quia verò ipſi animaduertunt, illis teſtimoniis veterum non probari adorationem imaginum in Eccleſia: ad ſuppoſititia & adulterina confugiunt. Citant enim Baſilium in Epiſtola ad Iulianũ, quem dicere fingunt: Suſcipio Sanctos, qui pro me apud Deum ſupplicát, quo per illorum mediationem propitius mihi ſit Deus, & remiſſionem peccatorum mihi largiatur. Quam ob cauſam & hiſtorias imaginum illorum honoro & palàm adoro. Hoc enim nobis traditum à ſanctis Apoſtolis non eſt prohibendum: ſed in genuinis Baſilij ſcriptis, nec hoc teſtimonium, nec ſimile ſeu eiuſdem ſententiæ reperitur. Et quia contra ſcripturam, & contra vnanimem totius antiquitatis ſententiam pugnat: ſuppoſititium eſſe non eſt dubium. Notus eſt autem cùm aliàs pernicioſus ille luſus, quo recentiorũ opiniones antiquioribus, & probatæ fidei Scriptoribus falsò tribuere ſolent: tùm in hac ipſa Synodo aliquot eius falſationis exempla extant. Tribuitur enim ibi Epiſtola quædam Gregorio Primo ſeu Magno, de veneratione imaginum, quam Gregorij Tertij eſſe conſtat. Magnũ enim Gregorium adorationem imaginum prohibere, ſuprà oſtendimus. Fabula etiam recẽtior de paſſione imaginis crucifixi Athanaſio ibi, ſed falsò, tribuitur, ſicut ſupra oſtendimus. Feruntur quoque Athanaſij nomine quæſtiones quædam ad Antiochum, vbi in 16. dicitur: Si duo ligna crucis diſſoluantur, poſſe ea abiici & exuri etiam: ſi verò colligata ſint, eſſe veneranda: Sed in 4.

Suppoſititia ſententia Baſilij.

Falſationes in iſta Synodo.

actione huius Synodi manifeſtè deprehenditur, ſenteotiam illam eſſe Leontij cuiuſdam, quem circa tempora Mauritij Imperatoris vixiſſe ibidem ſcribitur.

Atque ita nec ex Scriptura, nec ex traditionibus, nec ex patribus vetuſtioribus, probare poſſunt, ſacras imagines eſſe complectendas, ſalutãdas, oſculandas, colẽdas, adorandas. Et argumentum præcipuũ, quod dicitur, cultus qui exhibentur imagini, tanquam ſigno, referri ad prototypum ſeu rem ſignatam, refutatum eſt ab Auguſtino, ſiue ad ſignum, ſiue ad ſignatum referatur.

Auguſtini reſponſio de ſigno & ſignato ſeu prototypo.

Nam de doctrina Chriſtiana lib. 3. ca. 7. gentium ſigna vocat inutilia, vt quòd ſimulachra venerabantur, vel tanquam Deos, vel tanquam ſigna & imagines Deorum. Iudæorum verò ſigna, vt diuinitus inſtituta, vocat vtilia. Et de vtriſque concludit: Si ſignum vtiliter inſtitutum pro ipſa re, cui ſignificandæ inſtitutum eſt, ſequi, carnalis eſt ſeruitus, quantò magis inutilium rerum ſigna inſtituta, pro rebus accipere. Quæ ſigna ſi teruleris ad ea ipſa, quæ his ſignificantur, eiſq; colendis animum obligaueris, nihilominus ſeruili carnaliq; onere atq; velamine non carebis. Et cap. 8. dicit: Chriſtiana libertas, Iudæos ſub ſignis vtilibus inuentos, ad res ſignatas eleuatos, liberauit. Gentes verò ab Idolis ad vnius Dei cultum conuertit, non iam ſub ipſis etiam vtilibus ſignis ſeruituras, ſed exercitaturas potius animum in eorum intelligentia ſpirituali. Cap. 9. de Sanctis veteris Teſtamenti: Quia venerati ſunt diuinitus inſtituta, ſed quorum vim ſignificationẽmq; intelligebant, non hoc veneratos quod videtur: ſed illud potius quo talia cuncta referenda ſunt. Tempore verò noui Teſtamẽti, quo reſurrectione Domini libertas nobis illuxit, ne talium quidem ſignorum, quæ intelligimus, operatione operati ſumus: ſed quædam pauca pro multis, ipſe Dominus & Apoſtolica tradidit diſciplina, ſicut eſt Baptiſmi Sacramentum & celebratio corporis & ſanguinis Domini. Hęc Auguſtinus, quæ ſimpliciter euertunt præcipuum Iconolatrarum fundamentum.

V. Tandem igitur ad miracula confugiunt, quæ per imagines edita finguntur, & quod ipſi Sancti, quorum ſunt imagines, mulierculis apparuerint, & illas apud imagines auxilium quęrere iuſſerint, ſicut quædam ſuprà ex Actis illis deſcripſimus. Et Marcum quendam fabulantur, crucem argenteam fabricaſſe, cúmq; illam erigeret, tres in ea imagines per ſe enatas apparuiſſe, & Hebraica dialecto ſcriptum fuiſſe in ſuperiore parte Emanuel: vtrinque verò in ſummitate alarum, Michael & Gabriel. Et Ducem quendam viſis illis imaginibus, cùm virtutem quandam in his eſse cognoſceret, protinus crucem adoraſse.

Ex miraculis imaginum.

Huc pertinet etiam fabula, quam ex Damaſceni vita Andradius narrat, Fuiſse ſcilicet Damaſceno, eò quòd adorationem imaginum defenderet, dextram manum, procurante Leone, abſciſſam. Ipſum verò ad virginis Deiparæ quandam imaginem confugiſse: ab illa, cuius cauſa in tantam calamitatem eſset coniectus, opem atq; auxilium depoſcentem maximíſq; precibus cõtendiſse, vt ſtupendo aliquo miraculo declararet, cauſam quam defenderet piam & iuſtam eſse. Et ecce, inquit, in ſomno manus ipſi ſubitò reſtituta eſt, & in ſomnis cœlitus ſibi admoneri viſus eſt, ne à defenſione adorationis imaginum deſiſteret. Talia multa prodigia in 4. & 5. Actione recitantur. Sed quis fidem pręſtabit, illa non eſſe fabuloſa & conficta? Partim enim ex Martyrologiis, & ex Vitis Patrum, quæ ſcripta Apocrypha eſſe, ipſe Gelaſius pronunciat diſtinctio 15. citantur: partim circa tempora fabuloſæ huius Synodi contigiſſe finguntur. Cùmque dogma de adoratione imaginũ nouum ſit ſine authoritate ſcripturæ, & abſq; veris primitiuæ Eccleſiæ teſtimoniis, ſuperſtitioſè inuectũ, Scriptura diſertè præmonet, ne ad ſuſcipiendum nouũ dogma, vel ſignis vel prodigiis nos promoueri patiamur. Hoc enim prætextu ſolere Satanam mendacia & falſa ſua dogmata ſpargere, Deuter. 13. Matth. 24. 2. Theſſalo. 2. Et veritatem Deus non vult à mortuorũ ſpectris, ſed ex Lege & teſtimonio inquiri, Eſaiæ 8. Lucæ 16. Et Gentes de Idolis ſuis ſimilia, aut maiora etiam miracula magno numero proferunt, ſicut ea deſcripſit Lactantius libr. 2. cap. 8. Quod ſi abſq; Scriptura, & contra Scripturam, ex ſolis prodigiis, de cultu Dei ſtatuendum eſſet, iã dudum viciſſet Ethnica religio.

Fabula de Damaſceno.

Martyrologia de Vitis Patrũ Apocrypha.

Prodigia non facilè dogmata.

VI. Porrò vtuntur & hoc argumento: Quòd vetus ſit hæreſis damnare adorationem imaginum. Enumerant autem Gentiles, Ebræos, Samaritas, Manichæos, Xenaiam, &c. Ridiculum autem eſt vel fingere, Paganorum & Samaritarum hæreſin fuiſſe, non adoranda ſimulachra, cũ illam ipſam ob cauſam, in Scriptura damnentur, quòd ſimulachra coluerint & adorârint, Ebræi verò ex Lege diuina adorationem imaginum damnârunt: quia ſcriptum eſt, Non adorabis nec coles vllas imagines. Gentes verò in ſua idololatria confirmatas, & Iudæos à fide Chriſtiana inde abſterritos, quòd viderent, Chriſtianos imagines colere & adorare, ſuprà oſtendimus. De Manichæis nullæ hiſtoriæ tradunt, ipſos auerſatos imagines: ſed contrariũ ſuprà ex Auguſtino oſtendimus, ſicut etiam de Xenaia ſuprà diximus. Quod ſi qui vel in contumeliam Chriſti, vel ad ſtabiliendũ Marcionitarum & Manichæorum phantaſma, hiſtoricum imaginum vſum conſpurcârunt, illi propter opinionem impiam meritò dãnantur. Nec tamen vlla ratione inde ſequitur, imagines eſſe colendas, & adorandas.

Qui dãnarint adorationem imaginũ.

VII. Poſtremò locum ſimilium ſæpiſſimè vrgent, Si, aiunt, in rebus huius ſeculi probantur, & grata ſunt ſigna illa dilectionis, deſiderij, & reuerentiæ, quando liberi parentum κειμήλια, ſponſa munuſcula ſponſi, ſubditi imagines, literas, ſigilla Regum honorant, oſculantur, venerantur: Cur igitur Deo non eſset gratum, ſacras imagines complecti, oſculari, ſalutare, colere, & adorare? Item Actione prima: Si Imperatorum vexillis & imaginibus in Prouincias miſſis, populus cum cereis & ſuffimentis odoratis occurrit, quantò iuſtius eſt, hoc fieri Chriſti & Sanctorum imaginibus. Et Actione 4. dicitur, hoc fieri Symbolicè.

A ſimili.

Sed reſponſio plana, firma & ſolida eſt. De cultu Dei in Eccleſia, ex ſolo verbo Dei, & non ex huius mundi conſuetudinibus & ratiocinationibus, eſſe ſtatuendum. Verbum Dei autem non docet, Imagines colendas & adorandas eſſe, ſed ſimpliciter edicit: nullam ſimilitudinem, ſiue eorum quæ in cœlis ſunt, ſiue in terris, ſiue ſub terris, adorandam & colendam eſſe. Et diſertè dicit,

De cultu Dei nõ ſtatuendum ex ſimilitudinibus huius ſeculi.

cultus

cultus qui Dei gloriæ debentur, non eſſe imaginibus communicandos. Eſa. 24. Gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam ſculptilibus. Contra hæc manifeſta & firma ſcripturæ fundamenta nullæ in contrarium vel admittendæ, vel recipiendæ ſunt argumentationes.

Quantum tribuendũ iſti Synodo.

Et quàm ineptæ, frigidæ, & friuolæ, fabuloſæ, commentitiæ, & falſæ fuerint totius iſtius Synodi argumentationes & actiones, ad probandam & confirmandam adorationem imaginum, ideo per partes oſtendere volui, vt Lector inde ſtatuat, quantum fidei & authoritatis definitioni huius Synodi, de colendis & adorandis imaginibus, tribuendum ſit. Et ex 6. Actione apparet fuiſſe in ipſa Synodo, qui hiſtoricum imaginum vſum recipiendum, adorationem verò earum recuſandam eſſe iudicârunt: Sed maior pars vicit meliorem. Et Gregorius Neocæſarienſis, qui anteà adorationem imaginum damnârat, in iſta Synodo ad Palinodiam adactus, dicit: Quandoquidem vniuerſus iſte cœtus idem loquitur & idem ſentit, didici & ego atque inſtructus ſum, quòd hæc ſit veritas, quæ nunc exiſtimatur & prædicatur. Germani etiam quædam epiſtola hanc affert rationem, cur retinenda ſit adoratio imaginum, ne ſcilicet dicatur ipſos hucuſque erraſſe. Et in fine 5. Actionis, Legati Romani Pontificis ita concludunt: Iuſtum cenſemus, vt in medium noſtri veneranda imago afferatur, quam oſculantes ſancti vos Sacerdotes, quid de ea fieri debeat pronuncietis. Et factum eſt ita, ac non multò poſt ſecuta eſt definitio Synodi, eſſe adorãdas imagines. Atque hæc fuerunt documenta, hæc fundamenta adorationis imaginum in iſta Synodo, quæ qualia ſint, cùm manifeſtum ſit, non opus eſt prolixa refutatione.

DE SYNODO FRANCOFORDIAnain qua Acta 7. Synodi iuſta refutatione reſciſſa, & adoratio imaginum improbata & damnata eſt.

Acta 7. Synodi mittuntur ad Carolum Magnum.

Septima tamen iſta Iconolatrica Synodus propter ſuperſtitioſam & impiam, de adorandis imaginibus, ſententiam, & propter inepta, & vana, & falſa documenta, non ab omnibus Eccleſiis cõprobata & recepta fuit: ſed à multis publicè fuit reprehenſa & damnata. Adrianus enim Pontifex, per Legatos ſuos, acta iſtius Synodi ad Carolum miſit, vt ea Epiſcopis Germaniæ & Galliæ approbanda proponeret. Atque hac de cauſa Synodus Francofordiana à Carolo conuocata fuit. Hoc verò loco obſeruanda eſt inſignis fraus Scriptorum Pontificiorũ, qui ſcribere non verentur, in Francofordiana illa Synodo, Felicianam hæreſin, de nõ adorandis imaginibus, damnatam, atque ita ſeptimam iſtam Synodum receptam & approbatam ibi fuiſſe. Sed falſarium hoc eſſe, luce clarius eſt. Damnata ſanè fuit hæreſis Feliciana in Synodo Francofordiana: verùm ea non fuit de imaginibus, ſed docuit, Chriſtum ſecundum humanitatem eſſe adoptiuum Dei Filium, ſicut acta oſtendunt.

Nota fraudem de Feliciana hæreſi.

Quid in Frãcofordiana Synodo de imaginib⁹ actum.

Porrò in Francofordiana illa Synodo, cõtrouerſiam etiam de imaginibus diſceptatam & definitam fuiſſe, inter omnes conſtat: Sed illi, qui Pontificum vitas deſcripſerunt ſuppreſſis Francofordiani Concilij actis, finxerũt, ibi ſeptimam Iconolatricam Synodum, & adorationem imaginum receptam & approbatam. Alij verò graues Hiſtorici, vt Eginardus, Regino, Adon, Aunnius, Blondus, Auentinus, Hincmarus ſcribunt contrarium: Adorationem ſcilicet imaginum in Synodo Francofordiana ſub Carolo damnatam, Græcorum iſtam Iconolatricam Synodum deſtructam, acta eius reſciſſa, & ſtatutum, vt nec ſeptima, nec vniuerſalis, ſed Pſeudoſynodus diceretur, & conſcriptam ibi iſtius Pſeudoſynodi iuſtam refutationẽ, quæ ſub Caroli nomine edita fuerit. Sed acta illa Francofordiana à Pontificiis hactenus ita ſuppreſſa fuerunt, vt hoc tantùm conſtiterit, ſub nomine Caroli aliquid de imaginibus Francofurti conſcriptũ fuiſſe. Pontificiis verò vociferantibus in defenſionem adorationis imaginum, & approbationem ſeptimæ Synodi hoc factum: aliis autem hiſtoricis contrarium affirmantibus, res dubia & incerta manſit, niſi quod vulgò perſuaſum fuit, adorationem imaginum tunc ab Eccleſiis Germaniæ & Galliæ etiam receptam, & contrariũ ſentientes damnatos ibi fuiſſe. Sed ante paucos annos libri illi Caroli Magni, continentes acta Synodi Francofordianæ, de imaginibus, in Galliis ab Epiſcopo Tilio editi ſunt, ex quibus Scriptores Pontificij de crimine falſi manifeſte conuincuntur. Epiſcopi enim Germaniæ & Galliæ in Frãcofordiana Synodo nequaquã, ſicuti Pontificij fingunt, ſeptimã iſtam Synodum approbârunt, adorationem imaginum nullo modo receperunt, ſed Pſeudoſynodum illam abdicârunt, adorationem imaginum magno, piò, & iuſto zelo damnârunt, & aliquot libris acta Pſeudoſynodi iſtius refutârunt.

Acta Frãcofordiana ſuppreſſa.

Libri Caroli de imaginibus editi.

Cúmque apud Græcos duæ contrariæ habitæ fuiſſent Synodi, quarum altera Conſtantiniana, ſimpliciter ipſas imagines, & quemuis earum vſum damnabat: altera Nicena ſecunda, imagines non tantùm habendas: ſed colendas & adorandas ſtatuebat: Francofordiana Synodus, inter duo illa extrema, mediũ ſequitur, & aliquoties dicit, Non ſimpliciter abdicamus effigies ob memoriam rerum geſtarum, & ob venuſtatem baſilicarum conditas, ſi fiant ad ornamentum, vel ad res geſtas monſtrandas, cùm ſciamus per Moſen & Salomonem factas: ſed earum inſolentiſſimam, vel potius ſuperſtitioſiſſimam adorationem cohibemus. Cultum enim & adorationem imaginum ſimpliciter damnant. Non ſunt, aiunt, imagines adorandæ, non colendæ: ſed tu ſolus adorandus, tu ſolus ſequendus, tu ſolus colendus es, qui in vnitate ſubſtantiæ cum Patre & Spiritu ſancto perpetim regnas. Item: Qui vult vitam, & cupit videre dies bonos, non imagines adorare, nec picturam colere debet: ſed declinare à malo. Item: Quomodo præſumemus rem inſenſatam adorare? Quis tale facinus perpetrare audebit? Et rationẽ reddunt: Quia adoratio imaginum nullo dicto aut exemplo Apoſtolorum probari poteſt. Nam omni omnium rerum adoratione inhibita, ſolius Dei adoratio inſtituitur ab Apoſtolis. Item: Nulli Patriarchæ, nulli Prophetæ, nulli Patres imagines adoraſſe leguntur: ſed ſolum Deum colere, & ipſum adorare ac glorificare, tota Scriptura clamat. Et quòd Patres primitiuæ Eccleſiæ prohibuerint adorationem imaginum, ex Epiphanij Epiſtola oſtendunt, & ex Auguſtino probant, qui imagi-

Francofordiana Synodus imagines concedit.

Sed adorationem earũ dãnat.

num adoratores inter hæreticos Simonianos & Carpocratianos numerat.

Dignum autem eſt ubſeruatione, quomodo & ea quibus fundamentis Germanici & Gallici Epiſcopi argumenta ſecundæ Nicenæ Pſeudoſynudi refutarint. Et iuſtæ quidem ac prolixæ refutatiunes extant in libris illis Caroli Magni: nos verò hoc loco præcipua tantùm capita refutationum annotabimus, vt ad ea, quæ ſuperius ex actis Pſeudoſynodi notauimus, conferri poſſint.

Hiſtoricus vſus imaginum.

Primò igitur rectè dicunt, quod illa teſtimunia, quæ ea Scriptura & patribus vere & recte citat Pſeudoſynudus, nihil aliud probent, quàm imagines poſſe haberi, vel ad vſum hiſtoricum, vel ornatus gratia. Nullo verò modo inde probari, imagines eſſe culendas & adorandas. Et tamen illum ipſum hiſtoricum vſum accuratis limitationibus intra certas metas circumſcribunt.

Limitatio hiſtorici vſus.

Verus, inquiunt, decor Eccleſiæ ſeu Domus Domini non in materialibus imaginibus, ſed in virtutibus ſpiritualibus refulget, Paulus enim, Antonius, Hilarion, & alij, imagines non habuerunt, & tamen decotem Domus Domini dilexerunt. Item imagines non volunt æquiparari libris diuinæ Scripturæ. Hæc enim arcanu ac præſago Dei conſilio prædeſtinata, & ad humanæ ſalutis emolumentum patefacta eſt. Imagines verò Gentilium authorum vanitate ſunt probatæ, & nullam ſalutis eahibitionem adducunt. Dauid enim in agnitionem Chriſti, per legem, non per imagines peruenire, anhelabat, cùm aiebat, reuela oculos meos. Item myſteria fidei non in picturis, ſed in diuinis literis ſunt inueſtiganda, & fide potius quam oculis intuenda. Quódq; dicitur, in picturis virtutes conuerſationis Sanctorum videri, hoc Francofortenſis Synodus negat. Dicit enim, fidem, ſpem, charitatem, & reliquas virtutes eſſe inuiſibiles, Imitationem verò à Paulo ita præſcribi: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Eſſe igitur Apoſtolicam traditionem non in picturis, ſed in virtutib. Sanctorum conuerſationem videri poſſe, & eorum imitandam eſſe fidem, non imaginum fucis, ſed operibus bonis. Addunt & boc: Vetus Teſtamentum plenum fuiſſe præfigurationibus, quæ opertæ fuerunt typicis vmbris, & ſignificatiunibus futurorum: Nouum verò Teſtamentum habere figurarum impletionem & veritatem ſpiritualem. Non itaque conſequens eſſe, ſi vetus Teſtamentum habuit figuras, Arcam, Cherubim, Serpentem, &c. Ideò neceſſe eſſe, vt nouum Teſtamentum habeat imagines. Imò multitudine imaginum conditionem noui Teſtamenti deteriorem reddi, quàm fuit veteris, vbi figuræ diuinitus inſtitutæ fuerunt, non ſicut nunc imagines ab hominibus eacogitatæ.

Secundò, oſtendunt, Pſeudoſynudum, ad probandam adorationem imaginum, quædam dicta Scripturæ falſo allegare, vt quod dicunt, Iacobum adoraſſe virgam ſeu ſceptrum Ioſephi. Item, Patres in veteri Teſtamento adoraſſe Arcam, Cherubim, montem ſanctum, &c. cùm textus Scripturæ boc non dicat, Solum enim Deum adorarunt.

Tertiò demonſtrant, multa peregrina ſcripturæ dicta, violenter ad adorationem imaginum detorta, quæ de picturis nihil prorſus dicant. Vt: Faciem tuam requiram, Vultum tuum deprecabuntur. Et quæ præterea ſuprà notauimus.

Quartò, indicant, multa apocripha, ſuppoſititia & falſa, ſub nomine & titulo Patrum allegari, vt epiſtolam Ieſu ad Abgarum, & alia multa.

Quintò, oſtendunt, ad adorationem imaginum falsò detorqueri quædam Patrum dicta, quæ vel de hiſtorico imaginum vſu, vel de politicis Imperatorum imaginibus, vel de Chriſto, qui eſt imago Patris, in qua ipſe Pater videtur, loquuntur.

Sextò, decretum faciunt his verbis, Si quis cum Pſeudoſynodo dicat de pictura, hoc eſt Chriſtus, is proculdubio mentitur, peccat, & inſaniens ſceleſtè agit.

Septimò, reiiciunt & illud, quòd Pſeudoſynodus prætendit, per imaginem Dei fortitudinem adorari, & dicunt: Deus non eſt quærendus in imaginibus, nec adorandus in depicta tabula.

Octauò, reprobant & hoc, quòd Pſeudoſynodus decernit: oſculationem, complexum, & adorationem idem eſſe, cùm adoratio longè aliquid maius ſit quàm reuerentia, imo quàm ipſa deprecatio. Et contendunt dictum illud Scripturę, Dominum Deum tuum adorabis, eacluſiuè intelligendum, contra Pſeudoſynodum.

Nonò, repudiant & illum prætextum, quo Pſeudoſynodus plurimum vtitur: Honorem ſcilicet imagini exhibitum referri ad prototypum, Quia Chriſtus non dixit: Quæ imaginibus, ſed quæ vni ex minimis meis fratribus feciſtis, mihi feciſtis. Item non dixit, Qui imagines, ſed qui vos recipit, me recipit.

Decimò, quòd Pſeudoſynodus adorationem imaginum inde conatur probare, quia Abraham filios Heth, Moſes Iethronem, adoraſſe ſcribitur: Ad hoc Francoſordiana Synodus ita reſpondet: Aliud eſt hominem adorare, hoc eſt, ſalutationis officio, & humanitatis ac reuerentiæ obſequio ſalutare, aliud picturam adorare. Fraternitatem enim, dilectionem & reuerentiam erga proximos eahibendam, ſcripturarum docemur exemplis, imagines verò adorare vel ſalutare expreſſe prohibemur, Exod. 20.

Vndecimò, de miraculis imaginum reſpondēt: Ea nulla habere, vel veteris Teſtamenti, vel noui teſtimonia, ſed eſſe incerta, dubia & falſa.

Duodecimò, quando veteres de cruce Dumini magnifica prædicant, dicunt ſignificari non lignum, ſed totum opus Chriſti in cruce peractum, deinde etiam afflictiones piorum.

Decimotertiò, quia Pſeudoſynodus Sacramento corporis Chriſti comparauerat imagines, & earum dedicationem: Reſpōdent Germani, Euchariſtiam à Chriſto inſtitutam, & per inuocationem nominis diuini confici. De imaginibus verò, vel per impoſitionem manuum, vel myſterio aliquo conſecrationis dedicandis, nullum traditum eſſe verbum.

Decimoquartò dicunt, ridiculum eſſe imagini oculus babenti & nihil cernenti lumen offerre.

Hæc capita, quæ præcipua ſunt, ideo breuiter hoc loco annotare volui, vt ad argumēta τῶν εἰκονολάτρων, quæ ſupra ea actis excerpſimus, cōferri poſſint, vt quæ ea conſideratione fundamentorum diiudicari poſſit, cuius Synodi ſententia vera ſit.

DE CERTAMINE CLAVDII ET Ionæ, anno Domini 840. Quódq; Eccleſia Germanica & Gallia diu abhorruerunt ab adoratione imaginum, & quomodo tentata fuerit inclinatio.

Claudius.

CElebrata autem fuit Synodus Francofordiana anno Dom. 764. qua aliquo modo cohibita fuit controuerſia de adoratione imaginum. Nam Haimo & Rabanus, qui non longè poſt illa tempora ſcripſerunt, nihil de illa controuerſia habent, quòd imagines ſint adorandæ. Quia verò Romani Pontifices in ſuperſtitioſa ſua opinione perſiſtebant, varia hac de re mota fuerunt certamina, etiam poſtea, tam in Latina, quàm in Græca Eccleſia. Ludouicus enim Caroli filius, in aula ſua habuit presbyterum quendam, Claudiũ nomine, quem, quia in explanandis Euangeliorum ad populum lectionibus, peculiari dono à Deo inſtructus erat, ad Italicam plebem, quæ ab Euangeliſtarum ſenſibus procul aberat, miſit, & Taurinenſi Eccleſiæ præfecit. Ibi verò videns, populum Italiæ, ſuperſtitioſæ, imo pernicioſæ imaginum adorationi, qua plurimum incolæ iſtarũ partium ex inolita conſuetudine laborant, deditum eſſe: Imagines deleuit, euertit, & penitus abdicauit. Hæc ad verbum de ipſo ſcribit Ionas aduerſarius eius. Abbas verò quidam Theodomirus ſe Claudio oppoſuit, ad quem Claudius ſcripſit libellum contra adorationem imaginum. Cúmque libellus ille diiudicandus, à Ludouico miſſus fuiſſet ad Ionam Aurelianenſem Epiſcopum, is ſiue ſponte, ſiue à Pontificiis inſtigatus, contra Claudium pro imaginibus ſcribere tentauit. Sed viuente Ludouico & Claudio continuit ſe. Poſt mortẽ verò vtriuſque tres libros contra Claudium edidit, circa annum Dom. 840. Vnde argumenta quædã Claudij colligi poſſunt, quanquam Ionam verba Claudij non candidè recitare manifeſtum eſt. Ex Claudij verò verbis, & ex Ionæ reſponſionibus multa obſeruatione digna colliguntur, quales fuerint in Italia & Græcia ſuperſtitiones circa imagines, & quàm alienæ tunc adhuc fuerint Germanicæ & Gallicæ Eccleſiæ ab adoratione imaginum, quomodo verò ſenſim eò retrahi cœperint.

Ionas.

Adoratio imaginum in Italia.

Claudius igitur cultum & adorationem imaginum in Italicis Eccleſiis iuxta Francofordianam Synodum reprehendit. Et ſtatim, inquit, aperuerunt omnes (in Italia ſcilicet) ora ſua ad blaſphemandum me, & niſi adiuuiſſet me Dominus, forſan viuum deglutiſſent me. Et Ionas aduerſarius reſpondens, non audet adorationem imaginum defendere, ſed dicit ex Gregorio, picturas ſanctarum rerum geſtarum, non ad adorandum, ſed ſolummodo ad inſtruendas neſcientium mentes in Eccleſiis permiſſas eſſe. Et ex Origene adducit teſtimonium: Imagines nec affectu colendas, nec externa ſpecie adorandas. Ex Hieronymo etiam in expoſitione Danielis, de tribus pueris in Babylonia, hoc dictum citat: Ergo iudices & principes ſeculi, qui Imperatorum ſtatuas & imagines adorant, hoc ſe facere intelligant, quòd tres pueri facere nolentes, Deo placuerunt. Adducit etiam hoc ex Fulgentio: Quia ipſe Deus ſibi ſoli præcipiens tantummodo ſeruiendum, ſéque iubens à fidelibus adorandum, prorſus interdixit, ne quis audeat Creaturam adorare, Creaturæ ſeruire, ideò in fine præcepti dicit: Non adorabis ea, nec ſeruies eis. Ex Lanctantio etiam citat. Nihil colendum quod oculus mortalium cernitur. Item, nihil aliud adoremus, nihil colamus, niſi ſolius parentis noſtri vnicum nomen, qui non in ima, ſed in ſumma potius regione quærendus eſt.

Gregorius.

Hieronym.

Fulgētius.

Lactātius.

Porrò ſcribit Claudius, adoratores imaginum ad errorem ſuum muniendum reſpondiſſe. Non putamus imagini, quam adoramus, aliquid ineſſe diuinum: ſed tantũmodo pro honore, cuius effigies eſt, tali veneratione eam adoramus. Et Ionas reſpondens, dicit, idipſum etiam nonnulli Orientalium, qui eodem ſceleratiſſimo mancipantur errori, obiurgantibus reſpondere ſolent. Nos verò hoc vnà tecum reprehendimus, inquit, & deteſtamur. Tribuat Dominus, vt aliquando & iſti & illi ab eadem eruantur ſuperſtitione. Dixerunt etiam adoratores imaginũ, legem Exod. 20. tantùm de ſimilitudinibus Deorum alienorum loqui, ſed Claudius oſtendit, legem generaliter loqui. Et Ionas reſpondens, dicit: Verum eſt, ſanæque fidei congruentiſſimum, nullã prorſus ſimilitudinem faciendam, cui cultus aut adoratio, quæ ſoli Deo debetur, quodammodo exhibeatur. Fuit & hoc Claudij argumentũ: Cùm opera manuum Dei non ſint adoranda & colenda, quantò magis opera manuum hominum non ſunt adoranda & colenda, prorſus nec in honore eorum, quorum ſimilitudines eſſe dicuntur. Et Ionas reſpondens dicit: In huius ſententiæ ſenſu nobiſcum ſobriè ſapis.

Prætextus adorantium imagines.

Orientales adoratores imaginum

Quid igitur Ionas in Claudio reprehendit? Hoc verò diligenter obſeruetur. Primò enim hoc reprehendit, quod Claudius ob adorationẽ ipſas imagines deleuerit, euerterit & penitus abdicarit, cum potius debuiſſet Gregorium ad Serenum Maſſilienſem, imò Paulum ſequi, qui Athenis aras idolorum non deſtruxit, ſed ratione ignorantiam redarguit, veritatem monſtrans. Secundò reprehendit Ionas hoc, quod Claudius ſimpliciter ipſas imagines damnare videatur. Dicit enim: Sinãtur à te in Eccleſiis depingi imagines Sanctorum, & hiſtorię Sanctorũ operum, non vt adorentur, ſed potius vt quandam pulchritudinem reddant, & præteritarum rerum memoriam ſenſibus imperitorum ingerant. Et poſtea addit: Gallia vtique imagines ſanctorũ ob præmiſſas cauſas, & habet & habere ſinit: Eas verò adorari, magnę deteſtationi & abominationi habet. Item: Nos figmenta & imagines non colimus, imagines tamen & habemus, & non habentibus non præiudicamus. Et poſtea: Nonne Galli atque Germani, cuicunq; picturæ adoratio nem non ſolũ deferre detrectant, ſed & adorantibus, libera voce reſultant, eóſque quanta poſſunt inuectione redarguunt, & vt ad ſanitatem redeant, toto conamine elaborant? Atque hoc teſtimonium de Eccleſiis Galliæ & Germaniæ diligenter obſeruetur. Imo Nicetas lib. 2. in vita Iſaaci Angeli ſcribit, adhuc tẽpore Friderici Barbaroſſæ, circa annum Dom. 1160. Alemannis ſacrarum imaginum adorationem interdictã fuiſſe. Hactenus igitur Ionas non male diſputauit.

Galli & Germani habuerunt imagines, ſed non adorarunt, circa annum 870.

Alemānis adoratio imaginum interdicta circa annũ 1160.

Tertio autem incipit adorationem imaginum extenuare. Illi, inquit, qui nimio & Indiſcreto amore, ob honorem Sanctorum, eorum imaginibus ſupplicant, neſcio an temere idololatræ

ſint vocandi, cùm Trinitatis fidẽ credant, videntur potius ab hac ſuperſtitione, adhibito rationis moderamine reuocandi. Item, licet in cultu & adoratione imaginum, ignorantia fallente aliquid temporis inſumpſerint, nullo tamen pacto ab vnitate fidei defeciſſe, & ad idola conuerti eſſe, credendi ſunt. Non igitur huiuſmodi error tam granditer & indiſcretè ſordibus anathematum comparandus, ſed temperato ſermone ignorantiæ deputandus fuiſſet.

Aurelianenſis Ionas extenuat adorationem imaginũ.

Quartò Ionas à Francofordiano decreto diſcedens, rurſus delabitur ad Pſeudoſynodi diſtinctionẽ, de adoratione latriæ & duliæ, atque adorationem imaginum prius extenuatam incipit oblique palliare. Et Sanctorum quidem corpora ſeu reliquias tanquam templa ſancti Spiritus, pio amore amplectenda & honoranda dicit, non tamen externos adorationis geſtus materialibus Sanctorum imaginibus tribuere audet: ſed tantũ de ligno ſchemate crucis facto, ſeu de cruce picta diſputat, & illã contendit venerandam, colendam & adorandam, non tamen cultu, qui ſolius diuinitatis eſt, ſed honoraria ſalutatione, in recordationem Chriſti Saluatoris. Ita ſenſim & paulatim adorationes imaginum cœperunt rurſus Eccleſijs obtrudi.

Adoratio ligni crucis promiſſ tentata à Iona.

In illa verò Ionæ diſputatione præcipuè hoc obſeruandũ eſt, cùm Paulus & Patres, vocabulo crucis, non lignum vel picturam, ſed totum myſterium Redemptionis à Chriſto in cruce peractæ, deinde etiã afflictiones piorum, intelligant, ſicut & Francofordiana Synodus oſtendit, vnde Paulus dicit, ſe gloriari in cruce Chriſti. Et Chryſoſtomus, crux nobis totius beatitudinis cauſſa eſt. Item, Crux ſpes Chriſtianorum, reſurrectio mortuorum, cæcorum dux, ſpes deſperatorũ, deuictio diaboli, &c. Ionas illa Encomia crucis omnia ad lignum ſeu picturam crucis refert ac declamitat: Tu igitur crucem non adorabis, quæ totius beatitudinis nobis cauſa eſt? Te Paulus antea depinxit, vbi inquit: Cauete eos, de quibus ſæpe dicebam vobis, nunc autem flens dico, inimicos crucis Chriſti, quorum finis interitus, &c. Sed manifeſtus & palpabilis & ſophiſticus paralogiſmus eſt. Non enim de Chriſto Redemptore, & de myſterio redemptionis in cruce peractæ, controuerſia erat: ſed de duobus lignis ſchemate crucis compaginatis, ſeu de cruce picta. Et ſi lignum illud commonefactionis gratia vſurpetur, ſuprà Cyrilli verbis veteris Eccleſiæ ſententiam expoſuimus. Sed quia Ionas contendebat, lignum ſeu picturam crucis adorandam, ideò quòd in tali forma ligni Chriſtus olim paſſus eſſet, Claudius oppoſuit, eadem ratione adorandas eſſe virgines, quia virgo peperit Chriſtum, adoranda præſepia, pannos, quia inuolutis pannis, in præſepio reclinatus fuit, adorandas ſpinas, arundines, lanceas, quia & hæc fuerunt inſtrumẽta paſſionis Chriſti, imò adorandas aſinas, quia Chriſtus Rex iuſtus & Saluator, aſello vectus, vrbem ingreſſus eſt. Idem dicit, Chriſtus iuſſit crucem portare, non adorare. Illi volunt adorare, ſed non volunt portare. Et Ionas in reſponſionibus tonat quidem & fulminat, ſed fulgur ex pelui, & ex fulgore fumum. Nihil enim ad rẽ dicit, quare ſcilicet duo ligna, ſi tranſuerſim compingantur, ſint adoranda. Ita ergo poſt Francofordianam Synodum, poſt annos circiter 50. tentata rurſus fuit quædam inclinatio apud Gallos, ad cultum imaginum: Germaniam verò etiam diu poſt circa annum 1160. adorationem imaginum adhuc damnaſſe, ex Niceta oſtendimus.

CERTAMINA IN GRÆCA ECCLEſia, etiam poſt ſeptimam illam Iconolatricam Synodum.

Turba apud Græcos de imaginibus.

IN Græca verò Eccleſia, poſt celebratam ſeptimam illam Synodum, per annos fermè centũ continuos, magnæ turbæ, dira certamina, & ſæuæ perſecutiones, propter controuerſiam illam de imaginibus extiterunt. Decretis enim & documentis ſeptimæ iſtius Synodi, conſcientiis nequaquam ſatisfactum erat.

Conſtantinus.

Et Conſtantinum ipſum, ſub quo pupillo, celebratum fuerat iſtud Concilium, decreta eius poſtea reſcidiſſe, ſuprà diximus.

Michael.

Poſtea Zonoras ſcribit, Michaelem ſecundum, multos, qui certamen contra adorationem imaginum, reuocare tentabant, mulctaſſe, Monacho verò, qui imaginem Mariæ eraſerat, linguam præcidiſſe.

Leo Armenius.

Leo verò Armenius circa annum Domini 814. magna ſæuitia bellũ contra imagines renouauit. Monachi enim plerique clamabãt, adorationem imaginum eſſe idololatriã, & ex aulicis præcipui fauebãt Iconomachis. Decretũ itaq; Leo propoſuit, imagines omnes eſſe tollendas. Nicephorum Patriarcham relegauit, & aduerſus alios Iconolatras magna ſæuitia vſus eſt.

Conſtantinus filius

Et tamen filius Cõſtantinus exectus, cùm vocem amiſiſſet, ad Gregorij Theologi ſtatuã confugit, vt vocem recuperaret.

Michael Balbus.

Michael verò Balbus multos Epiſcopos, ob venerationem imaginum, in exilium miſit, quoſdam flagris cæſos occidit, circa annum Domini 824.

Theophilus.

Filius eius ſucceſſor Theophilus bellum illud contra imagines continuauit maiori ſæuitia, quàm ſuperiores Imperatores, nec tantùm cultores, ſed & pictores imaginum perſecutus eſt, & multos crudeliter excruciatos partim mutilauit, partim interfecit. Mulierculæ verò, vt vxor & ſocrus Imperatoris, clàm habebant & colebant imagines. Cùmque ſocrus filiolis imperatoris oſtenderet imagines, admouens eas capitibus eorum, vt aſſueſierent clam imagines oſculari & adorare, minima filiarum balbutiens Imperatori dixit, auiam in ciſtella pulchras pupas habere, quas ipſis oſculandas præbuerit.

Morio imagines vocat pupas.

Idem Morio aulicus dixit, cùm apud Imperatricem imagines vidiſſet. Quamobrem ab Imperatore reprehenſæ fuerunt mulierculæ.

Theodora.

Poſt Theophili mortem, vxor Theodora, tutorio nomine filij Michaelis imperium adminiſtrauit, apud eam Monachi inſtiterunt, & impetrauerunt, vt imagines publicè & reſtituerentur & adorarentur. Ac rurſus Iconomachi ab Iconolatris pulſi, cæſi, mutilati.

Michael.

Filius verò Michael, remota matre, ſuſcipiens Imperium, per Bardum Iconolatras viciſſim deiicit, Pontifex Romanus Nicolaus Legatos ſuos mittit Cõſtantinopolim contra Iconomachos, ſed illos perſuaſos, Bardus in ſuam ſententiam deducit. Hæc Zonoras de Græcis Imperatoribus.

Nota de Legatis Roman. Pontificis.

Cùm verò Nicolaus Pontifex, Legatorũ ſuorum Acta, de cõfirmatione Photij, & depoſitione Ignatij, præcipuè verò de imaginibus reſcidiſſet, Adrianus poſtea apud Baſilium ſucceſſorem Michaelis perfecit, vt Conſtantinopolin conuocaretur

caſetur

De vltima Synodo memorabilia.

caretur Synodus, quam octauam vniuerſalem appellarunt, circa annum Domini 870. In Tomis Conciliorum autem acta illius Concilij non extant, & Zonaras, Patronus adorationis imaginū, eius nullam facit mentionem. Quidam ſcribunt, non conueniſſe ibi inter Græcos & Latinos, atq; ideò ſine fructu diſceſſum. Pontificij verò ſcriptores dicunt, Græcos in illo Concilio adorationem imaginum approbaſſe. Liber Pontificalis dicit, Adrianum Legatis ſuis, quos ad celebrandum illud Conciliū miſerat, tradidiſſe libellum in quo de primatu Romanæ Eccleſiæ, & de cultu imaginum præſcriptum erat, ac mandaſſe, ne quem ex Græcis ad Synodum admitterent, niſi prius illi libello ſubſcripſiſſet: Huius Synodi Canones collegit Caranza, ſed fatetur Codices ita deprauatos fuiſſe, vt noluerit eos deſcribere, ſed Epitomen tantùm proponere. Ex his omnibus de authoritate illius Concilij iudicetur. Actione igitur octaua ſcribuntur repetiti anathematiſmi ſeptimæ Synodi, & Iconomachi quidam conuerſi & recepti.

Andradij hiſtoria ex 8. Synodo.

Andradius recitat inde hanc hiſtoriam: Quod Theodorus quidam Iconoclaſta ibi oſtenderit, ſe non hiſtoricum vſum imaginum, ſed tantùm adorationem earum improbare. Dixit enim, nummum ſibi ab Imperatore Baſilio donatum, continentem eiuſdem effigiem, in magno ſe precio habere. Patres verò conabantur ipſi perſuadere, vt Chriſti etiam ac Sanctorum imagines coleret, & adoraret. Sed ipſe reſpondit, non prius ſe hoc facturum, quàm ſibi ea de re Chriſti præceptum fuiſſet oſtenſum. Ibi verò quidā ex illis, qui conuerſi dicebantur, locum editum conſcendens, anathematizauit hæreſin Iconomachorum & Theodorum illum. Hæc ſcilicet fuerunt documenta. Poſtea Baſilius Imperator, illos qui adorationem imaginum receperant, amplexus dixit: Nunc erepti eſtis à diabolica poſſeſſione, & facti eſtis veri Chriſtiani, & vita æterna digni. Nam niſi hæreſin illā anathematizaſſetis, Chriſtus vobis nihil prodeſſet. Quæ profectò horrenda vox eſt, damnans omnes ſanctos veteris & noui Teſtamenti, ac totam primitiuam Eccleſiam, à quibus omnem adorationem & cultum imaginum, magno zelo damnatum fuiſſe, ſupra multis oſtendimus.

Stabilita adoratio imaginum in 8. Concilio.

Tertius etiam Concilij illius Canon, ſicut à Caranza deſcribitur, imagines adorandas decernit, illo honore, ſicut liber Sanctorum Euangeliorum honoratur, & typus precioſæ crucis colitur. Ratio hæc additur: Quia ſicut per ſyllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, ſalutem conſequuntur omnes, ita etiam per imagines & ſapientes, & idiotas vtilitate perfrui. Ea enim quæ ſermo in ſyllabis, eadem & pictura in coloribus prædicat & commendat. Item, quia ſecundum congruentiam rationis, honor qui debetur principalibus, deriuatiuè etiam imaginibus tribuitur. Tertiò dicunt, eſſe antiquiſſimam traditionem.

Præualuit tandem adoratio imaginum in Græca Eccleſia.

Hæc in ſuperioribus ſunt explicata & refutata. Sed efficacia erroris præualeſcente, tandem veritas ſuccubuit. Et poſt hæc tempora in Græca Eccleſia non admodum ampliùs publicè pugnatum fuit contra adorationem imaginum. Sub Baſilio enim Imperatore, ſicut ſcribit Zonaras, Dux quidam Andreas literas Agarenorum, denunciantes bellum cum illa blaſphemia: Nihil Chriſtianis profuturum Mariæ filium, ſuſpendit de imagine matris Dei, addita hac oratione, Domina redde homini arroganti præmium ſui fremitus. Et ſub Leone circa annum Domini 900. aulicus quidam ex voto ſuſcepit peregrinationē ad crucem Sirichanam. Sub Romano Zonaras dicit, imaginem Chriſti Abgaro miſſam, Edeſſa Conſtantinopolim tranſlatam, circa annum Domini 940. De vlterioribus temporibus nihil attinet dicere, Zonaras enim & Nicetas ſcribunt, pro hæreſi ſuis temporibus habitum ſi quis non adoraret imagines.

SCHOLASTICORVM DOCTRINA, *& Pontificiorum praxis, de adoratione imaginum.*

Scholaſtici quomodo de adoratione imaginum.

IN Romana verò Eccleſia Scholaſtici ſcriptores tandē non tantùm ſicut Græci, honorariā adorationem externæ reuerentiæ, imaginibus tribuendam contenderunt, ſed diſputarūt, imagines Chriſti eadē adoratione latriæ, ſicut Chriſtum ipſum, colendas. Sanctorum verò imagines eadem veneratione, inuocationis ſcilicet, qua ipſos ſanctos colendas. Thomas enim diſputat: *Thomas.* Si imago conſideretur, quatenus eſt lignum ſculptum vel pictum, tunc nullam ei reuerentiam tribuendam, eius enim ſolam rationalem creaturam capacem eſſe. Si verò conſideretur vt imago Chriſti, tunc adoratione latriæ, ſicut Chriſtum ipſum, adorandam. Ideò inquit, Crucem alloquimur & deprecamur, ſicut Chriſtum ipſum, O crux, aue ſpes vnica. Rationē verò addit, Quia Philoſophus dicit, quòd idem ſit motus in imaginem, & in rem cuius eſt imago. *Bonauentura.* Bonauentura dicit: Quoniam imago Chriſti introducta eſt ad repræſentandum eum, qui pro nobis crucifixus eſt, nec offert ſe nobis pro ſe, ſed pro illo, ideo omnis reuerentia, quæ ei offertur, Chriſto offertur, & propterea imagini Chriſti debet cultus latriæ exhiberi, & addit hos verſus:

Verſus.

Effigiem Chriſti dum tranſis ſemper adora,
Non tamen effigiem, ſed quem deſignat honora.

Summiſtarum regula.

Reliqui Sententiarij & Summiſtæ generalem regulam inde extruxerunt, imagines eadem ſpecie adorationis adorandas, qua res ipſas repræſentatas. Et eandem reuerentiam deberi imagini ſeu ſigno, quæ debetur rei ſignatæ. *Nota de Durando.* Durandus de ſancto Portiano agnoſcit hoc falſum eſſe, ſed inquit: Loquendum eſt vt plures. Sed ne ſeptima quidē Iconolatrica Synodus ita loqui auſa fuit, ſicut ſuprà oſtendimus.

Conſecrationes imaginum in Pontificali.

Hæc verò ex praxi Eccleſiæ Pontificiæ adhuc manifeſtius intelligerentur, ſi conſiderentur dedicationes imaginum, & formæ precularum quibus vtuntur ante imagines. Francofordiana Synodus dicit, nullum verbum traditum eſſe, quo imagines dedicarentur & conſecrarentur. Sed poſtea in Pontificali peculiares formulas conſecrationis imaginum confinxerunt, vnde, quid, & quantum imaginibus tribuant, rectè conſtitui poteſt. *Benedictio ligni crucis.* Lignum crucis igitur inter cætera bis verbis benedicitur: Rogamus te ſempiterne Deus, vt digneris benedicere hoc lignum crucis, vt omnibus hîc genu flectentibus, ac tuæ maieſtati ſupplicantibus, cordis compunctio, & admiſſorum

Digitized by Google

concedatur remiſſio. Item, Sanctificetur illud lignū crucis, vt orantes inclinantéſque ſe, propter Deum ante iſtam crucem, inueniant corporis & animæ ſanitatem. Item, digneris benedicere hoc lignum crucis, vt ſit remedium ſalutare generi humano, ſit ſoliditas fidei, bonorum operū profectus, & redemptio animarum, tutela contra ſæua iacula inimicorum.

Imago Mariæ conſecratur. Benedictio imaginis beatæ virginis: Sanctifica Deus hanc formulam beatæ virginis, vt tuis fidelibus ſalutaris auxilij opem ferat, tonitrua aut fulmina, ſi inualuerint, nocentia, celerius expellantur, pluuiarum quoque inundatio, aut ciuilium bellorum commotio, ſeu paganorum deuaſtatio, ad præſentiam eius comprimantur, &c.

Imago Ioann. Benedictio imaginis Ioannis Euangeliſtæ: Præſta, vt omnes illā cum reuerentia intuentes, precéſque coram illa fundentes, pro quacunque neceſſitate orauerint, exaudiantur. Sit hæc imago dæmonum ſancta expulſio, Angelorum aduocatio, fidelium protectio, eiúſque in hoc loco potenter vigeat interceſſio, &c.

Precula ante imagines. In hortulis, prætereuntes imaginem crucis, docemur dicere: Salua nos Chriſte Saluator per virtutem ſanctæ crucis. Item, Tu corda & corpora noſtra per virtutē ſanctæ crucis illuminare digneris. Intelligunt autem virtutem crucis, de qua formula conſecrationis loquitur. In Antidotario extat hæc oratio ad crucem: Signum ſanctæ crucis, defendat me ab omnibus malis. Per hoc ſignum ſanctæ crucis à periculis mundi liberet me Dominus.

Veronica. Ante Veronicam dicunt hanc orationem: Salue ſancta facies impreſſa panniculo. Nos ab omni macula purga vitiorum, atq; nos conſortio iunge beatorum: Nos perduc ad patriam, ô felix figura, ad videndum faciem, quæ eſt Chriſti pura. Eſto nobis, quæſumus, tutum adiuuamen, dulce refrigerium, atque conſolamen, vt nobis non noceat hoſtile grauamen, ſed fruamur requie, Omnes dicant, Amen.

Extant aliæ plures orationes, quæ ſi deuotè dicantur corā imagine crucis, vel Mariæ, promittuntur multorum millium annorum indulgentiæ. *Vota ad imagines.* Docent item facienda vota, ſuſcipiēdas peregrinationes, ad certas Sanctorum ſtatuas, hac promiſſione: Si quis tali ſe voueat imagini, ſanabitur, vel optato potietur. De quibus ſuperſtitionibus etiam Gerſon conqueritur his verbis: Fateor, abnegare non poſſumus, multa inter Chriſtianos ſimplices ſub ſpecie religionis introducta eſſe, quorum ſanctior eſſet omiſſio, &c. Et licet proteſtentur ſe imaginibus non tribuere aliquam vel diuinitatem vel virtutem, tamen ſentiunt, Deum facilius & citius exaudire, & magis propitium eſſe, ſi ad ſtatuam aliquam, vel coram imagine, inuocetur. Ad Sanctorum verò inuocationes, imagines in Pontificia Eccleſia fieri & vſurpari ipſi non diffitentur.

Tridentinum Decretum. Hæc lector conferat ad verba Decreti Tridētini, & videbit, quomodo craſſis ſuperſtitionibus ἀσθενέσι φαρμάκοις mederi καὶ τὰ σαθρὰ μαλθακῶς λέγειν, & tamen ipſos neruos ſuperſtitionis retinere conentur. Non enim expreſſe dicunt, imagines adorandas & colendas. Negant etiā ſpem, & fiduciam in imaginibus collocandā, ſed quomodo hæc intelligi velint, inſinuant per ea, quæ de relatione inter imaginem & prototypum addunt, & quod ſe referunt ad 7. Synodum. Quæ vt rectius intelligi & diiudicari poſſent, hiſtoricam hanc obſeruationem controuerſiæ de imaginibus, mediocri diligentia collectam, bono ſtudio hoc locū adſcribere volui, quam candido Lectori non ingratam fore ſpero. Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, per Spiritum ſuum ſanctum, puritatem cultus ſui in Eccleſia clemēter reſtituat, & conſeruet, iuxta Scripturæ doctrinam, Dominum Deum tuum adorabis, & ipſum ſolum coles.

DECRETVM DE INDVLGENTIIS.

Cvm poteſtas conferendi indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſa ſit, atque huiuſmodi poteſtate diuinitus ſibi tradita antiquiſſimis etiam temporibus illa vſa fuerit, ſacroſancta Synodus Indulgentiarum vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum authoritate probatum, in Eccleſia retinendum eſſe docet & præcipit, eoſque anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt, vel eas concedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant. In his tamen concedendis moderationem, iuxta veterem & probatam in Eccleſia conſuetudinem, adhiberi cupit, ne nimia facilitate Eccleſiaſtica diſciplina eneruetur. Abuſus verò, qui in his irrepſerunt, & quorum occaſione inſigne hoc indulgentiarum nomen ab hæreticis blaſphematur emendatos & correctos cupiens, præſenti Decreto generaliter ſtatuit, Prauos quæſtus omnes pro his conſequendis (unde plurima in Chriſtiano populo abuſuum cauſa fluxit) omninò abolendos eſſe. Cæteros verò, qui ex ſuperſtitione, ignorantia, irreuerentia, aut aliunde quomodocunque prouenerunt, cùm ob multiplices locorum & Prouinciarum, apud quas hi committuntur, corruptelas commodè nequeant ſpecialiter prohiberi, mandat omnibus Epiſcopis, vt diligenter quiſque huiuſmodi abuſus Eccleſiæ ſuæ colligat, eoſque in prima Synodo prouinciali referat, vt aliorum quoque Epiſcoporum ſententia cognita, ſtatim ad ſummum Roman. Pont. deferantur, cuius authoritate & prudentia, quod vniuerſali Eccleſiæ expediet ſtatuatur, vt ita ſanctarum Indulgentiarum munus piè, ſanctè & incorruptè omnibus fidelibus diſpenſetur.

CAPVT I.

QVID NOMINE INDVLGENtiarum in hac controuerſia intelligatur, ſiue quid ſint Romanenſes Indulgentiæ.

TOti terrarum orbi, atque ipſis adeò Pontificiis notum eſt, impudentem & impiam indulgentiarum nundinationem, cùm per annos complures à multis doctis & piis (ſicut poſtea oſtendemus) fruſtra ac nequicquam deplorata & reprehenſa fuiſſet, tandem Deo Eccleſiam ſuam clementer reſpiciente ante annos quinquaginta initiū præbuiſſe ruinæ regni Pontificij, ac ſalutari repurgationi doctrinæ cœleſtis, quæ nefandis erroribus & ſuperſtitionibus iamdudum contaminata fuerat. *Indulgentiarum nundinatio noſtra ætate occaſionem præbuit retegendi Idolomanias Papiſticas.* Illa enim occaſione Deus accenſa verbi ſui luce, multorum oculos aperuit, vt errores in doctrina, ſuperſtitione, & idolomanias in cultibus Eccleſiæ Pontificij abiicerent, & ad formam doctrinæ, ad cultum in verbo Dei traditam & præſcriptā redirent. Vnde eam plagam Papatus accepit, de qua adhuc fremens

Tridentini concilij in tegendis indulgentiarum impoſturis impudentia.

mens gemit, quæque extremû ipſi allatura eſt interitum illuſtri aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, 2. Theſſa. 2. Cogitarunt itaque homines fore, vt Tridentinum Concilium, ſi Pontificias illas indulgentias non prorſus damnare & abiicere vellet, earum tamen vel mentionem ſepeliret, vel approbationem ſuſpenderet, ſicut aſtutiores inter Pontificios Scriptores his temporibus facere conſueuerunt. Sed ecce in vltima ſeſſione (ſicut iuxta Prouerbium, Diabolus ſolet relicto poſt ſe fœtore diſcedere) peculiare Decretum de indulgentiis retinendis & diſpenſandis fabricant. Vbi diſſimulare ſanè non audent abuſus, prauos quæſtus, corruptelas, ſuperſtitiones, &c. quorum tamen omnium emendationem & correctionem ſummi Romani Pontificis voluntati ſubiiciunt & reſeruant. Ipſas verò indulgentias in Eccleſia retinendas præcipiunt, & docent, vſum earum populo Chriſtiano maximè ſalutarē, addunt etiam poteſtatem conferendi tales indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſam, antiquiſſimis etiam Eccleſiæ temporibus vſurpatam, & ſacrorum comitiorum autoritate probatam.

Controuerſia ſtatus.

Videndum itaque eſt, an hæc ita ſe habeant, & vera ſint. Vt autem eò commodius & rectius tota hæc de indulgentiis controuerſia euolui & explicari poſſit, primò ponemus deſcriptionem indulgentiarum Pontificiarum, quid ſcilicet ſub nomine indulgentiarum in hac controuerſia intelligatur & comprehendatur, ita enim poſtea Hiſtoria de initiis & progreſſu harum nundinationum facilius colligi, Pontificiorū argumenta rectius expendi, & veræ refutationes facilius opponi poterunt.

De vocabulis.

Vſitata igitur in hac controuerſia & ſynonyma ſunt hæc vocabula: gratia, venia, relaxatio, remiſſio, & indulgentia. Ac notum eſt, quòd ſecundum Scripturę traditionem vocabula illa ſignificent remiſſionē peccatorum, quòd ſcilicet agentibus pœnitentiam fide gratis, propter Chriſtum, peccata non imputentur, ſed ita ſoluantur, vt totum debitum remittatur, & debitor dimittatur, Rom. 3. & 4. Matth. 16. & 18. in hac etiam ſignificatione patres vocabulum Indulgentiæ accipiunt, & vſurpant. Vt, quando Ambroſius dicit: Nemo rectè egerit pœnitentiam, niſi à Deo per Chriſtum ſperauerit indulgentiam. Et quæ dicta Gratianus ex veteribus annotat: indulgentia peccatorum fit per pœnitentiam. Item: Viſcera Domini aperta ſunt omni indulgentiam petenti. Et: Peccatori ad ſe conuertenti, Deus præſtat indulgentiam.

Definitio indulgentiarum. Franciſcus Maioranus.

Pontificij verò non hanc Euangelicam remiſſionem peccatorum intelligunt, quando de indulgentiis ſuis dimicant, ſed eas ita definiunt. Franciſcus Maioranus dicit: Indulgentia eſt remiſſio peccatorum, quò ad illa, quæ poſt ſuſceptum pœnitentiæ Sacramentum remanent de peccatis.

Angelus.

Angelus ita deſcribit: Indulgentia eſt quędam remiſſio pœnę debita pro peccato, poſt contritionem habitam de eo. Alij tradunt hanc definitionem: Indulgentia eſt pœnæ relaxatio, quam quis iuſtè pro culpis proprijs facere debuiſſet, de Theſauro Eccleſiæ, ad diuinam iuſtitiam perſoluendam, ſumpta.

Summa commenti Pontificij de indulgentiis.

Vt autem tota res planius intelligatur, commentum ita ſe habet. Fingunt in ſolutione, Deū propter obedientiam, & paſſionem Chriſti voce Euangelij tantùm culpam remittere, pœnam verò æternam culpis debitam, virtute clauium non plenè remitti: ſed commutari in pœnam temporalem, & hanc iuxta regulam iuſtitiæ diuinæ, Deut. 25. iuxta menſuram delicti erit & plagarum modus; maiorem eſſe, quàm vt à quoquā hominum in hac vita exolui poſſit. Sacerdotem igitur tanquam iudicem & arbitrum Eccleſiaſticum, in confeſſione taxare & imponere talem pœnarum modum, qui noſtræ infirmitati in hac vita proportionabilis & poſſibilis ſit, vt per tales pœnas Deo pro peccatis ſatisfaciamus. Iniunctas autem illas pœnas, ſi in hac vita non plenè exoluantur, luendas eſſe in purgatorio: Ac etiamſi canonica illa pœnitentia in hac vita plenè exoluatur, diuinam tamen iuſtitiam maiores pro peccatis pœnas exigere, quę in purgatorio luendæ ſint.

Pœna peccatorum.

Quid indulgentia remittant.

Illas igitur pœnas, quas vel canones pœnitentiales, vel diuina iuſtitia pro peccatis exigit, dicunt per indulgentias, vel inſolidum, vel ex parte aliqua remitti, ſi certo & præſcripto modo redimantur, hoc eſt, ſi quis illud vel faciat, vel det, quod in forma indulgentiarum ponitur, Vt exempli gratia, ſi quis vrbis Romanæ Eccleſias, vel alias, certis temporibus largis oblationibus viſitarit, vel ſi quis manus adiutrices, largè contribuendo pecuniam, porrexerit, vel ad conſtructionem alicuius Baſilicæ, vel ad bellum contra infideles, &c. is tot vel dierum, vel annorum, vel plenariam habebit indulgentiam. Sæpius etiam dant indulgentias à culpa & à pœna. Illas autem indulgentias dicunt, non prorſus eſſe gratuitas, quia Deus nullū peccatum dimittat impunitum, ſed ſolutionem illarum pœnarum quę pro peccatis debentur ſumi ex Theſauro Eccleſiæ, & per indulgentias applicari illis, qui eas vel pecunia, vel aliis operibus redimunt.

Quomodo redimantur indulgentia.

Theſaurus Eccleſia.

Theſaurum verò Eccleſiæ hunc eſſe, quòd ſancti Dei in hac vita multò plura bona opera fecerint, quàm quę ipſis ad promerendam & conſequendā ſalutem neceſſaria fuerint, quæ vocant opera Supererogationis, plura etiam & grauiora ſint perpeſſi, quàm pro peccatis ſuis debuerint. Quæ igitur ſupererogarint, & ad ſalutem ſuam, ac pro peccatis ſuis non neceſſaria habuerint, illa tanquam in ciſtam quandam, admixtis etiam ſuperabundantibus meritis paſſionis Chriſti, in theſaurum Eccleſiæ congeſta eſſe. Et eius theſauri claues traditas eſſe Romano Pontifici, vt is, vel per ſe, vel per ſuos delegatos, indulgentias indè, pro ſua authoritate & prudentia, licitantibus & redimentibus, diſpenſet & confecat.

Claues Theſauri.

Hæc eſt ſumma commenti, quod in ſequentibus plenius explicabitur. Hoc loco verò ſummam eius breuiter recitare volui, vt, tanquam titulus controuerſiæ, ſemper in conſpectu ſit, ac ſemper cogitetur, quæ capita comprehendantur, & de quibus corruptelis certamen ſit, quando de indulgentiis dimicatur. Poſito autem hoc, quaſi ſtatu controuerſię, ordine iam oſtendemus, tales indulgentias nec in Scriptura traditas, nec in veteri Eccleſia vſurpatas, ſed recens eſſe commentum. Poſteà oſtendemus, vnde & quando, & quomodo initiū ſumpſerint, & quales fecerint progreſſus, donec tandem ad ſummum impietatis & impudentiæ gradum aſcenderunt.

Quæ ſint capita huius controuerſia.

CAPVT II.

QVOD ROMANÆ ILLÆ INdulgentiæ nullum in ſacra Scriptura, vel fundamentum, vel teſtimonium habeant, imò quòd contra verbum Dei in ſummos ac præcipuos fidei articulos pugnent.

Scopus totius doctrinæ Chriſtianæ & Scripturæ.

SVmma quidem, & quaſi ſcopus totius Scripturæ eſt, remiſſio peccatorum. De Propheticæ enim veteris Teſtamenti ſcriptura Petrus inquit, Act. 10. Chriſto omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. De Baptiſtæ etiam miniſterio ſcriptum eſt, Luc. 2. ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, quæ eſt in remiſſionem peccatorum eorum. Et Apoſtolorum miniſterium Chriſtus affirmat conſiſtere in prædicatione pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, ſiue in remittendis & retinendis peccatis, Luc. 24. Ioan. 20. Illam verò peccatorum remiſſionem Scriptura non definit Pontificiis Romanenſium indulgentiarũ nundinationibus: ſed docet, cùm nos propter peccata eſſemus debitores Dei, iuxta legem obnoxij iudicio ipſius culpa & pœna ad cõdemnationem iuxta dictum, Rom. 2. Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia, & in hac, & in futura vita: Chriſtum mediatorem noſtro loco factum ſub lege, ſuſcepiſſe in ſe omnia peccata noſtra, & plagas ſeu pœnas omnes, peccatis noſtris debitas, in ſe deriuaſſe: Eſa. 53. & præſtita ſeu exoluta ſatisfactione pleniſſima non ſolùm perfectiſſima obedientia pro culpis noſtris, verùmetiam acerbiſſima paſſione ac morte, pro omnibus pœnis, peccatis noſtris debitis, acquiſiuiſſe iuſtitiam æternam, Dan. 9. Illam verò propitiationẽ Deum Patrem proponere per fidem, interueniente ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem peccatorum, Rom. 3. Dedit enim nobis miniſterium reconciliationis. 2. Cor. 3. Vt verbo & Sacramentis beneficium illud Chriſti gratis offeratur, & ſine operibus in pœnitentia non ſimulata vera fide applicetur credentibus, Roman. 4. Quando verò gratuita illa promiſſio Euangelij fide apprehenditur, accipitur & applicatur, tunc Scriptura pronunciat: Quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis, Ioã. 20. Et quicquid ſolueritis ſuper terrã, ſolutum erit in cœlis, Matth. 16. & 18. Item, Iuſtificati fide pacem habemus erga Deum, Rom. 5. Qui credit, non iudicatur, imò non veniet in iudicium, ſed habet vitam æternam, & à morte tranſiuit in vitam, Ioan. 3. & 5.

Quomodo peccatorũ remiſſionẽ Scriptura depingat.

Scriptura ignorat fundamẽta indulgẽtiarum.

Nihil autem prorſus Scriptura dicit, quòd noſtris vel operibus, vel paſſionibus Deo pro parte aliqua peccatorũ noſtrorum, vel debeamus, vel poſſimus ſatisfacere. Non dicit, quòd Sacerdos in abſolutione ſoluens & remittens peccata, debeat imponere pœnas, tãquam vindictam & ſatisfactionem pro peccatis. Nihil dicit de pœnis purgatorij, nihil habet de theſauro ſupererogationũ, nihil tradit de claue ſoli Romano Põtifici tradita. Omnibus enim in genere, quibus datum eſt miniſterium reconciliationis, dictũ eſt, Quicquid ſolueritis, Matth. 18. quorumcunque remiſeritis, Ioan. 20. nihil ſomniat de Bullis indulgentiarum, vt qui tantum dederit, habeat remiſſionem tot vel dierum vel annorum. Hęc adeò ſunt manifeſta, vt ipſi Pontificij diſſimulare hoc non poſſint. Durandus enim de ſancto Portiano qui ſcripſit circa annum Domini 300. lib. 4. diſt. 20. Quæſt. 3. dicit: De indulgentiis pauca dici poſſũt per certitudinem, quia Scriptura expreſsè de illis non loquitur. Quod enim dictũ eſt Petro, Matt. 16. Tibi dabo claues, &c. intelligitur de poteſtate, ei data in foro pœnitentiæ. De collatione autem indulgentiarum, non eſt clarum, quomodo debeat intelligi. Ideò loquendo de indulgentiis, ſequendus eſt modus communis. Antoninus etiã prima parte ſummæ, Tit. 10. cap. 3. ſcribit: De indulgentiis nil expreſsè habemus ex ſacra Scriptura, quamuis ad hoc inducatur illud Apoſtoli, 2. Cor. 2. Si quid donaui vobis, propter vos in perſona Chriſti. Idem fatetur Roffenſis, & alij pleriqueP apiſtici ſcriptores. Et Syluester Prieras, Magiſter Palatij Leonis Decimi, qui primus contra Lutherum pro indulgentijs ſcripſit, expreſsè ponit hanc propoſitionem: indulgentiæ authoritate Scripturæ non innotuere nobis, ſed authoritate Eccleſiæ Romanæ, & Romanorum Pontificum, quæ maior eſt authoritas. Addit autem & hanc propoſitionem: Quicunque non innititur doctrinæ Romanæ Eccleſiæ, ac Romani Pontificis, tanquam regulæ Dei infallibili, à qua etiam ſacra Scriptura robur trahit & authoritatem, hæreticus eſt, &c.

Pontificij fatentur indulgentias nõ tradi in Scriptura.

Durãdus.

Antoninus.

Roffenſis.

Syluester Prieras.

Indulgẽtiæ cur non recipiendæ.

Hæc autem cùm manifeſtè & certò ita ſe habeant, ipſe Lector iam ſecum cõſideret, quid ſit, pro articulo fidei Eccleſię obtrudere, & cõſcientiis indè laqueũ nectere, vel vana falſaque eas ſpe lactare, de quo (ſicut manifeſtum eſt, & ipſi Pontificij fateri coguntur) nulla extant in Scriptura vel teſtimonia, vel fundamenta. Eccleſia verò illam ſuam libertatem, in quam filius Dei ab omnibus humanis traditionibus eã vindicauit, meritò ac neceſſario, præcipuè in articulo remiſſionis peccatorum, retinet & vſurpat, Gala. 5. In libertate, qua Chriſtus nos liberauit, ſtate, & ne rurſus iugo ſeruitutis implicemini. Coloſſ. 2. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid adhuc tanquam viuentes in mundo decretis oneramini, ſecundum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſpeciẽ habent ſapientiæ per ſuperſtitionem. Matth. 15. Fruſtrà colunt me docentes doctrinas & mandata hominũ. Quia enim mandatum Chriſti eſt, Matth. 28. Docentes eos ſeruare, quæ ego præcepi vobis, ideò rectè vſurpamus illud, Deut. 12. Non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio vobis, hoc tantùm facias Domino Deo tuo, non addas aliquid, nec detrahas. Tota igitur indulgentiarũ nundinatio, cùm fateantur, ſe eam ex Scriptura non habere, vnica illa ſententia Auguſtini contra Petiliani literas, lib. 3. cap. 6. profligari poteſt. Si quis, inquit, de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vitamq; noſtram, ſi vel Angelus è cœlo vobis annunciauerit, præterquàm quod in Scripturis Legalibus & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit.

Indulgentiarũ nundinatio præcipuos doctrinæ Chriſtianæ articulos euertit.

Nec verò ſine Scripturæ tantùm teſtimoniis & fundamentis merces iſtæ indulgentiarum Romanenſium venales exponuntur, ſed doctrina, praxis, & vſus earum præcipuos & ſummos fidei noſtræ articulos inſidiosè conuellit, turpiter

con-

Digitized by Google

Quib9 capitibus doctrinæ indulgentiæ repugnent.

Contra meritum Chriſti.

conſpurcat, & funditus euertit, id quod nó Rhetoricis declamationibus exaggerabo, ſed nuda tantùm indicatione ſimpliciter per capita ſpectandum & conſiderandum proponam, quemadmodum indulgentiæ pugnent: I. Contra meritum & ſatisſactionem Chriſti. II. Contra gratuitam & plenariam remiſſionem Dei. III. Contra claues regni cœlorum. IIII. Contra fidem. V. Contra doctrinam de bonis operibus. Poſtremò quòd talis nundinatiò in Scriptura iamdudum damnata ſit. Commentum enim illud de indulgentiis Romanenſibus, primò contra doctrinam Euangelij, de merito obedientiæ & paſſionis Chriſti tradit: Quòd Chriſtus Mediator, culpam quidem noſtram omnem, ſed non totam pœnam peccatorum noſtrorum in ſe ſuſceperit, cum Scriptura affirmet, ipſum percuſſum fuiſſe à Deo propter peccata noſtra, Eſaiæ 53. Et factum eſſe maledictum pro nobis, Galat. 3. Et maledictio certè complectitur omnes peccati pœnas, & æternas & temporales. Deut. 28. Fingit etiam opinio iſta, Chriſtum, obedientia, paſſione, & morte ſua, non pro vniuerſa pœna, peccatis noſtris debita, ſatisfeciſſe Patri, ſed tantùm promeruiſſe credentibus commutationem pœnæ æternæ in temporariam, vel in hac vita, vel in purgatorio luendam, vt reſiduam illam pœnam credentes ipſi vel ſoli, vel aliorum ſatisfactionibus rediniant, vel ſuppliciis ſuis exoluant, vel Pontificiis indulgentiis relaxent. Atque ita noſtra, vel Sanctorũ ſatisfactio aſsuenda ſit ſatisfactioni Chriſti, tanquam ſemiplenæ, vt aſſumento humanarum ſatisfactionum perficiatur. Et noſtræ etiam, vel Sanctorum redemptiones, Chriſti redemptionem vt gradibus quibuſdam deficientem, abſoluant & perficiant. Imò quæſtores indulgentiarij ſæpius non omnem culpæ remiſſionem ſolius Chriſti merito & ſatisfactioni tribuunt, ſed indulgentias vendunt, & à culpa & à pœna. Secundò, gratuita miſericordia Dei, conferentis propter Chriſtum, per promiſſionem Euangelij, plenariam remiſſionem peccatorum, in dulciſſimis illis dictis deſcribitur, Ioh. 3. & 5. Non iudicatur, non venit in iudicium. Ezech. 18. Peccatorum eius non recordabor amplius. Mich. 7. Omnia peccata noſtra proiecit in fundum maris. Pſalm. 103. Quantùm diſtat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras. Iere. 18. Si egerit pœnitentiam, pœnitebit me mali, quod ei facere conſtitueram. Eſa. 53. Illi plaga, vt nos pacem haberemus. Rom. 5. Iuſtificati fide pacem habemus ad Deum. Commentum verò indulgentiarum fingit remiſſionem Dei eſſe ſemiplenam aut dimidiatam, quæ debitum quidem remittat, ſed debitorem nihilominus ad ſolutionem, ſiue ad pœnas obſtrictum detineat, atq; ita remittat quidem debitum, ſed non ex animo, ſicut ſeruus ille nequam, Matt. 18. Sed Scriptura expreſſè docet, miſericordiam ſimul & debitum remittere, & debitorem dimittere. Matt. 18. Paulus etiam dicit: Condonate vobis mutuò, ſicut & Chriſtus condonauit vobis. Item quotidie oramus: Dimitte nobis debita, ſicut & nos dimittimus. Certum autem & manifeſtum eſt, ſi quis priuatus ita dimitteret offenſam proximo, vt nihilominus vindictam aliquam expetere, & ſupplicium aliquod de ipſo ſumere vellet, talem, vt non ex corde remittentem peccata, grauiter à

Contra remiſſionem peccatorũ, gratuitam & plenariam.

Chriſto reprehendi. Qua fide igitur talem remiſſionem ipſi Deo tribueremus? Certè ſi culpam, hoc eſt, debitum omne remiſit, non habet cauſam exquirendi pœnas. Tertiò, claues Regni cœlorum opinione iſta de indulgentiis fœdè & perniciosè adulterantur & peruertuntur. Vbi enim Chriſtus dicit: Quicquid ſolueritis, erit ſolutum, quorum remiſeritis peccata, erunt remiſſa. Ibi Romanenſes indulgentiæ contradicunt: Quicquid Chriſti claues ſoluunt, hoc Pontifex Romanus ſuis pœnis retinet, & ligatum mittit ad pœnas, vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendas. Et, earum indulgentiam non gratis à Chriſto per fidem in abſolutione quærendam, ſed precio à Romano Pontifice eſſe redimendam docent. Quarto, indulgentiæ Romanenſes dicunt falſum teſtimonium contra fidem, quæ ſola eſt organum illud, diuinitus inſtitutum, quo remiſſio peccatorum, merito Chriſti parta, applicatur, apprehenditur & accipitur. Fingunt enim, indulgentias illas non gratis fide accipi, ſed qui tantùm dederit, ille licitando coemit ſibi tot, vel dierum vel annorum indulgentiam. Cumque Scriptura etiam opera Legis, hoc eſt, quæ Deus ipſa mandauit, ab articulo iuſtificationis ſeu remiſſionis peccatorum excludat, Roma. 3. & 4. & 11. Epheſ. 2. Romanenſes indulgentiæ commentitiis operibus hoc tribuunt. Si quis ſuſcepta peregrinatione, hanc vel illam Eccleſiam viſitarit, is tot annorum indulgentiam conſequetur. Quintò, operibus & afflictionibus Sanctorum, Pontificiæ indulgentiæ affingunt opinionem, quam, quia Phariſaica eſt, & contra Scripturam pugnat, ipſi ſancti in vera ſua humilitate nunquã agnoſcere voluerunt. Chriſtus enim dicit, Luc. 17. Cùm omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus, quia quod debuimus, fecimus. Inde Eſaias dicit cap. 64. Facti ſumus velut immundum omnes nos; & quaſi pannus menſtruatus vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Et Dauid Pſa. 143. Si intraueris in iudicium cum ſeruo tuo, non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Pſal. 130. Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſubſiſtet? Pſal. 32. Pro iniquitate orabit ad te omnis Sanctus. Omnium enim Sanctorum, ſub hoc corruptibilis carnis onere gementium, oratio eſt: Dimitte nobis debita noſtra, Matt. 6. Et 1. Ioh. 1. Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipſos fallimus, & veritas in nobis non eſt. 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum: ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Rom. 7. Volenti facere bonum, malum adiacet. Ideò Iob inquit, cap. 9. Verebar omnia opera mea. Et Paulus Rom. 8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam. Hinc electi, Matth. 25. in iudicio opera ſua nolunt agnoſcere. Et Apoc. 4. Coronas ſuas modeſtè & humiliter ante thronum deponunt. Indulgentiæ verò Pontificiæ fingunt, opera & afflictiones Sanctorum eſſe ſupererogationes, quæ in precium ad ſoluendum reatum peccati, ſicut Bonauentura loquitur, alij communicari, & data pecunia diuendi poſſunt, cùm prudentes virgines, Matth. 25. fateantur, ſe de oleo ſuo non poſſe dare aliis, ne vtriſque deſit. Poſtremò ſcriptura nundinationes illas indulgentiarum prophetico Spiritu, quaſi intento digito, antè & notauit & damnauit. Nam 2. Pet. 2. vbi de falſis Doctoribus agit, qui introducturi ſunt ſectas perditio-

Contra doctrinam de clauibus regni cœlorũ

Contra doctrinam de fide.

Contra doctrinam de bonis operibus.

Bonauentura.

Spiritus ſanctus in Scriptura indulgentias damnauit.

Digitized by Google

CAPVT II.

QVOD ROMANÆ ILLÆ INdulgentiæ nullum in ſacra Scriptura, vel fundamentum, vel teſtimonium habeant, imò quòd contra verbum Dei in ſummis ac præcipuis fidei articulis pugnent.

Scopus totius doctrinæ Chriſtianæ & Scripturæ.

SVmma quidem, & quaſi ſcopus totius Scripturæ eſt, remiſſio peccatorum. De Prophetica enim veteris Teſtamenti ſcriptura Petrus inquit, Act. 10. Chriſto omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. De Baptiſtæ etiam miniſterio ſcriptum eſt, Luc. 1. ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius, quæ eſt in remiſſionem peccatorum eorum. Et Apoſtolorum miniſterium Chriſtus affirmat conſiſtere in prædicatione pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, ſiue in remittendis & retinendis peccatis, Luc. 24. Ioan. 20. Illam verò peccatorum remiſſionem Scriptura non definit Pontificiis Romanenſium indulgentiarũ nundinationibus: ſed docet, cùm nos propter peccata eſſemus debitores Dei, iuxta legem obnoxij iudicio ipſius culpa & pœna ad cõdemnationem iuxta dictum, Rom. 2. Ira & indignatio, tribulatio & anguſtia, & in hac, & in futura vita: Chriſtum mediatorem noſtro loco factum ſub lege, ſuſcepiſſe in ſe omnia peccata noſtra, & plagas ſeu pœnas omnes, peccatis noſtris debitas, in ſe deriuaſſe: Eſa. 53. & præſtita ſeu eſoluta ſatisfactione pleniſſima non ſolùm perfectiſſima obedientia pro culpis noſtris, verumetiam acerbiſſima paſſione ac morte, pro omnibus pœnis, peccatis noſtris debitis, acquiſiuiſſe iuſtitiam æternam, Dan. 9. Illam verò propitiationẽ Deum Patrem proponere per fidem, interueniente ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem peccatorum, Rom. 3. Dedit enim nobis miniſterium reconciliationis. 2. Cor. 5. Vt verbo & Sacramentis beneficium illud Chriſti gratis offeratur, & ſine operibus in pœnitentia non ſimulata vera fide applicetur credentibus, Roman. 4. Quando verò gratuita illa promiſſio Euangelij fide apprehenditur, accipitur & applicatur, tunc Scriptura pronunciat: Quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis, Ioã. 20. Et quicquid ſolueritis ſuper terrã, ſolutum erit in cœlis, Matth. 16. & 18. Item, Iuſtificati fide pacem habemus erga Deum, Rom. 5. Qui credit, non iudicatur, imò non veniet in iudicium, ſed habet vitam æternam, & à morte tranſiuit in vitam, Ioan. 3. & 5.

Quomodo peccatorũ remiſſionẽ Scriptura definiat.

Scriptura ignorat fundamẽta indulgẽtiarum.

Nihil autem prorſus Scriptura dicit, quòd noſtris vel operibus, vel paſſionibus Deo pro parte aliqua peccatorũ noſtrorum, vel debeamus, vel poſſimus ſatisfacere. Non dicit, quòd Sacerdos in abſolutione ſoluẽs & remittens peccata, debeat imponere pœnas, tãquam vindictam & ſatisfactionem pro peccatis. Nihil dicit de pœnis purgatorij, nihil habet de theſauro ſupererogationũ, nihil tradit de claue ſoli Romano Põtifici tradita. Omnibus enim in genere, quibus datum eſt miniſterium reconciliationis, dictũ eſt, Quicquid ſolueritis, Matth. 18. quorumcunque remiſeritis, Ioan. 20. nihil ſomniat de Bullis indulgentiarum, vt qui tantum dederit, habeat remiſſionem tot vel dierum vel annorum. Hęc adeò ſunt manifeſta, vt ipſi Pontificij diſſimulare hoc non poſſint. Durandus enim de ſancto Portiano qui ſcripſit circa annum Domini 300. lib. 4. diſt. 20. Quæſt. 3. dicit: De indulgentiis pauca dici poſſũt per certitudinem, quia Scriptura expreſſè de illis non loquitur. Quod enim dictũ eſt Petro, Matt. 16. Tibi dabo claues, &c. intelligitur de poteſtate, ei data in foro pœnitentiæ. De collatione autem indulgentiarum, non eſt clarum, quomodo debeat intelligi. Ideò loquendo de indulgentiis, ſequendus eſt modus communis. Antoninus etiã prima parte ſummæ, Tit. 10. cap. 3. ſcribit: De indulgentiis nil expreſſè habemus ex ſacra Scriptura, quamuis ad hoc inducatur illud Apoſtoli, 2. Cor. 2. Si quid donaui vobis, propter vos in perſona Chriſti. Idem fatetur Roffenſis, & alij plerique Papiſtici ſcriptores. Et Syluester Prierias, Magiſter Palatij Leonis Decimi, qui primus contra Lutherum pro indulgentijs ſcripſit, expreſſè ponit hanc propoſitionem: indulgentiæ authoritate Scripturæ non innotuere nobis, ſed authoritate Eccleſiæ Romanæ, & Romanorum Pontificum, quæ maior eſt authoritas. Addit autem & hanc propoſitionem: Quicunque non innititur doctrinæ Romanæ Eccleſiæ, ac Romani Pontificis, tanquam regulæ Dei infallibili, à qua etiam ſacra Scriptura robur trahit & authoritatem, hæreticus eſt, &c.

Pontificij fatentur indulgentias no͂ trad. in Scriptura. Durãdus.

Antoninus.

Roffenſis, Syluester Prierias.

Indulgẽtiæ cur non recipiendæ.

Hæc autem cùm manifeſtè & certò ita ſe habeant, ipſe Lector iam ſecum cõſideret, quid ſit, pro articulo fidei Eccleſię obtrudere, & cõſcientiis indè laqueũ nectere, vel vana falſáque eas ſpe lactare, de quo (ſicut manifeſtum eſt, & ipſi Pontificij fateri coguntur) nulla extant in Scriptura vel teſtimonia, vel fundamenta. Eccleſia verò illam ſuam libertatem, in quam filius Dei ab omnibus humanis traditionibus eã vindicauit, merità ac neceſſario, præcipuè in articulo remiſſionis peccatorum, retinet & vindicat, Gala. 5. In libertate, qua Chriſtus nos liberauit, ſtate, & ne rurſus iugo ſeruitutis implicemini. Coloſſ. 2. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid adhuc tanquam viuentes in mundo decretis oneramini, ſecundum præcepta & doctrinas hominum, quæ ſpeciẽ habent ſapientiæ per ſuperſtitionem. Matth. 15. Fruſtrà colunt me docentes doctrinas & mandata hominũ. Quia enim mandatum Chriſti eſt, Matth. 28. Docentes eos ſeruare, quæ ego præcepi vobis, ideò rectè vſurpamus illud, Deut. 12. Non faciatis ſinguli, quod vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio vobis, hoc tantùm facias Domino Deo tuo, non addas aliquid, nec detrahas. Tota igitur indulgentiarũ nundinatio, cùm fateantur, ſe eam ex Scriptura non habere, vnica illa ſententia Auguſtini contra Petiliani literas, lib. 3. cap. 6. profligari poteſt. Si quis, inquit, de quacunque re, quæ pertinet ad fidem, vitamq; noſtram, ſi vel Angelus è cœlo vobis annunciauerit, præterquàm quod in Scripturis Legalibus & Euangelicis accepiſtis, anathema ſit.

Indulgentiarũ nundinatio præcipuos doctrinæ Chriſtianæ articulos euertit.

Nec verò ſine Scripturæ tantùm teſtimoniis & fundamentis merces iſtæ indulgentiarum Romanenſium venales exponuntur, ſed doctrina, praxis, & vſus earum præcipuos & ſummos fidei noſtræ articulos inſidioſè conuellit, turpiter

con-

Digitized by Google

Quib9 capitibus confeſſio doctrinæ indulgentiæ repugnent.

conſpurcat,& funditus euertit, id quod nõ Rhetoricis declamationibus exaggerabo, ſed nuda tantùm indicatione ſimpliciter per capita ſpectandum & conſiderandum proponam, quemadmodum indulgentiæ pugnent: I. Contra meritum & ſatisfactionem Chriſti. II. Contra gratuitam & plenariam remiſſionem Dei. III. Contra claues regni cœlorum. IIII. Contra fidem. V. Contra doctrinam de bonis operibus. Poſtremò quòd talis nundinatio in Scriptura iamdudum damnata ſit.

Contra meritum Chriſti.

Commentum enim illud de indulgentiis Romanenſibus, primò contra doctrinam Euangelij, de merito obedientiæ & paſſionis Chriſti tradit: Quòd Chriſtus Mediator, culpam quidem noſtram omnem,ſed non totam pœnam peccatorum noſtrorum in ſe ſuſceperit, cum Scriptura affirmet,ipſum percuſſum fuiſſe à Deo propter peccata noſtra, Eſaiæ 53. Et factum eſſe maledictum pro nobis, Galat.3. Et maledictio certè complectitur omnes peccati pœnas, & æternas & temporales. Deut.28. Fingit etiam opinio iſta,Chriſtum, obedientia, paſſione, & morte ſua, non pro vniuerſa pœna, peccatis noſtris debita,ſatisfeciſſe Patri,ſed tantùm promeruiſſe credentibus commutationem pœnæ æternæ in temporariam, vel in hac vita, vel in purgatorio luendam, vt reſiduam illam pœnam credentes ipſi vel ſuis, vel aliorum ſatisfactionibus rediment, vel ſuppliciis ſuis exoluant, vel Pontificiis indulgentiis relaxent. Atque ita noſtra, vel Sanctorũ ſatisfactio aſſuenda ſit ſatisfactioni Chriſti,tanquam ſemiplenæ, vt aſſumento humanarum ſatisfactionum perficiatur. Et noſtræ etiam, vel Sanctorum redemptiones, Chriſti redemptionem vt gradibus quibuſdam deficientem, abſoluant & perficiant. Imò quæſtores indulgentiarij ſæpius non omnem culpæ remiſſionem ſolius Chriſti merito & ſatisfactioni tribuunt, ſed indulgentias vendunt, & à culpa & à pœna.

Contra remiſſionem peccatorũ, gratuitam & plenariam.

Secundò, gratuita miſericordia Dei, conferentis propter Chriſtum,per promiſſionem Euangelij, plenariam remiſſionem peccatorum, in dulciſſimis illis dictis deſcribitur, Ioh.3. & 5. Non iudicatur,non venit in iudicium. Ezech.18. Peccatorum eius non recordabor amplius. Mich.7. Omnia peccata noſtra proiecit in fundum maris. Pſalm.103. Quantùm diſtat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras. Iere.18. Si egerit pœnitentiam,pœnitebit me mali, quod ei facere conſtitueram. Eſa.53. Illi plaga, vt nos pacem haberemus. Rom.5. Iuſtificati fide pacem habemus ad Deum. Commentum verò indulgentiarum fingit remiſſionem Dei eſſe ſemiplenam aut dimidiatam, quæ debitum quidem remittat, ſed debitorem nihilominus ad ſolutionem,ſiue ad pœnas obſtrictum detineat, atq; ita remittat quidem debitum,ſed non ea animo,ſicut ſeruus ille nequam, Matt.18. Sed Scriptura expreſsè docet, miſericordiam ſimul & debitum remittere,& debitorem dimittere. Matt.18. Paulus etiam dicit: Condonate vobis mutuò, ſicut & Chriſtus condonauit vobis. Item quotidie oramus: Dimitte nobis debita, ſicut & nos dimittimus. Certum autem & manifeſtum eſt, ſi quis priuatus ita dimitteret offenſam proximo, vt nihilominus vindictam aliquam expetere, & ſupplicium aliquod de ipſo ſumere vellet,talem, vt non ex corde remittentem peccata, grauiter à Chriſto reprehendi. Qua fide igitur talem remiſſionem ipſi Deo tribueremus? Certè ſi culpam, hoc eſt, debitum omne remiſit, non habet cauſam exquirendi pœnas.

Contra doctrinam de clauibus regni cœlorũ.

Tertiò, claues Regni cœlorum opinione iſta de indulgentiis fœdè & perniciosè adulterantur & peruertuntur. Vbi enim Chriſtus dicit: Quicquid ſolueritis,erit ſolutum, quorum remiſeritis peccata, erunt remiſſa. Ibi Romanenſes indulgentiæ contradicunt: Quicquid Chriſti claues ſoluunt,hoc Pontifex Romanus ſuis pœnis retinet, & ligatum mittit ad pœnas, vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendas. Et, earum indulgentiam non gratis à Chriſto per fidem in abſolutione quærendam, ſed precio à Romano Pontifice eſſe redimendam docent.

Contra doctrinam de fide.

Quartò, indulgentiæ Romanenſes dicunt falſum teſtimonium contra fidem, quæ ſola eſt organum illud, diuinitus inſtitutum, quo remiſſio peccatorum, merito Chriſti parta, applicatur, apprehenditur & accipitur. Fingunt enim, indulgentias illas non gratis fide accipi,ſed qui tantùm dederit,ille licitando coemit ſibi tot, vel dierum vel annorum indulgentiam. Cumque Scriptura etiam opera Legis, hoc eſt,quæ Deus ipſe mandauit, ab articulo iuſtificationis ſeu remiſſionis peccatorum excludat, Roma.3. & 4. & 11. Ephes.2. Romanenſes indulgentiæ commentitiis operibus hoc tribuunt. Si quis ſuſcepta peregrinatione,hanc vel illam Eccleſiam viſitauit, is tot annorum indulgentiam conſequetur.

Contra doctrinam de bonis operibus.

Quintò, operibus & afflictionibus Sanctorum, Pontificiæ indulgentiæ affingunt opinionem, quam, quia Phariſaica eſt,& contra Scripturam pugnat, ipſi ſancti in vera ſua humilitate nunquã agnoſcere voluerunt. Chriſtus enim dicit, Luc. 17. Cùm omnia feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus, quia quod debuimus, fecimus. Inde Eſaias dicit cap. 64. Facti ſumus velut immundum omnes nos; & quaſi pannus menſtruatus vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. Et Dauid Pſa. 143. Si intraueris in iudicium cum ſeruo tuo, non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Pſal. 130. Si iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſubſiſtet? Pſal. 32. Pro iniquitate orabit ad te omnis Sanctus. Omnium enim Sanctorum, ſub hoc corruptibilis carnis onere gementium, vt aiunt eſt: Dimitte nobis debita noſtra, Matt. 6. Et 1. Ioh. 1. Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipſos fallimus,& veritas in nobis non eſt. 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum: ſed in hoc non ſum iuſtificatus. Rom. 7. Volenti facere bonum, malum adiacet. Ideò Iob inquit, cap. 9. Verebar omnia opera mea. Et Paulus Rom. 8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam. Hinc electi, Matth. 25. in Iudicio opera ſua nolunt agnoſcere. Et Apoc. 4. Coronas ſuas modeſtè & humiliter ante thronum deponunt. Indulgentiæ verò Pontificiæ fingunt, opera & afflictiones Sanctorum eſſe ſupererogationes, quæ in precium ad ſoluendum reatum peccati, ſicut Bonauentura loquitur, alijs communicari, & data pecunia diuendi poſſunt, cùm prudentes virgines, Matth. 25. fateantur, ſe de oleo ſuo non poſſe dare aliis, ne vtriſque deſit.

Bonauentura.

Spiritus ſanctus in Scriptura indulgentias damnauit.

Poſtremò ſcriptura nundinationes illas indulgentiarũ prophetico Spiritu, quaſi intento digito, antè & notauit & damnauit. Nam 2. Pet. 2. vbi de falſis Doctoribus agit, qui introducturi ſunt ſectas perditio-

nis, & abnegaturi Dominum, qui ipſos mercatus eſt, inquit, ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται, per auaritiam fictis verbis de vobis negotiabuntur. Item libertatem aliis pollicentur, cùm ipſi ſint ſerui corruptionis. Et Actor. 8. Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecuniis parari. Et hoc eſt ipſiſſimum iudicium Spiritus ſancti, de indulgentiis pontificiis.

Et hæc capita quomodo indulgentiæ Romanenſium, contra ſummos ac præcipuos fidei noſtræ articulos pugnent, ideò in frontiſpicio huius tractationis, tanquam in tabella ſeu συνόψει, ſpectanda & expendenda propoſui, vt Lector moneatur, non de lana (quod dicitur) caprina contentionem eſſe, quando de Pontificiis indulgentiis diſputatur, ſed hoc agi, vt Doctrina de præcipuis, neceſſariis, & ſummis illis fidei noſtræ articulis, complectentibus iuſtificationem & ſalutem noſtram, pura, ſincera, integra, & ſalua à Pontificiis iſtis contaminationibus & deprauationibus Dei beneficio conſeruari poſſit. Ex hac etiam conſideratione intelligi poteſt, qua ratione factum ſit, quòd certamē Lutheri, quod contra effrænem quæſtorum Romanenſium impudentiam, de indulgentiis, primùm mouit, occaſionem dederit repurgationi doctrinæ de merito Chriſti, de gratuita gratia Dei, de remiſſione peccatorum, de pœnitentia, de abſolutione, de clauibus regni cœlorū, de fide, de operibus, &c. Et ex hac breui commonefactiūcula, cuius veritas adeò manifeſta eſt, vt vel cæcutientium oculos perſtringat, Lector iudicare poteſt, non veritatis, ſed erroris & ſeductionis ſpiritum eſſe, qui in Tridentino decreto fingit, poteſtatem conferendi tales indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſam eſſe, cùm nulla ſyllaba ex Scripturis hoc probari poſſit, imò cùm tota illa indulgentiarum cauponatio præcipuis doctrinæ cœleſtis capitibus aduerſa quaſi fronte repugnet.

Quod Lutheri contra pulares indulgētiarū nūdinationes ſe opponere.

CAPVT III.

QVA FRAVDE DICTA QVADAM Scripturæ Pontificij ad nundinationes iſtas indulgentiarum detorquere conentur.

OStendemus Sententiarios olim, & recentiores etiam pontificios Scriptores, in principio certaminis de indulgentiis, ante annos 50. liberè confeſſos eſſe, doctrinam de Pontificiis indulgentiis non poſſe ex certo aliquo Scripturæ fundamento expreſsè & perſpicuè probari. Et licet quidam conati fuerint, ſpeciem aliquam probationis prætendere ex dictis illis Scripturæ: Tibi dabo claues, Matth. 16. Item: Si quid donaui, &c. 2. Cor. 2. Alij tamen Scholaſtici Scriptores dicunt, tutius eſſe dicere: Ideò valere indulgentias, quia Eccleſia illas diſpenſet & probet, & Eccleſia errare non poſſit. Dicunt autem, Romanum Pontificem eſſe Eccleſiam virtualiter: & de illo ſcriptum eſſe, Luc. 22. Ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Sed conductitij Rhetores, qui his temporibus Pontificiis indulgentiis patrocinari conantur, animaduertunt, teſtimonium propriæ turpitudinis illam confeſſionem eſſe, quòd ſine documentis & firmamentis ſacræ Scripturæ indulgentiæ inuectæ & receptæ ſint. Ideò, vt rudibus ſpecie aliqua oculos perſtringant, quaſi non prorſus Scripturæ autoritate deſtituantur Pontificiæ indulgentiæ, aliquot dicta Scripturę huc pertrahere conantur, de quibus pauca quædam dicemus, vt planum fiat, dicta illa Scripturæ nihil minus, quàm Pontificias indulgentias probare, imò iſtis fortiter reclamare. Vtque videat Lector, quàm timidè & ſuſpenſo gradu progrediantur Pontificij, quando argumentando, iuxta Tridentinum Decretum fingere volunt, poteſtatem conferendi indulgentias Eccleſiæ à Chriſto in Scripturis conceſſam: addam quod Roffenſis ſcribit, cùm videret ſibi obſtare, ſi dicantur indulgentiæ in ſacra Scriptura traditæ & fundatæ, quomodo Apoſtolica, primitiua, & vetus Eccleſia, cuius in tractatione Scripturarum multò maior fuit diligentia & religio, indulgentias illas in Scriptura non viderit aut animaduerterit. Reſpondet autem, poſterioribus ingeniis multa nunc eſſe excuſſa luculentius, & intellecta perſpicacius, quàm fuerant olim. Nimirū, aut quia veteribus adhuc nō erat perfracta glacies, neq; ſufficiebat illorum ętas, totum illud Scripturarum pelagus, ad amuſſim expendere, aut quia ſemper in ampliſſimo Scripturarum campo poſt meſſores, quantumuis exquiſitiſſimos, ſpicas adhuc intactas licebit colligere. Multa, enim, inquit, ſunt, de quibus in primitiua Eccleſia nulla quæſtio facta fuerat, quæ tamen poſteriorum diligentia, ſubortis dubitationibus, iam euaſerunt perſpicua, vt purgatorium & indulgentiæ. Cúmque multa Scripturæ dicta cumulaſſet, tandem inquit, ſed iis omnibus Lutheri pertinacia non permouebitur. Hæc Roffenſis. Et Iacobus Angularis Decanus, diſputans contra VVeſſelum, de indulgentiis, inquit: Non intendo te rationibus oppugnare, quę enim ſpes mihi eſſe poſſet, durum illud atque inexpugnabile tuū caput rationibus expugnare, quod nec malleo communis credulitatis omnium valet emolliri. Sed pro magna tibi ratione, imò magis quàm pro ratione debet eſſe, nedum Papæ, ſed & omnium, tàm Prælatorum quàm Doctorum authoritas, qui omnes indulgentias aut largiuntur, aut largiendas eſſe ſcribunt, &c. Sed ordine recitabimus præcipuas ſententias, quas ex Scriptura ad ſuas indulgentias detorquere conantur Pontificij. Et breues quantum opus erit, addemus explicationes.

Quomodo ante 50. annos indulgētias defenderint Pontificij.

Quomodo nunc ex Scriptura eas probare conētur,

Roffenſis de indulgētiis, quomodo veteri Eccleſiæ ignotæ.

Iacobus Angularis quòd indulgentiæ irrationales,

PRIMVM ARGVMENTVM.

PLerique omnes finxerunt, poteſtatem conferendi indulgentias Romano Pontifici à Chriſto conceſſam, quando Petro dicit, Matth. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum. Et quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum in cœlis, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Sed ipſi Sententiarij huic fundamento non multum fidunt, ſicut ex Durando paulò antè oſtendimus, & res manifeſta eſt. Illa enim Chriſti ſententia prorſus nihil habet de illis, quibus pontificias indulgentias definiri ſuprà diximus, ſed ſoluere & ligare peccata, Matth. 16. eſt ea vel remittere vel retinere, Iohan. 20. quod fit prædicatione pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum, ſiue publicè ſiue priuatim, Lucæ 24. Et fit ab illis, quibus

An Matt. 16. fundamenta indulgentiæ.

Refutatio.

Deus commendauit miniſterium reconciliationis poſito in ipſis verbo reconciliationis, 2. Cor. 5. Atque illa clauis miniſterij ſoluens peccata, exercetur in foro pœnitentiæ & abſolutionis, vt cũ Scholaſticis loquar. Sed Põtificij ipſi ſuas indulgentias à foro pœnitentiæ & abſolutionis, ſicut loquuntur, longè latéq; diſiungunt. Præterea ſoluere & ligare ita opponuntur, vt quod ſolutum eſt, non ſit amplius ligatum. Pontifex verò contra fingit, quod in abſolutione ſolutum eſt ſuper terram, illud in foro Pontificio manere ex parte ligatum, & ſoluendum eſſe non claue miniſterij, ſed Pontificiis indulgentiarum nundinationibus. Item, miniſterium reconciliationis ita ſoluit peccata, vt pœnitentibus & credentibus annunciet condonata omnia delicta, Coloſ. 2. Peccata non amplius imputari, Rom. 4. & 5. per Chriſtum redemptos ipſos eſſe à maledictione Legis, Galat. 3. quæ & æterna, temporalis eſt, Deut. 28. Pontificiæ verò indulgentiæ fingunt, peccata etiam poſt remiſſionem imputari, & Chriſtum credentes non à tota maledictione Legis redemiſſe, ſed partem eius ex Pontificio theſauro redimendam eſſe. Manifeſtum itaque eſt, Pontificias indulgentias prorſus ex diametro pugnare contra ſententiam illam Chriſti, de claue abſolutionis, tantùm abeſt, vt illa ſententia probentur aut ſtabiliantur.

Quomodo commentum de indulgentiis huic dicto Chriſti repugnet.

Quòd verò excipiunt, ſoli Petro peculiare priuilegium ſoluendi peccata, ſupra & præter reliquos Apoſtolos, hoc eſt, præter communem Abſolutionem, in illa ſententia à Chriſto datum eſſe, Quia inquit: Tibi dabo claues, &c. rectè & ſolidè ex collatione locorum Scripturæ explicatur. Quas enim claues Chriſtus Matth. 16. promittit, illas præbet & exhibet, quando poſt reſurrectionem dat & confert poteſtatem remittendi & retinendi peccata, Ioan. 20. Sed illam poteſtatem confert non vni aut ſoli Petro, ſed omnibus in commune Apoſtolis, Ioan. 20. Et ante illam collationem dicit Chriſtus: Sicut miſit me pater, ita & ego mitto vos. Chriſtus verò, quando tempore miniſterij ſui remiſit peccata, debitum remiſit, & debitorem liberum dimiſit, Matth. 18. Hæc enim ſunt verba Abſolutionis eius: Confide, remittuntur tibi peccata. Vade in pace, & noli amplius peccare, Mat. 9. Luc. 7. Ioan. 5. Imò cùm adulteræ, Ioan. 8. non eſſet ciuilis pœna impoſita, nec ipſe ei, poſt remiſſionem ſeu ſolutionem peccatorum, pœnam aliquam imponere voluit. Inquit enim: Nec ego te condemnabo, vade, & noli amplius peccare. Quòd autem Chriſtus tales vnquam vel docuerit vel dederit indulgentias, ſicut ex Pontificiorum placitis ſuprà deſcripſimus, nulla oratione, nulla dictione, nulla ſyllaba, nulla litera ex Scriptura probari poteſt. Et ſicut me miſit Pater, ita & ego mitto vos, inquit Chriſtus. Eadem ratio etiam eſt de Petro, cui traditæ fuerunt claues regni cælorum. Quomodo enim illas vſurparint, ex Scriptura conſtat. De indulgentiis verò ipſius nihil. Imò Simoni Mago Petrus reſpondit: Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti pecuniis comparari. Et quod Matth. 16. Chriſtus Petro dicit, hoc iiſdẽ verbis, cap. 18. expreſsè Eccleſiæ dicit: Quicquid ſolueritis, quicquid ligaueritis, &c. Eccleſia verò, imò ipſius Romanæ Eccleſię Epiſcopi, claues illas ab initio & habuerunt, & vſurparunt, & tamen per annos mille & amplius indulgentias iſtas ignorarunt.

Exceptio Põtificiorũ de peculiari priuilegio Petri.

Indulgentiæ mille aut amplius poſt Chriſtũ annis in Eccleſia ignotæ fuerunt.

Ligare enim ſeu retinere peccata, non eſt pœnitentiam agentibus & credentibus, poſt abſolutionem ſeu remiſſionem peccatorum, partem aliquam ligatam reſeruare, vel ad proprias ſatisfactiones, vel ad redemptiones per Pontificias indulgentias, ſed impœnitentibus & incredulis peccata ſunt liganda, denunciata ipſis hac Dei ſententia, quòd peccata ipſorum maneant, Ioannis 9. & ira Dei maneat ſuper ipſis, Ioannis 5. quodque perituri ſint, niſi pœnitentiam egerint. Quòd verò indocti quidam aſini dicunt: Reliquis Apoſtolis datam eſſe poteſtatem remittendi peccata: Petro autẽ ſoluendi, falſum eſt. Nam Matth. 18. Eccleſię dicit: Quicquid ſolueritis, &c. Quod verò interpretantur talem ſolutionem, quæ fit numerato precio, eiuſdem elegantiæ eſt, cuius illud, quod de Aſina Hieroſolymitana poſtillator quidam deſcribit: Soluite, id eſt, numerate pecuniam pro ea, & tunc adducite.

Elegans & ſcitum.

SECVNDVM ARGVMENTVM ex Scriptura.

ANtoninus refert, olim pro indulgentiis confirmandis à quibuſdam inductum fuiſſe locum, 2. Corinth. 2. Nam & ego, quod donauiſſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti. Et Lindanus nunc illam ſententiam Pauli, tãquam Triumpho circumducit, perſuaſurus hominibus. Paulum authorem eſſe indulgentiarum Pontificiarum. Fingit enim Corinthio illi, qui inceſtum commiſerat, poſt acceptam culpæ remiſſionem & abſolutionem, impoſitas fuiſſe à Paulo multorum annorum rigidiſſimas pœnas ſeu afflictiones, quibus ſe excruciaret, vt pro inceſtu ſuo ita Deo ſatisfaceret. Cùm verò illarum pœnarum partem aliquam iam exoluiſſet, ac nimis aſpera ſe tantùm non excruciaret pœnitentia: Paulum ad commiſerationem commotum (non aliter, quàm ſicut nunc Romanus Pontifex facit) reſiduam pœnarum partem, quæ adhoc ipſi ad plenam pro inceſtu ſatisfactionem luenda fuiſſet, remiſiſſe ac relaxaſſe, hoc eſt, indulgentias ipſi conceſſiſſe, idque non gratis, ſed propter Corinthiorum interceſſiones, hoc eſt, Paulum ex operibus & meritis ſupererogationis Corinthiorum ſumpſiſſe precium, ad perſoluendum inceſti illius reſiduum debitum (ſicut Bonauentura de indulgentiis loquitur) & forſan per Bullam aliquam indulgentiæ diſpenſaſſe excommunicato illi Corinthiaco. Quod ita factum oportuit (ſi indulgentias Pontificias locus ille probare debet) quòd Corinthius ille data certa aliqua ſumma pecuniæ, ſeu ſuſcepta aliqua peregrinatione ad loca ſancta, indulgentias illas à Paulo redemerit. Quæ omnia ſi ex Pauli illo loco liquido oſtendi poſſunt, non infeliciter ſanè, pro ſtabiliendis Romanenſium indulgentiis, adducitur.

Locus 2. Cor. 2. Lindani impudẽtia & figmentũ de loco 2. Cor. 2.

Sed conſideratis paulisper circumſtantiis manifeſtum euadet, Paulum nihil horum vel ſenſiſſe, vel feciſſe, & illum ipſum locum Pauli Pontificias indulgentias fortiter oppugnare. Quia verò, qualis fuerit diſciplina Eccleſiaſtica tempore Apoſtolorum, locus ille pulchrè oſtendit, ſingulas circumſtantias diligentius expendemus. Quidam igitur apud Corinthios, cũ nouerca ſua in-

Refutatio ſophiſmatis Pontificij ex deprauatione loci 2. Cor. 2.

Summa & ſtatus cauſæ, de qua agitur 2.Cor.2.

ceſtum commiſerat, de quo peccato nec ipſe lugebat, nec Eccleſia Corinthiaca dolebat, tolerabant enim ipſum, licet non ageret pœnitentiam, in ſua communione, tanquam verum membrum Eccleſiæ. Hoc Paulus acriter reprehendit incuſans non tantùm ipſum, ſed oſtendens, ipſam etiam Eccleſiam hoc modo communicare peccatis alienis. Et docet, ſicut gaudium eſt coram Angelis in cœlo ſuper vno peccatore agente pœnitentiam, ita, quando talia flagitia in Eccleſia committuntur, & rei non agunt pœnitentiam, tunc debere Eccleſiam, & præcipuè miniſtros verbi, ſe coram Deo humiliare & lugere illa ſcandala, ne participes fiant alienorum peccatorum. Digni enim morte ſunt, non tantùm qui faciunt, verumetiam qui συνευδοκοῦσι, qui comprobant vel certè non improbant talia, ſicut Ezech. 9. ſcriptum eſt, qui non gemunt, & dolent ſuper cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. Ideò Paulus dicit 1. Corinth. 5. Vos inflati eſtis, & non potius luxiſtis. Et 2. Corinth. 12. Metuo ne fortè contentiones, æmulationes, iræ, concertationes, detractiones, ſuſurrationes, inflationes, ſeditiones, inter vos ſint, ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immundicia, & fornicatione, & impudicitia, quam patrarunt. Vt igitur Eccleſia oſtenderet, ſe talia non comprobare, nec illis delectari: ſed gemitum, dolorem ac luctum ſuum ipſo facto declararet, dicit Paulus, eum qui facinus hoc perpetrauerit, de medio Eccleſiæ tollendum, primùm ideò, vt coram Deo & hominibus oſtenderent, ſe non eſſe συνευδοκοῦντας. Secundò, ne modicum fermenti totam Eccleſiæ maſſam corrumperet, ſed vt cæteri timorem haberent. Ideò talia hoc modo coram omnibus vult argui, 1.Tim.5. Tertiò, cor ſecurũ & impœnitens hoc modo ad veram peccati agnitionem & deteſtationem, ad ſeriam offenſæ & iræ diuinæ conſiderationem, atque ita ad veram pœnitentiam adduceretur, vt ardenti fide ex animo peteret & quæreret remiſſionem & reconciliationem. Et ſicut tunc reliquæ doctrinæ cœleſtis partes miraculis confirmabantur, ita Deus etiam Apoſtolorum tempore miraculis oſtẽdebat, talem diſciplinam ſibi probari. Excommunicati enim in corpore affligebantur à Satana, vt carne afflicti pœnitentiam agerent. Hoc enim Paulus vocat Satanæ tradere ad interitum carnis, vt Spiritus ſaluus fiat, 1.Cor.5. & 1.Tim.1. Quos tradidi Satanæ, hoc eſt denunciaui ipſis, quòd non ſint Chriſti, ſed Satanæ membra, vt diſcant non blaſphemare. Eccleſia verò, ſicut Paulus oſtendit, 2. Cor. 7. in tali excommunicatione magno ſtudio oſtendebat ἀπολογίαν, hoc eſt purgationem ſeu excuſationem, quòd puri & incontaminati eſſent, qui ad commiſſum illud flagitium, oſtendebat φόβον, ſe timere Deum, ne rea fieret participatione peccati alieni, oſtendebat magno zelo ἀγανάκτησιν, ſe non tantùm gemere & dolere de admiſſo flagitio, ſed iuſta indignatione ſe illud publicè deteſtari, oſtendebat ἐκδίκησιν, ſe non impunita relinquere talia, ſed externa mulcta notare in impœnitẽtibus, oſtendebat ἐπιπόθησιν, ſe nihil aliud quærere, & deſiderare, quàm vt lapſus reſipiſceret, & Deo reconciliaretur. Finem enim hunc debere eſſe, Paulus oſtendit, vt & lapſi, & qui alienis peccatis communicarunt, conſtriſtentur ſecundum Deum, & dolor ſecundum Deum pariat pœnitentiam ad ſalutẽ non pœnitendam, 2.Cor.7. Et quia hic finis eſt diſciplinæ Eccleſiaſticæ, vt fratres lucretur ad pœnitentiam, ideò Chriſtus inſtituit talem proceſſum, Matth. 18. vt vel priuatim, vel in præſentia teſtium, vel in facie Eccleſiæ, 1. Tim 5. lapſi arguantur. Et ſi correptionem acceperint ad reſipiſcentiam, Chriſtus non vult aliquid aliud imponi, ſed dicit: Lucratus es fratrem tuũ. atq; ita 2. Tim. 2. Paulus dicit: Seruum Domini oportet placidum eſſe erga omnes, paratum ad docendum, tolerantem malos, cum manſuetudine corripientem eos, qui obſiſtunt veritati, ſi quando det ipſis Deus pœnitentiam, & reſipiſcant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur, ad ipſius voluntatem. Si verò tales correptiones lapſi non audierunt, dic, inquit, Eccleſiæ, quæ & publicè & publico nomine tales lapſos grauiter & acriter increpabat, reprehendebat, corripiebat, redarguebat, & excõmunicabat. Hoc enim Paulus vocat ἐπιτιμίαν ὑπὸ τῶν πλειόνων. Quando verò poſtea ipſo facto animaduertebant, tales excommunicatos ſecundum Deum contriſtatos, peccati magnitudinem agnoſcere, iram Dei expaueſcere, ac ſeriò petere remiſſionem & reconciliationem cùm Deo & cum Eccleſia, vt rurſus in Eccleſiæ communionem reciperentur. Tunc Eccleſia, videns ſe finẽ, quem diſciplina ſua quæſierat, aſſecutam, talem adhibebat moderationem, ne is, qui iam ſecundum Deum contriſtatus erat, nimia ſeueritate, vel in deſperationem, vel in dedolentiam, aut in ſenſum reprobum conijceretur, hoc eſt, ſicut Paulus loquitur, ne immodica triſtitia abſorberetur, vel à Satana circumueniretur, 2. Corint. 2. Quia enim finis diſciplinæ Eccleſiaſticæ hic eſt, vt cor durum & impœnitens exaggeratione peccati & iræ diuinæ teneatur, vt in ſeria peccati agnitione, diſplicentia, deteſtatione, & reatus confeſſione, vera ac ardenti fide petat à Deo remiſſionem: Seueritas igitur ibi adhibenda eſt, vbi cor ſecurum, impœnitens, & durum eſt, & ideò adhibenda eſt, vt humilietur & conteratur ad pœnitentiam, ne impœnitentia & ſecuritas foueatur & augeatur, vel, ne audacia & petulantia peccandi, lenitate excitetur & confirmetur. Vbi verò pœnitentia adeſt, vel quando cor durum adductum eſt ad reſipiſcentiam, ibi opus eſt conſolatione, quæ promiſſione Euangelij, annunciante ex gratia Dei remiſſionem peccatorum propter Chriſtum credentibus offertur & applicatur. Calamus enim quaſſatus non eſt conterendus, nec linum fumigans extinguendum, Eſai. 42. ſed contriti corde ſanandi, captiuis prædicanda dimiſſio, vinctis ſolutio, id quod fit, quando pauperibus annunciatur Euangeliũ, Eſai. 61. Luc. 4.

Diſciplina Eccleſiaſtica tempore Apoſtolorum.

Excommunicatio. Cauſa excommunicationis.

Eccleſia quomodo erga excommunicatos.

Proceſſus in excommunicatione ſeruandus.

Excommunicatorum receptio in communionem Eccleſiæ.

Quando ſeueritate utendum.

Quando lenitate.

Quia igitur Eccleſia Corinthiaca erga inceſtum illum, eò, quòd cor ipſius fuerat ſecurum & impœnitens, ſeueritate diſciplinæ vſa fuerat, & videbat operatione Spiritus ſancti illud, quod per diſciplinam quæritur, apud ipſum effectum eſſe, quod ſcilicet peccati ſui magnitudinem intelligebat, agnitione & ſenſu iræ Dei contriſtatus erat, ac ardenti fide humiliter & ſeriò quærebat, & petebat gratiam Dei, vt per miniſterium verbi à peccatis ſolueretur: Cogitabat igitur Ec-

cleſia lapſoni illum rurſos eſſe recipiendum, annunciandam ipſi eſſe ex Euangelio remiſſionem, & per claues Regni cœlorum impertiendam ipſi ſolutionem peccatorum. Quia verò enorme erat commiſſum flagitium, & antea ab Apoſtolo, ob nimiam leuitatem, erga lapſum illum acriter fuerunt reprehenſi, cauſam retulerunt ad Apoſtolum: Quid in tali caſu eſſet faciendum. Et circumſtantiis ita, ſicut expoſuimus, ſe habentibus, Paulus approbans conſilium & ſententiam Corinthiorum, reſpōdit: Ei, qui huiuſmodi eſt, ſoſficit increpatio illa, quæ facta eſt à pluribus, hoc eſt, à tota Eccleſia, adeò vt, ſicut antea, cùm ſecurus & impœnitens eſſet, ipſum accuſaſtis, redarguiſtis, retentione peccatorum ligaſtis, ita nunc cùm ad reſipiſcentiam adductus ſit, è diuerſo multò magis ipſum conſolari, & peccatū ei condonare ſeu remittere debeatis, ne immodica triſtitia abſorbeatur, qui eiuſmodi eſt. Et poſtea addit aliam rationem: Ne circumueniamur à Satana, non enim ignoramus ipſius machinationes. Et pro ratificatione ſententię Corinthiorum addit Paulus hæc verba: Cui cnndonatis aliquid, & ego condono, & ſuum exemplum de recipiendis lapſis adducit, ſubiiciens: Nam & ego, ſi quid condonaui, cui cōdonaui, propter vos condonaui in perſona Chriſti, qoia ſcilicet is promiſit. Matth. 18. Vbi duo aut tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ſum in medio eorū. Quicquid ergo ſolueritis in terra, erit ſolutum in cœlo. Monet igitur Paulus, vt ſicut antea publico Eccleſię iudicio fuerat excommunicatus inceſtus ille, & traditus Satanæ, hoc eſt, communibus Eccleſiæ ſuffragiis declaratom fuerat, ipſum non eſſe Chriſti, ſed Satanæ membrum, vt ita nunc viciſſim receptionem & reconciliationem eius, publica Eccleſiæ authoritate, & communibus ſuffragiis, ratam habeant. Hoc enim volunt verba Pauli: Quapropter obſecro vos κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην, vt charitatem, qua reſipiſcentes complecti debetis, erga ipſum publicis ſuffragiis declaretis & confirmetis. Significat enim κυροῦν, communibus quaſi ſuffragiis & publica authoritate aliquid comprobare, confirmare, ratum facere & habere.

Corinthij quid retulerint ad Paulum. Reſponſio Pauli de recipiendo excommunicato.

Hanc eſſe ſententiam illius loci Paolini, circumſtantiæ, contextus, & ipſa hiſtoria manifeſtè oſtendunt, quam ideò hoc loco fuſius aliqoantò recenſere volui. Eſt enim ſedes materiæ (ſicut vulgò loquimur) de diſciplina Eccleſiaſtica, hoc eſt, de excommunicatinne, de publica pœnitentia, & publica abſolutione & receptione lapſorum, qualis fuerit tempore Apoſtolorum, quo conſilio, qua ratione, quo fine, & qua moderatione illa inſtituta, obſeruata & vſurpata fuerit. Et debuiſſet concilium Tridentinum operam dare, vt talis Apoſtolica diſciplina, quæ Eccleſię vtilis ac ſalutaris, & hiſce temporibus omnino neceſſaria eſſet, reſtitueretur. Nunc verò omiſſa diſciplina ac neceſſaria conſolatione, quę illo loco traditur, de nundinationibus ſuarum indulgentiarū fabulantur, de quibus Paulus, cùm illa ſcriberet, ne per ſomnium quidē cogitauit, quod non difficile nec obſcurum erit oſtendere. Reunceatur atq; in memoriam deſcriptio indulgentiarum Papalium, & inter has atq; inter Paulinam ſententiam inſtituatur collatio, & res plana erit. Primò enim Pontificij dicunt, Pœnitentiam agentibus & credentibus culpam remitti in abſolutione: poſt eius verò remiſſionem iniponendas pœnas ſatisfactorias, quas per indulgentias redimi, & relaxari fingunt. Et idem factum fuiſſe in caſu illo, 2. Cor. 2. Sed Corinthiacos ille nequaquam antea fuerat à peccatis abſolutus, ſed fuerat ſecurus & impœnitens, atq; ideò traditus fuit Satanæ, vt afflictione carnis, publica correptione & contriſtatione, ad pœnitentiam adduceretur. Neque enim Paulus ipſom Satanæ tradidiſſet, ſi pœnitens & credens à peccatis abſolutus fuiſſet. Secundò, Paulus non impoſuit Corinthio mulctam publicam, vt ſuis illis pœois & afflictionibus Deo pro peccato inceſtus ſatisfaceret: nulla ſyllaba hoc ex Paulo probari poteſt: imò tota Pauli doctrina clamitat, Chriſtum ſua obedientia, paſſione & morte, pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe, & factum eſſe noſtram redemptionē. Cauſam verò & finem illius contriſtationis Paulus ipſe ſcribit, hanc fuiſſe, vt ea operaretur pœnitentiam, & eſſet δοκιμὴ, an ſeria & vera eſſet pœnitentia. Tertiò condonatio, de qua Paulus 2. Cor. 2. loquitur, fuit ipſa abſolutio ſeu remiſſio peccatorum à culpa & pœna. Dicit enim, ſe loqui de tali condonatione, quę conſcientiis affert firmam conſolationem, vt non abſorbeantur triſtitia: ſed pacem habeant erga Deum, quod fit, quando fide iuſtificamur accepta remiſſione peccatorum, Rom. 4. & 5. Et verbū χαρίζεσθαι, ſignificat gratuitam & donatiam remiſſionem debiti, Lucæ 7. Cùm debitores non eſſent ſoluendo, condonauit vtriſque Epheſ. 4. Condonate vobis, ſicut & Deus in Chriſto vobis condonauit. Col. 3. ſicut Chriſtus condonauit vobis, ita & vos. Coloſ. 2. Cùm eſſetis mortui in delictis, conuiuificauit vos cum Chriſto, condonans vobis omnia delicta, deleto quod aduerſus nos erat, Chirographo. Nequaquam ergo de Pontificiis indulgentiis loquitur. Roffenſis argutatur: Corinthium illum ante hanc condonationem, de qua Paulus loquitur, habuiſſe remiſſionem culpæ, atq; ideo aliam eſſe condonationem, 2. Cor. 2. Idque inde probare conatur, quia charitatem habuerit. Paulum enim dicere: Confirmate in illo charitatem. Sed Paulus loquitur de charitate Corinthiorum erga reſipiſcentes, quam vult erga ipſum declarari, non enim dicit, ἐν αὐτῷ, ſed εἰς αὐτὸν, erga ipſum. Quartò, falſum eſt, quòd Paulus precium pro ſoluendo debito inceſti ex operibus ſupererogationis Eccleſię Corinthiacæ ſumpſerit. Clamitat enim, ſanctam Chriſti paſſionem eſſe ἀντίλυτρον pro peccatis noſtris. Et magna vehementia inquit: Nunquid Paulus pro vobis paſſus & crucifixus eſt? Quintò, neque hoc verum eſt, certum numerum, vel dierum, vel annorom publicæ eius pœnitentiæ fuiſſe à Paulo præſcriptum, & ſi poſt acceptam abſolutionem, ante peractam ſiue indulgentiis canonicam ſatisfactionē mortuus fuiſſet, in purgatorio ipſi ardendom fuiſſe: Nullam enim dictionem de huiuſmodi figmentis Paolus habet: ſed terminus ac meta illius caſtigationis fuit vera ac ſeria pœnitentia. Cùm igitur videret Paulos lapſum contriſtatum eſſe ad pœnitentiam, non dicit. Supereſt poſt Abſolutionem alia pœna: ſed inquit (ἱκανὸν) ſufficit ei, qoi huiuſmodi eſt, talis correptio. Poſtremò non niſi impudentiſſimè fingi poteſt, Corinthium illum dediſſe pecuniam ad redimendas indulgentias.

Sedes doctrinæ de diſciplina Eccleſiæ.

Accõmodatio figmenti Pōtificij de indulgentiis, ad quæſtionē & negotium Corinthiacū 2. Cor. 2.

Roffenſis argutatio.

Pontificij ipſi diffidunt huic argumēto Scripturæ.

Manifeſtiſſimum igitur eſt, locum illum Pauli 1.Cor.2. nullo modo confirmare Pontificias indulgentias: ſed fundamenta earum prorſus ſubuerti ex illo loco. Atque hæc fuit cauſa, quòd Antoninus & alij noluerunt cauſam indulgentiarum huic loco Pauli committere. Et tamen Lindanus ſperat, ſe hominibus in hac Euengelij luce affectata ſua eloquentia hoc perſuadere poſſe. Quod tamen ne ipſi quidem Romano Pontifici poſſet gretum accidere. Si enim huic loco inniterentur indulgentiæ, tunc ſequeretur, in conceſſione indulgentiarum non plus poſſe Paulum vel Papam, quàm reliqua membra Eccleſiæ. Paulus enim dicit: Cui condonatis aliquid, & ego condono. Atqui ærarium Eccleſiæ Romenæ nunquam concedet, in conferendis indulgentiis Papam non plus eſſe, quàm alios inferiores Sacerdotes. Ita enim tota negociatio indulgentiarum Romanenſium concideret. Huius loci Paulini circumſtantias ideo diligentius eliquandò expendere volui: Poſtea enim, vbi de Canonibus pœnitentialibus dicendum erit, huius explicetionis vſus erit, vt rectè diiudicari poſſit, quatenus & quando Canonica illa pœnitentia conſentanea fuerit verbo Dei, quomodò verò & quando à norma & regula ſcripturæ cœperit deflectere.

TERTIVM ARGVMENTVM.

De recōciliatorū calamitatibus.

EX locis ſcripturæ, vbi reconciliatis poſt remiſſionem peccatorum ſcribuntur pœnæ ſeu afflictiones à Deo impoſitæ, contexere conantur Pontificij ad ſtabiliendam doctrinam de indulgentiis, vt, 2.Reg.12. Cùm Deus abſtuliſſet peccatum adulterij & homicidij Dauidis, tamen additur: Quia inimicos blaſphemare feciſti Dominum, ideo infans morte morietur. Item: Suſcitabo ſuper te malum de domo tua, tollā vxores, & dabo proximo. Ita 2.Reg.24. cùm Dauid orasſet pro remiſſione peccati numerati populi, & eam ſine dubio impetraſſet, tamen immittitur peſtis ſuper totum populum. Et Exod.32. Cùm Moſes pro noxa populi deprecatus fuiſſet, Deus reſpondet: in die viſitationis viſitabo & hoc peccatum eorum. Nu.14. Dimiſi peccatum populo: attamen nemo eorum videbit terram promiſſionis. Num.12. Miriam lepra percutitur, licet Moſes oret pro dimiſſione. Et primi lapſus pœnas etiam poſt remiſſionem Adam inſtituit, Gen.3. Ac peccati originalis, licet in Baptiſmo dimiſſi pœnas temporales etiam credentes per totam hanc vitam ſuſtinere coguntur, Rom.8.

Pœna Dauidis poſt adulteriū & homicidium.

Poſt peccatū numerati populi.

Exod.32.

Num 14.

Num. 12.

Axioma Pontificiū de pœnis temporalibus.

Ex illis autem & ſimilibus ſcripturæ locis primò concludunt Pontificij, reconciliatos poſt remiſſionem culpæ & pœnę æternę manere obligatos ad pœnam aliquam temporalem pro peccatis, vel in hac vita, vel in purgatorio luendam, vt ſit pars aliqua ſatisfactionis vel expiationis peccatorum. Iuſtitiam illam Dei nullum peccatum dimittere impunitum ſiue inultum: ſed, ſicut ſcriptum eſt, Deut.25. iuxta menſuram delicti debere eſſe etiam plagarum modū. Et Chriſtum quidem ſua obediētia & paſſione ſoluiſſe pro culpe & pro pœna æterna: pro pœna verò temporaria, ſiue in hac vita, ſiue in purgatorio luende, nobis ipſis eſſe ſatisfaciendum. Quia verò Scripturæ exempla teſtantur, pœnas temporarias aliquando vel mitigari, vel condonari, ſeu tolli agentibus pœnitentiam, ſicut de Niniuitis ſcriptū eſt, Ionæ 3. & ſicut Daniel Regi conſuluit, vt peccata redimat eleemoſynis ſeu iuſtitia. Et Nu.16. ſæuiente iam incendio diuino, cùm Aaron offerret thymiama, & ſtans inter viuos & mortuos deprecaretur Dominum, plaga ceſſauit. Ita 2.Reg.24. Dauid humilians ſe & orans obtinuit, vt tempus peſtis abbreuiaretur. Inde Pontificij alteram faciunt concluſionem, obligationem ſcilicet illam ad pœnas tēporarias poſſe vel noſtris proprijs, vel aliorū Sanctorum indebitis ſatisfactionum operibus, tanquam precio ad ſoluendum debitum ſufficienti, ſicut Bonauentura loquitur, compenſari, expiari, & tolli, aut Pontificiis indulgentiis poſſe redimi, relaxari, aut dimitti.

Aliud.

Aliud.

Largę profectò et valdè liberales ſunt iſtę concluſiones. Sed videndum eſt, an allegatę Scripturæ dicta hoc, quod ipſi volunt, ſentiant & efficient. Tota autem hæc doctrine in ſecunda parte, cùm de Satisfactione ageremus, explicata eſt, ideo hoc loco breuiores erimus.

De cauſis calamitatum in reconciliatis.

Certum igitur, atque extra controuerſiam eſt, reconciliatos in hac vita, vel communibus calamitatibus ſubijci, vel quoſdam aliquando certis pœnis alleuari. Sed quæſtio, quæ in controuerſia eſt poſita, hæc eſt: propter quas cauſas, quo conſilio, & in quem finem, Deus reconciliatis poſt remiſſionem caſtigationes imponat? Veriſſimum ſanè eſt, Deum nullum peccatum remittere ſine æquiualente & ſufficiente precio, quo legi ſuæ pleniſſimè & perfectiſſimè ſatisfiat. Sed illud precium obedientia & paſſione Filij Dei Mediatoris plenè, perfectè, & ſufficiēter pro nobis perſolutum eſt. Et propter illud Deus credētes ita in gratiam recipit, vt totum debitum ipſis remittat, & debitores ſolutos pronūciet, vt peccata ipſis non velit imputari, imò iniquitatum non velit amplius recordari. Si itaq; cum Pontificiis diceremus, in reconciliatis poſt remiſſionem peccatorum remanere reatum, ſeu obligationem ad partem aliquam pœnæ pro peccatis, vel tanquam vindictam Dei, vel tanquam ſatiſfactionem noſtram, tunc ſequeretur inde vel redemptionem, ſatisfactionem, & perſolutionem Chriſti pro peccatis noſtris præſtitam, eſſe dimidiatam, ſemiplenam, mutilam & mancam, ita vt noſtræ actiones & paſſiones vnà cum Chriſti obedientia, & paſſione ingrediantur articulum redemptionis, expiationis & ſatisfactionis pro peccatis, & noſtra etiam opera partem aliquā redemptionis, expiationis, & ſatisfactionis ſibi vēdicent, quaſi Chriſtus non maledictum, ſed tantùm pars quędam maledicti pro nobis factus ſit, & tantùm à parte quedam maledictionis legis nos liberarit, cuius reliqua pars, vel ipſis credętibus ſit exſoluenda, vel aliunde redimenda: Vel ſequeretur, Deum non omnia peccata credentibus propter Chriſtum cōdonare, nec totum debitum remittere: ſed fallere, quando credentibus promittit, ſe iniquitatum ipſorum non velle amplius recordari, nec peccata ipſis imputare: vel ſequeretur falſū eſſe, quòd Chriſtus iuramento interpoſito affirmat: Quicquid in terra ſoluitur, in cœlis ſolutum eſſe, ſi partem vindictæ Deus ligatam retineret: vel ſequeretur, miniſtros Eccleſiæ fraudulenter, & non ex voluntate Domini, adminiſtrare claues Regni cœlorum,

Negatiua.

rum, ſi Domino dimittente totum debitum, miniſter ſoluendo partem aliquam retineret. Sed manifeſte patet, & ſupra demonſtratum eſt, hæc pugnare contra præcipnos ac luculentos fidei noſtræ articulos.

Quando igitur reconciliatis poſt remiſſionem peccatorum imponuntur à Deo vel communes calamitates, vel peculiares caſtigationes, non ſunt pars aliqua offenſæ & vindictæ diuinæ ob peccata quæ remiſſa ſunt. Neque enim tali modo Deus vult fratribus nos dimittere peccata, vt partem aliquam offenſæ & vindictæ nobis reſeruemus: cum tamen iubeamur ita nobis mutuo condonare, ſicut Deus nobis condonat. Et ex antitheſi ſeu collatione res planius intelligi poterit.

Alia cauſa calamitatum in impiis, alia in reconciliatis.

Quando enim reprobis à Deo in hac vita immittuntur calamitates, in illis ſunt ſigna, & teſtimonia ſecuturæ æternæ damnationis, & pars quædam maledictionis æternæ. Hanc certe rationem caſtigationes in reconciliatis non habent. Deinde quando ſecuris & impœnitentibus immittuntur à Deo calamitates, tunc ſunt conciones offenſæ diuinæ, & excitationes ad pœnitentiam, cum pœnæ clamitent, perſonam illam eſſe ſub ira Dei & perituram, niſi agat pœnitentiam, & Deo propter Chriſtum reconcilietur. In illis vero, qui agunt pœnitentiam, & fide propter Chriſtum Deo reconciliati ſunt, ac remiſſionem peccatorum acceperunt, calamitates, quæ poſtea à Deo immittuntur, nequaquam ſunt ſatisfactiones pro menſura delicti. Dictum enim Deut. 25. loquitur de iudicio forenſi, & de mulctis politicis. Et tales caſtigationes non omnibus reconciliatis, nec ſemper, nec æqualiter à Deo imponuntur, ſicut exempla Publicani, Magdalenæ, Paralytici, &c. oſtendunt, & omniũ temporum experientia docet. Nec ſunt caſtigationes illæ ſigna, Deum adhuc reconciliatis offenſum eſſe, & ipſos adhuc eſſe ſub ira Dei, ſi non in totum ſaltem ex parte aliqua.

Cauſæ caſtigationũ piorum.

Hæc enim pugnant cum gratia, miſericordia, & recoocilia-tione diuioa. Sed caſtigationes illæ habent alias
I. cauſas & alios fines, vt ſcilicet. Primo, caro peccati crucifigatur & mortificetur, vt remiſſo peccato etiam infirmitas in carne reliqua ſanati incipiat. Pſalm. 103. radices peccatorum euellantur, petulantia carnis reprimatur, ne denuo in alia flagitia præcipitentur reconciliati, & ad vo-
II. mitum redeant. Secundo, vt ſint commonefactiones, ne obliuiſcamur purgationis peccatorum, 2. Pet. 1. ſed ſemper redigatur in memoriam, quam immenſum Dei beneficium ſit remiſſio peccatorum ſeu reconciliatio, vt ita fides ſolicite curet gratiam retinere, & in bonitate DEI permanere, Roman. 11. ne illam vel ſecuritate amittamus, vel petulantia excutiamus. Tertio, ne peccata ipſa per ſe, ideo, quia perſonę credenti iam remiſſa ſunt, nec imputantur, extenuentur, excuſentur, aut defendantur: ſed vt conſpiciatur quanta ſit abominatio & atrocitas peccati per ſe, licet credenti ex gratia remiſſum ſit, & fidelibus non imputetur.

Auguſtinus.

Recte enim Auguſtinus dixit: Nullum ſcelus coram Deo tam abominabile eſſe, quàm de præteritis peccatis, quæ dimiſſa ſunt, reminiſcendo gaudere & inde exultare. Sunt igitur calamitates illæ piorum, & ipſis reconciliatis domeſticæ commonefactiones, & ſuot publica ſpectacula aliis etiam propoſita, ne ideo, quia peccata credentibus ex gratia remiſſa ſunt, vel ipſi, vel eadem, vel ſimilia peccata ſecure admittant, comminationes diuinas ſpernant, & iudicium Dei contemnant, ſicut ſcriptum eſt, 1. Pet. 4. Si iudicium à domo Dei incipit, quis finis eorum erit, qui non cre-
dit Euangelio? Quarto, vt reconciliati ſemper IIII.
circumferant teſtimonium de peccato, in carne habitante, de pœnitentiæ, fidei, & emendationis ſqualida imperfectione, ac de multiplicibus infirmitatibus: vt ſubinde excitetur, accendatur, creſcat & augeatur pœnitentia, fides & charitas: & breuiter, vt caſtigationes ſint materia exercitiorum ſpiritualium, patientiæ, humilitatis, ſpei, conſolationis, perſeuerantiæ, &c. Ita Deus dicit, Ierem. 30. In omnibus gentibus faciam conſummationem, te autem non faciam in conſummationem, ſed caſtigabo te in iudicio, vt non videaris tibi innoxius. Quæ ſententia repetitur, cap. 46 & capit. 49. inquit: Quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, bibendo biberunt, & tu quaſi innocens relinqueris.
Quinto, Imponuntur reconciliatis tales caſtiga- V.
tiones, vt præbeant ipſis materiam exercitiorum ſpiritualium, videlicet, patientiæ, humilitatis,
ſpei, conſolationis, perſeuerantiæ, &c. Poſtremo, VI.
quia corpus propter peccatum mortuum eſt, Roma. 8. vt aboleatur, Roman. 6. & in cinerem redigatur, Geneſ. 3. vt conforme reddatur Chriſto, & reſuſcitetur ad vitam æternam, Philip. 3. Ideo calamitates huius vitæ piis ſunt commonefactiones de carnis reſurrectione & vita æterna, quo aſpirare, & capita eleuare per calamitates docentur. Et quæcunque tandem cauſæ calamitatum, quæ reconciliatis poſt acceptam remiſſionem peccatorum in hac vita à Deo imponuntur, ex Scriptura afferantur, non efficietur id quod Pontificij contendunt, quod ſcilicet poſt reconciliationem ſeu remiſſionem pars aliqua pœnæ pro peccatis reſtet ipſis credẽtibus, vel ſatisfactionibus exſoluenda, vel indulgentiis redimenda. Atque ita vnus neruus indulgentiarum Pontificiarum gladio ſpiritus inciſus eſt.

Secundum indulgentiarũ fundamentũ ex mitigatione pœnarum.

Alterum neruum indulgentiis ſuis inde conficiunt Pontificij, quod ſupra quibuſdam Scripturæ exemplis oſtenſum eſt, temporales pœnas agentibus pœnitentiam, credentibus & orantibus aliquando auferri, aliquando mitigari. Sed hæc nihil prorſus facere ad indulgentias Pontificias, luce clarius oſtendi poteſt, ſi adhibeatur Lutheri diſtributio de iis, quę poſt acceptam remiſſionem peccatorum reconciliatis imponuntur.

Lutheri diſtributio.

Primo reconciliatis imponit Deus Nouitatem vitæ.

Scriptura enim docet, Deum reconciliatis, poſt remiſſionem peccatorum, imponere ſeu iniungere. Primo, vt faciant fructus dignos pœnitentia, Matth. 3. Vade, & iam amplius noli peccare, Iohan. 8. Declina à malo, & fac bonum, Pſal. 34. Deponite veterem hominem, & induite nouum, Ephe. 4. Abiicite opera tenebrarum, & induite arma lucis, Rom. 13. Gratia enim Dei erudit nos, vt abnegata impietate pie viuamus in hoc ſeculo, Tit. 2. Sed hæc, quia a Deo mandata ſunt, & exiguntur tanquam neceſſarij fructus veræ pœnitentiæ, nec debent, nec poſſunt per vllas indulgentias, ne præſtentur, condonari, aut relaxari. Eſſet enim vere (quod dicitur) priuilegium turpitudinis, ſi quis fingeret, ſe

per indulgentias poſſe concedere, vt credentes libere & impune iam poſt reconciliationem poſſint eſſe, non tantum ſterilis & ocioſa, ſed mala arbor, ſiue, ſicut apud Paulum loquuntur Rom. 3. & 6. Manebimus in peccato, vt gratia abundet. Peccabimus, quoniam ſumus ſub gratia. Faciamus mala, vt bona veniant. Illorum enim damnatio iuſta eſt.

Secundo, Mortificationem carnis impoſuit.

Secundo, Scriptura iniungit reconciliatis poſt acceptam remiſſionem, vt carnem crucifigant cũ affectibus & concupiſcentiis. Gal. 5. vt facta carnis ſpiritu mortificent, Rom. 9. ne radix amaritudinis ſuppullulet, & inquinet multos, Ebræ. 12. Sicut in ſecunda parte de ſatisfactionib. multas tales veterum ſententias annotauimus, quomodo in vera pœnitentia poſt reconciliationem radici, fomiti, reliquiis ſeu cauſis peccatorum, præſertim quando per diuturnam conſuetudinem, quaſi radices egerunt, opponenda ſint contraria ad ſanandas infirmitates remedia, iuxta dictum Pauli Rom. 6. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ad iniquitatem: ita nunc præbete mẽbra veſtra ſerua iuſtitiæ ad Sãctificationem. Sed & hæc, quia ſunt à Deo mandatá, tanquam fructus veræ pœnitentiæ, Pontifex ſuis indulgentiis nec debet nec poteſt remittere, ſeu relaxare. Neque enim concedere reconciliatis, vel debet, vel poteſt, vt concupiſcentiis carnis liberè fræna laxent, ſecundum carnem viuant, & radicem amaritudinis nouos lapſus pullulare ſinant.

Indulgentia non tollunt mortificationẽ carnis.

Tertio, Scriptura oſtendit, Deum recõciliatis aliquando poſt acceptam remiſſionem, in hac vita imponere afflictiones, ſeu caſtigationes temporarias. Quæſtio iam eſt, an Pontifex ſuis indulgentiis pœnas illas poſſit vel plenarie relaxare, vel earum partem aliquam tollere ſeu mitigare. Et quam beatus fuiſſet Adam, quámqua feliciter vniuerſæ ſuæ poſteritati proſpexiſſet, ſi poſt impoſitas pœnas, Geneſ. 3. redemiſſet indulgentias pro ſe & pro poſteris ſuis, ſex aut octo millium annorum. Ita enim nullus hominum in hac vita graue illud iugũ, ſub quo omnes gemimus, ferre opus habuiſſet. Et ſtulte, ne dicam impie, egiſſet Adam intermittendo talem indulgentiarum redemptionem, ſi tunc venales fuiſſent: facile enim, cum totum orbem terrarum ſolus tunc poſſideret, ampliſſimas potuiſſet redimere. Vel ſi hodie poſt Baptiſmum poſſent redimi tales indulgentiæ, vt nec mares, nec fœmellæ quicquã eorum, quæ Geneſ. 3. imponuntur, per totam hanc vitam ferre cogerentur: Diuites certe ſemper poſſent redimere plenarias multorum millium annorum indulgentias, vt in tota hac vita nihil aduerſi, vel in valetudine, vel in fortuna experiri cogerentur. Quæ omnia falſa eſſe, totius mundi hiſtoria & vniuerſalis experientia tantũ non clamitat. Hoc quidem verum eſt, pœnitentibus tales pœnas, pro Dei beneplacito, aliquando à Deo, vel relaxari, vel mitigari, iuxta dictum Iere. 18. Si gens egerit pœnitentiam, & me quoq; pœnitebit mali quod cogitâram, vt facerem ei. Et 1. Cor. 11. Si nosipſos iudicaremus, non iudicaremur à Domino, Luc. 15. Niſi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis. Et 1. Reg. 8. talia exempla multa recenſentur. Sicut etiam reſtatur exemplum Niniuitarum, Ionæ 3. & Ioelis 2. Intelligitur autem pœnitentia, non vel de indebitis ſupererogationum operibus, vel de Pontificiis indulgentiis (hæc enim monſtra ignota ſunt Scripturæ,) ſed intelligitur pœnitentia, quæ conſtat vera deteſtatione peccati, & ſeria agnitione iræ Dei, fide in Chriſtum petente & apprehendente remiſſionem peccatorum, quam pœnitentiam ſequuntur veri fructus pœnitentiæ, in mortificatione carnis, emendatione vitæ. Et tamen, quod diligenter notandum eſt, quia caſtigationes illas Deus paterno iudicio ita moderatur & diſpenſat, vel tollendo, ſeu mitigando, vel relinquendo ſeu exaſperando, prout cuique fidelium medicinam illam vtilem & ſalutarem eſſe ipſe omnium optimè nouit, & tamẽ fidelis Deus eſt, qui tentationi talem dat euentum, vt poſſimus ſufferre. Ideo ſancti ſub cruce, in vera pœnitentia, credentes & orantes, nõ præſcribunt Deo, quantum impoſitis pœnis auferre debeat: ſed vera animi humilitate, ſub potenti Dei manu, voluntati ipſius totos ſe ſubiiciunt, ſicut Dauid inquit: Si voluerit, poterit me reſtituere in Regnum, ſi dixerit, non places, faciat quod bonum eſt in oculis ſuis. In illis enim orationibus, quibus petimus, vt pœnæ vel auferantur, vel mitigentur, ſemper fides addit hanc petitionem: Fiat voluntas tua, Non quod ego volo, ſed quod tu vis. Sicut vetus quædam oratiuncula pie & eleganter orát, vt Deus à talibus pœnis vel liberet, vel eas mitiget, vel ſi paternæ ipſius bonitati aliud nobis vtile & ſalutare videbitur, vt donet patientiam, conſeruet fidem, & tandem clementer ſaluet. Sicut etiam Bernhardi Oratio inquit: Hîc vre, hîc ſeca, vt in æternum parcas. In hanc ſententiam Ioel dicit cap. 2. & Ionæ 3. Quis ſcit, ſi conuertatur & pœniteat, & auerſus à furore reddat benedictionem ne pereamus? Ita Paulus 2. Corinth. 12. ter rogauit Dominum, vt ſtimulum in carne & Angelum colaphizantem auferret: ſed Dominus reſpondit: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Et 2. Reg. 12. cum Deus percuſſiſſet infantem Dauidis, ex adulterio natum, ipſe per ſeptem dies ieiunans, & pernoctans in terra, deprecatus eſt Dominum pro paruulo, qui tamen ſeptimo die mortuus eſt.

Tertio, imponit afflictiones pœnæ.

Nec afflictiones tolluntur per indulgentias.

Pœnitentia mitigantur pœnæ.

Diſpenſatio afflictionum penes Deum.

Bernhardus.

Cum itaque hæc ita ſe habeant, manifeſtum eſt, diſpenſationes talium temporalium pœnarum non eſſe ſubiectas clauibus Eccleſiæ: manifeſtum & hoc eſt, Pontificem ſuis indulgentiis non poſſe pro ſua voluntate & authoritate relaxare, ſiue plenarie, ſiue ex certa aliqua parte, vel in communi peſtem, famem, bellum: vel in ſingulis morbum, paupertatem, & alias aduerſitates. Filios enim quos Deus diligit, caſtigat, quas caſtigationes ſi Pontifex vellet ſua authoritate auferre, faceret, vt non amplius eſſemus filij, ſed ſpurij, Ebræo. 12.

Afflictiones nõ ſubiecta clauibus.

Ex tribus itaq; illis, quæ Deus iuxta Scripturæ traditionem ſolet poſt remiſſionem reconciliatis imponere, Pontifex vniuerſis ſuis indulgentiis, ſicut oſtendimus, nihil poteſt remittere. Et perſpicit iam Lector, qualis ſit argumentatio Pontificiorum: Deus reconciliatis aliquando ſolet caſtigationes quaſdam imponere, quas pœnitentibus & orantibus aliquando ſolet vel tollere vel mitigare. Ergo Romanus Pontifex ſuis indulgentiis poteſt de temporariis illis pœnis plenitudine ſuæ poteſtatis, vel plenariè, vel

Argumentatio Pontificiorum.

quantam

quantam partem voluerit, relaxare & remittere. Nam præter Scripturæ documenta res ipſa clamitat, hoc falſum eſſe.

Canonicæ pœnæ Eccleſiæ.

Sed vt perſequamur Lutheri diſtributionem inter ea, quæ pœnitentibus poſt reconciliationẽ imponuntur, quartum eſt de pœnis quibuſdam canonicis, quæ olim diſciplinæ gratia à viris Eccleſiaſticis ſunt inſtitutæ, & pœnitentibus impoſitæ, de quibus poſtea dicemus. Sed illarum vſus iamdudum exoleuit, vt in praxi pœnitentię prorſus ignotæ iam ſint. Illarũ vero loco, quod quintum diſtributionis Lutheri membrum eſt, Pontificij commenti ſunt illas pœnas ſiue opera ſatisfactionis pœnalia, quæ ſine Scriptura fingunt vel in hac vita perſoluenda, vel in purgatorio pœnis luenda, de quibus in ſequẽtibus dicemus.

Pœnalia opera ſatisfactionis fictitia.

Illarum itaque poſtremarum pœnarum, quæ ad quartum & quintum diſtributionis membrum pertinent, Pontificiæ indulgentiæ relaxationem ſeu remiſſionẽ polliceri poſſunt. Cùm verò pœnæ illæ non ex Scripturæ authoritate: ſed ex hominum traditionibus originem ſuam habeant, & alteræ iamdudum ſint apud ipſos etiam Pontificios obſoletæ: alteræ vero ſine Scriptura ſint fictitiæ ſeu commentitiæ: Erunt igitur Pontificiæ indulgentiæ reuera fallaces relaxationes talium pœnarum, quæ per traditiones humanas inſtitutæ, & vel iamdudum obſoletæ, vel ſine Scriptura recens confictę ſunt: quæ omnia poſtea clarius patefient. Hoc vero loco occaſione argumenti, de caſtigationibus reconciliatorum volui repetere Lutheri partitionem, qua luculenter oſtendit, Pontificias indulgentias nihil eorum, quæ Deus reconciliatis imponit, remittere: ſed eſſe relaxationes humanarum traditionum, quæ partim obſoletæ, partim commentitiæ ſunt. Nequaquam igitur tanti ſunt, quanti venduntur.

Verum obiectum indulgentiarum Pontificiorum quod ſit.

Indulgentiæ remittunt pœnas vel obſoletas, vel fictitias.

QVARTVM ARGVMENTVM.

Quartum fundamentum indulgentiarum ex ſcriptura. Col. 1.

EX Scriptura deſumptum, quo Pontificij probare conantur, Theſaurum Eccleſię ex Sanctorum paſſionibus & operibus ſupererogatoriis congeſtum, vnde Romanus Pontifex pro plenitudine poteſtatis ſuę indulgentias diſpenſet, eſt locus Pauli Coloſ. 1. Adimpleo ea quę deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. Hanç enim Pauli ſententiam ita & intelligunt, & intelligi volunt, quod paſſionibus Chriſti, quibus peccata noſtra expiauit, & ſtipendium peccati ſuſtulit, redimens nos à maledicto legis, aliquid defuerit, quo minus plena, perfecta, conſummata, & ſufficiens ſatisfactio eſſe poſſit pro peccatis noſtris. Illum vero defectum paſſionis Chriſti ſupplendum eſſe paſſionibus Sanctorum. Et ſicut Chriſtus paſſus eſt pro nobis: hoc eſt, pro expiatione ac redemptione noſtra, ſatisfaciens paſſione ſua pro peccatis noſtris: ita Paulum & reliquos etiam pati pro Eccleſia, ſupplendo id, quod ſatisfactioni Chriſti defuit. Et illud ſuum ſupplementum voluiſſe Sanctos diſpenſari & applicari aliis, per Pontificias indulgentias ad ſatisfactionem aliquam, hoc eſt, ſicut Bonauentura loquitur, ad precium aliquod ſolutionis pro peccatis, ideo, quia precio Chriſti aliquid defuerit. Sed hæc explicatio adeo non eſt analoga fidei, vt piæ mentes ex animi ſerio exhorreſcant, ſi quis dicat, paſſionibus Chriſti aliquid defuiſſe, quò minus plena, conſummata & ſufficiens fuerit ſatisfactio & expiatio pro peccatis noſtris. Ideo enim perſonam Mediatoris oportuit Deum & hominem eſſe, vt obedientia & paſſio ipſius eſſet æquiualens, ſufficiens, imo ſuperabundans λύτρον pro peccatis noſtris. Et omnium noſtrûm peccata Pater coniecit in ipſum, percutiens ipſum propter peccata noſtra, ita vt voluerit ipſum conterere. Non enim partem iræ vel maledictionis: ſed totam iram ſuam cum vniuerſis fecibus maledictionis Pater effudit in calicem illum, quem filio Mediatori in paſſione bibendum propoſuit. Et Chriſtus in cruce traditurus Patri ſpiritum dicit: Conſummatum eſt, qua voce teſtatur, omnia ea, quæ ad expiationem peccatorum, & ad redemptionem à maledictio Legis neceſſaria erant, obedientia & paſſione ſua plene, ſufficienter, & abundanter conſummata & perſoluta eſſe. Inde Ebr. 10. ſcribitur, Legem non potuiſſe accedentes perfectos reddere. Chriſtum verò vna pro peccatis oblata victima, vnica illa oblatione conſummaſſe ſeu perfectos effeciſſe eos qui ſanctificantur. Et Ebr. 9. per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione parta. Contra ſummos hoſce articulos non tantum pugnat, verum manifeſte blaſphemat Pontificiorum explicatio. Nec Paulus poſt conuerſionem vnquam blaſphemiam illam vel in mentem vel ad aures admiſiſſet, ſe ita pati pro Eccleſia, ſicut Chriſtus pro nobis paſſus eſt, vt qui ſuppleret defectum paſſionis Chriſti, Pauli enim vox eſt, Roman. 5. Per obedientiam vnius, iuſti conſtituuntur multi. Et qui exuberantiam gratiæ ac doni iuſtitiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Et 2. Corin. 5. Vnus pro omnibus mortuus eſt. Imo 1. Corinth. 1. magna vehementia inquit: Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Et 1. Iohan. 1. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, nec pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius mundi. Et Sanctos de operibus ſuis coram iudicio Dei ad ſatisfactionem, expiationem ſeu redemptionem, nec velle, ne poſse aliis aliquid commodato, ſeu vſui dare, manifeſtos textus eſt, Matth. 25. Et Pſal. 49. Nemo fratrem ſuum redimere poteſt, nec Deo precium redemptionis eius perſoluere. Hæc manifeſta ſunt. Cogitetur autem quale ſit dogma indulgentiarum, quod ex talibus mendaciis & blaſphemiis, contra ſummos & præcipuos fidei noſtræ articulos, conſtat.

Horrenda dicti Paulini deprauatio.

Refutatio huius blaſphemi ſomnij.

Sed excipiunt, tamen textus dicit: Paulum adimplere ea, quæ deſunt paſſionibus Chriſti, Reſpondeo: Ne vetus quidem tranſlatio dicit, paſſioni Chriſti aliquid deeſse: ſed quæ deſunt paſſionum Chriſti. Et ὑςερήματα Paulus vocat, quæ ex paſſionibus Chriſti adhuc reliqua ſuperſunt, Nunquid vero Chriſto in ſua perſona amplius patiendum erit? Nequaquam. Paulus enim dicit Rom. 6. Chriſtus reſurgens ex mortuis vltra non moritur, mors illi amplius non dominabitur: quod enim mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel. Sed quia fratrum ſuorum afflictiones ad ſe refert, tanquam membrorum ad caput, ſicut inquit: Saule quid me perſequeris? Omnium igitur Sanctorum afflictiones ſunt

De phraſi Paulina, Coloſ. 1.

ὑςερήματα Paſſionum Chriſti.

ὑστερήματα, reliquię paſſionum Chriſti. Nam & totum corpus, hoc eſt, membra vnà cum capite appellatione Chriſti intelliguntur, 1. Corint. 12. Chriſtus igitur ſemel paſſus eſt in ſe pro redemptione mundi. Patitur autem adhuc quotidie in mẽbris ſuis, quorum paſſiones ad ſe, quia caput eſt corporis, refert. Et afflictiones Sanctorum vocantur παθήματα Chriſti, vt hac ipſa appellatione dulceſcat Crux piis. Nam dicimur Chriſto συμπάσχειν, vt conformes efficiamur imagini ipſius, Rom. 8. & ſequamur veſtigia eius, 1. Pet. 2. ita 2. Cor. 1. Paſſiones Chriſti abundant in nobis, vt ita per Chriſtum abundet & conſolatio. Et 1. Pet. 4. Sicut communicatis paſſionibus Chriſti, ſeu cõſortes eſtis afflictionum Chriſti, ita & in reuelatione gloriæ eius exultabitis. Paulus itaque nihil aliud dicit, quàm ex iis afflictionibus, quæ reſiduæ adhuc reſtant ſeu ſuperſunt, ferendæ corpori Chriſti, ſe tanquam membrum illius corporis non poſtremum menſuram ſuam implere. Quod verò dicit, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, nequaquam intelligit, ſe ita pati pro Eccleſia, ſicut vnus Chriſtus paſſus eſt pro omnib., 2. Cor. 5. Dicit enim 1. Cor. 1. Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? Sed quòd hoc loco dicit, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, hoc Phili. 1. planis verbis explicat: Quæ mihi acciderunt, ad profectum & confirmationem Euangelij euenerunt. Multi enim meo exemplo moti animoſius confitentur Euangelium. Et ea occaſione etiam in ipſo prętorio innotuit doctrina de Chriſto. Et hoc loco Col. 1. dicit, ſe pati pro Eccleſia, non vt redemptorem, ſed vt miniſtrum Eccleſię, diſpenſantem & implentem prędicationem Euangelij, in cuius veritatis teſtimonium & confirmationem tot afflictiones patiatur. Et quod ad Phraſin attinet, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, Paulus eadem Phraſi etiam alibi vtitur, addita certa explicatione, vt 2. Cor. 1. Si tribulamur, id fit pro veſtra conſolatione & ſalute: non quòd Pauli tribulationes mereãtur Corinthiis ſalutem, ſed quia veſtra, inquit, ſalus efficax eſt in tolerantia earundem afflictionũ: certi enim ſumus, quòd ſicut participes eſtis paſſionum, ita futuri ſitis & conſolationis. Et 2. Cor. 4 de ſuis afflictionibus inquit: Omnia hæc propter vos, non ſicut Chriſtus propter vos incarnatus & paſſus eſt: ſed addit explicationem, vt gratia abundans (ſcilicet in patientia, perſeuerantia, & liberatione) per multos in gratiarum actione abundet in gloriam Dei. Manifeſtum igitur eſt, & ex vocabulis, & ex rebus ipſis, locum illum Pauli prorſus non ſuffragari commento indulgentiarum Pontificiarum.

De formula loquẽdi, ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας.

QVINTVM ARGVMENTVM.

Quintum argumentum Pontificiũ ad ſtabiliendum dogma de indulgentiis. Lindanus. Locus 2. Cor. 8. an de indulgentiis loquatur.

QVod ex Scriptura pro indulgentiis texunt, legeram antea apud Scholaſticos & riſeram, tàm impertinentia (ſicut vulgus loquitur) allegata. Sed video Lindanum etiam, & alios Pontificios ſcriptores, cùm melioribus deſtituantur, eodem argumento vti. Paulus enim 2. Cor. 8. exhortatione ad contribuendas Eleemoſynas pro pauperibus Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, hac vtitur ſententia. In præſenti tempore veſtra abundantia illorũ inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Hanc verò Pauli ſententiam quæſtores indulgentiarum ita ad ſuam nundinationem torquent: Corinthij abundabant, inquiunt, pecunia, ſed inopes erant meritorum: Contra verò Sancti Hieroſolymitani abundabant meritis ſpiritualibus, à pecunia verò malè parati erant. Fingunt igitur Paulum inſtituiſſe talem permutationem ſiue nundinationem inter ipſos, vt Corinthij præberent manus adiutrices, conferendo largè pecuniam, & pro illa pecunia Sancti ex operibus ſuis ſupererogationis ſupplementum inopiæ Corinthiorum venderent, quod ad ſatisfactionem pro peccatis attinet. Ita quidem quæſtores indulgentiarum. Sed Paulus ſeipſum, quid velit, explicat. Tractans enim eandem materiam, de contributione eleemoſynarum pro pauperibus Hieroſolymitanis, Roman. 15. inquit: Gentes debitores ſunt Sanctorum, qui ſunt Hieroſolymis. Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt Gentes, debent & ipſi in carnalibus miniſtrare illis. Quid verò per ſpiritualia intelligi velit, ipſe disertè explicat, 1. Corinth. 9. Loquens enim de prædicatione Euangelij, quæ prodiit ex Hieruſalem ab Apoſtolis, inquit: Si ſpiritualia vobis ſeminauimus, quid magni eſt, ſi carnalia veſtra metamus? Vnde verò inopię noſtræ in ſpiritualibus, quod ad redemptionem, remiſſionem, ſatisfactionem, expiationem peccatorum, iuſtitiam, ſalutem, & vitam æternam attinet, ſupplementum petendum ſit, in eodem loco, 2. Corinth. 8. expreſſè explicat Paulus: Hæc, inquit, gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti eſt, quod propter nos, cùm diues eſſet, pauper factus ſit, vt nos illius paupertate diteſceremus. Et ad Roman. 1. & 5. In vno Ieſu Chriſto eſt exuberantia gratiæ & iuſtitiæ ad vitam. Eſt enim plenus gratia & veritate, vt ex plenitudine eius omnes accipiamus gratiã pro gratia. Nequaquam igitur Paulus vult merita ſupererogationis vendenda eſſe aliis pro pecunia, ſicut Pontificij quæſtores fingunt. Eſt enim Scripturæ ſententia: Pecunia tecum ſit in perditionem, quia ſpiritualia exiſtimaſti pecuniis comparari, Acto. 8. Sed hoc tantùm dicit Paulus in illa ſua ſententia: quia prędicationem Euangelij, quo antea caruiſtis, à Hieroſolymitanis accepiſtis, ergo debetis ipſis hanc gratitudinem, vt externam ipſorum inopiam veſtris eleemoſynis ſubleuetis.

Refutatio.

SEXTVM ARGVMENTVM.

Sextum fundamentum indulgẽtiarum: Credo cõmunionem Sãctorum.

POſtremò fingunt, diſpenſationem ſeu nundinationem indulgentiarum fundatam eſſe in articulo illo fidei, quo credimus communionem Sanctorum. Communionem enim largius & latiſſimè interpretantur de meritis operũ ſupererogationis, quę non ſolis factoribus propria, ſed communia ſint omnibus fidelibus collata, in commune quaſi Eccleſiæ ærarium, ad quod ſolus Papa claues habeat, & pro data pecunia inde cuilibet vendat, quantum viſum fuerit. Hæc profectò ampliſſima eſt conſequentia, quæ ex quouis, quiduis audet conficere. Falſum enim & Scripturę contrarium eſſe in prioribus partibus euidentiſſimè oſtendimus, credentes ſuis bonis operibus poſſe, non tantùm pro ſuis peccatis ſatisfacere, & ſibiipſis ſalutem & vitam æternam promereri: ſed poſſe propterea multa ſupererogare, quibus ad ſolutionem pro ſuis peccatis, & ad meritum vitę æternæ poſſint accommodari

modari & imputari. Solius enim Chriſti obedientia & paſſio, expiatio, ſolutio & ſatisfactio eſt pro peccatis noſtris & precium eu meritum vitæ æternę, & ſolius Chriſti obedientia credentibus imputatur ad iuſtitiam & ſalutem. Articulus igitur ille fidei, nequaquam loquitur de ali communione, qualem in ſuis indulgentiis Pontificij fingunt, quæ Scripturæ ignota eſt: Imò quæ contra Scripturam pugnat, & contumelioſa eſt in Chriſtum. Et etiamſi per impoſſibile fingeretur: articulum illum fidei tale quid continere: qua quæſo conſequentia nundinationes & Bullæ Pontificiæ attexerentur? Certè articulus ille fidei Catholicus eſt omnium temporum. Sed Pontificias indulgentias tot vetuſtas, ſicut mox oſtendemus, ignorauit. Et Græca Eccleſia impoſturas iſtas nunquam recepit.

Sententia verborum Symboli, communio Sanctorũ.

Conſideretur autem quæ ſit iuxta Scripturam articuli illius ſententia: ita enim apparebit, quemadmodum Pontificij commento ſuo, de indulgentiis, pręcipuos fidei articulos deprauent, neceſſarias conſolationes obruant, & pro auro verbi Dei non carbones: ſed ſtercora damna, fraudes, & impoſturas traditionum humanarum ſupponant. Veteres enim verba illa de communione Sanctorum, in explicatione ſymboli Apoſtolici vix habent: ſed addita fuerunt, non vt peculiarem articulum conſtituerent ſed vt eſſent declaratio præcedentis articuli de Eccleſia Catholica, quòd ſcilicet ſit cœtus & cōgregatio, ſeu ſocietas illorum, qui Spiritu Chriſti ſanctificantur, & membra ſunt vnius myſtici corporis ſub capite Chriſto. Nam *κοινωνία* etiam pro ſocietate accipitur. vt Galat. 2. Luc. 5. & 2. Cor. 8.

Eccleſia cur dicta ſanctorum communio I.

II. Deinde quia Eccleſia, ſicut Irenęus loquitur, eſt tanquam diues repoſitorium, in quod omnia bona & beneficia ſpiritualia ſanguine Chriſti acquiſita, quæ ad remiſſionem peccatorum, & vitam æternam conſequendam neceſſaria ſunt, Deus depoſuit, vt verbo & Sacramentis credentibus diſpenſetur: Et quia vnus eſt Deus, vna fides, vnum Baptiſma, vnus Chriſtus, vna iuſtitia & vita æterna, quæ ex æquo omnibus credentibus in Eccleſia proponuntur & applicantur: Ita, vt credentes communiter omnes habeant communionem ſeu participationem eorum bonorum, quæ in ſequentibus articulis de remiſſione peccatorum, & de vita ęterna continentur. Inde conſolatione dulciſſima Eccleſia vocatur communio Sanctorum. Licet enim dona in ſanctis ſint differentia, tamen quod ad remiſſionem peccatorum & vitam æternam attinet, communio eſt omnium Sanctorum, qui communiter, ſimiliter, & ex æquo omnes gratia Dei, propter meritum Chriſti, fide accipiunt remiſſionem peccatorum & vitam æternam. Ideo enim in Symbolo coniuncti ſunt illi articuli, communio Sanctorum, remiſſio peccatorum, & vita æterna.

III. Tertiò, quia Sancti membra ſunt vnius corporis, officia igitur charitatis inter ipſos communia ſunt & eſſe debent, ſicut exemplo membrorum in corpore humano Paulus illud oſtendere & explicare ſolet. Et hæc eſt Sanctorum communio iuxta Scripturæ interpretationem. Nequaquam autem, vel de meritis ſupererogationis, vel de Pontificiis indulgentiis articulus ille fidei loquitur: Paulus enim iuſtitiam, remiſſionem peccatorum, & vitam æternam docet à capite ſubminiſtrari membris Eccleſiæ. Ex eius enim plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Quàm inſigni igitur deprauatione Pontificiæ indulgentiæ in illum fidei articulum intendantur, manifeſtum eſt.

Hæc ſunt præcipua argumenta ex Scriptura, quibus Pontificij falsò, fraudulenter, & malitioſè conantur Romanenſes indulgentias probare, & ſtabilire. Quæ enim præterea afferre ſolent, vel ad hæc capita referri poſſunt, vel indigna ſunt, quibus reſpondeatur, vt quod quidam adducere ſolent ex Pſalmo 119. Particeps ſum ego omnium timentium te. Dauid enim hoc tantùm dicit, quòd non priuatim apud ſe tantùm credat, confeſſionem verò metu periculi fugiat: ſed quòd diſiungat ſe ab impiis, (ſicut inquit, Funes impiorum circumplexi ſunt me, ſed legis tuæ non ſum oblitus) quodque publica cōfeſſione oſtendat, ſe ſocium eſſe omnium, qui timent Dominum, & cuſtodiunt mandata eius (חבר enim ſocium ſignificat) & Græci reddiderunt *κοινωνὸν*, quod ſocium ſignificat, Luc. 5. 2. Cor. 8. Inde verò indocti fecerunt Pontificiale Participium, capiens in nundinationibus indulgentiarum partem à populo, partem à clero, partem ab vtroque. Lindanus pro ærario indulgentiarum Pontificiarum allegat illud Pſal. 121. Cuius participatio eius in idipſum, cùm non ignoret Pſalmum hoc dicere: Ieruſalem ædificatam eſſe, vt ſit ciuitas, in qua ſit coniunctio ſeu conſociatio talis, ſicut mox declaratur, vt illuc aſcendant tribus Domini ad teſtimonium Domini & ad iudicia. Præterea non defuerunt, qui ad negocium indulgentiarum detorſerunt illud Pſalm. 149. Ad faciendam vindictam in nationibus, ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manibus ferreis, vt faciant in eis iudicium conſcriptum. Sed hoc modo etiam Alcorani commenta ex Scriptura probari poterunt. Deſino igitur ſimilia deliramenta recitare.

Inepta allegationes Scripturæ.

Lindani teſtimonium pro indulgentiarum aſſertione.

CAPVT IIII.

QVOD INDVLGENTIAE PONTIFICIAE, ſicut ſuprà eas deſcripſimus, primæ & veteri Eccleſiæ, hoc eſt, vniuerſæ, veræ, eruditæ, puriori antiquitati, per annos fermè mille & ducentos prorſus ignotæ fuerint.

IN cæteris controuerſiis Pontificij veterum quorundam Scriptorum ſeu Patrum ſententias, & antiquitatis conſuetudines quaſdam producere ſolent. In hac verò de indulgentiis diſputatione, non poſſunt, vel vlla Patrum teſtimonia, vel vlla veteris Eccleſię exempla proferre, quòd talis vel doctrina, vel vſus talium indulgentiarum vllo vnquam tempore, vſq; ad annos poſt natum Chriſtum mille ducentos in veteri Eccleſia fuerit, ſicut Italica Pontificiorum practica habet: & ad huius rei probationem nullum certius & efficacius argumentum eſt, quàm propria ipſorum aduerſariorum confeſſio. Durandus enim disertè hoc fatetur hiſce verbis: De indulgentiis pauca dici poſſunt per certitudinem, quia nec Scriptura expreſſè de eis loquitur, ſancti etiam Patres, Ambroſius, Hilarius, Hieronymus, Auguſtinus minimè

Indulgentia deſtituuntur omni vetuſtatis teſtimonio.

Fatentur hoc ipſi Pontificij. Durandus.

Antonin.

loquûtur de Indulgentiis. Antoninus etiam hoc fatetur illis verbis: De indulgentiis nihil expreſsè habemus ex ſacra Scriptura: nec etiam ex dictis antiquorum Doctorum, ſed Modernorum. Addunt quidem, quod vulgò dicatur, Gregorium circa annum Domini 600. in Romanis ſtationibus dediſse ſeptennes indulgentias. Sed audi quid

Magiſter Angularis

Magiſter Angularis ad VVeſselum ſcribat, circa annum Domini 1470. Verum eſt, inquit, de indulgentiis nihil expreſsè ex ſacra Scriptura haberi, nihil de his veteres ſcripſiſse Doctores, quanquam Gregorius dicatur, quod tamen nuſquam legi, ſeptennes Romanis in ſtationibus indulgentias collocaſse. Audis ipſos Pontificios fateri illud, quod dicatur de Gregorij indulgentiis, nuſ-

Gregorij indulgētia fabuloſa.

quam legi. Nam nec ex Gregorij ſcriptis, nec ex vllis hiſtoriis oſtendi hoc poteſt: ſed fabulæ, vel, ſicut Terentius loquitur, λῆροι ſunt. Et poſt patrū etiam tempora, ſi ordine recenſeantur Scriptores Eccleſiaſtici, in nullo deprehenduntur veſtigia vel doctrinę, vel praxeos de indulgentiis, ne apud poſteriores quidem, qui ante annum Domini

Nec in Lōbardo, nec in Gratiano extant indulgentia.

1200. ſcripſerunt, vt ſunt, Rupertus Tutienſis, Anshelmus, Bernhardus: imò nec apud Magiſtrum Sententiarum, nec in Decreto Gratiani quicquam habetur de Pontificiis indulgentiis. Hæc maniſeſtiſſima ſunt. Et Roffenſis hoc non

Roffenſis teſtimoniū

diſſimulat. Inquit enim: Multos fortaſse mouet, indulgentiis iſtis non vſque adeò fidere, quòd earum vſus in Eccleſia videatur fuiſse recentior, & admodum ſerò repertus apud Chriſtianos. Et

Cur veteribus ignota indulgentia.

poſtea reſpondet: In primitiua Eccleſia non tàm neceſsariam fuiſse, ſiue Purgatorij, ſiue indulgentiarum fidem, atque nunc ſit. Item inquit: Quamdiu nulla fuerat de purgatorio cura, nemo quæſiuit indulgentias: Nam ex illo pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio. Si tollas purgatorium, quorſum indulgentiis opus erit? Cum itaque purgatorium tàm ſerò cognitum ac receptum Eccleſiæ fuerit vniuerſæ: quis de indulgentiis mirari poteſt, quod in principio naſcentis Eccleſiæ nullus fuerit earum vſus? Cœperunt itaque indulgentiæ, poſtquam ad purgatorij cruciatus aliquandiu trepidatum fuerat. Hæc Roffenſis.

Veteres doctores repugnant indulgentiarum commento.

Petrus Lōbardus

Auguſtin.

Nec verò tantùm deſtituuntur veterum teſtimoniis Pontificiæ indulgentiæ: ſed contrarium prorſus docent veteres. Longobardus enim lib. 4 diſt. 17. dicit: Deum tunc tegere pœnitentium peccata, quando ad pœnam non reſeruat, ſed debitum pœnæ remittit. Idque probat Auguſtini ſententia, qui locum Pſal. 32. Beati quorum tecta ſunt peccata, ita exponit: Tecta peccata, id eſt, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccatū, noluit aduertere, ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, hoc eſt, punire ſed ignoſcere. Et addit: Deum videre peccata, eſt ea ad pœnam imputare: Auertere autem faciē à peccatis, eſt ea ad pœ-

Chryſoſt. contra indulgētias.

nam non reſeruare. Et Chryſoſt. Hom. 5. in Epiſt. ad Phylem. expreſsè dicit: Ad impetrandam peccatis noſtris veniam, non opus eſse, vel pecunias impendere, vel peregrinando ad loca longinqua tranſire: Verba ipſa Chryſoſtomi adſcribam: οὐδὲ γὰρ δεῖ λύτρων τῶν ἁμαρτημάτων, οὐδὲ πόνων ἀποδημίας, οὐδὲ δαπάνης χρημάτων, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλου οὐδενός, ἀλλ' ἁπλῶς προαιρέσεως [illegible] hoc eſt, via ſolutionis ſeu remiſſionis peccatorum, nec laboribus indiget, ne pecuniarum expenſa: ſeu vlla aliqua alia re: ſed ſimpliciter tantùm bono propoſito. Non opus eſt peregrinationem ſuſcipere, nec vltra montana aut externa loca petere, aut pericula adire: ſuſtinere, &c. Eandem ſententiā habet Auguſtinus Sermone de Martyribus: Non dixit Deus, Vae in Orientem, & quære Iuſtitiā: nauiga vſque ad Occidentem, vt accipias indulgentiam. Dimitte inimico tuo, & dimittetur tibi. Indulge, & indulgebitur tibi. Non opus habes inquirere peccatorum tuorum indulgentiā, ſi vis, intus in cellario cordis tui poteris inuenire.

Bernhardus.

Bernhardus etiam Sermone primo de Aduentu: Non te oportet ô homo, maria transfretare, non penetrare nubes, non tranſalpinare neceſse eſt. Non grandis tibi oſtenditur via, vſque ad temetipſum, Occurre Deo tuo: prope enim eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo. Chryſoſtomus

Chryſoſtomus.

Hom. 38. in Matt. Templum Dei ſpeluncam facit latronum, qui lucra terrena ſectatur, cultúſque religioſi eo modo, non tàm cultus eſt Dei, quàm iniqui negociationis occaſio. Nam quotidie Ieſus ingreditur templum, & eiicit omnes vendentes gratiam Dei. Suprà etiam cùm de reliquiis Sanctorum diſputaremus, oſtendimus, Gregorium Nyſsenum integram orationem oppoſuiſse perſuaſioni de peregrinationibus ad loca Hieroſolymitana. Atqui pecunia & peregri-

Nerui Pontificij indulgentiarum pecunia & peregrinationes.

nationes ſunt nerui indulgentiarum Pontificiarum, quos oſtendimus non tantùm deſtitui, verumetiam oppugnari & refutari teſtimoniis veteri Eccleſiæ. Quale igitur dogma ſit de Pontificiis indulgentiis, inde æſtimari poteſt, quòd I. Scripturæ documentis & exemplis prorſus deſtituitur. II. quòd repugnat præcipuis &

Concluſio de fundamentis indulgentiarum.

manifeſtis fidei noſtræ articulis. III. quòd veteris & veræ antiquitatis in Eccleſia nulla habet, vel teſtimonia vel exempla. IIII. cuius fundamenta veterum ſententiis improbata, reſecta & refutata ſunt. Et tamen Tridentini Con-

Tridentinorum impudentia.

cilij impudentia non veretur fingere, poteſtatem conferendi indulgentias, quales in Pontificia Eccleſia vſitatæ fuerunt, à Chriſto Eccleſiæ conceſsam, qua antiquiſſimis etiam temporibus Eccleſia vſa fuerit: cùm manifeſtiſſimum ſit, ad probandas Pontificias indulgentias, ſicut ſuprà deſcriptæ ſunt, ne vnum quidem certum & idoneum veteris Eccleſiæ ſeu teſtimonium ſeu Exemplum afferri poſse. Quod enim ex ritibus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia quidam ſubſidia Pontificiis indulgentiis conſcribere conantur: oſtendemus prorſus alienum & peregrinum eſse.

HISTORIA DE INDVLGENTIIS, hoc eſt, quomodo ex ritibus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia, ex mulctarum Canonicarum relaxatione, commutatione, ſeu redemptione, poſteris temporibus nouum genus indulgentiarum extructum ſit.

Lindanus, animaduertens quàm inuidioſum & pudendum ſit, tàm recens eſse commentum Pontificiarum indulgentiarum, vt nullo probato & idoneo vel teſtimonio vel exemplo veteris Eccleſiæ, per annos à nato Chriſto fermè 1200. probari poſſit: conatur Lectoribus

fucum

Lindanus ex ritibus canonicarū ſatisfactionū conatur indulgentias probare.

fucum facere ex hiſtoria canonicarum ſatisfactionum veteris Eccleſiæ. Quia enim illæ ſæpius leguntur imminutæ, decurtatæ, & relaxatæ, quando pœnitentium animus ſatis videbatur exploratus: contendit eandem etiam eſſe rationem indulgentiarum Pontificiarum, & eodem illas fundamento niti, cùm non ignoret, ritus illos veteris Eccleſiæ longè diuerſos eſſe à nundinatione Pontificiarum indulgentiarum, id quod ad oculum (quod dicitur) oſtendi poteſt, ſi deſcriptio Pontificiarum indulgentiarum, ſuprà expoſita, ad ritus publicæ pœnitentiæ veteris Eccleſiæ conferatur. Ne itaq; Lector fuco illo turbetur, de iſto Lindani argumento quędam dicenda ſunt. Vtq; refutatio ſine Lectoris tædio cum aliquo fructu fieri poſſit, hiſtorica obſeruatione oſtendemus, qui fuerint ritus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia, propter quas cauſas, & quo fine canonicæ illæ mulctæ lapſis fuerint vel impoſitæ, vel relaxatæ, quomodo progreſſu temporis in rigorem & auſteritatem non tolerandam euaſerint, vt de commutationibus earum fuerit cogitandum, quæ prauæ, ſuperſtitioſæ, & impiæ opiniones, ritibus illis ſenſim acceſſerint: & quomodo tandem aliæ Satisfactiones, & nouæ Indulgentiæ, excogitatis aliis cauſis & finibus, excogitatæ fuerint, quæ in turpiſſimum quæſtum exierunt. Cuius nundinationis menſas, gratiam Dei turpiter cauponantes, cùm Chriſtus verbo ſuo per Miniſterium Reuerendi viri Dn. D. Martini Lutheri potenter euertiſſet, & ex templo ſuo profligaſſet, ita, vt impudentes & profligatæ iſtæ Romanenſium Trapezitarum quæſturæ, toti iam mundo fœteát: Tàm bonus tamen lucri odor eſt ex re qualibet, vt Tridentinum Concilium nundinationes iſtas ſub interminatione Anathematis Eccleſiæ rurſus obtrudere non vereatur. Hæc hiſtorica obſeruatio multas diſputationes illuſtrabit, veram originem Pontificiarum indulgentiarum oſtendet, & monebit, quàm periculoſum ſit, humanis traditionibus, bona licet intentione inſtitutis & ſuſceptis, Eccleſiam obligare, & conſcientias onerare.

Hiſtoria de publica veterū Eccleſia pœnitētia & ſatisfactionibus canonicis.

DE RITIBVS PVBLICAE POENITENTIAE, ſiue quales fuerint canonicæ Satisfactiones in veteri Eccleſia.

Quibus publica pœnitētia impoſita fuerit.

HOc igitur conſtat, veterem Eccleſiam eos qui in perſecutione, vel fidē Chriſti abnegaſſent, vel Idolis ſacrificaſſent, vel in hæreſin incidiſſent, vel in alia grauia & manifeſta flagitia lapſi eſſent, non leuiter aut ſtatim ad primam pœnitentiæ ſignificationem, in Eccleſiam recepiſſe, & ad communionem admiſiſſe: ſed pro publicis criminibus publicam etiam, ſiue in publico, agi volebant pœnitentiam. Et ad publicam illam pœnitentiam adhibebant varios externos ritus: partim vt Eccleſia ſuam ſolicitudinem, purgationem, indignationem, timorem, deſiderium, æmulationem, & vindictam erga publica, notoria, & grauia crimina oſtenderet: partim vt & ipſi pœnitentes publicis, manifeſtis, externis & viſibilibus ſignis ac teſtimoniis, dolorem animi ſui de peccato fidem, ſuam ſeriò quęrentem reconciliationem, ac propoſitum & ſtudium emendationis, toti Eccleſiæ oſtenderent & teſtatam facerent. Ritus illos publicæ pœnitentiæ Græci, ſicut eſt apud Sozomenum lib. 7. cap. 16. vocarunt ἐπιτίμια καὶ τιμωρίας, hoc eſt caſtigationes, pœnas ſeu mulctas Eccleſiaſticas vel canonicas, Et in Baſilij regulis talia ἐπιτίμια pro lapſuum diuerſitate varia extant deſcripta Latini vocarunt ſatisfactiones, inde & ideo, ſicut inquit Auguſtinus in Enchiridio cap. 65. Quia enim dolor alterius cordis plerunque occultus eſt alteri, conſtituuntur tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur peccata. Et quia Latina lingua, alicui ſatisfacere, intelligit ſtudium ſuum alicui declarare & probare, in ea ſignificatione Cyprianus & Auguſtinus opera illa pœnitentiæ aliquando dicunt ſatisfacere Deo. Illis enim pœnitentes declarant & approbant ſe Deo, quòd non ſimulent aut fingant, ſed ſeriò agant pœnitentiam, ſicut ſcriptum eſt. Ionæ 3. Vidit Deus opera Niniuitarum, quòd conuerſi eſſent à viis ſuis malis. Quia verò verbum Satisfacere Latinis, ſicut Aſconius annotauit, vulgò ſignificat tantum facere, quantum irato homini ad vindictam ſatis eſt, ad obedientiam & paſſionem Chriſti rectè accommodatur vocabulum Satisfactionis. Incommodius verò & arrogantius eſt, ſi operibus pœnitentiæ tribuatur, præſertim cùm euentus oſtenderit, ex vulgari ſignificatione vocabuli Satisfactionis, honorem expiationis, propitiationis, perſolutionis, & compenſationis pro culpa & pro pœna peccatorum noſtrorum, a Chriſto ad noſtra opera tranſlatum, vel certè inter Chriſtum & inter nos diuiſum. Et appellationem Satisfactionis iuxta vulgarem ſignificationem ſtatim ſub initium aliquid incommodi rebus ipſis attuliſſe, ex Cypriani diſputationibus apparet. Aſtexanus certè in Summa ſic dicit, ſatisfactionem culpam pręteritam recompenſando curare: Et ſatisfactionem eſſe iniuriæ illatæ recompenſationem, ſecundum iuſtitiæ æqualitatem. Græcorum verò appellationes magis propriæ & ſignificantes ſunt, quæ cum Paulinis vocabulis, 2. Cor. 7. pulchrè conueniunt: quod enim Paulus vocat ἐκδίκησιν, hoc Sozomenus vocat δίκην ἐπιτιμίας καὶ τιμωρίας. Sed de rebus ipſis iam quædam annotabimus.

Publica pœnitētia ritunū cauſa.

Appellationes rituū.

Satisfactionis vocabulum vnde natum ſit.

Satisfactionis vocabulum incommodum.

Aſtexanus de ſatisfactionibus.

Græcorum appellationes.

Prima igitur publicæ pœnitentiæ origo ex Apoſtolicę Eccleſię conſuetudine ſumpta eſt, quę qualis fuerit, ſuprà in explicatione loci Paulini, 2. Cor. 2. & 7. oſtendimus, & exemplum peccatricis, Luc. 7. idem oſtendere videtur. Quæ ideo diligentius obſeruanda ſunt, ex eorum enim conſideratione & collatione intelligi poteſt, quomodo poſteris temporibus ſubinde alia acceſſerint, & quomodo ab Apoſtolica origine paulatim longius diſceſſum ſit. Euſeb. lib. 3 cap. 17. ex Clemente deſcribit narrationem, quæ licet canonica non ſit, quædam tamen veſtigia monſtrat Apoſtolicæ conſuetudinis, quædam verò addit, quæ quomodo Apoſtolorum ſcriptis & exemplis conſentanea ſint, Lector iudicet. Cùm enim Adoleſcens, quem Ioannes apud Epiſcopum quendam educari, & ad miniſterium Eccleſiæ inſtitutione formari voluerat, latronum dux factus fuiſset: Ioannes ad ipſum profectus, ita eum reuocaſse ad pœnitentiam ſcribitur: Ne formides, adhuc tibi ſalutis ſpes reliqua eſt. Ego Chriſto pro te rationem reddam, & ſi opus ſit,

Origo publica pœnitentia ab Apoſtolis.

Exemplū publica pœnitentia tempore Apoſtolorum.

Hiſtoria de adoleſcente Ioannis Euangeliſta.

tuam mortem lubens in me deriuabo, ſicut Chriſtus mortem pro nobis opperiit: Conſiſte, crede, Chriſtus me ad te miſit. Ille, abiectis armis, oculis humi defixis conſtitit, poſtea tremens amare fleuit: Ioannem deinde ad ſe accedentem, cōplexus eſt gemitibus & vlulatibus, quoad poterat ἀπολογούμενος, quod recens Pontificius interpres Chriſtophorſonus ita reddit: pro culpa ſatisfecit. Vt enim Satisfactiones ſuas ſpecie aliqua vetuſtatis circũdent Pontificij, ſicut 2. Cor. 7. ἀπολογίαν reddiderunt ſatisfactionem: ita huic loco Euſebij Satisfactionem interpres infarſit, & quidem pro culpa dicit Latronem iſtum ſatisfeciſſe, quod ne Scholaſtici quidem dicere audent. Significat autem ἀπολογεῖσθαι, crimen vel excuſare, vel diluere, vel ratione reddita aliquid defendere, quæ ſignificationes huic loco conuenire non poſſunt: neque enim pœnitentis eſt, peccata vel excuſare vel defendere. Significat autem præterea ἀπολογεῖσθαι, reum eſſe, & culpam ſeu crimen deprecari, quæ ſignificatio huic loco pulchrè conuenit, quod ſcilicet latro ille lamentis oſtenderit, ſe reatum ſuum agnoſcere, & culpam ſerio deprecari. Quales igitur fuerint veterum Satisfactiones (ſi ita loqui libeat) ea hoc loco patet. Addit autem Clemens, Ioannem interpoſito iuramento ſpopondiſſe, ſe ipſi, cùm deaterram homicidij ream occultaret, à Seruatore veniam ſeu remiſſionem precibus ſuis inuenturam. Atq; ita, inquit Clemens, ipſum ad Eccleſiã reduxit, crebris orationibus ἐξαιτούμενος rei culpam deprecans, continuis ieiunijs συναγωνιζόμενος, vnà cum reo concertans, animúmque eius conſolationibus verbi diuini erigens & confirmans, nec prius inde diſceſſit, quam ipſum Eccleſiæ reſtituiſſet. Et hanc pœnitentiam Clemens vocat ἀνάστασιν βλεπομένην, reſurrectionem à peccatis viſibilem, publicam, ſeu externam, in qua publicas ſeu communes preces Eccleſia meritò adiunxit. De illis enim ſcriptum eſt, Iaco. 5. Si in peccatis fuerit, remittentur ei. Et 1. Ioan. 5. Si quis viderit fratrem ſuum peccare, petet, & dabit ei vitam. Quod verò narratio Clementis dicit, latronem illum conuerſum, lachrymarum vnda ſecundò baptizatum, interpretatione & mitigatione valde commoda opus habet, ſicut, quod Ioannes ſcribitur dixiſſe, ſe Latronis iſtius mortem ſuſcepturum, ſicut Chriſtus noſtram.

Chriſtophorſonus interpres Euſebij. Apologia quid.

Incõmodè dictum.

Ad hanc formam reliqua etiam exempla publicæ pœnitentiæ, quæ in hiſtoriis extant, congruunt, niſi quòd ſubinde noua quædam additamenta acceſſerunt: vt quod Euſe. lib. 5. cap. 27. ſcribit de Natalio, reuerſo ab hæreſi Theodoti, quæ Chriſtum ſolum hominem eſſe blaſphemabat, quod ſacco indutus & cinerib. aſperſus, cum magno mœrore & lachrymis ad pedes Zepherini Epiſcopi ſe proſtrauerit aduoluẽs ſe pedibus, non modò clericorum, ſed & laicorum, ita vt Eccleſia Chriſti commiſerata & condolens, lamentis vnà ſe dederet. Cúmque multis precibus vſus fuiſſet, & vibices plagarum, quos in viſione ab Angelis accepiſſet, oſtendiſſet, via tandem in communionem Eccleſiæ receptus fuit. Ita lib. 6. capit. 35. Sidonius & Celerinus à Nouato ad Eccleſiam reuerſi ἀποδυράμενοι καὶ μεταγνώσαντες, lachrymis, dolore & pœnitentia deplorarunt, quòd ab Eccleſia deſciuiſſent, ac præſente tota Eccleſia, maleficia Nouati denunciarunt. Et

Natalius quomodo egerit publicã pœnitentiam.

Sidonius & Celerinus quomodo.

ibidem alius à Nouato ad Eccleſiam reuerſus peccatum ſuum publicè confitetur & deplorat, ac poſtea recipitur. Et cap. 27. ſcribit, quod Epiſcopus Philippum Imperatorem Chriſtianum, propter multa ab ipſo commiſſa, non prius admiſerit ad communionem piorum in Eccleſia, quàm exomologeſin feciſſet, & ſe collocaſſet inter eos, qui propter lapſus (ἐξεταζομένων) publicè explorabantur ſeu examinabantur, & locũ pœnitentium occupabant. Vbi verbũ ἐξετάζεσθαι, quod inquiſitionem ſeu examinationem alicuius ſignificat, de publica pœnitentia vſurpatum obſeruetur, inde enim vſus ſeu finis illorum ritũum colligi poteſt.

Philip. Imp. pœnitentia.

Eodem modo Irenæus lib. 1. cap. 9. de mulieribus quibuſdam à Marco hæretico ad Eccleſiam reuerſis ſcribit: quòd in publico exomologeſin fecerint, plangentes, & lamentantes. Quid verò fuerit ἐξομολόγησιν veterum, Tertullianus explicat in libro de pœnitentia. Is, inquit, actus confeſſionis, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, Exomologeſis eſt, qua delictum Domino noſtro confitemur: non quidem, vt ignaro, ſed ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque Exomologeſis proſternendi & humiliandi hominis diſciplina eſt, conuerſionem iniungens miſericordiæ illicem. De ipſo quoq; habitu & victu mandat ſacco & cineri incubare, corpus ſordibus obſcurare, animũ in mœroribus deiicere. Cæterũ pastum & potum pura noſſe non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa, plerunq; verò ieiuniis preces alere, ingemiſcere, lachrymari, mugire dies noctéſque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis ſuæ iniungere. Hæc omnia dicit Exomologeſin continere.

Irenæus de pub. pœni.

Exomologeſis veterum & omnis ritus ex Tertull.

Ambroſius etiam lib. 1. de pœnitentia, cap. 16. ritus publicæ pœnitentiæ ita deſcribit: Volo veniam reus ſperet, petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, vt ignoſcatur obſecret, & cùm ſecundò ac tertiò fuerit dilata eius communio, credat remiſſius ſe ſupplicaſſe, fletus augeat miſerabiliter, poſtea reuertatur, pedes teneat brachiis, oſculetur oſculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt dicat Dominus Ieſus: Remiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cognoui, inquit, quoſdam in pœnitentia ſulcaſſe vultum lachrymis, exaraſſe continuis fletibus genas, ſtrauiſſe corpus ſuum calcandum omnibus, ieiuno ore ſemper & pallido, mortis ſpeciem ſpiranti, in corpore prætuliſſe.

Ambroſ. de pub. pœnit.

Et ne opus ſit ſingula percenſere, adſcribam locum Sozomeni ex lib. 7. cap. 16. vbi ritus publicæ pœnitentiæ, qui in occidentalibus Eccleſiis, & maximè in Romana vſitati fuerunt, ita deſcribit: In loco manifeſto & peculiari ſtant pœnitentes, mœſti, & veluti lugentes. Ac finita liturgia, cùm myſteriorum participes non fiant, cum planctu & lamentatione ſemetipſos in terram pronos abiiciunt: Tum ex aduerſo Epiſcopus lamentabundus accurrens, conſimiliter humi cum eiulatu collabitur, ac tota deniq; Eccleſiæ multitudo lachrymis ſuffunditur. Poſt hæc Epiſcopus primus exurgit, ac iacentes erigit, & quantum conuenit, pro peccatoribus pœnitentibus precatus, eos dimittit. Priuatim verò ſponte ſua,

Ritus publicæ pœnitentiæ in Eccleſiis occidentalibus ex Sozomeno.

Digitized by Google

te ſua, vel ieiunijs, vel lotionum ciborúmq; abſtinentia, vel alijs ſibi iniunctis, ſemetipſum affligens tempus expectat, in quantum Epiſcopus præſtituit. Præfinito autem die pœna iam quaſi debito quopiam exoluta, à peccatis abſoluitur, & in communionem recipitur.

Ad talem publicam pœnitentiam Patres olim diligenter lapſos inuitabant & exhortabantur. Ac gradus hoſce ſeruarunt: Primò, quādo ſponte ſe offerebant, ac competebant pœnitentiam ſibi dari, ſeu ſatisfactionem iniungi, maximè laudabantur. Secundò, qui verò lapſi hoc ſponte non faciebant, illos Epiſcopus publicè coram omnibus arguebat. Tertiò, quòd ſi nec tunc publicam confeſſionem ſeu pœnitentiam ſuſcipere vellent, publicè excommunicabantur, nec prius recipiebantur, quàm publicam egiſſent pœnitentiam. Quartò, vſitata etiam erat via denunciationis, vt ſi qui noſſent aliquem crimen non multis notum commiſiſſe, illum ad ſuſcipiendam publicam pœnitentiam exhortarentur. Si nollet, denunciabant hoc Epiſcopis. Et videntur hi gradus ex Scriptura primitus ſumpti fuiſſe, vt primus gradus, ex hiſtoria peccatricis, Lucæ ſeptimo. Secundus, ex Paulo, 1. Timoth. 5. Tertius, ab excommunicatione Pauli, 1. Cor. 5. Quartus, ex Regula Chriſti, Matt. 18. Fuit autem publica pœnitentia, aliquando ſolennis, cuius ritus, ſed recentiores, deſcribuntur apud Gratianum, diſt. 50. Can. 1. in capit. Quadrageſimæ. Antiquiores verò deſcribuntur in Carthaginēſi concilio 3. Can. 32. In Agathenſi, Can. 11. & 37. Et cauſa 11. Quæſt. 3. Ex concilio Arauſicano citatur hic canon: Cùm aliquis excommunicatus, pœnitentia ductus veniam poſtulat, & emendationem promittit, Epiſcopus, qui eum excommunicauit, ante ianuas Eccleſiæ venire debet, & duodecim presbyteri cum eo, & ſi ille terræ proſtratus, veniam poſtulat, & de futuris cautelam ſpondet, tunc Epiſcopus apprehenſa manu eius dextera, in Eccleſiam illum introducat, & communioni Chriſtianæ reddat. Illa verò ſolennis pœnitentia olim ſemel tantùm dabatur in Eccleſia, nec reiterabatur. Quòd ſi tales rurſus lapſi ſeria confeſſione reuertebantur ad Eccleſiam, non dabatur ipſis locus publicæ pœnitentiæ, nec tamen omnino repellebantur, ſed permittebantur quidem intereſſe prædicationi, orationi, & myſteriorum celebrationi, ſed communio ipſi non dabatur, niſi in extremis. Auguſtin. tamen poſtea talibus rurſus permiſit locum publicæ pœnitentię, Epiſt. 54. Alia verò fuit ſine ſolennitate publica pœnitentia, pro criminibus, non tàm grauibus, vel occultis ſolùm. Illa poterat ſæpius iterari. Hæc paucula de ritibus publicæ pœnitentiæ hoc loco annotare volui, vt oſtenderem ſatisfactiones, de quibus Pontificij in materia indulgentiarum diſputant, longè alias & diuerſas eſſe à canonicis veteris Eccleſiæ ſatisfactionibus: Has enim veteres pro publicis criminibus in publica pœnitentia imponebant. Pontificij verò pro priuatis, occultis, & quibuſlibet peccatis volunt iniungi ſatisfactiones. Cúmq; veterum ſatisfactiones vnà cum publica pœnitentia prorſus exoleuerint & abolitæ ſint, in Pontificia Eccleſia de inani titulo, & de vmbra rei, non amplius exiſtentis, diſputant, ac talium ſatisfactionum indulgentias vendunt, quæ nullibi iam in rerum natura extant. Potius operam dare debebant, vt vtiliſſima illa veteris Eccleſiæ diſciplina, quæ hiſce profligatis temporibus ſummoperè neceſſaria eſſet, Eccleſiæ ſine conſcientiarum laqueis reſtitueretur, quatenus ea Apoſtolicis ſcriptis conſentanea eſt, & ad ædificationem Eccleſiæ, pro ratione horum temporum, ſeruire poſſet. De talibus neceſſariis & vtilibus rebus non ſunt ſoliciti Pontificij, tantùm pro receptis ſatisfactionum ſuarum ſuperſtitionibus, & pro quæſtibus indulgentiariis dimicant. Iudicaui etiam annotationem hanc de ritibus publicæ pœnitentiæ in veteri Eccleſia ideo hoc loco repetendam eſſe, vt eò commodiùs oſtendi poſſet inclinatio ad traditiones inextricabiles, & quomodo tandem, cùm conſcientiæ eas amplius tolerare non poſſent, indulgentiarum fraudes inde extrui cœperint.

Gradus obſeruati in publica pœnitētia.

Origo horū graduū.

Ritus pœnitentia publica ſolennis & non reiterabilis.

Publica pœnitētia vulgaris & reiterabilis.

Diſcrimen inter veteres ſatisfactiones & pontificias.

QVALIS FVERIT RATIO POEnitentiæ pro occultis criminibus. Item pro quotidianis delictis in veteri Eccleſia.

ILli verò ſatisfactionum ritus, ſeu publica Eccleſiaſticarum caſtigationum ſpectacula, non omnibus, qui in exercitiis Chriſtianæ pœnitentiæ veniam peccatorum ſuorum apud Deum quærebant, imponebantur: ſed tantùm pro publicis & grauiſſimis criminibus, quibus vniuerſa Eccleſia offenſa fuerat. Ita enim dicit Canon 32. Concilij Carthaginenſi tertij. Cuius pœnitentis publicum & vulgatiſſimum crimen eſt, quod vniuerſam Eccleſiam commouerit, ante atrium Eccleſiæ manus ei imponatur. Et Auguſtinus in Enchiridio cap. 65. inquit: Sed neq; de ipſis criminibus, quamlibet magnis, remittendis, in Eccleſia Dei deſperanda eſt miſericordia agentibus pœnitentiam, ſecundum modum ſui cuiuſque peccati. In actione autem pœnitentiæ, vbi tale crimen commiſſum eſt, vt is, qui commiſit, à Chriſti etiam corpore ſeparetur, non tàm conſideranda eſt menſura temporis, quàm doloris. Verùm, quia plerunq; dolor alterius cordis occultus eſt alteri, rectè conſtituuntur ab his, qui Eccleſiæ præſunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ.

In publicis criminib. pœna.

Et inter veteres quidem Origenes & Cyprianus cohortationibus ſuis apud populum inſtiterunt, pro occultis etiam, item pro paruis & modicis peccatis, publicam exomologeſin, & vſitatas tunc ſatisfactiones, in ſe reciperent: ſicut Cyprianus Sermo. 5. de lapſis inquit: Qui fide maiore & timore meliore, quamuis nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipſum apud Sacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter confitentur, exomologeſin conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam, paruis licet & modicis vulneribus, inquirunt. Et Origenes in Pſalmo 37. inquit: Oportet peccatum non celare intrinſecus, fortaſſis enim ſicut hi, qui habent intus clauſam eſcam indigeſtam, aut humoris vel phlegmatis ſtomacho grauiter imminentia, ſi vomuerint releuantur: Ita etiam hi, qui peccauerunt, ſiquidem occultant & retinent intra ſe peccatum, intrinſecus vrgentur & propemodum ſuffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipſe ſui accuſator

Origenes, Cyprian⁹, de occultis peccatis.

fiat, dum accuſat ſeipſum & confitetur, ſimul eiicit delictum, atque omnem morbi digerit cauſam.

De occultis pub. pœnit.

Et ita quidem illi lapſos exhortati ſunt, quorum lapſus in enormibus criminibus vel occulti erant, vel intra conatum & attentationem conſtiterant. Quidam etiam exhortationibus illis moti, ſponte ſicut ex Cypriano oſtendimus, ſe detulerunt, & publicam exomologeſin ſuſceperunt. Et Origenes addidit ſimilem admonitionem in Pſalm. 37. Circumſpice, inquit, diligentiùs, cui debeas confiteri peccatum, proba prius medicum, cùm debeas languoris cauſas exponere, vt ſi is intellexerit & præuiderit talem eſſe languorem tuum, qui in conuentu totius Eccleſiæ exponi debeat & curari, ex quo fortaſſis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facilè ſanari, multi hac deliberatione & ſatis periti medici illius conſilio procurandum eſt. In Græca verò Eccleſia, ſicut ſcribit Sozomenus lib. 7. capit. 16. odioſum viſum fuit crimina occulta, tanquam in Theatro audiente Eccleſiæ multitudine, patefacere. Conſtituerunt itaque presbyterum ſecretorum tenacem, ad quem lapſi accedentes lapſus ſuos confitebantur. Ille verò lapſus illos occultos non proferebat in publicum: ſed lapſis imponebat ἐπιτίμιον, mulctam ſeu caſtigationem Eccleſiaſticam, quam oporteret ipſos publicè exoluere, vt lapſus quidem non proderentur in publicum, ex publicis tamen mulctis ſeu ſatisfactionibus Eccleſia intelligeret ipſos grauiter deliquiſſe. Et hæc in libello, quo Auguſtini titulo fertur, de dogmatibus Eccleſiaſticis, capite 53. vocatur ſecreta ſatisfactio, quæ fiebat mutato habitu ſeculari. Verba hæc ſunt: Quem mortalia crimina poſt Baptiſmum commiſſa premunt, hortor, prius publica pœnitentia ſatisfacere, ac ita ſacerdotis iudicio reconciliatum communioni ſociari. Sed & ſecreta ſatisfactione ſolui mortalia crimina, non negamus, ſed mutato prius ſeculari habitu, &c.

Presbyter pœnitentiarius in Eccleſiis orientalibus.

Secreta ſatisfactio.

Abrogatio pœnitentiarij qualis.

Sed & hic ritus in Græca Eccleſia, ante tempora Chryſoſtomi ſub Nectario, circa annum Domini 400. publicè abrogatus eſt, & quiſque fuit conſcientiæ permiſſus, vt prout conſideraret, ad myſteriorum communionem accederet. Quod de criminibus occultis intelligendum eſt: In publicis enim, manifeſtis & notoriis criminibus manſit ſeueritas diſciplinæ, & excommunicationis, etiam in Græca Eccleſia.

Diximus hactenus de criminibus enormibus, quando vel publica erant vel occulta, qualis ratio publicæ pœnitentiæ ſeu ſatisfactionis fuerit in veteri Eccleſia. Cùm verò tota vita credentium in hoc ſeculo ſit perpetua pœnitentia, & quotidiana debeant eſſe Chriſtianæ pœnitentiæ exercitia, veniam etiam & remiſſionem peccatorum petimus quotidiè, quando oramus: Dimitte nobis debita noſtra, & quando communionem corporis & ſanguinis Chriſti accipimus. Veteres in quotidianis lapſibus ſeu peccatis non impoſuerunt pœnitentib. peculiares mulctas, caſtigationes, ſeu ſatisfactiones, ſicut in criminibus enormibus. Veterum enim diſtinctio eſt, quam aliquoties repetit Auguſtinus, vt ad Seleucianum, & de vtilitate pœnitentiæ, & in Enchiridio: Triplicem ſcilicet eſſe rationem agendæ pœnitentiæ: Primam competentium, ſiue ad Baptiſmum ve-

Triplex ratio veterum agendæ pœnitentiæ.

nire ſitientium, quibus nulla imponebatur ſatisfactio. Secundam prope quotidianam, quæ omnium bonorum & fidelium eſt, in qua non imponebatur ſatisfactio, ſed tundimus, inquit, pectora noſtra, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra. Tertiam vocat pœnitentiã grauiorem & luctuoſiorem, in qua propriè vocantur pœnitentes pro criminibus ingentibus ſeu nefandis, vbi congrua imponebatur ſatisfactio. Et de Symbolo lib. 1. ca. 6. inquit: Semel abluimur Baptiſmate, quotidie abluimur oratione. Sed nolite illa committere, pro quibus neceſſe eſt, vt à corpore Chriſti ſeparemur, quod abſit à nobis. Illi enim, quos videtis agere pœnitentiam, ſcelera commiſerunt aut adulteria, aut aliqua facta immania, inde agunt pœnitentiam. Nam ſi leuia peccata ipſorũ eſſent, hæc quotidiana oratio delendo ſufficeret. Ergo, inquit, tribus modis dimittuntur peccata in Eccleſia, in Baptiſmate, in oratione, in humilitate maioris pœnitentiæ. Et in Enchiridio cap. 71. de quotidianis peccatis quotidiana oratio fidelium ſatisfecit: Dimitte eis, &c. Origenes etiam in Leuit. cap. 15. inquit: Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, nõ in blaſphemia fidei: ſed vel in ſermonibus, vel in morum vitio conſiſtat, huiuſmodi culpa ſemper reparari poteſt, nec aliquando tibi interdicitur, de commiſſis huiuſmodi pœnitudinem gerere. In grauioribus enim criminibus ſemel tantùm vel rarò pœnitentiæ conceditur locus. Iſta verò cõmunia, quæ frequenter incurrimus, ſemper pœnitentiam recipiunt, & ſine intermiſſione rediimuntur. Idem etiam indicat vulgatum Hieronymi dictum, in quo dicit, Euangelicam eſſe ſatisfactionem, qui deponit veterem hominem cum actibus ſuis denegat ſemetipſum, & mundo crucifigitur. Item qui expoliat veterem hominem, & mortificat membra, quæ ſunt ſuper terram, iuxta dictum Chriſti: Vade, & noli amplius peccare. Addit autem: Interea fateor, longè aliam eſſe rationem de criminum pœnitentia, & ſatisfactione, de qua Eccleſia, quando læſionem accepit & offenſa eſt, publicè ſuum iudicium interponit, indicens ſatisfactionem publicam & grauiorem, vt innoteſcat omnibus verè pœnitere, qui prompto animo ſuſcipiant, quicquid Eccleſia decreuerit.

Prima ante Baptiſ.
Secunda in delictis quotidianis.
Tertia in criminib.

Origenes.

Hieronymus.

Vtilitas præcedentis diſtinctionis prima.

Hanc diſtinctionem ex hiſtoria antiquitatis ideo hoc loco indicare volui, vt, ſicut in præcedenti capite oſtendi, Pontificios prorſus iam non habere in ſua Eccleſia veteris Eccleſiæ ſatisfactiones, & longè alias fuiſſe ſatisfactiones in publica pœnitentia veteris Eccleſiæ, quàm ſunt illæ, de quibus Pontificij nunc dimicant: Ita ex hac nunc indicatione Lector perſpiceret, vanum eſſe Pontificiorum commentum, quo fingunt, pro omnibus & quibuſcunque peccatis imponendas eſſe ſatisfactiones, quæ vel in hac vita, vel in purgatorio exoluendæ ſint. Oſtendimus enim, veterem Eccleſiam tantùm pro enormibus, ingentibus, ſeu nefandis, ſicut loquuntur, criminibus, ſuas ſatisfactiones impoſuiſſe pœnitentibus: pro reliquis quotidianis delictis quotidiana fidelium oratione, Dimitte nobis, &c. ſatisfactum fuiſſe.

Addit & hæc diſtinctio aliquid lucis, quod veteris Eccleſiæ ſatisfactiones, quæ propriè ita vocabantur, pro criminibus grauioribus, & imponeban-

Ante abſolutionem. nebantur & exoluebantur ante Abſolutionem & communionem. Quando verò tales pœnitentes Eccleſiæ iam reconciliati erant, admonebantur, *Poſt abſolutionem.* vt iam reconciliati non amplius peccarent, ſed facerent fructus dignos pœnitentia, vt ſcilicet in futurum eſſent cautiores & vigilantiores, ad cauenda peccata & coercendam carnem, vt peccati reliquias contrariis pharmacis curarent, & vitioſos habitus, malè viuendo comparatos, contrariis virtutum exercitiis tollerent & abolerent. Quas admonitiones reliquis etiam fidelibus in quotidianis & leuioribus peccatis poſt Abſolutionem & communionem diligenter & ſeriò proponebant, ſicut in ſecunda parte huius examinis de ſatisfactionibus tales veterum ſententias quaſdam adſcripſimus, & Scripturæ conſentaneas eſſe oſtendimus. Et ſcio veteres, *Fructus pœnitentiæ à veteribus dicti ſatisfactiones.* tales fructus veræ pœnitentiæ aliquando ſatisfactiones vocaſſe, vt cum Auguſtinus dicit: Satiſfactionem pœnitentiæ eſſe cauſas peccatorum excindere, nec eorum ſuggeſtionibus aditum præbere. Item, ſatisfactio pœnitentiæ eſt: Vade, & amplius noli peccare. De pœnitent. diſtinct. 5. Quales ſatisfactiones nec pecunia redimi, nec indulgentiis remitti debere aut poſſe certum eſt: ſunt enim mandata diuina. Sed Pontificij de hiſce vtilibus & neceſſariis commonefactionibus, ad emendationem vitæ facientibus, non admodum ſunt ſoliciti: tantùm nugantur de ſatisfactionibus indebitis, quas pecunia in indulgentiis redimi, aut ſuppliciis purgatorij lui oportere fingunt. Falsò itaque Pontificij antiquitatis titulum ſuis prætexūt ſatisfactionibus, vt illæ data pecunia redimantur & indulgentiis remittantur. Appellatio ſanè ſatisfactionum antiqua eſt: ſed res longè aliæ fuerūt in veteri Eccleſia, quàm nunc ſunt apud Pontificios, quod ex indicationibus hiſtoriarū veteris Eccleſię manifeſtum eſt.

QVAS CAVSAS ET RATIONES vetus Eccleſia habuerit, propter quas, & quo fine canonicas ſatisfactiones publicè lapſis impoſuerit.

NEc verò, quoad ſubſtantiam ſeu materiam tantùm diuerſæ ſunt Pontificiorum ſatiſfactiones à veteris Eccleſiæ ritibus, ſicut iam *Satisfactiones veterū & recentes Pontificiorū finibus differunt.* oſtendimus, ſed fines etiam prorſus alij & diuerſi fuerunt. Pontificij enim fingunt, ſuas ſatisfactiones eſſe compenſationes, vel pro peccatis, vel pro pœnis peccatorum, adeo ad remiſſionem peccatorum quorumcunque neceſſarias, vt ſi non in hac vita, vel opere exoluātur, vel data Pontificibus pecunia redimantur, luendas eſſe poſt hāc vitam in igne purgatorij. Hac enim hedera ſuſpenſa, indulgentias ſuas vendibiles *Satisfactiones Eccleſiæ veteris non pertinuerūt ad remiſſionē peccatorū.* faciunt. Sed quia ſatisfactiones ſunt traditiones humanæ, non mandatæ diuinitus, planum de illis iudicium eſt iuxta ſcripturam, Coloſ. 2. Et quod vetus Eccleſia non iudicarit, illas ſuas ſatisfactiones ad remiſſionem peccatorum neceſſarias eſſe, inde manifeſtum eſt: Primò, quòd non eædem vel ſimiles fuerint in omnibus Eccleſiis, ſicut indicat Soxomenus. Secundò, quòd non pro omnibus peccatis, ſed tantùm pro grauiſſimis criminibus eas impoſuerunt, pro quotidianis enim delictis: dixerunt ſatisfieri quotidiana oratione: Dimitte nobis debita noſtra. Item ſatisfactionem eſſe: Vade, & noli amplius peccare. Tertiò, quia manente miniſterio & conſolatione remiſſionis peccatorum, veterum illæ ſatisfactiones ſenſim cœperunt in Orientali primùm Eccleſia obſoleſcere, & tandem in Occidentali etiam Eccleſia prorſus interciderunt & abolitæ ſunt. Quartò, quia in periculo mortis, ſiue in caſu deſperato, etiamſi nondum peracta eſſet canonica ſatisfactio, decreuerunt remiſſionem peccatorum pœnitentibus impertiendam, & eos ad communionem admittendos, Euſeb. lib. 6. cap. 36. Imò iis, qui toto vitæ tempore pœnitentiam auerſati, in extremo vitæ ſuæ eam peterent, reconciliationem ſeu remiſſionem peccatorum, & viaticum Euchariſtię impertiebant, ſicut decreuit quarta Synodus Carthaginenſis. Et licet adderetur illa conditio, vt ſi ſuperuixiſſent ſtatutis pœnitentiæ legibus poſtea ſubderentur, tamen ſi contingeret eos mori, de remiſſione & reconciliatione eos nequaquā volebant dubitare, nec purgatorij ignis horroribus & ſuppliciis eos deſtinabant: ſed ſicut Dionyſius Alexandrinus ſcribit, hæc ipſis conſolatio proponebatur, vt accepta remiſſione peccatorum, (εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται). bona ſpe confirmati ſeu læti, ex hac vita decederent. Quibus omnibus contraria & docentur & aguntur in Pontificia Eccleſia, aliàs enim merces indulgentiarum ſuarum non poſſent extrudere. Vetus igitur Eccleſia non docuit ſatisfactiones ſuas ad ipſam remiſſionem peccatorum neceſſarias eſſe, nec ſenſit ſatisfactiones illas, ſi in hac vita non exoluerentur, in purgatorij igne luendas eſſe. Quæ duo ſi Pontificiis auferantur, menſæ numulariorum, & Cathedræ vendentium indulgentias ſubuerſæ erunt.

Alias verò cauſas & rationes habuerunt veteres, ob quas publicè lapſis impoſuerūt ſuas ſatisfactiones, alios etiam fines ſuis ſatisfactionibus propoſitos habuerunt: quæ omnia ex hiſtoria antiquitatis manifeſtè hoc modo colligi poſſunt. Quædam enim ipſum Eccleſiæ corpus, quædam Eccleſię membra, quædam eos, qui foris ſunt, quædam ipſos pœnitentes concernunt & reſpiciunt. Primò enim pro publicis & enormibus criminibus impoſitæ fuerunt tales ſatiſfactiones, ſeu mulctę potius, vt Eccleſia publico Teſtimonio oſtenderet, ſicut Paulus inquit 2. Cor. 7. ſuam ſolicitudinem, apologiam, indignationem, timorem, æmulationem, vindictam, aduerſus talia crimina, ne propter tales lapſus & crimina verbū Dei malè audiret, & nomen Domini blaſphemaretur inter gentes, quaſi Eccleſia eſſet colluuies quædam ſceleratorum hominum, vbi libertas ſeu impunitas traderetur & concederetur cuiuis ſcelera perpetrandi. Et quia Magiſtratus tunc plerunque erat Ethnicus, multa non puniens, quæ tamen in Eccleſia pro criminibus habentur, Eccleſia in hunc vſum peculiare Presbyterium conſtituit, vt publicæ Eccleſiaſticæ mulctę imponerentur pro illis etiam criminibus quæ à magiſtratu Ethnico non puniebantur, ſicut Tertullianus in Apologetico oſtendit.

I. Cur enormes & publicè peccantibus, Satisfactiones Canonicæ fuerint impoſitæ.

II. Vt Eccleſia ipſo facto oſtenderet, ſe non communicare peccatis ſeu operibus infructuoſis aliorum, Epheſ. 5. Sed vt teſtatum faceret, ſe incontaminatam, puram, & innocentem eſſe, quod ad illa crimina attinet, ſicut Paulus 2. Cor.

III. 7. inquit. III. Vt Eccleſiæ ſcandalis criminum offenſæ & læſæ, tali externa pœnitentia Satisfactione rurſus ſatisfieret, ſicut Auguſtinus inquit:
IV. IV. Ne modicum fermenti totā maſſam corrumperet, 1. Cor. 5. Sed vt huiuſmodi ſeuerioribus mulctis ſeu caſtigationibus reliqui admoniti, à leuitate delinquendi abſterriti, maiori diligen-
V. tia lapſus cauerent & vitarent. V. Quia multi, ſimulatione pœnitentię recepti, poſtea nouis ſceleribus maiora excitabant ſcandala, vel alias turbas in Eccleſia mouebāt: Eccleſia igitur illis ritibus pœnitentiū animos probabat & explorabat, an ſeriò ipſos delicti pœniteret, & an ſerium haberent emendationis propoſitum, ſeu, vt Hieronymus inquit, vt innoteſceret omnibus verè pœnitere, qui prompto animo ſuſcipiant quicquid Eccleſia decreuerit. Ideò Euſebius verbum ἐξιλάσθαι, ritibus illis publicæ pœnitentiæ tri-
VI. buit. VI. Quia experientia oſtendit, multos grauiter lapſos, plerumque non ſatis conſiderare lapſuum grauitatem, atque adeo ea, quæ ad veram pœnitentiam ſeu conuerſionem pertinent, leuiter, frigidè & perfunctoriè curare & agere, ita vt dolor contritionis ſit frigidus, & fides perfunctoria. Veteres igitur impoſuerunt publicè lapſis ſuas mulctas canonicas, vt illa diſciplina lapſis eſſet commonefactio, oſtendens magnitudinem & abominationem lapſus, & eſſet incitamentum, eliciens & excitans ſerium & non ſimulatū animi de peccatis dolorem, timorem iræ diuinæ, ac veram peccati deteſtationem: vtq; fides non obiter & perfunctoriè, ſed ſeriò & ex animo peteret, quæreret, & ambiret miſericordiā Dei propter Chriſtum. Et hoc eſt quod Tertullianus dicit, Exomologeſin iniungere conuerſionem mi-
VII. ſericordiæ illicem. VII. Quia lapſus criminum efficiunt, & poſt ſe relinquunt in animis veſtigia quædam ſeu radices, tanquam affectationes & fomites ad alios nouos lapſus: Vt igitur pœnitentibus ſemper obuerſaretur fœditas, grauitas, & abominatio prioris lapſus: vtque in poſterum cautiores & vigilantiores aduerſus peccata redderentur, & à nouis lapſibus, quaſi fræno quodam reuocarentur & coercerentur, & aſſuefierent occaſiones lapſuum vitare, publicas illas mulctas pœnitentibus impoſuerunt, vt reliquias prauarum affectionum animi ex peccandi conſuetudine, petulantia, ſeu enormitate contractarum, ita curarent, ſanarent, purgarent, & radices illas oppoſitis contrariis remediis extirparent, ne inde alia & noua lapſuum germina pullularent, ſed vt ad virtutes, prioribus vitiis oppoſitas, ſe aſſuefacerēt. Et hoc eſt quod Euſeb. lib. 6. cap. 35. dicit: Romæ in Magno Concilio decretum fuiſſe contra Nouatum, fratres lapſos ἰᾶσθαι καὶ θεραπεύειν τοῖς τῆς μετανοίας φαρμάκοις, pœnitentię
IIX. medicamentis curandos & ſaluandos eſſe. IIX. Quia atrocia delicta plerumq; comitantur atroces pœnę, quę ſæpè etiam alios ſimul inuoluunt, Et ſcriptura teſtatur tales pœnas tota, vera, & ſeria pœnitentia, prò bona Dei voluntate, ſæpe vel tolli, vel mitigari. Vt igitur lapſi ad ſeriam & veram pœnitentiam ac deprecationem pœnarum commonerentur & excitarentur, diſciplinam illam inſtituerunt, vt eſſet commonefactio eius, quod Paulus dicit: Si nos ipſos iudicaremus, non diiudicaremur à Domino. Et Eccleſia ſimul pœnam deprecabatur. Non autem humanis illis ritibus tribuerunt placationem iræ diuinæ, ſed, ſicut Tertullianus inquit: Quia ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentia naſcitur, pœnitentia Deus mitigatur. Item: Exomologeſis diſciplina eſt proſternendi & humiliandi hominis, iniungens conuerſionem miſericordiæ illicem.

Has cauſas & hos fines, cùm ad excitandam veram & ſeriam pœnitentiam vtiles fuerint, nec Scripturæ repugnent, ſi non aſſuantur aliæ impiæ & ſuperſtitioſæ opiniones ſeu conſcientiarū laquei, nemo ſanus improbat. Et in hoc laborare debebant Pontificij, vt quantum his temporibus fieri poſſet, talis vtilis diſciplina, ſine laqueis conſcientiarum, & ſine impiis opinionibus, Eccleſię reſtituerentur. Sed boni iſti Patres de quęſtu indulgentiarum ſuarum tantùm ſunt ſoliciti, quas niſi per nouas & ſuperſtitioſas de Satiſfactionibus ſuis opiniones, ſe hominibus obtrudere non poſſe vident. Et quia illis titulum veteris Eccleſiæ circumdare conantur, hunc prætextum ipſis ea hiſtorica obſeruatione detrahere volui. Si enim ea, quę de Pontificiarū Satisfactionum & indulgentiarum deſcriptione ſuprà expoſuimus, ad haſce hiſtoricas obſeruationes conferantur, res plana erit. Nec verò neſcius ſum, veteres aliquando nimis largiter, & verbis nimium magnificis diſciplinam illam canonicam commendare: Vt, quod Tertullianus dicit, Satisfactionibus illis peccata expiari: Cyprianus illis dicit peccata redimi, ablui, ſanari, & Iudicem placari: Ambroſius pœnas Gehennæ illis compenſari: Auguſtinus, Deum illis de peccatis præteritis propitiari. Et talia ſunt, quæ ſalua fide nec poſſunt nec debent ſicut ſonant accipi & intelligi, id quod Gropperus ipſe fatetur. Expiatio enim propitiatio, abſolutio, purgatio, redemptio & reconciliatio pro peccatis, ſolius Chriſti meritum eſt, quod iuxta Scripturam verbo & Sacramentis offertur & fide accipitur. Gropperus igitur tales veterum Hyperbolas non malè mitigat hoc tropo: quòd ſcilicet talis diſciplina fuerit incitamentum ad veram pœnitentiam, in qua fide propter Chriſti meritum peccata expiantur & abluuntur, & Deus credentibus placatur. Radices etiam peccatorū expurgandas eſſe pœnitentia, & tota pœnitentia pœnas peccatorum aliquando vel tolli, vel mitigari, iam in præcedentibus oſtendimus. Et quia externa illa Eccleſiaſtica diſciplina excitamentum & fomentum iudicabatur veræ & ſeriæ pœnitentiæ: tropo quodam talia veterum dicta excuſanda cenſet Gropperus Pontificius, cùm quidem ipſe Tertullianus talem interpretationem non obſcurè oſtendat in illo, quod modò citauimus, dicto: Quia ſcilicet Satisfactione confeſſio diſponatur, confeſſione pœnitentia naſcatur, & pœnitentia Deus mitigetur. Quòd ſi reliqui Pontificij illam Gropperi interpretationem ſeu mitigationē recipere noluerint, ſed τὸ ῥητὸν in veterū dictis contra Chriſti Satisfactionem & meritum vrgere perrexerint, prouocabimus ad locum illum communem, in quo ipſi Patres pronunciāt, quid de hominum ſcriptis, ſiculi à norma & Regula Scripturæ declinare videntur, iudicandum & ſentiendum ſit, ſicut in prima parte multis patrum ſententiis hoc oſtendimus.

Immodica & incommoda laudes canonica diſciplina apud veteres.

Tertullianus.

Cyprianus.

Ambroſius.

Auguſtinus.

Gropperus quomodo mitiget veterum Hyperbolas.

Sicut verò, quando humanæ traditiones nimium

Superſtitiones ritibus publicæ pœnitentiæ aſſuta.

mium vrgentur, fieri ſolet, ſubinde aliquid ſuperſtitionis illis etiam ritibus publicæ pœnitentiæ adhæſit, quæ opiniones aliquandu ab aliis reiectæ, aliquando verò ſtabilitæ ſunt. Vt Cyprianus diſciplinam illam, quaſi ad remiſſionem peccatorum neceſſariam ita vrgere videbatur, vt contenderet, ante Satisfactiones illas ritè ac plenè peractas, neminem abſoluendum aut communicandum, & abſolutionem datam ante completam Satisfactionem non valere. Item qui lapſi, dum ſani eſſent, non egiſſent pœnitentiam, etiamſi poſtea in morbo eam peterent, eos tamen omnino à ſpe communicationis & pacis prohibendos. Alij verò tunc, & quidem ipſius Cypriani ſacerdotes & Martyres illius temporis, contrarium & ſenſerunt & fecerunt, ſicut ipſe Cyprianus conqueritur. Dionyſius etiam Alexandrinus apud Euſebium libro 6. capite 36. contrarium ſtatuit. Nicenus enim Canon 12. & Carthaginenſis quarti Concilij Canon 76. & 77. diuerſum decreuerunt, ſicut in præcedentibus oſtendimus. Poſtea verò ſuperſtitioſæ opiniones, de meritis ſatisfactionum ſtabiliri & exaſperati cœpiæ ſunt, donec tandem veteri illa diſciplina Eccleſiaſtica prorſus collapſa, & penitus abolita, ſuperſtitioſæ tamen illæ opiniones manſerunt, & aliis nouis Satisfactionibus ac indulgentiis adhæſerunt, ſicut in ſequentibus oſtendemus.

Cypriani error de Satisfactione canonica.

Contradictum Cypriano.

Hæc de veteris Eccleſiæ Satisfactionibus in ſecunda parte, in loco de pœnitentia, axplicata ſunt. Hoc loco verò plenius aliquantò repetenda fuerunt, vt explicatio & refutatio illius argumenti, quo Pontificij indulgentiis ſuis ax veteris Eccleſiæ ſatisfactionibus ſpeciem aliquam circumdare moliuntur, ex ipſis fundamentis monſtra-etur. Et ad integram biſtoriam, de origine indulgentiarum omninò etiam hæc hiſtoria narratio pertinet.

DE CANONIBVS POEnitentialibus.

Indulgentia quid primitus in ecclesia fuerint.

HActenus in genere diximus de diſciplina veteris Eccleſiæ, in publica pœnitantia, quia verò olim ſingulis criminibus publicis ſeu lapſibus grauioribus certæ mulctæ pœnitentiatiæ conſtitutæ & decretæ fuerunt. Et illarum mulctarum relaxationes ſeu remiſſiones primitus appellatæ fuerunt indulgeutiæ. De illis igitur etiam quædam dicenda ſunt. Et Euſebius quidam lib. 6. cap. vlt. refert: Dionyſium Alexandrinum ſcripſiſſe ad Ægyptios Epiſtolam de pœnitentia, in qua expoſuerit, quæ ſibi de lapſis ſtatuenda viderentur, τάξεις παραπτωμάτων [illegible], deſcribens gradus criminum. Poſtea verò certis Canonibus, quos pœnitentiales vocarunt res illa comprehenſa ſuit in Concilio Ancyrano ac Niceno, & in aliis ſequentibus Conciliis. Et in Baſilio deſcribuntur talia aliquot capita τῶν ἐπιτιμίων, tanquam Canones, pro quibus delictis, quæ mulctæ imponendæ, quæ capita huc referri poſſunt. Extant autem Canones illi pœnitentiales ſparſim in diuerſis multorum libris prolixè deſcripti & collecti à Burchardo ac Gratiano. Sed nos præcipuos, quàm fieri poterit breuiſſimè hoc loco annotabimus, vt in vna quaſi tabella vateres pœnitentiales canones ex-

Origo & cauſa canonum pœnitentialium.

poſiti hiſtoricam illam obſeruationem, quomodo Satisfactiones illæ primò nimium cumulatæ & exaſperatæ, poſtea verò ſenſim collapſæ, & tandem prorſus abolitæ ſint, facilius Lectori declarare poſſint. Nam & inde veterum indulgentiarum origo, mutatio, & nouarum nundinatio manifeſtè oſtendi poterit.

CANONES POENITENTIALES ex Concilio Ancyrano.

QVi ſacrificarunt idolis, & in templis idolorum habitu cultiori cœnarunt, vno anno conſtituantur inter audientes, tribus inter pœnitentes. Poſtea per biennium communicent orationi, & reconcilientur Sacramentis.

Qui idolis ſacrificarunt, &c.

Si manducauerunt flentes, poſt triennij pœnitentiam ſuſcipiantur ad communionem, ſed ſine oblatione, hoc eſt, vt ipſi oblationem non offerant.

Si perducti ad templa idolorum, non manducarunt, biennio maneant in pœnitentia, tertio anno communicent.

Adducti ad idolorũ templa.

Qui minis territi ſacrificarunt, primò inter audientes conſtituantur, poſtea per triennium peragant pœnitentiam, & poſt biennium communicent, ſed ſine oblatione, vt ita demum poſt ſexennium plenè reſtituantur.

Sacrificantes idolis minis fracti.

Qui vi coacti aliquoties ſacrificarunt, quatuor annis pœniteant, duobus annis ſine oblatione communicent, & ſeptimo demum anno reſtituantur.

Coacti vi ſacrificare.

Qui aliis cauſa fuerunt defectionis, per triennium inter catechumenos habeantur, per aliud ſexennium pœniteant, vt ita poſt decennium reſtituantur.

Defectionis autores.

Qui cum beſtiis rem habuerunt, 25. annis pœniteant, poſt per quinquennium orationi communicent, vt poſt annos triginta demum Sacramentis communicent.

Adulteri poſt ſeptem annorum pœnitentiam reſtituantur.

Adulteri.

Mulieres partum abigentes, per decennium pœniteant.

Homicidium voluntarium vſque ad exitum vitæ pœnitentiæ ſubijciatur. Quod caſu commiſſum eſt, quinquennij pœnitentiam habeat.

Homicidium voluntarium.

Qui diuinationibus vtuntur, quinquennio agant pœnitentiam.

Diuinatores & pythonici.

EX CANONE NICENO.

QVi præter neceſſitatem metu periculi abnegarunt fidem, tribus annis inter audientes habeantur, & ſeptem aliis annis ſint inter pœnitentes, poſt per biennium ſola orationa communicent.

Metu periculi fidem abnegãtes.

Qui conuerſi redierunt ad vomitum per triennium ſint inter audientes, poſtea per decennium inter pœnitentes.

Poſt pœnitentiam relapſi.

EX BVRCHARDO LIB. XIX.

SI homicidium feciſti voluntariè, 40. dies continuos, quod vulgus teutonicè cartinam vocat, in pane & aqua ieiunes, & ſeptem annos ſequentes pœnitentiam agas.

Volũtarius homicida.

Si homicidium feciſti in bello, tres quadrageſimas pœniteas.

Homicidiũ in bello.

Cædes fortuita. Si caſu aliquem occidiſti, ieiunes carrinam, & quinquennio pœniteas.

Parricidium. Si occidiſti vel parentes, vel vxorem, vel ſenio rem tuum, per totam vitam pœniteas, & in vltimo tandem vitæ termino viaticum tibi conceditur.

Si truncaſti membrum alicuius, per annum pœniteas. Si vulneraſti, carrinam ieiunes.

Occidens presbyterum. Qui Presbyterum interfecerit, ita debet pœnitere, quaſi octo homicidia commiſiſset.

Periuriũ. Periurium habet ieiunium carrinæ, & pœnitentiam ſeptem annorum.

Iuramenta leuia. Ocioſa vel leuia iuramenta, partim ſeptem, partim 15. partim 40. dierum pœnitentiam habent.

Sacrilegiũ. Si furatus es aliquid ex Eccleſia, ieiunabis tres carrinas, & ſeptem annis pœnitebis.

Furtum à domo Chriſtiani. Si domum Chriſtiani furando perfregiſti, per vnum annum pœniteas.

Adulteriũ ſi alter ſit ſolutus. Adulterium, vbi vna perſona ſoluta eſt, habet vnam carrinam & ſeptem annos. Si vtraque perſona coniugata eſt, duæ ſunt carrinæ, & quatuordecim anni.

Fornicatio. Fornicatio habet pœnitentiam decem dierum.

Cum ſanctimoniali. Fornicatio cum ſanctimoniali habet pœnitentiam carrinæ & ſeptem annorum.

Corrumpens virginem & ducens eã. Si corrupiſti virginem, & duxiſti, annum vnum pœniteas. Si non duxiſti, pœniteas per biennium.

Raptus. Raptus mulieris punitur carrina & ſeptem annis.

Falſum teſtimoniũ. Falſum teſtimonium punitur vt adulterium, furtum, & homicidium.

Magia. Superſtitio. Vſus artis magicæ habet pœnitentiam biennij, Superſtitio 40. dierum.

Soluiſti ieiuniũ, pœniteas vel viginti, vel quadraginta dies.

Ebrietas. Ebrietas habet pœnitentiam decem dierum.

Detractio. Detractio & maledictum ſeptem dierum ieiunium habet.

Inceſtus. Inceſtus habet pœnitentiam vſque ad mortem.

Sodomia. Sodomia decennij pœnitentiam habet.

Communicans cũ excommunicato. Habuiſti communionem cum excommunicato, ieiunes carrinam, & pœniteas ſeptennium.

Coitus præter naturam tres quadrageſimas habet.

Burchardus fuit Vuormacienſis Epiſcopus an. 1020. Carrina forenſe vocabulum eſt. Hæc quæ præcipua eſſe iudico, ex Burchardo, qui circa annum Domini 1020. VVormacienſis Epiſcopus fuit, annotare volui. Inde enim vocabula, quæ in Bullis quibuſdam indulgentiarum vſitata ſunt, intelligi poterunt de carrenis, quadragenis, & ſeptenis. Burchardus ſcribit, carrinam, & dicit eſſe teutonicum vocabulum, cuius etymologia germanica, ſi qua eſt, eadem, vt arbitror, fuit, ſicut ſeptimana & dies paſſionis Chriſti, Germanis vocantur *Die Carvvochen vnd der Karfreytag*. Quando enim in foro reus mulctam à iudice impoſitam, vt læſo pro iniuria, vel pro damno ſatisfiat, perſoluit: Germani dicunt, *abtrag, karr vnd vvandel thun*. Mulctas igitur pœnitentiales forenſi vocabulo nominarũt Carrinas. Alij ſcribunt carenam, & à carendo deducunt.

Carena à carendo. Carena quid. Fuit autem Carena ieiunium quadraginta dierum in pane & aqua, quibus diebus à templo & congreſſu hominum abſtinere cogebantur.

Quadragena. Quadragenam appellarunt, quantum ex Burchardo colligi poteſt, tres carenas, ſeu tres quadrageſimas, quarum prima fuit communis illa ante Paſcha, altera ante feſtum Ioannis, tertia ante natiuitatem Domini.

Septena. Septenã appellarunt pœnitentiam ſeptem annorum, quam Burchardus ita deſcribit: Primo anno, exceptis feſtis, in totum abſtinebant à vino, medone, cereuiſia, carne, ſanguine, à caſeo, & ab omni pingui piſce. In ſecundo & tertio anno ieiunium feriæ tertiæ, quintæ, & ſabbati poterat redimi. In quatuor poſtremis annis, ieiunabant tantùm tres dictas quadrageſimas: Feria verò tertia, quinta, & ſabbato edebant quicquid vellent.

Ritus publicæ pœnitentiæ. Porrò publica pœnitentia ita dabatur, ſicut ex Concilio Agathenſi citat Burchardus in c. quadrageſimæ. Ante fores Eccleſiæ pœnitentes ſe repræſentabant Epiſcopo ciuitatis, ſacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram proſtratis, ipſo habitu & vultu reos ſe proclamantes. Ibi ſecundum modum culpæ pœnitentia per præfixos gradus iniungebatur. Poſtea in Eccleſiam introductis, manus imponebantur, miſſo cinere, caput cilicio operiebatur, coma deponebatur, veſtimenta mutabantur, & cum gemitu ac ſuſpiriis denunciabatur ipſis, quod, ſicut Adam proiectus eſt de Paradiſo, ita & ipſi ab Eccleſia pro peccatis abijcerentur: & miniſtris mandabatur, vt eos extra ianuas Eccleſiæ expellerent, &c.

CANONES POENITENTIALES ax Gratiano.

Extant & in Decretis Gratiani ſparſim varij canones pœnitentiales, quos in vnum collectos, breuiter hoc loco adſcribemus, vt collatio inſtitui poſſit.

Presbyter fornicator. Si Presbyter fornicatus fuerit, pœnitentiam decem annorum facere debet, hoc modo, vt in loco remoto incluſus, ſacco indutus, & humi proſtratus, tribus primis menſibus continuis à veſpera in veſperam pane & aqua vtatur, exceptis diebus feſtis. Poſtea vnum annum & dimidium in alio loco pane & aqua expleat. Deinde ad pacem admittatur, & vſque ad expletionem ſeptimi anni feriam ſecundam, quartam, & ſextam, in pane & aqua ieiunet. Tribus vltimis annis omni ſexta feria in pane & aqua ieiunet. Hæc deſcribuntur Diſtinct. 82. cap. Presbyter.

Qui duas ſorores vel cognatas cognouit, ſeptem annis pœniteat, 35. quæſtione vltima. Si quis.

Pollutam à ſe ducẽ vxorem. Qui ducit in matrimonium illam, quam polluit per adulterium, quinque annis pœniteat, 31.

Inceſtus. Qui cum brutis coierit, vel inceſtum commiſerit, plus quàm ſeptenis annis pœniteat, q. 2. Hoc ipſum, &c.

Votum violans. Violans votum pœniteat tribus annis, Diſt. 27. Si vir, &c.

Homicida voluntarius. Fortuitus. Homicida voluntarius pœniteat ſeptem annis, caſualis quinque annis, Diſt. 50. cap. Miror, Et eos. Qui ex neceſſitate fecerit homicidium, duobus annis pœniteat, Diſt. 50.

Matricida. Matricida decem annis pœniteat, ita vt per annum integrum Eccleſiam non ingrediatur, ſed ante fores Baſilicæ ſtet orans. Deinde in

Eccleſia

Digitized by Google

Eccleſia ſtet inter audientes, poſt triennium communicet. Omnibus bis annis carnem non manducet, vinum non bibat, vehiculo non vehatur: ieiunet tribus diebus per ſeptimanam, vſque ad veſperam 33. quæſt. cap. Latorem.

Occidens clericum. Eius, qui clericum occiderit, variè deſcribuntur pœnitentiæ, 17. quæſt. 4. Vel enim ſeptem annis pœnitere cogitur, vel viginti annis, vel cogitur exire de ſeculo, vel vſque ad mortem nõ abſoluitur.

Periurus & falſa accuſans ad mortem. Periurus, & qui aliquem iniuſtè ad mortem accuſat, 40. diebus in pane & aqua ieiunet, & ſeptem annis pœniteat, 6. quæſt. 1. & 22. quæſt. 5.

Pœnitentiam violans. Qui frangunt pœnitentiam ſolennem, pœnitere debent annis 10. & in fine vitæ communicentur, 33. quæſt. 2.

Sacrilegiũ. Sacrilegium habet pœnitentiam ſeptem annorum, 12. quæſt. 2.

Communicans cum hæreticis. Qui cum hæreticis communicarit, pœniteat annis decem, 14. quæſt. 1.

Magiæ vſus. Magiæ vſus habet pœnitentiam quinque annorum, 26. quæſt. 5.

Irreconciliabilis. Qui non vult cum proximo pacem facere, vno anno pœniteat, & ad pacem redeat, 22. quæſtione 2.

Qui vxorem adulteram non pœnitentem agnoſcit, tribus annis pœniteat, 32. quæſt. 1.

Qui filiam ſpiritualem, quam vel baptizauit, vel de baptiſmo ſuſcepit, cognouerit, pœniteat duodecim annis, 30. quæſt 1.

Poſſent autem plures Canones pœnitentiales addi ex Decretalibus, & ex aliorum Decretis vel ſcriptis, vt de pœnitentia eorum, qui in quadrageſima non abſtinebant ab vxoribus & à carnibus. Item, qui comedebant animalia morticina, vel aues ſtrangulatas, vel piſces mortuos, vel ſanguinem. Item, qui non dicebant horas Canonicas, &c. Sed noſtrum inſtitutum non eſt omnia recentiora illa colligere. Nam & Burchardus fatetur pœnitentiali Bedæ & recentiorum, plura eſſe ab aliis inſerta, quæ antiquis canonibus non conueniant. Hos verò præcipuos vetuſtatis canones ideo hoc loco adſcripſimus, vt conſideretur, quemadmodum cumulati & exaſperati ſint canones illi, vtque ex collatione eò planius intelligatur, quemadmodum in Pontificia Eccleſia collapſi, nunc & aboliti prorſus ſint veteres illi ritus publicæ pœnitentiæ: & quemadmodum ſenſim nouæ ſeu aliæ Satisfactiones & indulgentiæ ſurrogatæ ſint. Inde enim vera origo indulgentiarum rectè monſtrari & intelligi poterit.

DEMONSTRATIO HISTORICA, quod Indulgentiæ olim aliud nihil fuerint quàm moderationes, relaxationes, ſeu remiſſiones illarum mulctarum canonicarum, quæ in publica pœnitentia vſitatæ tunc erant.

Quæ veterũ Eccleſiæ fuerint indulgentiæ. Hiſtoria itaque antiquitatis, multis exemplis oſtendit, veterem Eccleſiam in mulctis illis ſeu caſtigationibus Eccleſiaſticis ſeu canonibus quæſiuiſſe & adhibuiſſe varias moderationes, relaxationes & remiſſiones, pro circumſtantiis temporum, perſonarum & lapſuum, & prout pœnitentes vel citius vel euidentius oſtenderent & probarent ſeriam reſipiſcentiam. Quando enim fines illos, propter quos diſciplinam Eccleſiaſticam inſtitutam fuiſſe diximus, caſtigatione vel moderatiore vel breuiore ſe aſſequi poſſe videbant, nolebant rigorem canonum pœnitentialium nimis duriter vigere, ſed aliquid, vel de rigore mulctarum relaxabant, vel de temporis diuturnitate remittebant, & ante expletum tempus Canonicarum ſatisfactionum pœnitentes ſæpius ad communionem admittebant. Et vocabulum quidem indulgentiarum in hac materia apud veteres illos vſurpatum non facilè inuenitur, vocarunt enim mitigationes, moderationes, relaxationes & remiſſiones. Poſtea tamen indulgentias vocarunt, quando de iniunctis & ſuſceptis illis publicæ pœnitentiæ ſatisfactionibus aliquid, vel quo ad rigorem diſciplinæ, vel quo ad temporis prolixitatem, vel relaxabatur, vel remittebatur. Aliquot autem exempla veteris Eccleſię oſtendemus, quomodo moderationes ſeu relaxationes illæ factæ ſint. Inde enim manifeſtum euadet, quid & quale veteris Eccleſiæ indulgentiæ fuerint.

Indulgentiæ vocabulum veteribus ignotũ.

Indulgentia quid, & in quibus.

Exempla & teſtimonia relaxationum ſatisfactionis Canon. pœnitentibus impoſita.

Primò igitur aſperitatem canonum pœnitentialium ſæpius coacti fuerunt relaxare & moderari, vt vel breuiores, vel pauciores, vel mitiores conſtituerint ſatisfactiones in publica pœnitentia. Ita Nicenus Canon 11. dicit, eos qui præter neceſſitatem fidem abnegarant, olim nulla miſericordia dignos habitos, tunc verò aliquid humanitatis circa ipſos oſtenſum, conſtituta ipſis pœnitentia duodecim annorum. Et Canon Ancyranus 21. dicit, antiquam definitionem fuiſſe, vt mulieres, quæ vel conceptus excutiunt, vel partus necant, vſque ad exitum vitæ ab Eccleſia remoueantur. Nunc verò, inquit Canon, humanius diffinimus, vt eis decem annorum pœnitentia tribuatur. Et Canon 22. inquit: Qui caſu homicidium fecerint, iis prior quidem regula ſeptem annorum pœnitentiam imponit. Hæc verò humanior definitio quinquennij tempus tribuit. Ita Agathenſe Concilium Canone 37. inquit: Lapſis à fide grandem redeundi difficultatem ſanxit antiquitas, quibus nos annorum multitudine breuiata, pœnitentiam biennij imponimus. Hoc ſi præſcripto modo facere voluerint, vetus obſeruatio relaxetur, &c. vbi vocabulum Relaxationis obſeruetur. Huc pertinet etiam, quòd ſuprà diximus, quemadmodum Cypriani & aliorum aſperitas mitigata fuerit, de pace & communione danda illis, qui in exitu vitæ conſtituti, vel tunc primum pœnitentiam petebant, vel ſatisfactiones impoſitas nondum compleuerant. Et hoc fuit vnum genus relaxationum ſeu indulgentiarum veteris Eccleſiæ.

Canon Nicenus. I. Leuiter fidem abnegantes.

Ancyranus II. Abigentes fœtum, vel necantes partum.

III. Fortuitum homicidiũ.

IIII. A fide lapſi.

Vocabulũ relaxationis.

Secundum genus mitigationis, eſt ſatisfactionum iam impoſitarũ. Secundò etiam poſtquam iuxta Canones iniunctæ & ſuſceptæ iam erant ſolennes publicæ pœnitentiæ ſatisfactiones, exhibitis tamen & perſpectis ſufficientibus veri doloris & ſeriæ reſipiſcentię documentis, ad interceſſionem, vel fidelis populi, vel Martyrum ſæpius, vel de iniunctis mulctis aliquid remittebatur, vel ante completum publicæ pœnitentiæ tempus in canonibus præſcriptum reconciliabantur. Ita apud Euſebium libro ſexto, capite 35. Epiſcopus quidam à Nouato ad Eccleſiam flebiliter lamentans, & crimen apertè confitens, reuerſus populo vniuerſo pro eo rogante, in communionem re-

Exemplum Euſeb.

pœnitentibus licentiam conceſſam, vt partem earum commutatione, ſicut dictum eſt, redimerent, quaſdam verò dicebant redimi non poſſe, ſed abſque commutatione complendas eſſe, vt cùm dicunt, ieiunium, ſextæ feriæ redimi non poſſe, ſed ſine commutatione ſeruandum eſſe. Oſtendunt & hoc Burchardi Canones, cœptum tunc fuiſſe, vt pœnitentes ante exactum totum publicæ pœnitentiæ tempus ad abſolutionem & cõmunionem admitterentur, & poſtea quod reliquum erat ſatisfactionum, perſoluerent. Vt exempli gratia: Cui impoſita erat ſeptem vel decem annorum pœnitentia, is poſt biennium vel quadriennium admittebatur ad communionem, & poſt communionem reliquum tempus complebat. Inde ſecutum eſt poſtea, quòd poſt iniunctas ſatisfactiones, abſolutio & communio data fuit, priuſquam executio ſatisfactionem inchoaretur, imò tandem poſt acceptam abſolutionem impoſitę primùm fuerunt ſatisfactiones, ſicut nunc in papatu fit. Ita laxatis primùm canonibus pœnitentialibus, vſus eorum ſenſim collapſus fuit, & tandem prorſus intercidit. De illis enim ſpectaculis publicæ pœnitentiæ nihil iam reliquum eſt in Eccleſia Pontificia, niſi vmbra quædam, ſiue, vt verius dicam, ludus & iocus. In capite quadrageſimæ aſpergunt capitibus cineres, & poſtea canunt ea, quę olim in publica pœnitentia pſallebantur, cùm nullos publicè pœnitentes habent. Romæ aliquando ſpectaculum editur quorundam conductitiorum, qui ſeipſos flagellant. In Templo Halberſtadiano quotannis agitur talis ludus ſeu fabula: Conducunt certum quendam Raubaucum, quem Adamum nuncupant, ſordidè veſtitum, quem in capite quadrageſimæ templo ſolenniter eijciunt, cúmque liberaliter ipſum paſcant, iubent eum, quaſi ieiuniis confectum, triſtem per quadrageſimum cum ſilentio foribus templi obſeruari, donec in die cœnæ rurſus in Templum introducatur. Ita, vetus pœnitentia in ludos tandem, ſeu fabulas deſiit in Eccleſia Pontificia.

Pœnitentes ante completā ſatisfactionem ad communionem admiſſi.

Abſolutio & communio data ante inchoatam perſolutionē impoſitæ ſatisfactionis, poſt abſolutionem impoſita.

Ritus ſecularium loco publicæ pœnitentiæ in Eccleſiis Pontificijs.

Flagelliferi.

Adam Halberſtatenſis in Saxonia.

Reſpub. pœnitentia abolita retentis ſolis vocabulis.

Nomina verò ſiue appellationes Carenarum, ſeptenarum, quadragenarum, poſtea in formis indulgentiarum remanſerunt. Formam enim veteris pœnitentiæ, quæ olim in publicis criminibus tantùm vſitata fuerat, inſcitè ad quæuis peccata, & ad omnes pœnitentes transferre & applicare tentauerunt, imponentes ſingulis pœnitentibus, vel carenas, vel ſeptenas, vel quadragenas. Quia verò rigorem & auſteritatem veterum illarum ſatisfactionum, cùm pro omnibus & quibuſuis peccatis iniungerentur, homines tolerare, vel non poterant, vel non volebant, inuentum fuit hoc ſophiſma, vt nominarentur quidem in impoſitione ſatisfactionum, vel carenæ, vel quadragenæ, vel ſeptenæ, ſed illę docerentur vel per commutationes Burchardi, vel per nouas, de quibus mox dicemus, indulgentias redimi poſſe. Et commutationibus verò Burchardi poſteà fecerunt nouas ſatisfactiones. Docere enim cœperunt, in Sacerdotis arbitrio poſitum eſſe, loco veterum ſatisfactionum quot & quales ex illis, quæ apud Burchardum commutationes ſeu redemptiones vocantur, pœnitentibus poſt abſolutionem imponere vellet, vt ſunt ieiunium, oratio, eleemoſynæ, quas partes ſatisfactionis poſtea dixerunt. Et illas nouas etiam iniunctas pœnitentias nouis, vt mox oſtendemus, indulgentiis redimi poſſe docuerunt: vtque merces nouarum iſtarum & ſatisfactionum & indulgentiarum, & facilius extrudi & obtrudi poſſent, commenti ſunt, ſatisfactionibus illis tanquam compenſatione æquiualente, per opera alias indebita, redimi & expiari partem, vel culpæ vel pœnæ æternæ, vel certè partem pœnę temporalis. Etſi enim Scholaſtici diſputent, ſatisfactiones noſtras propriè non eſſe expiatorias ſeu compenſatorias, pro culpa & pœna æterna, ſed tantum pro pœna temporali, tamen oſtendunt non paucos fuiſſe, qui ſenſerint & diſputarint etiam de compenſationibus & expiationibus pro culpa & pœna gehennæ per ſatisfactiones. Simul verò tunc omnes nouum commentum excogitarunt, niſi ſatisfactiones in hac vita, vel opere complerentur, vel pecunia redimantur, luendas eſſe poſt hanc vitā pœnis acerbiſſimis in Purgatorio. Et de ſatisfactionibus quidem diximus in ſecunda parte huius examinis: de indulgentiarum igitur, quæ recentes & vetuſtati ignotæ ſunt, origine & progreſſu iam quædam annotabimus.

Noua ſatisfactionum forma veteribus ignota.

Merita nouarum commentitiarum ſatisfactionum.

Purgatorij origo.

ORIGO ET PROGRESSVS NOVARVM indulgentiarum, de quibus Pontificij nunc dimicant ex Decretalibus Gregorij IX. & Bonifacij VIII.

EX illis, quæ breuiter hactenus annotauimus, manifeſtum eſt, magnam eſſe diſſimilitudinem, & luculentum diſcrimen inter indulgentias veteris Eccleſiæ, & inter nouas illas, quas poſt ſubſecutas eſſe oſtendimus, & in principio huius loci deſcripſimus. Harum origo cùm in hiſtoriis non ſatis luculenter annotata ſit, veſtigia, quantum fieri poterit, ex certis ſcriptis nobis inquirenda erunt. Quòd enim fingunt, Gregorium Magnum ſuo tempore ad certas in Eccleſiis Romanis ſtationes tales dediſſe indulgentias, fabuloſum & falſum eſt. Nihil enim tale, vel in Gregorij ſcriptis, vel in certis illorum temporum hiſtoriis extat. Occaſio verò fabulæ inde videtur arrepta eſſe. Poſteriores Pontifices Romani ad ſtationes in certis vrbis Romæ Eccleſiæ multas & magnas profuderunt indulgentias, ſicut poſtea indicabimus. Et quia Gregorius Magnus etiam ſtationum mentionem facit, mox effingunt Pontificij ſuas indulgentias, ſed ſine vllo prorſus documento ex Gregorij ſcriptis. Nam & Tertullianus aliquot in locis de ſtationibus in Eccleſia ſui temporis ſcribit, nec tamen inde ſequitur, Tertullianum vel autorem, vel approbatorem fuiſſe Pontificiarum indulgentiarum. Fuerunt autem Stationes, quaſi ſtatæ feriæ, quibus populus in certis templis conueniebat ad auditum verbi, ad communionem myſteriorum & adorationem. Et quia ſtantes verbum audiebant, & orationes faciebant, dictæ fuerunt Stationes. Atque in Gregorio extant quidem homilię habitę ad populum in illis ſtationibus, ſed de indulgentiis verbum nullum. Et tempore Burchardi quidem, qui circa annum Domini 1020. ſcripſit, ac Gratiani etiam tempore, cuius Decretum circa annum Domini 1150. editū eſſe, Gloſ. 2. quæſt. 6. teſtatur, commutationes ſatisfactionum cœpiſſe, ſuprà oſtendimus. De indulgentiis

Fabula de Gregorij indulgentijs.

De Stationib.

Stationes tempore Tertulliani.

Stationes quid fuerint.

Vnde dictæ.

Indulgentiæ nec Burchardi tempore, nec Gratiani.

verò, de quibus nunc agimus, nulla in ipſorum ſcriptis extant, vel teſtimonia, vel exempla. Nec in Longobardo etiam. Ergo non longè ante annum Domini 1200. videntur originem ſuam cœpiſſe nouæ hæ indulgentiæ, ídque hoc modo. Aſteaanus in ſua Summa ſcribit: Quòd pœnitens, ſi ſentiat, ſatisfactionem ſibi iniunctam nimis eſſe grauem aut ad ſeruandum periculoſam, poſſet ad eundem ſuum confeſſorem vel alium recurrere, & petere vel commutationem vel relaxationem & remiſſionem ſeu indulgentiam iniunctæ ſatisfactionis: & ſacerdotem habere poteſtatem, vel commutandi vel etiam relaxandi ſatisfactionem prius iniunctam. Et hæc de Sacerdotum ſeu confeſſorum indulgentiis in foro pœnitentiali, ex multis Canoniſtis probat Bernhardinus. Poſtea diſputari cœptum fuit, à quo poſſent fieri tales relaxationes ſeu remiſſiones, an à proprio Sacerdote, an ab æquali, an à ſuperiore. Poſtremò ad ſolos Epiſcopos & Archiepiſcopos diſpenſatio illa tranſlata fuit. Et tandem de plenariis Romani Pontificis indulgentiis magnificè diſputari cœptum fuit. Cúmque primùm, ſicut Aſteaanus oſtendit, relaxationes illę fierent ad petitionem pœnitentium, ſi imbecillitatem ſuam ad ferendas ſatisfactiones ſatis probaſſent, poſtea ad corrogationes eleemoſynarum, ad dedicationes templorum, ad peregrinationes, & tandem ad tinnitum munerum, in genere cœperunt variæ indulgentiæ concedi, id quod ordine oſtendemus.

Nec Longobardi. Quando indulgentia noua cœperunt. Aſtexanus.

Bernhardinus. Qui relaxare ſatisfactiones Canon. poſſit.

Indulgentia ad eleemoſynarū corrogationes conceſſa.

In Decretalibus itaque Gregorij IX. lib. 5. titulo de pœnitentiis & remiſſionibus, extant quędam, vnde origo illarum indulgentiarum aliquo modo deprehendi poteſt. Cùm enim cœptum fuiſſet veteres Satisfactiones ſicut ex Burchardo oſtendimus, eleemoſynis commutare & redimere: illi, qui publicas pro hoſpitalibus (vt vocant) eleemoſynas colligebant, quos quæſtores eleemoſynarum vocarunt, vt hominum liberalitatem promptiorem haberent, cœperunt largas in ſuis prædicationibus proponere indulgentias. Illa enim abuſio in Lateranenſi concilio circa annum Domini 1215. reprehenſa fuit, & in capitul. Cùm ex eo, ponitur forma literarum, quæ à ſede Romana ſolita tunc fuerit dari quæſtoribus illis: Quia ſcilicet ſcriptum eſt: Qui parcè ſeminat, parcè & metet, qui verò ſeminant in benedictionibus, de benedictionibus metent vitam æternam. Cùm igitur ad ſuſtentationem fratrum & egenorum ad hoſpitale confluentium propriæ non ſuppetant facultates, vniuerſitatem veſtram monemus, atque in remiſſionem vobis iniungimus peccatorum, vt de bonis vobis à Deo collatis, pias eleemoſynas eis erogetis, vt per ſubuentionem veſtram ipſorum inopiæ conſulatur, & vos per hæc bona & alia ad æterna poſſitis gaudia peruenire.

Indulgentiarū impudentia taxata.

In eodem titulo, Alexander Tertius, circa annum 1170. loquitur de remiſſionibus, quæ fiebant in dedicationibus Eccleſiarum, aut conferentibus aliquid ad ædificationem pontium. In Lateranenſi verò concilio circa annum 1215. facta fuit hæc conſtitutio. Quia per indiſcretas & ſuperfluas indulgentias, quas quidem Eccleſiarum prælati facere non verentur, & claues Eccleſiæ contemnuntur, & pœnitentialis Satisfactio eneruatur: decernimus, vt, cùm dedicatur Baſilica, non extendatur indulgentia vltra annum, ac deinde in anniuerſario dedicationis tempore 40. dies de iniunctis pœnitentiis indulta remiſſio non excedat. Hunc quoq; dierum numerum indulgentiarum literis præcipimus moderari, quæ pro quibuſlibet caſib. aliquoties conceduntur, cùm Romanus Pontifex, qui plenitudinem obtinet poteſtatis, hoc in talibus moderamen conſueuerit obſeruare.

Cōſtitutio Lateranēſis Concilij, contra immodicas indulgentias.

Et in ſexto Decretalium lib. 5. tit. 10. Innocentius Quartus, circa annum 1244 pro fabrica Eccleſiæ Remenſis permittit concedere indulgentias, vel vnius anni, vel 40. dierum.

Nouæ igitur illæ indulgentiæ cœperunt circa annum Domini 1200. & vſque ad annum 1250. fuerunt remiſſionis partis alicuius de iniunctis pœnitentiis, ſcilicet vel 40. dierum, vel vnius anni tantùm. Et caſus pro quibus tunc dederint indulgentias, hi fuerunt: Subleuatio hoſpitalium, ædificatio pontium, ſeu viatum, & fabrica Eccleſiæ alicuius.

Initium nouarum indulgentiarum, & quid fuerint, & quorſum datæ.

QVID DOCTORES ECCLESIAE

illius temporis de nouis indulgentijs ſenſerint, quomodo Scholaſtici ſuis diſputationibus captas illas indulgentias ornare & amplificare ſtuduerint.

CVm itaque illis temporibus prælati Eccleſiæ, Epiſcopi, Archiepiſcopi, & ipſi etiam Romani Pontifices, nouo hoc aucupio delectarentur, & quæſtores magna liberalitate indulgentias iſtas erogarent: Populus etiam pro ſua leuitate & curioſitate auidè illas acceptaret: Variè inde inter doctos motæ fuerunt diſputationes & diuerſa ſecuta iudicia, quæ qualia fuerint, ex Scholaſticorum & Canoniſtarum ſcriptis colligi poteſt. Cùm enim res noua eſſet talium indulgentiarum talis largitio, quidam contra illas diſputarunt, quidam verò in dubium illas reuocarunt. Et quibus argumentis indulgentias illas oppugnarint, inde poteſt deprehendi: argumenta enim quæ in oppoſitum extant in Scholaſticorum vetuſtiorum ſcriptis, ſunt illa ipſa, quæ tunc contra indulgentias agitata fuerunt. Et videntur fuiſſe hæc capita. Primò, quòd nec Scripturæ teſtimoniis, nec veteris Eccleſiæ exemplis, nouæ illæ indulgentiæ probari poſſet. Secundò, quòd mandatum diuinum eſſet, facere fructus dignos pœnitentia, eius verò relaxandi aut remittendi poteſtatem Eccleſiam non habere. Tertiò, veterem Eccleſiam non ſine cauſa conſtituiſſe canonicas illas mulctas ſeu caſtigationes, quarum remiſſio eſſet eneruatio diſciplinæ Eccleſiaſticæ.

Abuſus nouarum indulgentiarum & diuerſa de iis eruditorum iudicia & ſententiæ.

Quibus fundamētis nouæ indulgētiæ fuerint impugnatæ. Primum genus argumentorum.

II.

III.

Alij cùm palàm non auderent, id quod paſſim ab Eccleſiæ prælatis fiebat, reprehēdere obliquè eas taxatoni, variè diſputando quid prodeſſent, ſiue ad quid valerent indulgentiæ. Illæ diſputationes repetitæ extant in Scholaſticorum & Canoniſtarum Scriptis. Gloſſ. 5. titu, 38. cap. Quod autem, &c. dicit veterem querelam eſſe, & adhuc tamen ſatis dubium, quid valeant tales remiſſiones. Quidam enim dixerunt, indulgentias illas prodeſſe & valere non in foro Dei, ſed tantùm in foro Eccleſiæ: quòd ſcilicet nimis diuturnæ & graues mulctæ canonum pœnitentialium relaxarentur & remitterentur, ſicut Conſilium Lateranenſe inquit, eſſe indultam remiſſionem

Diſputationes de vtilitate indulgentiarū nouarum.

Indulgentias nil valere coram Deo.

de in-

Digitized by Google

de iniunctis pœnitentiis. Et prælatos Eccleſiæ hoc facere poſſe, quoniã conſtitutiones humanæ ſint canones pœnitentiales, in quibus homines poſſint diſpenſare. Ibi verò quidam, vt hominibus perſuaderent, magnum eſſe beneficium illarum indulgentiarum, diſputarunt, canones pœnitentiales etiam in foro Dei obligare, & eorum ſatisfactiones ad remiſſionem peccatorum eſſe neceſſarias, atque ita indulgentias etiam in foro Dei valere. Sed alij ex ipſis Pontificũ decretis, de tit. pœnitentiis & remiſſionibus, cap. Deus qui, &c. oſtenderunt, veteres illos Canones pœnitentiales iam tunc collapſos & antiquatos fuiſſe, & pœnitentiam factam arbitrariam, ita vt arbitrium decreti Sacerdotis ſatisfactiones moderari poſſet. Dixerunt itaque propter Canones pœnitentiales, qui ipſo facto iam antiquari, eſſe deſiiſſent, non opus eſſe iſtis indulgentiis, nec in foro Dei, nec in foro Eccleſiæ: Eccleſiam tamen illas prædicare, vt filios ſuos bona quadam deceptione ad bonum, vt ad dandas eleemoſynas alliciat, ſicut mater filiolo pomũ promittit quod poſtea non donat. Ita Bonauentura verba contrà diſputantium recitat. VVeſſelus ex Alberto Magno opinionem illorum his verbis deſcribit: Indulgẽtias nihil eſſe, niſi piam fraudem ac dolum non malum, quo plebs officioſo errore trahatur ad pietatem. Alij verò diſputarunt, rem valdè periculoſam eſſe cõcedere indulgentias, concedentem enim onerare ſe ad ſatisfaciendum pro illo, cui dat indulgẽtias. Hæc de indulgẽtiis paulò ante tẽpora Scholaſticorũ diſputata fuiſſe, ex ipſorũ Scriptis, & ex Canoniſtarũ Gloſſis colligitur.

Patroni & amplificatores canonũ pœnitentialium.

Nec in foro Dei nec Eccleſia prodeſſe indulgẽtias.

Indulgentia bona deceptiones hominum.

Bonauentura.

VVeſſelus.

Indulgentia pia fraus plebis.

Indulgentias dare periculoſum eſſe dant.

Porrò ætas Scholaſticorum ſiue Sententiariorum, ſicut vocantur, incidit in illud tempus, cùm Quæſturæ & Diſputationes, de nouis iſtis indulgentiis, per annos aliquot, ſicut dictum eſt, agitatæ iam fuiſſent. Nam tẽpore Gratiani & Longobardi, quos vnà cum Petro Commeſtore fratres fuiſſe ſcribunt, ex Sacerdotis concubina natos, cœperat in Scholis nouum Theologiæ genus circa annum Domini 1150. quòd ſcilicet non ex ſcriptura, ſed ex patrum ſcriptis, & conciliorum Decretis ſententiæ colligebantur, quibus præcipua capita Doctrinæ Eccleſiaſticæ, additis varijs quæſtionibus, comprehendi videbantur.

Scholaſticorum de indulgentiis diſputationes.

Scholaſtica Theologia.

Poſt annos centum verò circa annum Domini 1250. ſecuti ſunt, qui in Longobardum, quem Magiſtrum ſententiarum appellarunt, commentaria in ſcholis dictare & conſcribere cœperunt quos inde Scholaſticos Doctores & Sententiarios appellarunt, qui omnia, quæ quomodocunque in Eccleſiam tunc irrepſerant diſputando, non ex Scriptura, nec etiam ex Patribus, ſed ex Philoſophorum placitis, & humanæ rationis argumentationibus, conquiſitis omnis generis ſubtilitatibus, defendere conabantur. Horum primus & vetuſtiſſimus Alexander ab Alex. circa annum Domini 1250. floruit. Eum mox ſecutus eſt Albertus Magnus Præceptor Thomæ. Deinde Bonauentura, Thomas Aquinas, VVilhelmus Pariſienſis, VVilhelmus Varro, Præceptor Scoti, Egidius Romanus, Richardus de media Villa, Iohannes Scotus, Gregorius Ariminenſis Scoti in Lectura concurrens, vt vocant. Deinde Frãciſcus Maironis, & VVilhelmus Occan, diſcipuli Scoti. Item, Petrus de Palude, &c.

Scholaſtici Doctores vnde dicti.

Alexãder ab Alex.

Albertus Magnus.

Bonauentura &c.

Scholaſtici igitur quæſtionem illam de indulgentiis tunc πολυλάζυραν arripientes, nouis additionibus amplificarunt, & illis, qui indulgentiis, ſicut oſtendimus, hactenus contradixerant, acriter ſe oppoſuerunt, & ex illis conati ſanè quidam fuerunt ex Scriptura, & ex Patribus nouas illas indulgentias probare, ſed fruſtra, ſicut ſuprà ex Antonino oſtendimus. Plerique igitur Scholaſtici omnes fatentur, de indulgentiis iſtis nihil expreſſè haberi, vel in Scriptura, vel in Patribus. Sed quia Eccleſia vniuerſalis, quæ errare non poſſet, tales indulgentias faciat & acceptet, dogma igitur illud pro articulo fidei recipiendum. Cùmque hactenus ipſi Põtifices hac formula vſi fuiſſent, per indulgentias aliquid de iniunctis pœnitentiis relaxari ſeu remitti, Scholaſtici ex diſputationibus illorum temporum, de quibus dictum eſt, animaduerterunt, valorem illum indulgentiarum nimis tenuem, non poſſe pro voto merces indulgentiarum extrudere, aliis igitur nouis additionibus hederam illis ſuſpenderunt. Nec verò auſi fuerunt dicere, remiſſionem culpæ fieri per indulgentias. Omnes enim retinuerunt Auguſtini ſententiam: Nemo tollit peccatum niſi Chriſtus, qui eſt agnus Dei, tollens peccata mundi. Tollit autẽ & dimittendo quæ facta ſunt, & adiuuando ne fiant, & perducendo ad vitam æternam, vbi fieri omninò non poſſunt. Diſputant autem ex Scholaſticis quidam merito contritionis fieri remiſſionem culpæ, & infuſionem gratiæ, atque ita peccatorem liberari à pœna æterna, quam dicunt commutari in pœnam temporalem à nobis ipſis, vel patiendo exoluendam, vel ſufficienti precio per ſatisfactiones compenſandam & expiandam. Quia vero temporalis illa magna & ſuper vires noſtras ſit, vt quæ complectatur non tantũ tempus & pœnas huius vitæ, verumetiam grauiſſimas purgatorij pœnas, ideò partem temporalis eius pœnæ abſolutione remitti dicunt, pro reſidua verò parte imponi ſatisfactiones, quæ quia in purgatorio luendæ ſint, ſi in hac vita non plenè & perfectè exoluantur, ideò per indulgentias ſatisfactiones redimendas ſuaſerunt. Vtque nundinationes illas vendibiliores facerẽt, addiderunt inſuper & hoc commentum: Satiſfactiones, quæ pœnitentibus arbitrio ſacerdotis imponuntur, non eſſe ſufficientes, ſed grauiores eſſe eas, quæ canonibus pœnitentialibus olim perſcriptæ fuerunt, & ne illas quidem ſufficientes eſſe, ſed diuinam iuſtitiam pro menſura delicti etiam purgatorii pœnas imponere. Ideò omnibus, & illis etiam, qui iniunctas pœnitentias expleuerunt, vel explere poſſunt, opus eſſe indulgentiis, niſi velint in purgatorio torqueri. Atque ideò Scotus dicit, peccatorem poſt abſolutionem remitti vel ad indulgentias, vel ad purgatorium. In ſumma igitur docent per indulgentias remitti, vel pœnas vel Satisfactiones pro pœnis peccatorum debitas, quæ vel iniunctæ fuerunt, vel iniungi debuiſſent, ſiue ex arbitrio Sacerdotis, ſiue iuxta Canones pœnitentiales, ſiue à diuina iuſtitia, & quæ luendæ eſſent vel in hac vita, vel in purgatorio: Vt indulgentiæ ita valeant, non tantùm in foro Eccleſiæ, verumetiam ad relaxationem pœnarum, quas quis pro culpis propriis portare meruiſſet, etiam in foro Dei in purgatorio, hæc enim ſunt ipſorum verba.

Indulgentia ſcripturæ & patrum teſtimoniis carent.

Fundamẽtum indulgentiarũ.

Axioma commune omnibus Scholaſticis in diſputationibus de indulgẽtiis.

Meritum remiſſionis culpæ.

Aeterna pœna in temporalẽ cõmutatio.

Satisfit pro pœna temporali, vel in hac vita, vel in purgatorio vel per redemptionẽ indulgentiarum.

Indulgentiarum præconia impudentiſſima.

Scotus.

Summa figmenti Põtificij de indulgentiarũ impoſtura.

Somnium de Theſauro Eccleſiæ ex ſupererogatoriis operibus & clauibus huius Theſauri.

Porrò addunt, per indulgentias illas non fieri gratuitas condonationes, fingunt enim precium ſufficiens & æquiualens (ita enim loquuntur) ad ſoluẽdum debitum pœnarum, vel per nos ipſos, vel per alienum ſuffragiũ offerendum eſſe. Iam Chriſtum plura paſſum eſſe, quàm pro remiſſione culpæ noſtræ & pœnę æternę opus ſit: Beatos etiam, dum in hac vita fuerunt multa ipſis ad ſalutem non neceſſaria, & plura quàm debuerint, faciendo & patiendo ſupererogaſſe: Eccleſiam etiam militantem multa habere merita Supererogationis. Quæ omnia in vnũ cumulum coniecta, efficiant theſaurum Eccleſiæ, ex quo cui propria merita ad ſoluendum debitum pœnæ temporalis, nõ ſufficiant, communicare poſſit aliena per Epiſcopos & Pontificem, quibus claues illius theſauri cõceſſæ ſint, ita vt per redemptiones indulgentiarum, & aliena merita accommodari & applicari poſſint, qui per proprias Satiſfactiones non putant ſe ſufficiens precium, ad ſoluenda ſua debita, ad Deum afferre poſſe. Diſpenſationem vero illarum indulgentiarum Sacerdotibus & minorib. Prælatis, niſi ea peculiari priuilegio data pecunia eam impetrarent, prorſus ademerunt, & ſolis Epiſcopis poteſtatem, ſed tamen limitatam, ad vnũ annum & 40. dies ſcilicet: Pontifici verò plenariã poteſtatẽ, & illicitatẽ theſauro illo Eccleſiæ diſpẽſando tribuerũt.

Pro quib⁹ caſibus indulgentia dentur.

Caſus etiam, in quibus & pro quibus dari poſſint indulgentiæ, vltra eos, quos ex Decretalibus notauimus auxerunt. Vt pro viſitatione Baſilicarum & reliquiarum, item pro celebratione feſtorum, pro audiendis miſſis & prædicationibus. Item, pro defenſione terræ ſanctæ, & fidei, pro promotione ſtudij. Principaliter verò ſi quis manus adiutrices (ſicut loquuntur) porrexerit ad hoſpitalia, ad Baſilicas, & ſimilia: ſi modò temporalia, quæ exponuntur, ordinentur ad ſpiritualia, tunc enim non eſſe Simoniam.

Efficatia indulgentiarum.

Operosè verò diſputant, indulgentias prodeſſe non tantùm viuentibus in hoc ſeculo, verumetiam exiſtentibus in purgatorio, ſi non directè per modum autoritatis, ſaltem indirectè per modum ſuffragij, ſi tamen in bulla hoc exprimatur.

Thomas.

Thomas dicit, nõ eſſe aliquã rationem, quare Eccleſia non poſſit communia merita, quibus indulgentiæ innituntur, transferre, tàm ad mortuos, quàm ad viuos. Ad obiectionem verò, quòd claues Eccleſiæ non poſſunt ligare vel ſoluere, niſi ſuper terram,

Raimundus.

Raimundi Gloſſa reſpondet: Si Romanus Pontifex tamen faceret talem indulgentiam, quæ prodeſſe haberet etiam defunctis, non debemus ponere os in cœlum de plenitudine poteſtatis eius temerè dubitando.

Bernhardinus.

Bernhardinus verò ex Thoma reſpondet: Literam ſuper terram referri poſſe ad ipſum ſoluentem, vt ſenſus ſit: Quicquid tu ſuper terram exiſtens ſolueris. Non enim Papa mortuus, ſed viuus, poteſt ſoluere vel ligare, vel, etiamſi illud referatur ad ipſos abſoluẽdos, nihilominus poſſe intelligi de exiſtentibus in purgatorio. Cùm enim purgandi ſint, intra vel circa terram, poſſe eos dici ſuper terram, quia non ſint in cœlo.

Quæ requirantur vt indulgẽtia valeant.

Quantùm verò indulgentiæ illæ valeant, magis ardua eſt apud Scholaſticos diſputatio. Vt enim valeant & proſint, dicunt ex parte dantis requiri poteſtatem dandi, & cauſam rationalem. Ex recipientis verò parte contritionem cum confeſſione, & deuotionem cum credulitate Eccleſiaſticæ poteſtatis ſecundum Alenſem, vt ſcilicet confidat, indulgentias illas ſibi valere, inquit Bonauentura.

Angelus.

Vel: ſicut Angelus inquit, vt certò credat, Eccleſiam habere talem poteſtatem, licet non habemus manifeſta teſtimonia, vel ex Scriptura vel ex Patribus. Principale verò requiſitum ad valorem indulgentiarum

Petrus de Palude.

Petrus de Palude dicit eſſe, vt quis det, vel faciat illud, pro quo datur indulgentia.

Bernhardinus. Lapidum & ſaxorum.

Et Bernhardinus inquit, cuidam religioſo dicenti: Ego non credo, quod per illas indulgentias homo euadat pœnas purgatorij, niſi opera pœnitentiæ faciat. Ego reſpondi: Tibi non proderunt, quia in eis non habes fidem. Sed benè mihi, quia firmiter credo, per eas euadi pœnas pro peccato debitas. Et in huius ſignum dicitur: Sicut credis, fiat tibi. Item, Fides tua te ſaluũ fecit. Magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Quidã igitur dixerunt, indulgentias valere ſecundum internam ſuſcipientis deuotionem & non plùs.

Diſſidentes opiniones de indulgentiarum valore.

Alij verò dicunt: Niſi quis vel det, vel faciat illud, pro quo datur indulgentia, quòd non conſequatur eam, etiamſi bonam habeat voluntatem. Et huc detorſerunt illud Salomonis: Redemptio animæ viri diuitiæ eius. Ideò dixerunt, indulgentias ſecundum deuotionis quantitatem, & dati, ſeu laboris magnitudinem plus minuſue prodeſſe.

Thomas.

Thomas verò contendit, illas æqualiter omnibus tantum valere & prodeſſe, quantum ſonant.

Richard⁹.

Richardus dicit: Quoad remiſſionem extẽſionis pœnæ, æqualiter valere omnibus indulgẽtias, ſed quoad remiſſionem intenſionis, eſſe diſcrimen. Ita autem interpretantur valorem indulgentiarum, vt exempli gratia:

Exemplũ.

Qui accipit indulgentiam ſeptem annorum, is tantum remiſſionis habet, vel de pœnitentiis iniunctis, vel de pœnis pro peccatis, ſiue in hac vita, ſiue in purgatorio debitis, quantum mereretur ſi ſeptem annorum pœnitentiam expleuiſſet. Alij dicunt tot annos remitti de pœna, quam pertuliſſet in purgatorio pro peccatis.

Atque ita quidem Scholaſtici vetuſtiores ſuis diſputationibus nouas & grandes acceſſiones indulgentiis fecerunt, quæ primùm, ſicut oſtendimus, tantùm fuerunt relaxationes de iniunctis pœnitentiis Canonicis. Iam quid porrò ſecutum ſit ordine oſtendemus.

VIENNENSIS CONCILII DEcretum, contra abuſiones indulgentiarum.

Impudentes indulgentiarum impoſturæ cõcilij ſententia repreſſæ.

CVm itaque hoc modo nundinationibus indulgentiarum, per Scholaſticorum diſputationes, non tàm feneſtræ, quam latiſſimæ fores eſſent apertæ: Quæſtores indulgentiarum ſuis etiam artificiis, quomodo ſcilicet argentum ab hominibus emungendum eſſet, negociationem illam ſtrenuè promouerunt, & breui eò audaciæ & impudentiæ res progreſſa fuit, quod generali concilio reprimenda fuit. Nam circa annũ Domini, 1311. in Viennenſi Concilio,

Clemẽs V.

Clemens Quintus peculiarem conſtitutionẽ contra quæſtores indulgentiarum, ex qua, ſicuti extat in Clementinis libro quinto, titulo, de pœnitentiis & remiſſionibus, quædam, quæ abuſiones illius temporis depingunt, adſcribemus.

Abuſus indulgentiarum illius temporis,

Dicit igitur,

quæſto-

quæſtores iſtos eleemoſynarum in ſuis prædicationibus proponere abuſiones, vt ſimplices decipiant, & aurum ſubtili, vel fallaci potius ingenio ab illis extorqueant, quod in animarum periculum, & in ſcandalum plurimorum cedat. Abuſiones verò has recitat: Quod ſcilicet deceptione animarum multiplici indulgentias populo, motu ſuo proprio de facto concedant, ſuper votis diſpenſent, à periuriis, homicidiis, & peccatis aliis ſibi confitétes abſoluant mole ablata, data ſibi aliqua pecuniæ quantitate, remittant, tertiam aut quartam partem de pœnitentiis iniunctis relaxent, animas tres vel plures, parentum vel amicorum illorum, qui eleemoſynas eis conferunt, de purgatorio, vt aſſerunt mendaciter, extrahant, & ad gaudia Paradiſi perducant, benefactoribus locorum, quorum quæſtores exiſtunt, remiſſionem plenariam peccatorum indulgeant, & aliqui ex ipſis eos à pœna & culpa, vt eorum verbis vtamur, abſoluant. Addit autem Concilium Viennenſe: Nos abuſus huiuſmodi, per quos cenſura vileſcit Eccleſiaſtica, & clauium Eccleſiæ autoritas ducitur in contemptum, omnimodo aboleri volumus. Ita Clementina: Et videri ſanè poſſent abuſiones illæ in indulgentiis generaliter taxari, damnari & aboleri per Clementinam illam. Sed Pontifices ipſo facto, mox addiderunt interpretationem, quòd ſint abuſiones damnabiles & abolendæ, ſi fiant à quæſtoribus hoſpitalium, ſi verò à Romanis Pontificibus tales indulgentiæ, & eo modo concedantur, eſſe opus maximè pium.

Enumeratio abuſionũ & impoſturarũ.

Pontificum poſteriorũ limitationes cõcilio Viennenſi circumſcriptæ.

DE PLENARIIS ET PLENISSImis indulgentiis Romanorum Pontificum.

ROmani igitur Pontifices aliis quidem quæſtoribus conceſſionem indulgẽtiarum ſimpliciter prohibuerunt. Epiſcopis verò & Archiepiſcopis partiales tantùm indulgentias vt 40. dierum vel vnius anni conceſſerunt. Sed Romanæ ſedi ex plenitudine poteſtatis reſeruauerunt largitionem, annorum quorumcunque plenariæ indulgentiæ omnium peccatorũ. Nam Innocentius III. in Concilio Lateranenſi, circa annum Domini 1215. ita decreuit: Qui pro recuperanda terra ſancta, vel propriis impẽſis militat, vel aliud confert, ei plenam ſuorum peccaminum veniam indulgemus, & in retributione iuſtorum ſalutis æternæ pollicemur augmentum, hoc eſt, ſicut alij loquuntur, aſſumentibus crucem ad bellandum cõtra infideles dabantur plenariæ indulgentiæ à Romano Pontifice. Poſtea, ſicut Alenſis ſcribit, etiam peregrinãtibus ad terram ſanctam, & viſitantibus ſepulchrum Domini, data fuit plenaria indulgentia. Bonifacius verò Octauus anno Domini 1299. primus conſtituit iubilæum ſingulis centeſimis annis celebrandum, & qui centeſimo illo iubilæo anno Romæ Baſilicam Petri & Pauli viſitaret, nó ſolum plenam & pleniorem, ſed pleniſſimam omnium ſuorum conceſſit veniam peccatorum. Exordium verò iubilæi Pontificij dignum eſt tali autore, de quo ipſi Pontificij ſcribunt, quòd intrauerit vt Vulpes, regnarit vt Lupus vel Leo, mortuus ſicut canis.

Innocentius III. de plenariis indulgentiis.

Alenſis.

Bonifacius Octauus autor anni iubilæi.

Sed in hac parte hiſtoriæ de indulgentiis, priuſquam progrediamur, obſeruandum eſt, quomodo adulatores Pontificum ſtuduerint omnia illa, qualia qualia eſſent, defendere, quibuſdam tamen licet paucis contradicentibus. Nam Ioannes Andreæ, qui oſtendit, ſe tempore Bonifacij Octaui vixiſſe, fatetur, olim diebus antiquis non fuiſſe talem concurſum Romam ad Baſilicas Apoſtolorum. Diſputat tamen, quia in aduentu Chriſti annus iubilæus legalis typicos finitus, & verus iubilæus inchoatus ſuit, ideò Bonifaciũ rationabiliter annum iubilæum ad plenarias indulgentias cõſtituiſſe, quia ſcilicet ſcriptum ſit: Vt prædicarem captiuis indulgentiam. Et addit, Papam interrogatum quid ſit pleniſſima indulgentia, reſpondiſſe, in Conſiſtorio: Eſſe indulgentiam adeò plenam, prout clauium poteſtas ſe extendit. Gloſſator verò ipſe primò indulgentiam peccatorum ex Scholaſticis interpretatur de pœnis pro peccatis debitis.

Paraſyti Põtificiorũ quomodo indulgentias iubilæi defenderint.

Plenaria indulgẽtia quid.

Sed mox poſtea diſputans, quare Bonifacius non quinquageſimo, ſed centeſimo anno conſtituerit iubilæum, hanc affert rationem: Quòd in iubilæo contritis & confeſſis duplex indulgentia concedatur, culpæ videlicet & pœnæ. Et poſteà addit, per iſtam indulgentiam fit totalis culpæ remiſſio, & totius pœnæ indulgentia, & quia talis eſt ſine obligatione ad pœnam, ſi ſic moritur, ſtatim euolat, & habet ingreſſum Domus cœleſtis. Hæc Gloſſa in extrauaganti. In Clementina verò, Abuſionibus, Gloſſa dicit, pleniſſima peccatorum remiſſio eſt à pœna & culpa, quàm ſolus Pontifex concedit cruce ſignatis, pro ſubſidio vltramarino.

Indulgẽtia culpæ & pœnæ in iubilæo.

Scholaſtici etiam ſiue Sententiarij recentiores ad Pontificum opiniones docendo ſe accommodarunt. Licet enim vetuſtiores Scholaſtici illud axioma conſtanter defendiſſent: Indulgentias non valere ad remiſſionem culpæ: tamen Petrus de Palude diſputat, indulgentiam plenam vocari reſpectu remiſſionis pœnæ mortalium & venialium, pleniſſimam verò reſpectu non ſolum pœnæ, ſed etiam culpæ venialium, quia indulgentia habeat rationem cuiuſdam abſolutionis. Franciſcus verò Maironis, vt remiſſioni culpæ & pœnæ nouum circumdaret pallium, talem texuit catenam: Caritas, inquit, meretur augeri, ſed exiſtentes in gratia per opera meritoria merentur augmentum gratiæ. Et indulgentiæ non dantur, niſi facientibus opera meritoria. Valent igitur hoc modo indulgentiæ ad augmentum gratiæ. Per gratiam verò fit remiſſio culpæ, atque ita indulgentiæ valent ad remiſſionem culpæ & pœnæ. Antoninus inquit: Quamuis plenariæ indulgentiæ vulgariter nuncupẽtur à culpa & pœna, locutio tamen talis propriè non eſt vera, quia culpæ ſolus remiſſor eſt Deus autoritatiuè, Eſa. 34. Poteſt tamen ſic ſanari, inquit dicta locutio, vt remiſſio culpæ referatur ad contritionem & confeſſionẽ, quæ præexigitur ad conſequendam indulgentiam, quæ ordinatur ad remiſſionem pœnæ temporalis, debitæ pro peccatis commiſſis, partialem vel totalem. Quidã verò, ſicut ſumma Angelica recitat, longius progreſſi, dixerunt etiam pœnam inferni per indulgentias remitti. Ita illi. Et Pontifices, vt opinionem illam vulgi de indulgentiis alerent & confirmarent, cùm antea in literis indulgentiarum vſi fuiſſent hac forma, remitti vel totum vel partẽ de iniunctis pœnitentiis: Aut fieri remiſſionem vel tota-

Scholaſtici recẽtiores.

Petrus de Palude quid plena indulgentia.

Franciſcus Maironis.

Antonin.

Summa Angelica.

Formula literarum indulgentiarum pleniſſimarũ.

lem, vel patrialem pœnæ temporalis pro peccatis debitæ, ſicut Innocentij III. Bulla ſonat: alij hac generalitate vti cœperunt: Plenam, pleniorem, pleniſſimam, omnium ſuorum peccatorum veniam Caio, Seio concedimus & indulgemus.

VVeſſelus. Indulgentiarū exaggerationi cōtradicitur à Pariſienſibus.

VVeſſelus verò ſcribit, Pariſienſem facultatem Theologicam enormitati illi contradixiſſe. Cùm enim Clemens VI. in bullis indulgentiarum à culpa & à pœna indulgentias publicaret, & cruce ſignatis ad ipſorum vota tres vel quatuor animas ex purgatorio, quas vellet, elargiretur, ac ipſis Angelis in cœlo præciperet, vt peregrinantium animas, ſi in itinere euolarent, ſtatim in Paradiſum transferrent. Inuentus eſt quidam Ioannes Angelus, qui publicè docuit hanc propoſitionem: Animas in purgatorio exiſtentes eſſe de iuriſdictione Papæ, & Papam, ſi vellet, poſſe totum purgatorium euacuere. Pariſienſes verò Angeli iſtius propoſitionem damnarunt, & populo publicè prædicandam prohibuerunt, ſicut Franciſcus Maironis ſcribit: Ipſius verò Clementis temeritatem publicè reprehenderunt, & corrigi petiuerunt, ſicut VVeſſelus ſcribit. Antoninus etiam ſcribit, in Bullis quibuſdam Clementis VI. multa narrari leuia & exorbitantia ſatis, quas Bullas veriſimile ſit eſſe fictitias. Sed VVeſſelus affirmat, ſe illas vidiſſe plumbatas & reſeruari Viennę, Limouiis, Pictauis, in theſauro Priuilegiorum. Idem ſcribit, Ludouicum Regem Franciæ per Legatum ſuum apud Sixtum IV. de abuſibus & exceſſibus indulgentiarum grauiter egiſſe. Et Sixtum quidem medio iuramento corporaliter, manibus præcordia tenentem, in verbo Pontificis ſe purgaſſe, quòd illa non sciret. Addit autem VVeſſelus: Sed quid valuit purgatio illa neſcienti, quando poſtea, cùm ſciret, nihilominus diſſimulauit & tolerauit.

Ioannes Angelus.

Antonin.

Ludouicus Frācorum rex, abuſus indulgentiarum taxat.

DE MVLTIPLICATIONE IVBIlæorum & de variis cauponationibus plenarum indulgentiarum in confeſſionalibus, in articulo mortis & ſimilibus.

INgenioſa res eſt quæſtura: Lucri enim bonus eſt odor ex re qualibet: &, Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit. Ita Romani Pontifices ſubinde alia & noua excogitarunt aucupia, vt quęſtum indulgentiarum, cuius guſtum non inſuauem iam cœperant, retinerent & augerent, conſcientia aliquando, in fraudibus & expilationibus tam manifeſtis & notoriis, non tam contradicente, quàm reclamante: ſicut Platina de Bonifacio IX. ſcribit: Quòd aliquoties conſtituerit profuſionem plenariarum indulgentiarum reuocare, ſed ob agnatos locupletandos coactus fuerit ad aucupium illud maximè compendiarium reuerti. Cùm igitur poſt purgatorij terricolamenta hominum leuitas perſuaſione iſta de indulgentiis plenariis dementata eſſet: Quòd finxerunt ſibi animas iſtiuſmodi indulgentiis plenariis munitas, ab omni pœna, poſt mortem liberas, ſtatim in cœlum ad Paradiſi gaudia euolare, factæ fuerunt nundinationes illæ à Petro prędictę, vſque adeò fœcundæ, vt vna non alterā ſed tergeminas ſemper pareret. Cùm enim à ſolo Pontifice in iubilæo, & in Baſilicis Romanę Eccleſiæ plenarię illę indulgentiæ primò venderentur: multi verò vel iubilæi Bonifaciani terminum, hoc eſt, centeſimum, non attingere, vel Romam non peruenire, vel ab ipſo Romano Pontifice tales ſe indulgentias impetrare non poſſe timerent: varia inuenta fuerunt aucupia, ne qua crumena ab emunctionibus iſtis tuta & immunis eſſet. Clemens enim VI. Anno 1348. celebratione commentitij iubilæi, à centeſimo anno reduxit ad quinquageſimum, & addidit viſitationem Eccleſiæ Lateranenſis. Bulla Clementis VII. dicit Gregorium vndecimum ad annum trigeſimum tertium reduxiſſe iubilæum. Tandem Paulus II. & Sixtus IV. nundinationem iubilæi à quinquageſimo ad vigeſimum quintum annum reduxerunt, qui anno 1475. celebratus tunc fuit, & addiderunt viſitationem Eccleſiæ Mariæ maioris. Plenitudinem etiam poteſtatis profundendi plenarias indulgentias Romanus Pontifex ita ſibi ſoli reſeruauit, vt pro expilatione eorum, qui Romam non adirent, vel negociationem iſtam per alios exerceret, vel eam facultatem certis limitationibus aliis venderet. Legatos enim ſuos per varias miſit prouincias, aſſignatis ipſis certis legationis terminis, cum plenitudine poteſtatis cōcedendi plenarias indulgentias nomine Pontificis ad inſtar iubilæi. Vendidit etiam certis Eccleſiis, Monaſteriis, Capitulis, Collegiis, Conuentibus, Hoſpitalibus, Cōfraternitatibus, & Vniuerſitatibus priuilegia, facultates, conceſſiones, & indulta concedendi indulgentias plenarias certis limitationibus. Sed ecce iterum nouam impoſturam, ne enim ideò, quòd vbique plenariæ indulgentiæ proſtarent, iubilæi nundinationes Romæ frigeſcerent: Pontifices imminentibus iubilæis venditas prius facultates, & conceſſiones ſuſpenderunt vſque poſt iubilæum, vel ad beneplacitum. Sæpius etiam poſteriores Pontifices priuilegia indulgentiarum à prædeceſſoribus vendita, reuocarunt, & irrita fecerunt, vt de nouo & carius redimerentur. Extant hæc in extrauagantibus Pauli Secundi, & Sixti Quarti, & in grauaminibus Germanię, de quibus poſtea dicemus. Alexander verò Sextus, ſicut Polydorus ſcribit, vt ſpurios ſuos locupletaret ſtationes iubilæi anno 1500. non in Romanæ Eccleſiæ Baſilicis tantùm, ſed & in longinquis Prouinciis vbique gentium vicatim fermè conſtituit, vt & abſentes data pecunia, plenarias iubilæi indulgentias mercari poſſent.

Bonifacius IX. cur indulgentias plenarias non ſuſtulerit.

Iubilæus reducitur ad quinquageſimū annum, ob plenarias indulgentias.

Iubilæus ad annum contrahitur 33. Poſt, ad annum 25.

Legati Romani ad diuendēdas plenarias indulgentias.

Poteſtas plenariarū indulgentiarum vendita à Pōtifice cum limitatione aliis quoque.

Alexāder VI.

Fuit & hoc non poſtremum artificium, quòd confeſſionalia (ſicut vocant) magno vendiderūt. Efficaciæ enim erroris non ſufficere viſum fuit, indulgentias vendere illo tempore, & in illis locis, vbi & quando publicè proſtabant ad remiſſiones præteritorum peccatorum, ſed ad futuros etiam caſus, pro peccatis adhuc committendis, vendebantur & emebantur indulgentiæ. Pro numerata enim pecunia vendebant Bullas, vt quando quis in poſterum crimen aliquod commiſiſſet, & haberet poteſtatem eligendi ſibi confeſſorem, qui vigore Bullæ haberet ſibi poteſtatem hac in parte cōmiſſam, vt vel in certis, vel in quibuſcunque caſibus poſſet confitentem abſoluere, & plenariam indulgentiam ipſi conficere, vel ſemel in vita, vel bis in anno, vel toties quoties, prout carius quis Bullas licitatus fuerat: Et hæc diplomata vocabant confeſſionalia.

Confeſſionalia, & quid.

Præcipuum verò aucupium fuit de indulgen-

tijs

tiis plenariis in articulo mortis conferendis. Licet enim in vita quis aliquoties mercatus fuiſſet plenarias indulgentias, ſi non ſtatim moreretur, dicebant: nouis & aliis peccatis contrahi nouum reatum ad pœnas. Vt igitur à pœnis purgatorij homines prorſus tutos & ſecuros redderent, excogitarunt nundinationem peculiarem indulgentiarum, quę conferrentur in ipſo articulo mortis, vt acceptis illis ſtatim ſine omni purgatorij cruciatu liber quis euolaret ad cœlum. Et hæ indulgentiæ omnium cariſſimè venditæ fuerunt. Scribuntur autem apud Antoninum, ab Eugenio Quarto quàm plurimis datæ circa annum 1440. licet antè ipſum apud Gerſonem, etiam earum mentio fiat. Sed & hoc aucupium varias peperit impoſturas, vt quæſtus eò eſſet vberior. Cœptum enim fuit diſputari de articulo mortis præſumpto & vero, hoc eſt, ſi quis exiſtimaretur non moriturus, & indulgentia ioata indultum ipſi tunc data eſſet, ſi is poſtea euaderet, & illa vice non moreretur, tunc dicebant, gratiam illius indulti expiraſſe, & in poſterum nō valere, ſed alias emendas eſſe indulgentias. Eugenius Quartus verò, accepta pecunia addidit hanc declarationem, valere illam indulgentiam in articulo demum mortis vero, quando ſcilicet quis verè moreretur, & non expirare, etiamſi antea recitata fuiſſet. Quia verò in repentinis caſibus ſæpe non poteſt haberi vel Sacerdos vel Clericus, iterum magno redimendum fuit, vt valeret, etiamſi Laicus pronunciaret formam indulti. Porrò addita fuit primùm in talibus Bullis hæc exceptio: Concedo tibi plenariam indulgentiam omnium peccatorū, Præter ea, quæ ex confidentia huius indulti commiſiſti. Fuit igitur nouo contracto & hoc magno redimendum, vt illa clauſula vel omitteretur vel expungeretur. Poſtea verò magno conatu pro aris & focis diſputatum fuit, an illi, cui in articulo mortis talis indulgentia collata fuit, poſtea etiam opus ſit exequiis & ſuffragiis pro mortuis. Ne igitur propter illas indulgentias culinæ Sacerdotum, curantium exequias, algerent, illis etiam indulgentiis varias addiderunt limitationes de peccatis oblitis: quia forma indulgentiæ dicat de peccatis contritis & confeſſis. Item de venialibus peccatis, ad quæ contritio ſe non extendit.

Indulgentia plenaria in articulo mortis.

Eugenius.

Impoſtura varia indulgētiarū in articulo mortis.

Exceptio in Bullis talibus.

Noua diſputatio.

Hæc quæ prolixè alibì diſputata extant, breuiter & ſummatim hoc loco annotare volui, vt Lector veritatem & impudentiam impoſturarum ob oculos ſibi ponere poſſet. Noſtris enim hominibus, qui ſub Papatu non vixerunt, talia vix de nomine nota ſunt: & prodeſt, memoriam talium impoſturarum ad poſteritatem propter multas cauſas conſeruare.

Adſcribam autem formam talis indulgentiæ, Raimundus ad Alamaniam Orator, Nuncius & Commiſſarius Apoſtolicus. Notū facimus quatenus Pontifex N. cunctis vtriuſq; ſexus Chriſti fidelibus, pro tuitione fidei contra Turcas, iuxta ordinationem noſtrā, manus adiutrices porrigentibus conceſſit indulgentias, gratias & facultates, quas obtinerent, ſi viſitaſſent Eccleſias vrbis tempore iubilæi: & prætetea conceſſit, vt poſſint eligere confeſſorem idoneum ſecularem vel regularem, qui eos, vita comite, ab omnibus exceſſibus & delictis prætetquem ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, toties, quoties opus fuerit, abſoluere poſſit. Et inſuper toties, quoties ad talem ſtatum deuenerint, vt veriſimiliter de eorum morte dubitetur, etiamſi tunc eos ab hac luce decedere non contingat, atque in vero mortis articulo plenariam omnium ſuorum peccatorum remiſſionem eis impertiri de ſuæ plenitudine poteſtatis facultatem conceſſit. Indulſit præterea & ipſos, & parentes, & benefactores eorum defunctos, qui cum charitate deceſſerunt, in omnibus ſpiritualibus bonis, quæ fiunt & fieri poterunt in tota vniuerſali Chriſti Eccleſia militante, & omnibus membris eiuſdem in perpetuum participes fieri. Aliæ formæ habent: Vt poſſit abſoluere ab aliis etiam caſibus ſpecialiter vel generaliter, Romano Pontifici & ſedi Apoſtolicæ quouis modo reſeruatis, & propter quæ ipſa ſedes meritò eſſet conſulenda. Item à peccatis contritis, confeſſis, & oblitis. Item in articulo mortis plenariam omnium peccatorum, etiam exceptorum, remiſſionem impendere poſſit. Quod ſi tunc non obierit, illam, quoties in tali ſtatu conſtitutus fuerit, recitare poſſit, vel idem vel alius confeſſor. Forma abſolutionis in Raimundi Bullis hæc eſt: Dominus noſter Ieſus Chriſtus per meritum ſuæ paſſionis te abſoluat. Et ego authoritate ipſius, & Apoſtolica authoritate, mihi in hac parte commiſſa, & tibi conceſſa, te abſoluo, primò ab omni ſententia excommunicationis maioris vel minoris, quam incurriſti: deinde ab omnibus peccatis tuis contritis, confeſſis, & oblitis, conferendo tibi plenariam omnium peccatorum tuorum remiſſionem, remittendo tibi pœnas purgatorij. In nomine, &c. Aliæ formæ habent: Ego autoritate Chriſti, & Beatorum Petri ac Pauli, & domini noſtri Papæ, mihi in hac parte commiſſa, & tibi conceſſa, abſoluo te plenariè ab omnibus peccatis tuis contritis, confeſſis & oblitis & caſibus etiam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, in quantum claues ſanctæ matris Eccleſiæ ſe extendunt, ac tibi conceſſum & mihi commiſſum eſt: remittóque tibi omnes pœnas in purgatorio debitas, claudo tibi portas inferni, & ianuas aperio Paradiſi: bona per te facta & fienda ſint in augmentum tuæ ſalutis & gratię diuinæ. Vel remitto per plenariam indulgentiam omnem pœnam in purgatorio tibi debitam, ac reſtituo te illi innocentiæ & puritati, quam in Baptiſmo accepiſti, ita quòd decedenti tibi ab hoc ſeculo clauſæ ſint portæ pœnarum, & aperta ianua delitiarum Paradiſi. Et ſi hac vice non morieris, ſalua ſit tibi nihilominus iſta gratia, quando alias fueris in articulo mortis, In nomine, &c.

Formula plenariæ indulgentiæ.

Forma abſolutionis in bullis Raimūdi.

Alia forma.

Alia.

Alia etiam forma fuit vſitata, quando hoſpitalia & fraternitates participationem omnium bonorum operum ſuorum & indulgentiarum, à Pontificibus ſibi conceſſarum, illis communicabant, qui manus adiutrices ipſis porrigebant, & in fraternitatem recipiebantur, vt: Teſtamur nos haſce perſonas ad almam fraternitatem S. Antonij recepiſſe, dantes eis plenam participationem omnium bonorum operum, quæ à principio fundationis, vſq; ad finem prędicti ordinis die noctúque, in trecentis ſexaginta quatuor monaſteriis & hoſpitalibus per fratres exercentur. Alia forma, quia in libro ad hoc deputato ſcripti ſunt, meritò conſequuntur omnes gratias, facultates plenariáſque peccatorum remiſſio-

Forma indulgentiarum ad hoſpitalium & fraternitatum participationem.

nes, iuxtà priuilegia & indulta per ſummos Roma. Pontifices N. N. fratribus, confratribus & benefactoribus hoſpitalis noſtri ſancti Spiritus in vrbe conceſſas, confirmatas, extenſas & ampliatas. Quinquagenariæ videlicet pleniſſimi iubilæi Romani Bonifacij Octaui. Nec nō omnium & ſingularum ſtationum vrbis, quibus cōtinentur plus quàm decies centena millia annorū indulgentiarum, & quadraginta duæ plenariç indulgentię, & dedicationis ſanctę Romanæ Eccleſiæ, ac peregrinationis terræ ſanctæ, tàm in vita, quàm poſt mortem in æternum, ac etiā benedictionum Papalium: atq; omnium & ſingularum indulgentiarum, tàm plenariarum quàm temporalium & quarumcunq; gratiarum ſpiritualium confratribus & benefactoribus. Sacri & Apoſtolici Hoſpitalis ſancti Spiritus in Saxia, de vrbe à diuerſis Pontificibus conceſſarum: ac omnium vigiliarum, orationum, ieiuniorū, eleemoſynarum, diſciplinarum, miſſarum, diuinorū officiorum, & præcipuè triginta duorum milliū miſſarum & totidem Pſalteriorum quolibet anno, atq; omnium & quorumcunq; aliorum bonorum pietatis & charitatis operum, quæ in eodem hoſpitali, & toto ordine quotidie fiunt & fient, dicuntur & exercentur in perpetuum.

Summa indulgentiarum Roman.

Hæc exempli tantum gratia ex Bullis quibuſdam vulgaribus adſcripſi, & vtile eſſet plura Exempla annotari, vt profligatæ iſtius Pontificiæ impudentiæ notitia, ipſorum verbis ad omnem poſteritatem tranſmitteretur & conſeruaretur.

Infinitum autem eſſet recenſere, quomodo oppidatim, vicatimq; templatim, oſtiatim adſcripſerint indulgentias: ſi quis hunc locum viſitauerit, ſi miſſam audierit: ſi officio diuino interfuerit: ſi hanc orationem dixerit: ſi ante hanc Imaginem candelam accenderit: vel dixerit tot Patres noſtros Auéq; Marias: & præcipuè ſi manus adiutrices porrexerit, habet tot vel dierum, vel annorum indulgentias, conceſſas ab hoc vel illo Pontifice. Tantùm adſcribam carmina, quę Biturigibus, in templo Cathedrali Diui Stephani ad altare Cardinalis, lapidi antiquo inſcripta leguntur, quæ ſua manu deſcripta vir clariſſimus & ampliſſimus Dominus Hermannus Vecheldius, Iuris vtriuſque Doctor & Conſul Reipubl. Lubecenſis mihi exhibuit.

Verſus de indulgentiis.

Hic dos deuotè, cœleſtibus aſſociate,
Mentes ægrotæ per munera ſunt ibi lotæ.
Ergo venite gentes à ſede remota,
Qui datis, aſtote coràm de diuite dote.
Te precor, accelera, ſpargas hic, dum potes, æra,
Et ſic venera ſcaturi cœlica ſpera.
O ſi tu ſcires, quantum data proſit ibi res.
Tu iuxta vires donares, quod dare quires.
Te miſer à pœna, dum tempus habes aliena,
Vt tibi ſit pœna venia, ſit aperta crumena:
Conſors cœleſtis fabricæ, qui porrigit, eſt is,
Ex hoc ſum teſtis, vos hoc mundare poteſtis.
Crede mihi, crede, cœli donaberis æde,
Nam pro mercede Chriſto dices, mihi tede.
Hic datur exponi Paradiſus venditioni,
Currant ergo boni rapientes culmina throni.
Vis retinere forum, mihi pendas pauca obolorum,
Pro ſumma quorum reſerabitur aula polorum.
Hic ſi largè das, in cœlo ſit tua ſedes.
Qui ferit hic parcè, parcè comprendit in arce.
Cur tardas? tantum nummo das aliquantum,
Pro ſolo nummo gaudebis in æthere ſummo, &c.

Adſcribam etiam ex Bernhardini Roſario impudentiſſimam fabulam de plenaria indulgentia in Eccleſia ſanctę Marię de Angelis apud Aſſiſium. Cùm, inquit, Franciſcus apud illum locum in cella ſua oraret, apparuit ei Angelus dicens, vt iret ad Eccleſiam, quoniam Chriſtus & beata virgo cum Angelis expectarēt eum, Chriſtus autem dixit: Franciſce, poſtula quod circa ſalutem animarum, quia datus es in lucem gentium. Franciſcus dixit: Supplico vt digneris facere hanc gratiam generi humano, concedere ſcilicet omnibus & ſingulis venientibus ad locum illum, & in Eccleſiam illam introeuntibus, veniam & indulgentiam omnium peccatorum ſuorum vniuerſaliter & generaliter. Et ſupplico beatæ virgini, aduocatæ humani generis, vt pro hac petitione impetranda, me adiuuare dignetur, &c. Chriſtus verò reſpondit, dicens: Satis grande eſt quod petiſti, ſed maioribus dignus es, frater Franciſce. Admitto igitur ſupplicationem tuam: ſed volo vt vadas ad meum vicarium, cui dedi poteſtatem ligandi & ſoluendi in cœlo & in terra, & petas ab eo ex parte mea dictam indulgentiam. Franciſcus malè ſe contulit ad Papam Honorium, & petiit, vt ad honorem virginis Mariæ dignaretur in ipſa Eccleſia Portiunculæ, ponere indulgentiam plenariam ſine oblationibus. Papa reſpondit: ſe non poſſe hoc facere quia oportet, vt qui vult indulgentiam, eam mereatur ponendo manus adiutrices. Interrogauit autem Pontifex Franciſcum, quot annos vellet ibi poni de indulgentia. Qui reſpondit, ſe non velle annos, ſed animas, vt quicunque dictam Eccleſiam intrarent contriti & confeſſi, plenam conſequerentur remiſſionem omnium peccatorum ſuorum à culpa & à pœna, quæ peccata cōmiſiſſent à die Baptiſmi vſque ad diem & horam introitus in Eccleſiam: Addens, quod non ex ſe hoc peteret, ſed ex parte Chriſti, qui eum miſerat. Tunc Papa annuit, & quod poſtulauerat, conceſſit. Egrediente autem Franciſco, Papa dixit: Vbi habes bullam? At ille reſpondit: Nullum de hac re volo inſtrumentum: ſed ſit beata virgo charta. Notarius ſeu plumbator Chriſtus, Angeli teſtes, ſigilla ſtigmata Franciſci. Poſtmodum ad petitionem Cardinalium Papa indulgentiam illam ad vnam diem naturalem ſingulis annis in perpetuum extendi declarauit, prima ſcilicet die Auguſti, à primis veſperis vſq; ad veſperas ſecundæ diei. Hæc & plura Bernhardinus. Atque ita impletum fuit Pauli illud. Propterea quòd non receperunt dilectionem veritatis, miſit illis Deus efficaciam illuſionis, vt crederent mendacio.

Impudentiſſima fabula de plenaria indulgentia Franciſci.

Papa vicarius Chriſti, ſcilicet.

Bulla Franciſcanarū indulgentiarum.

DE INDVLGENTIIS STATIOnum in Eccleſiis vrbis Romæ.

Hildeſiæ, in Templo Cathedrali, legeram in ſuſpenſa tabula: Si quis hanc orationem quotidie deuotè dixerit, habebit octo millia annorum indulgentias à pœna & à culpa. Et tunc cùm amicis præſentibus diſputabamus, quę eſſet ratio iſtius ſupputationis, cùm ad talem annorum numerum, nec vita hominis in hoc ſeculo ſe extendat, nec purgatorium etiam tàm diu duret, quia cum conſummatione ſeculi illud finiri fingunt.

Vnius precula recitationi quotidianæ 8000. annorum indulgētia conceſſa.

Sed poſtea vidi, indulgentias ſtationum vrbis

Romæ

Romæ ad multa centena annorũ millia aſcendere. Cúmque vltra finem mundi ſatisfactiones & indulgentias ſuas Pontificij non extendant, ego ſanè pro germanica ſimplicitate rationem calculi Pontificij, de tot centenis annorum myriadibus, non aſſequor, niſi Romanenſes hoc myſterium nobis explicent: difficiliores enim ſupputationes noſtri vocant Italicas practicas. Adſcribam autem hoc loco ſummã notationis indulgentiarum in ſtationibus Romanis, ſicut Latinè editæ ſunt Romæ anno 1475. & poſtea Germanicè amplificatæ Norinbergæ anno 1491. vt Lector impudentiam cauponationum, licitationum, & nundinationum Romanenſium, in breui quaſi tabella ob oculos habere poſſit. Diximus autem in præcedentibus, quòd veteribus ſtationes fuerint quaſi ſtatæ feriæ, quibus populus in certa tẽpla ad auditum verbi, ad participationem Sacramentorum, & ad preces communes cõueniebat, ſicut extant Homiliæ Gregorij in ſtationibus illis habitæ. Poſtea verò, cùm exercitia illa penè obſoleuiſſent, & manerent tantùm opus operatum viſitationis illarum Eccleſiarum, affinxerũt indulgentias, vt homines eò inuitarent. Et Bonifacius Octauus Baſilicæ Petri & Pauli hoc priuilegium dedit, Clemens Sextus addidit Eccleſiam Lateranenſem: Sixtus Quartus Eccleſiam Mariæ maioris. Et in iubilæis tantùm in illis Eccleſiis indulgentias primùm vendebant. Poſtea negociatione feliciter procedente, addiderunt alias etiam vrbis Eccleſias, & numerum indulgentiarum ſingulis ferme diebus in infinitum auxerũt, ſicut tabella hæc oſtendit.

Stationes.

Numerus Eccleſiarũ vrbis Romanæ.

Dicunt igitur Romæ fuiſſe mille quingentas quinque Eccleſias, inter quas ſeptem ſunt principales, priuilegiatæ maiori priuilegio.

Eccleſia Lateranẽſis indulgẽtia quotidiana.

Et primam dicunt eſſe Eccleſiam Lateranenſem, quæ ſit caput totius orbis & vrbis. In illa igitur, vt aiunt, ſunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Item Papa Syluester & Gregorius, qui eam conſecrarunt, dederunt tantas indulgẽtias, quod nemo poteſt enumerare, niſi ſolus Deus, teſtante beato Bonifacio, qui dixit: Si homines ſcirent indulgentias Eccleſiæ Lateranenſis, non opus eſſet, quòd irent per mare ad ſanctum ſepulchrum, vel ad ſanctum Iacobum. Item: dicit Papa Bonifacius: Si quis ad ſedem noſtram Lateranenſem, deuotionis, orationis, aut peregrinationis cauſa veniret, ille abſoluetur ab omnibus ſuis peccatis. In Capella, quæ vocatur Sanctum Sanctorum, quam mulieribus non licet ingredi, eſt vera & plenaria remiſſio omnium peccatorum. In eadem Capella ſunt gradus 28. qui ſteterunt ante domũ Pilati in Ieruſalẽ. Et quicunq; hos gradus aſcenderit cum deuotione, habet pro quolibet gradu nouem annos indulgentiarum, & totidem quadragenas, ac remiſſionem tertiæ partis omnium peccatorum. Qui verò geniculando gradus illos aſcendit, is vnam animam, pro qua orat, liberat ex purgatorio. In die dedicationis, qui vocatur dies Saluatoris, aſt ibi plenaria remiſſio omnium peccatorum à culpa & pœna. Cúmque Papa primùm indulgentiam illam largiretur, Angeli præſente populo dixerunt: Amen. item: quando capita Petri & Pauli ibi oſtẽduntur, tunc Romani habent indulgẽtias trium millium annorum, Vicini ſex millium, qui è longinquo venerunt, duodecim millium. In illa Eccleſia eſt aurea Porta, quæ tantùm in anno iubilæo aperitur. Sunt autem tres portæ, per quarum vnam Christus Hieroſolymis ad mortem ſuam iuit: Cúmq; non certo conſtet, quæ ex iſtis tribus illa ſit, itur per omnes tres. Et qui deuotione per illas tranſit, liber ſit à peccatis non aliter ac homo, cùm primùm baptizatur: Etiam pro animabus itur per illas portas.

Sanctum Sãctorum Romanũ.

Dignum Pontifice Romano.

Aurea porta.

Inſignis & gna Papa blaſphemia.

Item: cùm Gregorius Eccleſiam illam Lateranenſem denuo dedicaret, dedit tot dierum indulgentias, quot guttæ cadunt, ſi per tres dies & noctes continuè pluat. Cúmque Gregorius metueret, ne theſaurus gratiæ illa profuſione euacuaretur, Chriſtus apparuit ei, & dixit: ſe concedere vt plures det indulgentias, populum enim his opus habere.

Eccleſia S. Petri in Vaticano.

Secunda Eccleſia principalis Romæ eſt ad S. Petrum in Vaticano, in qua ſunt omni die quadraginta & octo anni indulgentiarum, & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Pro quolibet altari, quæ fuerunt centum & nouem, dantur decem & octo anni. In feſtis duplicibus duplicantur illę indulgentiæ. In feſto annunciationis Mariæ ſunt ibi mille anni indulgentiarum. Qui aſcendit gradus Petricum deuotione (ſunt autem viginti octo) pro quolibet conceduntur ſeptem anni Alexander poſtea ad ſingulos gradus dedit mille annos.

Annunciatio Mariæ.

Veronicã.

Quando ibi oſtenditur Veronica, tunc Romani habent indulgentias trium millium annorum, Itali ſex millium, longinqui duodecim millium.

Summum altare.

In omnibus feſtis Chriſti, Mariæ & Petri ſunt ibi mille annorum indulgentiæ. Ad ſummum altare omni die ſunt octodecim anni. Pro peregrinis eſt ibi plenaria remiſſio, etiamſi quis patrem & matrem verberaſſet. Sub altari ſunt corpora Petri & Pauli, ibi ſunt quatuor millia annorum. Apud altare ante chorum ſunt quatuordecim millia annorum, & liberatio vnius animæ ea purgatorio. Eſt autem præcipua porta aurea, quæ in iubilæo aperitur in Eccleſia ſancti Petri, altera in Lateranenſi, tertia in Eccleſia Mariæ maioris.

Eccleſia S. Pauli.

Tertia Eccleſia principalis eſt ad ſanctũ Paulum, in qua ſunt omni die 48. anni indulgentiarum & totidem quadragenæ, ac remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. In conuerſione Pauli ſunt ibi centum anni indulgentiarum. In dedicatione Eccleſiæ ſunt ibi mille anni. In feſto Innocentium 48. anni.

Eccleſia S. Mariæ maioris.

Quarta Eccleſia principalis eſt ad S. Mariam maiorem, in qua ſunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Nona die Maij eſt ibi remiſſio omnium peccatorum à pœna & à culpa. In omnibus feſtiuitatibus Mariæ ſunt ibi duodecim millia annorum. In die dedicationis mille anni & quatuordecim.

Eccleſia S. Laurentij.

Quinta Eccleſia eſt ad ſanctum Laurentium, in qua ſunt omni die 48. anni, totidem quadragenæ, & remiſſio tertiæ partis omnium peccatorum. Qui lapidem, ſuper quo aſſatus fuit Laurentius, viſitauerit, & ſepulchrum eius, habet ſeptem millia annorum. Qui omni quarta feria

per annum vnam Eccleſiam illam intrauerit, liberat vnam animam ex purgatorio.

Eccleſia S. Sebaſtiani

Sexta Eccleſia eſt ad ſanctum Sebaſtianum, in qua præter generales indulgentias 48. annorum ſunt omni die mille anni. In menſe Maio eſt ibi vera & plenaria remiſſio omnium peccatorum. Similiter etiam in Cœmiterio Calixti. Varij demum Pontifices viſitantibus dederunt 48. millia annorum. Ibi eſt locus, vbi Angelus apparuit Gregorio dicens: In hoc loco poteſt vnuſquiſque contritus & confeſſus remiſſionem omnium peccatorum à culpa & pœna promereri.

Quis dubitet hoc verum eſſe.

Eccleſia S. crucis.

Septima Eccleſia principalis eſt ad ſanctam crucem, in qua ſunt omni die 48. anni. Omni die Dominica ſunt ibi trecenti anni. In Capella Ieruſalem eſt plenaria remiſſio omnium peccatorū. Deinde ſex Pontifices fuerunt, quorum quilibet mille annos dedit. In die dedicationis eſt ibi plenaria remiſſio.

Maria ad arā cœli.

In Eccleſia Mariæ ad aram cœli ſunt omni die mille anni. In feſto Aſſumptionis ſunt ſex millia annorum.

In feſto Annunciationis plenaria remiſſio.

S. Syluester

In Eccleſia ſancti Syluestri ſunt 400. anni.

S. Praxedis.

In Eccleſia ſancti Praxedis 300. anni.

In Capella Mariæ, quæ vocatur (libera nos à pœnis inferni) ſunt omni die duodecim millia annorum.

In Eccleſia Ioannis ante portam Latinam, poteſt quis liberare vnam animam de purgatorio, dicendo vel faciendo dicere vnam miſſam.

In Eccleſia Mariæ nouæ, ſunt omni die ducenti anni indulgentiarum.

Ad Mariam Tranſtyberinam omni die ducenti anni.

Ad Chryſogoni omni die centum anni.

Ad Bartholomæi omni die mille anni, & in die Bartholomæi plenaria remiſſio.

Ad Ioannis de Inſula quotidie mille anni.

Ad Gregorij quotidie mille anni.

Ad Anaſtaſij quotidie quadraginta millia annorum.

Ad Mariæ ad ſcalam cœli quotidie ſeptingenti anni. Singulis feſtiuitatibus Mariæ quatuor millia annorum. Die dedicationis plenaria remiſſio.

Ad Sixti quotidie ſeptem anni.

Ad Clementis quotidie 40. anni.

Ad Coſmæ & Damiani quotidie mille anni.

Ad Adriani quotidie mille anni.

Ad Mariæ rotundæ ſingulis Dominicis & quartis feriis triginta anni. In Chuto quotidie quadraginta anni.

In feſto omnium Sáctorum plenaria remiſſio.

Ad Barbaræ mille anni.

Ad Iacobi quotidie 1500.

Ad ſancti Spiritus quotidie vndecim millia.

Sed piget & tædet omnia proſequi. Illa igitur loca, vbi dierum, vel quadraginta, vel centum, vel paucorum annorum indulgentiæ dicuntur eſſe, omiſi, & præcipua tantum exempli cauſa annotaui, Quæſtores autem Hoſpitalis ſancti Spiritus in vrbe Roma ſubducta ratione, inuenerunt indulgentias omnium & ſingulorum ſtationū vrbis, exurgere ad ſummā vltra decies centena millia annorum, & plus quàm quadraginta duas plenarias indulgentias, præter animas quæ ex purgatorio liberantur: quibus indulgentiis quomodo

Summa indulgentiarum in vrbe Romana.

vel tempus huius vitę, vel tempus purgatorij ſufficiat, ipſi viderint, ego ſanè nō intelligo, niſi forſan ad vſitatum illud confugerint: Superabundās cautela non nocet, aut cū Franciſco Maironis diſputare voluerint, ſuperfluas indulgētias ad augmentum gratiæ & gloriæ conuerti. Porrò cùm Romani & Itali indulgentias illarum ſtationum non amplius curarent, alias longinquas gētes, ad ſuſcipiendas peregrinationes, ad Eccleſias & ſtationes vrbis, inuitarunt, quæ primùm incredibili numero eò confluxerūt. Sed cùm deferueſcente vulgi feruore, peregrinorū viſitationes rariores eſſent, excogitatum fuit aliud aucupium, vt indulgentiæ illarum ſtationum abſentibus pro pecunia in omnibus terris per legatos ſeu Quæſtores venderentur, cuius negotiationis formā paulò antè annotauimus. Sed quis infinitas formas omnium Romanenſium iſtarum impoſturarum perceoſere poterit? Curtiſano aliquo, in officina iſtarum nundinationum bene exercitato, ad pertexendam hanc hiſtoriæ partem opus eſſet. Nam & ſubditis, vt eos à fide Imperatoribus ſuis data, auerterent, largas indulgentias propoſuerunt, quando excommunicatos Imperatores ab imperij culmine proturbare volebant. Innocentius Quartus dedit decem dierum indulgentias orantibus pro Rege Franciæ.

QVOD OMNIBVS TEMPORIBVS fuerunt, qui impoſturis iſtis indulgentiarum contradixerunt.

Sicut tempore Eliæ, cùm cultus Baaliticus fraude & vi omnia occupaſſet, vt Elias conquereretur, ſe ſolum relictum. Deus tamen plus quàm ſeptem millia ſibi reſeruauit, qui genua ſua non curuauerant coram Baal: Ita in mediis Pontificiarum ſuperſtitionū tenebris, Deus ſemper quorundam mentes illuſtrauit, vt errores & ſuperſtitiones ipſi animaduerterent, ac aliis oſtēderent. Impoſturas igitur indulgentiarum, de quibus nunc agimus, multi intellexerunt: Sed cùm metu tyrannidis Pontificię publicè & apertè eas reprehandere non auderent, vel tacitè apud ſe eas contempſerūt: vel inter aniculas clam eas damnarunt: ſicut Speculum aureum dicit: De erroribus Curiæ Romanæ omnes quidem intus murmurant, nulli autem clamant. Quidam tamen publicè & apertè abuſus indulgentiarum reprehenderunt, de quibus ordine breuiter annotabimus.

Speculum aureum.

Suprà autem oſtendimus, quemadmodū ſtatim ſub initium Quæſtores indulgentiarum indiſcreta & ſuperflua earum perfuſione homines vt in re noua, ita offenderint, vt Lateranenſe concilium circa annum 1215. coactum fuerit modum ipſis præſcribere lib. 5. tit. de pœnitent. & remiſ. c. cùm ex eo. Et licet moderatione quadam profuſio illa tunc aliquantulum cohiberetur: tamen ante Scholaſticorum tempora multi fuerunt qui totum negotium indulgentiarum reprehenderunt, ſicut ſuprà etiam oſtendimus. Et Eccius ex Vvilhelmo Antiſiodorenſi citat multos contradixiſſe Pontificibus, cùm inciperent indulgentias iſtas elargiri. Poſtea cùm Scholaſticorum diſputationibus quæſtus indulgentiarum iterum creuiſſet: Viennenſe concilium circa annum 1311. coactum fuit, abuſiones Quæſtorum, ad extor-

Catalogus eorum qui palam impoſturas indulgentiarum reprehenderunt.

Eccij teſtimonium.

quendum

quendum aurum fallaci ingenio excogitatas, reprehendere & damnare : quòd ſcilicet tertiam vel quartam partem de pœniteotiis iniuoctis relaxarent , animas tres vel plures de purgatorio ſe extrahere mendaciter aſſererent , plenariam remiſſionem peccatorum indulgerent, & à pœna ac culpa per indulgentias abſoluerent. Hæc enim ſunt verba Clementinæ. Memorabile autem eſt , quòd Clemens Quintus celebraturus Viennenſe Concilium Vuilhelmo Duraodo, quem Specularorem vulgus nominat, iniunxit, vt capita quædam de celebrando concilio conſcriberet : quod Opus Pariſiis ante annos non multos editum eſt. Et in tertia parte, titulo 15. de indulgentiis ita ſcribit : Cùm in vniuerſali Eccleſia Quæſtores indulgentiarum multos errores diſſeminent, multóſque ſeducant ſimplices, & multas abuſiones procurent, & vitam gerant enormiter diſſolutam, in tantum quod patent riſui, poteſtáſque clauium Eccleſiæ contemnitur, cùm pro vno obolo, vel nihilo, indulgentia conceditur, nec proficiat prouiſio concilij Lateranenſis , vnde populi contemnunt pœnitentias, à confeſſoribus impoſitas adimplere , putantes ſe abſolui propter dictas indulgentias ab iiſdem, & propter facilitatem veniæ , pro obolo obtinendæ & pecunia redimendæ, delinquere non formidant : Videretur ſuper hoc de competenti remedio prouidendum, & inſuper vt ceſſarent quæſtus curſorum & nunciorum Romanæ curiæ, &c. Et ex hac Duraodi commonefactione canon ille Viennenſis concilij, de quo iam diximus, conſtitutus fuit.

Vuilhelmus Durandus de indulgentiarum erroribus.

Tota nundinatio indulgentiarum reprehenſa.

Vualdẽſes.

Et illi quidem modú tantùm aliquem in profuſione indulgentiarum deſiderarunt, non defuerunt tamen, qui totam illam nundinationem vel contempſerunt, vel reprehenderunt. Inter Vualdenſium enim articulos decimustertius hic ponitur : Prælatorum omnium iodulgentiæ, ad limina Sanctorum peregrinationes , imò anni iubilæi, nullius ſunt valoris vel commoditatis. Viclephi etiã articulus 42. eſt, fatuum eſſe credere indulgentiis. Fuerunt & hæc Viclephi verba : Conſulendum eſt fidelibus, vt non petant curiam Romanam ad Papales indulgentias vel abſolutiones à pœna & à culpa, ſibi & aliis impetrandas, quia Dominus totius mundi non vult in tali breui vel anguſto loco coarctari : ſed in cœlo exiſtens perpendicolariter, cuilibet pœnitentiam agenti, paratus eſt ad lumeo ſuæ gratiæ influendum. In Ruthenorum etiam articulis vndecimus eſt. Quod indulgentias & iubilæos damnent, nullius efficaciæ ea perhibentes. Eadem Huſſus & Hieronymus Pragenſis in Bohemia repetierunt. Primum enim atticulum Huſſitarum & Thaboritarũ, Conradus Vvimpina hunc ponit : Indulgentias Papæ ad liberationem animarum nullius eſſe valoris : imò ob clericorum duntaxat auaritiam excogitatas & inoentas. Et populus in Bohemia cognitis indulgentiarum impoſturis nundinationes iſtas amplius ferre non voluit : ſed quæſtores inoulgentias publicaturos , in carcerem coniecit , ſicut Conradus Vvimpina in 11. articulo contra Hieronymum Pragenſem indicat, vbi & hanc recitat hiſtoriam: Quod Pragę anno 1411. cùm poſt octauas Pentecoſtes Quæſtor quidam indulgentiarum literas inuulgare vellet, & iam pro concione venias ſuas impudenter ebuccinaret: populus armatus concurrerit, & Quæſtorem iſtum captum currui impoſuerit, adiunctis ipſi in curru publicis quibuſdam meretricibus, ex quarum mammis Papales indulgentiarum Bullas ſuſpenderit , atque ita Quæſtorem indolgentiarum cum Bullis Pontificiis, de meretricum collo pendentibus, per totam vrbem Prageoſem vicatim circumduxerit; & oſtentui haboerit, ac tandem Bullas iſtas indulgentiarum publicè & ſolenniter crepitantibus flammis concremarit.

Viclephus.

Ruthenorum articuli.

Ioan. Huſſus.

Hieronymus Pragenſis.

Bohemi nundinatores indulgentiarum in carcerẽ coniecerũt.

Memorabilis hiſtoria pro dignitate excepti & tractati quæſtoris indulgentiarum.

Conſtantienſe concilium.

Et illas quidem contradictiones Conſtantienſe concilium compendio refutauit, exuſtis contra fidem publicã Huſſo, & Hieronymo Pragenſi, & conceſſis de facto indolgentiis, omnibus in concilio exiſtentibus, & feria ſexta ieiunantibus. Ioter ipſos tamen Pontificios tunc etiam fuerunt, qui in negocio indulgentiarum multa non probarunt. Gerſon enim qui in Conſtantienſi concilio præcipuus fuit, communi errore abreptus concedit quidem, indulgeotiarum conceſſionem non eſſe contemnendam: ſed deuotè amplectendam, & conatur hoc probare ex poteſtate clauium, quas Chriſtus Eccleſiæ tradidit, Ioan. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis. Fundamenta tameo ea ponit quæ negotiationẽ indulgentiarom ab ipſis radicibus conuellunt & euertunt. In tractatu enim de indulgentiis, queos ſcripſit anno 1417. diſputat , indulgentias non pertinere ad poteſtatem ordinis ſed iuriſdictionis, atque ideo non extendere ſe ſimpliciter & directè ad remiſſionem colpæ, qoæ fiat in abſolutione ſacramentali, nec ad diminutionem alterius pœnæ, niſi illius, quam Papa, aut qui coofert indulgentias , inflixit aut infligere potuit. Cuiuſmodi ſunt pœnæ excommunicationum irregularitatũ inhabilitationũ, &c. & inde concludit, poteſtatem ordinis, ſeu claues Sacramentales in abſolutione eſſe eminentiores , vtiliores , & eligibiliores in collatione indulgentiarum, quàm poteſtatem iuriſdictionis. Et addit hæc corollaria. Solus Papa ſupremus Chriſtus cum Patre & Spiritu ſancto poteſt dare plenaria autoritate indulgentiam omnimodam à pœna & culpa, quam dum confert, dat dies indulgentiarum innumerabiles & infinitos extenſiuè & duratiuè. Solus Papa Chriſtus gratis & abſque merito alio, quàm ſuo, facit commutationem pœnæ perpetuæ in pœnam temporalem, vel in plenam abſolutionem. Solus Papa Chriſtus poteſt illam tot dierum & annorum mille millium indulgentias concedere , qualis poſita reperitur in diuerſis conceſſionibus ſummorum Pontificum. Cúmque tales Bullas Gerſon, nec probare poſſet, nec damnare auderet, addit: Forte talis enormitas conceſſionis ab aliquibus quæſtuoſis aut aliter malè motis conficta eſt. Item addit : Indulgentiarum conceſſor, per tot millia nedum dierum , ſed & annorum videtur difficulter ſaluabilis poſt remiſſionem æternæ pœnæ & commutationem in temporalem. Conſtat enim, quòd nec homo in hac vita poteſt aut debet ad tot annos obligari pœnitentiã agere, cùm non ſit victurus per milleſimam partem tot annorum. Conſtat præterea quod dum mundus finem habebit, ceſſabit purgatorium, & ex conſequenti, dies pœnarum ſuarum. Addit & hoc: vtrum claues Eccleſiæ ſe extendant, non ſolum

Gerſon de indulgentiis.

Fundamentum Gerſonis cõtra indulgentias.

Corollaria Gerſonis.

I.

II.

III.

Gerſon de valore indulgentiarum.

ſuper terram , ſed etiam ſub terra in purgatorium, ſunt opiniones ad vtranque partem probabiles. Et fauorabile eſt, inquit, dicere quod ſic, ſaltem per indirectum. Concludit verò, indulgentias valere claue Eccleſiæ non errante, & Chriſto non reprobante. Neminem igitur ſic debere inniti indulgentiis, conceſſis in toto vel in parte à pœna & à culpa, quin ſtudioſus ſit pœnitentiam agere, &c. Et alibi dicit: Fatuæ ſunt & ſuperſtitioſæ quædam intitulationes de indulgentiis viginti mille annorum. Vel tali modo: Qui dixerit quinque Pater noſter ante talem imaginem, &c.

Suprà annotauimus, quomodo Schola Pariſienſis impudentiæ indulgentiarum Clementis Sexti contradixerit. Et Auentinus ſcribit, cùm Antipapæ Vrbanus VI. & Clemens VII. circa annum 1380. largiſſimas profunderent indulgentias, quòd Schola Pariſienſis etiam ſolenniter adhibitis tubis & campanis, vt eorum mos eſt, Papæ erroneam ſententiam, indulgentiariis Bullis comprehenſam damnarit.

Auentinus.

Autbor Fortalicij fidei, teſtatur circa annum 1450. non paucos fuiſſe, qui inter cætera indulgentias etiam improbarint. Certè circa annum Domini 1470. VVeſſelus Gruningenſis inter alios abuſus Papatus etiam indulgentiarum negociationē ſcriptis & diſputationibus inter doctos ſatis acriter taxauit, atque ideo dictus fuit Magiſter contradictionis. Et licet Pariſiis fuiſſet in Theologia Magiſter noſter, in exilium tamen eiectus, & facienda arte medica vitam tolerare coactus fuit. Is igitur in Epiſtola ad Engelbertum quendam dicit: Cùm Doctores à principio confiteantur, ſolum Deum peccata remittere, indulgentiarij confugiunt ad pœnas, quoniam mitior ibi mentiendi locus, cùm tamen Theologica regula ſit, Nihil debere fideles aſſerere, quod non in regula fidei contineatur. Nullum autem, inquit, locum Scripturæ dabunt, vbi pœnarum pro peccatis præteritis, & prorſus dimiſſis debitarū iudicium in Papæ arbitrium referatur. Ego, inquit, valdè titubanter dictum puto, vt alicui peccata remiſſa ſint, & adhuc nuda in conſpectu Dei. Quomodo enim tecta, quę adhuc imputantur? Quomodo verò non imputantur, quando puniuntur? Dominus fortè dimiſit, vt Papa retineret ad pœnam? Item vbi ſtabilies hāc determinatam Chriſti voluntatem, vt vnum atque idem opus indulgentiale nunc ſex annos valeat, nunc ſeptem, nunc ſeptingentos, nunc ſeptem millia, nunc plenariam indulgentiam? Quia verò obijciebatur, ſanctam Eccleſiam diuino ſpiritu gubernari, reſpondet: Verum eſt, in quibus ſancta eſt, non autem, in quibus ignorat, & errat, ſicut, proh dolor, in multis valde plangimus errantē, præſertim in ſale infatuato, in villico diffamato, in infideli diſpenſatore, quos Bernbardus definit mercenarios pro paſtoribus, Lupos pro mercenariis, imò pro lupis diabolos.

Fortaliciū fidei.

VVeſſelus Gruningēſis exulat ob taxatas fraudes indulgentiarum.

Regula Theologica.

In alia Epiſtola ad Decanum quendam dicit, ipſos indulgentiarios fateri, quòd nec in Scriptura, nec in Patribus expreſſum aliquid extet de indulgentiariis.

Exempla VVeſſeli ad Decanū.

Et Patres ante Albertum & Thomam reprehendiſſe recens tunc cœptas indulgentias. Gerſonem etiam & Antonium non pauca in materia indulgentiarum deſideraſſe. Pariſienſes verò temeritatem Clementi Sexti publicè reprehendiſſe. Addit & hoc: Quantos errores in materia indulgentiarum Romana curia temerè præſumpſerit, & peſtilenter publicarit, ac hodie noxiè pullularent, niſi ſana paucorum verorum Theologorum ſeueritas obſtitiſſet, non opus omnia commemorare. Subiungit ſe Romæ etiam ſub Paulo Secundo de indulgentiis inter doctos diſputaſſe: Veniſſe etiā tunc Pariſiis Romam quendam Magiſtrum noſtrum, qui dixerit: in Sorbona habitam paulo ante diſputationem de indulgentiis, à quo nemo doctior, ſed omnes quàm venerant confuſiores receſſiſſent. Cubicularium verò Papæ reſpondiſſe: Non nouum hoc eſſe. Et Curiales poſtea plenis verbis in VVeſſeli ſententiam conſenſiſſe. Suam verò ſententiam VVeſſelus ita exponit: De pœnis ego ſimpliciter, donec ſanius informer, teneo, quod pœna cum ſuo peccato remiſſo remittatur, neque vllum prorſus à peccato immunem deinceps ad pœnam obligari. Et ex Longobardo adducit dictum Ambroſij: Ille ſolus dimittit peccata, qui ſolus pro peccatis mortuus eſt. Itē, Auguſtini illud: Si texit Deus peccata, noluit aduertere, & ſi noluit aduertere, noluit animaduertere, & ſi noluit animaduertere, noluit punire, ſed voluit ignoſcere. Concludit igitur, Spiritum ſanctum per Petrū poſuiſſe vnicam, ſolidam, & ſolam Bullā indulgentialem, qua abundanter miniſtretur introitus in regnum Dei, 2. Pet. 1. Subminiſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute ſcientiam, in ſcientia temperantiam, in temperantia patientiam, in patientia pietatem, in pietate fraternam charitatem, in ea dilectionem: hæc enim ſi feceritis, ſic abundè ſubminiſtrabitur vobis introitus in æternum regnum, &c.

Diſputatio Pariſienſis de indulgētijs.

Sententia VVeſſeli de indulgentijs.

Cùm VVeſſelus diſputationes illas ex Italia & ex Galliis per exilium ſuum in Germaniam attuliſſet: Doctor Ioannes Veſalienſis, qui prius fuerat profeſſor in Schola Erfordienſi, factus poſtea concionator VVormacienſis, materiam illam arripuit, & inter reliquos articulos etiam hunc publicè pro concione coram populo tractauit, ſicut Conradus VVimpina annotauit: Papam & alios Prælatos non poſſe ex Theſauro Eccleſiæ compenſationes pœnarū, pro delictis debitarum, per indulgentias aliis diſtribuere, & applicare. Atque ideo Eccleſiæ dando indulgentias plus nocere, quàm prodeſſe. Et allegauit etiam veteres quoſdam, & præſertim Cantorē Pariſienſem ſolitum dicere: Indulgentias eſſe pias fraudes, quibus Laici ad dandas eleemoſynas alliciātur. Cúmque obijceretur, Eccleſiam facere indulgentias, reſpondit: Verum eſt de illa, quæ non errat. Sed is propterea à Monachis comprehenſus, & ad ignē damnatus fuit, anno 1479. Similem etiam contra ſe inquiſitionem metuere ſe oſtendit VVeſſelus in Epiſtola ad Decanum Traiectenſem, vbi inquit: Sæpe ego in D. Veſalio veritus ſum inconſideratam & temerariam eius locutionem, quę licet Scholaſticæ ſubtilitatis, & forſan nonnunquam etiam aliquid catholicæ veritatis haberet, ea tamen in vulgus indoctum, cum graui ſimplicium ſcandalo proferri prorſus odioſum. Accipio prętereà ex amicis, inquiſitorem mox, vt cauſam Veſaliæ abſoluerit, ad me vſque deſcenſurum ad inquirendum. In qua re, tametſi cauſę nihil verear, inquietudinem tamen, ſuſpiciones, & calumnias ſuſtine.

Ioannes Veſalienſis contra indulgētias.

Cantor Pariſienſis vocauit indulgentias pias fraudes.

De exceptione, Eccleſiam dare indulgentias.

Digitized by Google

ſuſtinere oportebit, præſertim doctorum quorundam Colonienſium, quorum (expertè loquor) ex tuis caſibus facilè odia, quin & inuidiam coniectaui. Hæc ille. Sed VVeſſelus vel exemplo illo territus remiſſior & meticuloſior factus eſt: ſicut ex Epiſtola illa apparet, vel Deus illum mirabiliter protexit: In pace enim mortuus eſt Gruningæ, Anno 1489. in die Franciſci: Sed poſt mortem ipſius fraterculus quidam epiſtolam eius de indulgentiis impugnauit.

Sauanorola Florentinus.

Poſtea ſub Alexandro Sexto, Sauanorola Florentiæ inter cætera etiam Pontificias indulgentias acriter reprehendit, ſed flammis confutatus eſt. Et circa annum 1500. Roſtochij Sacerdos quidam Nicolaus Ruſt, inter alias ſuperſtitiones etiam indulgentias reprehendit, non voce tantùm, ſed ſcriptis etiam popularibus, quæ ab inquiſitoribus poſtea ſuppreſſa ſunt, indulgentias ſcilicet meram deceptionem eſſe piorum & quæſtum, veras indulgentias contingere à ſolo Deo gratis propter Chriſtum omnibus verè pœnitentibus.

Germania grauamina exhibita Maximiliano Imperatori.

Tandem etiam totæ nationes de nundinationibus iſtis conqueſtæ ſunt. Nam circa annum 1510. natio Germanica grauamina ſua obtulit Maximiliano Imperatori; inter quæ decimum hoc fuit: Quòd indulgentiæ nouæ cum reuocatione aut ſuſpenſione veterum (Laicis contra Clerum murmurantibus) ad corradendas pecunias concedantur.

Et poſtea anno 1522. Proceres Imperij centum grauamina Germanicæ nationis aduerſus ſedem Romanam Oratori Pontificio in comitiis Norinbergenſibus propoſuerunt, inter quę tertium, quartum, quintum, ſextum, & ſeptimum querelam de indulgentiis continet. Illa igitur hoc loco adſcribam.

GERMANICÆ NATIONIS GRAuamen III. de oneribus Papalium Indulgentiarum.

ILlud importabile iam olim increbuit Romanarum indulgentiarum onus, quando ſub perſona pietatis, quum aut baſilicas Romanas conſtruere, aut profectionem in Turcas parare polliciti ſunt Romani Pontifices, omnem à ſimplicibus, nimiúmque credulis Germanis exuxerunt pecuniarum medullam. Et quod longè maioris eſt faciendum, per has imposturas, ac earum conductitios præcones & prædicatores, profligata eſt germana Chriſtianorum pietas, dum qui extrudere volebant venales ſuas Bullas, laudes ſuis mercibus occinebant miras & inauditas, condonari per emptitias has condonationes, nedum noxas præteritas aut futuras viuentium, ſed & defunctorum vita, exiſtentiũ in purgatorio (quod vocant cantores illi indulgentiarum) ignis, modo numeraretur aliquid, modo tinniat dextera. Atque his merciũ nundinationibus ſimul & ſpoliata eſt ære Germania, & Chriſti pietas extincta, quando quilibet pro precij, quod in has merces expenderat, modo peccandi impunitatem ſibi pollicebatur. Hinc ſtupra, inceſtus, adulteria, periuria, homicidia, furta, rapinæ, fœnora, ac tota malorum lerna ſemel originem ſibi traxerunt. Quod enim malorum amplius iam horrebunt mortales, quando ſibi peccandi licentiam ac impunitatem, nedum in vita, ſed & poſt obitum, ære, licet immodico, comparari poſſe, à nundinatoribus illis indulgentiariis, ſemel perſuaſum habeant? maximè Germani, quibus per hos veræ pietatis fucos, ſub religionis perſona nihil non perſuaderi difficile eſt? vt ingenio planè ad pietatem credulo eſt Germania.

Praconia indulgentiarum impudentiſſima.

Fructus indulgentiarum.

Indulgentia pietatis fucus.

Et licet indulgentiæ hæ non ſemel in hoc ad Germanos miſſæ ſint, quaſi ex corroſa earum venditione pecunia, fideles contra Barbaros eſſent tutandi ac defendendi: euentu tamen compertum habent Germani, pecuniam hanc non in rem fidei aut alioqui Reipublicæ Chriſtianæ neceſſariam; ſed in propinquorum luxũ ac ſubleuandum familiam ipſorum eſſe verſam. Quo vno bina hæc nata ſunt perquam maxima incommoda, quod & offendicula orta ſunt ſimplicibus & quod nunc Germani toties ſentientes luſam fidem, quum verè iam res poſtulat, vt contra Turcas inſtituatur expeditio bellica, nullis rationibus perſuaderi ſe patiuntur, vt credant: quòd res ipſa fore notorium facit, ita ſcilicet inſtare ceruicibus noſtris crudeles Turcas, ſuſpicantes ſemper prioribus ſimile quidpiam agi. Quæ vna ratio eſt, vt tam ægrè manus contra Turcas iungant. Quantorum ergo malorum & in rebus temporalibus, ac Chriſti fidelium conſcientiis, cauſæ fuerint Romanæ indulgentię, ſanctitas Apoſtolica, pro ſublimitate captus ſui exigua opera vel inde, ſi non ex re vlla alia coniectura conſequi poterit. IIII.

Qui ſemel eſt laſus fallaci piſcis ab hamo, &c.

Præterea Papalis ſanctitas, cæteríque Epiſcopi, ac Eccleſiæ Romanæ columnæ, caſus aliquot ſuæ tantùm abſolutioni reliquos fecerunt: quorum ſi vnum aut alterum cõmiſeris, iam aut numerandum, aut abſolutione tibi carendum eſt: nempe quòd in hoc reſeruati ſint, vt inde nummorum aliquid eis accreſcat. Quod ex eo conijcere licet, quòd in caſibus etiam quantumuis pro tempore honeſtis aut neceſſariis, nunquam tamen, niſi numeretur aliquid, diſpenſant. At ſi nihil attuleris numeraueriſve, indiſpenſatus perpetuo maneas oportet. V.

De caſibus Pontifice Romano ſoli reſeruatis.

Verùm, ſi quis vnde numeret habeat, iam nedum præſentes indulgentur harum conſtitutionum tranſgreſſiones: ſed & in futurum impunè, vt eas ipſas tranſgredi liceat, indulto permittitur. Quo fit, vt anſam inde accipiant ij cum quibus ita diſpenſatum eſt, peierandi, homicidia, adulteria, & ſimilia flagitia perpetrandi, quando quilibet ex Sacerdotum vulgo abſolutionem emptitiam, virtute indulti, his impertiri poteſt. Quæ malorum ſeges tota ex habendi libidine, auri que ſacra fame, qua nunc Eccleſiaſticorum nonnulli miſerè excruciantur, originem ducit. VI.

Fons indulgentiarũ & publicorum Eccleſia malorum.

DE PRÆDICATORIBVS INDVLGENtiarum Stationarijs. 7.

Stationarij.

EST & aliud indulgentiis vendendi addictum hominum genus, quos Stationarios vulgò vocant, hi ruſticorum plerunque abutuntur ſimplicitate, dum omnes vicos, villas, pagos, angiportus, omniáque peragrãt, caſtella & oppidula, prędicantes ſancti cuiuſpiã, Valentini puta, Huperti, Cornelij, Anaſtaſij ve ſanctimoniã: ac quantum ad rem familiarem addat, ſi quotannis hunc

vel illum munuſculo aliquo, quod eis, Stationariis ſcilicet, in commodum cedat, demulceas. Inſcribentéſque dehinc ſimplices ſub ſancti alicuius numen ac tutelam, promittentéſque, vt hoc aut altero morborum genere vacaturus ſit, qui eis annuum cenſum pendere. Quæ omnia in hoc excogitata ſunt, vt ſimpliciter illi ad viuum vſq; exugantur. Nam primùm hoc negotium à ſancto Antonio cœptum, in innumera morborum genera dehinc ſueuit diduci, ita vt vix ſuperſit morbus nunc aliquis, cui Stationarij non & peculiarem Sanctum, tanquam tabernæ vel negociationi præpoſuerint. Proceſſitque eò vſque eius mali ſerpigo, vt pauperum, ac ſimplicium illorum, Quæſtionarij ac Stationarij prædicatores, ſanguinem vorent & medullam: dúmque illi vnà cum liberis ſuis neceſſariis ſpoliantur, in deliciis & luxu plus quàm Sybaritico degunt Stationarij.

Sāctorum procuratio in morbis hominum ſanandis.

DE FATALI INDVLGENTIArum termino, quomodo Deus cathedras vēdentium indulgentias, & menſas nummulariorum iſtorum gladio Spiritus, per miniſterium Lutheri ſubuertit.

Hiſtoria noſtri ſeculi.

ET hactenus quidem, contra nundinationes iſtas indulgentiarum, multi partim murmurarunt, partim ſonora voce clamarunt: ſed vi, fraudibus, & dolis oppreſſi, nihil efficere potuerunt. Tādem verò Lutherus, gladio Spiritus, magno zelo, impudētiſſimos iſtos trapezitas aggreſſus eſt, cuius poſitiones contra indulgentias cùm Albertus Cranzius legiſſet, exclamaſſe fertur: Vera quidem dicis bone frater, ſed nihil efficies. Vade igitur in cellam tuam, & ora: Miſerere mei Deus. Sed aderat fatalis nundinationum iſtarum terminus, addidit igitur Deus voci ſuæ in Luthero vocem virtutis: detectis enim toti orbi imposturis indulgentiarum, menſæ iſtæ nummulariorum ſine vi, ſolo Spiritus gladio, ſubuerſæ per ſe corruerunt, & impletum eſt dictum Prophetæ: Oſtendam gentibus turpitudinem tuam, & regnis ignominiam tuam. Quod, quomodo factum ſit, vtile eſt meminiſſe.

Cranzius de impugnatione indulgentiarum per Lutherum facta.

Creſcebat igitur indies impudentia nundinationis indulgentiarum, vt quo amplius progrederetur non inueniret, nec vbi conſiſteret haberet. Hactenus enim fictitiæ Pontificij iubilæi indulgentię ad vigeſimumquintum quenque annum contractæ, illis ſolis diſpenſatæ fuerant, qui ſuſceptis peregrinationibus, limina Apoſtolorum, ſicut ipſi loquuntur, in Eccleſiis vrbis viſitarent. Alexander Sextus verò, ſicut ſuprà annotauimus, anno 1500. in aliis regionibus omnibus, gratiam iubilæi pro pecunia oppidatim & vicatim vendidit, abſentibus non ſecus ac ſi ipſas Eccleſias vrbis omnes viſitaſſent. Quo aucupio cùm ingentem pecuniæ vim confeciſſet, ſecutus per interualla Leo X. de ſimili artificio emūgendæ pecuniæ cogitauit. Cúmque anno 1513. ſedem beſtiæ aſcendiſſet, & vix ſperare auderet ſe iubilæi terminum ad annum 1525. aſſequi poſſe, nouo exemplo anno 1515. & 1516. miſſis per omnia Regna quæſtoribus, eandem gratiam, quę in iubilæo peregrinationem Romanam ſuſcipientibus concedi ſolet, tunc extra iubilæi terminum pro pecunia, poſitis publicè in Eccleſiis ciſtis ſeu ærariis, venalem expoſuit. Prætextus autem, ſicut Cochlæus ſcribit, fuit ſtructura templi S. Petri Romæ, quam ſumptuoſiſſimè à Iulio II. incboatam, cùm Leo ſe abſoluere velle fingeret, & pecunia non ſuppeteret, per impoſturam indulgentiarū ſe eam à Germanica præſertim ſimplicitate facilè emungere poſſe, à Curtiſanis perſuaſus fuit. Vtque cum authoritate aliqua impoſture illa in Germania exerceretur: Archiepiſcopo Moguntino hoc negocij datum, qui ea conditione illud ſuſcepit, ſicut Lutherus ſcribit, vt dimidium prædæ Romano Pontifici, altera pars Moguntino ad ſoluendum pallium cederet. Cùm merces iſtæ in aliis Prouinciis, anno 1515. & ſequenti expoſitæ fuiſſent hac licitatione, ſicut Maſſęus ſcribit, vt qui decem ſolidos oumetaret, animam ex purgatorio liberaret. In Germania per annum 151 . potiſſimùm impoſturæ iſtæ exerceri cœperunt. Quæſitus autem & ad eā rem delectus fuit, exquiſitus quidam nebulo Ioannes Tecelius Dominicanus, ſeu ordinis Prædicatorū. Et illum quidem antea Maximilianus Oeneponti propter adulterium, in quo deprehenſus fuerit, ſacco ad ſubmerſionem adiudicarat, interceſſione autem Ducis Friderici liberatus fuerat. Sed quia poſtea ſicut Cochlæus narrat, ordini militari in Liuonia amplam pecuniam ſub prætextu indulgentiarum impudentibus ſuis præconiis conquiſierat: Viſus tunc fuit ille Moguntino ad ſaltandam hanc fabulā maximè idoneus. Creatus itaque fuit commiſſarius Apoſtolicus, & hæreticæ prauitatis inquiſitor, vt inquiſitoriis artibus opprimere poſſet, ſi qui contradicere vellent. Atque ita non tātùm pro concione impudentiſſimis præconiis: verùm etiam ſparſo libello quodam, quem Summariam inſtructionem nominabat, indulgentiarū merces per Germaniam venales vbiq; exponebat. Capita autem & concionū & ſcripti eius, ſicut ex Lutheri ſcriptis colligo, hæc fuerunt: Pro concione deſpumabant Quæſtores iſti tales exhortationes: En cœlum vndique apertum iam eſt, ſi nunc non intres, quando vnquam intrabis? O inſenſatos & craſſi cordis homines, beſtiis prope ſimiles, qui nō percipitis tantam effuſionem gratiarum. En tot poteſtis redimere animas. O duri, duri, & negligentes: duodecim denariis Patrem extrahere potes, & tam ingratus parenti in tantis pœnis non ſuccurris? Ego ſanè in extremo iudicio excuſatus ſum: Vos videritis. Dico tibi, ſi vnam ſolam tunicam haberes, hanc quoq; exuendam & diſtrahendam iudico, vt tantas gratias obtineres, &c. In oblocutores verò iſtius gratiæ ita detonabant, vt tremens vulgus & cœlum mox ruiturum, & terram hiaturam formidaret. Addebant amplificationes: Si quis literas indulgentiarum redimeret, eius animam ſecuram eſſe de ſalute ſua. Et animas in purgatorio exiſtentes, pro quibus indulgentiæ redimantur, ſtatim vbi coniectus in ciſtam nūmus tinnierit, ex purgatorio in cœlum euolare. Item: tantas eſſe illas gratias, vt nullum ſit adeo magnum peccatum, etiamſi per impoſſibile quis matrem Dei violaſſet, quin per indulgentias ſolui poſſet, & hominem per iſtas indulgentias liberum fieri ab omni pœna & culpa. Eſſe enim iſtas gratias donū illud Dei inæſtimabile, quo homo reconcilietur Deo, & omnes pœnæ purgatorij deleātur. Nec neceſſariā eſſe

Occaſio reprehenſarū indulgentiarum per D. Martinum Lutherum.

Leo X.

Prætextus indulgentiarum Leonis X.

Albertus Archiepiſcopus Moguntinus indulgentiarum Leonis X. Promotor in Germania.

Pretium animæ à purgatorio redimēda.

Ioānes Tecelius nugirādulus Romanæ Curiæ. Geſta eius Tecelij.

Sūmaria inſtructio Tecelij. Capita cōcionum Tecelij.

Contradictores indulgentiarum.

Verba instructionis Tecelij.

Fabula de virtute indulgentiarũ Tecelij.

eſſe contritionem his, qui vel animas, vel confeſſionalia redimerent. Verba enim inſtructionis hæc fuerunt: Prima gratia principalis indulgentiarum eſt plenaria remiſſio omnium peccatorum, per quam peccator perfunctam remiſſionem & Dei gratiã denuò conſequitur. Per quam etiam remiſſionem peccatorum ſibi pœnæ in purgatorio propter offenſam diuinæ maieſtatis luendæ, pleniſſimè remittuntur & omninò delentur. Item: Pontificem habere poteſtatem in purgatorium ad liberandas per viam indulgentiarum animas: Et tàm certam eſſe fiduciam ſalutis per literas veniarum affirmabant, vt ſuam animam pro illis impignorarent. Crucem, quam cum inſignibus Papæ in Eccleſia erigebant, æquè efficacem eſſe, ac ipſam Chriſti crucẽ. Addebant fabulas: In certo quodã loco quinq; animarum millia per venias iſtas redemptas, inter quas ſolùm tres fuiſſent damnatæ, ideo quòd detraxiſſent indulgentiis. Finis & concluſio concionum fuit: Impone, impone, impone. Vtq; non verbis tantùm, ſed exemplo & facto homines excitarent, primi ad ciſtam in omnium conſpectu procedebant, ſplendido geſtu, & ſonoro tinnitu aliquid in ciſtam conijcientes, & aſtantes arridebant imponentibus, omittentibus indignabantur. Permittebant etiam pauperibus indulgentias iſtas gratis dari, ſed ita, vt primùm vndecunq; pecunias corradere tentarent à bonis fautoribus. Et vxores docebant etiam inuitis maritis, quomodocunq; corradere pecuniam ad redimendas indulgentias. Hæc ex ſcriptis iſtorum temporum collecta, ipſis verbis, quibus annotata fuerunt, adſcripſi.

Indignatio publica cõtra impoſturas Tecelij conuitia.

Sales oppoſiti nugivendulo Tecelio à Germanis.

Alia narratio ſtoſtaciti tẽporũ.

Interea verò, dum impoſturæ iſtæ magna impudentia Germaniam peruagarentur, audiebantur non murmura tantùm, ſed manifeſtæ indignationes omnium bonorũ. Defeſſi enim erant iam omnes in Germania ferendis iſtis expilationibus, nundinationibus, & infinitis impoſturis Romanenſium. Vocarunt indulgentias animarum nundinas, & Monopolia fremebant à nundinatoribus iſtis indulgentiariis vendi licentiam & impunitatem peccatorum, non de præteritis tantùm, verumetiam de futuris, nec in hac tantum vita, verùm etiam poſt obitũ, ſicut loquuntur querelæ Germanicorum grauaminum. Fingebant ridiculas fabellas, veniſſe ſcilicet quendam mortuum cum literis veniarum ad infernum, ac per eas petiiſſe libertatem: occurriſſe verò Dæmonem quendam, qui cùm Bullam legeret, inter manus ipſius præ furore ignis papyrũ, membranam, ceram & plumbum conſumpta, atq; ita animam vacuam in profundum præcipitatam, ſicut hæc narrantur in ſcriptis iſtorum temporũ. Spargebatur & illa narratio: Nobilem quendam indicaſſe Tecelio, in animo ſe habere, quòd vellet magnum aliquod facinus deſignare; & in futurum eius peccati petiiſſe indulgentiam: Et Tecelium magna quidem pecuniæ ſumma indulgentiam illam licitatũ, nobilem tamen numerata illa pecunia Bullam accepiſſe. Poſtea nobilem illum, captata occaſione, Tecelium in ſylua quadam effractis indulgentiariis ciſtis ſpoliaſſe. Cúmq; Tecelius omnes ipſi diras minitaretur: Nobilem ipſi oſtendiſſe Bullam indulgentiarum tàm magno redemptam, & cum riſu addidiſſe: Hoc erat peccatum illud, quod in animo habebam, à quo iam in optima forma abſolutus ſum. Omnes igitur optabant, & inſtigabant, vt exductis aliquis impudentiſſimis iſtis nundinationibus ſe opponeret: ſed metu Tyrannidis Pontificiæ nemo audebat progredi.

Patria Doctoris Martini Chemnitij.

Principiũ reprehenſionum, quibus Lutherus vſus eſt in indulgentiis.

Themata diſputationis Lutheri de indulgentiis.

Cõcio Lutheri de indulgentiis, &c.

Litera Lutheri ad Papam & Moguntinum & Brandenburgenſem Epiſcopos.

Quid Lutherus principio damnarit in indulgentiis.

Tandem cùm Tecelius merces ſuas indulgentiarum ea, de qua dictum iam eſt, impotentia, venales exponeret in oppido, ſicut Cochlæus ſcribit, *Iutrobork* (quod prope meam patriam *Brizen*, quæ à fidelitate olim Marchionibus Brandenburgenſibus præſtita, nomen habet, ſitum eſt, vnde etiam maternam duco originem) ibi ob loci vicinitatem, rei indignitas Lutherum VVitebergæ docentem, magis perculit, ac Deus peculiari impetu ſpiritum ipſius excitauit, vt conſtitueret impudentiſſimis iſtis cauponationibus contradicere. Cùm verò primùm non auderet totum negocium indulgentiarũ reiicere aut damnare, enormes tantum exceſſus & craſſiſſimos abuſus reprehendit: totum verò negocium in diſputationem adduxit, affixis publicè propoſitionibus anno 1517. pridie Calendas Nouembris, ſicut liberum tunc erat in Scholis omnia, etiam certiſſima, diſputando in dubium vocare. Edidit etiam concionem de Indulgentiis & pœnitentia. Ac ſcripſit ad Moguntinum & Brandẽburgenſem Epiſcopos, ad ipſum etiam Leonem Pontificem, vt Quæſtorum impudentiam cohiberent. Nec verò in vniuerſum tunc damnabat Papales indulgentias: ſed tantùm modum adhiberi, ac enormes exceſſus corrigi petebat, dicebat redemptiones veniarum non eſſe vel præcepti vel conſilij, nec ad ſalutem neceſſarias: ſed liberas, imò vtiles, ſi homines in eas non cõfidant. Item: non eſſe contemnendas indulgentias, ſed liberas relinquendas: eſſe eas de genere eorum, quæ licent, & ſub permiſſionem cadunt, quemuis non de numero eorum quæ expediunt.

Conradus VVimpina patronus indulgentiarum.

Sylueſter Prierias.

Eccius.

Hogoſtratus: De autoritate Papæ.

Incremata ſemel mota diſputationis.

Quibus argumentis vſi contra Lutherum Comitiorũ Auguſtanorum acta.

Caietanus

Mora hoc modo indulgentiarum Camarina, ſuſpenſis animis vbique omnes expectabãt euentum rei. Nulla autem prorſus moderatio vel ab Epiſcopis, vel à Pontifice adhibebatur. Sed Tecelius per Conradum VVimpinam contrariis poſitionibus omnia ſua impudentiſſimè defendebat. Ac certatim ſcriptis acerbiſſimis in Lutherũ irruebant Theologi Pontificij, Sylueſter Prierias Romæ Magiſter Palatij, Eccius, Hogoſtratus, &c. Illi impudentiſſima Axiomata Tecelij omnia, de quibus dictum eſt, magna vehementia defendere conabantur. Ex hiſce principiis: Primò, quòd Papæ poteſtas eſſe ſuprema, quæ à toto ſimul mundo non poſſet reſtringi. II. Quòd Papa ea, quæ fidei ſunt ſolus haberet determinare, & Scripturam autoritatiuè pro ſuo ſenſu interpretari. III. Multas veritates & catholicas tenendas, licet nec in canone Scripturæ, nec à Doctoribus antiquioribus ponantur. Hæc enim ſũt verba in poſitionibus VVimpinæ. Ita irritatus Lutherus, totum negotium indulgentiarum per Reſolutiones plenius cœpit examinare; ac paulatim etiam Doctrinam de pœnitentia, de fide, de iuſtificatione, &c. magno omnium applauſu illuſtrare. Interea cœpta erant Comitia Auguſtana Anno 1518. eò citatus erat Lutherus ad cauſam dicendam coram Cardinali Caietano, cui Pontifex hoc in mandatis dederat. Ille verò hoc tantùm multis minis vrgebat, vt Lutherus ſua reuocaret, tunc ſalua fore omnia. Et

non pauci erant, qui dicebant, de poteſtate ſummi Pontificis non diſputandum, ſed tacendum & gratias agendas.

Cùm verò Lutherus ad hoc permoueri non poſſet, re infecta diſceſſum fuit. Et quoniam quidam animaduertebant, Lutherum minis & maledictis non poſſe à ſententia dimoueri, nec populum placari acerba defenſione impudentiſſimarum nundinationum: alia igitur via hoc tentarunt, & per Carolum Miltitium multis actum fuit cum Luthero, vt quæ pacis eſſent conſuleret, & Pontifici reconciliaretur. Vocârat etiam Carolus ille ad ſe Tecelium primarium Tragœdiæ illius authorem, ac ſeuerè obiurgatum verbis ac minis Pontificiis ita terruit, vt ægritudine animi confectus, non multò poſt extingueretur. Hæc ratio agendi Lutherum ita moueret, vt oſtenderet ſe pacis cupidum & ſtudioſum. Cúmque neceſſitate quadam, quaſi per vim in turbas illas pertractus eſſet, prolixè promiſit omnia.

Aliam adhuc tentarũt. Carolus Miltitius.

Tecelius moritur.

Et ſanè ſi hanc viam proſecuti tunc fuiſſent Pontificij, potuiſſent omnes illas turbas ſedare. Sed aderat fatalis terminus indulgentiarum, & totius regni Pontificij. Conſtituerat enim Deus propulſatis Ægyptiacis tenebris, lucem verbi ſui rurſus accendere, & Eccleſiam ſuam ex Babylonica captiuitate liberare. Vociferabantur itaq; ij, qui columnæ Regni Pontificij videri volebant: Non decere maieſtatem Pontificiã tàm molliter & abiectè rem illam agere. Sed effecerunt, vt Pôtifex promulgaret condemnationem Lutheri. Nominatim verò edidit nouam Decretalem de indulgentiis & earum efficacia, in qua non obſcurè Teceliana dogmata de indulgentiis à pœna & à culpa, pro viuis & pro mortuis confirmat. Hæc enim ſunt verba: Romanũ Pontificẽ Chriſti vicarium, poteſtate clauium (quibus culpam & pœnam pro actualibus peccatis debitam tollat, culpam quidem mediante pœnitentię Sacramento, pœnam verò temporalem pro actualibus ſecundum diuinam iuſtitiam debitam, mediante Eccleſiaſtica indulgentia) poſſe pro rationalibus cauſis concedere fidelibus, ſiue in hac vita ſint, ſiue in purgatorio, indulgentias ex ſuperabundãtia meritorum Chriſti & Sanctorum, ac tam pro viuis quàm defunctis, Apoſtolica autoritate, vel per modũ abſolutionis indulgentiã ipſam conferre, vel per modum ſuffragij illam transferre. Ac propterea omnes, tàm viuos quàm defunctos à tanta pœna liberari, quantæ conceſſæ & acquiſitæ indulgentiæ æquiualet, &c. Hanc decretalem Eccius in Lipſica diſputatione ita interpretatus eſt, Indulgentias quidem de ſe non remittere vel delere culpam: ſed tamen dari indulgentias, vt, qui eas acquirunt, abſoluantur à pœna & à culpa, in hanc ſententiam: Quia Papa cõcedat, vt qui redimunt indulgentias à culpa, mediante Sacramento pœnitentiæ à deputatis commiſſariis abſoluantur, & deinde indulgentias, id eſt, pœnarum remiſſiones, conſequantur, ita vtrunque fieri per indulgentiarum Bullas, vt à pœna & culpa liberentur.

Nouũ Claſſicum aduerſariorũ contra Lutherum.

Lutherus cõdẽnatur à Põtifice. Decretalis Leonis X. de indulgentiis.

Ecciana interpretatio Decretalis Pontificia.

Secutæ poſtea ſunt condemnationes Lutheri doctrinales à Louanienſibus & Colonienſibus. Atque ita data fuit Luthero occaſio, vt ſubinde plures errores in doctrina Pôtificia detegeret, & alios etiam locos doctrinæ Chriſtianæ, ex verbo Dei, nequicquam frementе Romano Pontifice illuſtraret. Et res eò deducta eſt, quòd in comitiis Auguſtanis anno 1530. Pontificij ordines Imperatorem rogarunt, vt interpoſita ſua authoritate efficeret apud Pontificem, ne amplius indulgentias in Germaniam mitteret, totã enim religionem Pontificiam ita ludibrio exponi.

Pontificios pudere cœpit nundinationis & defenſionis indulgentiarum.

Nunc Concilium Tridentinũ vſum indulgentiarũ maximè ſalutarem prædicat, & leniter tantùm de abuſibus quibuſdam concionatur. Obſeruet autem Lector, quòd decretum Tridentinũ in ſpecie non explicet, qui ſint abuſus illi. Tecelianæ enim nundinationes, de quibus diximus, probare fortaſſe non poteſt, & tamen damnare etiam vel non vult, vel non audet, quia à tota Eccleſia Pontificia tunc, ſicut oſtẽdimus, defenſæ & Papali autoritate confirmatæ fuerunt. Ne igitur nihil agere videatur, in genere nominat abuſus quoſdam & prauos quæſtus, quos tamen nec oſtendit nec explicat: ſed dicit, cõmodè illos in ſpecie inueniri & prohiberi non poſſe, vt per verba generalia nihil ſignificantia, ſpes emendationis oſtentetur, re ipſa autẽ nihil fiat. In Decreto igitur Tridentino tandem omnia ad poteſtatem Romani Pontificis referuntur, vt ita nerui veteris ſuperſtitionis retineãtur, & ſi fieri poſſet, per occaſionem hominibus rurſus obtrudãtur. Sicut Pius Quintus, anno 1571. edita bulla, hortatus eſt fideles, vt pro felici ſucceſſu fœderis contra Turcam ieiuniis, orationibus & Eleemoſynis vacarent, vtq; eò libentius illud facerẽt, omnibus & ſingulis, qui quarta & ſexta feria ac ſabbato ieiunarẽt, &c. pleniſſimam omnium peccatorum ſuorum remiſſionem, & eam indulgẽtiam, quæ fidelibus Eccleſias almæ vrbis & extra vrbem, ad id deputatas, viſitantibus conceſſa eſt, pro illa, quam habeat theſauros Eccleſiæ aperiendi poteſtate, elargitus eſt, dans poteſtatem eligendi confeſſorem. Et reliqua, ſicut in veteribus bullis vſitatum fuit. Inde Lector intelligere & ſtatuere poteſt, quomodo canonẽ Tridentinũ Pontifex accipi velit, nempe vt illa omnia, de quibus hactenus diximus, quæ collapſa & exploſa iam aliquandiu fuerunt, paulatim reuocentur, hoc eſt, reſtituantur, vt ſcilicet indulgentiæ ſint non tantùm relaxationes pœnarum canonicarum, quæ iamdudum antiquatæ ſunt: ſed pleniſſimæ remiſſiones ipſorum peccatorum, & quidem omnium peccatorum ex theſauro operum, quæ Sancti vltra quàm debuerunt, ſupererogarũt: Vtq; Eccleſiæ rurſus obtrudantur impudentiſſimæ impoſturæ de ſtationibus vrbis, quas continere ſingũt vltra decies centena millia annorum, & pluſquam quadraginta duas plenarias indulgentias, cum liberatione aliquot animarum ex purgatorio, ſicut ſuprà deſcripſimus. Illas exoletas merces Pius noſter ex poteſtate ſua aperiendi theſauros Eccleſiæ, ipſis veterum Nundinatorum verbis rurſus venales exponit. Quia verò merces illas non admodũ gratas, nec in magno precio eſſe intelligit, gratis eas exponit, ſi hoc artificio homines rurſus inèſcare & faſcinare poſſit. In fine enim Bullæ ſub excommunicationis pœna diſtrictius præcipit omnibus & ſingulis Notariis Eccleſiaſticiſq; perſonis, ne publicationis, ſubſcriptionis, obſignationiſque prætextu, quicquam etiã à volentibus & vltrò offerentibus, pecuniæ exigere, aut aliquod lucrum, vel minimum facere audeant.

Concilium Tridentinum de vſu & vtilitate indulgentiarum.

Generalitas inſidioſa Concilij Tridẽtini.

Summa Decreti Tridentini de indulgentiis.

Pij Quinti Bulla indulgentiarum.

DECRETVM TRIDENTINI CONCILII DE DELECTU ciborum, Ieiuniis & diebus Feſtis.

INſuper hortatur S. Synodus, & per ſanctiſſimum Domini noſtri atque Saluatoris aduentum, Paſtores omnes obteſtatur, vt tanquam boni milites, illa omnia, quæ ſancta Romana Eccleſia, omnium Eccleſiarum mater & magiſtra ſtatuit, nec non ea, quæ tàm in hoc Concilio, quàm in aliis Oecumenicis, ſtatuta ſunt, quibuſcunque fidelibus ſedulò commendent, omniq; diligentia vtantur, vt illis omnibus, & iis præcipuè ſint obſequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum Delectus & Ieiunia: vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum Feſtorum deuota & religioſa celebratio, admonentes populos crebrò obedire præpoſitis ſuis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient: qui contemnunt, Deum ipſum vltorem ſentient.

EXAMEN.

Summa dogmatis Pontificij de delectu ciborum & ieiunio.

VNiuerſæ Eccleſiæ notiſſimum eſt, quales laqueos Pontificij per leges ſuas de ieiunijs, & de diſcrimine ſeu delectu ciborum conſcientijs iniecerint, quas ſuperſtitioſas & impias opiniones neceſſitatis, ſatisfactionis, cultus, inſtitiæ & meriti, ieiunijs & delectu ciborum attexuerint, quòd ſcilicet ſint ſatisfactiones pro peccatis, quibus peccata expientur, & talia bona opera, quibus Deo gratiores effici, & vitam æternam promereri poſſimus. Item: qui ex delectu ciborum vel ſeruato, vel non ſeruato fecerint vel peccata mortalia vel peculiares cultus Dei ex opere operato, quas tamen leges pro diuitibus venales habuerunt, & pecuniam numerantibus, liberaliter relaxarunt. Cúmq; totus orbis à Tridentinis patribus diu expectaſſet reformationem, ipſi in fine Concilij, ſicut ab initio fecerūt, ſolita ſua exercent artificia: diſſimulatis enim erroribus & ſuperſtitionibus Pontificio ieiunio & prohibitioni ciborum annexis, dicunt, fideles debere obſequentes eſſe iis, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ſunt ieiunia: quibus ſuum ciborum delectum, ſeu prohibitionem potius non tantùm addunt, verùm etiam præponunt. Superſtitioſas verò leges & opiniones de ieiunijs, ac prohibitionibus ciborum omnes ſub illa Orci galea inuoluunt: quando dicunt, illa omnia, quæ Romana Eccleſia omnium Eccleſiarum Mater & Magiſtra ſtatuit, quibuſcunque fidelibus commendanda & ſeruanda eſſe, vt ita ſub prætextu ſententiarum Scripturæ, quæ de mortificatione carnis, ac de veris ieiunijs concionantur, ſuperſtitioſas ſuas leges & opiniones omnes ſtabiliant & retineant. Vtque ſub hoc prætextu, illos qui impias ipſorum de ieiunijs & prohibitione ciborum leges & opiniones, ex verbo Dei, taxant, plauſibili ſpecie traducentes condemnare poſſint, quaſi ea, quæ ad mortificationem carnis in Scriptura traditam conducunt, improbent & reiiciant. Et quidem ſi hoc agerent, vt abiectis & damnatis impiis & ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, ſana doctrina & vtilia exercitia veri ieiunij, ſicut in ſcriptura hæc tradita ſunt, ſine conſcientiarum laqueis & prauis opinionibus Eccleſiæ reſtituerentur, omnes pij certatim operam ſuam & meritò & libenter huc conferent: ſed quia ad ſtabiliendas ſuperſtitioſas Pontificiorum leges & opiniones de ieiunijs & prohibitione ciborum & ad traducendos eos, qui prauas iſtas opiniones ex verbo Dei taxarunt, inſidioſè illa omnia inſtructa ſunt: ideo diſtinctè exponemus. Primò, veram ſcripturæ ſententiam de ieiunijs & de ciborum delectu: Poſtea ſubiungemus conſentientes quaſdam veteris Eccleſiæ ſententias: Addemus deinde Antitheſin de impijs ac ſuperſtitioſis Pontificiorum legibus & opinionibus, de ieiunio, & prohibitione ciborum. Poſtremò colligemus hiſtoricam obſeruationem, quomodo omnibus temporibus ſuperſtitiones de ieiunijs & prohibitione ciborum Eccleſiæ negocium fecerint, quomodo ſæpius repreſſæ ſint, donec tandem ipſam Eccleſiæ arcem inuaſerunt.

Infidiæ Tridentinæ in hoc decreto.

Partitio oſtendens ſummam totius huius tractationis.
I.
II.
III.
IIII.

QVOD VERVM IEIVNIVM habeat teſtimonia & exempla ſacræ Scripturæ in veteri & nouo Teſtamento.

Eſſe ieiunium verum.

IEiunium per ſe & ſuo genere non eſt opus mandato Dei prohibitū, vel contra verbū Dei pugnans, nec inter ea ſimpliciter numerari vel debet vel poteſt, quæ ſine vllo Scripturæ vel teſtimonio vel exemplo, ex ſola hominum traditione exorta & inſtituta ſunt. Habet enim non pauca vel obſcura, ſed multa & illuſtria teſtimonia & exempla, in Scriptura tùm veteris, tùm noui Teſtamenti, quæ ideo prodeſt in conſpectu habere: Quidam enim propter abuſus Pontificios adeo abhorrent à ieiunij doctrina, vt audito vel ſolo ieiunij nomine reſiliant, ac ſi vel homicidium vel adulterium audirent. Quidam totam de ieiunio Doctrinam ſine diſcrimine inter traditiones humanas reiiciunt. Sed Scriptura abuſus ieiuniorum, Iſa.58. Zacha.7. Matth.6. ita reprehendit & damnat, non vt ipſa ieiunia per ſe ſimpliciter abiiciat, ſed vt veram eorum rationem, & pium vſum oſtendat, & multis piis exemplis probet ac confirmet. Quod verò manifeſta verbi Dei teſtimonia & probata ſanctorum in Scripturis exempla habet, non eſt inter humanas traditiones numerandum: ſed ſi quos ſuperſtitioſos abuſus & prauas opiniones, hominum traditiones ieiunio aſſuunt, illa diſcernenda & ſeiungenda ſunt ab ipſis ieiuniorum exercitiis, ſicut verbi Dei teſtimonijs traduntur, & Scripturæ exemplis comprobantur. Atque opera danda eſt, vt reiectis ſuperſtitioſis opinionibus, ac remotis prauis abuſibus, res ipſa, ſicut Scripturæ teſtimoniis & exemplis traditur, Eccleſiæ reſtituatur.

Contraria.

Teſtimonia veteris Teſtamenti de ieiunio.

Dauid igitur inquit, Pſalm.35. Ego autem cum ipſi ægrotarent, induebar ſacco, humiliabam in ieiunio animam meam, & oratio mea in ſinum meum vertebatur. Pſalm.69. Si quando fletu & ieiunio animam meam adfligebam, hoc factum eſt in opprobrium mihi. Ioelis 1. Sanctificate ieiunium, & clamate ad Dominum. Cap.2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu & in planctu, clangite tuba, ſanctificate ieiunium, &c. Num.30. ſtatuitur de voto ac iuramento obligationis ad affligendam animam.

Leuit.16 & 23. Decima die ſeptimi menſis dies expiationum erit, affligetiſque animas veſtras in

ea. Omnis anima quæ afflicta non fuerit hac die, peribit de populis ſuis. Iſai. 58. Hoc eſt ieiunium quod elegi, &c.

Teſtimonia noui Teſtamenti. Et ne quis arbitretur, ieiunium reijciendum eſſe inter Leuiticas Teſtamenti veteris ceremonias, quæ iam abrogatæ ſunt: habet & nouū Teſtamentum teſtimonia & exempla de ieiunio, vt Matth. 6. Cùm ieiunas, vnge caput tuū, ne videaris hominibus ieiunans, ſed Patri tuo, qui videns in occulto, reddet tibi in propatulo. Matth. 9. Auferetur ſponſus, tunc ieiunabunt. Matth. 17. Hoc genus dæmoniorum non eijcitur niſi per orationem & ieiunium.

1. Corinth. 7. Vt vacetis ieiunio & orationi. 2. Corinth. 6. In omnibus exhibeamus nos vt DEI miniſtros, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs.

Exempla veteris Teſtamenti. Hiſce teſtimoniis accedunt multa illuſtria & probata Sanctorum exempla in Scriptura ſacra. Iudicum 20. Ieiunauerunt die illo vſq; ad veſperam. 1. Reg. 7. Ieiunauerunt in die illa, & dixerunt, peccauimus. 1. Reg. 31. Ieiunauerunt ſeptem diebus. 2. Reg. 1. Planxerūt & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam, propter Saulem & Ionathan. 2. Reg. 12. Deprecatus eſt Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit ieiunium, &c. 3. Reg. 21. Achab ieiunauit & dormiuit in ſacco. 2. Par. 20. Ioſias propoſuit quærere Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda. 1. Eſd. 8. Prædicaui ieiunium, vt affligeremus nos coram Deo, & peteremus, &c.

Item: Ieiunauimus & rogauimus Deum pro hoc, & euenit proſperè. Nehem. 1. Fleui & mœſtus ieiunaui, & oraui coram Deo.

Eſther 4. Ieiunate pro me, non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo. Eſther 9. Obſeruanda ſuſceperunt ieiunia & preces.

Ierem. 36. In die ieiunij, quod prædictum erat menſe nono, in conſpectu Domini omni populo legitur liber Ieremiæ.

Daniel 9. Deprecatus ſum Dominum in ieiunijs, ſacco & cinere.

Dan. 10. Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non intrauerunt in os meum, nec vnguento vnctus ſum. Ibidem dixit Angelus, A primo die, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vtq; affligeres te coram Deo, exaudita ſunt verba tua. Ionæ 3. Prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis, &c.

Exempla noui Teſtamenti. Luc. 2. Anna non diſcedebat de Templo, ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens, die ac nocte. Actor. 13. Miniſtrantibus illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus. Item: Tunc ieiunantes & orantes, imponenteſque eis manus dimiſerunt illos.

Actor. 14. Cùm conſtituiſſent illis presbyteros, & oraſſent cum ieiunijs, commendauerunt eos Domino. 2. Corinth. 11. In labore & moleſtia, in vigilijs, ſæpe in fame ſiti, in ieiunijs, ſæpe in frigore & nuditate.

Tobiæ 3. Sara aſcendens in ſuperius cubiculum domus, tribus diebus & tribus noctibus non manducauit neq; bibit, ſed in oratione perſiſtens cum lachrymis deprecabatur Dominum. Tobi. 12. Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Iudith. 4. Humiliauerunt animas ſuas in ieiunijs & orationibus. Item: Dominus exaudiet preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in ieiunijs & orationibus in conſpectu Domini. Iudith 8. Iudith vidua habens ſuper lumbos ſuos cilicium, ieiunabat omnibus diebus viduitatis ſuæ, præter Sabbata.

1. Macha. 3. Congregatus eſt cœtus vt orarent, & ieiunauerunt illa die, & induerunt ſe ciliciis, & cinerem impoſuerunt capiti.

2. Machab. 13. Præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent. Omnibus itaque ſimul id facientibus, & petentibus à Domino miſericordiam cum fletu & ieiunijs per triduum ſine intermiſſione proſtratis hortatus eſt eos Iudas, vt ſe præpararent. Baruch 1. Cùm audiſſent prælegi librum Ieremiæ, plorabant & ieiunabant, & orabant in conſpectu Domini.

QVID SIT IEIVNIVM, DE QVO *Scriptura loquitur ſeu quid complectatur, & in quo conſiſtat, vel, quæ ad verum ieiunium pertineant.*

VAriæ traditæ ſunt, ſiue definitiones, ſiue deſcriptiones ieiunij, cùm à veteribus, tum à recentioribus, de quibus inter eruditos diſputatur. Sed ſimpliciſſima & certiſſima ratio eſt, ſi ex illis teſtimoniis & exēplis, in quibus doctrina de ieiunio tradita eſt, tanquā membra colligātur, ea, quæ ad veram rationē ieiunij, ſicut in Scriptura traditū eſt, pertinent. Quod vt eò commodius & rectius fieri poſſit, præmittenda eſt diſtinctio, vt ad id, quod propriiſſimè appellatione Ieiunij in Scriptura ſignificatur, faciliùs peruenire poſſimus. Et quod ad vocabula attinet, Græci vocant νηστείαν, à priuatiua particula νη, & ἀπὸ τοῦ ἐσθίειν, vel σιτεῖν, ſicut Suidas exponit, non comedere, vel cibum non ſumere. Quod Latinè ad verbum quidam vertunt, inediam. Et νῆστιν Varinus interpretatur ἄγευστον σίτου, impaſtum, qui cibum nondum guſtauit. Ita Matt. 15. & Mar. 8. de illis, qui triduū apud Chriſtum perſeuerarunt, & non habebant quod ederent, Chriſtus dicit: Nolo eos ieiunos dimittere. *De vocabulo ieiunij.* Hebræum vocabulum eſt צום Zom, quod ab emulgendo ſeu exugendo nomen habet. Nam & inteſtinum pyloro proximum, quia id, quod accipit non continet, ſed ſtatim ad inferiora trāſmittit, atque ita plerunque inane eſt, Græcis νῆστιν vocari Suidas autor eſt, vnde Gaza reddidit inteſtinum ieiunum. *Vox Hebræa.* Aliquando per verbo ענה Anah, ieiunium deſcribitur, quod afflictionem ſignificat, & aliquando cum fame ſeu inedia iungitur, vt Deut. 8. Afflixit te, & eſurire te permiſit. Ieſai. 58. Si eſurienti protuleris animam tuam, & animam afflictam ſatiaueris. De quo verbo in cauſa finali ieiunij plura dicemus.

Diſtinctio igitur varij vſus vocabuli ieiunij vtilis & neceſſaria eſt, vt ad id, quod ieiunij ſacri proprium eſt, perueniamus. Vſitatè quidem vocamus ieiunos, qui nondum vel ientaculum vel prandium ſumpſerunt, ſed de hoc ieiunio nunc non agimus. Illos etiam Scriptura vocat ieiunos, qui per triduum non habebant quod ederent: ſed ieiunium propriè non eſt, idem quod fames ſeu eſuries, quando propter cibi penuriam ex neceſſitate aliquis cogitur inediam pati. *Ieiunium & fames differt.* Nam 2. Corinth. 11. diſtinctè numerantur fames & ſitis, ac poſtea ieiunium. Ita Actor. 27. Cùm in naui

ob ia-

ob iactationes tempeſtatum, & metum naufragij appetitu proſtrato per quatuordecim dies cibum non ſumpſiſſent, vel ſi in morbo ſimile fiat, dicuntur ieiuni permanſiſſe, ſed non eſt illud ieiunium, de quo propriè Scriptura loquitur. Et Græcus textus peculiari vocabulo ibi vtitur, non enim vocat νηστείαν, ſed ἀσιτίαν & ἄσιτοι. Chriſtus etiam cùm in deſerto 40. dies cibo caruiſſet, ita vt virtute diuina famem non ſentiret, dicitur ieiunaſſe, Matth. 4. & poſtea eſuriiſſe. Sed hoc ieiunium miraculoſum, ſicut etiam Moſis & Heliæ ieiunium, qui virtute vnius prandij per 40. dies & noctes impaſtus ambulauit, non pertinet ad communem doctrinam de ieiunio in Scriptura traditam. Aliud etiam & diuerſum à communi de ieiunio doctrina eſt exemplum Pauli, qui viſione exterritus, tribus diebus, nec vidit, nec comedit, nec bibit, Actor. 9.

Ieiunia miraculoſa ſcriptura.

Ieiunium ſpirituale ſeu allegoricum.

Frequens etiam, præſertim apud Scriptores Eccleſiaſticos, ſicut poſtea oſtendemus, vſus eſt vocabuli Ieiunij, vt dicant, ieiunare à peccatis, pro deſiſtere & abſtinere. Sicut & Plutarchus dicit, νηστεύειν κακότητος. Ad quod ieiunium Iſaias cap. 58. alludere videtur. Cùm enim Iudæi finem ieiunij non rectè conſtituerent, ſed in ipſo opere operato abſtinentiæ à cibis, abſque pœnitentia, conſtituerent cultum Dei, reſpondet Deus. Nónne hoc eſt magis ieiunium quod elegi, diſſoluere colligationes impietatis, &c. Et hoc quidem magnum, generale & perfectum ieiunium eſt, ſicut Auguſtinus loquitur. Non autem propria, ſed figurata eſt locutio, & ieiunium eſt ſpirituale ſeu allegoricum.

Ieiunium propriè dictum tribus modis fit.

Ieiunium autem propriè dictum verſatur circa voluntariam cibi abſtinentiam, quæ tribus potiſſimum modis iuxta Scripturæ traditionem exercetur.

Primò temperātia ſeu ſobrietate.

Primò, quando talis moderatio in cibo & potu adhibetur, ne vel corpora onerentur, vel corda grauentur crapulâ & ebrietate, quæ virtus propriè vocatur Temperantia, Frugalitas & Sobrietas. Aliquando verò etiam ſub ieiunij appellatione comprehenditur, ſicut Iſidori definitio habet, Ieiunium eſt parſimonia victus, abſtinentiáque ciborum.

Secundò, abſtinētia.

Secundò, quando non in totum vel à prandio, vel à cœna abſtinemus, ſed vel prandētes vel cœnantes aliquid detrahimus, ſiue in quantitate ſiue in qualitate cibi, vel non tam multum, vel non tam delicatum, quantum & quale etiam ſalua temperantia fieri poſſit, ſumamus. Et hæc propriè vocatur abſtinentia, quam tamen etiam aliquando ſub ieiunij appellatione comprehendi, deſcriptio Danielis decimo oſtendit.

Ibi enim Daniel dicitur, ſe afflixiſſe, hoc eſt, ieiunaſſe, quia panis delicatus, vinum & caro non introierunt in os eius. Et Zacha. 7. vbi ieiunium quinti Menſis deſcribitur, vſurpatur illud verbum Abſtinentiæ, vnde Nazaræi, qui à vino & ſicera abſtinebant, appellationē habent. Quærunt enim Iudæi, nunquid flendum mihi eſt in menſe quinto, & religioſè abſtinendum? Et reſpondet Deus: Cùm ieiunareris, &c. Abſtinentiam igitur ſub ieiunio comprehendit. Tertia ſpecies abſtinentiæ eſt, quando quis in totum vel à prandio vel à cœna abſtinet.

Tertiò, verò ieiunādo & cibis abſtinēdo.

Et hoc propriiſſimè in Scriptura vocatur ieiunium. Cùm enim temperantia ſeu Sobrietas Chriſtianis debeat quotidiana & perpetua eſſe, ieiunio verò ad tempus vacandū doceat Paulus 1. Cor. 7. diſcrimen manifeſtum eſt, ſicut & Scripturæ exempla oſtendunt, vt Iudicum 20. Ieiunarunt illo die vſq; ad veſperam, 2. Reg. 1. Ieiunarunt vſq; ad veſperam propter Saulem & Ionathan. Act. 10. Vſque ad horam nonam ſedebam ieiunus, & precabar domi meæ.

2. Reg. 3. Poſt ſepulturam Abner, cùm vniuerſus populus veniſſet cibum capere cum Dauide, clara adhuc die iurauit Dauid: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum Solis guſtauero panem, vel aliud quicquam. Ad veſperam verò, tempore ieiunij comedebant, ſed quando per plures dies ieiunium durabat, nec multum nec delicatè, ſine tamen prohibitione vllius generis ciborum mundorum, nec menſa ſolenniter inſtructa comedebant: ſed ſicut deſcribitur, Dani. 10. Lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro nec vinum non introierunt in os meum.

2. Reg. 12. Dauid ieiunans per ſeptem dies iacuit ſuper terram, nec voluit ſurgere, & cum ſenioribus domus ſuæ cibum capere, menſa ſcilicet ſolenniter poſita & inſtructa. Et peculiaris fuit cibus lugentium, quibus fermè æquiparantur ieiunantes, Matth. 7. Panis ſcilicet arctus & aqua breuis. Iſai. 30. Panis tribulationis & aqua anguſtiæ. 3. Reg. 22. Et Pſal. 41. Fuerunt mihi lachrymæ panes. Pſal. 80. Cibabis nos pane lachrymarum. Pſal. 102. Cinerem vt panem comedi. Ezec. 4. Subcinericium hordeaceum comedas. Nec tamen verbo Dei ad certi generis cibos aſtricti erant tempore ieiunij, nec vllum genus mundi cibi tempore ieiunij prohibitum in Scriptura legitur, ſed voluntariè deligebant, quod non erat delicatum. Atque hoc modo ſeptem diebus ieiunarunt, 1. Reg. 15. quod ſcilicet ante veſperam nō comederunt, & non delicatè comederunt, ſicut Daniel cap. 10. per tres hebdomadas ita ieiunat. Ita Iudith. cap. 8. omnibus diebus viduitatis ſuæ, præter Sabbatha ieiunauit. Hoc modo etiam Hāna ieiunijs & obſecrationibus die ac nocte ſeruiuit, Luc. 2. id quod antitheſis de viduis intemperantibus, 1. Tim. 5. declarat. Quæ in delitijs verſatur, inquit, viuens mortua eſt. Quando verò ieiunium ſoluebatur, vel vna die vel poſt plures dies, tunc veſperi lautius ſe refocillabant, vt Iudith. 6. Vocatis presbyteris fecit cœnam magnā, & expleto ieiunio eos refecit. Ita 1. Reg. 12. Dauid expleto ieiunio facit, &c.

Lugentium cibus.

Ieiunium verum non conſtat prohibitione ciborum.

Hæc fuerunt vſitata ieiunia. Intentius verò ieiunium fuit illud, quando Eſther dicit cap. 4. Non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus. Et Tob. 3. Sara tribus diebus & tribus noctibus non manducauit neque bibit. Et valde graue fuiſſe tale ieiunium, inde colligitur. Nā 1. Reg. 30. cùm vir quidam Ægyptius non comediſſet & non bibiſſet tribus diebus & tribus noctibus, fermè exanimatus fuit ita vt refocillandus fuerit, vt Spiritus eius reuerterentur. Porro in exemplis Sanctorum in Scriptura omnibus per totum diem vſque ad veſperam cibis abſtinuerunt. In Darij verò hiſtoria deſcribitur hæc ſpecies ieiunij, Dan. 6. Abiit Rex in domum ſuam & pernoctauit in cœnatus, cibiq; non ſunt allati coram eo.

Ieiunia grauiora aliquot cōtinuorum dierum.

Nec verò cibo & potu tantùm vltra conſue-

Digitized by Google

Ieiunium non cibi tantum, ſed & aliarũ corporis delitiarũ eſt abſtinentia.

tum tempus abſtinebant ieiunantes, ſed ſimul etiam tempore ieiunij omnes alias licitas corporis delitias ſeu delectationes, & externas commoditates, quibus alias corpus ſolet foueri, curari, refocillari, delectari & exhilarari, abdicabant, & econtrà habitus & geſtus lugentium tempore ieiunij aſſumebant, vt 2. Reg. 1. Sciderunt veſtimenta ſua & fleuerunt & ieiunauerunt. 2. Reg. 3. Scindite veſtimenta veſtra, & accingemini ſaccis, & plangite. 2. Reg. 12. Ieiunauit Dauid ieiuniũ & ingreſſus pernoctauit dormiens in terra, Soluto verò ieiunio lauit & vnxit ſe. Ergo tempore ieiunij à lotionibus & vnctionibus corporis abſtinebant, 3. Reg. 21. Achab ieiunans ſcindit veſtimẽta ſua, operit carnem ſuam ſacco, & dormit in ſacco, & incedit miſerabiliter, vel lento gradu, vel nudis pedibus, vel capite velato, hæc enim omnia ſignificat vocabulum שק Ach. Opponitur autem ſaccus indumentis mollioribus, elegantioribus, ſplendidioribus, & laxioribus, ac ſignificat veſtes viliores, puriores, craſſiores, ſordidiores & ſtrictiores, quales in illis regionibus in luctu vſurpabantur. Et quia ſacci ad recipienda frumenta & res alias vel ex pilis vel ex craſſiori lino conficiebantur, inde Latini aliquando per cicilium reddiderunt, Nehemiæ 1. Sedi, fleui, luxi & ieiunaui.

Saccus & cilicium.

Ioelis 2. Conuertimini ad me in ieiunio, in fletu & in planctu. Egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo, hoc eſt, nuptiales ornatus, gaudia & lætitias deponant.

1. Cor. 7. Paulus de vſu conſuetudinis coniugalis dicit: Ne fraudetis vos inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio, & orationi. Dan. 9. Poſui faciem meam rogare Dominum in ieiunijs ſacco & cinere. Dan. 10. Vnguẽto non ſum vnctus, donec complerentur tres hebdomadæ. Ionæ 3. Prædicauerunt ieiunium & veſtiti ſunt ſaccis, ſed & Rex ſurrexit de ſolio ſuo, ac depoſito ſuo paludamẽto ſaccum induit, & ſedit in cinere ſeu puluere. Eſther 4. Ieiunium, vlulatus & fletus erat vbique, ſacco & cinere multis pro ſtrato vtentibus.

Et Mardochæus ſcidit veſtimenta ſua, indutus eſt ſacco, aſperſus cinere ſeu puluere. 1. Macha. 3. Ablata eſt iucũditas à Iacob, defecit tibia & Cythara, & ieiunauerunt & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo, & diſciderunt veſtimenta ſua: In luctu enim muſicam intempeſtiuam eſſe dicit Syrach. 32. Pſal. 35. Ieiunabam & tanquam qui fratrem vel matrem luget pullatus & incuruatus incedebam. Iſa. 58. In ieiunio curuabant caput inſtar iunci, ſaccum & cinerem ſibi ſternebant. Sed ibi lugentium & per conſequens etiam ieiunantium habitus & geſtus, pro more regionum variantur, & fuerunt pars pædagogiæ veteris Teſtamenti, quam ne quidem veteris Teſtamenti tempore Deus tanquam neceſſariam poſtulauit. Inquit enim Ioel. 2. Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Et Iſai. 58. Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi, contorquere quaſi circulum caput ſuum, & ſaccum & cinerem ſternere. In nouo verò Teſtamento, Matth. 6. Chriſtus externos illos ritus ieiunio adiunctos ita abrogat, vt liberos faciat, & ſine illis ieiunium exerceri poſſe, & Deo placere affirmet. Non opus eſt, inquit, quando ieiunas & tetrico & mœſto vultu incedas, faciem obuelet, obſcures, aut deformes, hoc enim ſignificat ἀφανίζειν, ſed potes caput vngere, & faciem lauare, ac nihilominus ieiunare patri cœleſti.

Habitus & geſtus externi ieiunãtium diſſimiles fuerunt.

Tertiò oſtendit Scriptura, ieiunium complecti etiam carnis afflictionem, ſeu corporis caſtigationem, & animæ humiliationem, Leuit. 16. & 23. Affligetis animas veſtras, 1. Eſdr. 8. Prædicaui ieiunium, vt affligeremus nos coram Domino. Danie. 10. Ab illo die, quo poſuiſti cor tuum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui. Pſal. 35. Humiliabam in ieiunio animam meam. Eſdræ 9. Quod cùm audiuiſſem euulſi capillos capitis & barbę, & ſedi mœrens. Et in ſacrificio veſpertino ſurrexi ab afflictione mea, & oraui. In his locis eſt verbum ענה Anaph, quod ſignificat talem humiliationem ſeu afflictionem, ſicut Paulus deſcribit, 1. Cor. 9. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. In loco verò 3. Reg. 21. vbi humiliatio Achabi in ieiunio deſcribitur, vſurpatur aliud vocabulũ כנע Cana, quod humiliationem & ſubmiſſionẽ animi ſignificat, ſicut 2. Para. 12. vſurpatur. Cùm vidiſſet Dominus, quòd humiliati eſſent, dixit: quia humiliati ſunt, non diſperdam eos. Sicut & alterum vocabulũ Anaph ita vſurpatur, Zoph. 2. Quærite humiliationem, ſi fortè abſcondamini ab ira Domini, &c. Vtrunque igitur complectitur ieiunium, & caſtigationem ſeu afflictionem corporis, & humiliationem animi. Sed in ſequenti capite de fine ieiunij, hæc plenius explicanda erunt. Hoc loco volui ex Scripturæ teſtimonijs & exemplis oſtendere, quæ ad rationem ſeu formam ieiunij propriè dicti pertineant, quòd ſcilicet ieiunium complectatur: I. voluntariam abſtinentiam cibi per totam diem vſque ad veſperam. II. abdicationem aliarum etiam deliciarum ſeu commoditatum, quibus corpus aliàs ſolet curari, foueri & refocillari. III. afflictionem ſeu caſtigationem corporis & humiliationem animi, vt ieiunium ſit caſtigatio corporis, & humiliatio animi, per abſtinentiam cibi, & abdicationem deliciarum ſeu delectationum, quibus corpori & ſenſibus aliàs benè ſolet fieri, vel ieiunium eſt abſtinentia cibi, & abdicatio delectationum corporis ad tempus talis, qua & corpus caſtigetur, & animus humilietur. De cauſa verò finali, quod in doctrina de ieiunio præcipuum eſt, iam peculiari capite diſſeremus.

Ieiunium carnis afflictionem complectitur.

Ieiunium corporis afflictionẽ & humiliationẽ animi complectitur.

[illegible] aut ſuperiorum.

DE CAVSA FINALI Ieiunij.

AVguſtinus in libro de bono coniugali, rectè diſputat, quædam per ſe eſſe bona, & propter ſe expetenda, vt eſt ſapientia, ſalus, &c. Alia nec per ſe & propter ſe, ſed ad aliud relata & ordinata, hoc eſt, propter finem honeſtum bona & laudabilia eſſe. Ita ieiuniũ per ſe & propter ſe non eſt cultus Dei. Regnum enim Dei nõ eſt cibus & potus, ſed iuſtitia, pax & gaudium in Spiritu ſancto, & qui in his ſeruit Chriſto, placet Deo & probatus eſt hominibus, Roman. 14. Et eſca non commendat nos Deo, neq; enim ſi manducauerimus, plus habebimus, ſcilicet apud Deum, neq; ſi non manducauerimus quicquam nobis deerit. 1. Corinth. 8. Sed ſi ieiunium iun-

Auguſtinus.

Ieiunium per ſe non eſt cultus Dei.

gatur

Digitized by Google

Verus vſus ieiunij.

gatur pœnitentiæ & orationi, hoc eſt, ſi ieiunium ad hunc finem referatur, & ordinetur, vt caro coherceatur, ſubigatur, & in ſeruitutem redigatur, ne ſpiritui obluctetur, & eius actiones ſuas, vel petulentia vel [illegible] impediat & interturbet, ſed vt corpus habeamus obnoxium & idoneum ad res ſpirituales, & ad faciendũ officium, ne ſaturitas aut deſidia extimulet ad peccãdum, ſed vt mens admoneatur, & fiat aptior ad effectus ſpirituales, vtque ſpiritus eo ardentius & liberius totum ſe dedere, & vacare poſſint pœnitentiæ, orationi, & reliquis pietatis exercitiis, ſicut exemplis mox oſtendemus, Si, inquam, ad hunc finem ieiunium referetur, tunc demum Deo probatur. Hinc Hieronymus recte dixit, ieiunium non eſſe virtutem, ſed gradum ad virtutem.

Hieronymus.

Quando vero ieiunium ſine tali relatione ita ſuſcipitur & exercetur, quaſi per ſe ex opere operato, ſit cultus Dei, tunc Deus oſtendit ſe illud plane non morari.

Superſtitioſus finis ieiunij.

Si vero ſuperſtitioſus finis, aut impia opinio cultus, meriti, iuſtitiæ aut ſatisfactionis pro peccato ieiunio affingantur, tunc Deus tale ieiunium prorſus reijcit & abominatur. Vt Iſe. 58. videri volunt velut gens, quæ operetur iuſtitiam, & appropinquare Deo volunt, quare, inquiunt, ieiunauimus & non aſpexiſti, afflximus animas noſtras & neſciuiſti? Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, ad lites & contentiones ieiunatis. Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi, per diem hominem affligere animam ſuam, aut contorquere quaſi circulum caput ſuum, ſaccum & puluerem ſibi ſternere. Nunquid iſtud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domini? &c. Ierem. 14. cum Dominus denunciaſſet populo ſiccitatem, ſterilitatem & famem, dicit: Populus hic diligit vacillare pedibus, & non abſtinet vel cobibet ſe, ideo Domino non eſt complacitum in illis, & ſi igitur ieiunent, nõ exaudiam. Zachar. 7. Populus interrogat, nunquid flebo & abſtinebo menſe quarto, ſicut iam feci multis annis? Et reſpondet Dominus, cum ieiunaretis & plangeritis, nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? Hæc ait Dominus, Iudicium verum iudicate, & miſericordiam facite quiſque cum fratre ſuo. Et noluerunt attendere, aures ſuas aggrauarunt, cor ſuum ad adamantem poſuerunt. Et idem vult Syracides, quando inquit, cap. 34. Homo qui ieiunat propter peccata ſua, & rurſum vadens, & eadem faciens, quid proficit humiliando ſe? Et Matth. 6. Chriſtus inquit, cum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ, qui obſcurant facies ſuas, vt videantur hominibus ieiunare, Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Luc. 18. Phariſæus inter cætera opera proponit Deo ad iuſtificationem etiam hoc, ieiuno bis in hebdomada, ſed non deſcendit iuſtificatus.

Manifeſtum igitur eſt ieiunium per ſe ex opere operato, ſi non referetur ad veras cauſas finales, Deo non probari. Imo ſi ſuſcipiatur opinione Phariſaica, vel ad oſtentationem, vel ad meritum, ſatisfactionem, ſeu iuſtificationẽ, improbari & reijci à Deo. Nam & Matth. 9. Chriſtus opinionem, quæ Phariſæi ieiunabant, comparat veſtibus detritis, quibus Euangelij nouitas non conueniat.

Veri autem fines pij ieiunij, quod Deo probatur, in Scripturæ teſtimonijs & exemplis liquido oſtenduntur, quod vt res planior ſit, in aliquot membra ſeu capita totam explicationem diſtribuemus.

Veri fines ieiunij ſunt in Scripturis.

Primus vt caro Spiritui ſubijciatur.

Primo enim; quia homo conſtat ex corpore & anima, & operationes animæ, prout corpus affectum eſt, vel impediuntur vel interturbantur, vel excitantur & iuuantur, vt ſint alacriores & vegetiores. In vſu igitur cibi & potus, ac reliquarum corporis commoditatum, ea ratio adhibenda eſt, vt operationes animæ non impediantur, vel nimia ſeu inconuenienti repletione, vel nimis delicata cura, vel etiam nimia abſtinentia.

Debita corporis cura.

Cúmq; experientia manifeſte oſtendat, ſi corpori prorſus non adhibeatur neceſſaria cura, ſeu commoda tractatio, ſed vel nimia inedia vel mala tractatione debilitetur, & male afficiatur, tunc corpore male habente, nec animam ſuis actionibus recte defungi poſſe, ſed eius intentionem vel impediri vel turbari. Ideo Paulus Coloſ. 2. reprehendit & damnat factitias ſeu electitias illas religiones quæ in cibis, quæ ipſo vſu conſumuntur, cultum Dei conſtituunt, & iuxta traditiones hominum, ſub ſpecie humilitatis & ſeueritatis diſciplinæ corpori non parcunt, ſed illud ita vexant, affligunt & macerant, (hoc enim ſignificant ἀφειδία) vt debitum honorem neceſſaria ſuſtentatione & conuenientẽ curatione ei non tribuant. Atque in hac diſciplinæ ſeueritate cultum Dei conſtituunt. Tales igitur religiones Paulus reijcit & improbat. Cúmque Timotheum Paulus ita inſtituat, vt ea, quæ ad miniſterium Euangelij pertinent, recte expediri poſſit, præcipit ipſi 1. Timoth. 5. ne pergat aquam bibere, ſed modico vino, propter ſtomachum & frequentes infirmitates vtatur. Atque ideo in veteri etiam Teſtamento ſacrificiis ſolennioribus conuiuia hilaritatis ex inſtitutione Dei coniungebantur, Deut. 12. Et in feſtiuitatibus comedebant pinguia & lætabantur, Nehem. 8.

Rurſus vero corpus cibo, potu & alijs delitijs ita poteſt tractari & curari, vt concupiſcentia, petulantiæ & deſidia, quibus caro Spiritui repugnare, & pias eius actiones turbare & impedire ſolet, excitentur, foueantur & augeantur. In vſu igitur cibi, potus, & eorum, quæ ad curam corporis pertinent, illam Scriptura adhiberi vult moderationem, ne corpus, vt animæ iumentum ſicut veteres loquuntur, vel nimia repletione, vel nimis delicata tractatione incraſſatum & impinguatum mentem obruat, Deut. 32. cor grauet, Lucæ 21. ſemen in voluptatibus ſuffocet, Lucæ octauo, & ſpiritui recalcitret, ſed vt in obſequium Spiritui ſubiungatur, & in officio retineatur, vt menti ſit obnoxium. Et hoc eſt quod Paulus præcipit, Roman. 13. agendam quidem curam corporis, ſed non ad concupiſcentias.

Ne ad concupiſcentias.

Caro coercetur aut ſobrietate aut temperantia.

Illud vero non vna aliqua ſimili forma pariter omnibus præſcribi poteſt. Aliquando enim & in quibuſdã hoc fieri poteſt temperantia ſeu ſobrietate, vt 1. Theſ. 5. Nos qui diei ſumus, non ſtertamus & ebrij ſimus, ſed vigilemus & ſobrij ſimus, ne dies Domini velut fur nos opprimat. 1. Pet. 5. Vt aduerſario quærenti nos deuorare, fide reſiſtere poſſimus, inquit, ſobrij eſtote, & vigilate. Et Lucæ 21. Cauete ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate, ne repentinus ille dies vobis ingruat. Et ſicut Salomon inquit, Eccleſ. 10.

Væ terræ, cuius principes mane commeſſantur: Beata terra, cuius principes veſcuntur in tempore ad virium refectionem non ad luxuriam. Aliquando vero & in quibuſdam ſeueriori diſciplina cohibenda & coercenda eſt caro, vel abſtinentia ſcilicet vel ieiunio. Paulus 1. Cor. 9. vtitur exemplo athletarum, quorum victus ratio exquiſitiſſima erat. Non enim promiſcue quiduis ingurgitabant, & à multis abſtinebant, vt nec corpus grauaretur, nec animi vis obtunderetur, ſed vt & corpus agile, & vis mentis præſens, alacris & vegeta redderetur, ad circumſpectionē inferendi, excipiendi, & præcauendi ictus: Ita & ego, inquit Paulus, corpus meum ſubigo, coerceo, cohibeo, ſugillo, obtundo. Eſt enim valde illuſtris metaphora in verbo ὑπωπιάζω, ſicut enim pugil aduerſarium ſuum obſeruat, & ictibus ac plagis cohibet, ſugillat, & ſubigit, ita, inquit Paulus, ego corpus meum obſeruo, & ne caro aduerſaria ſua reluctatione ſpiritū de ſtatu ſuo deiiciat, & ſubiugatum carni, ſeruū ſeu captiuum reddat, ſubigo, obtundo, edomo, & ſubiugo corpus meum, vt in ſeruitutem animæ ſeu ſpiritus redigatur, ne alijs prædicans, ipſe reprobus efficiar. Illa autem ſubactio ſeu ſubiugatio corporis, vel mortificatio carnis fit vel temperantia, vel abſtinentia, vel ieiunio, vel ſtudijs, laboribus, negotijs, occupationibus, curis, cruce, afflictionib., pauoribus, ſenſu iræ Dei, &c. hoc fine, ne intemperantia, petulantia & deſidia carnis impediat intentionem animi, in meditationib. & exercitiis pietatis, neue otium & luxus pariant peccata excutientia Spiritum ſanctum. Hæc vera, plana & vtilia ſunt, ac monſtrant generalia fundamenta de fine ieiunij, ac de modo, quando & quomodo, pro perſonarum, actionum & temporum diuerſitate exercitia illa ſuſcipienda & vſurpanda ſint. Non enim eadem exercitia ſimiliter omnibus præſcribi, vel poſſunt vel debent. Hunc vero generalem ieiuniorū finem, Scriptura per ſpecies deducit, ſicut ordine oſtendemus.

Aut abſtinentia vel ieiunio.

Secundus vſus ieiunij in exercitiis ſeriæ pœnitētiæ.

Secundo, Scriptura oſtendit populum Dei ſolitum adhibere ieiunia in exercitiis ſeriæ, & præcipue publicæ ſeu ſolemnis pœnitentiæ. Exempla antea annotauimus. Ioel 2. Ion. 3. 3. Reg. 21. Quia enim plenus venter ſecuritatem gignit, & exercitia pœnitentiæ vel turbat vel impedit. Vt igitur mens ſine impedimentis & auocamentis expeditius & liberius poſſit vacare agnitioni, conſiderationi & meditationi, de multitudine, magnitudine, grauitate & abominatione peccatorum, ea veris doloribus & ſeriis gemitibus deplorare ac deteſtari, de comminationibus diuinis cogitare, expaueſcere agnitione, timore ac ſenſu iræ Dei, ac ſe coram Deo demiſſione non ſimulata humiliare, Ideo veteres in Scriptura carnem abſtinentia & ieiunijs ſubiugarunt, ne ſua vel ſecuritate, vel deſidia, vel petulantia, ſeria illa pœnitentiæ exercitia retardaret, interrumperet, impediret aut languidiora redderet. Et ſicut in genere corpus male affectum vel afflictum animo mœſtitiam inducit, ac mentem demiſſiorem reddit: Ita cum pœnitentia ſit triſtitia ſecundum Deum. 2. Cor. 7. vt cor vera ſubmiſſione & contritione humilietur coram Deo, Pſalm. 51. Hoc fine Scriptura oſtendit adhibita fuiſſe ieiunia in exercitijs grauioribus pœnitentiæ. Præterea cum in pœnitentia animus intus mœſtus, ſolicitus & agnitione peccati ac iræ Dei, ſerio perculſus ſit, inde ſequuntur etiam foris talia ſigna in corpore. Quales enim ſunt animæ affectiones interiores, ſi vehementiores & non ſimulati ſunt, tales etiam geſtus, diſpoſitiones & ſignificationes in corpore ſequuntur, teſtantes de animi ſiue lætitia ſiue triſtitia. Veteres igitur, vt oſtenderent dolores pœnitentiæ interiores non eſſe leues aut ſimulatos, foris etiam ieiunijs, & alijs geſtibus luctus conuenientibus, dolorem ſuum teſtari voluerunt; quod in publica ac communi pœnitentia propter exemplum vtile fuit, vt alij etiam illis externis ſpectaculis inuitarentur & excitarentur ad ſeriam peccatorum & iræ Dei meditationem, atque ad veram animi humiliationem. Ita deſcribitur pœnitentia in ieiunio, Ioelis 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, in fletu, & planctu, ſanctificate ieiunium, conuocate cœtum, ſenes, paruulos, infantes, ſacerdotes plorent, &c. Ionæ 3. Nec homines nec iumenta guſtent quicquam, ſed clament præ inedia, & conuertatur quiſque à via ſua mala. Et 3. Reg. 21. Nonne vides Achab humiliatum coram me, quia igitur humilis factus eſt coram me, non inducam malum in diebus eius. Huc pertinet etiam locus Eſai. 58. qui oſtendit hunc ieiunij finem, vt ſit commonefactio, ſicut ieiunium eſt abſtinentia eorū, quæ corpus appetit, ita homines non debent cupiditatibus ſuis indulgere, ſed eas mortificare, & ſi quod peccatum admiſſum eſſet, vt ieiunio admoniti illud corrigerent, hoc eſt, ieiunium debere pædagogiam eſſe ad pœnitentiam, dicit enim, in die ieiunij inuenitur voluntas veſtra. Item, Ad lites & contentiones ieiunatis, nolite ita ieiunare: ſed hoc ieiunium elegi, diſſolue faſciculos impietatis, dimitte oppreſſos, & omne opus dirumpe, &c.

Exempla huius vſus ieiuniorum.

Nec tamen externa illa pædagogia ita fuit neceſſaria, quaſi ſine illa pœnitentia, vel non eſſe vel vera eſſe non poſſet. Tota enim vita piorum fuit perpetua pœnitentia, nec tamen perpetuo ieiunauerūt, ſed in grauioribus & ſolennioribus pœnitentiæ exercitijs, quæ Chriſtus Matt. 11. vocat pœnitentiam in ſacco & cinere, adhibuerunt ieiunia & reliqua ſigna luctus, vel tanquam irritamenta ad pœnitentiam, vel tanquam externa teſtimonia pœnitentiæ, quam tamen externis illis ritibus Deus non voluit alligatam eſſe, nec in illis ſubſiſtere, ſicut inquit Ioel. 2. Scindite nō veſtimenta, ſed corda veſtra. Paulus etiam loquens de hypocriſi in abſtinentia ciborum dicit 1. Tim. 4. Exerce te potius ad pietatem, corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas vero ad omnia vtilis eſt. Intelligit autem pietatem cultum Dei interiorem, verbo Dei mandatum & neceſſarium.

Ieiunij vſus fuit in luctu & calamitatibus, vt ſit admonitio de peccato vt cauſa malorum.

Tertio, Scripturæ exempla, ſicut in præcedentibus annotauimus, oſtendunt, veteres in magnis calamitatibus vel præſentibus vel imminentibus, & in luctu, adhibuiſſe ieiunia vna cum reliquis externis ſignis luctus, vt eſſet commonefactio, non tantum nec præcipue propter ipſas calamitates, quæ premunt nos, dolendum eſſe, ſed debere calamitates eſſe cōciones legis de ira Dei propter peccata noſtra, vt moneamur flagellis Dei nos compelli ad pœnitentiam. Homines enim naturaliter in calamitatibus triſtantur & dolent, ſed ſecundum Deum & ad pœnitentiam

in cruce

in cruce contriſtari & dulere, ec ſub potenti manu Dei ſe humiliare, hoc Eccleſiæ proprium eſt. Et propter hanc commonefactionem in calamitatibus & in luctu ſuſceperunt ieiunia. Naturaliter quidẽ hoc ſequitur in doloribus & luctibus grauioribus, quod Dauid inquit, Pſalm. 102. Percuſſus ſum vt fœnum, & aruit cor meum, & oblitus ſum comedere panem meum. Inde in gentium etiam luctu legimus, ieiunia, aſperſos pulueres, ſciſſas veſtes, &c. Sed veteres in Scriptura, in calamitatibus & luctu, vel ſuſceperunt vel indixerunt ieiunia propter commonefactionem & pædagogiam ad pœnitentiam. Ita Ioel. 1. in magna calamitate iubetur indici ieiunium. Et Ionæ 3. ob imminentem calamitatem ideo indicitur ieiunium, vt quiſque conuertatur à via ſua mala. Ita 2. Reg. 12. Cum Deus puerum ex adulterio natum percuſſiſſet, Dauid ieiunium ieiunat, agnoſcit enim eſſe pœnam peccati. Cúmque in cruce debeamus nos humiliare ſub potenti Dei manu, ſicut ſcriptum eſt, Mich. 7. Iram Domini portabo, quoniam peccaui ei, educet me in lucem, &c. Et ieiunium ſeruiat ad humiliationem, ſicut ſupra oſtendimus. Hoc fine, & propter hanc cauſam in luctu & calamitatibus adhibuerunt ieiunia. Ita filij Iſrael 1. Regum 7. hauſerunt aquam & effuderunt in conſpectu Domini, & ieiunauerunt, ac dixerunt, peccauimus Domino. Vſi enim fuerunt illi ceremonia effuſæ aquæ in ſignum & commonefactionem humiliationis. Nos ſumus coram te propter peccata, tanquam aqua hæc effuſa, quæ conculcatur, diffluit & abſorbetur. Adeo autem vſitatum in calamitatibus, & in luctu fuit ieiunium, vt Chriſtus Matth. 9. dicat, diſcipulos ſuos non ieiunare, quia nondum habeant cauſam lugendi, perſecutiones autem & afflictiones allaturas luctum, tunc ipſos ieiunaturos.

Cæremonia effuſæ aquæ.

Vſus ieiunij fuit in precibus ſolenniorib⁹ & ardentioribus.

Quarto in Scriptura vſurpata leguntur ieiunia, quando vel in magnis periculis, vel in grauioribus negotiis, vel poſt admiſſa peccata & lapſus, preces vel communes & ſolennes, & ardentiores faciendę erant. Et illud adeo frequens eſt, vt Scriptura plerunque coniungat ieiuniũ & orationẽ. Idque non ea opinione, quaſi propter opus operatum ieiunij oratio exaudiretur, & Deo accepta redderetur, vel quaſi res petita propter meritum ieiunij impetraretur. Illa enim opinio diſerte à Deo ipſo reprobatur, Iere. 14. Cum ieiunauerunt, non exaudiam preces eorum, quia à peccatis non abſtinent, & Domino non placent. Et Eſai. 58. Quare ieiunauimus & non aſpexiſti? nunquid hoc ieiunium elegi, ſe affligere, caput curuare, ſaccum & cinerem ſternere? Ita Luc. 18. Phariſæi oratio reiicitur, cum meritum exauditionis & iuſtificationis inter cętera conſtitueret etiam in eo, ieiuno bis in ſeptimana. Daniel vero cap. 9. pro remiſſione peccatorum publicorum orans in ieiunio, ſacco & cinere, non opponit meritum ieiunij ad exauditionem, ſed inquit: Non in iuſtitiis noſtris proſternimus preces noſtras coram te, ſed in miſerationibus tuis multis exaudi preces ſerui tui propter Dominum, & placare propter temetipſum, &c.

Cur orationibus iuncta ieiunia fuerint.

Sancti igitur in Scripture in orationibus publicis, ſolennibus & grauioribus adhibuerunt ieiunia, non Phariſaica illa opinione, de qua iam dictum eſt, ſed propter alias cauſas. Primo, quia
1.
impœnitentium oratio Deo non placet. Eſai. 1. Cum extenderitis manus veſtras, & multiplicaueritis orationem non exaudiam, Manus enim veſtræ ſanguinibus plenæ ſunt. Ieiunium vero partim eſt incitamentũ ad ſeriam peccatorum, & iræ diuinę conſiderationem, partim eſt externum teſtimonium & declaratio interioris contritionis & humiliationis animi, ſicut paulo ante oſtendimus. Ideo, vt in vera pœnitentia ex corde contrito & humiliato preces funderent, in ſolennibus ſupplicationibus prædicauerunt, ſiue indixerunt ieiunia, vt eſſent commonefactio, irritamentum & teſtimonium pœnitentię.
Secundo, quia oratio non debet labiis appropinquare Deo, ſed ardenti animi intentione ex corde proficiſci, præſertim quando fides in oratione petit & quærit gratiam Dei & remiſſionẽ peccatorum, ſicut Scriptura dicit, In oratione animum ad Deum leuari, & coram ipſo effundi, Pſal. 25. 1. Samuelis 1. Pſal. 62. Saturitas vero, repletio, intemperantia ac temulentia, inuocationis deuotionem impediunt, turbant & extinguunt, in ſobriis vero maior & ardentior eſt intentio animi in inuocatione. Ideo ad excitandam, retinendam & augendam animi intentionem, & deuotionem in oratione, & ad cauenda ac remouenda eius obſtacula, in precibus publicis, ſolennibus & ardentioribus adhibuerunt ieiunia. II.

Præterea & ipſa ardentior animi intentio alias facit, vt corporis cura negligatur. Ita 1. Sam. 1. Hanna ægra ſpiritu, cibum non cepit, vinum & ſiceram non bibit, ſed animum ſuum coram Deo effundit.

Propter haſce duas cauſas Scripture ieiunium coniungit orationi, quando illa in magnis periculis, vel in negotiis grauioribus, vel in articulo reconciliationis cum Deo, aut publica ſolennis aut ardentior habenda erat. Hoc fine, Leuit. 16. in die expiationis iubebantur ieiunio affligere animam ſuam, Ioelis 1. & 2. Cum in magna calamitate Eccleſia clamare vellet ad Dominum, (parce Domine, parce populo tuo) indicitur publicum ieiunium, & conuocatio ad publicas preces præeuntibus ſacerdotibus, 2. Paralip. 20. Ioſaphat conuertens ſe ad rogandum Dominum in ancipiti periculo, prædicauit ieiuniũ vniuerſo Iuda, 2. Reg. 12. Dauid rogaturus pro paruulo, ieiunauit ieiunium.

Exempla de precibus & ieiunio.

1. Eſd. 8. Prædicaui tibi ieiunium, vt affligeremus nos coram Deo, & peteremus ab eo viam rectam. Ieiunauimus igitur & rogauimus Deum pro hac re, & euenit nobis proſpere. Nehemiæ 1. Ieiunaui & oraui coram Deo.

Eſther 4. Congrega omnes Iudæos, & orate pro me, non comedetis & non bibetis tribus diebus & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo. Ita Daniel cap. 9. & 10. oraturus ieiunat. Actorum decimo. Cornelius orans pro maiori illuminatione vſque ad horam nonam ſedet ieiunans. Acto. 13. emiſſuri Paulum & Barnabam ad miniſterium inter gentes, ieiunantes & orantes imponuntur eis manus, Act. 14. conſtituentes Eccleſiis presbyteros, orant cum ieiuniis. Et hoc eſt, quod Chriſtus dicit, Matth. 17. Hoc genus Dæmoniorum non eiicitur, niſi per orationem & ieiunium. Et Paulus 1. Corin. 7. cum dicit: Nolite fraudare inuicem, niſi ex

pore, quando comedebant, ſine probibitione vllius mundi cibi à lautiori tractatione abſtinebant,& cibis parciotibus ec minus delicatis vtabantur. Hoc tempore vero da delectu ſeu diſcrimine ciborum hæc controuerſia eſt, quod Pontificij ieiunium in ſola ciborum commutatione conſtituunt, vt ieiunare is fingatur, qui piſcibus, terræ fructibus, vino & eliis, val ad ſaturitatem, vel ad delicias, vel ad repletionem ſæpe vtitur, modo carne, ouis, lacticiniis non veſcatur, cum deliciæ in piſcibus & fructibus ſæpe maiores ſint,& repletiones non minores, ſæpe etiam magis periculoſæ fiant ex piſcibus, vino, fructibus, & ſimilibus, quæ omnia cum ieiunij definitione pugnant.

Status quæſtionis de diſcrimine ciborum.
Opinio peccati.

Præcipuum vero caput controuerſiæ da diſcrimine ſeu delectu ciborum, hoc eſt, quod Pontificij carnium & lacticiniorum vſum certis diebus prohibent, & peccatum mortale eſſe docēt, ſi quis illis diebus vel moderate etiam & parce, vel ſine lautitiis & crapula carnem comedat. In abſtinentia vero carnium,& vſu piſcium cultum Dei cum opinione neceſſitatis, iuſtitiæ & meriti conſtituunt. De teli ciborum delectu, diſcrimine & prohibitione videndum eſt, quæ ſit Scripturæ ſententia.

Opinione neceſſitatis, cultus, iuſtitia, &c.

Quæſtio igitur eſt, An peccatum ſit quoſdam cibos ſumere, hoc eſt, an quorundam ciborum vſus Deum offendat, & conſcientiam inquinet. Item, an quibuſlibet cibis, an vero quibuſdam tantum ſine peccato, hoc eſt, ſina offenſione Dei, & ſine offendiculo conſcientiæ, bona Dei gratia,& ſalua conſcientia pij vti poſſint. Item, An cultus Dei cum opinione neceſſitatis conſtituendus ſit in cibis quibuſdam, vel ſumendis vel non ſumendis.

Reſponſio ad hanc quæſtionē ſtatus.

Certum autem eſt totam hanc quæſtionem, quod ed forum conſcientiæ attinet, pendere non ex Medicorum diſciplina, nec ex hominum traditionibus, ſed ea verbo, mandato, conceſſione, ſeu prohibitione diuina.

Vſus creaturarum initio non ſtatim & ut quomodo hominibus conceſſus.

Statim enim in principio licet omnia terræ naſcentia, enimalia, piſces, volucres ad vſum hominis creata eſſent, & quidem ſingulorum proprietates Adamo non eſſent ignotæ, vt qui ſingulis ſecundum proprietatam ipſorum, & vſum nomina impoſuerat, & Dominus omnium conſtitutus fuerat, Deus tamen non voluit hominem ex creaturis illis, priuato ſuo arbitrio, ad victum, quæ ipſe vellet, rapere, ſed Deus ipſe, tanquam verus in magna ſua domo Paterfamilias, peculiari verbo, illa quæ aa creaturis volebat, homini ad fruendum dedit, Gen. 1. vt per verbum & in verbo, quaſi ea manu Dei, victum accipientes, primi parentes cum ſuis poſtea in ipſo vſu dona Dei agnoſcerent & celebrarent, atque ita pietatem erga Deum etiam in externis cibis exercerant.

Verbo enim illo conceſſionis & oratione, quā ex verbo illo fides extruebat, ſanctificabatur, & cum gratiarum actione ſumebatur, ſicut Paulus loquitur.

Terra naſcentia in cibum conceſſa hominibus initio, non caro.

Et in principio quidem terræ naſcantia hominibus in cibum Deus conceſſit. Gen. 1. Et ſi quis tunc ante diluuium animalium, volucrum, vel piſcium carnes ad cibum rapuiſſet, abſque dubio peccaſſet, non quod caro per ſe tunc fuiſſet immunda (erat enim bona Dei creatura, creata ad vſum) ſed quia verbo Dei cōcedente & præbente illam ad victum humanum, non ſanctificabatur. Hoc etiam vult Paulus, quando dicit, cibum ſanctificari per verbum Dei, hoc eſt, quod vſus cibi inde reddatur ſanctus, hoc eſt, licitus, vt bona Dei gratia & ſalua cōſcientia vſurpari poſſit, ſi habeat verbum Dei, quo concedatur ſeu præbeatur ad fruendum.

Carnes eſus in cibū conceſſus poſt diluuium.

Poſt diluuium vero, Gen. 9. Deus peculiari verbo concędit, vt omnium animalium terręque, volucrum,& piſciū carnibus, tam libere veſcantur homines, ſicut ante diluuium oleribus virētibus. Et in vniuerſali illa cōceſſione nulla ponitur exceptio (dicit enim, omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum, quaſi herbam virentem dedi vobis omnia) niſi quod addit, carnem cum ſanguine ſuo non comedetis, ne ſcilicet ex animaliū occiſione homicidia etiem vobis licere exiſtimetis.

De mūdis & immundis animalibus ante diluuium.

Quod enim Gen. 7. anta diluuium ponitur diſtinctio inter animalia munda & immunde non poteſt certo oſtendi, quod ed victum ſeu vſum habita tunc fuerunt quędam animalia immunda. Ante diluuium enim prorſus nullorum animalium carnibus veſci conceſſum erat, Quorſum igitur tali diſtinctiona, quod ad cibum attinet, opus fuiſſet? De ſacrificiis igitur etiam ante diluuium vſitatis, ad quæ animalia quædam munda, quædam immunda erant, locus ille ſimpliciſſime intelligitur.

Diſtinctio animaliū mundorū & immūdorum ſub Moſe.

Sed ſub Moſe, Leuit. 11. & Deut. 14. Deus ſua voce tale diſcrimen fecit, quod ea animalib. auibus & piſcibus quædam in cibum cōceſſit, quædam vero comedenda prohibuit, & illa munda: hæc vero immūde vocauit, non quod aliqua per ſe eſſent immunda, vel à bono Deo mela creata, vel à malo aliquo principio mala facta, vel à Deo maledicta, vt per ſe veſcentis conſcientiā inquinarent. Quod anim ad cibū attinet, Omnis creatura Dei bona eſt,& nihil reiiciendū, ſi cum gratiarum actione ſumatur, 1. Tim. 4. Id quod poſt diluuium, Gen. 9. & in nouo Teſtamento, ſua cōceſſione Deus ipſe monſtrauit, ſed vt pædagogia quadam veterem populum ad verbum ſuum ita alligaret, vt ne cibos quidē, ſiue certo verbo Dei ſumera auderent. Ideo ſub Moſe pædagogo quoſdam cibos verbo ſuo conceſſit, quoſdam vero prohibuit. Et qui tūc cibis à Deo prohibitis veſcebantur, illi peccabant,& Deum offendebant, ac conſcientiam ſuam inquinabant, nō ratione ſubſtantiæ cibi, ſed inobedientiæ contra verbū Dai. Vt anim vſus cibi ſit ſanctus, hoc eſt, vt à fidelibus bona Dei gratia & ſalue conſcientia ſumi poſſit, hoc pendet ex verbo Dei, quo ſi cibus cōcedatur, tunc ſanctus eſt, ſi varo prohibeatur, immundus eſt.

Cauſa huius diſtinctionis Leuitica.

Cauſa diſcriminis ciborum Vet. Teſt.

Et variæ quidem afferri poſſunt rationas illius diſcriminis ciborum à Deo inſtituti. Quidam enim ex cibis illis prohibitis videntur tales eſſe, à quibus natura quodámodo abhorreat. Sed Deus in illa conſtitutione non Phyſicum, aut medicum finem ſibi propoſitum habuit, ſed Eccleſiaſticam veteris Teſtamenti pædagogiam. Veriores igitur & certiores cauſę hæ ſunt. Primo, quod I.
Deus Iudaicam religionem, à reliquis gentibus etiam hoc externo diſcrimine, diſtincta eſſe voluit. Ezec. 4. Dan. 1. 2. Machab. 6. & 7. &c. Secundo, quod diſcrimine illo ciborum mundorum II.
& immundorum Deus pædagogicas quaſdam figuras, ſignificationes ſeu commonefactiones, de ca-

de cauenda immunditie & abominatione peccati, ac ſectanda vitæ ſanctimonia, populo veteris Teſtamenti proponere voluit, quas in ſpecie explicari non eſt huius loci.

III. Tertiò, quòd Deus voluit monere, populum ſuum debere verbo ſuo alligatum eſſe.

IIII. Quartò, quòd voluit obedientiã veteris populi ita probare, cùm verbo ſuo prohiberet quædam, quæ per ſe non erant mala vel noxia, ſicut Adami obeditionem prohibitione ligni ſcientiæ boni & mali probauit. Sed quicquid ſit de cauſis illis, nobis hoc loco ſufficit, ſanctificationem cibi ad vſum licitum pendere ex verbo Dei, concedentis & præbentis cibos ad fruendum, quo verbo quando deſtituuntur homines, vt ante diluuium de carnibus, vel quando habent verbum prohibens, vt ſub Moſe, tunc non poſſunt, ſine læſione conſcientiæ, & offenſione Dei, cibis illis vti.

Caſus neceſſitatis. Exceptus tamen etiam in veteri Teſtamento fuit caſus neceſſitatis. 1. Reg. 21. Marc. 2. de panib. propoſitionis & diſpenſationis, Ezech. 4. Erat enim tantùm ceremonialis ſeu temporalis pædagogia, non moralis prohibitio.

Moſaica lex de ciborum diſcrimine abrogata eſt tẽpore noui Teſtamenti. Tandem verò in nouo Teſtamento, vnà cum reliquis Leuiticis ceremonijs etiam lex Moſaica, conſtitutio ſeu pædagogia diſcriminis ciborũ per Chriſtum prorſus eſt abrogata, tradita peculiari & manifeſto verbo, quo exceptiones illæ, quæ vel ante vel poſt diluuium, ſub Moſe fuerũt, relaxantur, & omnes cibi à Deo ad ſumptionem creati ita ſanctificantur, vt ſine peccato, hoc eſt, ſine offenſione Dei, & læſione conſcientiæ, imò cum bona Dei gratia, & ſalua conſcientia à fidelibus vſurpari poſſint, ſi cum gratiarum actione ſumantur, vt Matth. 15. Quod ingreditur in os, non inquinat hominem.

Titum 1. Mundis omnia ſunt munda. 1. Tim. 4. Non prohibendi ſunt cibi, quos Deus creauit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum, ſi cũ gratiarum actione ſumatur. Sanctificatur enim per verbum & orationem. Rom. 14. Scio & perſuaſum habeo in Chriſto Ieſu, nihil eſſe commune, ſeu immundum per ſeipſum, niſi ei, qui exiſtimat aliquid immundum eſſe, immundum eſt. 1 Cor. 10. Omne quod in macello venditur, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam: Domini enim eſt terra, & plenitudo eius. Col. 2. Nemo vos iudicet in cibo & potu. Et Act. 10. Viſione cœleſti voce ter repetita doctrina priuilegium illud confirmatum eſt, Quæ Deus purificauit, tu communia ne dixeris.

Propter infirmos aliquandiu tolerata ſunt hæc Leuitica Vet. Teſt. Et initio noui Teſtamenti cùm ex Iudæis multi ad fidem Chriſti conuerſi, reliquos quidem fidei articulos amplecterentur, hoc vero caput de ciborum libertate nondum vel intelligere vel capere poterant, atq; ideò olus manducabant, ne ſi ex macello à Chriſtianis vel gentibus mactatum manducarẽt, vel aliquid in lege interdictum, vel vnde ſanguis non purè eſſet effuſus, vel quòd Idolis immolatum eſſet, ſumerent. Sicut propter illam ipſam cauſam quatuor pueri, Dan. 1. nolũt cibis de menſa Regis veſci, ne contaminẽtur, ſed petunt legumina ſibi dari. Apoſtoli igitur iudicauerunt, infirmitatem fidei talium eſſe tolerandam, nec indiſcreto & intempeſtiuo vſu libertatis tales infirmos & dociles eſſe cõtriſtandos aut offendendos, ne ideò à tota Euangelij doctrina abſterrerentur. Rom. 14. Act. 15.

Libertate Chriſtiana abolitæ ſũt leges Moſaicæ. Poſtea verò cùm præfracti & obſtinati legale illud diſcrimen ciborum opinione neceſſitatis ita vrgerent, vt contenderent, eos peccare, Deum offendere, & conſcientiam inquinare, qui quibuſlibet cibis citra delectum veſcebantur, & in abſtinentia legalium ciborum cultum Dei & iuſtitiam collocarẽt: Apoſtoli magna vehementia hanc partem Euangelicæ veritatis ſeu libertatis, & doctrina & exemplis aſſeruerunt, ac contrariam ſententiam acriter refutarunt. Col. 2. Nemo vos iudicet, hoc eſt, conſcientiæ ſcrupulum iniiciat, vel condemnet, ob cibum aut potũ: Et addit rationem grauiſſimam. Hæc inquit, fuerunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti, hoc eſt, diſcrimina illa legalia ciborum & dierum fuerunt adumbrationes, & prima quaſi lineamenta perſonæ & officij Chriſti venturi, quia verò Chriſtus, corpus illarum adumbrationum, iam exhibitus eſt, ceſſarunt vmbræ. Et qui vmbras illas legali opinione nunc vellet conſectari, is ipſo facto negaret Chriſtum eſſe exhibitum.

Metaphora Pauli Col. 2. de vmbris. Eſt enim in dicto Pauli metaphora, à pictoribus ſumpta, qui primùm lineas quaſdam ducunt, & adumbrationes figurant, iuxta quas ipſum corpus picturæ perficiunt & abſoluunt. Abſoluto verò ipſo corpore picturæ, vmbræ illæ obliteratæ ceſſant.

Talem comparationem Paulus fecit inter figuram veteris Teſtamenti, & inter Chriſtum exhibitum. Et Gal. 2. Paulus ideò Petrum publicè & grauiter reprehendit, quòd præfractis Iudæis, qui quærebant libertatem Euangelicam in ſeruitutem legalem rurſus reducere, aliquid hac in parte, vel ſimulando, concederet. Et rationem addit grauiſſimam. Non recto pede incedebat ad veritatem Euangelij. Item vt Euangelij veritas permaneret, ne ad horam quidem ceſſi. De abrogatione igitur legalis ſeu Moſaici diſcriminis ciborum in nouo Teſtamento, res plana, manifeſta, & nunc quidem extra controuerſiam eſt.

Status quæſtionis cũ Pontificiis. Supereſt verò illa quæſtio, de qua inter nos & Pontificios controuerſia eſt, cùm in nouo Teſtamento, abrogato legali ciborũ diſcrimine, Chriſtus conceſſerit liberè quibuſuis cibis, quo ad cõſcientiam veſci,

An Eccleſia poſſit cibos quoſdã prohibere. poſſit ne in Eccleſia noui Teſtamenti per hominum traditiones, ſtatuta & decreta diſcrimen aliquod ciborum, quo ad conſcientiam, conſtitui & mandari, ita vt certis diebus in certorum ciborum manducatione peccatum, in abſtinentia verò cultus Dei conſtituatur. Hoc enim eſt, quod Pontificij in hoc articulo de delectu ciborum contendunt, ſed in Scriptura habemus fundamenta explicationis huius quæſtionis manifeſta & firma.

Reſponſio. Vt Act. 10. diuina hæc vox ter ad Petrum repetitur: Quæ Deus purificauit, tu commune ne dixeris.

Locus Col. 2. explicatur. Et Col. 2. Paulus primùm tractat de abrogatione diſcriminis legalis, quod verbo & mandato diuinò ſancitum erat, poſtea loquitur etiam de doctrinis, decretis & mandatis hominum conſtituentium: Ne tetigeris, ne guſtaris, ne contrectetis. Hæc enim non poſſe de legali ſeu Moſaico ciborum diſcrimine intelligi, inde patet, quia vocat doctrinas & præcepta hominum, cùm Moſaicum diſcrimen verbo & mandato diuino ſit ſancitum. Et argumentatur Paulus à maiori ad minus, ſi mor-

Digitized by Google

Elementa mundi apud Paulũ quid.

tui eſtis com Chriſto ab elementis mundi, hoc eſt, ſi in Chriſto à Leuitico diſcrimine ciborum, quod mandato diuino ſancitum erat, liberati eſtis, (legales enim pædagogias, quas paulò antè vmbras vocarat, iam in hac ſententia στοιχεῖα quaſi primas delineationes appellat) cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum tenemini: Ne guſtaueris? &c. Hanc eſſe Pauli ſententiam contextus manifeſtè oſtendit. Eſt enim collatio inter abrogationem diſcriminis ciborum, quod in veteri Teſtamento, voce diuina, ſancitum erat, & inter decreta iuxta hominum doctrinas & mandata, de non guſtandis quibuſdam cibis facta. Et argumentatio grauiſſima eſt, ſi à Leuitico ciborum diſcrimine, quod tamen diuino mandato ſancitum fuerat, in Chriſto liberi facti eſtis, vt iam nec peccatum in vſu, nec cultum in abſtinentia illorum ciborum collocare debeatis.

Argumẽta Põtificiorũ pro ciborũ delectu afferendo à Paulo refellũtur.

Multò minus igitur alijs decretis, quæ iuxta hominum doctrinas & mandata prohibent quorundam ciborum vſum (ne guſtaueris) teneri debetis. Et illa ipſa argumenta, quæ Pontificij pro ſuo ciborum delectu ſtabiliendo adducere ſolent, Paulus in illo loco attingit & reijcit. Habent, inquit, illa decreta ſpeciem ſapientiæ, quòd ſint ἐθελοθρησκεία, voluntarij, ſpontanei, ſeu electitij cultus, quodq; ad maceratiouem corporis & animi humilitatem faciant. Sed vos, inquit, cum Chriſto mortui eſtis ab huiuſmodi elementis mundi, & cum ipſo reſurrexiſtis, vt ſcilicet cultui ſpirituali in ipſius regno operã detis. Cibi verò ipſo vſu abſumuntur. Ideò, ſicut Rom. 14. inquit, Regnum Dei non eſt eſca aut potus. Item 1. Corinth. 10. Eſca non commendat nos Deo, ſiue enim quibus edamus, ſiue à quibuſdam abſtineamus, nihil amplius in regno Dei habebimus. Et Ebræor. 13. Bonum eſt gratia ſtabiliri cor, non eſcis, quæ non proſunt his, qui in illis ambularunt, hoc eſt, qui diſcrimen illud ſuperſtitiosè obſeruarunt, poſt reuelatum Euangelium.

Argumẽtũ Põtificiorũ ductum ex παμζανία Vet. Teſt.

Hæc valde illuſtris eſt explicatio huius quæſtionis, & grauiſſima refutatio humanarum traditionum, & Pontificiorum Decretorum, de ciborum delectu, diſcrimine & prohibitione. Solent enim Pontificij ita argumentari: Omnibus temporibus in populo Dei fuit delectus ſeu diſcrimen ciborum, vt in Paradiſo prohibita erat arbor ſcientiæ boni & mali. Ante diluuium carnes non erant permiſſæ: poſt diluuium ſanguinis vſus prohibitus erat: Sub Moſe varij cibi interdicti erant. Ergo in Nouo Teſtamento debet

Refutatio.

eſſe delectus aliquis ciborum. Sed ex hoc loco Pauli ſumitur vera reſponſio. Deus enim diſcrimen illud in Paradiſo ante diluuium, poſt diluuium, & ſub Moſe, ſua voce inſtituit & ſanciuit: In nouo verò Teſtamento Deus ſua voce nullum diſcrimen ciborum, quoad conſcientiam, conſtituit, ſed abrogatis omnibus veteribus ciborum diſcriminibus verbo ſuo libertatem omnium ciborum in nouo Teſtamento conceſſit.

Exceptione Eccleſiæ autoritate ſanciri.

Sed excipiunt, Eccleſia conſtituit aliquem delectum, & ei debetur obedientia: Quid verò Paulus Coloſ. 2. reſpondeat, iam oſtenſum eſt. Si Leuiticum ciborum diſcrimen diuino mandato olim conſtitutum, iam in nouo Teſtamento nos non obligat, cur decretis iuxta doctrinas & mandata hominum de non guſtãdis quibuſdam cibis factis, teneremur, vel onerari nos pateremur? Similiter quando adducunt argumenta de mortificatione carnis, de humilitate animi, de voluntarijs cultibus, Paulus illa ipſa argumenta in forma recitat, & dicit quidem ea habere ſpeciem ſapientiæ, ſed tamen reijcit ea ex fundamento libertatis Euangelicæ & cultus ſpiritualis in nouo Teſtamento.

Mortificatio carnis, humilitas animi, &c.

Quod autem ad verum ieiunium attinet, quod conſiſtit in abdicatione omnium deliciarum corporis, quod ad ſubigendum corpus vtile eſt, in præcedentibus explicauimus Scripturæ ſententiam. Ad hoc verò iſte ciborum delectus, de quo Pontificij dimicant, nihil facit, ſicut oſtendimus. Et opiniones Pontificiorum de ſuo ciborum delectu, quòd ſcilicet illi aſſuunt opinionem neceſſitatis, cultus, meriti, & iuſtitiæ, prorſus cum veris pij ieiunij finibus, quos paulò antè ex verbo Dei oſtendimus, pugnant.

Secunda refutatio figmenti Pontificij, de ciborũ delectu ex loco 1. Ti. 4.

Alius locus continens illuſtrem refutationem doctrinæ Pontificiæ de ciborum delectu, ſicut ab ipſis traditur, extat 1. Timoth. 4. Vbi Spiritus ſanctus diſertè denunciat, fore Spiritus impoſtores in poſterioribus temporibus, qui præcepturi ſint abſtinere à quibuſdam cibis, in hypocriſi, hoc eſt, ſub ſimulatione externæ ſanctitatis, cum intus conſcientia ſit impura ſeu cauterio notata.

Et Pontificij quidem admodum ſudant, vt hoc fulmen Spiritus ſancti à ſuis capitibus diuertant, contendunt enim Paulum loqui de Tatianis, Manichæis, Priſcillianiſtis, qui finxerunt, carnes vel per ſe eſſe immundas, vel Diaboli felle

Quomodo Pontificij locum 1. Tim. 4. conentur eludere.

contaminatas: ſed concedatur ſanè, Paulum de illis hæreticis locutum, non tamen ideò Pontificia prohibitio ciborum libera euadet. Non enim de vna aliqua perſona, vel de vna ſingulari aliqua ſecta Paulus loquitur: Sed loquitur de omnibus doctrinis prohibentibus abſtinere à quibuſdam cibis, quibuſcunque temporibus Apoſtolorum ſeculum illud fiat, maximè verò poſtremis temporibus.

An de ſolis Tatianis Paulus loquatur 1. Tim. 4.

Inepta enim eſt eluſio dicere Tatiani, Manichæi, &c. qui olim conſcientiæ cauſa prohibuerunt vſum quorundam ciborum, peccarunt contra dictum hoc Pauli. Ergo ſi quis poſt illos vel ſimiliter, vel ſub alio prætextu iubeat abſtinere à quibuſdam cibis, non peccat ſed rectè facit: Ac ſi dicerem: Paulus ſcribit contra Pſeudoapoſtolos, qui iuſtitiam operum iuſtificatione fidei miſcebant. Ergo qui nunc alio prætextu, operibus nos iuſtificari docent, non peccant, ſed rectè faciunt, vel quòd Paulus ſcribit de ſcortatione, impletum eſt in Corinthiis. Ergo ad noſtri vel alterius ſeculi ſcortatores non pertinet. Et locus Pauli non tam de illis, qui cibos craſſa accuſatione, quaſi à Diabolo eſſent, damnant, agit, quàm de illis, qui ob hypocriſin, ſpeciem ſeu oſtentationem externæ ſanctitatis iubent à quibuſdam cibis abſtinere, ſicut & Coloſſ. 2. ſpecioſa decreta de non guſtando reiicit: Fundamenta certè quæ Paulus prohibitioni iſti ciborum, de qua 1. Tim. 4. loquitur, opponit, generalia ſunt contra quaſuis prohibitiones ciborum, quæ fiunt prætextu ſanctitatis & cultus, ideò enim hypocriſin in textu nominat. Veritatem igitur nominat, quam

fideles

fideles in nouo Teſtamento agnoſcere debeant, quòd ſcilicet omnis creatura Dei bona ſit, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur, hoc eſt, ſicuti ipſe explicat, quod omnes cibi à Deo creati bona conſcientia ſumi poſſint cum gratiarum actione. Et ideò omnes illos, qui contra hanc veritatem iubent à cibis abſtinere, quacunque hypocriſi illud fiat, vt conſcientijs cauterium, ſi non abſtinuerint, inurant, taxat & damnat. Hæc luce meridiana clariora ſunt in loco Pauli.

Et iam colligantur encomia dogmatis ſeu decreti, iubentis abſtinere à quibuſdam cibis ſub prætextu ſanctitatis ſeu cultus: ſunt inquit Paulus, ſpiritus impoſtores, doctrinæ dæmoniorum, hypocritæ, falſiloqui, apoſtatæ à fide, cauteriatam habentes conſcientiam. Nec releuat Pontificios, quòd non in perpetuum, ſicut alij hæretici, ſed certis temporibus ſeu diebus iubent à quibuſdam cibis abſtinere. Paulus enim ipſam prohibitionem damnat, & eſt prohibitio ſiue ſit perpetua, ſiue certi temporis. Nec diſputat Paulus quanta temporis præſcriptio requiratur in hac prohibitione, vt fiat vel ſit peccatum, ſed ipſam prohibitionem damnat. Et ſicut ineptè diceretur, eum quidem, qui ſemper ſcortatur peccare, qui verò certis temporibus hoc faciat, non peccare. Similis eſt & hæc eluſio: Eum quidem peccare, qui cibos quoſdam in perpetuũ prohibeat, qui verò certis temporibus hoc faciat, eum rectè facere: cùm tamen vtrunq; ſit contra hanc Euangelij veritatem, quòd omnium ciborum ſumptio libera ſit, quoad conſcientiam. Et hac ipſa eluſione Pontificij tanquam ſuo ſe gladio iugulant: fatentur enim hæreticum eſſe, ſi quorundam ciborum vſus in perpetuum prohibeatur: Et tamen apud ipſos Carthuſienſibus, ſub titulo maioris ſanctitatis, meriti & perfectionis, in perpetuum prohibetur vſus carnium. Ac Gregorius *Gregorius VII.* ſeptimus, Romę in concilio, Monachis, pręcipuè verò Benedictinis, vt ſanctioribus, in vniuerſum carnem prohibuit: reliquis verò, vt imperfectioribus, certis tantùm diebus prohibitionem illam impoſuit.

Illæ ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ciborum diſcrimine neceſſariò taxandæ ſunt in Eccleſia. Paulus enim 1. Timoth. 4. cùm doctrinam dæmoniorum de prohibitione ciborum damnaſſet, ſubijcit: De his ſi commonefeceris fratres, bonus eris miniſter Chriſti.

Et hæc Patres Concilij Tridentini debuiſſent in ſuo Decreto explicare, ſuperſtitioſas opiniones reijcere, & prauos abuſus corrigere, & Eccleſiæ libertatem Euangelij reſtituere, vt ex Scripturæ fundamentis vera Chriſtiani ieiunij ratio, monſtratis pijs, ſalutaribus, & verbo Dei conſentaneis finibus Eccleſiæ reſtitui poſſet. Sed Tridentinum Decretum ieiunia & ciborum delectum, nulla addita vel ſuperſtitionum vel abuſuum correctione ita cum obſequendi obligatione & neceſſitate proponit, vt non obſcurè totam lernam ſuperſtitionum Papiſtici ieiunij, de quibus paulò pòſt in ſpecie dicemus, retinere, ſtabilire, & confirmare moliatur. Præmittit enim in Decreto de ciborum delectu & ieiunio, vt paſtores illa omnia, quæ Romana Eccleſia ſtatuit, quibuſcunque fidelibus commendent, vt illis ſint obſequentes. Qualia verò illa in hoc articulo de ieiunio ſint, paulò pòſt detegemus.

DE PONTIFICIIS CIBORUM conſecrationibus, Et quomodo iuxta Paulum cibus verbo & oratione ſanctificetur.

Laborant quidem Pontificij magno conatu amoliri ſuſpicionem iſtã, quaſi cibos quoſdam prohibeant, ea opinione, ſicut olim Tatianus, Manichæi, Priſcillianiſtæ, quaſi ſcilicet vel maledicti ſint, vel à Diabolo occupati, ac propterea conſcientiam inquinent, ſed argumenta quibus ſuam prohibitionem ciborum ante hæc tempora probare & ſtabilire conati ſunt, & Pontificiæ conſecrationes creaturarum ſeu ciborum, prorſus oſtendunt, in eodem ipſos luto cum antiquis iſtis hæreticis hærere. Inter reliqua enim argumenta quibus prohibitionem carnium probare voluerunt, fuit & hoc vnum, quia ſcilicet Gen. 3. terra à Deo maledicta legitur, & per conſequens etiam animalia, quæ in terra viuunt, nõ autem aqua cum piſcibus. Non dicam quàm inepta ſit hæc argumentatio, eadem enim conſequentia panes, herbas, olera, radices, fructus prohibere deberent. Et quare volucrum carnes prohibent, cùm aer non legatur maledictus, niſi forſitan auiculæ maledictionem inde contrahant, quòd terræ aliquando inſident, ſed cur non etiam piſces, cùm fluuiorum fundum ſæpius attingant. Poſſem euidenter oſtendere, quòd Deus ipſe explicet, quomodo maledictionem terræ intelligat, quia ſcilicet ſpinas & tribulos germinabit, & in laboribus & ſudore vultus ex ea comedes. Quódq; illa maledictione animalia non fecerit ad eſum immunda, ipſe poſt diluuium oſtendit, concedens eſum carnium, Gen. 9. Poſſem etiam per inſtantiam opponere de piſcibus, quòd Deus ſub Moſe quędam indicarit ad cibum immunda, non tantùm ex animantibus terræ, verumetiam ex piſcibus aquarum, & ex auiculis, quæ originem habent ex aquis, & in aere volitant. Sed hoc loco tantùm volui oſtendere, Pontificios eſum carnium certis diebus prohibuiſſe, ideò & ea opinione, quòd ſentiant carnes animalium maledictas, & per ſe immundas eſſe. Hoc enim argumentationibus ſuis manifeſtè oſtendunt.

Pontificij congruunt cum veteribus hæreticis in dogmate de ciborũ delectu & prohibitione.

Nota quã cauſã Pontificij adferant prohibitionis carnium.

Simile eſt & illud argumentum, quo vſi fuerunt, ideò ſcilicet in ieiunijs abſtinendum carnibus, & veſcendum piſcibus, quia Chriſtus legitur non comediſſe carnes, ſed piſces, panes, mel, &c. Ergo ſentiunt hos cibos per ſe eſſe ſanctiores, & mundiores, quàm carnes. Imò non obſcure dicunt, carnium eam eſſe immunditiem, quòd in homine prauas carnis concupiſcentias excitent. An hæc procul abſint à Tatianorum & Manichæorum fundamentis, Lector iudicet. Venit mihi hoc loco in mentem fabellæ cuiuſdam, aliquando ſcilicet ſacerdoti, ex hiſce argumentis declamitanti contra eſum carnium, ſimplicem quendam Laicum oppoſuiſſe, quòd Chriſtus carnem, & quidem aſſam, agni ſcilicet Paſchalis, cum diſcipulis ſuis manducarit, Sacerdotem verò vi & euidentia obiectionis conſtrictum, cùm aliud quod reſponderet non haberet, dixiſſe: verum eſt, Chriſtus quidem comedit carnem, & quidem ante Paſcha, hoc eſt, in Quadrageſima,

Aliud argumentum eiuſdem farinæ.

Nota fabellarum.

ſed valdè malè ipſi conuenit, mox enim poſtea ligatus, cæſus, flagellatus, & cruci affixus eſt.

Ea conſecrationibus ciborũ pontificiis, colligitur cauſa prohibitionis eorum. Omnium verò clariſſimè cauſa prohibitionis ciborum quorundam in Eccleſia Pontificia iode colligitur, quòd in conſecratioonibus ſuis expreſſis verbis petunt, vt diaboli vis ac poteſtas à creaturis expellatur, & per conſecrationes hoc accipiant, vt ſint ſanitas mentis & corporis. Ergo ſentiunt creaturas per ſe, & prohibitis temporibus, quando noo conſectantur, à poteſtate diaboli infectas, inquinare, & corpus & animam, niſi diabolus pontificijs execrationibus inde exorciſetur. Hæc certè ſunt ipſiſſima fundamenta Tatianorum & Manichæorum, quos cùm damnare ſe ſimulent, quomodo ſuam probibitionem ijſdem fundameotis ſubnixam, defeodere poſſint, Lectoris ſit iudicium. Adſcribam antè formulas aliquot talium conſecrationum Papiſticatum, vt ex ipſorum verbis, preculis, & agendis, Lector de ſeotentia ipſorum ſtatuat. *Formula conſecrationũ Papiſticarum ciborum.*

Aqua. Aqua igitur ita benedicitur apud Pootificios: Exorciſo te creatura aquæ, vt omnis virtus aduerſarij ab hac creatura aquæ eradicetur & effugetur.

Frondium & florum. Benedictio frondium & florum: Exorciſo te creatura frondium & florum, in nomine Patris, &c. proinde omnis virtus aduerſarij, omnis exercitus Diaboli, omnis poteſtas inimici, omnis incurſio dæmonum eradicetur, & explantetur ab hac creatura.

Agni Paſchalis. Benedictio agni paſchalis: Dignare Domine quæſumus benedicere & ſanctificare bas ouium mundate carnes, vt quicunq; ex populis tuis fidelibus comederit, omni benedictione cœleſti, & gratiæ tuæ ſaturitate, in bonis repleatur.

Caſei. Benedictio caſei: Dignare benedicere & ſanctificare banc creaturam caſei, vt quicunq; fidelium tuorũ de ea comederint, omoi benedictione cœleſti & gratiæ tuæ ſanctitate repleantur.

Panis & laganorũ. Benedictio panis & laganorum: Benedic Domine creaturam iſtam panis, ſicut benedixiſti quinque panes in deſerto, vt omoes guſtantes ex ea, accipiant tam corporis quàm animæ ſanitatem.

Benedictio generalis. Benedictio generalis: Benedic Domine creaturam iſtam, vt ſit remedium ſalutare generi humano, & præſta per inuocationem nominis tui, vt quicunq; ex ea ſumpſerit, corporis ſanitatẽ & animę tutelam percipiat. Item, Tu Domine mitte Spiritum tuum ſanctum in banc creaturam, vt qui ex ea guſtauerint, proficiat illis ad æternam ſalutem.

Vini in die Iohan. Euangeliſtæ. Benedictio vini in die Iohannis Euangeliſtæ: Benedicere & ſanctificare digneris hanc creaturam vini, vt quicunq; ex ea guſtauerint, per intercesſionem Mariæ & Iohannis Apoſtoli, vitam conſeqoantur ęternam, & extinguatur ab omoibus dignè ſumeotibus, ſi quid venenoſum ſumpſerint. Item, benedicere digneris banc creaturã vini, vt omnes ex eo ſumentes, expulſo omni nociuo guſtu infuſo tuæ benedictionis myſterio, mereantur in corpore & anima miſericorditer exbilarari. Item: Benedic huius ſubſtantiam vini, vt qui de ea quantumcunque ſumpſerint, vitam conſeqoantur ſempiternam. Benedic hanc creaturam vini tua ſancta benedictione cœleſti, vt omnibus, cum fide, reuerentia, & gratiarum actione ex ea ſumentibus, ſit ſalus mentis & corporis, atque cõtra omnes morbos, & venenata & immunda, atque vniuerſas inimicorum inſidias tutamentum. Benedictio Trinitatis deſcendat ſuper hanc creaturam vini, vt ſit omnibus ex ea ſumentibus remedium contra periculum corporis & animæ, & prægustatio ad vitam ęternam.

Has formulas conſecrationum Papiſticarom ideo adſcripſi: oſtendunt enim quòd ſentiant, creaturas per ſe, vel diaboli poteſtate infectas, vel certè etiam mundis non eſſe mundas, niſi conſecrationibus iſtis purificentor. Atq; ideo diebus probibitis, quando conſecrationibus iſtis deſtituuntur, non poſſe bona conſcientia ſumi. Quòd verò fingunt, ſuis iſtis conſecrationibus, ſine mandato & permiſſione diuina, creaturis conferri virtutem largiendi ſumentibus ſalutem corporis & animæ, ac vitam æternan, magicom & blaſphemum eſt: Sacramentorum verò alia ratio eſt, quæ habent expreſſum mandatum & promiſſionem diuinam, de quibus ſuo loco dictum eſt.

Origo Papiſticarum conſecrationum. Ortæ autem ſunt Pontificiæ iſtæ cooſecrationes ex ſiniſtro intellectu ſententiæ Paulinæ, quæ dicit, creaturam ſanctificari per verbum Dei & orationem. Quia enim in ſuis conſecrationibus vtuntur verbis quibuſdam Scripturæ, & certis preculis, ſentiunt, inde creaturis pręter phyſicas, alias & nouas virtutes, vel ad remedium corporis, vel ad ſanctificationem & ſalutem animæ conferri.

Explicatio dicti Paulini 1. Timo. 4. Sed verba Paulinæ ſenteotiæ hæc commenta manifeſtè refutant, & verum ac vtilem ſenſum oſtendunt: Primò enim Paulus nequaquam ſentit, creaturas per ſe vel malas vel immundas eſſe, atq; ideo opus ipſis eſſe ſanctificatione. Expreſsè enim dicit: Omnem creaturam Dei bonã eſſe, & nihil reiicieodum, ac cibos bonitatem illam inde dicit babere, quia Deus illos creauit ad ſumẽdum. Secundò loquitur de ſanctificatione, non ſicut homo ſanctificatur per Spiritum ſanctum, vel ſicut Sacrameota ſanctificãtur, nec etiam, vt cibi nouas & alias virtutes præter naturales accipiant. Si quis enim totom Euangelium Ioannis legeret ſuper oua, ac peteret, vt acciperent virtutem globorum tormentariorum. Aut ſi ſuper olus aduſtum totum Pſalterium recitaretur, vt inde ſapor eius mutaretur, non tantùm fruſtrà illud fieret, ſed nomen Dei in vanum aſſumeretur, quia nec mandatum Dei, nec promiſſionem ea de re habemus: ſed loquitur de tali ſanctificatione, ſicut 1. Cor. 7. dicit. Virum infidelem ſanctificari per vxorem fidelem, quia ſcilicet vſus ſeu cohabitatio coniugalis fideli perſonæ munda & licita eſt, qua bona Dei gratia & ſalua bona conſcientia vti poteſt. Atque ideo Paulus 1. Timo. 4. vtitur his verbis: εἰς μετάληψιν ad ſumptionem cum gratiarum actione. Tertiò, noo qoodvis vel qualecuoque verbum Dei iotelligit, nec de quibuſcunq; preculis loquitur, ſed certum verbum Dei oſtendit, de creatione ſcilicet & vſu creaturarum ſeu ciborũ: Nempè quod omnis creatura Dei bona ſit, & nihil reiicieodum: ſi cum gratiarum actione ſumatur, quòdq; Deus cibos creauit ad ſumendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui agnouerunt veritatem. Hæc enim ſunt verba Pauli, quibus oſteodit, quodnam verbum Dei intelligat, per quod cibus ſanctificetur, ſcilicet, Primò illud verbum, Vidit Deus cuncta quæ *Quomodo verbo Dei ſanctificetur creatura.*

II. *III.*

fecerat

I. fecerat,& erant valde bona. Omnis enim crea-
II. tura Dei bona, & nihil reijciendum. Secundò, quòd Deus peculiari verbo, quaſi aperiens manum ſuam conceſſerit & dederit homini cibum.
III. Gene.1. Tertiò, licet ante diluuium tantùm terrę naſcentia fuerint in cibum conceſſa, & ſub Moſe quædam excepta ſeu prohibita fuerint, quod in nouo Teſtamento certo verbo Deus oſtenderit, nullum cibum iam eſſe immundum, quo ſine peccato veſci non liceat, ſed Deum purificaſſe omnes cibos, Actor.10. vt ſcilicet mundis omnia ſint munda, Tit.1. Et ideo Paulus, 1.Tim.4. addit fidelibus, & ijs, qui agnouerunt veritatem. Conſtat igitur & certum eſt, quodnam verbum Dei Paulus intelligat, & ex verbo colligi debet, qualem orationem & gratiarum actionem intelligat: Oratio enim debet ex fide procedere, fidem autem oportet certo verbo Dei niti. Cùm igitur verbum hoc loco certũ ſit, certa etiam eſt forma orationis, ſcilicet iuxta verbum illud. Hinc manifeſtum eſt, verba & preculas, quibus Pontificij in ſuis conſecrationibus vtuntur, non eſſe illud verbum & illam orationem, de qua Paulus loquitur, 1.Timoth.4.

Qua gratiarũ actio ne ſanctificetur.

Vult autem Paulus illud verbum Dei, de quo diximus, & extructam inde precationem, & gratiarum actionem in vſu ciborum à fidelibus adhiberi.

Cur verbũ & orationem fideles adhibeant in vſu verũ.

I. Primò, vt admoneantur, ne cibos ſine pijs cogitationibus, vel ſicut iumenta, vel ſicut infideles ſumant, ſed ſciant & cogitent, ſe eos ex manu Dei accipere, qui etiam hæc corpuſcula noſtra curat, & præbet nobis omnia ad fruendum.

II. Secundò, vt ſit commonefactio Adamum donationem illam, Gen.1. nobis per lapſum, Gen. 3. amiſiſſe, & nos propter peccata, abuſus & ingratitudinem, indignos eſſe illis etiam corporalibus donis, ſed per ac propter Chriſtum donationem illam nobis reſtitui, qui etiam ideo panes in manus ſuas ſumpſit, & poſt benedictionẽ ſeu gratiarum actionem ex ſuis manibus iuſſit populo diuidi ac proponi. Inde in benedictione menſæ dicitur, Per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

III. Tertiò, vt habeant fideles certum teſtimoniũ & priuilegium, ſe abſque offenſione Dei & læſione conſcientiæ, cibis quibuſuis bona Dei gratia & ſalua conſcientia vti poſſe.

IIII. Quartò, vt precatione agnoſcamus & fateamur, benedictionis diuinæ eſſe, vt vſus cibi corpori & valetudini vtilis & ſalutaris ſit: ſicut inquit Pſal.104. Aperiente te manum tuam omnia implentur bonis, vt vinum exhilaret, & panis confirmet cor hominis. Et Pſalm.145. Aperis tu manum tuam, & imples omne viuens benedictione ſeu beneplacito.

V. Quintò, quia in vſu ciborum facilè admittitur vel abuſus vel intemperantia, ne igitur ita edamus, ſicut epulo iſte, Luc.16. qui poſtea audit, Recepiſti bona tua in vita tua. Vel, ſicut inquit Pſalm.17. de viris mundi, quorum pars eſt in hac vita, vt venter ipſorum impleatur. Et Ieremiæ 12. ſaginantur vt oues ad diem occiſionis. Ideo additur verbum & oratio, vt iuxta dictum Salomonis, Eccleſiaſt.4. Edamus in lætitia panem noſtrum, vt Deo placeant illa ipſa etiam opera noſtra. Et ſicut Iob ca.1. poſt conuiuia filios ſuos ſacrificijs ſanctificabat, ſi quid fortè peccaſſent. Vtq; moneamur in ipſo vſu cibi corporalis cogitandum eſſe, non tantùm vt edamus & ſaturemur, ſed vt operemur etiam cibum qui non perit, ſed permaneat in vitam æternam, quem Filius hominis nobis dat, Ioh.6. vel ſicut Luc.14. dicitur, vt cogitemus etiam de edendo pane in Regno cœlorum.

Sextò, quia in ſaturitate facilè euenit, quod ſcriptum eſt: ſedit populus edere & bibere, ac ſurrexit ludere. Item: impinguatus & recalcitrauit. Ideo additur oratio & gratiarum actio, vt iuxta quod ſcriptum eſt, Deut.8. Cùm comederis & ſaturatus fueris, benedicas Domino Deo tuo, ne poſtquam comederis & ſaturatus fueris, eleuetur cor tuum, & obliuiſcaris Domini Dei tui: vel Eſa.5. Opus Domini non reſpicitis, & opera manuum eius non conſideratis. VI.

Hæc eſt vera benedictio ſeu ſanctificatio ciborum per verbum Dei & orationem, de qua Paulus loquitur, quæ ſine magica prophanatione nominis Diuini, Deo grata, conſcientiis vtilis & ſalutaris eſt. Quodque inter cętera doctrinæ cœleſtis capita, hoc etiam de vera ciborum ſanctificatione tradendum ſit in Eccleſia, Paulus manifeſtè oſtendit, 1.Tim.4. Cùm de ſanctificatione ciborum locutus eſt, locum illum ita concludit: de his ſi commonefeceris fratres, bonus eris miniſter Chriſti. Et huiuſmodi benedictionibus menſæ vetus Eccleſia vſa fuit. Chryſoſtomus aliquoties mentionem facit benedictionis menſæ, quæ vſitata fuerit Monachis per Ægyptum, cuius etiam deſcriptio extat apud Clementem lib. 7. cõſtitutionum. In Horologio vero Græcæ Eccleſiæ integra formula huius benedictionis deſcribitur. Primò, antequam cibi apponantur legitur totus Pſalmus 145. Exaltabo te Deus meus Rex, & benedicam nomini tuo in ſeculum, &c. Deinde appoſitis cibis recitatur à Sacerdote benedictio menſæ, & quæ appoſita ſunt, ita benedicuntur: Chriſte Deus noſter benedic cibo ac potui ſeruorum tuorum, quoniam tu es ſanctus, & nũc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Benedictio menſa Ægyptiis Monachis vſitata.

Poſtea, quando cibum guſtarunt in Menſa, ſurgunt, & ſimul omnes recitant illam benedictionem, cuius & Clemens & Chryſoſtomus mentionem faciũt: Benedictus es Domine Deus, (ἐλεῶν), qui misereris noſtri, & paſcis nos à iuuente noſtra, qui das eſcam omni carni; reple gaudio & lætitia ſeu hilaritate (εὐφροσύνης) corda noſtra, vt ſemper omnem habentes ſufficientiam (αὐτάρκειαν) ſeu habentes in omnibus animum præſentibus contentum (ἀρκούμενοι) exuberemus in omne opus bonum in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum quo tibi gloria, honor (κράτος) virtus ſeu imperium, & adoratio, cum ſancto Spiritu, Amen.

Poſt ſumptum cibum, primò recitatur hæc gratiarum actio: Gloria tibi Sancte, gloria tibi Rex, quoniam dediſti nobis eſcas ad lætitiam: imple nos etiam Spiritu ſancto, vt inueniamur in conſpectu tuo (εὐάρεστοι) accepti, & nõ (αἰσχυνόμενοι) confuſi ſeu pudefacti, quando reddes vnicuique ſecundum opera ſua. Deinde legitur Pſalmus 121. Lætatus ſum in his qui dicunt mihi, in domum Domini ibimus, &c. Poſtea additur hic verſus: Sicut in medio diſcipulorum tuorum (cœnantium) adfuiſti Saluator, dans ipſis pacem: Ita veni etiam ad nos, & ſalua nos. Tandem

Gratiarũ actio poſt ſumptũ cibum.

Digitized by Google

legitur ex Pſalmo 22. Edent pauperes, & ſaturabuntur, laudabunt Dominum, qui quærunt eum, vſque ad finem. Et verſus Kyrie eleeſon, Chriſte eleeſon, Kyrie eleeſon. Concluditur demum hac precatiuncula. Benedictus es Deus qui miſertus noſtri, ex opulentis donis tuis pauiſti nos. Eius gratia & benignitate (φιλανθρωπίᾳ) detur nobis frui & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

Benedictio menſæ in Eccleſia Latina. In Latina Eccleſia fuit forma benedictionis menſę fermè ſimilis. Hęc ſcilicet: Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illorum in tempore oportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. Gloria Patri & Filio, &c. Sicut erat in principio, &c. Kyrie eleeſon, &c. Pater noſter, &c. Benedic Domine nos & tua dona, quæ de tua largitate ſumus ſumpturi, per CHRISTVM Dominum noſtrum. Menſæ cœleſti participes faciat nos rex æternæ gloriæ.

Gratiarũ actio poſt cibũ ſumptum. Poſt ſumptum cibum: Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & ſancti tui benedicent tibi. Gloria Patri, &c. Agimus tibi gratias omnipotens Deus pro vniuerſis beneficijs tuis, qui viuis & regnas in ſecula ſeculorum. Deinde legitur Pſalmus 51. Miſerere mei Deus, &c. Et ſubijciuntur verſus: Benedicam Dominum in omni tempore. Semper laus eius in ore meo. In Domino gloriabitur anima mea, audiant manſueti & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomini eius in idipſum. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & vſq; in ſecula. Deus det nobis ſuam pacem.

In cœna recitantur hi verſus: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum, qui requirũt eum. Viuent corda eorum in ſeculũ ſeculi. Memoriã fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, &c.

Benedictus Deus in donis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum.

Laudate Dominum omnes Gentes, laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas Domini in æternum. Gloria, &c.

Et fieri poteſt, cùm vulgus talia exercitia ſanctificandi cibos negligeret, quòd primùm exempli & commonefactionis gratia publicè cœperint in templis formulæ talium benedictionum proponi, ſicut extat Pernarum benedictio. *Benedictio Pernarũ. Ouorum.* Sanctifica collata nobis hæc dona largitatis tuæ, mentéſque noſtras pariter ſpiritualibus reple delicijs. Item benedictio ouorum: Adueniat Domine benedictionis tuę gratia huic ouorum creaturæ, vt cibus ſalubris fiat tuis fidelibus, eum gratiarum actione ſumentibus, per Chriſtum, &c. Sed poſtea ſubſtitutis alijs, de quibus ſupra dixi, conſecrationibus, abuſus & ſuperſtitiones acceſſerunt.

Has formas benedictionum veteris Eccleſiæ ideo hoc loco adſcripſi, vt inde appareat, quo verbo, & quali oratione ipſi cibos ſanctificarint. Et de tali ciborum ſanctificatione monendi eſſent homines, non deducendi vel ad magicas execrationes, de quibus ſupra diximus, vel ad ſuperſtitioſum ciborum delectum, quaſi in eo cultus conſiſtat.

Atque hactenus ex Scripturæ teſtimonijs & exemplis veram doctrinam de ieiunio explicauimus. De prohibitione etiam quorundam ciborum Scripturæ ſententiam oſtendimus: Et quomodo per verbum & orationẽ cibi verè ſanctificentur, vt cum gratiarum actione ſumantur. De veteris verò Eccleſię teſtimonijs & exemplis in ſequentibus quædam annotabimus.

TESTIMONIA ALIQVOT VETERUM conſenſientia cum doctrina Scripturæ de vero Ieiunio.

QVando de dogmate aliquo Eccleſiæ controuerſia eſt, & mens ſolicita inquirit, quam ſententiam vt veram, firmam & ſalutarem ſequi, quas verò opiniones effugere debeat: Non ſatisfit conſcientiæ, ſi ex hominum tantùm ſcriptis teſtimonia & exempla proferantur. Fides enim, fundamentum & normam, cui certò ac tutò innitatur, quęrit vocem ipſius Dei, patefacientis in verbo voluntatem ſuam. Meminit enim ſcriptum eſſe, Non faciatis ſinguli, quid vobis rectum videtur, ſed quod ego præcipio tibi, hoc tantùm facias Domino Deo tuo. Deuter. 12. In præceptis patrum veſtrorum nolite ambulare. Ego Dominus Deus veſter, in meis præceptis ambulate, Ezech. 20. Fruſtra me colunt docentes doctrinas & mandata hominum, Matt. 15. Et Coloſſ. 2. vbi ex profeſſo de cibis Paulus loquitur, inquit: Quæ ſecundum Præcepta & Doctrinas hominum fiunt, ſpeciem quidem habent ſapientiæ, ſeu in ſuperſtitione. Vnde Cyprianus rectè dixit: Non videndum eſſe, quid aliqui ante nos fecerint, ſed quid ille, qui ante omnes eſt, faciendum mandarit. *Cyprian⁹.*

Ideò primùm veram de ieiunio ſententiam ex verbi Dei teſtimonijs, & exemplis proponere volui. Conſtituta verò & ex Scriptura confirmata vera ſententia, poſtea non inutiliter adiungi poſſunt veteris etiã Eccleſiæ conſentientia quædam teſtimonia, quod quo conſilio & fine fieri, & quo iudicio tales Patrum ſententiæ ſeligi debeant, quæ ſcilicet ad normam Scripturæ, quæ ideo canonica vocatur, congruunt, in prima parte huius examinis ipſorum Patrum verbis expoſuimus. De præcipuis igitur capitibus Doctrinæ de ieiunio aliquas Patrum ſententias adſcribemus, quę cum norma Scripturę conſentiunt, nec tamẽ illas omnes hoc loco afferemus, ſed præcipuas tantùm, quæ maximè videbuntur illuſtres. Et poſtea in hiſtoria certaminũ de ieiunio multa talia Patrum dicta repetenda erunt. Sequemur autem illum ordinem, ſicut paulò antè Scripturæ ſententiam de ieiunio in certa aliquot capita diſtribuimus. *Series & capita ſequentium teſtimoniorũ.* Sicut igitur & ex veteri & ex nouo Teſtamento oſtendimus teſtimonia & exempla ieiunij, eodem modo etiam in primitiua ſeu veteri Eccleſia, ſemper fuerunt ieiuniorum exercitia & priuata & publica.

Hiſtoria de adoleſcẽte Iohannis diſcipulo. Nota eſt hiſtoria, quam Euſebius lib. 3. cap. 17. ex Clemente deſcribit, de adoleſcente, Iohannis Apoſtoli diſcipulo, quomodo, cùm ad latrones defeciſſet, à Iohanne rurſus conuerſus fuerit. In eius verò publica pœnitentia Iohannes ſcribitur crebris precibus Deum pro ipſo inuocaſſe, (ταῖς εὐχαῖς [illegible] συναγωνιζόμενος) & continuis ieiunijs

iunijs vna cum lapſo decertaſſe, & varijs Scripturæ ſententijs animum ipſius confirmaſſe, &c. Et Hieronymus ſcribit, Iohannem, cum ingreſſurus eſſet ſcriptionem Euangelicæ ſuæ hiſtoriæ, flagitaſſe communes Eccleſiæ preces, ieiunio coniũctas. Ac licet de Apoſtolorum Doctrina & exemplis omnium rectiſſime ex Scriptura ſtatuimus, multa enim ſuppoſititia de Actis Apoſtolorum ſparſa fuiſſe, oſtendimus in prima parte. Hæc tamen exempla ad canonem & analogiam Scripturæ congruunt, quod ſcilicet in publica pœnitentia, & in publicis pro arduo aliquo negocio precibus adhibita fuerint ieiunia.

Hieronymus de Euangelio Ioannis.

Exercitia piorum ieiuniorum poſt Apoſtolorum tempora.

Poſt Apoſtolorum etiam tempora, exercitia illa ieiuniorũ ſemper in Eccleſia retenta & vſurpata fuerunt. Et de ſuppoſitijs Clementis Romani, Abdiæ, Hermę, Ignatij & ſimilium ſcriptis, nihil hoc loco dicemus, pertinet enim ad hiſtoriam certaminum, de doctrina ieiunij, ſed ex vetuſtiſſimis certis Scriptoribus pauca quædam adferemus, pleraque enim in hiſtoria ieiunij, quã poſtea ſubijciemus, locum habebunt. Iuſtinus igitur in Apologia 2. ritum baptiſmi ita deſcribit, Docentur ante omnia precibus & ieiunijs, à Deo petere præteritorum peccatorum veniam, nobis vna preces iungentibus. Et Irenæus lib. 2. cap. 57. (quem locum etiam Euſebius tranſcripſit,) vbi donum miraculorum in ſuſcitandis mortuis, ad ſua vſq; tempora in Eccleſia duraſſe ſcribit, in huiuſmodi grauiſſimis ſupplicationibus ieiunia adhibita fuiſſe, dicit his verbis: Multi ex fratribus neceſſaria aliqua cauſa id poſtulante mortuos ſuſcitarunt, vniuerſa Eccleſia illius loci (αἰτησαμένης μετὰ νηστείας πολλῆς καὶ ἁγνείας) ſupplicante cum ieiunio multo, & caſtimonia, ſeu ſanctimonia. Euſebius etiam lib. 5. cap. 24. ex Irenæi Epiſtola quædam tranſcribit, de publico ieiunio, quod ante Feſtum Paſchatos obſeruatum fuit, quia enim circa illud tempus, ſicut veteres Hiſtorię teſtantur, publice pœnitentes recipiebant, & adultos conuerſos baptizabant, adhibuerunt iuxta Scripturæ morem publica ieiunia, quia etiam illo tempore ad ſeriam meditationem paſſionis & reſurrectionis Chriſti, & ad ſolennem communionem ſe præparabant, & in huiuſmodi actionibus antiquitus viitata fuiſſe ieiunia Scripturæ exemplis paulo ante oſtendimus. Et tamẽ obſeruationes illas ieiuniorum liberas tunc fuiſſe, quoad tempus & cibos, Irenæi illa Epiſtola & alia vetuſtatis teſtimonia, de quibus poſtea in hiſtoria ieiunij dicemus, oſtendunt. Tertullianus in libro de ieiunio ſcribit: Epiſcopum ſolicitudinis alicuius Eccleſiaſticæ cauſa ſolitum vniuerſæ plebi ieiunia indicere. Et in publicis ſolennioribus precibus, quas ſtationes vocabant, adhibita tunc fuiſſe ieiunia, in lib. de oratione & ieiunio oſtendit. In lib. de pœnitentia deſcribens publicam exomologeſin, inquit, Ieiunijs preces alere, ingemiſcere, lachrymari & mugire dies noctéſque ad Dominum. Cyprianus in Sermone de ieiunio, dicit: Sanctos olim res magnas geſturos, & oraturos ieiunijs ſe præparaſſe. Et ne opus ſit ſingulorum aliquot dicta recenſere, extant integri tractatus Baſilij, Chryſoſtomi, Ambroſij, Hieronymi, Auguſtini, &c. de ieiunio, extant & exempla veteris Eccleſiæ omnium temporum, de quibus in hiſtoria ieiunij quædam annotabimus.

Apud Iuſtinum in Baptiſmo.

Apud Irenæum in grauiſſimis ſupplicationibus.

Ieiunium ante Paſchas

Tertullianus.

Cyprian.

Oſtenderunt autem veteres, doctrinam & exercitia veri ieiunij habere teſtimonia & exempla Scripturæ, ſicut Auguſtinus inquit Epiſtola 86. Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis totóque inſtrumento, quod vocatur Teſtamentum nouum, animo reuoluens, video præceptum eſſe ieiunium. Et teſtimonia illa Scripturæ ferme omnia colligit Hieronymus, lib. 2. aduerſus Iouinianum.

Addendum vero & hoc eſt, quod veteres quidam, dum Encomia ieiunij nimis rhetorice amplificare voluerunt, alia etiam teſtimonia ex Scriptura, quę de ieiunio viſitato proprie non loquuntur, huc detorſerunt, quæ catachreſes non pauca incommoda huic doctrinæ attulerunt. Ex Tertulliano enim iam montanizante, plerique vt Baſilius, Chryſoſtomus, & Hieronymus hoc arripuerunt, Adamo indictũ fuiſſe ieiunium in Paradiſo, cum Deus prohiberet, ne de ligno ſcientiæ boni & mali comederet. Addiderunt & ante diluuium prǽceptũ fuiſſe ieiunium, ſcilicet quia carnium eſus non erat conceſſus. Ita dicunt ſub lege à quibuſdam cibis immundis indictum fuiſſe ieiunium, Sed abſtinere à cibis, quos Deus tunc vel non conceſſerat vel prohibuerat, proprie non erat ieiunium. Neque enim Iudęi, quando ex mandato Dei carne ſuilla abſtinebant, & interea prandentes & cœnantes alijs cibis veſcebantur, ieiunare dicebantur. Ieiunare enim eſt à cibis licitis & conceſſis per diem abſtinere, ſicut ſupra ex Scriptura monſtrauimus. Et ſi definitio ieiunij inde ſumenda eſſet, quod Adamo vnius arboris vſus interdictus fuit. Item quod ante diluuium cibus carniũ non fuit conceſſus, quodque ſub Moſe quorundam ciborum eſus prohibitus fuit, tunc in nouo Teſtamento, vbi ſine exceptione & prohibitione indifferenter omnium ciborum vſus vt licitus conceſſus eſt, nullum poſſet eſſe ieiunium.

Peregrina teſtimonia detorta ſũt ad doctrinam ieiunij, & totã doctrinam peruerterunt.

Refutatio ex definitione ieiunij.

Ex abſurdo.

Et quanquam ſimiles catachreſes teſtimoniorum, quæ impertinentia in Scholis vocantur, Patribus non raro concedendæ ſunt, ex hac tamen catachreſi prohibitiones quorundam ciborum contra Scripturam ſub prætextu ieiunij poſtea exortæ ſunt, extructæ etiam inde ſuperſtitioſæ opiniones, dę meritis ieiunij, vt quod dicunt. Sicut Adam non ſeruans ieiunium à fructu arboris vetitæ Paradiſo eiectus eſt, ita nos per ieiunium rurſus reſtitui in Paradiſum.

Incommoda nata in doctrina de ieiunio ex teſtimonijs impertinentibus.

Prohibitio neſciborũ.

Opinio meriti.

Simili catachreſi omnes ferme ad ieiunandum exhortantur Eccleſiam inde, quia Moſes, Helias & Chriſtus, per quadraginta dies & noctes ſine aliquo cibo vſu ieiunij perſeuerarunt. Cum ieiunia illa ſint miraculoſa, quæ imitari nos non poſſumus, nec etiam ad imitandum nobis ſint propoſita, ſicut Chryſoſtomus inquit, cumq; in ſcripturis alia ieiuniorum exempla extent, quæ imitari & poſſumus & iubemur. Hieronymus inde etiam ieiunium probare conatur, quod populus Iſrael, cum in deſerto tantum Manna paſceretur deſiderio carnium, piſcium, peponum, &c. in Ægypto, contra Dominũ murmurauit. Num. 11. Pſal. 78. Sed aliud eſt cibo deſiderato carere, quod neceſſitatis eſt, aliud eſt cibo licito & præſenti voluntarie abſtinere, quod proprium eſt ieiunij.

Exempla miraculoſorum ieiuniorum.

Chryſoſtomus.

Hieronymi teſtimonium peregrinũ.

Ex tali teſtimoniorum Scripturæ catachreſi progreſſum poſtea eſt, quod ea Patrum quorun-

dam exemplis & conſuetudinibus extra Scripturam, leges ieiuniorum, & de tempore, & de prohibitione quorundam ciborum fieri cœperunt, ſicut in hiſtoria ieiunij oſtendemus.

Rectiſſima igitur & tutiſſima via eſt, vt, ſicut in alijs dogmatibus, ita etiam in Doctrina de ieiunio, ex ſola Scriptura inquiramus fundamenta, & ea ſumamus nō ex peregrinis locis, ſed ex perſpicuis Scripturæ teſtimonijs, quę proprie loquūtur de vero ieiunio. Non enim animo traducendi, ſed hoc conſilio quaſdam veterum catachreſes annotaui, vt ſit commonefactio, quantum incōmodi ipſi doctrinæ afferat, ſi fundamenta non ex perſpicuis Scripturæ locis, in quibus dogmata proprie ſedem ſuam habent, petantur, ſed impropria, aliena ſeu peregrina teſtimonia cumulentur & vrgeantur.

Definitiones ieiunij quibus Patres eo modo ſunt vſi. Porro definitionem etiam ieiunij veteres eodem modo circūſcripſerunt, ſicut ſupra ex Scriptura oſtendimus, vt Auguſtin. quæſt. Euangel. lib. 2. cap. 18. *Auguſtin.* Scriptura docet, generale ieiunium non à concupiſcentia ciborum tantum, ſed ab omni lætitia temporalium delectationū. *Chryſoſtomus.* Chryſoſtomus Hom. 1. in Geneſin, Velim vos valedicere delicijs & voracitati, ac ſuſcipere ieiunium. *Baſilius.* Baſilius Homil. 1. de ieiunio, Caue ne ieiunij vtilitatem ſola eſcarum abſtinentia metiaris. Verū enim ieiunium eſt, ab omnibus vitijs eſſe alienū, expectas veſperam, vt cibum capias, ſed diem totum abſumis apud tribunalia. Idem Baſilius in definitionibus latioribus, cap. 19. ἐγκράτειαν (continentiam) dicimus, non omnimodam & perpetuam à cibis abſtinentiam, (hæc enim violenta eſſet vitæ diſſolutio) ἀλλὰ τὴν ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ σωματικοῦ θράσους, πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἐπιτηδευμένην ἀποχὴν τῶν ἡδέων, ſed abſtinentiam à lautitijs ſeu delitijs inſtitutam, & vſurpatam ad demoliēdum ſenſum & ferocitatem carnis, eo fine, vt pietatis ſtudium eo expeditius excoli poſſit. Et addit, ideo continentiam abſtinere non tantum à ciborum voluptatibus, verumetiā ab omnibus, quæ huic fini impedimento ſunt. Et cap. 18. dicit, continentiam ita colendam, ne incidamus in illorum errorem, qui iubent abſtinere à cibis, 1. Tim. 4. Ideo pro ratione temporis contenti quibuſuis cibis, vt oſtendamus omnia munda eſſe mundis. Et in illis nihilominus ſeruari poſſe continentiæ ſcopum, vt ſcilicet ex ijs non exquiſita, ſed quæ ad vitam neceſſaria ſunt, frugaliter ſumamus, & noxiam repletionem fugiamus. ca. 19. dicit: vſum, modum, & demenſum in cibis differre pro ratione ætatis, ſtudiorum, exercitiorum, & diſpoſitionis corporum, vt impoſſibile ſit, ἑνὶ κανόνι πάντας περιλαμβάνεσθαι, vna ſimili vel ęquali regula omnes complecti. In definitionibus breuioribus dicit, νηστείας καιρὸς οὐ τὸ θέλημα ἑκάστου, ἀλλ' ἡ χρεία, tempus ieiunandi, non eſt voluntas cuiuſque, ſed neceſſitas: quando illi, qui ad cultum Dei tendunt, ieiunio opus habent, ſicut acta Apoſtolorum teſtantur.

Leo. Leo Sermo. 8. de ieiunio ſeptimi Menſis, ſubigendo corpori caſtigatio adhibenda eſt ieiunij.

Quod licet generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, proprie tamen ad edendi diminutionem refertur, quando voluntate cibus non ſumitur. Idem Sermone ſexto, de ieiunio Pentecoſtes, Ieiunium impleatur non ciborum parcitate tantummodo, ſed & potionis maxime vinorum. *Athanaſius.* Athanaſius in vita diui Antonij, Edebat ſemel in die poſt Solis occaſum.

Auguſtin. Auguſtinus Epiſtol. 86. Prandere & ieiunare. Item: Prandentes & ieiunantes aliquoties inter ſe opponit: ieiunantes enim prandio abſtinebant, & ad veſperam primum in cœna cibum ſumebant, quando vero nō ieiunabant, tunc prandebant. *Epiphanius.* Item: Epiphanius dicit in compendiaria Doctrina, Ieiunium ſeruari vſque ad horam nonam, hoc eſt, circa veſperam. *Auguſtin.* Auguſtinus de moribus eccleſiæ catholicæ, cap. 33. Ieiunia prorſus incredibilia multos exercere didici, non quotidie ſemel ſub noctem reficiendo corpus, quod eſt vſquequaque vſitatiſſimum: ſed continuum triduum, vel amplius ſæpiſſime ſine cibo ac potu ducere. Idem: Sermone in die Calendarum Ianuarij. Gentiles inebriantur, vos ieiunate, aut ſi ieiunare non poteſtis, ſaltem cum ſobrietate prandete.

Et Epiſtola 86. Aliud eſt corda grauare crapula & ebrietate, quod ſemper eſt malum. Aliud eſt modeſtia & temperātia cuſtodita relaxare ieiunium.

Hieronymus. Hieron. ad Euſtachium, à Pentecoſte quando non ieiunatur, cœnæ mutantur in prandia.

QVOMODO VETERES DOCTRInam de cauſa finali ieiunij Scripturæ conſentaneam tradiderint.

Teſtimonia Patrum de vero finibus ieiunij. SVpra oſtendimus ex Scriptura, ieiunium per ſe ex opere operato, non eſſe virtutem, niſi ad certum & pium finem in Scriptura præmonſtratum referatur. Idem & Patres docent, vrgent & veros ieiunij fines, aliquando verbis proprijs, aliquando ſuis quibuſdam phraſibus explicant.

Chryſoſtomus. Chryſoſtomus in Matthæum Homil. 47. Non dicit ieiunium ſuum imitandum, quamuis quadraginta dies illos poſſet proponere, ſed diſcite à me, quoniam mitis ſum & humilis corde. Hæc dixi, non quod ieiunium mihi non placeat, quod magnis ſoleo efferre laudibus, ſed quia doleo, ſi cæteris neglectis, ſatis ad ſalutem nobis ieiuniū exiſtimemus, quod in choro virtutum certe extremum ſortitur locum. Idem in Homilia de ieiunio ad populum Antiochenum, Niniuitas non ieiunium periculo eripuit, ſed vitæ mutatio Deū placatum reddidit. Hæc dixi, non vt ieiunium contemnamus, ſed vt ieiunium honoremus. Honor enim ieiunij non eſt ciborum abſtinentia, ſed peccatorum fuga. Itaque ciborum abſtinentia tantum ieiunium definiens, hic eſt, qui maxime ipſum vituperat. Idem in Geneſi Homilia ſecunda, Ieiunium dico abſtinentiam à vitijs, etenim abſtinentia cibis propter hoc recepta eſt, vt petulātiam carnis refrænet, & equum moderanti facile parere faciat. Ieiunantem igitur ante omnia oportet iam refrænare, manſuetudinem addiſcere, habere cor contritum, abſordas concupiſcentias repellere, tribunal iudicis ante oculos proponere, dare Eleemoſynas, nullum malum aduerſus proximum in cor admittere.

Hoc eſt verum ieiunium, ſicut & Iſaias ex perſona Dei loquens, dicit, &c. Hoc nobis curæ ſit,

& non

& non vt pleriq; exiſtimemus, definiri in hoc ieiunium, ſi ad veſperá vſque impranſi maneamus. *Bernhardus.* In eandem ſententiam & Bernhardus inquit, Serm. 3. de quadrageſima, Si gula ſola peccauit, ſola quoq; ieiunet & ſufficit, Si vero peccauerũt & cætera membra, cur non ieiunent & ipſa? Ieiunet ergo oculus, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipſa. *Chryſoſtomus.* Et Chryſoſtomus Homil. 3. in Geneſin inquit: Mentem ita compeſcamus, ne quid nociuũ vel concipiat, vel effundat, ne exiſtimemus inediam ad veſperam vſq; ad ſalutem nobis ſufficere. Nam notum eſt, quid peruerſis Iudæis dicat Dominus, Zach. 7. Ibidem Homilia 9. cum quidam, qui ieiunia ferre non poterant, non auderent ad concionem venire tempore ieiunij, propoſuit illis Doctrinam de temperantia, & addit, non ſimpliciter exigi ieiunium, ſed vt ſpiritualibus eo rectius vacare poſſimus. Ac concludit, ſi quis ieiunare non poteſt, ſciat eum, qui manducat, Domino manducare. Ita in Homilia de ieiunio inquit. Si ieiunare non potes, potes tamen abſtinere à delicijs, hoc autem non minimum eſt, nec à ieiunio multum diſtans, ſed ipſum quoque Diaboli furorem proſternere idoneum. Et in Geneſin Homilia 10. Qui cibum accipit, & ieiunare non valet, largiorem det Eleemoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis Dominicis eloquiis: qui hæc fecerit, verum ieiunabit ieiunium, quod à nobis expoſcit Dominus. Et Homilia 15. Declinemus à malo, & virtuti ſtudeamus, hoc etenim verum eſt ieiunium. Idem Homil. 3. ad Antiochenos: Ieiunium dico non hoc vulgare, ſed accuratum ieiunium, nón tantum ciborum abſtinentiam, ſed & peccatorum. Non enim ieiunij natura peccata eripere ſufficit, niſi congrua cum lege fiat. Nam Phariſæus ieiunauit, ſed poſt ieiunium deſcendit inanis, Publicanus non ieiunauit, & Phariſæum ieiunantem præceſſit non ieiunans: Vt diſcas quod ieiunij vtilitas nulla ſit, niſi & reliqua, quæ puri cordis ſunt, conſequantur. *Auguſtinus.* Auguſtin. in Ioannem Tract. 17. Ieiunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſeculi, quod eſt perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem, & ſeculares cupiditates, temperanter, iuſte & pie viuamus in hoc ſeculo. Idem contra Fauſtum lib. 30. cap. 5. Chriſtiani edomandi corporis cauſa propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non ſolum à carnibus, verum à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent.

Similitudo Auguſtini. Et in Tractatu de vtilitate ieiunij vtitur hac venuſta ſimilitudine: Si equo vtereris, qui geſtiendo te poſſet præcipitare, nonne, vt ſecurus iter ageres, cibaria ferocienti ſubtraheres, & fame domares, quem fræno non poſſes? Caro mea iumentum meum eſt, via mea Chriſtus plerunque rapit me, & de via conatur excludere. Ita exultantem certe cohibebo ieiunio, &c.

Cyrillus. Cyrillus in Leuiticum Hom. 10. Vis tibi oſtendam qualem te oporteat ieiunare ieiunium, ieiuna ab omni peccato, nullũ cibum ſumas malitię, nullas capias epulas voluptatis, nullo vino luxuriæ concaleſcas, ieiuna à malis artibus, abſtine à malis ſermonibus, contine te à cogitationibus peſſimis. Tale ieiunium Deo placet, Abſtinere vero à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarũ actione, & hoc facere cum his, qui Dominum crucifixerunt, acceptum eſſe non poteſt Deo. Illi ieiunent, qui perdiderunt ſponſum, Nos habentes nobiſcum ſponſum ieiunare non poſſumus. Nec hoc tamen ideo dicimus, vt abſtinentiæ Chriſtianæ fræna laxemus. Habemus enim quadrageſimæ dies ieiuniis conſecratos, habemus quartam & ſextam hebdomadæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certe libertas Chriſtiana per omne tempus ieiunandi, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed virtute continentię. Nam quomodo apud eos caſtitas incorrupta ſeruabitur, niſi arctioribus continentię fulta pręſidiis? Quomodo Scripturis operam dabunt, quomodo ſcientię & ſapientiæ ſtudebunt? nonne per continentiam ventris & gulæ? quomodo quis ſeipſum caſtrat propter Regnum cœlorum, niſi ciborum affluentiam reſecet, niſi abſtinentia vtatur miniſtra?

Hæc igitur Chriſtianis ieiunandi ratio eſt, ſed eſt & alia adhuc religioſa ieiunatio, inuenimus enim in quodam libello ab Apoſtoli dictum, Beatus eſt, qui ieiunat pro eo, vt alat pauperem.

Cyprianus de ieiunio & tentationibus Chriſti: Ieiunijs vitiorum ſentina ſiccatur, petulantia marcet, concupiſcentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates, ieiunium ſi diſcretione regatur omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ exarmat. Ieiunium Scripturarum delicijs paſcitur, contemplatione reficitur, gratia ſtabilitur. Quotquot vires virtutum vidimus ſine ieiunio non legimus conſcendiſſe, quoties aliquid à Deo obtinere conati ſunt, ieiunijs incubuere pernoctantes in orationibus, &c. *Cyprianus*

Sed priuſquam pergamus, præmittenda eſt hæc commonefactio (cum ieiunium ad mortificationem carnis, ad exercitia pœnitentię & orationis, tanquam ad veros ſuos fines referri & ordinari debeat, eo modo, ſicut ſupra ex Scriptura oſtendimus) quod Patres ea, quæ vel pœnitentiæ vel orationis fidei propria ſunt, ſæpius ieiunio, vt cauſæ remotiori, Rhetorica amplificatione tribuant. *Patrum incommodiores de ieiunio locutiones.* Exiſtimarunt enim ſe huiuſmodi Rhetoricis aggregationibus efficacius poſſe homines ad ſuſcipienda & exercenda ieiunia permouere, ſicut Chryſoſtomus fatetur in libro de compunctione cordis quędam cohortatorie magis quã vere dici, ſed inde poſtea ipſi operi operato ieiunij, affuſa eſt opinio meriti, propiciationis, &c. Tales veterum figuras libenter & merito iuxta analogiam Scripturæ interpretamur, vt talia vel pœnitentię vel orationi fidei, quibus ieiunium eo, quo ſupra dictum eſt, modo ſubſeruit, tribuantur, ſicut ipſi Patres in illis ſuis, quæ iam annotauimus, dictis huiuſmodi interpretationem oſtendunt & præbent. Sed Pontificij rigide vrgent, vt talia ipſi operi ieiunij tanquam merita tribuantur, quæ vel ſolius Chriſti, vel pœnitentiæ, vel fidei propria ſunt, quod cum ſalua fidei analogia facere non poſſimus, neganda & reiicienda ſępius nobis ſunt talia veterum dicta, quando non admittitur interpretatio Scripturę conſentanea. Simul tamen etiam negari non poteſt, Patres in rhetoricis illis ieiunij encomiis ſæpe longius prouectos ab analogia fidei & norma Scripturæ non parum diſceſſiſſe. Non abſque cauſa igitur Paulus monet, & res ipſas, ſicut in verbo Dei traditæ ſunt, conſeruandas, &

Digitized by Google

formam etiam ſanorum verborum, ſicut in ſcripturis præformata eſt, retinendá & ſequendam, diſceſſio enim licet commode interpretatione recte exponi poſſit, non tamen caret periculo, & tandem corruptelas ipſius doctrinæ poſt ſe trahit. Talia igitur veterum dicta quædam, quibus Pontificij abuti ſolent, paucis adſcribemus.

Baſilius. Baſilius Homil. 1. de laudibus ieiunij: Sicut pharmaca vermes in inteſtinis germinantes excutiunt, ita ieiunium in intimis receſſibus habitans peccatum extinguit, in morbum incidimus per peccatum, ſanamur per pœnitentiam, ſed pœnitentia ſine ieiunio ocioſa eſt. Atq; vt ſemel dicá, reperies quotquot fuere ſancti omnes, per ieiuniū ad vitam Deo dignam fuiſſe inſtitutos. Ieiunium preces noſtras ſubuehit in cœlum, dum illis alarum via fit, quibus in cœlū ferantur. Adde quod non ſolum ad venturi ſeculi mala fugienda & aſſequenda bona vtile eſt ieiunium, ſed & huic ipſi carni conducibilius eſt. Si cupis carnem reddere validam, fac carnem domes ieiunio, hoc enim eſt quod Apoſtolus ait, quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur, ieiunium eſt armatura ad confligendum cum diabolo. Nam hoc genus non eiicitur, niſi per precationem & ieiunium, &c.

Interpretatio Baſilij iuxta analogiā fidei. Hæc ſi tribuantur non operi operato ieiunij, ſed pœnitentiæ & orationi fidei, quibus quomodo & quatenus ieiuniū ſubſeruiat, ſupra ex Scriptura dictum eſt, recte intelligi poſſunt, ſed tamen non phraſi Scripturæ, ſed nimis rhetorice dicuntur. Et ipſe Baſilius poſt declamatoria illa encomia, addit ἐπανόρθωσιν quandam, Sed caue, inquit, ne ieiunium ſola eſcarum abſtinentia metiaris. Verum enim ieiuniū eſt ab omnibus vitiis eſſe alienum, Iſaiæ 58. Carnes non edis, ſed comedis fratrem tuum, vino abſtines, ſed ab iniurijs tibi non temperas. Væ his qui ebrij ſunt, non vino, eſt enim & mentis temulentia. Et Homil. 2. cum multis rhetoricatus fuiſſet, tandem inquit, Attamen ad hoc vt laudem promereatur ieiunium, non eſt per ſe ſatis temperare à cibis, ſed ieiunium ieiunemus acceptabile Deo. A vitijs enim abſtinere verum eſt ieiuniū. Quod vero idem Baſilius Hom. 1. dicit: Quoniam Adam non ieiunauit à fructu prohibito, exulamus è Paradiſo, Ieiunemus igitur vt ad illū poſtliminio reuertamur. Item iniuſtus es non indulgere delitiis, per ieiunium ergo ſatisfacito Deo. Hæc poſſent ita ad analogiam fidei intelligi, ſi agamus pœnitentiam & fide propter Chriſtum petamus remiſſionem peccatorum, tunc aperiri nobis portas Paradiſi. Et ſupra dictum eſt ieiunium ſubſeruire pœnitentiæ & orationi fidei. Sed tamen non eſt Hypotypoſis ſanorum verborum in libris canonicis præformata. Solus enim Chriſtus pro peccatis noſtris ſatisfecit, & ipſe ſolus eſt via in Paradiſum, quem cum latro pœnitens vera fide inuocabat, audiuit, Hodie mecum eris in Paradiſo. Et quando contra hanc fidei analogiam Pontificij talia veterum dicta vrgent, cogimur ſalua reuerentia, quæ tam magnis viris debetur, illa reiicere, vt fundamentum ſalutis ſaluum retineamus.

Et obſeruetur quod Ieſuitæ citantes hanc Baſilij ſententiam, in margine notant (ieiunium eſt ſatisfactio pro peccatis) quia ſcilicet interpres vſus fuit verbo Satisfaciendi, ſed Baſilius dicit, per ieiunium ἀπολογεῖσθαι Deo. Significat autem hoc loco ἀπολογεῖσθαι non excuſare vel defendere peccatum, ſed reatum agnoſcere, & culpam deprecari, quod fit in vero ieiunio. Nequaquam autem in Græca lingua ἀπολογεῖσθαι ſignificat ita ſatisfacere, ſicut Pontificij intelligunt, compenſationem æquiualenté pro offenſa perſoluere.

Chryſoſtomus. Chryſoſtomus Hom. 1. in Geneſin, Deus cupiens ea quæ peccauimus nos abluere, hanc nobis, quę per ieiunium fit curationem adinuenit. Intelligit autem ſeriam pœnitentiam, quæ fit adiuncto ieiunio, ſicut ſupra oſtendimus. Et ad ea, quæ ex Scriptura ſupra adduximus, congruunt ea quæ Chryſoſtomus ibi ſubiungit ieiunium animam habiliorem efficit & valentiorem, leues ei pennas producit, vt in ſublime feratur, & ſumma contemplari queat. Item: ſicut crapula innumerorum malorum cauſa eſt, ita ieiunium omnium nobis bonorum ſemper cauſa fuit.

Idem Serm. 1. de ieiunio, Propitiationis tempus adeſt, abiiciendorum peccatorum tempus eſt, ieiunemus à cibis, ſed primum à peccatis. Hic ipſe ſe explicat, quando enim volumus peccata deponere, & cum Deo reconciliari, neceſſe eſt, vt agamus pœnitentiam, & fide propter Chriſtū petamus reconciliationem. Pœnitentiæ vero & orationi fidei, quomodo ieiunium ſubordinetur, ſupra expoſuimus. In eandem ſententiam in eodem Sermone dicit: Ieiuna, quia peccaſti, ieiuna vt non pecces, ieiuna vt accipias, ieiuna vt permaneant quæ accepiſti. Quod vero ibidem ſcribit, Deus dixit, ſubuertetur Niniue, illa adhibuerunt ieiunium & effugerunt. Hoc ipſe explicat in ſententia paulo ante citata, Niniue ciuitas nō ieiunium, ſed pœnitentia periculo eripuit. Et quod poſtea ſubiungit, ieiunemus nos ipſos curantes, & operam dantes, vt paſſionum Chriſti participes ſimus. Hoc Ieſuitæ ita peruertunt, quaſi opere ieiunij applicetur nobis meritū paſſionis Chriſti. *Ieſuitarū blaſphema de ieiunio ſententia.* Sed quia fide in vera pœnitentia, cui ieiunium ſubſeruit, fit illa applicatio, ideo Chryſoſtomus ita locutus eſt. Item: quia ieiuniū pars eſt mortificationis carnis qua conformes efficimur Chriſto. Quod vero Ieſuitæ Patres ita interpretantur, quaſi nulla poſſet eſſe vera pœnitentia, nulla oratio fidei, impetrans gratiam Dei, ſine externo ceremoniali ieiunio, & Scriptura negat, ſicut ſupra oſtendimus, & Chryſoſtomus ipſe dicit, Phariſæum ieiunantem, Publicanum non ieiunans præceſſit.

Epiphanij locus ex compendio doctrinæ, à Ieſuitis deprauatus. Ieſuitæ citant ex Epiphanio de compendiaria doctrina hanc ſententiam, Ieiunamus non vt beneficium aliquod ei, qui pro nobis paſſus eſt, exhibeamus, ſed vt Domini paſſionem, quam pro nobis ipſe ſuſcepit, ad ſalutem noſtram confiteamur, & vt pro peccatis noſtris ieiunia nobis apud Deum ſupputentur. Atque inde extruunt hoc dogma, ieiunia tanquam perſolutiones, ſatisfactiones, expiationes, pro peccatis noſtris apud Deum ſupputari. *Refutatio.* Sed ſi ieiuniis noſtris poſſemus debita noſtra coram iudicio Dei perſoluere, Chriſtus fruſtra mortuus eſſet. Aut enim Chriſti paſſio pro peccatis noſtris non ſatiſfeciſſet, aut nō totum noſtrū debitum perſoluiſſet, quorum vtrumque falſum & blaſphemū eſt. Et Epiphanius ipſe dicit, Ideo illis diebus, quando memoria paſſionis Chriſti celebratur, ieiunare, vt ſit confeſſio, Chriſtum ipſum paſſionem

pro

pro ſalute noſtra ſuſcepiſſe. Ergo nequaquam hoc ſenſit Epiphanius, quod Ieſuitæ inde extruunt, ſed verba hæc ſunt: ὅπως ὑπὲρ τῶν ὑμῶν ἁμαρτιῶν αἱ νηστεῖαι ὑμῶν εὐλόγηται Θεῷ γένωνται, vt pro peccatis ieiunia nobis fiant grata & accepte Deo. Et vocat ieiunia pro peccatis, ſicut Syrach cap. 34. In pœnitentia enim oſtendentes luctum propter peccata adhibebant ieiunia. Hanc interpretationem analogam fidei ſi Ieſuitę noluerint admittere, nos ab Epiphanio potius, quam à Chriſto, qui eſt λύτρον pro peccatis noſtris, diſcemus.

Ambroſius.

Ambroſius de Helia & ieiunio, c.3. Ieiunium eſt refectio animæ, cibus mentis, vita angelorum, culpæ mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, fundamentum caſtitatis. Quæ de pœnitentia & oratione fidei, ad quæ ieiuniū, vt ſupra dictum eſt, referri debet, recte intelliguntur. Sicut ipſe Ambroſius cap. 3. explicationem addit, ieiunium eſt velamen, quod tegit culpam, quomodo vero? Tegit, inquit, abſtinentia, tegit gratia, gratia tegit dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abſtinentia, dum vitium pœnitendo & mœſto affectu abluit & abſcondit. Hæc iuxta analogiam fidei recte hoc modo interpretantur, ſed ab illa analogia longius recedit, & durius profecto dictum eſt, quod Ambroſius ibidem ſcribit, c. 9. Ieiunium eſt reconciliationis ſacrificium. Et cap. 10. Menſa regni cœlorum ieiunio comparatur, famis acquiſitur precio. Ad menſam illam ieiunia nos perducunt, hac fame illa, quæ ſunt æterna, mereamur, &c. Precium quo acquiſitum eſt regnum Dei, non eſt fames noſtra ſeu ieiunium, ſed ſanguis immaculati agni Dei, 1. Pet. 1. Et quę Sacramenta reconciliationis Chriſtus inſtituerit, ea Euangelio notum eſt: Ipſe etiam Ambroſius mitigationem quandam cogitur addere, quod de pœnitentia hæc velit intelligi, ſubiungit enim, Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, ſed fames, quæ Dei timore ſuſcipitur, ieiunium enim culpę interfector eſt.

Ieiunium reconciliationis ſacrificium.

Idem Ambroſius Epiſtola 82. ad Vercellenſes vſitata tunc phraſi ieiunium vocat meritum, hoc eſt, bonum opus, cuius aliqua ſpiritualis eſt vtilitas. Audio, inquit, Iouinianiſtas dicere, nullum eſſe abſtinentiæ meritum, nullum frugalitatis, delitare eos, qui caſtigent carnem ſuam, vt menti ſubditam faciant. Quod nunquam feciſſet, nunquam ſcripſiſſet Paulus, ſi delitamentum putaſſet, gloriatur enim, dicens, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne aliis prædicans ipſe reprobus inueniar. Quod vero ibidem addit, Quæ nobis ſalus eſſe poteſt, niſi ieiunio eluerimus peccata noſtra. Idque conatur probare ex Tobiæ c.4. & 12. Ieiunium & Eleemoſyna à peccato liberant. Primum textus Tobiæ de ieiunio hoc non habet. Deinde liberatio à peccato, redemptio ſeu remiſſio, non eſt à Chriſto ad noſtrum ieiunium transferenda. Sed de pœnitentia & oratione fidei, quibus ieiunium ſubſeruit, intelligi hęc poſſunt, ſicut Tobias cap. 12. inquit: Bona eſt oratio cum ieiunio. Nec tamen canonice Scriptura ita vel docet vel loquitur, Ieiuniū liberare nos à peccato.

Ieiunium meritum.

Incommoda veterū dicta à poſterioribus latius expoſita, maio-

Illas veterum figuras poſteri latius extenderunt, & ipſi operi operato ieiunij omnia ea tribuerunt, quæ Chriſti merita ſunt, & fide accipiuntur. Ita Leo, Serm. 4. de ieiunio ſeptimi menſis inquit, Quarta & ſexta feria ieiunemus, ſabbato vero apud beatiſſimum Petrum Apoſtolum vigilias celebremus, ſperantes nos ita eius orationibus adiuuandos, vt Deus miſericordiarum, ieiunij noſtri ſacrificio placatus exaudiat. Et Sermone 8. conuenientibus in vnum propoſitum tribus ſtudiis, oratione ſcilicet, eleemoſyna & ieiunio, præſtabitur nobis à Deo & cohibitio cupiditatum & exauditio precum, & remiſſio peccatorum per Chriſtum.

res pepererunt errores.

Leo.

Sermone 9. Peccatum quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs & eleemoſynis deletur. Item, vt miſericordi Deo ieiunio noſtro & deuotione placeamus. Item de ieiunio decimi menſis, Sermone 4. Curandis leſionibus, quas ſæpe incidunt, qui cum inuiſibili hoſte confligunt, trium maxime remediorū adhibenda eſt medicina, in orationis inſtantia, in caſtigatione ieiunij, in eleemoſynæ largitate, quę cum pariter exercentur, Deus propitiatur, culpe deletur, tentatio eliditur. Sermone 5. Velociter ed diuinas conſcendit auras oratio eleuata ſuffragiis ieiunij & eleemoſynæ. Idem de quadrageſima Sermone 1. dicit, Ieiunio obtineri propitiationem. Sermone 4. In quadrageſime aliorum temporum culpas & pia opera redimunt & ieiunia caſta decoquunt, &c. Quæ certe ita ſicut ſonant ſine contumelia Chriſti, & exinanitione fidei accipi nec poſſunt nec debent, ſub nomine etiam & titulo veterum, tales opiniones in ſcriptis non genuinis ſparſæ ſunt, vt ſub Ambroſij nomine, Sermone 47. de quadrageſima, ieiunemus continue & deuote hoc ſpatio temporis, vt propitietur nobis Dominus, pateant nobis cœli, & inferne contra nos non valeant. Sermone 58. Sicut Moſes & Helias quadragenarium numerum ieiunij obſeruando gratiam meruerunt, ita & nos hoc ipſum tempus cuſtodiendo mereamur. Sermone 40. dicit, Quemque pro ſalute ſua debere ieiunare.

Impiæ opiniones de ieiunio ſub nominibus veterū ſparſa in ſcriptis ſuppoſititiis.

Sub nomine Ambroſij.

Sicut Sermone 34. dicit, Pro peccatis ieiunandum eſſe. Ita ſub Auguſtini nomine, Sermone 60. de tempore dicitur, Pro peccatorum indulgentia, & pro miſericordia diuina ieiunemus. Sermone 65. Eiecit nos de Paradiſo cibus, reducat ieiunium. Sermone 69. Ieiunium vocatur redemptio ſalutis & remedium peccatorum. Item quadrageſimæ ieiunijs quæuis iniquitas peccatorum exorari poteſt, & quantauis iudicis ſeueritas mitigari. Sed Sermones illos non eſſe vel Ambroſij, vel Auguſtini, Eraſmus liquido oſtendit.

Sub nomine Auguſtini.

Inde vero poſteriores arripuerunt occaſionē affingendi ieiunio varias, partim ſuperſtitioſas, partim impias opiniones. Vt Bernhardus Sermone 66. in cantica inquit, Ego interdum abſtineo, ſed abſtinentia mea ſatisfactio eſt pro peccatis. Et ſermone 4. de quadrageſima, Pro eo quod ipſis quoq; licitis abſtinemus, ea nobis quę prius commiſimus illicita condonantur. Bonum ergo & ſalutare ieiunium, quo redimuntur æterna ſupplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Nec ſolum obtinet veniam, ſed & promeretur gratiam, ieiunium, &c. Et ex huiuſmodi inclinationibus extructa tandem eſt pontificiæ Eccleſiæ doctrina de ieiunio, de qua in ſequentibus dicemus.

Poſteriorū error natus ex ſcriptis ſuppoſititiis.

Bernhardus.

Qua de cauſa teſtimonia hæc Patrum hic collecta ſunt.

Has pauculas vero Patrum ſententias hoc loco adſcripſi,non vt viros illos eruditione & pietate præſtantes, & de Eccleſia optime meritos ſugillarem,ſed quia diſſimiles apud ipſos hac de re extant ſententiæ, vt oſtenderem illa, quæ ad normam Scripturæ & analogia fidei congruunt, diſcernenda eſſe ab aliis, quæ minus commode dicta veteribus exciderunt. Et vt conſideretur quando Rhetoricis declamationibus indulgetur,& ab hypotypoſi ſanorum verborũ in canonicis Scripturis præformata,diſceditur, licet per figuras quaſdã talia excuſari, mitigari, & in partem meliorem exponi poſſint, tamen eo modo ſenſim fieri inclinationem à puritate doctrinæ, & ſpargi errorum ſeminaria,ac præberi occaſiones, ad deprauationes & corruptelas ſanæ doctrinę,quæ tunc diſſimulari nec poſſunt,nec debent, quando peruerſi homines illis abutuntur ad ſtabiliendos errores, abuſus & ſuperſtitiones. Atque ideo quando Pontificij tales veterum exceſſus ad palliandas & ſtabiliendas ſuperſtitioſas de ieiunijs opiniones producunt, cogimur contradicere, & à Patrum exorbitantibus veſtigijs aliquantiſper diſcedere, vt iuxta canonem Scripturæ recto pede ad veritatem Euangelij ambulare poſſimus.

Omnino enim & neceſſario fundamentum illud ſaluum retinendum eſt, quod ſolus Chriſtus gratiam,remiſſionem,& ſalutem nobis prometuerit, quod Pater illa beneficia Filij ſui per Spiritum ſanctum in verbo Euangelij & Sacramentis nobis proponat & offerat,quodque fide, quæ exiſtit in vera pœnitentia,illa accipiamus & nobis applicemus.

Et quicquid cum hoc fundamento pugnat, reiiciendum eſt. Semper etiam memoria repetendum eſt,quod ſupra ex Scriptura oſtendimus, opus ieiunij per ſe, niſi ad fines ſupra monſtratos referatur & ordinetur,non eſſe tam eximiam virtutem.

Multi enim ſobrietate ad hoc abutuntur, vt proximo inſidias ſtruere, & mala machinari poſſint,ſicut & Eſaias inquit,Ieiunatis ad lites & contentiones. Et quantumcunque encomia ieiunij amplificentur, ſemper cogitandum eſt, inſonare nobis illam vocem Pauli, Corporalis exercitatio modicum habet vtilitatis, pietas vero ad omnia vtilis eſt,Cuius Paulinæ vocis ſi Patres memores fuiſſent, non incidiſſent in hyperbolas iſtas de nimiis encomiis, quæ extra & præter, imo ſæpius contra Scripturam ieiunio ab ipſis tribuuntur, quæ variis & pernicioſis corruptelis poſtea occaſionem præbuerunt, quod homines putarunt,totum Chriſtianiſmum in obſeruatione ieiuniorum & ſimilium traditionum ſitum eſſe, cum audirent talia externa magis extolli & amplificari, quam ſpirituales cultus mandatorum Dei, cúmq; opinio curationis, propitiationis, expiationis, & remiſſionis peccatorum affingeretur operi ieiunio, obſcurata & tandem deprauata prorſus fuit ſana doctrina de pœnitentia, de fide, de merito Chriſti, & de gratuita iuſtitia. Hæc commonefactio in conſideratione talium ſententiarum, apud veteres vtilis & neceſſaria eſt.

QVOD PATRES, SICVT ET SCRIptura ad ſubigendum corpus & mortificandas concupiſcentias carnis, non ſolum ieiunium, verumetiam temperantiam & ſobrietatem proponant.

De temperantia & ſobrietate, ſeruire has virtutes quidem pietatis exercitiis quibus [illegible].

SVpra oſtendimus,cum gula,crapula,& ebrietas ſpirituales animę actiones impediant,turbent,& ſuffocent, econtra vero carnis concupiſcentias excitent & inflamment, quod Scriptura pro ratione perſonarum & ætatum proponat non tantum ieiunium, verum etiam temperantiam & ſobrietatem. Ita veteres etiam,licet multi ſint in commendandis ieiunijs, eoſdem tamen fructus & effectus ad mortificandam carnem, ad excitanda ſeria exercitia pœnitentię & orationis, tribuunt etiam temperantiæ & ſobrietati, ſicut ieiunio.

Et quidem illis qui non poterant vel non volebant abſtinere,vel ieiunare, proponebant temperantiam & ſobrietatem, ſicut paulo ante tales ſententias Chryſoſtomi annotauimus, Qui ieiunare non poteſt, ſtudeat, inquit, temperantiæ, abſtineat à delitiis,&c. Finis enim eſt,vt ſpiritualibus exercitiis eo rectius vacare poſſimus,quod aliqui & aliquando temperantia aſſequi poſſunt, aliquando ieiunio opus eſt. Ita Auguſtinus contra Fauſtum lib.30.cap.5.inquit, Abſtinent,quanto magis quiſque vel minus ſeu voluerit ſeu potuerit.

Sententia Scripturæ de temperantia & ſobrietate.

Vrgent itaque veteres illas Scripturæ ſententias,quæ docent, temperantiam conducere ad mortificationem carnis, ad facienda officia vocationis,ad exercitia pœnitentiæ,orationis, fidei & pietatis. Roman. 13. Non in commeſſationibus & ebrietatibus, ſed induite Chriſtum.1. Corinth.9. Qui in agone contendit, πάντα ἐγκρατεύεται, per omnia temperans eſt. Atque ita Paulus inquit,& ego corpus meum ſubigo. Et Tit.1. Paulus ab Epiſcopo requirit, vt non ſit vinolentus, ſed temperans, quam temperantiam ad patientiam, pietatem, & charitatem vtilem eſſe Petrus confirmat, 2. Petri 1. Et Chriſtus Luc. 21. præſcribens ea,quæ vtilia ſunt,vt ſemper vigilemus & oremus,dicit,Cauete ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate. Ita 1.Pet.5. Vt poſſimus diabolo fide reſiſtere, inquit: Sobrij eſtote & vigilate, 1.Theſſ.5. Sobrij ſimus,induti loricã fidei,charitatis,& ſpei. Et 2.Timoth.4. vt Timotheus miniſterium ſuum implere poſſit, Paulus præcipit ei vt vigilet, in omnibus laboret, & ſobrius ſit. Tit.2. ſobrietatem præſcribit & iuuenibus & ſenioribus. Syrach.31. Modicum ſufficit homini πεπαιδευμένῳ tẽperanti, ſeu bene inſtituto,ſomnus ſalubris eſt in viſceribus temperantię, mane ſurgit & anima eius cum ipſo eſt, vinum accommodatum eſt vitæ hominis, ſi moderate bibatur. Exultatio animæ & iucunditas vinum moderate potatum.

Vinum copioſe potatum irritationem animi creat. Eccleſiaſt.10. Væ tibi terra cuius Principes mane comedunt. Beata terra cuius Principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, non ad luxuriam.

Ita ergo crapula & ebrietas in Scriptura damnatur,& fugienda præcipitur. Nec tamen illis vitijs immediate opponitur ieiunium, ſed temperantia, vt abſtineamus à crapula & ebrietate, vt Iſa.

Contra crapulam & ebrietatem.

vt Iſa.28. Verum hi quoque præ ebrietate neſcierunt videre, ignorauerunt iudicium. Quem igitur docebit ſapientiam. Deuter.32. Incraſſatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum ſuum. Prouerb.20. Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa ebrietas. 1.Corinth.6. Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt. Galat.5. Commeſſationes, ebrietates ſunt opera carnis, & qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Oſeæ 4. Vinum & ebrietas auferunt cor. Prouerb.30. Ne bibant & obliuiſcantur iudiciorum. Ieſaiæ 5. Væ qui conſurgitis ad ſectandam ebrietatem, & potens eſtis ad bibendum vinum. Epheſ.5. Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria. Iſaiæ 22. Quando Dominus vocat ad fletum & ploratum, ecce gaudium & lætitia, comedere carnes, bibere vinum: comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Et reuelatum hoc eſt in auribus Domini, non remittetur, &c. Amos 6. Væ, qui cum laſciuiis in ſtratis, comeditis agnum de grege, canitis bibentes vinum, vnguento delibuti & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph. Luc.6. Væ qui ſaturati eſtis & ridetis, eſurietis enim, lugebitis & flebitis. Prouerb.23. Qui vina ſectantur, eorum oculi ſpectabunt extraneas, & cor peruerſa cogitabit.

Has Scripturæ ſententias ideo hoc loco annotaui, vt manifeſtum fiat, non ſolum ieiunium animam reddere idoneam & alacrem ad perficienda officia vocationis, ad exercitia pœnitentiæ, orationis & pietatis, ſed temperantiam & ſobrietatem idem etiam efficere, ſicut hæc Scripturæ teſtimonia oſtendunt. Scopus enim ſeu finis, quem Scriptura reſpicit, hic eſt, ne carnis petulantia exercitia ſpiritus impediantur & ſuffocentur. Ad illum finem aſſequendum Scriptura contra carnis rebellionem, quod ad cibum attinet, proponit hæc tria remedia. I. Cauere, vitare, fugere crapulam & ebrietatem. II. Sectari temperantiam & ſobrietatem. III. Si ratio domandæ carnis ita exigat, ieiunare. Iubet igitur Paulus neceſſaria ſuſtentatione corpori honorem exhibere, & carnem curare, ſed ne id cedat ad concupiſcentias carnis, vult adhiberi abſtinentiam a commeſſationibus & ebrietate, Romanorum 13. Deinde temperantiam ſeu ſobrietatem, ne cor grauetur, Lucæ 21. Quibus ſi finem propoſitum non aſſequamur, Scriptura proponit doctrinam de ieiunio, quod habet quidem teſtimonia & exempla ſcripturæ, ſicut ſupra monſtratum eſt, non tamen in forma mandati, ſimpliciter ab omnibus & ſemper ita exigitur, ſicut temperantia, quæ ſimpliciter omnibus & ſemper præſtanda mandatur. Hæc ideo obſeruanda ſunt, ne quis Patrum declamationes de ieiunio ita accipiat, quaſi nullus vnquam poſſit ſpiritu actiones carnis mortificare, exercitia pœnitentiæ, orationis & pietatis, recte etiam in ſobrietate adminiſtrare, niſi adhibeatur externum ieiunium.

Finis, quē ſcriptura præſcribit tēperantiæ & ieiunio.

Tēperātia eadē à patribus tribuuntur quæ ieiunio.

Eodem modo Patres etiam temperantiæ eadem tribuerunt quæ ieiunio, vt Ambroſius de Iacub & vita beata, Paſſiones animæ ſunt, ſuperbia, auaritia, ambitio, contentio, inuidia, corpori nexa ſunt vitia, vorandi libido: effuſio luxuriæ & laſciuiæ. Iſtarum paſſionum temperantia maxime reſtinguit ardorem, quæ primum ſobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat. Deinde etiam delitiarum abſtinentia reſtringit habenas corporalis ferocitatis. Temperantia igitur eſt correctionis præuia diſciplina magiſtra, refrenans cupiditates, &c.

Hieronymus.

Hieronymus libro 2. contra Iouinianum, Si quis exiſtimat & abundantia ciborum potionumque ſe perfrui, & vacare poſſe ſapientiæ, hoc eſt, & verſari in delitiis, & delitiarum vitiis non teneri, ſeipſum decipit. Abſque cibis impoſſibile eſt humanum corpus ſubſiſtere, adeſſe ergo debet ratio, vt tales ac tantas ſumamus eſcas, quibus nō oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur.

Ambroſ.

Idem in 44. caput Ezechielis: Sunt opera, quæ pro neceſſitate corporis facere compellimur, vt cibum capere & potum, quæ tunc circumcidimus, ſi non ad delicias, luxuriam & inertiam, ſed ad neceſſitatem naturæ & corporis illius ſuſtentaculum cuncta faciamus. Ambroſius de Helia & ieiunio, ſicut mater fidei continentia, ita perfidiæ mater ebrietas eſt.

Auguſtinus.

Auguſtinus Epiſt. 68. Cum ei argumenta deficiunt, quibus probet ſabbato ieiunandum, in luxurias epularum & temulenta conuiuia & ebrietates inſultabundus inuehitur, quaſi non ieiunare ſit inebriari.

Aliud enim eſt grauare corda crapula & ebrietate, aliud modeſtia & temperantia cuſtodita relaxare ieiunium. Prandia ergo Sanctorum à voracitate & ebrioſitate ventricolarū diſcernat.

Proſper.

Proſper de vita contemplatiua cap. 10. Temperantiæ virtus ſi in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, deſideria ſancta multiplicat, vitioſa caſtigat, cogitationes prauas remouet, inſerit ſanctas, animi teporem deſiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placita tranquillitate componit, & ab omni vitiorum tempeſtate defendit, &c.

QVÆ ET QVALIS SIT PONTIficiorum doctrina de ieiunio.

Antitheſis Pontificij dogmatis de ieiunio.

HActenus ex Scriptura canonica oſtendimus, quæ ſit vera ſententia doctrinæ de ieiunio, quis pius & ſalutaris eius vſus. Addimus etiam ex veteris Eccleſiæ Scriptoribus ſententias quaſdam verbo Dei conſentaneas, & oſtendimus, quomodo ab hypotypoſi ſanorum verborum in Scripturis præformata, ſenſim cœperint diſcedere. Supereſt iam vt oſtendatur & doctrinam & exercitia ieiunij in Pontificia Eccleſia non congruere ad Canonem ſeu normam Scripturæ Canonicæ, ſicut illa teſtimoniis & exemplis doctrinam de ieiunio tradit & proponit, ſed leges & opiniones Pontificiorum expreſſe pugnare cum Scriptura.

Partitio.

Ad quod demonſtrandum non eſt opus prolixa oratione, ſed ſi tantum inſtituatur antitheſis doctrinæ Pontificiæ de ieiunio, ad ea, quæ ſupra ex teſtimoniis & exēplis Scripturæ de ieiunio conſtituta ſunt, tunc diiudicatio facilis & plana erit. Et igitur membra membris commodius opponi poſſint, ordine tantum recitabimus, quid pontificia Eccleſia de legibus temporis ieiunij, de ciborum quorundam prohibitione, & de meritis ieiunij ſtatuerit. Hæc enim eſt definitio pontificij ieiunij, quod ſit ſubtractio cibi, facta

Definitio Pontificij ieiunij.

ſecundum inſtitutionem Eccleſiæ, ſcilicet ſtatutis temporibus, & abſtinentia ciborum prohibitorum ſub pœna peccati mortalis, ad ſatisfaciendum pro peccatis, & ad promerendam gratiam Dei, & vitam æternam. Vel ſicut Alexander Alenſis definit, ieiunium eſt abſtinentia à cibo & potu, ſecundum formam Eccleſiæ, intuitu ſatisfaciendi pro peccato, & acquirendi vitam æternam.

Alexander ab Ales.

I.

Primum igitur generale caput pontificiæ doctrinæ eſt de ieiunio, quomodo ſuum ieiunium deſcribant, ſupra enim ex Scriptura oſtendimus, ſanctos ieiunantes omnibus delitiis corporis renunciaſſe, & per diem ab omni cibo vſque ad veſperam ſeu cœnam abſtinuiſſe, & parce ac minus delicate etiam cœnaſſe, ſine vlla tamen prohibitione ciborum à Deo conteſſorum.

Quomodo ieiunium ſuum deſcribant Pontificij.

Quomodo vero & quam mitis technis veram illam rationem ieiunij, ſicut ſupra ex Scriptura eam mõſtrauimus, Pontificij eludant & peruertant, cum maxime ieiunare videri velint, ex ipſorum ſcriptis ordine annotabimus, idq; per partes & membra, vt fraus eo planior fiat.

Abdicatio delicarũ nõ vrgetur à Pontificiis.

Et I. de abdicatione aliarum delitiarum, ſeu delectationum corporis tempore ieiunij, nihil admodum in ſtatutis Pontificiorum præcipitur, certe in praxi apud ipſos non ſeruatur, ſed de cibis tantum ſtatuunt, cum ſcripturæ ieiunia plus, ſicut oſtendimus, complectantur, quam ciborum abſtinentiam. II. Ieiunium ſuum potiſſimum conſtituũt in diſcrimine, delectu, ſeu prohibitione potius ciborum quorundam, vt ſcilicet tempore ieiunij abſtineant ab eſu carnium, ouorum & lacticiniorum, diſt. 4. cap. deniq;. Pactum eſt, vt his diebus à carnibus animalium abſtineamus, niſi ab his quoq; quę ſementinam trahunt originem carnis, ieiunemus à lacte videlicet, caſeo & ouis. Et hoc ita ſtatutum ab ipſis & obſeruatum fuit, vt etiamſi quis per totum diem ab omni cibo abſtinuiſſet, ſi in cœna vel parum carnis etiam non laute præparatum, vel ductum fruſtum caſei ſumeret, is iudicaretur ieiunium ſoluiſſe & fregiſſe, ac peccatum mortale admiſiſſe, quia ſcilicet Eccleſia ſuo ſtatuto diebus ieiunij hæc prohibuerit.

II. Diſcrimen ciborum apud Pontificios facit ieiunium.

Scholaſtici vero ſcriptores, dum rationes huius prohibitionis inquirunt, diſputant quidem de cauſis phyſicis, quod carnes animalium propter calidıtatem & humiditatem maxime nutriant & delectent, ac prouocent fomitem peccati & incentiuum carnis ſeu libidinem, ſed hiſce rationibus vident multa obſtare, ſcilicet quod in piſcibus maior ſit delectatio, quam in carne fumo durata, quodq; condimenta piſcium plus ad libidinem prouocent, quam ſalledo carnium ſalitarum. Argumentantúrq; etiam ipſi, legumina propter ventoſitatem irritare libidinem magis quam carnes. Ex Ariſtotele etiam adducunt, quod maxime nutritiua ſint aqua & terra, minime autem aër & ignis, atque ideo piſces potius quam volatilia & eorum oua prohiberi debuiſſe. Fortiſſima vero obiectio eſt, quod de vino, cuius vſum in ieiunijs ſuis non prohibent Pontificij, & Scriptura dicat, & experiẽtia teſtetur, eſſe rem luxurioſam, Ephes. 5. Et aliquid ſane conantur ad illa argumenta reſpondere, ſed tandem eo decurrunt. Ideo carnes ieiunij tempore prohibitas, quia terra propter peccatum Adæ ſit male-

Scholaſtici de cauſis prohibitiõis eſus carnium.

Stium.

dicta, aquæ vero non, vt quæ poſtea ſanctificata etiam ſit Baptiſmo Chriſti. Item: quia Chriſtus poſt reſurrectionem piſcem comederit, non carnes. Alenſis.

Supra vero oſtenſum eſt, talem ciborum prohibitionem, ſub peccato mortali, & ex talibus cauſis, aduerſa fronte repugnare Scripturæ noui Teſtamenti, & eſſe ipſiſſimam doctrinam dæmoniorum, 1. Timoth. 4. Cumque Coloſ. 2. Paulus dicat: Nemine debere nos iudicare vel damnare in genere cibi vel potus, iuxta doctrinas & mandata hominum: Manifeſtum eſt, qua iure & quo ſpiritu Pontificij inde faciant peccatum mortale.

Refutatio prohibitionis ciborũ.

Vanum enim & falſum eſt, quod Alenſis dicit: Eum qui ſuſcipit Baptiſmum, eo quod tunc fiat membrum Eccleſiæ, ſubijcere ſe ſtatutis Eccleſiæ ſub peccato mortali obſeruandis. Chriſtus enim Matth. 28. inſtitutioni baptiſmi hoc addit, Docentes eos ſeruare, quæ ego præcepi vobis. Et Matth. 15. Fruſtra me colunt doctrinis & mandatis hominum. Falſum etiam & crimen falſi eſt, quod Iſidori verbis tradit libertatem omnium ciborum, quæ poſt diluuium conceſſa fuerat, in nouo Teſtamento à Chriſto fuiſſe retractatam, vbi per Apoſtolum ſuum dixit: Bonum eſt non manducare carnem. Item, qui infirmus eſt, olus manducet. Paulus enim nõ ſimpliciter loquitur, ita enim & ſecum & cum Chriſto pugnaret: ſed addit, malum eſſe ſi fiat cum offendiculo fratris infirmi, quales tunc erant recens ex Iudaiſmo cõuerſi qui præ infirmitate fidei nondum poterant capere libertatem Euangelij de omnibus cibis. Quodque Paulus de huiuſmodi infirmis dicit, quod præ metu, ne inciderent in aliquod cibi genus à Moyſe interdictum, ſi ex macello gentium vel Chriſtianorum carnes emerent, olus manducarint, hoc iſti ita deprauant, quod infirmi, hoc eſt, qui non ſunt perfecti, ſi ad perfectionem tendant, debeant à carnibus abſtinere & oleribus veſci. Et ipſe Alenſis citat quædam veterum dicta cõtra delectũ illum ciborum, vt quod gloſſa Rom. 14. dicit: In vſu eſcarum non acquiritur regnum Dei, ſicut etiam non amittitur. Nõ enim vſus ciborum interdicendus, ſed concupiſcentia frænanda eſt. Ex alia gloſſa ex Auguſtino dicit, non intereſt quid alimentorũ, vel quantum accipiat, dummodo hoc faciat pro congruentia eorum, cum quibus viuit, vel pro vſu neceſſitatis & ſalutis corporis. Item ex eodẽ Auguſtino, nec in abſtinendo, nec manducando eſt iuſtitia, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam & temperandi abundantiam. Et quod Gregorius dicit, nõ cibus, ſed appetitus in vitio eſt. Sed dicta illa miſerabiliter eludit.

Nota.

Deprauatio ſententia Pauli.

Patres cõtra delectũ ciborum.

Tertiò, Alenſis diſputat & decidit tempore ieiunij non tam à quanto, quam à quali abſtinendum eſſe. Et interpretatur hoc non tantum de cibis delicatis, ſed potiſſimum de cibis prohibitis: dicit enim, maius peccatum eſſe tempore ieiunij comedere vnum morſellum carnis, quam de piſcibus & alijs multum comedere. Item dicit, exceſſum manifeſtum in quantitate cibi minuere quidem meritum ieiunij, non tamen ſoluere ieiunium, quia, inquit, Eccleſia non determinauit, quantum debeat ſumi in communi, modo quis carnes non comedat.

III. Alenſis de qualitate ciborum.

Quarto, ſcriptura tradit Danielem tempore ieiunij IIII.

Lautitiæ non prohibet Pontificium ieiunium.

ieiunij panem deſiderabilem, hoc eſt, cibum delicatum non comediſſe. Pontificij vero ſua praxi oſtendunt quid ſentiant, ieiunium eſſe modo abſtinentia à carnibus, ouis & lacticinijs præſtetur, etiamſi piſces & reliqua cibaria laute, delicate & opipare præparentur & condiantur. Et delitiæ illæ ſimulatorum ieiuniorum fuerunt quidem taxatæ à quibuſdam, ſicut Alanus inquit de planctu naturæ. Hodie gulæ vitium profundius ſe porrigit in Dominos & Prælatos, qui Salmones, Lucios, cæteróſq; piſces æquipollenti generoſitate inſignes, varijs decoctionum cruciant martyrijs, balneates officio ſacri piperis, vt multiformem ſaporis gratiam conſequantur. Alius miniſtrorum contundit, colat alius & conficit, ſubſtantiam vertit in accidens, naturam mutat in aërem, vt ſaturitas tranſeat in eſuriem. Similes Hieronymi ſententias poſtea in hiſtoria annotabimus. Sed talia ieiunij condimenta noluerunt ſibi eripi Prælati Pontificij, oppoſuerunt enim ex diſt. 41. dictum Auguſtini: Non cogantur diuites cibis pauperum veſci. Dicit igitur Innocentius, Si quis piſces & ſimilia lautius capiat vel nimis ardenter, non credimus, quod propter hoc ſoluatur ieiunium, licet in his exceſſibus eum peccare credamus, venialiter ſcilicet.

Innocentius.

V. *Vſus vini tempore ieiunij non prohibitus.*

Quinto, vſum vini tempore ieiunij non prohibent Pontificij, ſed concedunt non tantum in prandio vel cœna, verum etiam poſtea, imo etiã ante prandium ſeu cœnam, modo cauſa ſit rationabilis. Albertus dicit, ieiunium frangi ſi ante cibum quis bibat vinum. Innocentius credit, non ſolui ieiunium ſiue ante cibum, ſiue poſt bibatur, & hoc maxime propter conſuetudinẽ. Alenſis vero ponit vnam notabilem regulam, ſcilicet tempore ieiunij cum piſcibus vinum eſſe neceſſarium. Atqui talia Pontificiorum ieiunia præcipuæ apud nos ſunt delitiæ. Et vinum profecto facilius & magis carnis concupiſcentias inflammat, quam arida caro, durus caſeus & rancida oua. Mirabile itaq; eſt ieiunium & expetenda ſane caſtigatio corporis, piſces optimi, condimenta lautiſſima, vinum fortiſſimum ſeu præſtantiſſimum, & quantitas indeterminata.

Albertus. Innocentius. Alenſis.

VI. *Tempus refectionis diebus ieiunij apud Pontificios.*

Sexto, pertinet & hoc ad deſcriptionem Pontificij ieiunij, quod de tempore confectionis ſeu comeſtionis tempore ieiunij tradunt. Cum enim veteres dicant, ieiunia ad horam nonam vſque producta fuiſſe: & horas more Scripturæ ſupputent, vt ſexta hora ſit meridies, tertia ſit intermedium tempus, inter ortum diei & meridiem, nona vero ſit intermedium tempus inter meridiem & veſperam: Pontificij excogitarunt artificium, quo conſtitutiones illas veterum eluderent, & nihilominus fortiter ieiunare viderentur. Veſperam enim vocarunt nõ horam veſpertinam, ſed quando veſpertinũ officium celebratur, illud vero ad horã ſecundam poſt meridiem celebrare cœperunt. Ita nonam vocare cœperũt, nõ tempus intermedium inter meridiem & veſperam, ſed quando nonæ officium cantabatur, quod faciebant per horam ante veſpertinum officium, hoc eſt, circa horam à meridie primam. Et tunc cœperũt diebus ieiuniorũ cœnam ſumere. Antonius vero dicit, modo ſeſta, hoc eſt, meridiana hora tranſierit, poſſe diebus ieiunij cibum ſumi, hoc eſt, cœnari in meridie. Sed quia & hoc nimis graue putabatur, præſertim in quadrageſima; cum Cabilonenſe concilium dicat, Nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quam veſpertinum celebretur officium. Vetus enim erat conſtitutio, in reliquis ieiunijs, ante nonam horam non eſſe ſoluendum ieiunium, in quadrageſima vero ante horam veſpertinam nõ eſſe cibum ſumendum. Mirifica igitur techna cœperunt ſextam, nonã, atq; adeo etiam veſpertinum officiũ in quadrageſima cantare ante meridiem. Et ſole in ſummo aſe ſplendẽte, ipſi boantibus ſuis in Templis clamitãt, tenebras & chaos horridum terram occupaſſe. Atq; ita veſpertino officio ante meridiem decantato, libere comedunt, hoc eſt, ante meridiẽ cœnant, & tamen volunt videri per totum diem vſq; ad veſperam ieiunaſſe, ſed fictione iuris, ſicut ſumma Angelica dicit. Et ex illa quadrageſimali techna generaliter poſtea cœnæ ieiuniorum mutatæ ſunt in prãdiã. Et nihilominus fingunt ſe veteris Eccleſię conſtitutiones de ieiunijs ſeruare. Durandus dicit, quia tam Papa, quam Cardinales, Prælati & religioſi ieiunantes, hora ſeſta, hoc eſt, in meridie comedunt, ideo conſuetudo reliquos etiam totaliter excuſat.

Antonius.

Cabilonenſe Concilium.

Veſpera ante meridiem.

Durãdus.

VII. *Collatio veſpertina, tempore ieiuniorum apud Põtificios.*

Septimo poſt tale prandium, deinde ſub veſperam non cœnã ſumunt, ſed collationem, ſicut loquuntur, faciunt Pontificij, vt ſcilicet menſa non ſolenniter ſternatur, ſed tantum mantili circumpoſito, cõfectiones, electuaria, placẽtę, ficus, boleti, nuces, dactyli, poma, pyra, & huiuſmodi ſpecies, præſertim in confectionibus imponãtur addito bono vino. Et quia per modum medicinæ hæc ſumi fingebantur, multa ibi diſputabantur de medicinis conſeruatiuis, & iuuãtibus digeſtionẽ, de medicinis cibalibus, de cibis medicinalibus, vt in tali luxu nihilominus ſtrenue ieiunare viderentur. Petrus de Palude dicit: Si quis etiam mane non propter voluptatem, ſed per modum medicinæ, ne deficeret in die ieiunij, ante horam comeſtionis vinum biberet, vel ficus & aliquid huiuſmodi prælibaret, non frangeret ieiunium. Sed hoc, inquit, vulgo non eſt prædicandum. Richardus vero ita diſputat, quamuis aliqui dicant, quod die ieiunij bibere vinum vel cereuiſiam mane, & comedere electuaria de ſero, delectationis cauſa, frangit ieiunium, ego tamen, inquit, credo contrarium, quia quamuis illa aliquo modo nutriant, in hoc tamen non eſt principaliter eorum vſus.

Petrus de Palude.

Richardus.

Antonius.

Antonius vero recitatis iſtis Scholaſticorum diſputationibus addit: ſed communis vſus Chriſtianorum eſt, diebus ieiunij facere collationem de ſero, & aliquid parum ſumere cum potu, ſine tali conſideratione, an per modum medicinę ſumatur. Et hoc eorum factũ pie interpretandum, & excuſandum eſt, niſi ſumerẽt in notabili quãtitate. Panormitanus vero fictiones ſeu potius ludificationes illas ridens & improbans inclinat in eam opinionem, licere in die ieiunij plu[r]ies comedere ſine fractione ieiunij, dummodo fiat ex cauſa rationabili & ſecundum cõſuetudinem eorum inter quos viuitur. Et hoc dicit, quia Gręcis addictus fuit: Alenſis enim ſcribit, Græcorum ſententiam eſſe, melius eſſe in die ieiunij plures & qualibet vice parum comedere, quam ſemel in die cum repletione. Cum Hieronymus etiam dicat: Melius eſt ſæpius comedere parum, quam ſemel ſatis ſumere. Et Iſidorus: Spernitur eius ieiunium, qui in veſpere ciborũ ſatietate reficitur.

Panormitanus.

Græcorum ſententia de ieiunio.

Hieronymus.

Iſidorus.

Panormitanus. Idem Panurmitanus etiam dicit, putarem ego quod aliquid comedere pro collatione de ſero, magis ad ſuſtentationem naturæ, quam ad delitias, non ſit peccatum, nec frangit ieiunium. *Angelus.* Angelus vero in ſua ſumma dicit, peccatum eſſe, niſi comeſtio potius ordinetur ad medicinã, quam ad cibum ea intentione ſumentis, & ex modo ac quantitate ſumpti, licet conſequenter aliquid nutriat. Et addit, Non reſtringo me ad electuaria ſolum ſicut quidam, ſed addo panem & fructus, & quodcunq; aliud, quod ſumitur per modum medicinæ.

Pontificij ludibria ieiuniorũ, nõ ieiunia habent. Hæc de ieiunij Pontificij deſcriptione per partes tanquam in σωμάψει exponere volui, vt propius aſpici poſſit, qualia non ieiunia, ſed veri ieiunij ludibria ſint apud Pontificios. Quam longe enim abſint ab illa ratione ieiunandi, quę in Scriptura traditur, nuda collatio oſtendet, cumq; pudendis fictionibus iuris, ſicut ipſi loquuntur, Scripturæ ieiunium eludant, & manifeſtam fraudem ei faciant, tamen talia ludibria ieiunij non verentur Deo ad ſatisfactionem pro peccatis opponere, & varia ipſis merita tribuere. Quomodo vero talia ludibria ieiunij ab Hieronymo exagitentur, in hiſtoria dicemus.

Doctrinæ Põtificiorũ de tempore ieiuniorũ. Scriptura non definit certũ tempus ieiuniorum. Auguſtinus. Secundum caput generale doctrinæ Pontificię de ieiunio complectitur Leges ſiue ſtatuta de temporibus, quibus ex præcepto ſub peccato mortali ieiunandum eſſe docent. Supra autem oſtendimus, quæ ſit Scripturæ ſententia de tempore, quando in nouo præcipue Teſtamento ieiunandum ſit. Nempe ſicut Auguſtinus inquit, Epiſt. 86. Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis totóq; inſtrumento quod appellatur nouum Teſtamẽtum, animo id reuoluens, video præceptum eſſe ieiuniũ. Quibus autem diebus oporteat ieiunare & quibus nõ oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum nõ inuenio definitum. Et *Cauſa ieiuniorum, quarta & ſexta feria. Ieiunium ante Paſcha.* in hiſtoria ieiunij oſtendimus, veterem Eccleſiam alicubi quibuſdam diebus ſeptimanę, quarta ſcilicet feria & ſexta, quando publici Eccleſię cœtus celebrabantur, & populus ad auditũ verbi, ad vſum Sacramentorum, & ad publicas preces conueniebat ſeruaſſe ieiunia. Ita etiam ante feſtum Paſchatis propter publice pœnitentes, & baptiſandos. Et quando ordinationes miniſtrorum Eccleſiæ fiebant, publica obſeruabantur ieiunia. Sed illa ieiunia habebant liberas & diſſimiles in diuerſis Eccleſiis obſeruationes, ſicut poſtea oſtendemus. *Pontificij certa ieiuniis tẽpora præſcribũt, cum opinione neceſſitatis.* Pontificij vero ex liberis & diſſimilibus obſeruationibus, ſuis legibus & ſtatutis fecerunt præcepta, non ordinis tantum & diſciplinæ gratia, ſed opinione neceſſitatis, vt mortaliter peccare iudicetur is, qui ſtatuto illo die vel tempore nõ ieiunat, etiamſi alio tempore ieiunet. *Bernhardinus.* Eccleſia enim, ſicut Bernhardinus inquit, ſub peccato mortali indicit ſtatuta ſua ieiunia. Et addit Bernhardinus: O quot ad infernũ demerguntur, quia non ieiunant, quot ſunt qui credant ſufficere ſibi tres dies per hebdomadam ieiunare, qui ex hoc ſolo damnabuntur, quia totam quadrageſimam non ieiunant. *Durãdus.* Durandus ita argumentatur. Auguſtini ſententia eſt, inſtituta maiorum pro lege ſunt tenenda, & Hieronymus addit, ſicut præuaricatores legum diuinarum, ita contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coercendi ſunt, ſed ſtatuta ieiuniorum ſunt ex inſtitutione Romanorum Pontificum, & præuaricatio legis diuinæ, eſt peccatum mortale, Ergo ſimiliter etiam peccatum mortale eſt, non ieiunare ſtatutis diebus. *Fons decreti Pontificij, de certo ieiuniorum tẽpore.* Extructa autem illa fuerunt ex καταζενσία legis Moſaicæ, ſicut enim Leuitic. 23. ſcriptum eſt, de ſeptimi menſis decimo die: Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis ſuis, & delebo eam de populo ſuo. Ita Pontificij populo noui Teſtamenti, voluerunt imponere certorum temporum ieiunia ſub peccato mortali. Nec vero vnius tantum diei, ſicut ſub Moſe, ſed multorum & variorum dierum, vt ſcilicet ſub libertate noui Teſtamenti durior eſſet ſeruitus. *Chriſtus non tulit leges de certo ieiuniorum tempore, nec eas ferendi poteſtatem cuiquã dedit.* Atqui Chriſtus ſuo aduentu legalem neceſſitatem ieiunij Leuitici, quod erat certi temporis, abrogauit, nec aliud nouum mandatum, quo conſcientias ad certi alicuius temporis ieiunium obligaret, in nouo Teſtamentu ſubſtituit. Nec etiam prelatis Eccleſiæ conceſſit, humanis traditionibus & mandatis, conſcientias opinione neceſſitatis, ſub peccato mortali, ad certorum temporum ieiunia obligare. Si enim ab elementis Moſaicis in Chriſto mortui ſumus, quomodo hominum doctrinis & mandatis teneremur? Nemo ergo vos iudicet in cibo ac potu, aut in parte diei feſti, Coloſ. 2. Ad feſta vero etiam ieiuniorum dies pertinebant in veteri Teſtamento, Quando enim ieiunabant, nihil operis faciebant, Leuit. 23. Et Galat. 4. Paulus in genere dicit obſeruationem dierum & temporum, quo ad conſcientiã, ſcilicet opinione neceſſitatis, ſub peccato mortali pugnare contra Euangelium. Et ca. 5. concludit, in libertate igitur, qua Chriſtus vos liberauit, ſtate, & nolite ruſſus iugo ſeruitutis implicari. Quomodo vero pro ratione incidentium cauſarum ordinis & diſciplinæ gratia, ſed conſcientiarum libertate, poſſint ieiunia, vel indici vel ſuſcipi, ſupra ex Scriptura oſtendimus, & in hiſtoria ieiunij etiam veteris Eccleſiæ exemplis oſtendemus. Nunc vero Pontificiæ Eccleſiæ doctrinam de hoc capite recenſebimus.

Diſcrimina ieiuniorum Pontificiorum. Varias igitur tradunt ieiuniorum diſtinctiones, quod attinet ad tempus ieiunandi.

I. Aſſumpta ieiunia. Primo enim quædam vocãt aſſumpta ieiunia, vt quando quis libere ex propria deuotione ſumit ſibi tempus aliquod ad ieiunandum. Hæc ieiunia dicunt eſſe voluntaria, & pertinere ad opera ſupererogationis.

II. Votiua ieiunia. Secundo, quædam vocant votiua ieiunia, quãdo ſcilicet vel ex voto ordinis alicuius Monaſtici (quinis enim ordo peculiaria habet ſtatuta ieiunia) vel ex voto peculiariter emiſſo (vt quando Sancti peculiaria in morbis ieiunia vouebant) aliquis ſe ad certi alicuius temporis ieiunium obligat. Et hæc dicunt ratione voti eſſe neceſſaria.

III. Iniuncta. Tertio, quædam vocant iniuncta ieiunia, quæ ſcilicet à Sacerdote in confeſſione ad ſatisfactionẽ iniunguntur. Et hæc, ratione Sacramenti pœnitentiæ & ſatisfactionis dicunt eſſe neceſſaria.

IIII. Indicta ſeu inſtituta. Quarto, quædam vocant inſtituta ſeu indicta, quæ certis temporibus pręcepto Eccleſię ſtatuta & mandata ſunt, Illa ratione præcepti dicunt eſſe neceſſaria.

V. Ieiunia conſilij. Quinto, quædam ieiunia vocant conſilij, quæ ſcilicet non omnibus ſunt præcepta, ſed tantum illis conſulta, qui per opera ſupererogationis ad ſtatum perfectionis contendere volunt.

Sexto,

VI. Conſuetudinaria.

Sexto, quædam vocant ieiunia conſuetudinaria, quando ſcilicet in aliqua regione eſt ieiunium aliquod conſuetum, quod tamen non eſt præceptum per ius ſcriptum.

VII. Extraordinaria.

Septimo, quædam vocant extraordinaria, quę pto ratione incidentium cauſarum extraordinarie inciduntur.

Species ieiunij indicti ſeu præcepti Quadrageſimale. Quatuor tempora. Ieiunia in vigiliis certarũ feſtiuitatũ. Ieiuniorũ, ex conſuetudine receptorũ ſpecies. Ieiuniorũ, à conſilio ſpecies. Cauſa inſtituti ieiunij quadrageſimalis & quatuor temporum. Exẽplum Chriſti.

Indicta autem ſeu inſtituta ieiunia, quæ ſunt præcepti, hæc numerant: Primo, quadrageſimam totam exceptis Dominicis. Secundo, quatuor tempora. Tertio, vigilias natiuitatis Domini & aſſumptionis Mariæ. Quarto, vigilias Apoſtolorum, excepta vigilia Ioannis Euangeliſtæ, Philippi & Iacobi. Ex cõſuetudine recepta ieiunia hæc numerant: In vigilia omnium Sanctorum, Ioannis Baptiſtæ & Laurentij. Conſilij ieiunia dicunt eſſe in aduentu Domini, in Rogationibus, in vigilia Pentecoſtes, & à ſecũda feria quinquageſimæ vſque ad quartam. Item, iuxta ſummam Angelicam, quarta & ſexta feria ac Sabbata omnia ſunt ieiunia conſilij. Alij dicunt, olim in primitiua Eccleſia hæc ieiunia fuiſſe præcepti, iam eſſe conſilij. Ex hac nuda commemoratione varietas & multitudo laqueorum conſcientijs iniectorum, aliquo modo æſtimari poteſt, cum ſub peccato mortali pleraq; ieiunia neceſſaria fecerint, & quidem ad vitam ęternam neceſſaria, imo plus vltra vitam æternam ieiunia poſſe mereri finxerunt. Operæ precium vero eſt audire rationes inſtitutionis ieiuniorum, quadrageſimæ præſertim & quatuor temporum. Omnes quidem in eo conſentiunt, quadrageſimam ideo inſtitutam, quia Chriſtus ieiunauit 40. dies. Sed Alenſis

I. Exceptiones Alẽſis.

videt multa poſſe obijci, quia ſcilicet Chriſti illud ieiunium fuit miraculoſum, & ſicut recte dicit, in miraculis Chriſtus proponitur nobis non

II. imitandus, ſed admirandus. Item, Chriſtus cum diceret (Diſcite à me) Apoſtolis ſuis non iniunxit, vt ieiunium ſuum quadrageſimæ imitarentur, imo noluit ipſos ieiunare quamdiu cum ipſis

III. fuit. Item, cum Moſes ieiunaſſet quadraginta diebus, itidem & Helias, inde tamen non inſtitutum fuit ieiunium quadrageſimæ in veteri Teſtamento, cum non extaret mandatum De generale. Obijcit ſibi & illud argumentum, quod Paulus illos arguit, qui obſeruãt tempora & dies. Et ſi imitandum eſſet ieiunium illud Chriſti, ſtatim poſt Epiphaniam eſſet ieiunandum. Illas obiectiones conatur quoquo modo eludere, ſed cum agnoſcat, ſolidi nihil poſſe contradici, ad alias rationes confugit: In vere ſcilicet celebrandam eſſe quadrageſimam. Primo, quia ieiunium dicit inſtitutum eſſe propter peccatum primi hominis, ille autem in Vere peccauit. Secundo, quia in Vere maxime inſurgunt motus carnales, ergo in Vere inſtituenda fuit quadrageſima. Et tamen mox ex Ariſtotele adducit, libidinem in viris magis dominari in hyeme, in fœminis in æſtate.

Cur quadrageſimale ieiuniũ in Vere ſeruetur.

Philoſophia quarumdã de numero quadragenario ieiunij verna.

De numero vero quadragenario mirifice philoſophantur, vt ex Gregorio, ſicut in veteri Teſtamento mandata fuit ſolutio decimarum, & laudabantur, qui de omnibus dabant decimas, (ſcilicet ſicut Phariſæus ille, Luc. 18.) ita in nouo etiam Teſtamento mandandas & ſoluendas eſſe decimas, vtque etiam temporis decimas ſoluere mus, ideo ieiunium quadrageſimæ inſtitutum eſſe. Cumq; decima pars dierum totius anni faciat tantum 36. dies, de ſupplemento numeri quadragenarij anxie laborant. Item, tenentur ſatiſ- II

facere Deo pro tranſgreſſione Decalogi ſecundũ inordinationem quatuor affectionum contra ſingula præcepta, ſed quater decies faciunt quadraginta. Idem, ieiunia noſtra fiunt in remiſſio- III.

nem peccatorum & numerus quinquagenarius, vt iubilæi eſt remiſſiuus, quinquageſimus vero numerus componitur ex partibus quadragenarij, ergo in numero quadragenario inſtituendum fuit ieiunium. Hæc Alenſis. Thomas dicit, virtus Decalogi impletur pro libros 4. Euangeliſtarum. Item, caro cuius voluptatibus præceptis Decalogi contraimus, ex quatuor elementis conſtat, Ergo quadrageſimale ieiunium debuit inſtitui. Quam ineptæ vero ſint rationes iſtæ, iam Dei beneficio patet, vt tantum recitaſſe ſit confutaſſe. Bernhardinus vero ſuis Rhetoricationibus addit plures rationes, quia ſcilicet quadraginta diebus & noctibus, Deus pluit aquam diluuij, quadraginta dies dati ſunt Niniuitis ad pœnitentiam, quadraginta manſionibus filij Iſrael ex Ægypto, peruenerunt ad terram promiſſionis, Elias quadraginta diebus peruenit ad montem Dei. Chriſtus poſt quadraginta dies à ſua reſurrectione aſcendit in cœlum, &c. Sed eadem conſequentia ex quibuſuis alijs numeris Scripturæ, & hoc & quiduis aliud poſſet concludi. Mirum vero, ni harum ineptiarum Pontificios iam pudeat, ſed qui ſemel frontem perfricuit, eum oportet gnauiter impudentem eſſe.

Thomæ ratiocinatio.

Bernhardini ratiocinatio.

Ratio ieiunij Pontificij quatuor temporum.

Ex eadem logica afferunt etiam rationes de ieiunijs quatuor temporum, quia ſcilicet in veteri Teſtamento dandæ fuerunt primitiæ. Ergo I.

in nouo Teſtamento ſub peccato mortali inſtituenda fuerunt quatuor temporum ieiunia, ad ſolutionem primitiarum temporis. Item, in veteri Teſtamento in quatuor menſibus ſcribuntur fuiſſe ieiunia. Zachar. octauo. Ergo in nouo Teſtamento debent eſſe quatuor temporum ieiunia. Quin igitur eadem opera toti ad totum II.

Moſen, abnegato aduentu Chriſti, redimus. Addunt & hanc rationem, quod ad expiationem offenſarum in ſingulis quadris anni inſtituenda fuerint ieiunia. Sed hoc pertinet ad caput de meritis ieiunij. III.

Cauſa ieiunij quarta & ſexta feria.

De ieiunio quartæ & ſextæ feriæ afferunt hãc rationem, quia Chriſtus dixerit, venient dies quando auferetur ſponſus, & tunc ieiunabunt. Sed feria quarta Iudæi tractarunt de occidendo Chriſto, ſexta autem feria crucifixerunt ipſum, Ergo illis diebus ieiunandum eſt. Chriſtum vero ibi loqui non de ſtatis ieiuniorum diebus, ſed de perſecutionibus, cruce, & aliis calamitatibus ſuperuenturis poſt abitum ſuum, & luctu Apoſtolorum in cruce, ex contextu manifeſtum eſt. Et omnibus Pontificiorum argumentis vnicam tantum illam Auguſtini ſententiam oppono. Quibus diebus oporteat ieiunare quibus non oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum non inuenio definitum. Et tamen cum opinione neceſſitatis ſub peccato mortali, ſtata ſua ieiunia conſcientiis obtrudunt Pontificij.

Refutatio generalis omnium ſuperiorũ commentorum.

De finibus ſeu meritis ieiuniorum Pontificiorum.

Tertium generale caput doctrinæ Pontificiæ de ieiunio oſtendit, quo fine & ieiunent & ieiunari velint Pontificij, vel vt ipſorum phraſibus

vtar, quale meritum, qualem efficaciam ſeu fructificationem ieiunijs ſuis tribuant. Et hoc caput præcipue obſeruandum eſt. Supra enim oſtendimus, non actu, ſeu ipſo opere operato, ſed finibus diſcerni ieiunia prophana, ſuperſtitioſa, & impia, à veris, pijs, & Chriſtianis ieiunijs.

De opere operato ieiunij.

Alenſis. Scholaſtici igitur diſputant, ſicut Alenſis dicit, Hominem non teneri vt ieiunet, ſiue in charitate, ſiue ex charitate, quia inſtitutio ſiue iniunctio ieiunij ad actum obligat, non ad modum.

Albertus. Albertus dicit ieiunium in peccato mortali præſtitum non prodeſſe quidem ad promerendam vitam æternam, prodeſſe tamen ad alia, quia ſcilicet impleat mandatum ad quod tenebatur, obligante ſiue Eccleſia ſiue confeſſore, & quia ieiunium quoquomodo factum, relinquat diſpoſitionem bonam ad caſtitatem, & præcipue quia magis conſinem faciat gratiæ Dei, ad quam diſponat: vel ſicut Bonauentura loquitur, quia valeat ad gratiæ impetrationem.

Bonauentura.

Si vero in charitate fiant ieiunia, tribuunt illis multas & varias vtilitates. Et non male loquuntur, cum dicunt, ieiunium ordinari ad refrenationem libidinis, & eleuationem mentis, iuxta Auguſtini dictum, quod allegant, ieiunium purgat mētem, ſubleuat ſenſum, & carnem ſpiritui ſubijcit, cor contritum & humiliatum facit, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis vero lumen accendit. Sed opus operatum ieiunij per ſe illa non poteſt efficere, niſi ſpiritu actiones carnis mortificantur, ſicut Hieronymus ipſe de ſe fatetur: Quoties, inquit, in eremo conſtitutus, in illa vaſta ſolitudine, quæ exuſta Solis ardoribus, horridum monachis præſtat habitaculum, putabam me Romanis intereſſe delitijs, ſedebam ſolus, quia amaritudine plenus eram, horrebant ſacco mēbra deformia, quotidie lachrymæ, quotidie gemitus: & ſi quando repugnantem ſomnus imminens oppreſſit, nudæ humo vix oſſibus hærentia membra collidebam. De cibo vero ac potu taceo, cum etiam languentes monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepiſſe luxuria ſit, ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere damnaueram, ſcorpionum tantum ſocius & ferarū, ſæpe choreis intereram puellarum, pallebant ora ieiunijs, & mens deſiderijs æſtuabat, & in frigido corpore, & ſicca iam ac præmortua carne, ſola libidinum incendia bulliebant, &c.

Ieiunia valere ad ſatisfactionē pro peccatis.

Sed audi quæſo quomodo loquantur, quando de meritis ieiunij ſui diſputant, verba enim tantum ipſorum adſcribam, communis igitur omnium ipſorum vox & opinio eſt indici ieiunia, & valere ad ſatisfactionem pro peccatis.

Satisfactio quid. *Durādus.*

Et quid ſit ſatisfactio, Durandus ita declarat, quod iniuſtitia commiſſa per offenſam, reducatur ad æqualitatem iuſtitiæ & amicitiæ per ſatisfactionem, vt ſatisfactio ſit recompenſatio offenſæ, ad reconciliandam amicitiam.

Scotus. Hæc ſunt verba Durandi. Scotus dicit, ſatisfactionem eſſe operationem externam laborioſam ſeu pœnalem, voluntarie aſſumpta ad puniendum peccatum à ſe commiſſum, & ad placādum Deum.

Gabriel. Gabriel dicit eſſe paſſionem ſeu pœnam voluntarie toleratam in ordine ad peccatum, vel peccati remiſſionem. Et proprium ſatisfactionis eſſe dicit, vt ſit æqua correſpondentia, ſeu æquiualētia eius, quod redditur ad illud, pro quo redditur. Quia vero in ſatisfactione oportet eſſe æqualitatē inter offenſam & recompenſationem, diſputant, hominem quidem ex ſe non poſſe reddere Deo aliquid æquiualens pro peccatis, ſed tamē vel cum acceptatione diuina, vel ex communicatione meriti paſſionis Chriſti hoc poſſe.

Alenſis de meritis ieiunij.

In hanc ergo ſententiam Alenſis dicit, ieiunamus, vt ſatisfaciamus pro tranſgreſſione decalogi. Et ieiunium ab Eccleſia ſtatutum eſt in ſatisfactionem reatus culpæ. Item, Ieiunia noſtra fiunt propter remiſſionem peccatorum, ieiunia quatuor temporum inſtituta ſunt, ad expiationem offenſarum commiſſarum in quatuor quadris anni. Item, Per modicum ieiunium ſatiſfacit homo pro peccato, cui debetur pœna permaxima. Item, Ieiunium neceſſarium eſt ad tollenda peccata, vt ſit recōciliatio & pax cum Deo. Ieiunium inſtitutum eſt, vt perfectam reconciliationem cum Deo mereamur per ieiunium. Dicit etiam, ieiuniū eſt cauſa obtinendi vitam æternam. Item, ieiunium voluntariū factum in charitate, meritorium eſt vitæ æternæ: non autē poſſet mereri vitam æternam, niſi omnis pœna dimiſſa eſſet. Ergo meritorium eſt ieiunium etiam dimiſſionis omnis pœnæ. Hæc omnia ſunt verba Alenſis in ſumma de ieiunio.

Bernhardinus.

Bernhardinus addit placationem iræ Dei & æternam glorificationem, quia Eccleſia canat, Paradiſi portas aperuit nobis ieiunij tempus. Addit & hoc, ſicut quadraginta diebus Deus pluit in diluuio, ita, inquit, ſi nolumus incurrere diluuium æternæ punitionis, debemus quadrageſimam ieiunare. Et ſicut per 40. manſiones filij Iſrael ex Ægypto venerunt ad terram promiſſionis, ita nos quadraginta diebus ieiunij tranſimus de tenebris peccati ad ſupernæ patriæ lucem. Sicut etiam Elias in fortitudine cibi ab Angelo allati 40. diebus peruenit ad montem Dei: Ita nos comedendo cibum quadrageſimalem, quam Eccleſia præſcribit, peruenimus ad montem æternæ gloriæ. Et ſicut Chriſtus pro quadraginta dies à ſua reſurrectione aſcendit in cœlum, ita nemo poteſt in cœlum aſcendere, niſi his quadraginta diebus ieiunauerit. Hæc Bernhardinus.

Refutatio horum omnium.

Nec vero prolixas refutationes hoc loco addere opus eſt, in prima enim parte oſtendimus, nullam aliam eſſe expiationem peccatorum noſtrorum coram Deo, nullum aliud meritum remiſſionis peccatorum & vitæ æternæ, niſi ſanguinem vnigeniti filij Dei, Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod meritum verbo Euangelij & Sacramentis offertur, & fide accipitur. Cumque Pontificij omnia hæc ieiunio ſuo tribuant, atque ita Chriſto Mediatori detrahant, nuda hæc recitatio ſufficit, ad oſtendendum pijs mentibus, quid de ieiunio Pontificiæ Eccleſiæ ſentire debeant.

Tridentinorum patrū artificium & techna in tegēdis his opinionibus impiis de ieiunio.

Atque iterum obſeruetur artificium patrum Tridentinorum, illa enim, quæ ex Scholaſticis iam recitauimus, quæ in ſanctiſſimū & perfectiſſimum meritum Chriſti, manifeſte contumelioſa & blaſphema ſunt, ſtudioſe in ſuo decreto diſſimulant, ac tantum mortificationis carnis mentionem faciunt. Num vero hoc modo tecte ac tacite Scholaſticorum blaſphemas de ieiunio opiniones abiectas & damnādas eſſe volunt? Vtinam hoc ſentirent ac vellent, via enim quædam

ad emen-

ad emendationem ita aperta eſſet. Sed quid de ſuis ſatisfactionibus, ad quas ieiunium etiam pertinet, ſentiant, in ſecunda parte oſtendimus. Et reliqui Pontificij huius ſeculi ſcriptores myſterium illud Tridentini Decreti ſine inuolucris explicant.

Petri Aſoti interpretatio decreti Trid. de ieiunio.

Et ne longe eamus, ex aſſertione Catholicæ fidei conſcripta à Petro Aſoto, qui Tridentinæ Synodo immortuus fuit, quædam verba huc adſcribemus. Dicit itaque, ieiunium non ſolum ad carnem ſubijciendam ſpiritui, ſed & placandum etiam Deum, ſatisfaciendum ipſi pro peccatis, & Chriſti meritum nobis applicandum, neceſſarium eſſe, Item ſinis ieiuniorū eſt, vt peccata expientur, ira Dei mitigetur, vtque Deo gratiores efficiamur. Item negare ieiunium opus eſſe, quo æternam vitam meremur, & ſatisfacimus pro peccatis, error inquit eſt apertiſſimus, &c.

Hæc Aſotus. Atque hæc eſt gloſſa ordinaria Decreti Tridentini de ieiunio, tradita ab illo, qui Concilio interfuit, & Decretorum pars magna fuit.

De diſpenſationibus Pontificiis in ieiuniis.

Quartum caput eſt, doctrina de Pōtificijs diſpenſationibus in ieiunio. Tradunt enim eſſe cauſas quaſdam rationabiles ſeu legitimas, propter quas aliqui à ieiunio excuſentur, vt eſt infirmitas morbi & languoris, vt in ægrotis, ſiue infirmitas cōplexionis, vt qui ex inanitate ſtomachi incidunt, vel in vertiginem capitis, vel in inſomnia, ſiue infirmitas ætatis, vt in pueris vſque ad annum 21. in ſenibus circa annum 70. ſiue infirmitas ſexus, vt in prægnantibus & lactantibus, ſiue infirmitas paupertatis, vt qui non tantum ſemel habent, quo quantum eſt poſſint refici, ſiue infirmitas laboris neceſſarij, qui non poteſt ſuſtineri à ieiunantibus, ſiue infirmitas peregrinantium.

Qui à ieiunandi neceſſitate excipiantur.

Excipiuntur itaque à neceſſitate ieiunij. I. ægroti. II. infirmæ complexionis. III. pueri. IIII. ſenes. V. prægnantes & lactantes. VI. Pauperes. VII. laborantes. VIII. peregrinantes. Et ſumpta ſunt hæc ex veteris Eccleſiæ ἐλευθερίᾳ, quæ non propoſuit ieiunia cum opinione neceſſitatis, ſed abſtinebant quantum quiſque vel valebat vel volebat, ſicut Auguſtinus inquit: Nam qui ieiunare non valet, poteſt, iuxta Chryſoſtomi ſententiam, temperanter viuere, & in ſobrietate poteſt etiam carnem mortificare, pœnitentiam, orationem & reliqua pietatis officia exercere.

Nundinationes diſpenſationū ieiunij.

Inde vero Pontificij fecerunt nundinationes ſuarum diſpenſationum, non pro cauſis legitimis, ſed pro pecunia legitima. Hoc enim primo recte traditum fuit, & conſuetudine etiam obſeruatum, ſicut ipſi fatentur, quando cauſa excuſans à ieiunio legitima & euidens eſſet, non opus eſſe quærere diſpenſationem, ſed quemque per ſeipſum poſſe ſoluere ieiunium. In dubijs vero caſibus recurrendum eſſe, vel ad confeſſorem, vel ad arbitrium boni viri.

Hoſtienſis.

Poſtea Hoſtienſi. cœpit diſputare: Non ſufficere licentiam ſimplicis presbyteri, etiam ex iuſta cauſa, niſi ſumma neceſſitas immineat, ita quod ad Epiſcopum non poſſit haberi recurſus. Tales igitur diſpenſationes Epiſcopi ſenſim ad ſuas curias traxerūt, quia non gratis concedebantur, & factæ inde ſunt magnæ nundinationes. Quod cum Romana curia animaduerteret, pleróſque tales caſus ad ſe reuocauit, præſertim in redemptionibus & commutationibus ieiuniorum. Cumque in curia Romana non ſcrupuloſe de cauſis legitimis, ſed de pecunia tantū pro diſpenſationibus numerāda diſputaretur, maluerunt pleriq; à ſede Romana tales bullas mercari, ſicut extant certæ taxæ indultorum pro licentia vtendi lacticinijs temporibus prohibitis, vt pro vna perſona Turonenſes 6. ducatos 2. pro tota familia Turonenſes 12. ducatos 3. Carolinos 6. pro toto oppido Turonenſes 200. ducatos 50.

Precia Romanorum indultorū & licentiæ veſcendi cibis interdictis.

Nec difficilem ſe præbebat curia Romana, quando taxa illa numerabatur, ſicut Gabriel inquit: Noſtris temporibus per Apoſtolicę ſedis diſpenſationem, quæ facile conceditur, in quadrageſima lacticinijs generaliter pleriq; omnes vtuntur, frigeſcente vbique charitate & tepeſcente diſciplina Chriſtiana. Vnde reliqui nulla conceſſa diſpenſatione ſimiliter lacticinijs vtuntur. Hæc Gabriel.

Gabriel.

In hiſce capitibus conſiſtit ſumma doctrinæ Pontificiorum de ieiunio, quam ideo ipſorum verbis exponere volui, vt ad ea, quæ ex Scriptura & ex Patribus de ieiunio ſupra annotauimus, conferri poſſit, & ex ipſa collatione conſtitui, quam ingens ſit diſſimilitudo, vtq; eo rectius intelligatur, quid Pontificij velint intelligi, quando vel in Tridentino Decreto, vel in alijs ſcriptis de ieiunio loquuntur.

Honeſta eſt oratio, quando loquuntur de vtilitate exercitiorum ieiunij, vt quod habeat teſtimonia & exempla cum Scripturæ tum totius antiquitatis. Et quando declamitant, in noſtris Eccleſijs prorſus ſublata eſſe ieiunia, poteſt Lector turbari, exiſtimans eos loqui de ieiunio, quod in Scriptura traditum, & in veteri Eccleſia vſitatum fuit. Sed meminerit Lector ingens eſſe diſcrimē, & ſciat ipſos loqui de ſuo ieiunio, quod quale ſit, ipſorum verbis expoſuimus. Et talia ludibria ieiunij, tales ſuperſtitiones & impias opiniones, ſicut ex Pontificiorum libris deſcripſimus, ex noſtris Eccleſijs exploſa eſſe, gaudemus, & Deo gratias agimus, quod accenſa verbi ſui luce tenebras illas diſcuſſit: falſum vero eſt, nos in Eccleſijs noſtris nihil, vel de doctrina, vel de exercitijs veri ieiunij reſidui habere.

Quale ieiunium in noſtris Eccleſiis.

Scimus enim ipſos etiam Scholaſticos tradere quod duplex ſit ieiunium, nempe ieiunium virtutis, quod dicunt eſſe actum temperantiæ ſeu ſobrietatis, & ieiunium Eccleſiæ, quod magis proprie ceremoniale ſeu pædagogicum ieiunium nominaretur: dicunt enim eſſe determinationem de tempore comedendi, & de qualitate ciborum.

Temperantia docetur.

Nos igitur ad temperantiam ac ſobrietatem auditores noſtros ex verbo Dei ſedulo exhortamur, propoſitis prohibitionibus & comminationibus diuinis, contra crapulam & ebrietatem. Et Deo bene iuuante, inter poſtremi huius ſeculi crapulas, habemus multos, qui non ſimulato ſtudio, temperantiam & ſobrietatem ſectantur ac colunt. Sed, inquis, ieiunium proprie dictum, aliquid amplius complectitur, quam temperantiam, quæ quotidiana & perpetua eſſe debet. Ego vero hoc non nego, ſupra enim ex Scriptura manifeſte hoc oſtendi. Reſpondeo autem per diſtinctionem: Si intelligatur ceremoniale ieiunium Pontificiæ Eccleſiæ, quod in prohibitione quorundam ciborum, in obſeruatione temporum, & in tali opinione meriti, ſicut ipſi tra-

dunt, conſiſtit, fatemur nos illud, non tantum nõ docere & exercere, ſed ax verbo Dei reiicere & damnare. Si vero intelligatur pedagogicum ieiunium, ſicut in teſtimonijs & exemplis Scripturæ deſcribitur, & in veteri puriori Eccleſia vſitatum fuit, certe doctrinã illam, ſicut eam ſupra ex verbo Dei deſcripſimus, Eccleſijs noſtris proponimus, & ad talia axercitia, ſicut in Scriptura proponuntur, quando carnis vel petulantia vel inertia hoc poſtulat, ad ſtudium ſeriæ pœnitentiæ, orationis, meditationis verbi & Sacramentorum, auditores noſtros exhortamur. Ac multi ſunt, qui acceſſuri ad meditationem verbi, ad exercitia precum communium, & ad communionem Sacramentorũ, pridiè vel à cœna abſtinent, vel certe parciſſime cœnant. Exercitia vero talia Scripturis contentanea, non magis vigere & florere, dolemus, vtque iuxta Scripturæ normã & exempla ſine ſuperſtitioſis legibus & impijs opinionibus, publicè & priuatim reſtitui aliquando poſſint, ex animo optamus.

Pedagogicum ieiunium in noſtris Eccleſijs.

Conquerimur autem Pontificiorum ſuperſtitioſas leges, & impias de ieiunijs opiniones, cauſam dediſſe ad collapſam hanc diſciplinæ partem, & nunc etiam quo minus reſtituatur, obſtare, quod pro ſuis legibus & opinionibus acerrime pugnent Pontificij. Ex ijs enim, quę in deſcriptione ieiunij Pontificij ipſorum verbis expoſuimus, facile colligi poteſt, quomodo vetera veri ieiunij exercitia iamdudũ collapſa fuerint. Lutherus certe ea non ſuſtulit, quia iampridem in Pontificia Eccleſia nulla talia ieiunia fuerunt, ſicut in verbo Dei traduntur, ſed ludibria potius veri ieiunij, ſicut collatio manifeſte oſtendit. Quod vero dictitant quidam, Lutherum in primo certamine debuiſſe abiectis abuſibus, ſuperſtitionibus, & impijs opinionibus ipſam ſubſtantiam ieiuniorum retinere. Ad hoc non difficilis eſt reſponſio: Nulla enim vera veri ieiunij exercitia tunc erant in Eccleſia Pontificia, ſed ludificationes tantum, ſicut oſtendimus, quas certe retinere nec voluit nec debuit Lutherus, imo prohibitionem ciborum, obſeruationẽ temporum, cum opinione neceſſitatis, & impias de merito opiniones, ſicut expoſuimus, omnino debuit iuxta verbum Dei reiicere & damnare. Atqui hæc tota ſubſtantia erat Pontificij ieiunij, quid igitur de illa vel debuit vel potuit retinere? Alia vero eſt quæſtio, quare non repudiato Pontificio ieiunio, exercitia Biblici (vt ita loquar) ieiunij Lutherus inter initia ſuorum certaminum reſtituerit? Sed ad hanc etiam quæſtionem facilis eſt reſponſio: Quia enim regnum Dei non conſiſtit in externis obſeruationibus, præſertim cibi & potus, Romanor. 14. ſed in pulchritudine filij regis interiori, Pſalm. 45. hoc eſt, in iuſtitia fidei, in cultibus interioribus, & in ſpiritualibus pietatis exercitiis. Corporalis enim exercitatio ad modicum vtilis eſt, 1. Timoth. 4. Inepta & inutilis eſſet inſtauratio ſeu reformatio, ordiri ab externis obſeruationibus. Cum igitur abolitis ferme interioribus cultibus, & ſpiritualibus exercitijs pietatis, exiſtimaretur tunc totus Chriſtianiſmus conſiſtere in obſeruatione traditionum de ieiunijs & ſimilibus, additis impijs opinionibus neceſſitatis, iuſtitiæ, meriti, &c. Luthero vt ſapienti architecto de fundamento cogitandum fuit, vt ſcilicet falſas ac pernicioſas iſtas opiniones verbo Dei animis hominum eximeret, doctrinam de pœnitentia & iuſtitia fidei ex Scriptura illuſtraret, & ex hoc fundamento cultus ſpirituales reſtitueret, ac libertatem Euangelij in externis obſeruationib. ex verbo Dei declararet. Hæc fuerunt primaria præcipui momenti capita, quæ nec exigui temporis, nec pauci laboris fuerunt. Poſitis vero & illuſtratis primarijs illis fundamentis, certe ieiunij etiam non oblitus fuit Lutherus, ſed diligenter oſtendit, quomodo genuina eius exercitia reſtitui poſſent, non externa illa ſpecie, ſicut veteri Prouerbio dicitur: Italorum deuotio, Germanorum ieiunia, fabam valent omnia, ſed iuxta normam verbi Dei, vt acceptabilia fierent ieiunia ad reprimendam carnis petulantiam. Hæc tractat in explicatione 6. capitis Matth. vbi dicit, à Magiſtratu poſſe externum ordinem politico fine inſtitui, de carne & piſcibus: ſicut in Saxonia abſque vllo mandato talis ordo politicus & Oeconomicus libere ſeruatur. Deinde addit, præcipue & ante omnia temperantiæ & ſobrietati ſtudendum. Poſtea adiungenda eſſe etiam exercitia ieiunij, proprie dicti, vt aliquando corpus caſtigetur, ſubtractione & cibi & omnium deliciarum corporis, non impia aliqua opinione meriti, ſed hoc fine vt carnis petulantia & inertia reprimatur, & caro ſpiritui ſubijciatur, vtq; ad ferendas afflictiones, vbi opus fuerit aſſuefiat. Illud vero dicit, nec poſſe nec debere certis ac generalib. regulis pręſcribi, ſed conſcientijs liberum eſſe relinquendum, prout quiſque carni ſuæ fræno opus eſſe animaduerterit. Temperantiam vero & ſobrietatem, ſemper & omnibus eſſe colendam. Illam doctrinã tradit in multis alijs locis, vt in libello germanico de vſu Chriſtianæ libertatis, in fine, Item, de bonis operibus, vt dicit, talem habendũ eſſe delectum ciborum in ieiunijs, prout quiſque animaduertit, cibo aliquo concupiſcentias carnis ſuæ, vel inflammari vel reprimi. Eadem doctrina etiam in Auguſtana confeſſione, & eius Apologia repetitur: Et multis explicatur à Domino Brentio, in Apologia VVirtenbergenſi.

Lutherus non ſuſtulit vera ieiunia.

Cur non retinuerit.

Cur nõ reſtituerit ieiunia.

Quid Lutherus de ieiunio docuerit.

Hæc volui hoc loco adijcere, ad reprimendã calumniam iſtam, quaſi in noſtris Eccleſijs, & doctrina & exercitia ieiunij proprię dicti, prorſus ſint extincta. Nobis certe exemplo Lutheri opera danda eſt, vt & doctrina de ieiunio diligenter tradatur & vera eius atq; vtilia exercitia, quantum in hac diſſolutione diſciplinæ fieri poteſt, reſtituantur. Nota eſt Domini Philippi querela in loco de mortificatione. Mundus nunc ſuperbiſſime excuſſit diſciplinam, & ſumit ſibi immodicam licentiam, pro qua graues pœnas aliquando Deo daturus eſt. Nam præterquam quod ipſa licentia coniuncta eſt cum intemperantia & alijs multis vitijs, illud mali etiam habet, quod in tali barbarica vita non poteſt doceri aut aſſuefieri iuuentus ad religionem, & paulatim induit contemptum religionis. Poſtea grandior ætas, neque intellectum, neque reuerentiam, neque exercitia vlla religionis habet. Hæc ibi.

HISTO.

HISTORIA CERTAMINVM DE ABSTINENTIA *& Ieiunio.*

IN tota hac diſputatione multa diſſimilia dicta Patrum, & varia exempla antiquitatis, ad ſuperſtitiones ſuas pingendas & ſtabiliendas, obiiciunt Pontificij. Ad quas obiectiones recte quidem, oppoſitis aliis ſanioribus ſententiis & exemplis antiquitatis; congruentibus ad normam ſacræ Scripturæ, reſpondetur: Sed illuſtrior eſt refutatio & explicatio ſolidior, ſi occaſiones ſententiarum & exemplorum, quæ in hac controuerſia agitari ſolent, monſtrentur. Intelligentia enim dictorum ſumenda eſt ex cauſis dicendi, ſicut Hilarius recte inquit. Illud vero commodiſſime oſtendi poteſt in obſeruatione hiſtorica, qualia ſingulis temporib. in Eccleſia de hac controuerſia fuerint certamina, quæ conſideratio & alias præterea habet vtilitates. Quia enim Paulus dicit, traditiones hominum in hoc genere habere ſpeciem ſapientiæ in ſuperſtitione, ſiue cultibus electitiis ſeu voluntarijs (vocat enim ἐθελοθρησκείας) & in humilitate affligente corpus, Col. 2. Et doctrinas dæmoniorum habere prætextum externæ ſeu ſimulatæ ſanctitatis, quæ hypocriſis vocatur, 1. Tim 4. vtile eſt in hiſtoria Eccleſiæ obſeruare, quomodo myſterium illud ſuperſtitionis & hypocriſeos, partim per hominum traditiones, partim per doctrinas dæmoniacas, omnibus temporibus ſe exeruerit, qua ſpecie ſimplicibus & bonis ſæpe impoſuerit, & quos veritatis ſuæ teſtes Deus ſingulis temporibus excitarit, qui oppoſita norma ſacræ Scripturæ hypocriſin illã detexerunt, & ſuperſtitionem repreſſerunt, donec fermentum illud prorſus perſuaſit, & doctrinam & exercitia ieiunij.

Hiſtoria ieiunij vtilis & neceſſaria.

Contexemus igitur, quantum pro inſtituti noſtri ratione fieri poterit, breuiſſime hiſtoriam certaminum de ieiunio. Certum autem eſt, doctrinam & exercitia temperantiæ, ſobrietatis, ieiunij, & abſtinentiæ, oppugnari tanquam caſtris ex aduerſo poſitis, à ſpiritu γαστριμαργίας, crapulæ, ebrietatis, commeſſationũ, intemperantiæ & luxuriæ, quæ vitia ex verbo Dei ſerio ſunt reprehendenda & damnanda, propoſitis ſeueriſſimis prohibitionibus & comminationibus diuinis. Sed illa vitia, vt opera carnis manifeſta, non poſſunt vlla ſpecie ſanctitatis velari, impietas enim eorum nullo prætextu, vel excuſari, vel defendi poteſt. Et ſi quid prætendatur ad excuſandas excuſationes in peccatis, facile prætextus omnes poſſunt detrahi, maxime ipſa conſcientia cogitationibus inuicem accuſantibus, atteſtante in mentibus non prorſus reprobis. Neceſſario tamen & ſerio hoſtes illi, qui abſtinentiam & ieiunium à ſiniſtris crapula & ebrietate impugnant, gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei, iuſto zelo ſunt inuadendi, & ex Eccleſia Dei profligandi. A dextris vero, quo maiori ſpecie, eo periculoſius per ſuperſtitionem & hypocriſin ſana doctrina, & vera exercitia ieiunij impugnantur, & admixto ſuperſtitionis fermento deprauantur. Verum enim eſt quod Chryſoſtomus dicit: Nihil tam periculoſe deprauat bonum, quam hypocriſis ſeu ſimulationum malum ſub ſpecie boni celatum, dum non cognoſcitur, non cauetur. Quod igitur ad hanc partem de ſuperſtitioſis opinionibus, ieiunio admixtis, attinet: hiſtoricas quaſdam obſeruationes annotabimus. Primo, quomodo ipſa Scriptura tales ſuperſtitiones, & taxet & cauendas præmonſtret. Secundo, quomodo externæ Gentium Religiones hypocriſin illam æmulatæ ſint. Tertio, quomodo ſub nomine & titulo Apoſtolorum & virorum Apoſtolicorum, Apocrypha Scripta & ſuppoſititia exempla, ab ſtabiliendas iſtas ſuperſtitiones, Eccleſijs obtruſa fuerint. Quarto, quomodo ſæpe ſimplices & boni ſpecie illa ſapientiæ & ſanctitatis circumuenti, ligna, fœnum, & ſtipulas ſuper fundamentum extruxerint. Quinto, quomodo ab hæreticis doctrinæ dæmoniorum ſparſæ, & qua ſpecie propugnatæ fuerint. Sexto, quomodo & per quos teſtes, ex quibus etiam fundamentis Eccleſia melioribus temporibus ſuperſtitionibus illis ſe oppoſuerit. Et quomodo facta inclinatione ſenſim fermentum ſuperſtitionum in doctrinam & exercitia ieiunij primũ admiſſum, poſtea vero certatim inuectum & receptum fuerit. Hæc capita in quibus præcipuæ obſeruationes conſiſtunt, prout ordo hiſtoriæ ſe obtulerit, ſimpliciter explicabimus, atque inde multarum obiectionum ſolutiones vltro ſe offerent.

Oppugnatur ieiunium à crapula.

Hypocriſis

Capita hiſtoriæ de ieiunio.

QVALES SVPERSTITIOSAS Opiniones ieiunio, tunc admixtas ipſa Scriptura taxet & refutet.

SVpra ex Scriptura ipſa oſtendimus, quod optimis etiam Eccleſiæ temporibus, quando ſcilicet Prophetæ, Chriſtus & Apoſtoli docuerunt, ieiunijs admiſceri cœperint prauæ & ſuperſtitioſæ opiniones, quas quando Scriptura refutarit, in præcedentibus explicauimus. Hoc loco tantũ hiſtoricas obſeruationes ex locis illis Scripturæ annotabimus, quæ ſcilicet, & quales ſuperſtitioſæ opiniones illis temporibus in doctrinam & exercitia ieiunij irrepere cœperint, quas Deus ipſe magno zelo improbauit.

Certamina Scripturæ contra ſuperſtitiones ieiunij.

Et in Scriptura ſane non occurrit exemplum de talibus ieiunij ludibrijs, qualia in papatu vitiata eſſe iam oſtendimus. Quod ſcilicet ſimularint ſe ieiunare, & interea vel piſcium lautitijs, vel alijs confectionibus ſe, vel ad nauſeam, vel ad ſaturitatem repleuerint. Sed per totum diem non cibis tantum, verum alijs etiam corporis delectationibus, aſſumptis lugentium ritibus abſtinuerunt, ita vt ieiunium eſſet afflictio animæ ſiue caſtigatio corporis, ſicut oſtendunt loci Iſai. 58. Ier. 14. Zach. 7. Matth. 6. In huiuſmodi vero ieiunijs, in quibus, quoad ſubſtantiam (vt ita loquar) nihil deſiderabatur, Scriptura tamen ſuperſtitioſas opiniones reprehendit, vt quod exercitia ieiunij non referebant ad pios illos fines, quos ſupra ex verbo Dei deſcripſimus: ſed fingebant ipſum opus operatũ ieiunij per ſe eſſe cultũ Dei. Quare aiunt, Eſai. 58. Ieiunauimus & non aſpexiſti, affliximus animas noſtras, & tu ignoras? Imo fingebant, ieiunium opus eſſe meritorium, propter quod & oratio exaudiretur, Ierem. 14. & ira Dei verteretur, ſicut Zach. 7. fingunt, ſe ob ieiunia ſua 4. Menſium ex captiuitate eſſe liberatos. Taxatur & illa opinio in Zacharia, quod temporalia ieiunia, quæ exemplo Scripturæ ob præſentes calamitates, ad excitandam pœnitentiæ & orationis maiorẽ deuotionem, indicta fuerãt,

Vetus Teſtamentũ, contra opus operatum ieiunij.

Contra meritum.

Contra leges traditionum.

volebant conuertere in ſtata, perpetua, & neceſſaria ieiunia, & ex talibus ieiunijs, à Deo non mandatis, peculiares cultus facere. Et hæ ſunt præcipuæ ſuperſtitioſæ opiniones, quæ tempore veteris Teſtamenti leguntur in exercitia ieiuniorum irrepſiſſe, quas Prophetæ magno zelo damnarunt. Illas hoc loco breuiter tantum perſtringo, ſupra enim refutationes plenius ſunt explicatæ.

Nouum Teſtamentum. Contra hypocriſin ieiunij.

In nouo vero Teſtamento Chriſtus, Mat. 6. illam Phariſæorum opinionem reprehēdit, quod pietatem & ſanctitatem putabant ſitam eſſe in externa obſeruatione traditionum de ieiunijs, nam propter opinionem & laudem ſanctitatis, oſtendebant ſe externis geſtibus, vt ab hominibus viderentur ieiunare. Sed Phariſæus Luc. 18. habuit opinionem meriti iuſtitiæ coram Deo per ſuum ieiunium.

Contra meritum iuſtitiæ. Contra ſupererogationem.

Cum enim non eſſet à Deo mandatum bis in ſeptimana ieiunare, tanquam opus ſupererogationis hoc ſuum ieiunium iudicio Dei opponit in articulo iuſtificationis: hoc enim parabola agit, vter inter duos illos iuſtificatus deſcenderit, & quid vterq; ad Deū pro iuſtitia attulerit.

Contra leges ieiuniorum.

Atque in hanc ſententiam Phariſæus inter cætere dicit: Ieiunio bis in Sabbato, ſed deſcendit non iuſtificatus. Hoc manifeſtiſſimum eſt, quod ea fuerit opinio Phariſæi iſtius de ſuo ieiunio. De ſtatis etiam ſeu certis ieiuniorū temporibus Phariſæi & Baptiſtæ diſcipuli, quaſi exprobrandi cauſa, quæſtionem Chriſto proponūt, quare ſuos etiam diſcipulos non aſſuefaciat ad ieiunia certi ſeu ſtati temporis, ſicut nō Phariſæi tantum, ſed Baptiſta etiam ſuos diſcipulos ad talem diſciplinam aſſueſecerit, & ibi certe tempus & occaſio fuiſſet, ſi quid tale in nouo Teſtamento Chriſtus ſtatuere, & diſcipulis ſuis iniungere voluiſſet. Ieiunauerat ipſe 40. dies, & hoc ſuum ieiunium poterat diſcipulis, vel quo ad anniuerſarium tempus, vel quo ad numerum dierum, vel quo ad ciborum diſcrimen, imitandum proponere. Sed nihil horum etiam oblata per quæſtionem illam occaſione facit. Viuebat ipſe cum diſcipulis, non in abundantia, ſed ex piorum Eleemoſynis, temperanter, ſobrie, & parce, vt ob carnis laſciuiam ſubigendam, non opus ipſis eſſet ieiunio. Cúmque perſecutiones & aliæ calamitates nondum vrgerent Apoſtolos, dicit ipſos, qui tunc vt filij nuptiarum tractabantur non eſſe adigendos ad ieiunia, Luc. 5. Superuenturas vero perſecutiones & calamitates monſtraturas ipſis tempus, quibus diebus lugendum & ieiunādum ſit. Et hoc diligenter obſeruetur: valde ſpecioſum enim argumentum eſt, quod Baptiſta inter natos mulierū Propheta maximus, à cuius prædicatione nouum Teſtamētum initium ſumpſit, rigidam & auſteram vitam duxerit, non veſcens vulgaribus & vſitatis cibis. Cumq; diſcipulos etiam ſuos, ad diſciplinam certis temporibus frequenter ieiunandi aſſuefecerit, ſicut hiſtoria illa indicat, Matth. 9. Et Phariſæi ex ipſo fundamento proponunt Chriſto quæſtionem, quare non

Baptiſtæ exemplū.

illud Baptiſtæ exemplum diſcipulis ſuis imitandum proponat, ſi maxime Phariſæorum traditiones de ieiunijs probare nolit? Chriſtus vero reſpondet: Filios nuptiarum non eſſe huiuſmodi legibus ad ieiunia adigēdos (hoc enim verba Lucæ volunt μὴ δύνασθαι ποιῆσαι νηστεύειν.) Et rationem addit, vetuſtatem, ſiue diſciplinæ legalis, ex qua Baptiſta aliquid retinuit, ſiue traditionū humanarum vnde Phariſæi ieiunabant, non eſſe aſſuendam nouitati Euangelicæ, talem enim mixturam non prodeſſe, ſed obeſſe.

Ita enim & Hieronymus ſimilitudinem de veſtimento veteri, & aſſumento nouo, interpretatur. Num vero, quia liberum facit Chriſtus ieiunium in nouo Teſtamento, prorſus tollit vel prohibet illud? Minime. Oſtendit enim Matth. 9. quomodo ſit ieiunandū, vt pater cœleſtis, videns rependat. Sed non vult legibus ad certa tempora neceſſitatis opinione alligatum eſſe ieiunium. Crux vero inquit, & negotiorum grauitas præbebunt occaſionem, & monſtrabunt tempus ieiunandi, ſicut & in veterum exemplis illud conſpicitur. Et valde memorabilis eſt hæc obſeruatio, de exemplo Baptiſtæ & diſcipulorum eius. Ne enim hæc in nouo Teſtamento, opinione neceſſitatis, meriti, vel ſupererogationis, ad imitationem traherentur, & leges inde conderentur,

Ciborum delectus.

vel de temporibus ieiuniorum, vel de qualitate cibi, Chriſtus noluit diſcipulis ſui imitationem eius exempli iniungere, imo oſtendit illud pertinere ad vetuſtatem veteris Teſtamenti, quæ non ſit aſſuenda libertati noui Teſtamenti.

Et ipſe Chriſtus propter hanc ipſam cauſam, noluit rationem victus à Baptiſta ſeruatam imitari, ſed maluit in collatione ad Baptiſtam, vocari à Phariſæis homo vorax, & potator vini, vt oſtenderet, nec in abſtinendo nec in manducando ſitam eſſe iuſtitiam Euangelij, ſicut Auguſtini Gloſſa tradit. Et videtur Chriſtus huc etiam reſpexiſſe, cum diſcipulis emiſſis hoc mandati daret: Quicquid vobis apponitur, comedite. Paulus enim 1. Corin. 10. ſententiam illam repetens addit: Nihil interrogantes propter conſcientiam. Et hæc ex Euangelica hiſtoria Chriſti de ſuperſtitioſis ieiuniorum opinionibus obſeruanda ſunt.

In Pauli vero ſcriptis apparet opiniones iſtas longius progreſſas. Quia enim Apoſtoli in caſu ſcandali propter infirmos in fide, vſum libertatis in cibis ita moderabantur, ſicut prolixe tradit Paulus, Rom. 14. Et Synodus Apoſtolica, Act. 15. conſtituerat, neceſſarium eſſe abſtinere ab idolothytis, ſuffocato & ſanguine, neceſſitate ſcilicet charitatis erga infirmos, in fide, in caſu ſcandali: Inde Pſeudoapoſtoli fecerunt neceſſitatem legis, iudicantes conſcientias, etiam extra caſum ſcandali, in talibus & ſimilibus cibis.

Paulus contra Leuiticum ciborum diſcrimen.

Paulus igitur ex loco de libertate Chriſtiana reſpondet, ſine ſcrupulo propriæ conſcientiæ, quicquid in macello venditur, & quidquid apponitur, libere manducari poſſe, 1. Corinth. 10. & neminem debere nos iudicare in cibo & potu, Col. 2. Vbi non obſcure etiam Paulus oſtendit, ſuo tempore tentata fuiſſe noua Decreta iuxta doctrinas & mandata hominum, de non guſtandis quibuſdam cibis, idq; nō Moſaica opinione, ſicut Pſeudoapoſtoli faciebant, ſed ſub ſpecie ſingularis ſapientiæ, ſub prætextu humilitatis & afflictionis corporis, ad peculiarem cultum Dei.

Contra traditiones humanas.

Hæc enim ſunt Pauli verba, Col. 2. ex quibus colligitur Pauli tempore traditas fuiſſe à quibuſdam has de ieiunio opiniones, quas ipſe, vt ſuperſtitioſas, reprehendit. Quia enim ieiunium ad humiliationē animi, & caſtigationem corporis facere conſtabat, iſti ſub hoc prætextu, ſapientiæ ſpecie, primo

certis

De ſipere. De cibis. De opere operato.

certis decretis & mandatis humanis, ad certa tempora determinabant ieiunia. Secundo, in prohibitione & delectu ciborum quorundam conſtituebant ieiunium, ne tetigeris, ne guſtaris, Tertio, ex opere operato ieiunij faciebant peculiarem cultum Dei ἐθελοθρησκείαν. Quarto, corporis nullam curam habere, ſed ſubtractione debiti honoris, ſeu neceſſarij ſubſidij illud vexare, lædere, & male afficere, putabant magnam eſſe humilitatem, ſanctitatem, & peculiarem cultum Dei. Quomodo vero Paulus hæc reſutet, ſupra ex contextu oſtendimus. Hoc loco tantum hiſtoriam colligimus, quæ ſuperſtitioſæ opiniones, tempore Apoſtolorum, doctrinæ & exercitiis ieiunij aſſui cœperunt, quas Apoſtoli refutarunt & damnarũt.

Vaticiniũ Pauli.

Nec vero de ſui tantũ temporis ſuperſtitionibus in ieiunio Paulus loquitur, ſed per ſpiritum præmonſtrat, quod ex ſuperſtitionibus ſitis humanarum traditionum, in poſterioribus temporibus futuræ ſint doctrinæ dæmoniorum, prohibentium quoſdam cibos, ſeu in hypocriſi præcipientium abſtinere à quibuſdam cibis. Et tradit Timotheo, quomodo hac in re erga tales opiniones in officio ſuo ſe gerere debeat, vt ſit bonus miniſter Chriſti, retinens formam ſanæ Apoſtolicæ doctrinę, ne ſcilicet tales opiniones, & doctrinas, vel excuſet, vel diſſimulet, ſed detracta hypocriſi, tanquam falſas & ſeductrices, imo diabolicas arguat, & oppoſita vera ſententia, refutet. Sed de loco illo Pauli ſupra dictum eſt, nunc tantum, quæ hiſtorica ſunt, annotamus.

Nota.

Hæc de certaminibus in hac materia ieiunij, quorum in Scriptura mentio fit, in principio huius hiſtoriæ, exponere volui, vt obſeruetur, non nouũ eſſe, ſed facile accidere poſſe, quod ſuperſtitioſę opiniones aſſuantur ieiunio, vt nec vetuſtati opinionum, nec antiquitati exemplorum, niſi ad normam verbi Dei congruant, aliquid tribuatur.

Superſtitiones in ieiuniis non nouæ.

Si enim temporib. Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum, tales opiniones irrepſerũt, quid non putamus poſterioribus temporibus factum eſſe? Et vt moueamur exemplo Scripturæ diligẽter vigilandum eſſe, ne fermentum ſuperſtitioſarum opinionum in doctrina ieiunij diſſimuletur, quaſi non multum referat, ſed vt ſerio taxetur, refutetur, expurgetur, & damnetur. Poſtremo ideo etiam hiſtoricam illam obſeruationem ex Scriptura præmittere volui, quia omnes ferme ſuperſtitioſæ opiniones, quæ in regno Pontificio, & aliis temporibus ieiunio admixtæ fuerunt, in Scriptura præmonſtratæ & damnatæ ſunt, vel in ſpecie, vel certe in genere, vt mirum ſit hypocriſin tantum valuiſſe, quod contra luculentas Scripturę præmonitiones, illæ ipſæ opiniones, quæ in Scriptura damnatæ ſunt, in Eccleſiã poſtea inuaſerint. Sed Paulus dicit, Spiritum ſanctum diſerte, quod hoc futurũ eſſet, prædixiſſe. Ad omnia igitur, quæ in hac hiſtoria ſequentur, illa quæ ex Scriptura iam annotauimus, normam & regulam diiudicandi præbebunt.

QVID EXTRA GENTIVM RE-ligiones operi operato ieiunij, & delectui ſeu prohibitioni quorundam ciborum tribuerunt.

A Quo ſpiritu profecta ſit illa opinio, quod ipſum opus operatum ieiunij, præcipua vero abſtinẽtia à quibuſdam cibis, ſit cultus Dei: Paulus manifeſte oſtendit, cum vocat doctrinam Dæmoniorum. Id quod inde etiã apparet, quod idem Spiritus, in externis gentium Religionibus idololatricis cultus ſanctitatis & puritatis partem non poſtremam, in opere operato ieiunij, & pręcipue in abſtinentia quorundam ciborum poſitam eſſe voluit, μιμήσει quadam legis Moſaicæ. Ita Hieronymus aduerſus Iouinianum, libro ſecundo, citat ex Chæremone Stoico deſcriptionem vitę antiquorum Ægypti ſacerdotum, quod ſcilicet ex eo tempore, quo cœpiſſent diuino cultui deſeruire, carnibus & vino ſe ſemper abſtinuerint, propter teneritatem ſenſus & vertiginem capitis, quem ex prauo cibo patiebantur, & maxime propter appetitus libidinis, qui ea his cibis & hoc potu naſcuntur.

Delectus ciborũ apud Sacerdotes Ægypti.

Pane raro veſcebantur, ne onerarent ſtomachum, & ſi quando comedebant, tuſum pariter hyſſopum ſumebant in cibo, vt eſcam grauiorem illius calore decoquerent, oleum tantum in oleribus nouerant, verum & ipſum parum propter nauſeam & aſperitatem guſtus leniendam. Quid loquar, inquit de volatilibus, cum ouum quoque pro carnibus vitauerint & lac? quorum alterum carnes liquidas, alterum ſanguinem eſſe dicebant colore mutato. Ibidem ex Eubulo citat Hieronymus, quod apud Perſas tria fuerunt Magorum genera, quorum primi doctiſſimi & eloquentiſſimi, excepta farina & olere, nihil amplius in cibo ſumpſerint.

Apud Magos.

Ex Euripide etiam citat, Iouis Prophetas in Creta, non ſolum carnibus, ſed & coctis cibis abſtinuiſſe. Et ex Xenocrate, quod apud Athenienſes in Templo Eleuſinæ tria præcepta fuerunt propoſita: Honorandos parentes, venerandos Deos, & carnibus non veſcendum.

Apud Iouis Prophe. &c. In ſacris Eleuſinis.

Ita Volateranus lib. 13. cap. 4. Antrop. ſcribit, Amphiaratum ſummum vatem iuſſiſſe Sacerdotes, qui reſponſa clara accipere & reddere vellent, integrum diem à cibo, à vino autem triduo abſtinere.

Apud Vates.

Et Alexander ab Alexandro, libr. ſexto. cap. ſecundo ſcribit, apud Trœzenios, qui ad Aridali aram rem diuinam facere, & Deorum reſponſa petere vellent, per integrum diem à cibo, à vino autem per triduum, abſtinuiſſe. Idem lib. 4. cap. 7. ſcribit: Indorum Magos, quando ad Solis Sacerdotium euecti erant, carnibus penitus abſtinuiſſe. Et capit. 17. Qui Iſidis ſacris initiandi erant, dies decem carnibus & vino abſtinebant.

In ſacris Solis, & Iſidis.

Numa enim pro frugibus ſacra facturus, eſu carnium & Venere abſtinebat.

Numa

Raniſius ſcribit, Ægyptiorum Sacerdotes tridui inediam ſolitos ſuſtinere, priuſquam ſacra facerent. Polydorus Virgilius ex Liuio citat, Matrem initiaturam filium Bacchanalibus dixiſſe, decem dierum caſtimonia opus eſſe. Idem ex Herodoto narrat, Ægyptios pridie diei feſti, quo immolaturi erant, ſolitos ſolenne ieiunium habere. Ita enim diabolus Magis ſuis coniuratoribus iniungit, vt ante coniurationes per aliquot dies ieiunent, & à carnibus abſtineant.

Magi.

Mahomet etiam partem cultus ſuæ religionis conſtituit in abſtinentia vini, & in ſtatis ieiunijs, ſicut in obſidione Conſtantinopolis tridui ieiunium indixerant Turcæ, ac captam deinde vrbem, merito operis ieiunij acceptam tulerunt. Illa exempla gentilium præbent explicationem eius, quod ciborum quorundam ſub ſpecie ſanctitatis pro-

hibitionem, Paulus vocat doctrinam dæmoniorum. Et oſtendunt qualis ſit opinio conſtituens cultum Dei in opere operato ieiunij.

DE ESSÆORVM ABSTINENTIA & quomodo illa in Eccleſiam irrepſerit.

Hieronymus lib. 2. aduerſus Iouinianum, ita ſcribit: Ioſephus Eſſæus miris effert laudibus, quod & ab vxoribus, & vino, & carnibus ſemper abſtinuerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturam. Sed Ioſephus in Eſſæorum deſcriptione, in libris de antiquitate, & de bello Iudaico, illa de ieiunijs Eſſæorum, & de abſtinentia & carnibus non habet, ſed deſcribit *σωφροσύνην*, hoc eſt, ſobrietatem, frugalitatem, ſeu temperantiam ipſorum, quod ſcilicet à laboribus hora quinta, quæ nobis eſt vndecima, conuenerint ad prandium, & veſperi ad cœnam, vbi panis & vaſculum ex vno & eodem pulmento ſingulis fuerit propoſitum. Et quia interpres pulmentum vocat, colligere quidam inde voluerunt, id quod Hieronymus ſcribit. Sed Ioſephus vocat *ἔδεσμα*, quod generaliter ſignificat quoduis edulium. Apud Philonem vero deſcriptio illa extat, qui dicit: Eſſæorum quoſdam coluiſſe vitam practicam quos Ioſephus deſcripſit. Alios vero circa *θεωρίαν* fuiſſe occupatos, qui vulgo *ἱκέται* vocati fuerint, illorum vitam peculiari libello Philo deſcripſit, in quo de ieiunijs & abſtinentia ipſorum hęc ſcribit: *ἐγκράτειαν*, inquit, hoc eſt temperantiam ſeu abſtinentiam, quaſi fundamentum quoddam in anima iacientes reliquas virtutes ſuperſtruũt. Et qualis fuerit ipſorum abſtinentia ita deſcribit. Cibum, inquit, aut potum nemo ipſorum capit ante Solis occaſum. Quidam, porro inquit, quibus maius ſcientię deſiderium inſidet, per totum triduum non cogitant de cibo. Nonnulli vero ita capti ſunt illecebris ſapientiæ, vt duplo plus temporis abſtineant, & expletis ſex diebus vix alimentum neceſſarium deguſtent, imitati cicadas, quæ cantantes aëre nutriuntur. Septima vero die, inquit, quæ ſacra eſt, poſt animarum curam, etiam corpus paſcunt. Nihil autem opipari vel lauti parant, ſed vtuntur pane ſimplici: obſonium ipſorum, eſt ſal: quibus *οἱ ἁβροδίαιτοι*, delicatiores, hyſſopum adijciunt, Potus ipſorum aqua ex fluentis hauſta. Et poſtea inquit: In diebus quibus cœnant, vinum non præbetur, ſed aqua limpidiſſima, pluribus quidem frigida, ſenioribus vero calida, *τράπεζα καθαρὰ τῶν ἐναίμων*, menſa pura eſt à dapibus cruentis, hoc eſt, animantium, quæ ſanguinem habent. In qua menſa panes ſunt cibus, obſonium verò ſales, quibus aliquando hyſſopus tanquam condimentum pro delicatioribus addit. Et rationem addit, *οἶνος γὰρ ἀφροσύνης φάρμακον*, vinum enim ipſis habetur, vt venenum dementiæ: obſonia vero opipara (*τὰ θρέμματα*) ex animantibus iudicant, maxime prouocare cõcupiſcentiam, *ἀφροδίζειν τὴν ἐπιθυμίαν*. Hæc Philo.

Eſſæi apud Ioſephum.

Eſſæi Philonis.

Eſſæorum ieiunia.

Quia vero Philo ſcribit, quemlibet ipſorum habuiſſe domunculam quandã ſacram, quæ vocitata fuerit *σεμνεῖον ἢ μοναστήριον*. Euſebius inde volt elicere, fuiſſe ritus primorum Chriſtianorum, temporibus Apoſtolorum: maxime cum Euſebij tempore ferme talis fuerit Monachorũ vita. Et quia Philo illud genus hominum ſcribit vbique in alijs etiam orbis locis fuiſſe, maxima vero copia in Ægypto, & circa Alexandriã multiplicatum fuiſſe. Pontificij ex Hieronymo fingunt, Marcum ex traditione & præſcripto Petri, tale genus vitæ inſtituiſſe, vt eſſet peculiaris cultus ſeu *θεραπεία* Dei. Et formam vitæ monaſticæ inde ſumptã eſſe, tota illa deſcriptio Philonis oſtendit. De carniũ etiã eſu plerique patres Eſſæorum rationem reddunt, quod ſcilicet concupiſcentiam carnis prouocant. Et Hieronymus etiã hinc ſumpſit, quod ad Euſtochium virginẽ ſcribit. Vinum vt venenum fugiendum eſſe, propter quod dictũ ipſe fatetur, ſe à multis reprehenſũ nõ fuiſſe. Ac magnã profecto ſpeciem illa antiquitas habet, ſi ab Apoſtolis inſtituta & probata, atque à primis fidelibus Apoſtolorum tempore vſurpata fuiſſet. Quæ ſpecies & olim valde multos ſeduxit, & nunc à Pontificijs tanquam caput Gorgonis prætenditur. Sed ne opus ſit coniecturis agere, habemus teſtes certiſſimos, quomodo deſcriptio illa Philonis intelligenda ſit. Sozomenus enim lib. 1. ca. 12. inquit: Hæc ſcribens Philo, voluit ſignificare illos Ebræos, qui ſua ætate Religionem quidem Chriſtianum profitebantur, adhuc tamen morem Iudæorum *ἰουδαϊκώτερον* in vita ſequebantur, & eorum inſtituta ſeruabant. Idem repetit etiam Nicephorus. Et Sophronius in vita Marci inquit: Philo videns primã Eccleſiam Alexandriæ iudaizantem, quaſi in laudem gentis ſuæ, ſuper eorum conuerſatione ſcripſit: Hæc diligenter ſunt notanda, ne titulo & prætextu antiquitatis nobis imponatur. Non enim Apoſtolica eſt traditio, quam Philo deſcribit, nec ex Apoſtolorum doctrina, aut præſcripto inſtituti fuerunt tales cultus: ſed reliquiæ fuerunt veteris fermenti Eſſæorum, quod ipſius etiam ad fidem Chriſti conuerſis adhæſit. Et ſi deſcriptio hæc Philonis conferatur ad ea, quæ Hieronymus ex Chæremonte de vita veterũ idololatricorum Ægypti Sacerdotum tranſcripſit, apparebit, Philonis Eſſęos mixturam feciſſe ex Iudaiſmo & Paganiſmi traditionibus, & illis opinionem cultus affinxiſſe. Et tamen ſub titulo & prætextu Apoſtolicæ antiquitatis exemplum illud ad imitationem & olim obtruſum fuit multis, & nunc etiam à Pontificijs tanquam in triumpho ducitur, ad ſtabiliendam prohibitionem ciborũ, & opinionem cultus, tanquam Apoſtolicam, quod diligenter obſeruandum eſt, valde multa enim diiudicari poſſunt.

Sozomenus.

Sophronius.

Vnde illud inſtitutũ apud Philonem.

Quia vero Philo hiſtoriam illam ſcripſit, docentibus adhuc, & in carne viuentibus Apoſtolis, (ad Caligulam enim legatus fuit miſſus, & poſtea ſub Claudio orationem contra Cajum in frequenti Senatu recitauit) operæ preciũ eſt conſiderare, extentne in Apoſtolorum ſcriptis veſtigia quædam, vnde colligi poſſit, quid de inſtituto illo (quod cũ eſſet celebre, & varia loca, ſicut Philo inquit, peruagaretur, Apoſtolos latere non potuit) ſenſerint probarintne illud, aut ad imitationem propoſuerint, an vero improbarint? Si enim tale quid oſtẽdi poſſet, res eſſet planiſſima. Aliquoties autem iam dictum eſt de loco Pauli Col. 2. Et quia Paulus ibi reijcit doctrinas & mãdata hominum, quæ ſub ſpecie ſapientiæ, cultus & humilitatis decreta tunc faciebant, de non guſtandis quibuſdam cibis, & de immodica abſti-

Paul. Col. 2. ad inſtitutum illud apud Philonem reſpexit.

Digitized by Google

abſtinentia lædente corpus. Inde, quòd ad res ipſas attinet, manifeſtum eſt, quid Paulùs de iudaizante illo Eſſæorum inſtituto ſenſerit.

Diligenter autem contuli hunc Pauli locum ad Philonis illam deſcriptionem, & deprehendi, verba in eo loco à Paulo ita poſita, vt quaſi intento ad fontem digito, monſtrare voluerit, quòd de illo Eſſæiſantium inſtituto loquatur. Quia enim Philo dicit, quoſdam ob amorem σοφίας, neglecta corporis cura per triduum, imò per ſex ſæpe dies, vix deguſtare aliquid, hoc Paulus ita exprimit: Habent ſpeciem σοφίας, non habentes curá corporis. Et quòd Philo dicit, ipſos σωματικὰς ἀνάγκας non dignas ducere, quibus aliquid temporis in die tribuant, hoc Paulus vocat ἀφειδίας σώματος, gloriabantur enim, ſe ſoli animæ viuere. Philo dicit, ipſos inſtitutum ſuum vocaſſe θεραπείαν, hoc eſt, cultum; & ſe θεραπευτὰς, hoc eſt, cultores. Illud verò Paulus in eo loco ἐθελοθρησκείαν, cultú peculiarem vocat. Cumque illi ſe vocarent ἱκέτας, ſicut titulus Philonis habet, quaſi ſupplices ratione humilitatis: Paulus ideò ſpeciem ταπεινοφροσύνης taxat. ipſum etiá verbú δογματίζεσθαι, quod Paulus ibi vſurpat, ex Philonis deſcriptione ſumptum eſt, illa enim Eſſæorum exercitia vocat σοφίας δόγματα. Et illa ipſa Mimeſis Pauli μὴ γεύσῃ, ne guſtaris, reſpicit ad id, quod Philo dicit: Vix poſt ſex dies ἀπογεύεσθαι neceſſarium cibum. Sicut & vocabulum πλησμονῆς, quod in deſcriptione illa Philonis extat Paulus eo in loco vſurpat.

Et quia Philo de theorijs ipſorum grandia philoſophatur, ita vt concludat, ipſos eſſe cœli ciues, ac Patri ac Creatori omnium verè aſſiſtere. Ideò Paulus dicit: Inflatus mente carnis in his, quę non vidit ἐμβατεύων. Ioſephus etiam ſcribit, Eſſęos iactare nomina quędam Angelorum, ideò Paulus in illo loco Angelorum etiam mentionem facit. Cúmque ἄσκησις illa multis arrideret, & magnis præconijs extolleretur, Paulus 1. Timo. 4. dicit: Corporalis exercitatio ad modicum prodeſt, pietas verò ad omnia vtilis eſt. Rationes etiam Eſſæorum de potu aquæ, & abſtinentiæ à carnibus, quaſi vſus vini & carnium per ſe (aliud eſt enim loqui de crapula & ebrietate) ſit venenum dementiæ, & irritamentum concupiſcentiæ carnis: Paulus quaſi ex profeſſo refutat, cùm Timotheo præſcribit, ne amplius aquá bibat, ſed modico vino vtatur propter ſtomachum, & cum de cibis dicit. Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum, ſi cum gratiarum actione ſumatur.

Hæc ideò annotaui, vt Lector vtrunq; locum & Philonis & Pauli inter ſe conferat. Videbit enim, Paulum & verbis & ſententijs oſtendere, quòd de illo Eſſæorum inſtituto, quod tantis encomijs Philo euehit, loquatur. Rem ipſam certè quòd in illo Eſſęorum inſtituto, ad abſtinentiam à quibuſdam cibis, & in multos dies cum læſione corporis producta ieiunia, eo fine, vt eſſet cultus Dei, attinet, Paulus in eo loco manifeſtè, & quaſi ex profeſſo improbat & refutat. Et vtile eſt obſeruare, cùm Apoſtoli ieiunium, & docuerint, & ipſi exercuerint, quòd tamen ſuperſtitioſas opiniones, quæ primis etiam illis temporibus, inter Chriſti nomen profitentes, magna ſpecie irrepere incipiebant, acriter reprehenderint & refutarint. Ac tota hæc hiſtoria monet, ne teſtimonijs & exemplis extra Scripturam canonicam, etiam ſi ſpecioſo titulo antiquitatis, & Apoſtolicarum traditionum, à multis & magnis etiam viris commendentur, temerè credamus, niſi ad normam Canonicę Scripturę probè examinata fuerint, iuxta Pauli præceptum: Omnia probate, quod bonum eſt tenete.

DE ADVLTERINIS ET SVPPOſititiis Scriptis, quibus ſuperſtitioſa Leges & opiniones de ieiuniis, extra & contra Scripturam Canonicam ſtabiliuntur.

HActenus oſtendimus, & extra controuerſiam manifeſtum eſt, nec Chriſtum tuliſſe nec Apoſtolos Eccleſiæ præſcripſiſſe Leges, ſiue de tempore, quibus diebus ſit ieiunandum vel non ieiunandum, ſiue de diſcrimine aut delectu ciborum, quibus tempore ieiunij vel ſit vtẽdum, vel non vtendum. Sparſa autem fuerunt varia adulterina & ſuppoſititia ſcripta, ſub nomine & titulo, vel Apoſtolorum, vel virorum Apoſtolicorum, in quibus tales leges de ieiunio continentur. Et illa quidem Scripta in primitiua Eccleſia, tanquam Apocrypha reiecta fuerunt. Sed cùm poſtea quidam ex veteribus (ſicut in prima parte oſtendimus) ſolerent illis, quæ in huiuſmodi apocryphis ſcriptis extant, titulum traditionum Apoſtolicarum tribuere, ſpecies illorum titulorum multis impoſuit. Et quia nunc etiam talia, quaſi ab Apoſtolis tradita, à Pontificijs vrgentur, annotandæ nobis erunt hiſtoricę quędam obſeruationes de ſuppoſititijs ſeu adulterinis illis Scriptis, quæ obſeruatio ad hoc etiam vtilis erit: Quando enim Patres quidam dicunt, ieiunium quadrageſimæ, vel aliquod aliud, item delectum ciborum ex Apoſtolorum traditione deſcendere, non ſtatim turbemur: Intelligenda enim ſunt apocrypha illa ſcripta, quæ quàm incerta, dubia, & ſuſpecta ſint, iam oſtendemus.

Apocrypha.

Titulus traditionũ quid.

Ante annos igitur non multos editi ſunt Grècè & Latinè octo libri de conſtitutionibus Apoſtolicis, quaſi à Clemẽte Romano cõſcripti, tanquam doctrina catholica & Apoſtolica. Titulus enim eſt Διατάξεις ἢ διατάξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων καθολικὴ διδασκαλία. Et in quinto libro capit. 13. quaſi ex Apoſtolorum perſona dicitur: Obſeruandum vobis eſt ieiunium τῆς τεσσαρακοστῆς, quadrageſimæ, continens memoriam τῆς πολιτείας καὶ νομοθεσίας, conuerſationis & legiſlationis Domini. Hoc ieiunium celebretur ante ieiuniũ Paſchæ, quod incipiens à ſecunda feria, deſinat in Paraſceuen. Ibidem cap. 16. ſcribitur: Ipſe Dominus παρήγγειλε, præcepit nobis ieiunare ſex illis diebus ante Paſcha ob Iudæorum impietatem, iubens lugere ob interitum eorũ. Item, προσέταξε ἡμῖν νηστεύειν τετράδα καὶ παρασκευήν: Indixit ſeu mandauit nobis, vt ieiunemus quartam feriam & Paraſceuen: illam ob proditionem, hanc ob paſſionem. Item, ſolo ſabbatho ſanctæ ſeptimanæ ieiunare oportet, quia in illo Opifex ipſe ſub terra fuit. At ca. 18. Ieiunate ſex illos ante Paſcha dies, ſolo pane vtentes & ſale, atq; oleribus & aqua in potum, οἴνου δὲ καὶ κρεῶν ἀπέχεσθαι: A vino verò & carnibus vos abſtinete in diebus illis, ſunt enim dies luctus non feſtiuitatis. Paraſceuẽ verò & ſabbatum totum ieiunate (qui quidem poſſunt) nihil guſtantes vſque ad galli cantum

noctis. In reliquis diebus ante Paraſceuē ad horam nonam vel ad veſperā quiſq; cibum ſumat, vel quemadmodum quiſq; poterit. Cap. 21. poſt hebdomadam Pentecoſtes ieiunate vnā ſeptimanam. Item: προστάσσομεν, præcipimus vobis, vt in omni quarta feria & Paraſceue ieiunetis, & quod à ieiunio ſupereſt, pauperibus erogetis. In omni ſabbato excepto vno, & die Dominico, conuentus celebrantes & exhilaremini. Peccati enim reus eſt, qui die Dominico ieiunat. Et lib. 7. Ieiunia veſtra nō ſint cum hypocritis, illi enim ieiunant in ſecunda & quinta ſabbati. Vos verò, vel quinq; dies ieiunate, vel quartam feriam & Paraſceuen: In illa enim Iudas pecuniam proditionis accepit: In hac verò Dominus crucifixus eſt. Sabbatum & Dominicū diem feſtum agite: Illud enim creationis, hic reſurrectionis ὑπόμνημα monumentum ſeu commonefactio eſt.

Hæc in libris iſtis tanquam Apoſtolicæ conſtitutiones, Eccleſiis ab Apoſtolis traditæ & mādatæ, deſcribuntur. Et illo traditionum titulo multos deceptos fuiſſe, exempla multorum oſtendunt, qui talia ieiunia, vt ab Apoſtolis mandata neceſſitatis opinione obſeruarunt. Epiphanius etiam contra Aerium, atque in compendio doctrinæ, ex hoc ſcripto aſſeuerat Apoſtolorum conſtitutione traditum, ordinatum, & præceptum eſſe, vt in quarta feria, & pro ſabbato ieiunetur vſque ad horam nonam. Ac mandaſſe Apoſtolos tunc nihil ſumendum eſſe præter panem, ſalem, & aquam. Cúmq; Clementis conſtitutiones addant hanc limitationem ſeu diſpenſationem, οἱ δυνάμενοι, ὅσοι πάντες. Item ἕκαστος ὡς δύναται, qui poſſunt, & quemadmodum quiſq; poterit. Epiphanius ſine exceptione neceſſarium mandatum inde facit. Ita creſcunt leges traditionum. Sed Librorum iſtorum, qui Clementis Romani nomine feruntur, nulla certa eſt autoritas. Multa enim adulterina ſcripta ſub eius nomine ſparſa fuiſſe, Euſebius teſtatur lib. 3. cap. 38. Et Ruffinus queritur libris huius Clementis, multa adulterina inſerta, quæ Eccleſiaſtica Regula non recipiat. Inde Gelaſius Diſtin. 15. Clementis ſcripta inter Apocripha reijcit. Et de his ipſorum Apoſtolorum conſtitutionibus Epiphanius, qui eas frequenter allegat, & magnifacere videtur, non diſſimulat, quale fuerit Eccleſiæ iudicium. Nam contra Audianos dicit. διατάξεις illas Apoſtolorū eſſe τοῖς πολλοῖς ἐν ἀμφιλέκτῳ, hoc eſt, à multis ſeu pleriſq; conſtitutiones illas Apoſtolorum haberi pro dubijs & incertis. Et addit quidem, non eſſe ἀδοκίμους, hoc eſt, reprobatas illas conſtitutiones, multum enim Epiphanius illis traditionibus tribuit.

Quibus Epiphanius illas conſtitutionibus tribuerit.

De ſcriptis Clementis Rom.

Cōſtitutiones illas eſſe apocriphas.

Sed ſexta Synodus in Trullo circa annum 690. Canone 2. ita de illis ſtatuit: Quia Apoſtolorum illis per Clementem conſtitutionibus (αἷς πάλαι νόθα καὶ ξένα ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμῃ τῆς ἐκκλησίας) iam olim adulterina quædam, & peregrina ab ijs, qui à fide aliena ſentiunt, ad Eccleſiæ perniciem admixta ſunt, ideo meritò viſum fuit Synodo παραιτήσασθαι αὐτῶν ἀποβολήν, illas ad Eccleſiæ ædificationem & ſecuritatem reijciendas aut abijciendas eſſe. Præterea Leges illas de ieiunijs, quæ in libris illis deſcribuntur, reliqui etiam Patres non agnouerunt pro Apoſtolicis. Auguſtinus enim diſertè inquit: Quibus diebus oporteat ieiunare, & quibus non oporteat, præcepto Domini & Apoſtolorum, non inuenio definitū. Et Socrates lib. 5. expreſsè dicit: Apoſtolos de tempore ieiunij aut delectu ciborum nihil præcepiſſe. Imò Irenæus, & ipſe etiam Epiphanius, ſicut mox indicabimus, teſtantur diſſimiles & liberas in hoc genere fuiſſe Eccleſiarum obſeruationes, quod nunquam factum fuiſſet, ſi Eccleſia iudicaſſet conſtitutiones illas, de quibus iam diximus, eſſe Apoſtolicas. Et ſingulari iudicio Dei arbitror factum, quòd in conſtitutionibus iſtis poſita ſunt illa ipſa verba, quibus Paulus 1. Tim. 4. vtitur in deſcriptione humanarum traditionum, & doctrinarum diabolicarum de abſtinentia: Quales ſcilicet cibos non oporteat γεύεσθαι, & à quibus cibis oporteat abſtinere diebus ieiunij, ita enim conſtitutiones illæ loquuntur, vt ſcilicet ex ipſis verbis agnoſcerentur conſtitutiones non eſſe Apoſtolicæ. Et tamen cum olim, tum hoc etiam tempore illæ traditiones tanquam Apoſtolicæ ab ſtabiliendas ſuperſtitioſas Leges de ieiunijs & de ciborum delectu obtruduntur Eccleſijs. Ad quam diiudicationem vtilis eſt hæc hiſtorica obſeruatio.

Sexta Synodi Canon.

Patres illas cōſtitutiones Apoſtolicas non agnouerunt.

Eiuſdem generis ſunt & Canones qui Apoſtolis tribuuntur, quos res ipſa & collatio oſtendit, eſſe quaſi aphoriſmos conſtitutionum illarū de quibus iam diximus. Ex illis igitur Canonibus quinquageſimus ita ſtatuit.

Canones Apoſtolorum.

Si quis à carnibus & vino abſtinuit, οὐ δι' ἄσκησιν, ἀλλὰ διὰ βδελυρίαν, non propter exercitationem, ad cultum pietatis, ſed propter abominationem, aut corrigitor, aut ex Eccleſia eiicitor.

Sexageſimus ſecundus dicit: Si quis comederit carnes in ſanguine animæ eius, aut à beſtiis laceratum, aut ſuffocatum, à communione excluditor. Sexageſimus octauus: Si quis ſacram Quadrageſimam, aut quartam feriam, aut Paraſceuen non ieiunarit, niſi imbecillitate corporis impediatur, communione priuator. Hæc Canones illi, qui Apoſtolici vocantur. Sed ne titulus nobis oculos perſtringat, hiſtoriæ oſtendunt, Canonum illorum authoritatem non eſſe certam & authenticam. Nam diſt. 16. Iſidorus ita dicit: Canones qui dicuntur Apoſtolorum, quia eos nec ſedes Apoſtolica recepit, nec ſancti Patres illis aſſenſum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis ſub nomine Apoſtolorum compoſiti dinoſcuntur, quamuis in eis vtilia inueniantur, tamen ab authoritate Canonica & Apoſtolica eorum geſta conſtat eſſe remota, atque inter Apocripha deputata.

Canones Apocriphi.

Ita etiam Diſtinctio. 15. Gelaſius Canones illos, qui Apoſtolorum dicuntur, inter Apocripha ponit. Alij verò Canones illos probarunt, ſed ex illis quidam agnoſcunt tantùm quinquaginta, quidam ſexaginta, quidā octoginta quinque capita, ſicut diſtinctio. 16. Gratianus recitat. Sed quicquid ſit de ſimilibus illis teſtimonijs, hoc conſtat ex illa varietate iudiciorum antiquitatis, Canones illos eſſe ἐν ἀμφιλέκτῳ, ſicut de conſtitutionibus Apoſtolicis Epiphanius loquitur, hoc eſt, authoritatem illorum eſſe dubiam & incertam.

Et hoc nobis ſufficit, qui certius & firmius habemus verbum in Canonica ſcilicet Scriptura comprehenſum, cui, dum vt lucernæ in loco obſcuro apparenti attendimus, benè & rectè facimus, inquit Apoſtolus, 1. Petri primo. Et Paulus

præmo-

Digitized by Google

præmunet,ne turbemur , aut à ſenſu doctrinæ quam certò conſtat eſſe Apoſtolicam, dimoueamur,ſiue per ſermonem , ſiue per ſcriptum aliquod , tanquam ab Apoſtolis profectum , 2. Theſſalon. 2.

Adde quòd Canones illi nō ſeruent characterem Apoſtolicæ doctrinæ, inde nō obſcurè animaduertitur,quòd ſexageſimus ſecundus Canon dicit : Quia lex in veteri Teſtamentu prohibuit ſanguinem & ſuffocatum , ideò in nouo Teſtamento ſub pœna excommunicationis ab illis eſſe abſtinendum. Hoc enim pugnat cum doctrina Apoſtolorum de abrogatione veteris Teſtamenti, & de libertate Euangelij. Apoſtoli quidem Actor.15. ob charitatem in caſu ſcandali infirmiorum fecerunt decretum de ſanguine, ſuffocato,& Idolothytis.Et qui ex Iudaiſmo erant, ſicut & hodie Iudæi faciunt , ideò ea macellis Gentium non emebant carnes, nec quicquid à gentibus apponebatur comedebant, Gentium enim laniones quædam ſuffocabant, non emiſſo ſanguine,& quando etiam mactabant, tamen non tam diligenter ſanguinem exprimebant, ſicut Iudæi facere ſolebant.

De ſanguine & ſuffocato.

Illud verò decretum Actor.15. de cibis non fuiſſe Legem vniuerſalem aut perpetuam, ſed tantùm temporariam diſpenſationem propter infirmiores Paulus oſtendit 1.Cor.10. Vbi dicit: Quicquid in macello venditur, & quicquid vobis apponitur,comedite, non inquirentes propter conſcientiam. In hiſce verò Canonibus Clemens poſt mortem Apoſtolorum inde Legem vniuerſalem,& perpetuam facit ſub pœna excommunicationis , quod certè contra normam Scripturæ Canonicæ pugnat.

Patres canones illos pro Apoſtolicis non agnouerunt.

Quodq; vetus etiam Eccleſia Canonibus illis in materia ieiunij non tribuerit Apoſtolicam authoritatem,inde manifeſtum eſt. Tempore Auguſtini enim acris erat concertatio de ieiunio ſabbati. Romanis prætendentibus traditionem Petri,hiſce Canonibus contrariam, quòd ſabbato eſſet ieiunandum : Aſiaticis verò opponentibus aliorum Apoſtolorum traditionem , ſabbato non eſſe ieiunādum. Cúmq; Vrbicus quidam ea ieiunio ſabbati faceret legem neceſſariam: Alij verò neceſſitatem inde facerent, quòd ſabbato non ſit ieiunandum , Auguſtinus reſpondet : Interminabilis eſt iſta concertatio generans lites,non finiens quæſtiones.

Et quia inquit: Præcepto Domini aut Apoſtolorum non inuenio definitum , quibus diebus nō oporteat ieiunare,& quibus oporteat. Ideo dicit,obſeruationes illas diuerſas & liberas eſſe, & ad obtinendam,quam fides obtinet, iuſtitiam nō eſſe neceſſarias , Auguſtinus Epiſtola 86. Vbi etiam docet,per ſe liberum & nō peccatum eſſe die Dominico ieiunare,atq; poſt Manichæorum demum hæreſin ieiuniū die Dominicæ factum eſſe horribile & ſcandaloſum. Ita Origenes in Leuiticum etiam docet , liberum eſſe per omne tempus ieiunare , & omne tempus totius anni aptū eſſe ieiunio. Et Hieronymus ad Lucinium oſtendit , Paulum & cum eo credentes ipſa die Dominica ieiunaſſe. Sicut Auguſtinus dicit, Chriſtum , quia quadraginta continuos dies ieiunauit,etiam Dominicis diebus ieiunaſſe. Ergo Canones illos Apoſtolicus prohibentes ieiuniū Sabbati & Dominicę diei Patres vel ignorarunt, vel pro Apoſtolicis non agnouerunt. Ita quòd Canones illi de ieiunio quadraginta dierum ſtatuunt, hoc Irenæus, ſicut mox oſtendemus, non agnouit , Legem eſſe Apoſtolicam : dicit enim, diſſimiles & liberas fuiſſe obſeruationes.

Et ipſi iam Pontificij , ſicut paulò antè oſtendimus , docent ieiunium quartæ & ſextæ feriæ non eſſe præcepti,ſed tantùm conſilij,quòd certè cum hiſce Canonibus pugnat. Socrates enim lib.5.cap 22.expreſsè dicit de temporibus & ritibus ieiuniorū neminem poſſe ſcriptum aliquod mandatum Apoſtolorum oſtendere. Hoſce ergo Canones non agnouit pro Apoſtolicis. Ipſi quoque Pontificij prohibitionem ieiunij in die Dominico tribuunt Melchiadi Pontifici circa annum Domini 315.

Poſteriorum igitur decreta, vt maiorem haberent authoritatem , Apoſtolicis adſcribere voluerunt. Quòd verò quinquageſimus Canon dicit: *δι' ἄσκησιν* , à carnibus abſtinendum , ex inſtituto Eſſæorum , ſicut paulò antè oſtendimus, & ex poſteriorum, vt Euſtachij diſputationibus, ſumptum eſt, in Attalo verò ac Blandina mox dicemus,quomodo Deus opinionem illam refutarit.

Huc pertinent etiam Hermæ Scripta, cui fingunt Angelum in habitu Paſtoris apparuiſſe , & multa myſteria reuelaſſe. Is igitur Hermas ſimilitudine 5. de ieiunijs multa diſputat , & genus quoddam ieiunij vocat ſtationem,de quo in Tertulliano dicemus. Ibi verò Angelus Hermæ hoc mandatum dat : Die ieiunij nihil guſtabis , niſi panem & aquam,& ſupputato ſumptu quem facturus eras,illum da pauperibus. Cúmq; in Scriptura noui Teſtamenti de prohibitione ciborū nullum extet mandatum Dei , Angelus iſte dicit ibi : Si mandata Domini cuſtodieris , ſcriberis cum electis : ſi autem præter ea, quæ mandauit Dominus, aliquid boni adieceris, honoratior eris apud Deum,quàm futurus eras. Idque probat hac ſimilitudine: Si ſeruus diligentius,melius & rectius aliquid , quam à Domino mandatū erat, efficiat, Dominus adeo hoc probat vt faciat eum cohæredem filij. Et hoc diligenter obſeruetur, vnde ſumptum ſit fundamentum operum ſupererogationis in ieiunio & alijs operibus , vt ſcilicet ſeruus ſit prudentior Domino , de qua materia in prima parte diximus. Quod verò ad traditionem ieiunij in pane & aqua attinet: conſideret Lector eadem eſſe cum illis , quæ in Eſſæorum inſtituto , & in conſtitutionibus Pſeudoapoſtolicis notauimus.

Hermas de ieiunio.

Vnde ſupererogationes.

Cùm enim illa non ſatis per ſe autoritatis habere viderentur, per viſiones & reuelationes ſtabiliri cœperunt : Ideo enim fingunt , Angelum Hermæ talia mandata dediſſe , Sed Paulus præmunet , ne à ſano verbi Dei ſenſu dimoueamur per ſpiritum ſeu reuelationem, 2. Theſſalo. 2. Et de prohibitione ciborum , 1. Timoth. 4. diſertè dicit : orituram illam à ſpiritibus impoſtoribus. Qualis igitur Angelus ille Hermæ fuerit , non obſcurum eſſe poteſt. Prǽterea libros illius Hermæ ex veteribus quidam, quia vtilia aliqua continebant, legerunt quidem & commendarunt, Irenæus præcipuè & Origenes : Sed Euſebius libro 3. Hieronymus in Prologo galeato , & Tertullianus etiam in libro de pudicitia, libros illos inter Apocrypha & adulterina ponunt. Et ea hu-

Angelus Hermæ qualis.

Apocrypha Hermæ.

huiuſmodi fontibus exorti ſunt riuuli traditionum de ieiunijs, quos poſteri ipſis Apoſtolicis tribuere cœperunt.

Abdias de vitis Apoſtolorum.

De Abdie etiam Babylonico ſimilis ratio eſt. Notum enim eſt ee Euſebio & Geleſio, diſtin. 15. ſperſa olim fuiſſe varia Scripta de actis ſingulorum Apoſtolorum, quæ vetus Eccleſia habito diligenti Eeamine, inter Apocrypha & adulterine reiecit. Sed quia mundus vult decipi, ſicut vetus prouerbium habet, & pro eo, quòd homines veritatis dilectiooem non accipiunt, ſolet ipſis Deus mittere efficacem errorem: Inde igitur factum eſt, quod adulterinæ illæ fabulationes de vitis Apoſtolorum, quæ in primitiua Eccleſie reiectæ fueront, poſtea in Legende, quam aureem tunc vocatunt, Eccleſijs rurſus obtruſæ fuerunt. Sed quie Legenda illa profectò non aurea, ſed ferrei oris & plumbei cordis, ſicut Ludouicus Viues rectè iudicauit, noſtris temporibus fœtere cœpit hominibus, alio igitur habitu per nouum Actorem, exploſas illas fabulas, in theatrum Pontificij nuper reduceerunt, ſub nomine ſcilicet Abdiæ Babylooici.

Legenda plumbea.

Sed Affricani liber eſſe videtur, cuius ſcripta inter apocrypha refert Gelaſius. Ibi ergo à Matthæo fingitur inſtitutum ieiunium quadragelimæ & aliorũ ſtatorum temporum. Et prohibitio carnium certis diebus à Matthæo ibi inſtituta legitur: de meritis etiam ieiunij quædam ibi traduntur. Et in vita Andreæ & Thomæ, fingit Abdias iſte, Apoſtolos definijſſe, quibus diebus ſit ieiunandum, quod Auguſtinus palam neget, & Socrates proliae diſputatione falſum eſſe oſtendit. Sed nos iuete conſilium Petri non ſequimur arte compoſitas fabulas: habemus eoim certum & firmum ſermonem in Scriptura canonica, quæ ſit vera & germana Apoſtolorum doctrina. Nec tamen inutile eſt noſſe & aſpicere qualia fundamenta habeat Pontificium ieiunium.

Ignatij Epiſtola.

Sed ne recenſendis Apocryphis fabulis nimium immoremur, tantùm pauca quædam de loco Ignatij io Epiſtola ad Philippenſes dicam: Editæ ſunt Ignatij Epiſtolæ Græcè, in quibus elegans ſanè dictio eſt, & multæ continentur piæ ac illuſtres ſententiæ. Oſtendimus autem in prima parte ſententias quaſdam, quæ veteres ex Ignatij Epiſtolis citarunt, nunc nec in Græca, nec in Latine editione legi: ſicut eſt ſententia de Euchariſtia, quam Theodoretus allegat. Et author Græcæ editionis oſtendit, multas ſententies aliter à veteribus citari, quàm nunc in Ignatij Epiſtolis legantur. Poſſent etiam oſtendi quædã ſententiæ, quæ de Filij diuinitate ita loquuntur, vt non obſcurè ab hæreticis ioſertæ videantur. Ea conſtitutionibus verò, quas Apoſtolicas vocant, multe ſatis ineptè varijs locis aſſuta eſſe, manifeſtum eſt. Tale eſt etiam aſſumentum in fine Epiſtolæ Ignatij ad Philippenſes, quod ed verbum ee conſtitutionibus, quas Apoſtolicas vocarunt, ſumptũ, & Ignetio aſſutum eſt.

De ieiunijs locus Ignatij.

Quadrageſimem, inquit, nolite contemnere, imitationem enim continet politiæ Domini. Quartem feriam & Paraſceuen ieiunantes, reliquias pauperibus erogate. Quæ planè totidem & ijſdem verbis leguntur io conſtitutionibus Clementis, Aſſumẽtum autem illud non eſſe Ignatianum aut Apoſtolicum, ex ijs, quæ ſequuntur, manifeſtum eſt: oam ibidem dicitur: Si quis cum Iudæis (quod ſcilicet ed tempus attinet) Paſcha celebrat, κοινωνὸς ſocius eſt eorum, qui Dominum occiderunt. Sumptum quidem & hoc eſt ex eonſtitutionibus Clementis, ſed non eſſe Apoſtolicum, prolixa oratiooe apud Euſebium Polycrates oſtendit lib. 6. cap. 23. In illo etiam Igoatij loco dicitur: Si quis diem Dominicam aut Sebbatum ieiunauerit, χριστοκτόνος interfector Chriſti eſt. Sed hoc non eſſe Apoſtolicum, Auguſtinus prolixa illa ad Caſulanum Epiſtola oſtendit, ſicut iam eapoſuimus. Ita ergo non obſcuris indicijs ſuppoſititia deprehenduntur. Et hæc eo cooſilio hoc loco aonotauimus, vt conſideretur, cùm doctrina de ieiunio in libris canonicis ſimplex, plana, & certa ſit: quomodo humenæ traditiones, nouas inſuper Leges & opiniones addere conerę ſint, idque ſparſis apocryphis ſcriptis, vt viderentur illa ab Apoſtolis profecta. Ne igitur titulo traditionum & antiquitatis, in ijs, quæ verbi Dei teſtimonijs deſtituuntur, moueamur: indicatum iam eſt vnde originem ſumpſerint.

QVOMODO VETVS ECCLESIA ieiunium quarta & ſexta feria Item Paſchale ieiunium ex piis cauſis & finibus, ſalua libertate Euangelica ſeruarit.

Oſtendimus iam porrò, quomodo in primitiua Eccleſia quidam, iuete Scripturæ teſtimonia & eeemple ieiuniorum eeercitia inſtituerint: quidam verò ad traditionum opiniones ioclinarint, & quomodo ſuperſtitioſæ illæ opioiones tunc repreſſæ fuerint. Paulò antè igitur, cùm de Patrũ ſenteotijs tractaremus, oſtendimus ex Iuſtino, vſitatũ tunc fuiſſe, quando illi, qui in ætate adulta ee gentibus conuertebantur, baptizandi erent, quòd docebantur de peccatis præteritis pœnitentiã agere, ac petere à Deo veniam.

Quando primitiua Eccleſia ieiunarit.

Vtq; in actione pœnitentiæ conſideratio abominationis peccati ac iræ diuinę: in oratione verò fidei deuotio eò magis eecitaretur & accẽderetur, precibus iunxerunt ieiunia, nõ tantùm pœnitentes, ſed cum ipſis reliqua etiam Eccleſia. Ite io publica pœnitentia poſt lapſus vſitatũ fuiſſe precib. addere ieiunia, ex Tertulliano oſtendimus. Idem in publicis precibus & grauioribus ſupplicationibus vſitatum fuiſſe, ee Irenæo, Tertulliano, & Cypriano docuimus. Et hæ cauſæ ac tales fines ieiunij eum Scripturæ teſtimonijs & eeemplis conſentiunt. Tempus verò talium ieiuniorum, vel Epiſcopi, incidente ſolicitudine aliqua Eccleſiaſtica, indicebant, ſicut ee Tertulliano diximus, vel tunc obſeruabantur, quando Eccleſia, vel ad publicas & ſolennes preces, ſeu ſupplicationes, vel ed publicam pœnitentiæ ſeu Baptiſmi actionẽ conueniebat. Ita cùm publici & ordinarij Eccleſiæ conuentus, ad auditum & meditetionem verbi, ad vſum cœnæ Dominicæ, & ad ſolennes ſupplicationes, præter Dominicam in Septimana feria quarta & ſexta pleriſque in locis fierent: ſeruata illis diebus fuerunt etiam ieiunia, vt ad auditũ & meditationem verbi maior intentio, atq; ad ſupplicationes publicas excitatior eſſet deuotio.

IV & VI feria conuentus & ieiunia.

Vtq; oſtenderetur ad hunc finem directum debere eſſe ieiunium, cœnam Dominicem illis diebus admioiſtrabant circa horam nooam (ſicut ipſi horas numerabant) &

poſtea

poſtea ſoluebant ieiunium. Sicut hæc conſuetudo deſcribitur apud Epiphanium in compendiaria doctrina.

Et contra Aerium Clemens etiam Alexandrinus quinto Stromatum meminit ieiunij die Mercurij & Veneris. Et Origenes in Leuiticam (quod ſcriptum alij Cyrillo, alij Heſychio tribuunt) dicit: Habemus quartam & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Et ſi in hanc ſententiam intelligatur, quod extat in Ignatij Epiſtola ad Philippenſes (quartam feriam & Paraſceuen ieiunantes, reliquum pauperibus erogetis) nihil habet incommodi. Illis verò diebus communionem celebratam ad horam nonam vel veſperam, Caſſander multis exemplis oſtendit, & colligitur ex Chryſoſtomi prima Epiſtola ad Innocentium. Eadem de cauſa, quia ante feſtum Paſchatis publicam agebant pœnitentiam, vel baptizandi, vel lapſi, vt in feſto abſoluerentur & baptizarentur; & quia tota Eccleſia ad feriam meditationem paſſionis & reſurrectionis Chriſti, & ad communem ac ſolennem communionē cum reconciliatis & baptizatis tunc ſe præparabat: obſeruatum fuit ieiunium, quod Paſchale tunc vocarunt, poſtea verò quadrageſimale nominatum fuit: ſicut Irenæi hiſtoria apud Euſebium teſtatur. Et Origenes etiam in hanc ſententiam dicit: Habemus Quadrageſimæ dies ieiunijs conſecratos.

Ieiunium Paſchale.

Quod igitur ad cauſas ſeu fines ieiunij attinet hæc primitiuæ Eccleſiæ exempla ad Scripturæ normam non malè conueniunt. Tempus verò talium ieiuniorum, ſine ſuperſtitioſis Legibus, ordinis gratia, liberè & diſſimiliter ſeruatum fuiſſe, hiſtoriæ oſtendunt. Quidam enim non ſexta feria, ſed die ſabbati Synaxes celebrabant & ieiunabant. Aegyptij verò ſabbato participabant quidem myſteria, ſed non ieiunabant, ſicut Socrates refert lib. 5. cap. 22.

Liberæ obſeruationes.

Et ne opinio neceſſitatis inde oriretur, quaſi auditus, meditatio verbi, oratio, & vſus cœnæ Dominicæ, non poſſent abſq; ceremoniali illo ieiunio fieri: noluerunt die Dominico, qui ad ſpiritualia illa exercitia præcipuè deſtinatus erat, ieiunare. Cùmq; referente Hieronymo, in multis Eccleſijs quotidie communicarent, non tamen quotidie ieiunarunt.

Valdè illuſtris verò extat locus in Epiſtola Irenæi, quam deſcribit Euſebius lib. 5. cap. 24. Dicit enim: In forma ſiue in modo ieiunij Paſchalis magnam eſse diuerſitatem, ſeu obſeruationes diſſimiles: quidam enim, inquit, vnum diem ante Paſcha ieiunant, quidam duos, alij verò plures dies, alij quadraginta, diurnas & nocturnas horas ſupputantes pro die. Et hæc ποικιλία, varietas ſeu diuerſitas obſeruationum ieiunij, non iam noſtra, inquit, ætate primùm cœpta & facta eſt (γεγονῦα) ſed longè antè, illorum ſcilicet tempore, qui ante nos fuerunt. Et rationem illius diuerſitatis reddit ſententia obſcuriore quidem, ſed quæ diligenter obſeruanda eſt.

Verba illius hæc ſunt: τῶν παρ' τὸ ἀκριβὲς ὡς εἰκὸς κρατούντων τὴν καθ' ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμὸν συνήθειαν εἰς τὸ μετέπειτα πεποιηκότων. Hanc ſententiam Ruffinus ſuo more nulla fide ita reddidit: Cœpit hæc diuerſitas ab illis, vt opinor, qui non ſimpliciter, quod ab initio traditum eſt, tenentes in alium morem, vel per negligentiam, vel

Irenæus de ieiunij Paſchalis diuerſitate.

per imperitiam poſtmodum decidere. Muſculus ita vertit: Cœpit per eos, qui præter accuratam diligentiam rerum habenis potiti, ſimplicem & vulgatam conſuetudinem poſthabuerunt ac mutarunt.

Sed κρατούντων non ponitur abſolutè, ſed refertur ad συνήθειαν. Et εἰς τὸ μετέπειτα ποιεῖν, non eſt poſthabere, ſed in futurum aliquid facere ſeu ordinare. Propius igitur ad veram ſententiam accedit Chriſtophorſonus Angelus interpres, Varietas illa ieiunij cœpit apud Maiores noſtros, qui, vt coniectura aſſequi licet, non accuratè conſuetudinem eorum, qui vel ſimplicitate quadam, vel priuata autoritate in poſterum aliquid ſtatuiſſent, obſeruarunt.

Multa autē memorabilia hæc Irenæi ſententia docet. I. Tempore virorum Apoſtolicorum qui proximè poſt mortem Apoſtolorū vixerunt, non fuiſſe certas, ſtatas, aut neceſſarias Leges de ieiunijs: Sed diuerſas & diſſimiles obſeruationes.

Ex Irenæi ſententia quæ obſeruanda.

Quia enim Irenæus Epiſtolam illam ſcripſit ad Victorem circa annum Domini 195. ergo τοὺς πρὸ ἡμῶν, Maiores ante ſe intelligit eos, qui Apoſtolorum ætatem inſecuti ſunt: dicit enim πολὺ πρότερον, longè antè. II. Dicit fuiſſe συνήθειαν conſuetudinem vulgarem, non mandatum, ſtatutum, præceptum, præſcriptum, Legem, aut traditionem Apoſtolicam de ieiunij tempore. III. Conſuetudinem illam ieiunij Paſchalis ſeu Quadrageſimæ dicit non ex traditione Apoſtolica, nec ex publica Eccleſiæ Apoſtolicæ ſeu primitiuæ autoritate ortam, ſed eſſe Idiotiſmum ab hominibus ſimplicibus priuata quadam obſeruatione introductum. IV. Significat fuiſse quoſdam, qui de ieiunij forma in poſterum etiam tempus aliquod ſtatuerunt, ſed κατ' ἰδιωτισμὸν, priuata ſententia ſeu deuotione non authoritate vel Apoſtolica, vel publica, talem enim antitheſin vocabulum ἰδιωτισμοῦ requirit. V. Dicit viros Apoſtolicos conſuetudines illas ieiuniorum Paſchalium, vtpotè ex ſimplici idiotiſmo ortas, παρὰ τὸ ἀκριβές, hoc eſt, non accuratè obſeruaſse, & inde ortam fuiſse illam in forma ieiunij diuerſitatem. Ex hac igitur Irenæi ſententia, quæ tam certa & authentica eſt, quod tunc ſine contradictione ad componendam grauiſſimam de feſto Paſchatis controuerſiam oppoſita fuit, manifeſtum eſt, Apocrypha, ſuppoſititia, & adulterina eſse, quæ in conſtitutionibus, canonibus, & alijs Scriptis ſub nomine & titulo Apoſtolorum narrantur de mandato, ſtatuto, aut traditione Apoſtolorum, quod ad ieiunium Paſchale ſeu Quadrageſimale attinet.

Addit autem Irenæus præclaram ſententiam. Ad vnitatem veræ fidei non opus eſse ſimilitudine rituum in ieiunijs. Illi, inquit, in tali diuerſitate ieiunij pacem inter ſe coluerunt, καὶ ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι. Et diſſonantia ieiunij fidei conſonantiam non turbat vel deſtruit, ſed magis commendat aut potius conſtabilit, quòd ſcilicet regnum Dei non ſit eſca vel potus. Hæc ſententia ideo benè notanda eſt, poſteri enim ex libera & diſſimili illa conſuetudine ieiunij Paſchalis fecerunt legem adeo rigidam, vt ideo Aerius hæreticus iudicatus fuerit, ſicut poſtea Ambroſij & aliorum ſententias de Quadrageſimæ neceſſitate exponemus.

Alia Irenæi ſententia.

Eſt & hoc diligenter obſeruandum, quod vetus Eccleſia, ſicut oſtendimus, habuit cauſas ieiuniorũ IV. & VI. ferias, atq; etiam ante Paſcha, Scripturæ exemplis conſentaneas. Poſtea verò cùm cauſæ illæ deſijſsent, ſublatæ & mutatæ eſſent, hoc eſt, cum IV. & VI. feria non amplius Synaxes celebrarentur: nec ante Paſcha, vel baptizandi, vel lapſi publicam pœnitentiam agerent, ipſum tamen opus operatum ieiunii lege rigidiſſima, & opinione neceſſitatis retentum fuit. Cúmq; fines ieiuniorum illi, quos veterem Eccleſiam iuxta Scripturæ exempla reſpexiſſe oſtendimus iam exoleuiſsent: affluxerunt opiniones de merito reconciliationis, expiationis peccatorum, ſalutis, & vitæ æternæ. Hæ veræ hiſtoriæ obſeruationes, ad totam hanc de ieiunio controuerſiam plus afferunt lucis, quàm prolixæ diſputationes.

OBSERVATIO EX IGNATII, ATTALI ET IRENAEI

hiſtoria, quomodo primis illis temporibus ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ieiuniis motæ, ſtatim reiectæ fuerint.

PErgamus iam oſtendere, quomodo antiquiſſimis etiam primitiuæ Eccleſiæ temporibus, ſimplices quidam, intentione non mala ad ſuperſtitioſas traditionum leges & opiniones inclinarint, & quomodo repreſſis opinionibus, rectè inſtituti fuerint.

Ignatius ad Heronem. Extat Ignatij Epiſtola ad Heronem Diaconum Antiochenum, vnde intelligi poteſt, & quæ fuerit Apoſtolica doctrina de ieiunio ac temperantia, & quæ ſuperſtitioſæ opiniones in exercitio ieiuniorum tunc cœperint irrepere. Verba hæc ſunt: νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις σχόλαζε, ἀλλὰ μὴ ἀμέτρως, ἵνα μὴ σαυτὸν καταβάλῃς. οἴνου καὶ κρεῶν μὴ παντῇ ἀπέχου. οὐ γάρ ἐστι βδελυκτά. Ieiunijs & orationibus vacato, ſeu operam dato, ſed non immodicè, immoderatè aut nimium, ne teipſum deijcias aut deſtruas. à vino & carnibus non penitus abſtineto, neque enim abominabilia ſunt. Et addit teſtimonia, quia, inquit, Scriptura dicit: Bona terræ comedetis, & carnem vt olera manducabitis. Item: Vinum lætificat cor hominis, oleum exhilarat, & panis confirmat. Sed hæc ſumenda ſunt, inquit, μεμετρημένως καὶ εὐτάκτως, ὡς θεοῦ χορηγοῦντος, moderatè & ſobriè, tanquam Deo ea ſubminiſtrante, quis enim ſine ipſo vel edit vel bibit, quicquid bonum, quicquid egregium eſt ipſius eſt. Et non multò poſt ſubiungit: Quicunque dicit aliquid παρὰ τὰ διατεταγμένα, præter ea, quæ mandata ſunt, etiamſi fide dignus ſit, etiamſi ieiunet, etiamſi virginitatem ſeruet, etiamſi prophetet, & ſigna faciat, lupus tibi habeatur ſub ouis pelle ouium exitium machinans.

Ignatius de cibis. Et in Epiſtola ad Philadelphenſes: Si quis in reliquis rectè ſentiat, τινὰ δὲ τῶν βρωμάτων, ex cibis autem quoſdam, vocet abominabiles, ille ὄφιν inhabitatorem habet draconem apoſtatam. Fuerunt igitur Ignatij tempore, circa annum 110. qui à cibis quibuſdam, maximè à carne & vino ſub ſpecie religionis abſtinuerunt, *De lautis cibis.* & immodicis ieiunijs corpora læſerunt. Ignatius verò opponit fundamentum ex verbo Dei, omnem creaturam Dei eſſe bonam, & nihil reijciendum ſi cum gratiarum actione ſumatur. Illas verò Scripturæ ſententias præcipuè allegat, quæ docent libere poſſe ſumi etiam ea, quæ in cibis bona ſeu lauta ſunt, quæ corpus exhilarant, roborant, confirmant & lætificant, ſi ſobriè & moderatè hoc fiat. Oſtendit etiam fuiſſe tunc quoſdam, qui in vſitatis ieiunijs voluerint ſibi autoritatem conciliare ſtabiliendi ea quæ à Domino mandata non ſunt.

Memorabilis prætetea hiſtoria extat apud Euſebium, lib. 5. cap. 3. quam ex Epiſtola Eccleſiarum Galliæ deſcripſit. Vnde colligitur, traditionem illam de ieiunio in pane & aqua, & exemplum Eſſæorum, de quibus paulò antè diximus, *Eſſaica & traditiones in Eccleſiâ.* cœpiſſe etiam in Eccleſiam irrepere, non quidem ea opinione, quaſi reliqui cibi vel à diabolo eſſent, vel per ſe abominabiles, ſed δι᾽ ἄσκησιν, ſicut apocryphi canones loquuntur, hoc eſt, quòd exiſtimarunt, ſe tali abſtinentia certorum ciborum peculiarem cultum diuinum exercere. Ita autem Euſebius hiſtoriam illam deſcribit: Cùm Alcibiades vnus ex numero Martyrum (πάνυ αὐχμηρὸς βιοῦντες) admodum ſqualidè, ſordidè, aridè, *Alcibiadis abſtinentia ab Attalo reprehenſa.* ſeu vili cibo vitam inſtituiſſet, & ante illud tempus nihil omninò aliud quàm ſolum panem, & aquam in cibum & potum ſumpſiſſet, ac conaretur etiam in carcere eodem modo vitam degere, Attalo (qui ſicut cap. 1. Galli in Epiſtola dicit iudicabatur columna & firmamentum Eccleſiarũ eſſe) poſt primum agona in amphitheatro confectum, reuelatum eſt, Alcibiadem (μὴ καλῶς) non benè ſeu rectè facere, quòd creaturis Dei non vteretur, & inde alijs (τύπον) exemplar ſcandali relinqueret. Alcibiades verò ita perſuaſus, *Cibi abſq; delectu.* πάντων ἀδεῶς μετελάμβανε, libere, promiſcuè, ſine diſcrimine, abſque delectu & ſine prohibitione (hæc omnia enim ſignificat ἀδεῶς) omne genus ciborum capeſſebat & Deo gratias agebat. Et additur hoc Epiphonema: Non enim ἀνεπίσκεπτοι viſitatione gratiæ diuinæ deſtituti erant, ſed Spiritus ſanctus erat ipſis σύμβουλος, conſiliarius, cõſultor, ſeu dator conſilij. Hæc Euſebius ex Epiſtola martyrum, vnde manifeſtè apparet, quoſdam tunc circa annum Domini 170. ἄσκησιν, hoc eſt, exercitium cultus diuini poſuiſſe in dura ſeu auſtera vita, vel cibis vilioribus, & opinione cultus abſtinuiſſe à cibis melioribus. Quia vero inter reliqua miracula, etiam Prophetiæ donum tunc adhuc in Eccleſia durabat, ſicut Euſebius illo in loco indicat, reſponſo Spiritus ſancti, ex loco 1. Timot. 4. opinio illa reiecta & refutata fuit. Et Alcibiades ſententiam Scripturæ edoctus, poſtea ſine diſcrimine & delectu quibuſuis cibis cum gratiarum actione vſus fuit. Et Epiphonema Epiſtolæ dicit, peculiare beneficium Dei fuiſſe, quòd Eccleſia in illo errore non fuit relicta, ſed à Spiritu ſancto edocta de libertate Chriſtiana in quibuſuis cibis.

Hoc valde illuſtre teſtimonium eſt. Conſideretur autem, quomodo Pontificij illud eludere conentur: *Eluſiones Pontificiorum.* Quidam dicunt, Alcibiadem abſtinuiſſe à reliquis cibis ea opinione, quaſi abominabiles eſſent, & hanc opinionem fuiſſe damnatam, vt is ſit ſenſus huius hiſtoriæ, ſicut canon Clementis dicit: Si quis non propter ἄσκησιν exercitium cultus, ſed propter abominationem abſtinet à carnibus & ſimilibus cibis, communione priuetur. Sed hiſtoria Alcibiadis non dicit,

ipſum

ipſum poſtea alia opinione; ſcilicet propter ἄσκησιν à certis cibis abſtinuiſſe, ſed diſertè dicit, ipſum poſtea ſine diſcrimine & delectu quibuſuis cibis cum gratiarum actione vſum, & nihilominus cultum diuinum exercuiſſe. *Ruffini verſio.* Alij opponunt, quod in eadem Epiſtola Biblis martyr, ex Ruffini verſione dicit: Vehementer erratis, quòd putatis infantium viſceribus veſci Chriſtianos, qui ne irrationalium quidem animalium carnibus veſcuntur. Sed textus non loquitur de carnibus, ſed de ſanguine, verba enim ita habẽt in Epiſtola Martyrũ, οἷς μηδὲ ἀλόγων ζώων αἷμα φαγεῖν ἐξόν, quibus ne irrationalium quidem animantium ſanguinem comedere fas eſt. Reſpiciunt enim ad decretum Apoſtolorum, Actorum 15. cuius obſeruatio tum adhuc hæſit in Eccleſia. Adeo itaque veris antiquitatis exemplis Pontificiorum ſententia de ieiunijs non eſt conſentanea, vt ad ea eludenda cogantur quæuis ſophiſmata conquirere, ſed fruſtra & nequicquam, adeo manifeſta eſt veritas.

Huc pertinet etiam locus Irenæi apud Euſebium lib. 5. cap. 24. Cùm enim Victor Romanus Pontifex, in Eccleſias Aſiaticas propter diſſimilem obſeruationem feſti Paſchatis, tanquam non orthodoxas acriter inueheretur, & eas à communione excludere conaretur: Irenæus ſcribit, non de die Paſchatis ſolum, ſed etiam de ieiunij ratione & modo, iſtam controuerſiam conſtitutam eſſe. *Nota de quadrageſima ex Irenæo.* Ergo de ieiunio Paſchali, quod nũc quadrageſimale vocatur, voluerunt tunc quidam cum Romano Epiſcopo leges ferre, opinione neceſſitatis ſub pœna excommunicationis, quando, quot diebus, quamdiu, & quomodo ieiunandum eſſet: Sed Irenæus reſpondit, liberas & diſſimiles eſſe illas obſeruationes, ad quarum ſimilitudinem Eccleſiæ non ſint adigendæ, nec propter diſſimilitudinem, quaſi in fide ἑτερόδοξοι damnandæ. Et rationes adducit grauiſſimas, quia conſuetudines illæ non ex mandato Domini, vel ex præſcripto Apoſtolorum, ſed ex Idiotiſmo ortæ ſint, quibus viri Apoſtolici noluerunt obligari opinione neceſſitatis: Et talem liberam diſſimilitudinem rituum in Adiaphoris, non tantùm non rumpere, ſed magis commendare & ſtabilire vnitatem & veritatem fidei, quod ſcilicet fides & regnum Dei non conſiſtat in cibo & potu & ſimilibus externis ritibus, ſicut paulò ante ſententiam Irenæi ex ipſis verbis expoſuimus. Ita ergo primis illis temporibus, ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ieiunijs moueri quidem cœperunt, ſed graui autoritate repreſſæ & refutatæ fuerunt, quæ hiſtoriæ ideo diligentius obſeruandæ ſunt, poſterioribus enim temporibus leges & opiniones illæ de ieiunijs tanquam Apoſtolicæ, ſub ſpecie magnæ religionis recipi, probari, & magnis encomijs commendari cœperunt. In qua iudiciorum diuerſitate optima eſt Tertulliani regula: Quòd primum verum, adulterinum verò quodcunque poſterius.

QVOMODO ABSTINENTIA AC prohibitio vini & carnium in Tatiano & Seuero damnata ſit.

IN hiſtoria Eccleſiaſtica vtiliter hoc obſeruari poteſt, quòd opiniones quædam ſuperſtitioſæ & minus ſanæ, ſæpius ab hominibus non malis primùm ſparſæ & vſurpatæ, atque in illis aliquandiu toleratæ fuerunt. Poſtea verò quando illæ ipſæ opiniones craſſius proponi, & rigidius defendi cœperunt, tanquam hæreticæ damnatæ fuerunt. Ita ſententiæ quædam de libero arbitrio minus commodæ & ſanæ, à patribus ante vſurpatæ, & in illis toleratæ, poſtea in Pelagio damnatæ fuerunt. Eodem modo quod in therapeutis Philonis non toleratum tantùm, verùm etiam laudatum fuerat, poſtea in Encratitis & Seuerianis, craſſius illud tradentibus & defendentibus, damnatum fuit. Suprà enim diximus, therapeutas Philonis ſub titulo & nomine ἐγκρατείας continentiæ vel abſtinentiæ, penitus abſtinuiſſe à carnibus, à vino. Ex Tatiani veterò ſchola, poſtea circiter annum Domini 170. progreſſi fuerunt, qui ſe appellauerunt ἐγκρατεῖς, ſicut Irenæus apud Euſebium loquitur. Vel ἐγκρατίτας, ſicut Epiphanius loquitur. *Tatiani.* *Encratitæ.* Illi iuxta Irenæi deſcriptionem, τὴν ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, abſtinentiam à carnibus animantium introduxerunt. Atqui ex Apocryphis & ex Alcibiadis hiſtoria oſtendimus, abſtinentiam illam etiam ante ab alijs vſurpatam fuiſſe, Epiphanius dicit, ἐμψυχοφαγίαν ἀπαγορεύουσι, animantiũ manducationem interdicunt ſeu prohibent. Et de Seuerianis idem dicit: οἴνου παντελῶς ἀπέχονται; A vino omnino abſtinent. Sed vtrumque etiam Philonis θεραπευταὶ fecerunt, qui de vini abſtinentia hanc reddiderunt rationem, quia vinum ſit pharmacum ἀφροσύνης, dementiæ. *Cauſa abſtinentiæ à vino.* Eandem verò rationem Encratitæ etiam & Seueriani: ſed craſſius, propoſuerũt. Vinum ſcilicet θολοῦν, turbare mentem hominis, & iam ad libidines, iam ad iram, iam ad inſaniam excitare, atq; hoc probarunt exemplis Noe, Loth, &c. Dixerunt autem inde hoc fieri, quia ſerpens ſeu diabolus terræ commixtus vitem produxerit, & venenum illud draconis in vino ita turbare mentem, atque ideo vinum eſſe diabolicum, ac propterea vtentes vino eſſe ἀνόμους καὶ ἁμαρτωλούς, peccatores & præuaricatores. Et ſanè ſi vinum per ſe eſſet cauſa dementiæ, & carnes cauſa prauæ concupiſcentiæ, omninò ſequeretur non eſſe bonas Dei creaturas. Sed Epiphanius rectè reſpondet, non vini, ſed intemperantiæ culpam eſſe, quæ in alijs etiam rebus rectè prohibeatur.

Therapeutæ Philonis & alij dixerunt, à carnibus ideo abſtinendum, quia prauas concupiſcentias prouocent & inflamment. *Abſtinentia carniũ cauſa.* Quia verò prauas illas concupiſcentias prouocare & augere peccatum eſt: Encratitæ rationem illam craſſius aliquanto expoſuerunt, dixerunt enim, ſicut Epiphanius ſcribit, βδελύττεσθαι καὶ ἀπαγορεύειν, abominari & prohibere manducationem animantium, κατὰ φόβον καὶ ἴνδαλμα propter metum & imaginationem quaſi ſpectrum, ne damnarentur ob perceptionem carnium animantium. Ita ſuperſtitioſæ illæ opiniones, quando in errores nimium craſſos eruperunt, tanquam hæreſes damnatæ ſunt. Et hoc quidem modo aliquantum *Nota.* repreſſæ fuerunt ſuperſtitiones, ſed tamen ex illis alio prætextu, alia ſpecie & opinione ſemper aliquid etiá poſtea adhæſit: Eſum enim carnium tempore ieiunij, poſtea etiam prohibuerunt ex hoc capite, quòd vitioſas concupiſcentias prouocet & inflammet, quod cùm peccatum ſit, ideo dixerunt pœnam damnationis incurrere eos,

qui prohibitis temporibus carnibus etiam moderatè veſcerentur. Et Carthuſienſiũ regula eſum carnium per totam vitã, ſub pœna æternæ damnationis prohibet. Hoc certè eſt illud ipſum ἰνδάλμα, imaginarium illud ſpectrum, metus dãnationis propter eſum carnium, ſicut Encratitarũ opinio apud Epiphanium deſcribitur. Ita quod in Encratitis damnator, hoc in alijs laudator, modò aliam ſpeciem induat. Epiphanius qui ipſe alibi prohibitionem carnium laudat, hoc loco dicit Tatianum interdixiſſe eſum carnium οὐχ ἕνεκεν ἐγκρατείας, non continentiæ, temperantiæ, aut moderationis cauſa, cùm ipſe ſcribat, quòd Tatiani vocarint ſe ἐγκρατίτας, quódque toto ſuo inſtituto ἐγκράτειαν prędicarunt, adeò vt ne in myſterijs quidem vino voluerint vti, ſed aqua, vnde dicti fuerunt ὑδροπαραστάται, ſed temperantiam & ſubiectatem, quam Scriptura præcipit, exiſtimarunt ſitam eſſe in prohibitione vini & carnium, & non aliter poſſe præſtari niſi per abſtinentiam à vino & carnibus. Debuiſſet igitur Epiphanius de carnibus dicare, ſicut de vino dixerat. Non in carnibus, ſed in temperantia vitium eſſe, & in eſu carnium, ſicut in alijs etiam cibis, adhibendam eſſe temperantiam, atque hoc modo moderatè veſci carnibus non eſſe peccatũ. Sed errores non rectè poſſunt refutari ab illis, qui aliquaex parte in eodem luto hærent. Clemẽs lib. 3. ſtromatum dicit, librum à Tatiano fuiſſe compoſitum hoc titulo: De perfectione ſecundum Saluatorem. Vnde colligi poteſt, quòd opinione perfectionis abſtinentiam à vino & carnibus indixerit. Et tales hiſtoricæ obſeruationes de multis rebus commonefactiones præbent.

Carthuſienſes. *Epiphanius.* *Clemens.*

QVÆ FVERINT LEGES ILLÆ IEiuniorum, quas hiſtoria à Montano hæretico latas, & ab Eccleſia illius temporis reiectas fuiſſe referunt.

IN hoc Hiſtorici conſentiunt, non diu poſt Tatianum cœpiſſe Montanum phanatica ſua dogmata, ſub prætextu nouæ Prophetiæ, quam fingebat Paracleti reuelationem eſſe, ſpargere. Inter errores verò, & damnata Montani dogmata, vnum etiam caput de ieiunijs fuiſſe inter omnes conuenit. Qualis verò fuerit Montaniſtarum de ieiunijs opinio, quæ iudicio Eccleſiæ catholicæ exploſa, & tunc damnata fuit, non ſatis perſpicuè & diligenter, ab illis, qui catalogos hæreticorum deſcripſerunt, annotatum eſt: Multos quidem illis temporibus ſcripſiſſe refutationes dogmatum Montani, Euſebius lib. 5. ca. 15. & 16. notatis ipſorum nominibus, teſtatur: ſed eorũ Scripta ad noſtra tempora non peruenerunt. Ex Apollonij verò confutationibus verba quædam Euſebius lib. 5. cap. 17. deſcribit, in quibus ieiuniorum Montanicorum mentio fit, ſed valdè paucis verbis: Hic eſt, inquit, nouitius ille Doctor, ὁ νηστείας νομοθετήσας, qui de ieiunijs leges tulit, ſeu potius, qui ieiunia certis legibus determinauit, definiuit vel ordinauit, hoc enim verba propriè ſignificant. Atque inde reliqui etiam hiſtorici dicunt, Montanum feciſſe leges de ieiunijs, quas primitiua illa Eccleſia reiecerit & damnarit, quæ verò & quales iſtæ Montani leges fuerint, nemo fermè certò explicat. Idque inde factum eſt, quod ea poſterioribus plerią; vel eaſdẽ, vel ſimiles de ieiunijs leges ampleai ſunt

Montanus. *Apollonius.* *Leges ieiuniorum.*

quomodo igitur in Montano illud refutarent, quod ipſi amplectebantur? Ita Epiphanius, qui ipſe leges de temporib. ieiuniorum & de ciborũ delectu amplectitur, nec rectè recitat, nec refutat Montaniſtarũ leges de ieiunijs, ſed affingit ipſis hanc opinionem ἀπέχεσθαι τῶν βρωμάτων παραγγέλλουσι, οὐχ ἕνεκεν πολιτείας προστιθέμενοι, οὐχ ἕνεκεν ἀρετῆς μείζονος, καὶ βραβείων, καὶ στεφάνων, ἀλλὰ βδελυκτὰ τὰ ὑπὸ κυρίου γεγενημένα ἡγούμενοι, hoc eſt, præcipiunt abſtinere à cibis, non diſciplinæ gratia exhortantes, non maioris virtutis gratia, non præmiorum & coronarum gratia, ſed quod ea, quæ à Domino facta ſunt, abominabilia iudicent. Ita Epiphanius. Sed ex vetuſtiſſimis nemo illam opinionem Montano tribuit, & quia paulo antè opinio illa in Tatiano publicè damnata fuerat, Montanus ſine dubio dogmate ſuo de ieiunijs, non blaſphemam & damnatam hanc, ſed aliam plauſibiliorem ſpeciem circumdedit, maximè cùm fingeret ſe ea Paracleti reuelatione ad meliorem & perfectiorem Eccleſię diſciplinam dogmata ſua proferre. Et ipſe Epiphanius tribuit Montano hoc teſtimonium, quod totam Scripturam, vetus & nouum Teſtamentum receperit, Ergo non docuit cibos à Deo creatos abominabiles eſſe, hoc enim eſt contra doctrinam noui Teſtamenti.

Epiphanius errorẽ Montani non rectè deſcribit.

Theodoretus dicit, Montanum introduxiſſe νηστείας καινὰς παρὰ τὸ τῆς ἐκκλησίας ἔθος, noua ieiunia præter Eccleſiæ morem & conſuetudinem, ſed quæ aut qualia illa fuerint, non explicat.

Quales verò fuerint Montani leges de ieiunio, inde aliquo modo colligi poteſt, quod apud Euſebium lib. 5. ca. 3. Gallicæ Eccleſiæ, cùm ad Aſiaticas de Montani erroribus ſcriberent, hiſtoriam de Alcibiadis abſtinentia ab Attalo reprehenſa, Epiſtolæ illi inſeruerunt, quódque literas illas Irenæo, qui de tempore ieiunij contra Victorem diſputauit, perferendas tradiderunt. Vnde non obſcurè conijcere licet, de tempore ieiunij, & de diſcrimine ſeu delectu ciborum, Montanum leges tuliſſe.

Montani leges quales.

Sed quia coniecturis in re tanta non eſt fidendum, age producamus teſtem, qui & rectiſſimè intellexit, & omnium certiſſimè teſtari poterit, quæ & quales fuerint Montani leges de ieiunijs, quas Eccleſia tunc reiecit & damnauit. Tertullianum enim ad Montani partes defeciſſe, & eas contra Eccleſiam publicis Scriptis defendiſſe conſtat.

Tertullianus Montaniſta.

Et Hieronymus teſtatur ipſum ſpecialiter cõtra Eccleſiam inter cætera texuiſſe volumen de ieiunijs, quod in prioribus Tertulliani editionibus deſideratum fuit, ſed in Lutetiana editione additũ iam extat, & ita conſcriptum eſt, vt multis verbis explicet, & quæ fuerint Montani leges de ieiunijs, & quibus argumentis Montaniſtæ leges ſuas de ieiunijs contra Eccleſiã defenderint. Et viciſſim ex quibus fundamentis Eccleſia iſtas Montaniſtarũ leges improbarit & refutarit. Atq; ex hoc teſtimonio, quod de hac cõtrouerſia certiſſimum, atq; omni exceptione maius eſt, rectè & manifeſtè agnoſcemus, quæ fuerint Montani leges de ieiunijs, ab Eccleſia tunc reprobatæ & damnatæ. Apparebit etiam inde, qua fide Epiphanius Montani errorem de ieiunijs deſcripſerit, & quomodo ſequens ætas ad leges illas ieiuniorum in Montano antea damnatas, prætextu

& adul.

Digitized by Google

& adulteratione diſciplinæ relapſa ſit. Atq; propter hanc cauſam ſingulare beneficium Dei eſſe iudico, quòd ſcriptum illud Tertulliani de ieiunijs denuo in lucem prodijt. Inde enim iudicare poſſumus, quales & vnde ſint traditiones illæ de ieiunijs, quæ apud plerósque etiam Patres iactãtur. Sed præcipua capita ad hanc controuerſiam pertinẽtia ex libro illo Tertulliani deſcribemus, & quidem ipſis Tertulliani verbis.

EX TERTVLLIANI LIBRO de Ieiunijs.

SCribit igitur Tertullianus de ieiunio adorſus Phyſicos, hoc eſt, ſicut Hieronymus dicit, contra Eccleſiam, ſe enim Montaniſtas vocabant ſpirituales, reliquos vero animales. Et in exordio dicit, ſe contra illos ſcribere, qui paracleto Montani controuerſiam faciebant, & nouam eius prophetiam recuſabant. Quid autem Eccleſia in Mõtaniſtarum legibus de ieiunio reprehenderit, ita exponit Tertullianus. Arguunt nos, inquit, quòd ieiunia propria cuſtodiamus, quòd ſtationes plerunque in veſperam producamus, quòd etiam xerophagias obſeruamus, ſiccantes cibum ab omni carne & omni ſitulentia, & vuidioribus quibuſq; pomis, nec quid vinoſitatis vel edamus vel potemus, lauacri quoq; abſtinentiam congruentem arido victui ſeruemus. Nouitatem igitur obiectant, de cuius illicito præſcribant. Si humana præſumptio eſt, hæreſin iudicandam: Si ſpiritualis indictio eſt, Pſeudoprophetiã prononciandam. Hæc igitur Catholici in Montanorum ieiunijs referente Tertulliano reprehenderunt. Poſtea exponit etiã, quæ fuerit tunc doctrina & ſententia Eccleſiæ de ieiunio. In Euangelio illos dies, inquit, ieiunijs determinatos putant, in quibus oblatus eſt ſponſus, ſcilicet in hebdomada ante Paſcha, & hos eſſe iam ſolos legitimos Chriſtianorum, abolitis legalibus vetuſtatibus. Itaque de cætero indifferenter ieiunandum ex arbitrio, non ex imperio nouæ diſciplinæ, pro tẽporibus & cauſis cuiuſq;, ſic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullum aliud imponentes iugum certorum, & in cõmune obeundorum ieiuniorum, & proinde nec ſtationum, quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant, quartæ feriæ & ſextæ, paſſiuè tamen currant, non ſub lege præcepti, neque vltra ſupremum diei, quando & orationes ferè hora nona concludant, &c. Tertiò, recitat etiam, quæ argumenta, & ex quibus fundamentis, Eccleſia tunc Montaniſtis oppoſuerit, xerophagias dicunt nouum affectati officij nomen, & proximum ethnicæ ſuperſtitioni, quales caſtimoniæ Apim & Iſidem & magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant, cùm fides in Chriſto libera, ne Iudaicæ quidem legi abſtinentiam quorundam ciborum debeat, ſemel in totum macellum ab Apoſtolo admiſſa, de teſtatore eorum, qui iubeant cibis abſtinere à Deo conditis, & ideo nos Montaniſtas, ita nunc prænotatus. Sic & cum Galatis nos quoque percuti aiunt, obſeruatores dierum, menſium, & annorum. Iocula ntur interea & Eſaiam pronunciaſſe, non abſtinentiam cibi, ſed opera iuſtitiæ Dominum elegiſſe. Et ipſum Dominũ in Euangelio ad omnem circa victus ſcrupuloſitatem compendio reſpondiſſe: Non his coinquinari hominem, quæ in os inferuntur, ſed quæ ex ore proferuntur, cùm & ipſe Dominus manducaret & biberet, vſq; in notationem. Ecce homo vorator & potator. Sic & Apoſtolum dicere, quòd eſca nos Deo non commendet, neque abundantes ſi edamus, neque deficientes ſi non edamus. His addunt ſuperuacua, nec adeo neceſſaria exiſtimanda dilati vel diminuti cibi officia præponente Deo iuſtitiæ opera. Diligēdum eſſe Deum & proximum, in his enim duobus præceptis totam legem pendere & Prophetas, non in inteſtinorum noſtrorum inanitate. His verbis Tertullianus deſcribit argumenta & fundamenta Eccleſiaſticorum contra Montaniſtas.

Montaniſta de ieiunio quomodo.

Quid tũc Eccleſia de ieiunio.

Fundamẽta Eccleſia contra Montaniſtas.

Quartò, texit Tertullianus Apologiam Montanici dogmatis, vbi opiniones ipſorum de ieiunio multis verbis deſcribit. Nos capita tantùm ipſius Tertulliani verbis excerpemus, reliqua in ipſo Tertulliano, qui volet leget. Affirmare igitur, inquit, nos Montaniſtę debemus, quantum inanitas iſta inteſtinorum apud Deum valeat, & ante omnia oſtendendum, vnde ratio ipſa proceſſerit hoc modo promerendi Deum, tunc enim agnoſcetur obſeruationis neceſſitas. Et diſputat mandatum ieiunij fuiſſe, quod Adamo in Paradiſo datum fuit, Non comedes de arbore ſcientiæ, &c.

Montani phraſes de ieiunio.

Promereri Deum.
Neceſſitas Adam.

Atque ita Deum oſtendiſſe, cibum pro veneno deputandum, & antidotum famem ſumendam, per quam mortis cauſa purgetur. Item, cùm Deus ieiunium mandet, & animum conquaſſatum (vtique cibi anguſtijs) ſacrificium appellet, ergo interdicto cibo & obſeruato eo præcepto, primordiale delictum expiatur, vt homo per eandem materiam cauſa ſatis Deo faciat per quam offenderat, hoc eſt, per cibi interdictionem, atque ita ſalutem æmulo modo redaccenderet inedia, ſicut extinxerat ſagina. Item, primordiale delictum maioris abſtinentiæ operatione expiandum eſt. Et introducens exempla Moſis & Heliæ addit: Tanta eſt circumſcripti victus prærogatiua, vt Deum præſtet homini contubernalem parem pari, quia ſcilicet iuxta Scripturam Deus non edit. Item, Ieiunium, inquit, iratum Deum homini reconciliat, vt Samuel oſtendit, in Maſpha. Per inediam Niniue de exitio prædicata liberatur. Dicit etiam ad exorandam iram Dei, ad eliminanda peccata, ad impetrandam tutelam Dei, & gratiam, neceſſaria eſſe ieiunia. Item, non modò periculorum auerſionem & delictorum obliterationem, ſed & ſacramentorum agnitionem ieiunia de Deo merentur, vt in Daniele. Dicit etiam Chriſtum in deſerto, cùm quadraginta diebus ieiunaret, præſtituiſſe legem de ieiunijs tranſigendis. Et exemplo de Propheta illo, cui Deus prohibuerat, ne comederet panem in Bethel. 3. Reg. 13. vtitur ad ſtabiliendas Montani leges de ieiunio.

Purgatio mortis.

Expiatio.
Satisfactio.

Salus.

Reconciliatio.
Liberatio.
Exoratio.
Gratia.
Tutela.

Ieiunium Chriſti.

De ciborum verò delectu ita diſputat montaniſans Tertullianus. Exceptio, inquit, quorundam eduliorum portionale ieiunium eſt, & vocat interdictionem cibi. Et xerophagias conatur probare ex Daniele, quodque Dauid cinerẽ ſicut panem ederit. Vini abſtinentiam ab exemplo Samuelis, Aaronis & Nazaræorum probat.

Exceptio & interdictio quorũdam ciborum.

De ſtationibus quæ in ſerũ producantur, & de ſolenni conſtitutione ſiue lege Montani, quando, ſiue quibus diebus ſit ieiunandum, diſertis verbis dicit: Illa carere Scripturæ autoritate, ſed

Montanica ſunt ex traditione.

Digitized by Google

obſeruari ex traditione, de qua ita inquit: A quocunque inſtitutore iſta ſunt, ſiue ſpirituali ſiue tantum fideli, certè Deo currunt, hoc eſt, in honorem Dei fiunt, Ergo nō ſunt à ſpiritu diaboli.

Quod verò Eccleſiaſtici dicebant, præter ea ſolennia, quæ vel Scripturis vel traditionib. maiorū conſtituta ſunt, nihil obſeruationis amplius adijciendum ob illicitum innouationis. Ad hæc Tertullianus ita reſpondet, vt oſtendat, quæ fuerint Eccleſiæ veræ primitiuæ ieiunia, & quæ poſtea ac quomodo acceſſerint.

Nota. Certè, inquit, vos præter Paſcha, ieiunantes citra illos dies, quibus oblatus eſt ſponſus, etiam ſtationum (ſcilicet quartæ & ſextæ feriæ) ſemiieiunia (ſcilicet quia ſine ciborum delectu, & tantùm vſque ad horam nonam) interponentes, interdū etiam pane & aqua victitantes, vt cuique viſum eſt. Et reſpondetis quidem ex arbitrio hæc agi, non ex imperio. Mouiſtis igitur gradum excedendo traditionem maiorum, cùm, quæ non ſunt conſtituta obitis.

Indicebātur ieiunia. Si hoc veſtro arbitrio permittitis, cur non idem Paracleti, ſcilicet Montani, imperio datis? Certè, inquit, Epiſcopi ſæpe vniuerſæ plebi mandare aſſolent ieiunia, ex aliqua ſolicitudinis Eccleſiaſticæ cauſa imminentiū, ſiue Eccleſiaſticarum tentationum, ſiue mundalium plagarū, quare ergo nō Paracletus ταπεινοφρονησιν indicaret, & talem diſciplinam mandaret.

Ad argumenta Eccleſiaſticorū ita reſpondet:

Galat. 1. Paulus ad Galatas diſputat contra veteres legales ſolennitates: Sed Montani diſputationes non ſunt vetera illa, ſed noua ſolennia. Ad locum 1.

1. Tim. 4. Tim. 4. ita reſpondet: Paulus damnat hæreticos perpetuam abſtinentiā præcepturos, ad deſtruenda & deſpicienda opera Creatoris, quales fuerūt Martion & Tatianus. Sed quantula, inquit, apud

Tempora ieiuniorū Montani. nos eſt interdictio ciborum? Duas in anno hebdomadas xerophagiarum, nec totas exceptis ſcilicet Sabbatis & Dominicis, offerimus Deo, abſtinentes ab eis, quæ non reijcimus, ſed differimus, Paulus verò accuſat illos caſtigatores, & interdictores victus, qui non ex officio in honorem Dei, ſed ex faſtidio in conuitium Creatoris abſtinebant.

Ethnicorū abſtinentia. In fine Ethnicorum exempla introducit. Omnem, inquit, ταπεινοφρονησιν etiam ethnici agnoſcunt; cùm ſtupet cœlum & aret annus nudipedalia denunciantes, Magiſtratus purpuras ponūt, faſces retrò auertunt, precem indigetant, hoſtiā inſtaurant. Alibi verò annuo ritu ſaccis velati & cinere conſperſi, idolis ſuis inuidiam ſupplicem obijciunt, balnea & tabernæ in nonā vſque clauduntur. Et ex xerophagijs Iſidis & Cibeles dicit Montanica probari. Si enim illi idolis hoc faciūt, cur non potius nos Deo hoc faceremus? cùm & Iudæi hodierni vſq; ad ortum ſtellarum ieiunia ſua producant.

Nota. In toto verò Scripto & præcipuè in fine, illos, qui Montani leges de ieiunijs nolebant recipere, acriter criminatur, quòd temperantiam, humilitatem & ieiunia oderint, gulæ & commeſſationibus dediti, & omnia Scripturæ dicta de crapula & ebrietate contra illos torquet, eodem prorſus modo, ſicut Pontificij nūc faciunt, Deus inquit, cibi venter eſt, pulmo Templum, aqualiculus altare, ſacerdos cocus, ſpiritus nidor, condimenta chariſmata, & victus prophetia. Item: apud te charitas in cacabis feruet, fides in culinis calet, ſpes in ferculis iacet, &c. Macies, inquit, non diſplicet nobis, neque enim ad pondus Deus carnem tribuit, ſicut nec ſpiritum ad menſuram, facilius verò per anguſtam ſalutis ianuam introibit caro exilior, & ita reſuſcitabitur caro leuior. *Nota.*

Hæc ipſis Tertulliani verbis adſcripſi, ne quis fingi aliquid criminetur. Et Lector etiam nō admonitus animaduertit præcipua capita hiſtoriæ de ieiunio, & hiſce notationibus comprehendi clarius & certius, quàm in omnibus fermè alijs hiſtoricis.

Primò enim manifeſtiſſimè hinc patet, falſam eſſe illam deſcriptionem erroris Montani de ieiunio, quam Epiphanius, ſicut ſuprà notauimus, Montano tribuit. *Epiphanius malâ fide, &c.* Tertullianus enim Montaniſta diſertè hoc negat, & contrariū prorſus profitetur, Montanum ſcilicet interdixiſſe quoſdam cibos non perpetuò ſeu in vniuerſum, ſed certis tantùm tēporibus, non quòd cibos illos reijciendos aut abominabiles iudicarit, ſicut Tatianus, ſed diſciplinæ, maioris virtutis & præmiorū gratia. Et ex hac collatione manifeſtum eſt, veteres & præcipuè Epiphaniū, deſcriptiones hæreſeon accommodaſſe & intellexiſſe ſecundū præconceptas ſuas opiniones. Quia enim Epiphanius, ſicut poſtea oſtendemus, leges de temporibus ieiunij, & de ciborum prohibitione ipſe probauit & vrſit, ideo nec potuit nec voluit Montani leges, ſicut primitiua Eccleſia fecerat, inter hæreſes referre, ſed aliud ipſi tribuit, & affingit, quod Montanus expreſsè negat. Illud verò quod Montanus reuera ſenſit, quódque verus Eccleſia in ipſo dānauit, Epiphanius tanquam verum laudat & probat, ſicut collatio deſcriptionis Montaniſmi, quæ extat apud Tertullianum & Epiphanium, manifeſtè oſtendit. Et hæc certè non eſt bona fides, debuiſſet enim Epiphanius veteris Eccleſiæ hiſtoriam, quid illa in Montano damnaſſet, bona fide deſcribere, non ſuas opiniones ſubſtituere. Et hoc diligenter obſeruandum eſt, vt ſciamus, quantum huiuſmodi ſcriptoribus tribuere debeamus, & ſequentia oſtendent, quantum Eccleſiæ nocuerint illi, qui iudicia veteris ſeu primitiuæ Eccleſiæ non bona fide deſcripſerunt, ſed ad præconceptas ſuas opiniones inflexerunt. Inde enim factum eſt, quòd ij, qui poſtea Montanum ſtrenuè damnabant, Montani tamen ſententiam amplecterentur & ſequerentur, ſicut mox oſtendemus.

Secundò ex hac etiam Tertulliani deſcriptione rectè colligitur, quæ fuerit veteris ſeu primitiuæ Eccleſiæ, vſque ad Tertulliani tempora per annos fermè ducentos de ieiunio, doctrina & ſententia, Apoſtolos ſcilicet docuiſſe, *Eccleſia de tēporibus ieiunij.* eſſe ieiunandum, ſed non impoſuiſſe iugum, quod ad tempus attinet, certorum & in commune ex imperio ſeu mandato obeundorum ieiuniorum: ſed illud reliquiſſe Eccleſiæ & fidelium arbitrio, vt pro temporibus & cauſis, vel Epiſcopi indicerent, vel priuati ſuſciperent ieiunia, non ex imperio, nec ſub Lege præcepti, ſed indifferenter ex arbitrio. His enim verbis Tertullianus Eccleſiæ ſententiam Montaniſtis tunc oppoſitam deſcribit, oſtendit etiam, primitiuam Eccleſiam ieiunia non conſtituiſſe in diſcrimine ſeu delectu ciborum. Imò interdictionem ſeu exceptionem certorum eduliorum *De ciborū delectu.*

tempore

tempore ieiunij, Eccleſia tunc tanquam hæreſin damnaſſe, & libertatem ciborum, quoad conſcientiam, etiam tempore ieiunij, magno zelo defendiſſe. Hoc etiam vetus Eccleſia diligenter tradidit, ſicut verba Tertulliani docent, ſuum quidem locum tribuendum eſſe ieiunio, ſed ſpirituales cultus ſeu exercitia iuſtitiæ & dilectionis, longè anteferenda eſſe corporalibus ieiuniorum exercitijs. Et ipſum opus operatum ieiunij, ſeu, vt Tertullianus loquitur, inanitatem inteſtinorum, per ſe non eſſe cultum Dei, niſi ſcilicet ad veros & pios fines in Scriptura monſtratos, referatur. Libertatem igitur, ſine opinione neceſſitatis, in ieiunijs verus Eccleſia & vſurpauit & defendit, quò ad tempus & quò ad cibos, quibus ſcilicet diebus, & quando ſit ieiunãdum, & quibus cibis ſit vtendum. Tertiò, colligitur etiam ex hac Tertulliani narratione, quæ obſeruationes ieiuniorum receptæ & vſitatæ fuerint in primitiua Eccleſia, Paſchale ſcilicet ieiunium, circa illos dies, quando ablatus eſt ſponſus, quaſi ſolenne, ex more maiorum receptum & vſitatum tunc in Eccleſia fuiſſe. Quòd verò in illo etiam Paſchali ieiunio diuerſæ & liberæ fuerint obſeruationes, antea ex Irenæo oſtendimus. Et hoc forſan ſibi volunt Tertulliani verba, vbi dicit: Circa illos dies quibus ſponſus ablatus eſt ieiunari, hoc eſt, quod iuxta Irenæi narrationem quidam ieiunarint, non tantùm duos illos dies, quando per crucifixionem ſponſus à diſcipulis ablatus eſt, & altero in ſepulchro quieuit, ſed plures etiam dies ante Paſcha.

Opus operatum ieiunij.

Libertas.

Quæ ieiunia tunc in Eccleſia.

Deinde oſtendit locus ille Tertulliani, Eccleſiam præter traditionem, conſtitutionem & morem maiorum, ita enim Tertullianus loquitur, cœpiſſe tunc ieiunare, etiam quarta & ſexta feria, quando ſcilicet ad ſtationes publicarum orationum conueniebant. Sed illa ieiunia non fuiſſe ab Apoſtolis impoſita, ſed paſſiuè cucurriſſe, hoc eſt, indifferenter, ex arbitrio, non ex imperio diſciplinæ, nec ſub lege præcepti obſeruata fuiſſe. His enim verbis Tertullianus vtitur. Addit etiam Tertullianus de moribus Eccleſiæ catholicæ hoc: Interdum etiam pane & aqua victitatum, vt cuique viſum erat, ex arbitrio, non ex imperio. Hæc verò de ieiunio quartæ & ſextæ feriæ. Item, de ieiunio in pane & aqua, tunc noua fuiſſe in Eccleſia, Tertullianus his verbis oſtendit. Mouiſtis ergo gradum, inquit, excedendo traditionem maiorum, dũ quæ non ſunt conſtituta, obitis. Porrò oſtendit etiam, Eccleſiam circa nonam horam, quando publicè orationes concludebantur, ſolitam ieiunia ſoluere. Hæc omnia in ſequenti Patrum hiſtoria magnum habebunt vſum.

Ieiunium 4 & 6. feria.

Ieiunium in pane & aqua.

Quartò, ex hoc Tertulliani ſcripto rectè & verè colligitur, quàm νομοθεσίας ieiuniorum Eccleſia in Montano reprehenderit & damnauerit, quod ſcilicet tempora ieiuniorum etiam tunc vſitatorum ex imperio & ſub lege præcepti, opinione neceſſitatis, obſeruanda eſſe docuerit, quodque noua conſtitutione ſeu lege propria ieiunia, hoc eſt, certa ſolennia tempora præſcripſerit & mandarit, quibus diebus & quamdiu ſit ieiunandum: Tertullianus enim ſcribit, præter vſitata tunc ieiunia, duas in anno hebdomadas, exceptis ſabbatis & Dominicis ieiunandas, à Montano fuiſſe præſcriptas, ſtationes etiam ieiuniorum in ſerum ſeu veſperam producendas eſſe.

Montani leges quæ.

Deinde damnauit Eccleſia & hoc in Montano, quòd leges fecit de prohibitione, vel, ſicut Tertullianus loquitur, de exceptione & interdictione certorum eduliorum tempore ieiunij, Arguunt, inquit, Montaniſtas, quod xerophagias, hoc eſt, aridum victum obſeruant, ſiccantes cibum ab omni carne, vinoſitate, virulentia, & humidioribus fructibus, cum lauacri abſtinentia. Et hiſce obſeruationibus Montanus neceſſitatem attribuit, cùm econtrà Eccleſia doceret, indifferenter ex arbitrio, vt cuique videretur, pro temporibus & cauſis cuiuſque, non ex imperio nec ſub lege præcepti, talia obſeruanda eſſe. Hæc enim ſunt Tertulliani verba.

Prohibitio ciborum.

Neceſſitas.

Quintò, illud etiam in Tertulliani narratione vtiliter obſeruari poteſt, ex quibus Scripturæ fundamentis Eccleſia tunc leges Montanicas refutarit. Nempe, quia Apoſtoli & docuerunt & obſeruarunt pro temporibus & cauſis cuiuſq; ieiunandum, nec vllum aliud iugum impoſuerunt certorum ieiuniorum. Ideo nec ex imperio nec ſub lege præcepti mandanda eſſe ieiunia: Paulum enim damnare temporum obſeruatores. Cùm verò Montaniſtæ dicerent, legales ſeu Moſaicas temporum obſeruationes abrogatas eſſe, nouas verò poſſe inſtitui, ſi modò fiat intentione honoris & cultus diuini: Eccleſia tunc reſpondit: Præter ea quæ in Scriptura conſtituta, & in Apoſtolica Eccleſia vſitata fuerunt, nihil obſeruationis adijciendum: Nouitatem enim eſſe illicitam, quæ ſi ex humana traditione vel præſumptione oriatur, hæreſin eſſe iudicandam, ſi ſub prætextu reuelationis ſeu inſpirationis diuinæ proponatur, Pſeudoprophetiam pronunciandam. De cibis vſi fuerunt locis Scripturæ, Matth. 11. & 13. Roma. 14. 1. Cor. 10. Gal. 4. Eſa. 58.

Apoſtoli de ieiunijs.

Nouitas.

Locum verò Pauli 1. Tim. 4. Eccleſia tunc intellexit, non tantùm de Marcionitis & Tatianis, qui cibos quoſdã perpetuò ad deſpicienda opera Creatoris prohibebant, verùm etiam de Montaniſtis, qui certis temporibus cibos quoſdã prohibebant, ex imperio diſciplinæ, & in honorem Dei. Et ex Tertulliani reſponſione manifeſtè patet, Montaniſtas tunc prorſus eadem exceptione, qua nunc Pontificij vtuntur, conatos eludere locum Pauli 1. Timo. 4. de ciborum prohibitionibus, ſicut Tertulliani verba oſtendunt, id quod Lectori diligenter obſeruandum eſt.

Locus 1. Tim. 4. quomodo intelligendus.

Sextò, quas opiniones meriti Montaniſtæ ieiunijs ſuis affinxerint, non aliunde melius & certius, quàm ex Tertulliano Montaniſta cognoſcere poſſumus, quæ obſeruatio propterea vtilis eſt, oſtendit enim, ex quibus fontibus profluxerint Pontificiorum phraſes ſuprà deſcriptæ, de meritis ieiunij. Ita autem Tertullianus Montani dogmata de ieiunio contra Eccleſiam defendens loquitur, ieiunium eſſe rationem promerendi Deum. Eſſe antidotum, per quod purgetur cauſa mortis, & primordiale delictum expietur, per cibi interdictionem Deo offenſo ſatisfieri, ſalutem inedia redaccendi, & primordiale delictum maioris abſtinentiæ operatione expiari. Ieiuniũ Deum iratum homini reconciliare, de exitio liberare, iram Dei exorare, peccata eluere, impetrare tutelam & gratiam Dei. Ieiunia de Deo mereri periculorum auerſionem, & delictorum

Montaniſta de meritis ieiunij.

obliterationem, & carnem ieiunijs exhauſtam, facilius per anguſtam ſalutis ianuam introire. Quódque Dauid dixit: Spiritum contribulatum eſſe ſacrificium Deo: Hoc Tertullianus de cibi anguſtijs intelligit. Hæc omnia ſunt Tertulliani Mootaniſantis verba. Et quia inde quædam in aliorum etiam Patrum ſcripta poſtea irrepſerunt, ſi Pontificij noluerint admittere, vt ea iuxta fidei analogiam commodè interpretemur, poſſumus hinc oſtendere, ex qua ſchola emanarint, & cuius linguam imitentur, cùm Scriptura ita non loquatur.

Poſtremò, eſt & hoc obſeruandū, quibus Scripturæ locis Montaniſtæ ad ſtabiliendas ſuas de ieiunijs leges abuſi ſint: nempe de arbore, cuius vſus Adamo in Paradiſo interdictus fuit. Item Chriſtum ſuo ieiuoio præſtituiſſe legem ieiunijs. Et quæ præterea ſuprà Tertulliani verbis cōmemorata ſunt. Obſeruandum eſt & hoc, quod ex ieiunijs & ſuperſtitioſis abſtinentijs certorum ci-
Ethnica. borum apud Ethnicos & Iudęos, Montaniſtę per κακοζηλίας occaſionem arripuerunt ſuorum ieiuniorū. Et quomodo Eccleſia illud inuerterit, ſcilicet, xerophagias nouum eſſe affectati officij nomen, proximum ethnicæ ſuperſtitioni. Itē, quando Pontificij nos, qui ſuperſtitioſas ipſorum leges & opiniones de ieiunio non probamus, criminantur tanquam patronos crapulæ & ebrieta-
Sophiſtica. tis, ſciamus eandem ſophiſticā Montaniſtas contra Eccleſiam vſurpaſſe, & περιεντοφαγιῶν ſpecie leges ſuas palliaſſe. Reſpondemus autem, illud quod Auguſtinus Vrbico reſpondit: Aliud eſt corda grauare crapula & ebrietate, aliud eſt modeſtia & temperantia cuſtodita, relaxare ieiuniū, hoc eſt, crapula & ieiunium non ſunt immediatè contraria, vt eum, qui non ieiūnat, neceſſe ſit inebriari. Prandia igitur, inquit Auguſtinus, temperantiam à voracitate & ebrioſitate ventricolarū diſcernat, &c.

Hæc de Montaniſtarum ieiunijs ex Tertulliano, qui circa annum Domini 220. Montani partes defendendas ſibi ſumpſit, accuratius, retentis vbiq; ipſius verbis, explicare volui. Hæc enim obſeruatio oſtendit, quales & vnde ſumptæ ſint traditiones de ieiunijs, quas ex apocryphis ſcriptis ſuprà recenſuimus. Multa etiam ſequentium patrum dicta, ex vera hac de Montaniſmo hiſtoria, rectè dijudicari poterunt, præcipuè verò affinitas & ſimilitudo Pontificij ieiunij cum Montaniſmo, ad oculum quaſi, ex hac hiſtoria deprehenditur, & perſpicitur.

QVOMODO POST TERTVLLIANUM per aliquot annos libertas Euangelica in ieiunijs ſalua retenta fuerit, ex Origene: Et de vſu ſanguinis.

ITa ergo certamine illo Eccleſiæ contra Montaniſtas ſuperſtitioſæ leges de ieiunijs paulisper repreſſæ, & libertas Euangelij aliquandiu retenta ac defenſa fuit, ſicut oſtendit locus Origenis, Homil. 10. in Leuiticum, vbi oſtendit, quomodo verè humilietur anima, quódque verum ieiunium non conſiſtat in prohibitione ciborum, & quæ ſit libertas in obſeruatione ie-
Origenes de ieiunio. iuniorum, verba Origenis hæc ſunt: Tu ſi vis ieiunare ſecundum Chriſtum, & humiliare animam tuam, omne tibi tempus eſt aptum totius anni, imò totius vitæ tuæ dies habeto ad humiliandam animam tuam, ſi tamen didiciſti à Domino, quia mitis eſt & humilis corde, vis tibi oſtendam quale te oporteat ieiunare ieiunium? Ieiuna à malis artibus, abſtine à malis ſermonibus, contine te à malis cogitationibus, tale ieiunium Deo placet: abſtinere verò à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum illis, qui Dominum crucifixerunt, acceptum eſſe non poteſt Deo. Indignati ſunt aliquando Phariſæi Domino, cur diſcipuli eius non ieiunarent, quibus ille reſpondit: Non poſſunt filij ſponſi ieiunare quamdiu cūm illis eſt ſponſus. Illi ergo ieiunent, qui perdiderunt ſponſum. Non habentes ſponſum nobiſcum, ieiunare non poſſumus. Neque hoc tamen ideo dicimus, vt abſtinentiæ Chriſtianæ fræna laxemus. Habemus enim quadrageſimæ dies ieiunijs conſecratos, habemus quartam & ſextam ſeptimanæ dies, quibus ſolenniter ieiunamus. Eſt certe libertas Chriſtiana per omne tempus ieiunandi, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed virtute continentiæ, &c.

Scripſit autem Origenes circa annum Domini 240. Et tunc ſine ſuperſtitioſis legibus & opinionibus Eccleſiam ſeruaſſe libertatem Euangelicam in ieiunijs, ex loco illo Origenis manifeſtum eſt. In ea tamen libertate, illi qui ſine legibus, liberè & ſpontè vel ſæpius vel ſtrictius ie-
iunabant, paulatim concipiebant opinionem *Opinio perfectionum.*
maioris perfectionis, ſicut Clemens Alexandrinus anteceſſor Origenis 5. ſtromatum de Ignoſtici ſui quem informat perfectione diſputans, inquit: Nouit ipſe ieiunij quoque ænigmata illorum dierum, qui vocantur Mercurij & Veneris, &c.

Porrò allegatur & alia ſententia ex Origene, lib. 3. in Iob. Quando ieiunamus, abſtinemus nos, vt non guſtemus carnes, neque vinum, neque ſuperfluas eſcas. Sed illud ſcriptum non eſſe γνήσιον Origenis, Eraſmus multis argumentis oſtendit.
Et ipſe Origenes in cap. 15. Matth. contra cibo- *Origenes de ciborū delectu.*
rum diſcrimen ita inquit: Apoſtolus cùm ſciret non ciborum naturam eſſe in cauſa, vt lædatur vtens, aut iuuetur abſtinens, ſed opiniones quęque in his ſubeſt ratio, dixit: Eſca non commendat nos Deo, neque enim ſi comederimus abundabimus, neque ſi non comederimus aliquid deerit nobis. Et concludit contempta ſuperſtitione, in rebus indifferentibus, non faciendum eſſe diſcrimen in vſu cibariorum.

Illud verò obſeruandum eſt, quod Origenes Homi. 16. in Num. ſcribit: Etiam nos, qui ex gentibus vocati ſumus, neceſſariò iubemur abſtinere, ſicut ab ijs, quæ idolis immolantur, ita & à ſanguine, &c. licet enim decretū Apoſtolorum
Actor. 15. factum fuerat, vt eſſet temporarium, *De vſu ſanguinis.*
propter infirmitatem eorum, qui ex Iudaiſmo conuerſi erant, tamen etiam ceſſante ea cauſa, obſeruatio illius decreti tanquam neceſſaria diu in Eccleſia manſit. Ita Biblis Martyr, apud Euſebium lib. 5. ca. 1. circa annum Domini 160. dicit: Nobis ne mutorum quidem animalium ſanguine veſci fas eſt. Et Tertullianus in Apologetico refert inter tentamenta Chriſtianorum ſoli-
tos à paganis botulos cruore diſtentos admoue- *Auguſtinus.*
ri. Et Auguſtinus quidem contra Fauſtum libro

32. cap. 13.

32. cap. 13. dicit: Apoſtolos præcepiſſe, vt ab animalium ſanguine abſtinerent Chriſtiani, ne præfocatis carnibus veſcerentur, vt cum Iſraelitis etiam gentes, propter angularem lapidem illum duos in ſe condentem, aliquid communiter obſeruarent. At vbi Eccleſia gentium talis effecta eſt, vt in ea nullus carnalis Iſraelita appareat, quis iam hoc Chriſtianus obſeruat, vt turdos vel minutiores auiculas non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt? Aut leporem non edat, ſi manu à ceruice percuſſus, nullo cruento vulnere occiſus eſt? Et qui fortè pauci adhuc tangere iſta formidant à cæteris irridentur. Hæc Auguſtinus. Poſtea tamen in ſexta vniuerſali Synodo circa annum Domini 680. peculiari canone, qui eſt 67. repetita eſt illa prohibitio. Meritò, aiunt, damnamus eos, qui cuiuſcunque animalis ſanguinem arte aliqua condiunt, & ſic comedunt. Et qui hæc fecerit clericus deponatur, laicus excommunicetur. Item, in libris pœnitentiarijs peculiaris pœnitentia iniungitur illis, qui vel ſanguinem vel ſuffocatum comederunt. Quidam ſcribunt, demũ circa annum Domini octingenteſimum obſeruationem illam generaliter deſijſſe. Quædam verò hiſtoriæ habent circa annum Domini 1124. Pomeranis ad fidem conuerſis, iniunctum fuiſſe, ne vel ſuffocatum, vel ſanguinem comederent. Imò Armeni adhuc hodie obſeruationem illam retinent. Adeo tenax eſt humana ſuperſtitio veterum obſeruationum, etiam quando nulla amplius talis cauſa ſubeſt, propter quam initio inſtitutæ & receptæ fuerũt, quod propter multas alias conſimiles obſeruationes notaſſe vtile eſt.

Sexta Synodus de ſanguine. *Pomerani.* *Armeni.*

CERTAMEN MANICHAEOrum, Priſcillianiſtarum & Euſtachij, de ieiunijs & delectu ciborum.

CVm per Eccleſiæ certamen contra Montaniſtas, libertas ciborum conſcientijs reſtituta & ſtabilita eſſet, cœpta ſunt poſtea hęc pars doctrinæ varijs & prodigioſis hæreticorum diſputationibus turbari. Nam circa annum Domini 280. Manichæi inter cæteros multos errores, etiam hunc ſparſerunt: Ab omnibus animantium carnibus abſtinendum eſſe, ſed nec oua ſaltem ſumenda, nec elimonia lactis vtendum, quia hæc omnia naturæ malæ & immundæ ſint, vt quæ Diabolus operetur feculentiori materia mali, vel quę commixtione gentis tenebrarũ ſint inquinata, ſicut inquit Auguſt. contra Fauſtum lib. 6. cap. 5. & lib. 30. cap. 5. vel quòd de occiſis carnibus fugerit diuina ſubſtantia, referente Auguſtino de hæreſibus. Vinum etiam non bibunt, dicentes, fel eſſe, quod ſit principium tenebrarum, Auguſt. ibidem. Vtq; oſtenderent ſe ex profeſſo ab Eccleſia Catholica, quod ad articulũ incarnationis Chriſti attinet, diſſentire, indixerunt ſuis ieiunium ipſa die Dominica, fingebant enim Chriſtum non in vera carne, ſed in ſpectro natũ & reſurrexiſſe. Et videntur Manichæi ad eam opinionem inde delapſi, quòd viderunt ex libertate Euangelica quoſdã ſanè & aliquando, non autem tàm multos quàm ipſi vellent à carnibus & vino abſtinere, vt igitur fortiori ratione plures ad abſtinentiam illam vrgerent, dixerunt, ea immunda & abominanda eſſe, ſolis verò electis ſuis (ſicut perfectiores ſuos nominabant) ſimpliciter vſu carnium, ouorum, lacticiniorum & vini interdicebant. Auditoribus verò ſuis tanquam imperfectioribus, ſecundum veniam illa edẽda concedebant, ſicut ſcribit Auguſtinus contra Fauſtum, lib. 30. cap. 5. Et hęc eſt origo, vnde poſtea Monachis, & præcipuè Carthuſienſibus tanquam perfectioribus, ſub alio prætextu, ſtrictior abſtinentia à carnibus quàm reliquo vulgo tanquam imperfectioribus iniuncta fuit. Quia verò Auguſtinus ſemper opponit Manichæis, non vſum carnium, ſed luxum in culpa eſſe, videntur Manichæi fundamentum ſuæ opinionis inde extruxiſſe: ſi caro & vinum cauſa ſunt vitioſarum cupiditatum in veſcentibus, ſicut non pauci ſcripſerunt, conſequens ergo erit, illa per ſe eſſe immunda, & commiatione gentis tenebrarum inquinata.

Manichæorum abſtinentia. *Ieiunium in Dominica.* *Occaſio Manichæiſmi.* *Opinio profeſſionis.* *Carthuſienſes.* *Nota.*

Poſtea ſub annum Domini 380. à Priſcilliano quodam in Hiſpania & Gallijs eadẽ hæreſis renouata fuit, carnes ſcilicet eſſe immundas & execrandas, atque ideo ab vſu earum abſtinendum.

Priſcillianiſtæ.

Illud verò Manichæorum delirium multi inſtis voluminibus refutarunt. Et in publicis etiam Synodis opinio illa damnata fuit. In Ancyrana enim Synodo circa annum Domini 308. Canon 14. Manichæis oppoſitus eſt, vt, qui in clero à carnibus abſtinere volunt, habeant hanc poteſtatem, ſed ita ne illas tanquam immundas contemnant, ſed contingant. Eos verò, qui carnes pollutas & abominandas exiſtimarent, ita vt nec olera cum carnibus cocta guſtare velint, deponendos eſſe. Idem Canon poſtea contra Priſcillianiſtas repetitus fuit in Toletano primo, Canõ 21. In Braccarenſi, Canon. 14. & 32. Et Eccleſia poſtea in deteſtationem Manichæorum ieiunium diei Dominicæ abominabile iudicauit. Et poſt exortam Manichæorum hæreſin illud ſine dubio ſcriptum eſt, quod Ignatij epiſtolæ ad Philippenſes poſtea aſſutum eſt. Eum ſcilicet eſſe χριστοκτόνον, qui Dominica die ieiunat, ea ſcilicet opinione ſicut Manichæi.

Ancyrana Synodus.

Porrò circa annum Domini 310. Euſtathius, Sebaſtiæ in Armenia Epiſcopus, à carnium eſu abſtinendum docuit, non quod cum Manichæis eas immundas & abominandas iudicaret, ſed alia opinione & ſpecie, quæ qualis fuerit ex hiſtorijs oſtendendum eſt. Socrates lib. 2. cap. 33. dicit, Euſtathium multa præter ritus Eccleſiæ tentaſſe. Et inter cætera recenſet hoc, βρωμάτων ἀπέχεσθαι ἐδογμάτιζε, è cibis abſtinendum docuit, καὶ τὰς μὲν ὡρισμένας νηστείας ἀπεῤῥίπτεσθαι, & præſcripta ſeu cõſtituta quidem ieiunia auerſanda, Dominicis verò diebus ieiunandum docuit. Sozomenus verò lib. 3. cap. 14. clarius explicat, qua opinione & ſpecie Euſtathius hoc fecerit. Armenis, inquit, autor fuit monaſticę diſciplinæ σπουδαίας, auſterę ſeu accuratę vitę. καὶ εἰσηγητὴν γενόμενον ἐδεσμάτων τε ὧν χρὴ μετέχειν καὶ ἀπέχεσθαι, καὶ πολιτείας ἀκριβοῦς, & extitiſſe ipſis autorem, qui inſtituit & introduxit accuratam, exactam, exquiſitam ſeu conſummatam diſciplinam, quibus cibis ſit vtendum & à quibus abſtinendum. Dicit autem Sozomenus, Euſtathium pręnimis exquiſita diſciplina ad abſurdas obſeruationes delapſum. Et addit quoſdam ex ſectatoribus ipſius accuſari, quòd Dominicis diebus ieiunarint. Adijcit & hoc Euſtathium in Synodo Gangren-

Euſtathij abſtinentia. *Ciborũ delectus ab Euſtathio.*

ſi ſe declaraſſe, οὐκ αὐθαδείας ἕνεκεν, ἀλλὰ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀσκήσεως, quod non contumaciæ aut arrogantiæ, ſed religioſæ exercitationis erga Deum gratia, illa inſtituiſſet & introduxiſſet. Hæc ex Sozomeno ipſius verbis, quæ plana ſunt, deſcribere volui, nam interpres Aogelus ſententiam illam non fideliter reddidit. Et in actis Concilij Gangrenſis dicitur, Euſtathium docuiſſe carnium cibos illicitos eſſe: Sed Sozomenus clarius opinionem illius exponit.

Conſideretur autem ordo hiſtoriæ de ieiunijs, cùm enim Manichæorum dogma de prohibitione eiborum, propter craſſam blaſphemiã, inuiſum eſſet omnibus, ſtatim ſuperſtitio cogitauit, ſi hac non ſucceſſit, alia aggrediendum eſt

Opinio Euſtathij. vis. Euſtathius igitur primùm Monachis ſuis præſcripſit exquiſitam diſciplinam, quibus cibis vti poſſent, & à quibus abſtinere deberent, à carnibus ſcilicet, ſicut Gangrenſis Synodus declarat. Et illam abſtinẽtiam propoſuit; non ea opinione ſicut Manichæi, quaſi carnes immundæ & abominabiles eſſẽt, ſed διὰ ἄσκησιν πρὸς τὸ θεῖον, propter exercitationem cultus diuini. Poſtea inſtitutum illud multi alij etiam amplexi ſunt, & aduerſus alios, quos præ ſe contemnebant, ſe ex-

Nota. tollebant, arrogantes ſibi iuſtitiam & perfectionem, ſicut Gangrenſes Caoones oſtendunt. Et diligenter obſeruetur, quando & quo autore inſtituta fuerit diſciplina illa, preſcribens & præcipiens, quibus cibis ſit vtendum, & à quibus ſit abſtinendum, in exercitijs cultus diuini, quódque in tali ciborum delectu conſiſtat cultus Dei.

Gãgrenſis Synodus. Propter illam verò controuerſiam vicini Epiſcopi ad Synodum Gangrenſem conuenerunt. Et in 2. Canon. ita decreuerunt: Si quis eum, qui carnem (excepto ſanguine idolothyto & ſuffocato) ex fide cum religione manducat, condemnat, velut ſpẽ propter huiuſmodi perceptionẽ non habeat, anathema ſit. Et cap. 19. dicunt, ſi quis eorum, qui in propoſito ſunt continentiæ præter neceſſitatem corporalem, & ſuperbiens ieiunia cõmunia totius Eccleſiæ putauerit contemnenda, perfectam ſibi in ſua ſcientia vindicans ratiooem, anathema ſit. Quomodo verò Euſtathius communia Eccleſiæ ieiunia contempſerit, ex inſtituto ipſius intelligi poteſt, quòd ſcilicet nõ ex luxu quodam hoc fecerit, ſed prætextu exactioris continentiæ, ſæpius & ſtrictius ieiunandum docuerit, ita vt ne Dominico quidem die ſoluendum voluerit ieiuniũ, ſicut Concilij canon 18. dicit: Si quis tanquã hoc continentiæ conuenire iudicans die Dominico ieiunauerit, aut in eiuſdem diei contemptũ, anathema ſit.

Libertas. In hoc igitur Gangrenſi Concilio libertas noui Teſtamenti de cibis rectè defenſa eſt, quòd ſcilicet qui ex fide cum timore Domini carnes manducat, non ſit condemnandus, quaſi propter earum perceptionem ſpem non habeat. Prohibitio igitur carnium tempore ieiunij ſub peccato mortali, & ſub pœna damnationis, tunc nondum fuit in Eccleſia. Teotata quidem fuit prohibitio illa, ſicut oſtendimus, ſed Eccleſia tunc illam non recepit, ſed damnauit. Quia verò Monachi & Clerici abſtinebant, & abſtinentia illa

Nota. laudari incipiebatur, tanquã eximium exercitiũ cultus diuini, ſicut ex hiſce narratiooibus patet. Illa admiratio peperit poſtea æmolationem, inde facta eſt conſuetudo, & tandem ex conſuetudinẽ lex, ſicut ſequentes hiſtoriæ oſteodent.

HISTORIA SPIRIDIONIS.

ET hactenus quidem per annos poſt Chriſtũ natum trecentos, ſuperſtitioſæ leges & opiniones de forma ieiunij & diſcrimine ciborum, varijs coloribus tentatæ, ſed vel priuatis piorum, vel publicis Eccleſiæ iudicijs repreſſæ & refutatæ fuerunt.

Cúmque verus Eccleſia, ſicut ex Tertulliano oſtendimus, ieiunia, & quæ ex conſuetudine vſitata eſſe cœperant, & quæ pro temporibus & cauſis cuiuſque vel indicebantur vel ſuſcipiebantur, non ex imperio, nec ſub lege præcepti, ſed ex arbitrio, indifferenter & liberè ſeruaret, nec *Ordo hiſtoriæ de ieiunio.*
certæ vel neceſſariæ eſſent obſeruationes, quandiu, & à quibus cibis, ieiunij tempore eſſet abſtinendum. Videbimus iam porrò, qoomodo poſt annum Domini trecenteſimum, in liberis illis & diſſimilibus obſeruationibus, ex admiratione auſterioris diſciplinæ, in prolixioribus ieiunijs, & voluntaria à carnibus abſtinentia, quidã priuatim opinionem vel neceſſitatis vel meriti conceperint, quidam verò publicè legem neceſſitatis, & tempori ieiuniorum, & diſcrimini ciborum ſub prætextu Apoſtolicæ traditionis, adſcribere conati ſint, idque opinione meriti, ſub peccato mortali & pœna damnationis. Et quomodo tamen ſubinde veſtigia quædam veteris & primitiuæ libertatis manſerint, retenta & defenſa fuerint, donec tota ea collapſa & ſublata eſt. In omnibus verò, quæ ſequuntur, hiſtorijs, cogitandũ eſt id, quod Tertullianus dicit: Quòd *Tertulliani dicta.*
primum verum, adulterinum quod poſterius. Et quod Cyprianus eleganti ſimilitudine oſtendit: *Cypriani ſimilitudo*
Sicut in aquæductibus, quando in remotioribus canalibus aqua turbida vel feculenta apparet, regredimur ad canales fonti propiores, & denique ad ipſum fontem: Ita in controuerſijs Eccleſiaſticis recurrendum eſſe ad teſtimonia veteris ſeu primitiuæ Eccleſiæ, præcipuè verò ad footes ciuitatis Dei, vt iuxta Auguſtini conſiliũ, *Auguſtini.*
non ideo aliquid verum & rectum eſſe putemus, quia vel hic, vel ille, doctrina & ſanctitate præpollens, hoc vel ſenſerit, vel fecerit, ſed ſi ex libris canonicis hoc probare potuerint, vt in illorum ſcriptis, quæ diuinarum Scripturarum autoritati congruunt, cum laude eorum accipiamus, quæ autem non coogruunt, cum pace eorum reſpuamus.

Ita ergo hoc loco adſcribemus celebrẽ hiſtoriam Spiridionis, qui circa tẽpora Nicenæ Synodi, & poſtea, vixit. Sic autem deſcribitur hiſtoria illa apud Sozomenum, lib. 1. cap. 11. Cùm inſtaret Quadrageſima, quidam ex itinere diuertit ad Spiridionem, quibus diebus ipſe cum ſuis ſolebat ieiunia continuare, ita vt certo ſeu ſtatuto die cibum guſtaret, intermedijs autem ſeu interpoſitis diebus ἄσιτος ſine cibo permaneret, cùm igitur Spiridion hoſpitem valde feſſum videret, Age, inquit, filia, lauato hoſpiti pedes, & quod comedat ei appone. Cùm verò filia reſponderet, nec panem, nec farinam ſeu polentam adeſſe, propter ieiunium enim ſuperuacua fuiſſet horũ apparatio, Spiridioo cùm prius precatus eſſet, & veniam petijſſet, mandauit filiæ, vt carnes ſuillas, quas domi ſalitas habebat, coqueret, quibus coctis, hoſpitem fecit ſecum accumbere, déque appoſitis carnibus, ipſe cœpit comedere,

hortans

hortatus hoſpitem, vt idem faceret, qui cùm illud facere recuſaret, diceretque ſe Chriſtianum eſſe. Hanc, inquit, ob cauſam, eò minus recuſare debes, Verbum Dei enim pronunciat, Mundis omnia eſſe munda. Multa in hac hiſtoria notanda ſunt. Oſtendit enim primò, quòd tunc in Quadrageſima quidam liberè ieiunium per aliquot dies, ſine vllo cibo continuarunt. Et in illis regionibus, ſicut Mirandulanus de prænotionibus lib. 5. inquit, per duos, tres, aut quatuor dies, ab omni cibo abſtinere, nec mirum, nec moleſtum erat, quod in noſtris frigidioribus locis, vel impoſſibile vel miraculoſum eſſet. Secundò, quòd in quadrageſima pane & polenta contenti, ab eſu carnium abſtinuerint. De illa verò libera & diſſimili obſeruatione antea ex Irenæo quædam annotauimus, & mox ex Epiphanio & Socrate etiam quædam adſcribemus. Tertiò, quod acceſſerit tunc opinio neceſſitatis, Chriſtianum ſcilicet in Quadrageſima non poſſe bona conſcientia, & ſine peccato carnes comedere, ſed neceſſariò tunc ab illis, ſi Chriſtianus eſſe velit, abſtinere debere. Quartò, quòd Spiridion licèt prius veniam à Deo petat, quod præter ſuum morem & inſtitutum, illo die cibum capere, & in Quadrageſima carnes comedere vellet, liberè tamen ſine ſcrupulo conſcientiæ, & ipſe carnes comederit, & hoſpitem, vt idem faceret, hortatus ſit. Quintò, cùm hoſpes religionem prætenderet, & recuſaret in Quadrageſima carnes comedere, eò quòd exiſtimaret, Chriſtianis ſine peccato hoc non licere; Spiridion disertè negat hoc, & argomentum hoc inuertit & refutat, propter hanc ipſam cauſam, inquiens, quòd Chriſtianus es, eò magis non debes recuſare eſum carnium, etiam in ieiunio Quadrageſimæ, quia Deus ipſe ſine prohibitione & exceptione pronunciat: Mundis omnia eſſe munda, quòd ſi ipſe Spiridion rectè expendiſſet diuinum illud oraculum, Actor. 10. Quod Deus purificauit, tu ne commune dixeris, non opus fuiſſet prius veniam petere, quaſi in Quadrageſima comedendo carnes aliquid prohibiti & illiciti facturus eſſet. Manifeſtè igitur hæc hiſtoria vtrumque oſtendit. Et, quòd liberis illis obſeruationibus cœperint affingi opiniones neceſſitatis, quibus etiam magni viri faſcinari cœperunt. Et, quòd tamen obiectis conſcientiæ ſcrupulis & laqueis, ad fundamenta Scripturæ reſpexerint, vnde ſuperſtitioſæ illæ opiniones repreſſæ ac refutatæ, & libertas noui Teſtamenti vſurpata & defenſa fuit, ſicut exemplum hoc Spiridionis oſtendit.

Obſeruanda in Spiridionis hiſtoria.

QVOMODO CIRCA ANNVM Domini 400. vnà cum vita Monaſtica, etiam leges ieiuniorum, opinione neceſſitatis conſertæ, per Baſilium, Epiphanium, & Ambroſium, in Eccleſiam inuehi cœperint: Et de Aerij hiſtoria.

PErgamus autem in contexendo ordine hiſtoriæ. Hactenus enim oſtendimus, quomodo poſt libera ieiuniorum exercitia, auſterior in ieiunijs & abſtinentia ciborum diſciplina, Monachorum primùm collegia, opinione cultus & perfectionis; per modum conſtitutionum inuaſerit, ſicut Euſtachij hiſtoria oſtendit. Et quomodo clericis diſciplinam illam arripientibus & imitantibus idem permiſſum fuerit, ſicut Ancyrana Synodus docet: Quomodo etiam alij, admiratione eius diſciplinæ, ſine lege aliqua, priuatis ſuis (vt ita dicam) deuotionibus, inſtituta illa ſectari, ſed liberè, cœperint. Vnde in conſuetudinem, ſed liberam, res abire cœpit, admixta tamen ſenſim opinione aliqua neceſſitatis, ſicut Spiridionis hiſtoria oſtendit. Iam verò inſequentes hiſtoriæ monſtrabunt, quomodo monaſtica illa inſtituta in genere omnibus imponi cœperint.

Series hiſtoriæ ieiunij.

Primò per viam exhortationis, exaggeratis ieiunij meritis. Deinde per modum legis, & opinione neceſſitatis, ſub prætextu & titulo Apoſtolicæ traditionis. Semper autem in memoriam reuocetur, quod initio huius loci diximus, vera Scripturæ ieiunia, ſi ad veros iuxta Scripturam fines, referantur, non reprehendi, ſed meritò laudari. De ſuperſtitioſis verò ieiuniorum legibus & opinionibus iam diſputamus, quomodo illæ Eccleſiam inuaſerint.

Baſilius igitur circa annum Domini 360. Inſtitutum Monachorum in Græciam introduxit. Monaſtica enim illa inſtituta primum in Ægypto, eo, ſicut Philo oſtendit, modo cœpta, in Syriam progreſſa ſunt, inde per Euſtathiũ in Armeniam tranſlata, poſtea verò per Baſilium in Græciam, per Epiphanium in Cyprum, per Ambroſium in Italiam deducta fuerunt. Et ſimul cum Monachatu non parum etiam ſuperſtitionis in ieiunijs & delectu ciborum inuectum fuit, ſicut oſtendimus.

Propagatio Monachatus.

Baſilius igitur cùm monaſticas Euſtathij conſtitutiones in monaſterio recepiſſet & ſeruaſſet Euſtathij enim librum ἀσκητικὸν Baſilius ſuo nomini adſcribi non ægrè paſſus eſt, ſicut Sozomeni narratio oſtendit. Factus deinde Epiſcopus, eaſdem obſeruationes in genere vniuerſæ etiam Eccleſiæ proponere cœpit.

Cùmque antea conſuetudo ieiunandi libera & diſſimilis recepta fuiſſet, ſicut ex Irenæo & Tertulliano oſtendimus, Baſilius tanquam generale edictum propoſuit, quot diebus, quamdiu, & quorum ciborum abſtinentia, ieiunandum ſit. In prima enim homilia de ieiunio, meminit cõſuetudinis, quòd ieiuniorum tempore carnes non ederint, à vino abſtinuerint, & ante veſperam cibum non ſumpſerint. Secunda verò Homilia dicit: Alia ieiunia ſponte ſuſcipi. Paſchale verò tanquam κήρυγμα ϗ πρόσταγμα, publicum mandatum & edictum, denunciari.

Baſilij edictum de ieiunio.

Et tamen, quod notandum eſt, non quadraginta, ſed quinque tantùm diebus ieiunium illud Baſilius in eo loco circumſcribit: Quia verò modum leges impoſitæ erant, Baſilius multis & varijs exhortationibus hoc agit. Et de veris finibus ſeu effectibus ieiunij, multa quidem præclarè ſecundum Scripturam dicit: ſed ſicut in huiuſmodi declamatorijs materijs fieri ſolet, longius etiam prouehitur. Cùm enim contra crapulam & ebrietatem multa declamitaſſet, & animaduerteret, illa omnia etiam ad temperantiam poſſe referri, vt igitur edictum ſuum de ieiunio ſpecioſius & plauſibilius reddat, plura & grandiora ieiunio tribuit, quàm vel Scriptura tradat, vel eius analogia ferre poſſit, quæ nos ſanè libenter commodè ad analogiam fidei interpretaremur, ſed Pontificij hoc non admittunt. Dicit autem

Baſilius, tam vetus eſſe ieiunium, vt ſimul cum homine condito cœperit. Verbum enim illud (Non edetis de hoc ligno) ieiunij & ebſtinentiæ legem eſſe. Et quie Eua in ligno illo non ieiunauit, Deo nobis per ieiunium ſetisfaciendum eſſe. Et quia ideò quod Adam non ieiuneuit, nos è Paradiſo exulamus, ieiunandum igitur eſſe, vt ad Paradiſum per ieiunium reuertamur, &c. Quæ ſi conferantur ad ea, quæ ſuprà ee Tertulliano montanizante deſcripſimus, manifeſtum erit, cùm Scripturæ phraſes non ſint, ex que Schole prodierint. Senſu enim & verbis cum Montani traditionibus prorſus conueniunt. Et hoc diligenter obſeruandum eſt, cùm ex conſuetudine legem vellent facere, quomodo per

Rhetorica hyperbola. Rhetoricas hyperbolas à Scripturæ ſimplicitate receſſum, & ed ea, quæ præcedentibus ſeculis damnete fuerunt, inclinatio ruſum facta ſit. Quæ enim in Montano Eccleſie, circa annum Domini 180. deornauit, ea circa annum 380. iiſdem ſermè verbis in Eccleſiam inuehi cœperût, ſicut collatio manifeſtè oſtendit. Suprà autem oſtendimus, diuerſum prorſus eſſe abſtinere à fructu à Deo prohibito, & ieiunere, hoc eſt, à cibo licito ad tempus ebſtinere, niſi quod poſtee ieiunium falſo definierunt, eſſe ebſtinentiam à cibis per humanas traditiones prohibitis. Sed hæc in præcedentibus ſunt eeplicata.

Epiphanius primũ Monachus. Epiphanius verò circa annum Domini 370. ſub Valente & Valentiniano, cùm antè in Monaſterijs Ægypti inſtitutus, ipſe poſtea in Paleſtine Monaſterium extrueiſset. Factus tandem

Legem imponit ieiuniis. Cypri Epiſcopus, non per viam eehortationis, ſicut Baſilius, ſed diſertis verbis, tanquam legem generalem, & conſtitutionem neceſſariam, ieiuniorum tempore, & delectum ciborum proponit, idque ſub nomine traditionis & conſtitutionis Apoſtolicæ. In compendiaria enim doctrine dicit: Rituum, qui in Eccleſia vſurpantur, quoſdam obſeruari ἐκ προςάγματος ex præſcripto, ex

Vnde tales obſeruationes primum orta. lege, ſeu mandato, τὰ δὲ κατὰ ἀπόληψιν προαιρέσεως. Quoſdem verò libera ſeu voluntaria electione ſuſceptos eſſe, & ſicut in præcedentibus inquit, quoſdem ἀπ' ἰδίας τινὸς, ee priuetis cogitationibus, ſibi conſtituiſſe diſciplinam & ritos cultus diuini, quibus annumerat ieiunia admittende. Et in fine dicit, quòd cum reliquis etiam hiſtorijs conſentit, ſeruatum tunc fuiſſe ieiunium querta & ſexta ferie vſque ed nonam horam: Illis enim diebus, ſicut ipſe dicit, celebrabantur συνάξεις, hoc eſt, Eccleſiaſtici conuentus, ad auditum & meditetionem verbi, ad exercitia orationum, & ad cœnæ Dominicæ communionem, propter quæ exercitie ſeruabantur tune ieiunia. Item dicit, Eccleſiam tunc ſolitam ſeruare Quadrageſimam in ieiunijs ente ſex dies præcedentes Paſcha. Et alicubi per ſee illos dies Peſcha ξηροφαγίᾳ pane ſcilicet, ſale & equa, ſolitam perſeuera-

Leges Epiphanij de ieiunio. re. Hoc verò ſingulare eſt, quod Epiphanius addit, νηστείας τεταγμένας ieiunia quertæ & ſextæ ferię ordinata, ſtatute & impoſita eſſe eb Apoſtolis. Cúmq; eius rationem de proditione & crucifixione Domini eddidiſset, inquit, & tradiderunt Apoſtoli illis diebus celebrenda ieiunia, vt impleretur hoc dictum: Quando auferetur ab ipſis Sponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

Et contra Aerium dicit, Apoſtolos definiuiſſe, præſcripſiſſe & ſtatuiſſe (vtitur enim verbo ὁρίζειν) querta ferie, & pro ſabbato ieiunandum eſſe. Item, Apoſtolos præcepiſſe ſeu edixiſſe (vtitur enim verbo παραγγέλλειν) vt in ſex diebus ante Paſcha nil ſumeretur, niſi panis, ſal, & aqua.

Et allegat quidem librum conſtitutionum Apoſtolicarum, ſed ſcriptum illud apocryphum eſſe ſuprà oſtendimus, nec ipſe hoc diſſimulat contra Audianos ſcribens, & ee Tertulliano manifeſtiſſimè oſtendimus falſum eſſe, quod E-

Refutatur Epiphanij leges. piphanius dicit, ieiunium quertæ & ſextæ feriæ, treditionem, ſtatutum, præſcriptum & mandatum Apoſtolorum eſſe. Eccleſia enim circa annum Domini 180. Montaniſtis hoc oppoſuit, quod ieiunatũ tunc quidem fuerit 5. & 6. feria, ſed paſſiuè, ee arbitrio, non ee imperio, nec ſub lege præcepti, ſicut verbe ſuprà adſcripſimus. Et Auguſtinus diſertè dicit, Apoſtolos non definiiſſe, quibus diebus ieiunandum ſit, & quibus non ieiunandum, ſicut poſtee ex Socrate idem oſtendemus. Et Ambroſius in 14. caput ad Rom. dicit, humanas eſſe treditiones diuerſas & diſſimiles. Sunt quidam, inquit, qui quarta feria carnem non edendam ſtatuerunt, ſunt qui ſabbatis, ſunt iterum, qui à Peſche vſq; ad Pentecoſten edant. ξηροφαγίαι verò adeò nõ ſunt Apoſtolorum traditio, præſcriptum, ſeu mandetum, vt circe annum Domini ducenteſimum Eccleſie eas refuterit, ideò quòd eſſet affectatũ noui officij nomen, ſicut ſuprà verba Eccleſiaſticorum ee Tertulliano deſcripſimus. Sed quia in conſuetudinẽ tunc venerunt talia ieiunia, Epiphanius illis, qui paulò veruſtiora videbentur, adſcripſit titulum traditionum & conſtitutionum Apoſtolicarum,

Nota Epiphanij. abuſus ad hoc teſtimonijs, & apocryphis & ſuppoſititijs ſcriptis. Atq; ite, quod in Montaniſtis vetus Eccleſia damnarat, hoc poſt annos ducentos Epiphenius tanquam Apoſtolicam traditionem & conſtitutionem proponere non veretur. Nos itaque leuiter ſinamus nobis imponi titulo treditionum Apoſtolicarum, ſed ſemper regrediamur ad fontes.

Sicut autem ſæpe factum fuit, quando argumenta firma & ſolida defuerunt, quod hæreſeos nomẽ tanquam caput Gorgonis obiectum fuit, ſicut de damnatione Euſtathij, qui Aerij collega fuit, Socrates libro primo, capite 24. inquit:

Epiſcoporũ condemnationes quales. τοῦτο δὲ ἐπὶ πάντων εἰώθασι τῶν καθαιρουμένων ποιεῖν οἱ ἐπίσκοποι, κατηγοροῦντες μὲν, καὶ ἀσεβεῖν λέγοντες, τὰς δὲ αἰτίας τῆς ἀσεβείας οὐ λέγοντες. Hoc, inquit, Epiſcopi in omnibus quos damnent, facere ſolent, vt eos accuſent, & impios pronuncient, cauſas verò & rationes impietatis non reddant. Ita Epiphanius ad ſtabiliendas leges ſuas de ieiunijs & dele-

Aerij hæreſis apud Epiphanium. ctu ciborum, arripit Aerium quendam, quem verbis admodum contumelioſis hæreſeos accuſat & condemnat: Inter reliqua verò has cauſas recitat. Primò, quòd dixerit, Epiſcopum reuera nihil differre à presbytero, quod illo ipſo Epiphanij tempore Hieronymus tanquam verum ex Paulo probauit, in epiſt. ad Oceanum, & in commentarijs ad Titum. Deinde quòd Aerius leges de diebus ieiuniorum, & de ciborum delectu reprehenderit, quia enim Epiphanius leges illas probabat, & laudabat, ſtatim igitur diuerſum ſentientes hæreticos proclamabat. Sed remoto aut ſepoſito pauliſper hoc præiudicio, rem ipſam conſideremus, & cauſam ipſam perſonis è ſcena remotis expendemus.

Licet

Quid Aerius, & contra quid diſputarit.

Licet enim hiſtoria illa Aerij non extet alibi deſcripta, ex illis tamen circumſtantijs, quas Epiphanius deſcribit, non obſcurè colligi poteſt, quid Aerius diſputarit. Dicit enim Epiphanius, quòd reliqui etiam Hiſtorici cõmemorant, Aerium collegam fuiſſe Euſtathij illius, de quo paulò antè diximus, & cœpiſſe ab eo diſſentire & cõtra eum diſputare. Suprà autem ex Sozomeno oſtendimus, Euſtathium illum præſcripſiſſe ſuis rigidam diſciplinam, de temporibus ieiuniorum, & quibus cibis ſit vtendum, a quibus verò abſtinendum. Si itaq; Aerius ea quæ Epiphanius ipſe tribuit ſuperſtitioſis Euſtathij legibus, quas vetus etiam Eccleſia tunc damnauit, oppoſuit, ſcilicet tempora ieiuniorum non eſſe τεταγμένα, ab Apoſtolis ſtatuta & præcepta: hoc enim Iudaicum & iugum ſeruitutis eſſe. Idem certè dixit, quod Auguſtinus & Socrates dicunt, Apoſtolos ſcilicet nec definiſſe nec legem tuliſſe, quibus diebus ſit ieiunandum. Et idem etiam Eccleſia contra Montaniſtas apud Tertullianum dicit. Et quod porrò Aerius contra Euſtathij leges dicit: Si ieiunare voluero, eligam à me ipſo diem, & ieiunabo non ex lege præcepti, ſed ex libertate: quódque dicit, ſe ieiunare quarta feria & pro ſabbato, non ex imperio vel ſub lege præcepti, ſed liberè & voluntariè. Idem certè dicit, quòd Eccleſia Tertulliani tempore, contra Montaniſtas dixit, ſicut verba illa ſuprà ex Tertulliano annotauimus. Et ſi moderate vſus fuit Aerius eſu carnium & potu vini, niſi liberè vellet abſtinere, ſicut Epiphanius inquit, ſi illud contra Euſtathij leges fecit, quomodo damnari poſſit, niſi vetus Eccleſia apud Tertullianum ſimul dãnetur, imò niſi Apoſtolus ſimul damnetur, non video. Damaſcenus in lib. de hæreſib. de Aerio ita ſcribit: Carnibus & cibis omnis generis vſus eſt ſine religione, in ſtatis ieiunijs negauit ſe lege teneri. Et quæſo Lectorem, vt Eccleſiæ illa verba apud Tertullianum cõferat ad ea, quæ Aerio Epiphanius & Damaſcenus tribuunt. Et cogitet Aeriana oppoſita fuiſſe Euſtathij legibus, atque ita iudicium ferat. Si verò Aerius ex quadam petulantia communia Eccleſiæ ieiunia, ſi veris iuxta Scripturam finibus, & ſalua conſcientiarum libertate fiebant, turbauit, vt, cùm annua ſolennitate meditanda eſſet hiſtoria paſſionis Chriſti, ipſe à ſummo mane carnibus & vino ſe impleuerit, ſicut Epiphan. ipſi tribuit, nec laudo nec probo factum. Sed Epiphanius omnia illa, etiam Euſtathio oppoſita, ſimul complectitur, quãdo Aerio hęreſim impingit. Et quia ipſe animaduertit, illas cauſas non ſufficere, addit, Aerium totum Arrianum fuiſſe, quod ſi verum eſt, meritò ſane hæreticus iudicatus fuit. Quod autem ad hanc de ieiunio controuerſiam attinet, cùm Epiphanius Euſtathij monaſticam diſciplinam & inſtituta, de quibus ſuprà diximus, non tantùm probaret, ſed admiraretur, quid aliud potuit quàm Aerij diſputationem Euſtathio oppoſitam damnare? cùm tamen antea Eccleſia ipſum Euſtathium in hac materia damnaſſet.

In refutatione verò Epiphanii διατάξεις Apoſtolorum potiſſimum allegat, ſed quia illis non ſatis fidit, alibi enim fatetur, eas eſſe ἐν ἀμφιλέκτῳ, confugit itaq; ad συνήθειαν Eccleſiarũ. Sed quomodo inde poteſt legem facere, cùm ante ipſum Irenæus, & poſt ipſum Socrates teſtentur, diſſimiles & liberas fuiſſe illas obſeruationes? Et ipſe Epiphanius in compendiaria doctrina, diſſimiles & diuerſas obſeruationes in cibis deſcribit. Quidam inquit abſtinent ab omnibus carnibus, quadrupedum, volatilium, & piſcium, ab ouis itidem & caſeo. Quidã verò à ſolis quadrupedibus abſtinent, volatilibus verò & reliquis veſcuntur. Alij verò à volucribus abſtinent, piſcibus verò & ouis vtuntur. Alij neque ouis veſcuntur, ſed ſolis piſcibus. Alij verò etiam à piſcibus abſtinent, caſeo verò veſcuntur. Alij neque caſeum ſumunt. Sunt præterea qui à pane abſtinent, alij ab arborum fructibus, alij à cibis coctis, &c.

Diuerſæ obſeruationes in cibis.

Et moleſtè quidem fert Epiphanius, quòd Aerius noluerit λατρείας, hoc eſt, cultum Dei, in huiuſmodi obſeruationibus conſiſtere, cùm Paulus expreſſe dicat, Rom. 14. Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſtitia, pax & gaudiũ in Spũ ſancto, qui in his ſeruit Chriſto acceptus eſt Deo, & probatus hominibus. Et 1. Cor. 10. Eſca non commendat nos Deo. 1. Tim. 4. Corporalis exercitatio ad modicum prodeſt; pietas verò ad omnia vtilis eſt. Hæc Pauli teſtimonia certiora & tutiora ſunt, quàm Epiphanij præiudicia.

Opinio Aerius.

Ita ergo, ſicut oſtendimus, Epiphanius, cùm ad Monaſticas conſtitutiones aſſuefactus eſſet, fecit inde leges neceſſarias, communes & generales in ipſa Eccleſia, de temporibus ieiuniorum & de ciborum diſcrimine.

Eodem modo Ambroſius circa annum Domini 380. quoque vnà cum Monaſtica vita etiam leges ieiuniorum in ſuam inuexit Eccleſiam, quam grandia enim præter, imò niſi commode intelligantur, contra Scripturam ieiunio tribuat, ſuprà, cum de patrum ſententijs ageremus, oſtendimus.

De Quadrageſimæ verò ieiunio multi extant ſermones ſub Ambroſij nomine, quos alij, quando ſententias inde citant, Maximo, alij Caſſidoro, alij alijs tribuunt. Et in Serm. 23. dicit, ideo quadraginta dierum numero ieiunari, quia Chriſtus numerum illum ieiunij conſecrauit. Quotidianis igitur ſine intermiſſione ieiunij Quadrageſimam celebrandam, ita vt ſi quiſquam vnam diem abſtinendo prætermiſit, totam Quadrageſimã violarit. Atqui Epiphanius Dominicam diem excipit. Et Chryſoſtomus dicit duos cuiuſque ſeptimanæ dies in Quadrageſima à ieiunijs liberos fuiſſe. Non itaque vniuerſalis tunc fuit Ambroſij lex. Imò non eſſe Ambroſij eã legem inde patet. Nam lib. de Elia & ieiunio cap. 10. Ambroſius dicit, in Quadrageſima totis præter Sabbatum & Dominicam ieiunatur diebus. Et tamen Serm. 25. dicit, non leue peccatum eſſe, & quidem apud conſcientiam, indictam à Domino fidelibus Quadrageſimam violare. Quia ſcriptum ſit, qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Sed quod ad numerum dierum ieiunij attinet, Irenæus & Socrates diſerte dicunt, falſum hoc eſſe, & Chryſoſtomi. ſicut poſtea oſtendemus, expreſſe dicit, Chriſtum non præcepiſſe, vt Quadrageſimale ſuum ieiunium imitemur. Ser. verò 33. Ambroſij dicitur cauſam ſalutis noſtræ eſſe, ſi Quadrageſimam ieiunemus. Et Sermo. 34. Quiſquis Chriſtianus conſecratam ieiunando non impleuerit Quadrageſimam, præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur, quod legem diuinitus

Ambroſij ſermones de Quadrageſima.

Quadrageſima continua

Indicta à Domino

Cauſa ſalutis.

O 3

Lex pro ſalute. pro ſalute ſua datam, prandendo ipſe reſcindit. Sicut enim reliquo anno ieiunare, præmium eſt, ita in Quadrageſima non ieiunare, peccatum eſt, *Neceſſaria.* illa enim voluntaria ſunt ieiunia, iſta neceſſaria, illa de arbitrio veniunt, iſta de lege, ad illa inui- *Ex lege.* tamur, ad iſta compellimur. Obſeruet autem Lector, quòd ſermones iſti dicunt, Reliqua ieiunia in anno voluntaria eſſe, & ex arbitrio. Epiphanius verò dicit ieiunium quartæ & ſextæ feriæ per totum annũ ſeruandum eſſe, ex lege præcepti traditionis Apoſtolicæ. Et Pontificij ieiunia quatuor temporum faciũt neceſſaria. Ita ſcilicet inter ſe conſentiunt, qui extra ſcripturam traditiones Apoſtolicas iactant, & inde leges faciunt. Et in illo ipſo ſermone Ambroſius fatetur, quoſ- *Non generaliter ſeruata.* dam in Quadrageſima ſolitos prandere, quoſdã alternis ſeptimanis ieiunare. Ergo lex illa Quadrageſimæ tunc primum introducebatur, quam ſenes & aniculæ potiſſimum amplectebantur, *Aniculæ.* ſicut ibidem inquit. Vt autem omnes ad eam ſuſcipiendam permoueret, dicit Serm. 36. numerum illum Quadragenarium non eſſe terrena cogitatione inuentũ, ſed cœleſti maieſtate præ- *Præcepta.* ceptum, atque ideò qui conſtitutum numerum vno die manducando præterit, non vt vnius diei violatorẽ accuſari, ſed vt totius Quadrageſimæ tranſgreſſorem argui, non enim tam ſacerdotum quã Dei præcepta eſſe. Et Ser. 38. dicit, Quadrageſimæ ieiunia indicta & præcepta Chriſti eſſe, quę vel ex toto vel ex parte violare peccatum & *Sacrilegiũ.* ſacrilegium ſit. Ser. 37. Sed hæc quæ de Quadrageſimæ ieiunio ſub Ambroſij nomine ſparſa ſunt, nec cum Scriptura, nec cum Patrum præcedentium teſtimonijs conſentiunt. Et ex Chryſoſtomo & Socrate mox diuerſum oſtendemus.

DE IOVINIANI CERTAMIne, & de Hieronymi ſententia.

Iouinianus. CVm verò hoc modo leges ieiuniorum opinione neceſſitatis & meriti, iuſtitiæ & remiſſionis peccatorum vrgerentur, Iouinianus quidam ex Monacho Clericus factus contradicendo ſe oppoſuit, ſed quia ſicut hiſtoriæ teſtantur, nec eruditus, nec eloquẽs fuit, & ſententiam ſuam contra illas leges & opiniones non ita, ſicut oportebat, propoſuit & defendit, Ambroſij Pammachij, & Hieronymi eloquentia citò repreſſus fuit. Non autem vno & eodem modo Iouiniani opinio à Scriptoribus recenſetur. Hæreſeologi ex Thoma opinionem Iouiniani ita deſcribunt, quòd docuerit inter abſtinẽtiam ciborum, & eorum cum gratiarum actione perceptionem, nullã eſſe differentiã. Quod ſi Iouinianus hoc intellexit de opere operato ieiunij ſeu ab- *Iouiniani opinio.* ſtinentiæ, quod ad cultum Dei, & iuſtitiam coram Deo attinet. In hanc certè ſentẽtiam Paulus dicit, 1. Cor. 8. Eſca non commendat nos Deo, neque enim ſi manducauerimus abundabimus, neq; ſi nõ mãducauerimus aliquid nobis deerit. Et Ro. 14. Regnũ Dei non eſt cibus vel potus, ſed qui in iuſtitia, pace & gaudio Spiritus ſancti ſeruit Chriſto, is placet Deo. Ambroſius verò Epiſt. *Ambroſ. de Iouiniano.* 82. ad Vercellenſes dicit, Iouinianiſtas docuiſſe, nõ eſſe ieiunandum, prædicaſſe voluptates, ſuaſiſſe delicias, iuxta dictum: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Item delirare eos, qui ieiunijs carnem ſuam caſtigent, vt mente ſubditam faciant, quæ ſi non exaggerandi & prægrauandi cauſa, ſicut ſæpe fieri ſolet, Iouiniano tributa ſunt, ſed ſi verè ita ſenſit, quia contra Scripturæ teſtimonia & exempla de ieiunio docuit, iuſtè reprobatus fuit. Auguſtinus inquit, *Auguſtinus de Iouiniano.* Iouinianum docuiſſe, Non prodeſſe aliquid ieiunia, vel a cibis quibuſdam abſtinentiam, quod ſi his verbis Iouinianus voluit negare effectus veri ieiunij, ſi ad illos fines referatur, ſicut ex Scriptura ſupra monſtratum eſt, non rectè fecit.

Sed ex argumentis Iouiniani, ſumptis ex locis Scripturæ 1. Tim. 4. 1. Cor. 10. Rom. 14. Matth. 11. Ieſ. 58. & ex refutationibus Ambroſij & Hieronymi, non obſcurè colligitur, de opinionibus meriti præcipuè certamen fuiſſe. Ambroſius di- *De merito ieiunij fuit certamen.* cit, Iouinianiſtas docuiſſe, nullum eſſe ieiunij meritum, vel nihil meriti accreſcere hominibus per ieiunium aut inter ieiunia & ſaturitatem æqualia merita diſpenſanda, ſicut Hieronymus refert. Et per meritum non intellexerunt veros ieiunij fines, ſuprà ex verbo Dei deſcriptos, ſed, ſicut Ambroſius contra Iouinianum inquit, quæ *Ambroſ.* nobis ſalus eſſe poteſt, niſi ieiunio eluerimus peccata noſtra? Qui ſunt ergo hi, qui meritum excludunt ieiunij? Et Hieronymus contra Io- *Hieronymus.* uinianum inter cætera & hoc defendit, per ieiunium poſſumus in Paradiſum redire, vnde per ſaturitatem fueramus eiecti. Item, Ieiunium Deum placat. Et Niniuitæ iram Dei ieiuniorum miſeratione detorſerunt. Cornelius ieiunijs meruit Spiritum ſanctum accipere. Diues purpuratus, propter epulas in Tartaro, Lazarus ob inediam in ſinu Abrahæ. Et in ſeptimum Danielis inquit: Pro peccatis proprijs debemus inedia & vigilijs Deum ad clementiam flectere, &c. Quæ certè ieiunij præconia nimium ſunt tranſcendentia, & cum analogia fidei non conſentientia. Et Montaniſtæ hoc modo de ieiunij meritis docuerunt, ſicut ſuprà ex Tertulliano oſtendimus. Si ergo Iouinianus ideo damnatus fuit, quod docuit, opus ieiunij non eſſe meritum gratiæ Dei, remiſſionis peccatorum, reconciliationis cum Deo, cauſam ſalutis, & vitæ æternæ, *Nota.* immerito & iniuſtè damnatus fuit. Hæc enim merita ſoli Chriſto debentur, verba offeruntur, & fide accipiuntur, ſicut tota Euangelij doctrina teſtatur.

Sed forſan cum ſuperſtitioſas iſtas opiniones *Error Iouiniani.* de ieiunio vehementer refutare vellet Iouinianus, nimium deflexit in alteram partem, vel docens ſimpliciter non eſſe ieiunãdum, vel nullam prorſus eſſe veri ieiunij vtilitatem. Et hinc in refutationibus cõtra Iouinianum, omnia illa ſimul miſcentur, quæ diligenter diſcernenda ſunt, quãdo de controuerſia illa verè & dextrè iudicare volumus.

Ita Hieron. non malè ſanè declamitans contra *Hieronymus de ieiunio.* crapulam, & oſtendens ieiunium habere multa teſtimonia & exempla in ſcriptura, quãdoq; vtile ſit ad carnem Spiritui ſubijciendam. Et ſi ſanctificetur cæteris operibus, hoc eſt, ſi referatur ad exercitia pœnitentiæ & orationis, proficere curationi peccatorũ. Atq; in hanc ſententiam non malè dicit: Nos omnem creaturam cibi laudamus, nec negamus illa, ſi voluntas fuerit in cibo ſumenda, ſed maciem ſaginæ, abſtinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus ſaturitati. Item non ventris eſuries accepta eſt Deo, quã lites, rapinæ & lu-

& luxuria deſtruunt. Et ſimilia multa de ieiunio ex ſcriptura non malè dicit, ſed ſimul immiſcet etiam ſuperſtitioſas de meritis ieiunij opiniones, quæ ab alijs rectè dictis prudenter diſtinguendæ ſunt, vt quæ ad normam ſcripturæ congruunt, accipiantur, quæ non congruunt, iuxta Auguſtinum reſpuantur.

An quadrag. traditio. *Montaniſtæ tres Quadrageſimas.*

In epiſtola ad Marcellã aduerſus Montanum Hieronymus inquit: Nos vnam Quadrageſimam ſecundum traditionem Apoſtolorum toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus. Montaniſtæ tres in anno faciunt Quadrageſimas quaſi tres paſſi ſint ſaluatores, non quod per totum annum excepta Pentecoſte ieiunare non liceat, ſed quod aliud ſit neceſſitate, aliud voluntate munus offerre. Sed ſuprà oſtenſum eſt, apocryphàm opinionem eſſe, quod Quadrageſimæ ieiunium ſit traditio Apoſtolica. Quid verò tres Montaniſtarum Quadrageſimæ fuerint; ex Tertulliani libro de ieiunijs patet, tres enim ſeptimanas in anno Montaniſtæ in xerophagijs ieiunarunt ex lege præcepti. Atque Epiphanius loquens de Quadrageſima, laudat eos, qui duplas, triplas, imò quadruplas quadrageſimas ſupererogant. Notandum autem eſt, quod Hieronymus dicit, per reliquum annum ieiunare, non ex neceſſitate, ſed voluntate. Sed Pontificij ieiunia quatuor temporum tradunt neceſſaria eſſe ex præcepto Hieronymi, ergo tempore illo neceſſitas ieiuniorum quatuor temporum in anno adhuc fuit ignota Eccleſiæ, ſicut hoc ipſius ſententia manifeſtè oſtendit. Poſtea verò leges illæ cumulatæ ſunt, quas vt maiori ſpecie Eccleſiæ obtrudere poſſent, finxerunt eas primis & antiquiſſimis Eccleſiæ temporibus conditas eſſe, ſicut poſtea oſtendemus. Lex igitur, quæ in Montaniſtis antea damnata fuerat, poſtea in ieiunijs quatuor temporum per metamorphoſin in cultum Dei conuerſa & canonizata eſt, quod diligenter notatur.

Ieiunium 4. temporum.

Hieronymus etiã, cauſam, quare Eccleſia certa quædam ieiuniorum tempora ordinarit, non malè explicat, factum ſcilicet eſſe non opinione neceſſitatis & cultus, ſed ordinis gratia, vt eſſet commonefactio admonens, diligentiam temperantiæ & coercendi carnem debere perpetuam eſſe. Scribens enim in quartum caput ad Galatas inquit: Dicat aliquis, ſi dies & tempora obſeruare non licet, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati Paraſceuen & ieiunium Quadrageſimæ obſeruantes. Reſpondet autem Hieronymus: Ideo conſtitutos aliquot dies, ne inordinata exercitia fidem in Chriſto minuerent. Et à viris prudentibus ieiunia inter dies conſtituta eſſe propter eos, qui magis ſeculo vacant quàm Deo, nec poſſunt, imo nolunt toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore ieiunare & orare. Quotus enim quiſque eſt, inquit, qui ſaltem hæc pauca, quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora vel ieiunandi, ſemper exerceat, &c. Liberæ ergo fuerunt obſeruationes ordinis & commonefactionis gratia inſtitutę, & hæc ſententia diligenter obſeruetur.

Cur tempora ieiunandi ordinata.

Præterea hypocriſin ſeu ludibria ieiunij tunc exorientia; admodum venuſtè exagitat Hieronymus, quaſi coram proſpexiſſet Pontificiorum ludibria in ieiunijs, vt aduerſus Iouinianum, libro 2. dicit: Etiam ex viliſſimis cibis vitanda eſt ſacietas, nihil enim ita obruit animum, vt plenus venter & exæſtuans, huc illúcque ſe vertens, & in ructus vel crepitus ventorum afflatione reſpirans. Quale verò illud ieiunium eſt, aut qualis illa refectio poſt ieiunium, cùm pridianis epulis diſtendimur, & guttur noſtrum mediatorium efficitur latrinarum. Dumque volumus prolixioris inediæ famam quærere, tantum pridie voramus, quantum vix alterius diei nox digerat. Itaque non tam ieiunium hoc appellandum eſt, quam crapula & fœtens ac moleſta digeſtio.

Ludificatio nes ieiunij.

Et ad Nepotianum ſcribit: Tantum tibi ieiuniorum modum impone, quantum ferre potes, ſint tibi pura, caſta, ſimplicia, moderata & non ſuperſtitioſa ieiunia, quid prodeſt oleo non veſci, & moleſtias quaſdam difficultatéſque ciborum quęrere, caricas, piper, nuces, palmarum fructus, ſimilam, piſtoria; &c. Tota hortorum cultura vexatur, vt cibario non veſcamur pane, & dum delicias ſectamur, à regno cœlorum retrahimur. Audio præterea quoſdam contra Regulam hominúmque naturam, aquam non bibere, non veſci pane, ſed ſorbitiunculas delicatas, & contrita olera, betarúmque ſuccum, non calice ſorbere, ſed concha, proh pudor, non erubeſcimus huiuſmodi ineptijs, nec tædet ſuperſtitionis? Inſuper etiam famam abſtinentiæ in delitijs quærimus, fortiſſimum ieiunium eſt panis & aqua, ſed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua viuimus, quaſi publicum & commune ieiunium non reputatur.

Deliciæ ieiuniorum.

Gratianus tranſcribit haſce etiam Hieronymi ſententias, Non dico hebdomadas ieiunandas, Non dico ieiunia duplicata, ſed ſaltem ſingulos dies abſque ciborum luxuria tranſigamus. Item: ſint tibi quotidiana ieiunia & refectio ſatietatem fugiens. Nihil enim prodeſt tibi biduo vel triduo tranſiuiſſe vacuum portare ventrem, ſi poſt pariter obruatur. Itẽ, ſint tibi ieiunia moderata quotidie eſurire, & quotide prandere. Item, Audiant, qui ea, quæ neceſſaria ſunt, corpori ſubtrahunt, quod Dominus per Prophetam dicit: Ego Dominus odio habens rapinam in Holocauſtum, de rapina verò holocauſtum offert, qui nimia vel ciborum vel ſomni penuria corpus ſuum immoderatè affligit. Eſt & hæc Hieronymi ſententia. Sic comedas, vt ſtatim poſt cibum poſſis legere, orare, pſallere.

Gratianus ex Hieronymo.

QVOMODO AVGVSTINVS SVO modo, modeſtè ſepoſitis pleriſque ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, doctrinam & exercitia ieiuniorum ad fontes & fundamenta Scripturæ reuocarit.

IN hæc tempora, poſt annum Domini quadringenteſimum, cùm de ieiunijs omnia feruerent ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, tunc publicis tunc priuatis, incidit Auguſtinus, qui ſuo modo rectè & modeſtè ſepoſitis ſuperſtitioſis legibus & opinionibus, ad vera Scripturæ fundamenta, doctrinam rurſus deducere conatus fuit, licet in quibuſdam temporibus & conſuetudini cedat, quæ conſideratio & iucunda & vtilis eſt. Colligemus autem illa ex genuinis Auguſtini ſcriptis, in ſermonibus enim pleraque aliena ſub ipſius nomine ſuppoſita ſunt:

Auguſtinus.

Quod verò ſæpè nõ apertè & liberè, tales ſuperſtitiones reprehendit, eius ipſe cauſam indicat Epiſt. 119. Vbi de quibuſdã, qui prorſus abſtinebãt à carnibus, & putabant ſe peccare, ſi comederent, ſcribens, inquit: Huiuſmodi multa propter nonnullarum, vel ſanctarum, vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo. Et addit, Chriſtiana religio, quam miſericordia Dei liberam eſſe voluit, ſeruilibus oneribus premitur; vt tolerabilior ſit Iudæorum conditio, qui etiamſi tẽpus libertatis non agnoſcant, legalibus tamen ſarcinis, non humanis præſumptionibus, ſubijciuntur.

Auguſt. modeſtia & querela.

Quod igitur ad tempora ieiuniorum attinet, cùm pleriq; ſicut oſtẽdimus, meras leges, neceſſitates, præcepta, mandata, & apoſtolicas traditiones ſonatent, Auguſtinus ad Caſulanum epiſt. 86. cùm Vrbicus quidam de ieiunio ſabbati traditionem Petri proponeret, & alij contrariam traditionem aliorum Apoſtolorum allegarent, ſimpliciter pronunciat, Ego in Euangelicis & Apoſtolicis literis, totóq; inſtrumento, quod appellatur Teſtamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum eſſe ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini & Apoſtolorũ non inuenio eſſe definitum. Et non multò poſt idem repetit; Non ieuenimus, inquit, in Euangelicis & Apoſtolicis literis, quæ ad noui Teſtamẽti reuelationem præcipuè pertinent, certis aliquibus diebus euidenter præceptum, obſeruanda eſſe ieiunia, ſed res illa ſicut aliæ plurimæ, inuenit in veſte filiæ regis, hoc eſt, Eccleſiæ, varietatis locũ.

Stata ieiuniorum tempora, non ſunt ex Apoſtolicis literis.

Quæ Auguſtini ſententiæ, ſicut Lector ipſe animaduertit, aduerſa quaſi fronte opponuntur Epiphanij & Ambroſij diſputationibus de legibus ieiuniorum. Addit autem in illa epiſtola Auguſtinus, in hiſce rebus morem cuiuſq; Eccleſiæ ſeruandum eſſe. Et celebrat Ambroſij reſpõſum de ieiunio ſabbati, qui dixit, Quando Mediolani ſum non ieiuno ſabbato, quando verò Romæ ſum, ieiuno ſabbato. & ad quamcunq; Eccleſiam veneritis, inquit, eius morẽ ſeruate, ſi pati ſcandalum non vultis aut facere, & addit regulam in his rebus, de quibus nihil certi ſtatuit Scriptura diuina, mos populi Dei, vel inſtituta maiorum (Hieronymus addit limitationem, ſi non officiant fidei) pro lege tenenda ſunt, de quibus ſi diſputare voluerimus, & ex aliorum conſuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio, quæ labore ſermocinationis, cùm certa documenta veritatis nulla inſinuet, cauendum eſt, ne tempeſtate contentionis, ſerenitas charitatis obnubiletur. In hac ſententia obſeruetur, in declamationibus patrum, quando ex conſuetudinibus volunt leges neceſſarias facere, certa documenta veritatis nulla inſinuari. Addit autem Auguſtinus etiam aliam memorabilem ſententiam: Fidem Eccleſiæ non conſiſtere in huiuſmodi obſeruationibus, & quod in fide verum eſt, non impediri talibus diuerſis obſeruationibus. Et Epiſtola 118. agitans quæſtionem, quòd alij ſabbato ieiunant, alij non, inquit, totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes. Et addit regulam: Quòd neq; contra fidem, neq; contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum, inter quos viuitur ſocietate ſeruandum. Quæ regula priori ideo coniungenda eſt, ne ex vocabulo legis, quo Auguſtinus in priori regula vtitur, Pontificij opinionem neceſſitatis facere poſſint. Hoc enim loco dicit indifferenter habendum. Poſito verò hoc fundamento, deinde Auguſtinus de viitatis & receptis tunc ieiuniorum temporibus diſputans, rationes quærit & affert qualeſcunque, non quidem neceſſarias, ſed probabiles. Ita de Quadrageſima ſolet afferre exemplum ieiunij Chriſti, ſed ita vt ſaluũ maneat prius illud Auguſtini axioma, In Euangelicis & Apoſtolicis literis non eſſe definitum aut præceptum, certis quibuſdam diebus obſeruanda eſſe ieiunia. Eodem modo in Pſalmum 110. & Epiſt. 119. diſputat, Numero Quadragenario ante reſurrectionem Domini ſignificari vitæ huius laborem & mœrorem. Et ieiunium Quadrageſimæ eſſe commonefactionem de continentia à mundi illecebris, vtque cum labore & luctamine ingemiſcentes grauati, aſpiremus ad futuram vitam, quæ ſignificetur lætitia 55. dierum poſt Paſcha. Et ſubtiliter quidem philoſophatur de Quadragenario & Quinquagenario numero etiam lib. 2. de doctrina Chriſtiana, ſed profectò, ſicut ipſe dicit, certa documenta veritatis nulla inſinuat. Ideo Epiſt. 119. dicit, obſeruationem dierum, quibus Chriſtus crucifixus, ſepultus & reſuſcitatus eſt, adiunctam eſſe per patrum Concilia. Eodẽ modo epiſt. 86. Cur quarta & ſexta feria maximè ieiunet Eccleſia, illa, inquit, ratio reddi videtur, quòd quarta feria Iudæi conſilium ad occidendum Dominũ fecerunt, ſexta verò Dominus ſit traditus & crucifixus. Sed mox addit, eos qui ſabbato ieiunant, ſignificare luctum diſcipulorum, & humilitatem mortis Chriſti, eos verò, qui non ieiunant, ſignificare quietem ſabbatiſmi. Sunt igitur rationes in vtranque partem, Ergo non neceſſariæ, & documenta veritatis, ſicut ipſe appellat, non certa. Præcepto enim Domini & Apoſtolorum, inquit, non eſt definitum, quibus diebus obſeruanda ſint ieiunia. Non ignoro autem in ſermonibus Auguſtino adſcriptis, quædam ita dici, quaſi quadrageſima ſit à Chriſto mandata ac præcepta, & eam non ſeruare ſit peccatum & ſacrilegium. Sed non ſunt Auguſtini γνήσια, nam & eadem verba in illis leguntur, quæ ex ſermonibus, ſub Ambroſij nomine ſparſis, antea annotauimus.

Diſputationes ſine certis documentis veritatis.

Fides non in obſeruationibus.

Quæ indifferenter habenda.

Contra Epiphaniũ & Ambroſium.

Ambroſij regula.

Auguſtini regula.

Auguſtin. de Quadrageſima.

De ieiunio 4. & 6. feria.

Sermones ſuppoſititij

Secundò ex conſuetudine, quòd tempore ieiunij, & præcipuè in magna illa Paſchæ hebdomada, plerique à carnibus & à vino, tanquam à delicatioribus & fortioribus cibis abſtinebant, multi incipiebant tunc legem facere, quaſi peccatum etiam in moderato horum vſu, & cultus Dei in eorũ abſtinentia, cõſiſteret. Sicut Theophilus Alexandrinus ſignificans Epiſcopis Ægypti tempus celebrandi paſchatis, libro tertio Paſchali inquit: Nequaquã diebus Quadrageſimæ vini poculum ſuſpiremus, neque carnium edulio delectemur. Qui enim legum præcepta cuſtodiunt, ignorant vinũ in ieiunijs, & carnium eſum repudiant. Idque Theophilus probat ex ritu & lege Nazaræorũ, Leuit. 10. & Amos 2. Item ex abſtinentia ciborum, qui tempore veteris Teſtamenti ſecundum legem immundi erant, Danielis 1. & 2. Macch. 7. Expendat autem quæſo Lector, quæ & qualis ſit ratio huius conſequentiæ. In veteri Teſtamento Nazaræi à vino & ſicera,

Prohibitio carnis apud Theophilum.

Ex quibus fundamentis.

reliqui

reliqui Iſraelitæ à carne ſuilla & alijs immundis cibis ex legis prohibitione abſtinebant. Ergo & in nouo Teſtamento, tempore ieiunij, ex præcepto legis, abſtinendum eſt à carnibus & à vino. Et ſicut tunc Iſraelitæ veſcentes carne ſuilla, & Nazaræi bibentes vinum, peccabant, abſtinentes verò obedientiam Deo præſtabant: Ita & in nouo Teſtamento, in quadrageſima comedere carnes, eſt peccatum mortale, abſtinere verò, eſt cultus Dei. Quaſi verò vel non facta eſſet abrogatio cultus Leuitici veteris Teſtamenti, vel ita facta, vt alijs & nouis hominum traditionibus, decretis & mandatis, de diſcrimine ciborũ, conſcientiæ ſub peccato mortali ſubiectæ eſſe deberent, cũ Paulus diſertè & ex profeſſo contrarium doceat, Gal. 4. Coloſ. 2. 1. Timoth. 4. ſicut explicationes ſuprà ſunt traditæ.

Cùm igitur hoc modo lex traditionis, prohibens eſum carnium, proponeretur & vrgeretur, Auguſtinus oſtendit, eſſe quidem conſuetudinem, ſed non vniuerſalem, nec legem neceſſariam, ſed obſeruationem liberam. Ita enim ſcribit contra Fauſtũ, lib. 30. c. 5. Catholici edomandi corporis cauſa, non ſolum à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper, ſicuti pauci, vel certis diebus atque temporibus, ſicut per Quadrageſimam ferè omnes, quantò magis quiſq; vel minus, ſeu voluerit ſeu potuerit. Et de moribus Eccleſiæ lib. 1. cap. 33. libertatem illam, etiam cùm opiniones neceſſitatis multorum animos occupaſſent, retentam fuiſſe oſtendit, ita tamen, vt de illa libertate ſubinde magis magiſq; aliquid concederetur. Cùm enim varia mirabilium ieiuniorum & abſtinentiæ exempla, in Oriente & Italia commemoraſſet, addit: Inter hæc nemo vrgetur in aſpera, quæ ferre non poteſt, nulli quod recuſat imponitur, nec ideo condemnatur à cæteris, quod in eis imitandis ſe fatetur inualidum. Meminerunt enim: Omnia munda mundis. Et: Quod intrat in os non inquinat. Itaque non reijciendis generibus ciborum quaſi pollutis, ſed concupiſcentiæ perdomandæ; & dilectioni fratrum retinendæ, inuigilat omnis eorũ induſtria. Et recitatis ſententijs Pauli, 1. Cor. 6. & 8. Roma. 14. ſubiungit: Propterea his etiã qui firmiores, & ad hæc contemnenda ſunt idonei, certóq; ſciunt nõ ſe pollui, ſi quid ciborum, ſine turpi cupiditate, altitudine mentis aſſumpſerint, tamen ex charitate temperandum eſt, ne offendantur illi, quibus adhuc pro ſua imbecillitate huiuſmodi opus eſt temperantia. Hæc illi, inquit, norunt & tenent, intelligunt enim Scripturas iuxta Apoſtolicam diſciplinam, vbi non manducantem nemo ſpernit, manducantem nemo iudicat, qui infirmus eſt olus manducat. Multi tamen firmi propter infirmos idem faciunt. Multis non eſt cauſa iſta faciendi, ſed quòd viliore victu viuere placet. Ita multi neque veſcuntur carnibus, neque tamen eas immundas ſuperſtitioſè putant. Itaque illi ipſi, qui ſaluti temperant, ſi ratio valetudinis cogat, ægroti ſine vlla formidine accipiũt. Et ſtultè nonnullos recuſantes, fraternè admonent, ne vana ſuperſtitione debiliores citius quàm ſanctiores fiant. Ita pietatem ſedulò exercent, corporis verò exercitationem ad exiguum tempus pertinere nouerunt. Continent ſe igitur, inquit, hi qui poſſũt, à carnibus & à vino, propter duas cauſas, vel propter fratrum imbecillitatem, vel propter ſuam libertatem, &c. In hac Auguſtini ſententia multa veteris Chriſtianæ libertatis veſtigia apparent: apparet etiam hoc, quomodo firmiores, qui libertatem hanc intelligebant, propter alios infirmiores, qui ſcilicet putabant peccatum eſſe carnibus veſci, de libertate aliquid conceſſerint, donec ea tota illis ceſſionibus tandem oppreſſa eſt. Et idem eſt in hoc loco, quod alibi Auguſtinus ipſe de ſe ſcribit, huiuſmodi multa, propter nonnullarum vel ſanctarũ, vel turbulentarum perſonarum ſcandala deuitanda, liberius improbare non audeo.

Abſtinentia à carnibus libera Auguſt.

Auguſt. de libertate abſtinẽtiæ.

Ceſſio libertatis.

Idem libro 2. de moribus Manichæorum capite 13. ponit talem deſcriptionem, quæ Pontificiorum etiam ieiunia graphicè depingit: Si quis, inquit, exiſtat ita homo parcus & frugi, vt appetitum ventris & gutturis moderans, non epuletur bis per vnum diem, & huic cœnanti oluſcula cum exiguo lardo apponantur, eodem lardo vncta atque condita, quantum comprimendæ fami ſat eſt, ſitímque itriger, propter diligentiam valetudinis, duabus aut tribus vini meracis potionibus, iſque illi victus ſit quotidianus.

Alius verò ex alia parte, nihil guſtans carniũ, nihil vini, exquiſitas & peregrinas fruges, multis ferculis variatas, & largo pipere aſperſas, nona hora libenter aſſumat, noctis etiam principio talia cœnaturus, bibat autem mulſum, & expreſſos ſuccos, vini ſpeciem imitantes, atque id ſuauitate etiam vincentes, & bibat non quantum ſitit, ſed quantum libet, talibúſque delitijs perfruatur, nulla neceſſitate, magna voluptate. Quẽ tandem horum duorum, quod ad cibandum potandúmque attinet, abſtinentius vitam ducere iudicatis? Non opinor vſque adeo vos eſſe cæcos, vt non illum de parco lardo & vino, huic gurgiti præferatis: Ita quidem veritas cogit, ſed veſter error longè aliter canit.

Imago Pontificij ieiunij.

Electus enim veſter, ſi quotidie ita viuat, vt hic quem poſterius deſcripſimus, ab vno & duobus fortaſſe grauioribus reprehendi poteſt, damnari autem omnino non poteſt. Si autem ſemel cum illo priore cœnauerit, & vel rãcido fumo porci labra vnxerit, ilicò gehennę deſtinatus iudicabitur. Quæſo aliquantulum conſuetudini obſiſtite, quid enim eſt iſta prauitate peruerſius, hominem boletos, orizam, tubera, placentas, carcanum, piper, laſer, diſtento ventre cum gratulatione ructantem, & quotidie talia requirentem, non videri à regula ſanctitatis excidiſſe. Alium verò, fruges viliſſimas fumoſo lardo condientem, tantúmque hinc aſſumentem, quantum refectioni corporis ſufficit, certo ſupplicio pręparari? Hæc Auguſtinus contra Manichęos diſputat: ſed ſicut Lector animaduertit, ſimpliciter & prorſus congruunt ad Pontificiorum praxim & iudicia de ieiunijs. Atque ideo totum locũ adſcribere volui, vt appareat, ad quorum abſtinentiam Pontificiorum ieiunia quàm proximè accedant, quodque Auguſtini ætate, lardum aut fumoſa caro porci, non vitiarit abſtinentiam.

Nota.

Idem Auguſtinus in vſu quorumuis ciborum moderato non vult conſtitui peccatum, nec in abſtinentia eorum cultum ſeu iuſtitiam. Et deſcripſit illas ſententias etiam Gratianus Diſtin. 41. vt de doctrina Chriſtiana, libro tertio, capit.

duodecimo. Quiſquis rebus prætereuntibus reſtrictius vtitur, quàm ſeſe habent mores eorum, cum quibus viuit, aut temperans aut ſuperſtitioſus eſt. Quiſquis verò ſic eis vtitur, vt metas bonorum, inter quos verſatur, excedat, aut aliquid ſignificat, aut flagitioſus eſt. In omnibus enim talibus nõ vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt, vt cùm pedes Domini vnguento precioſo perfunduntur, quid igitur locis & temporibus perſoniſque conueniat, diligenter attendendum eſt, ne temerè pro flagitio aliquid reprehendamus. Fieri enim poteſt, vt ſine aliquo vitio cupidinis vel voracitatis, precioſiſſimo cibo ſapiens vtatur, inſipiens autem fœdiſſima gulæ flamma in viliſſimum olus ardeſcat. Non enim propterea continentiores nobis ſunt pleræque beſtiæ, quia vilioribus aluntur eſcis. Nam in omnibus huiuſcemodi rebus, non ex earum rerum natura, quibus vtimur, ſed ex cauſa vtendi, & modo appetendi, vel probandum eſt vel improbandum, quod facimus.

In vſu ciborum nõ peccatum.

Nec in mãducando, nec in abſtinẽdo eſt iuſtitia. Auguſtin.

Idem Auguſtinus quæſt. Euang. lib. 2. cap. 11. oſtendit, filios ſapientiæ intelligere, nec in abſtinendo, nec in manducando, eſſe iuſtitiam, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam, & in temperantia per abundantiam non ſe corrumpendi, atque opportunè ſumendi, vel non ſumendi ea, quorum non vſus, ſed concupiſcentia reprehendenda eſt. Non enim intereſt omnino, quid alimentorum ſumas, vt ſuccurras neceſſitati corporis, dummodo congruas in generibus alimentorum his, cum quibus tibi viuendum eſt. Neque quantum ſumas intereſt multum, cùm videamus aliorum ſtomachos citius ſatiari, & eos tamen paruo quo ſatiantur cibo, turpiter inhiare. Alios autem pluſculo quidem ſatiari, ſed tolerabilius inopiã perpeti. Magis ergo intereſt, non quid vel quantum alimentorum pro congruentia hominum atque perſonæ ſuæ, & pro ſuæ valetudinis neceſſitate, quis capiat, ſed quanta facilitate & ſerenitate animi careat, quando his neceſſe eſt carere, vt illud Pauli in animo compleat: Scio & minus habere, ſcio & abundare, vbique & in omnibus imbutus ſum, & ſatiari & eſurire, & abundare, & penuriam pati. Item, neque ſi manducauerimus abundabimus, neque ſi non manducauerimus egebimus. Item, non eſt regnum Dei eſca & potus.

Nota.

Auguſt. de effectibus ieiunij.

Tertiò, cùm in diſputatione de finibus & effectibus ieiunij ſeu abſtinentiæ, plerique per declamatorias hyperbolas, nulla non merita, & quidem gratiæ, iuſtitiæ, remiſſionis peccatorum, ſalutis & vitæ æternæ, ieiunijs cœpiſſent tribuere, Auguſtinus illas Rhetoricationes ad normam Scripturæ reuocans, oſtenſis veris ex Scriptura finibus, ſuo more modeſtè opponit negatiuam ſententiam. Ita epiſtola octuageſima ſexta, diſputãs de ieiunio ſabbati, cùm præmiſiſſet ſententiam illam, quòd mandato Domini, vel Apoſtolorum non ſit definitum vel præceptum, certis quibuſdam diebus obſeruanda ieiunia, ſubdit: Per hoc ſentio, non quidem ad obtinendam quam fides obtinet iuſtitiam, in qua eſt pulchritudo filiæ regis intrinſecus, ſed tamen ad ſignificandam requiem ſempiternam, ſabbato aptius relaxationem quàm contentionem ieiunij conuenire. Et in his rebus tutius eſt, ne ſimus illis ſimiles, qui de Baptiſta dicebant: Dæmonium habet. Et de Chriſto: Ecce homo vorax & vinoſus. Filij verò ſapientiæ hi ſunt, qui quando manducant, manducantes non ſpernunt, quando non manducant, manducantes non iudicant, modo non per offenſionem, vel manducent, vel non manducent. Quia neque, ſi manducauerimus abundabimus, neque ſi non manducauerimus egebimus. Ibidem falsè exagitat Vrbici dictum, qui contendebat ideo ſabbato ieiunandũ, vt maculæ erroris, quæ de iſta mortalitate reliquis diebus contrahuntur, ieiunij fructibus abluantur. Gloſſa, Rom. 14. citat hanc Auguſtini ſententiã, in vſu eſcarum non acquiritur regnum Dei, ſicut etiam non amittitur. Non enim vſus ciborum interdicendus, ſed concupiſcentia frænanda eſt. Item, nec in manducando nec in abſtinendo eſt iuſtitia.

Iuſtitia fidei non in ieiunio.

Remiſſio peccatorũ non in ieiunio.

Non regnũ Dei.

Fines autem veri ieiunij, iuxta Scripturã Auguſtinus tradit, corporis caſtigationem, vel concupiſcentias eius coercendas, vt mens ad exercitia ſpiritualia eò liberior ſit. Cuius generis ſententias aliquot ſuprà ex Auguſtino deſcripſimus, nunc quaſdam alias ſubijciemus. Vt de geſtis cũ emerito Donatiſta inquit: Per ieiuniorum dies quando nobis maximè ieiunantibus, plus vacat audire, geſta illa per annos ſingulos ordine recitentur.

Ieiuniũ ad audiendũ verbũ.

Contra Fauſtum libro 20. cùm Fauſtus cap. 2. obiecißet, etiam Chriſtianos per Quadrageſimã à carnibus abſtinere, Auguſtinus cap. 5. reſpõdet, Chriſtiani non hæretici ſed Catholici, edomandi corporis cauſa propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa eſſe immunda credant, nõ ſolùm à carnibus, verumetiam à quibuſdam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper, ſicut pauci, vel certis diebus, atque temporibus, ſicut per quadrageſimam ferè omnes, quantò magis quiſque vel minus ſeu voluerit ſeu potuerit.

Ad domãdum corpus & animam humiliandã.

De moribus Manichæorum cap. 13. inquit: finis quo referuntur ea, quæ facimus, ſi laudabilis fuerit, tunc etiam facta digna laude ſunt, ſi verò finis iure culpatur, ipſum quoq; officium nemo improbandum dubitabit. Catilina ſitim & famẽ ferre poterat. Hæc illi cum Apoſtolis noſtris erant communia. Vnde igitur parricida iſte ab Apoſtolis noſtris diſcernitur, niſi fine. Namque ille iſta tolerabat, vt cupiditates ſuas expleret, illi è contrà, vt eas premerent, & dominanti rationi ſeruire cogerẽt. Poſſunt & Chriſtiani, Manichæorum à vino & carnibus abſtinentiam, iumentis & multis paſſeribus, poſtremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed diſcutiendum eſt, quo fine iſta faciatis. Si ergo parſimoniæ gratia, & coercendæ libidinis, quia eſcis talibus, & potu delectamur & capimur, audio & probo. Et capite decimo quarto, Apparet ex Paulo, quo fine à carnibus & vino ſit abſtinendũ. Is finis eſt triplex, ad comprimendam delectationem, quæ in his maximè cibis haberi ſolet, atque in tali potu vſque ad ebrioſitatem perueniri. Ad tuendam infirmitatem propter illa, quæ idolis ſacrificantur & libantur. Et quod maximè commendandum eſt, propter charitatem, ne imbecilliorum ab his continentium offendatur infirmitas.

Ex fine iudicandum.

Parſimoniæ & coercendæ libidinis gratia.

De fide ad Petrum, cap. 42. Firmiſſimè tene omnem creaturam Dei bonam eſſe, & nihil reijciendum,

ciendam, quod cum gratiarum actione percipitur. Et Dei ſeruos, qui à carnibus & vino abſtinent, non tanquam immunda, quæ à Deo facta ſunt, reſpuere, ſed à ſortiori cibo & potu, pro ſola caſtigatione corporis abſtinere.

Pro caſtigatione corporis.

De dogmatibus Eccleſiaſticis. cap. 65. Bonum eſt cibum cum gratiarum actione ſumere, & quicquid Deus conceſſit, edendum eſt. Abſtinere autem ab aliquibus, non quaſi à malis, ſed quaſi a non neceſſarijs, non eſt malum. Moderari verò eorum vſum pro neceſſitate, propriè eſt Chriſtianorum. Et cap. 67. cibos vel credere malos, vel malitiae cauſas eſſe percipientibus, non eſt Chriſtianorum, ſed propriè hierarchitarum, & Manichæorum. Hæc ſententia diligenter obſeruetur.

Abſtinentia. *Moderatio* *Cibi non cauſant malitiam.*

Ex alijs ſcriptis, quæ non ſunt Auguſtini γνήσια, Pontificij citant diuerſas ſententias, ſed qua fide, Lector intelligit, vt Sermone de tempore 60. Nemo pro laude humana, ſed pro peccatorum indulgentia, vel pro miſericordia diuina ieiunet. Ser. 77. Eiecit nos de Paradiſo cibus, reducat ieiunium. Serm. 69. dicitur ieiunium eſſe redemptionem ſalutis, qua iniquitates redimantur, & ita Dei placetur. Item, Ieiunium peccata deprecari & iuſtitiam promereri. &c.

Pſeudepigrapha de ieiunio.

Quartò, mirabilia, & vt ipſe loquitur, incredibilia ieiuniorum exempla Auguſtinus recitat, vt de moribus Eccleſiæ, cap. 33. continuum triduum vel amplius ſæpiſſimè ſine cibo & potu ducere. Et ad Caſulanum dicit, quoſdam nulla refectione interpoſita, vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio 40. dierum magis appropinquent. Et addit narratum fuiſſe quendam ad ipſum quadragenarium numerum perueniſſe. Et cap. 31. de moribus Eccleſiæ dicit, quoſdam in terris deſertiſſimis, ab omni hominum conſpectu diſcretos, pane ſolo, qui eis per certa interualla temporũ affertur, & aqua contentos. Sed addit, videntur illi nonnullis res humanas pluſquàm oporteret deſeruiſſe. Item, in tantum proceſſit temperantia & continentia quorundam, vt reſtringenda nonnullis, & quaſi ad humanos fines reuocanda videatur. Et quomodo cap. 33. inter illa ſingularia exercitia libertatem Chriſtianam tueatur, paulò antè ſententiam eius adſcripſimus.

Ieiunia incredibilia. *Nota.*

Quintò, ludificationem ieiuniorum & abſtinentiæ, qualem Pontificij etiam, ſicut ſuprà oſtendimus, exercent, Auguſtinus ſalsè taxat, vt Dominica in octauis Paſchæ. Sunt quidam obſeruatores quadrageſimæ delitioſi potius quàm religioſi, exquirentes nouas ſuauitates magis, quàm veteres concupiſcentias caſtigantes, qui pretioſis copioſiſque diuerſorum fructuum apparatibus aliorũ ciborum ſapores ſuperare contendunt. Vaſa in quibus coctæ ſunt carnes, tanquam immunda formidant, & in carne ſua ventris & gutturis luxuriam non formidant. Ieiunant non vt ſolitam temperando minuant edacitatem, ſed vt immoderatam differendo augeant auiditatem. Nam vbi tempus reficiendi aduenerit, optimis menſis tanquam pecora præſepibus irruunt, ventréſque diſtendunt, artificioſis & peregrinis condimentorum diuerſitatibus tantum capiunt manducando, quantum digerere non ſufficiunt ieiunando. Idem in Pſalm. 43. Mutare eis carnalem voluptatem, non amputare. Non

Auguſtinus contra ludificationes ieiunij. *Ieiunare ad luxuriã*

laudatur in illo ieiunium, qui ad luxurioſam cœnam ſeruat ventrem ſuum. Inuitantur enim aliquando homines ad cœnam magnam, & cùm ad eam volunt auidi venire, ieiunant. Nunquid hoc ieiunium continentiæ, & non potius luxuriæ deputandum eſt? De moribus Eccleſiæ cap. 31. de Monachis inquit: Corpus reficiunt quantum ſaluti & ſalubritati ſat eſt, coercente vnoquoque concupiſcentiam, ne ſe profundat, vel in ea ipſa quæ præſto ſunt parca & viliſſima. Ita non ſolùm à carnibus & vino abſtinent, pro ſufficientia domandarum libidinum, ſed ab his etiam, quæ tantò concitatius ventris & gutturis prouocant appetitum, quantò quaſi mundiora nonnullis videntur, quo nomine ſolet turpe deſiderium exquiſitorum ciborum, quod à carnibus alienum eſt, ridiculè turpitérque defendi.

Ex paucis hiſce obſeruationibus ſatis patet, quomodo Auguſtinus varias ſui ſeculi de ieiunio opiniones, ad ſuperſtitionem inclinantes, pro ſolita ſua modeſtia, oppoſita ſaniori ac Scripturæ congruenti ſententia, reprehenderit & corrigere ſtuduerit. Et in præcedentib. etiã non pauca huius generis ex Auguſtino annotauimus.

QVOMODO CHRYSOSTOMVS in Græca Eccleſia, circa annum Domini 410. ſuperſtitioſas de ieiunio opiniones reprehenderit.

Sicut Auguſtinus in Latina Eccleſia, ita Chryſoſtomus eodem fermè tempore, circa annum Domini 410. in Græca Eccleſia ſuperſtitioſas quaſdam de ieiunijs opiniones ita reprehendit, vt ad Scripturæ normam diſputationes illas reuocaret. Alicubi ſanè de ieiunio loquens, declamatorium ſeculi ſui ſtylum imitatur, ſicut de ipſius hyperbolis in præcedentibus quædam annotauimus. Sed cùm Epiphanius & Theophilus, Leges ieiuniorum, opinione neceſſitatis & meriti nimium vrgerent, Chryſoſtomus cœpit ἐπιτηδεύειν quaſdam imponere.

Duos enim illos manifeſtos & habuit & expertus fuit aduerſarios. Et Chryſoſtomi quidem tempore per Quadrageſimam exceptis duobus hebdomadę diebus, vſque ad horã nonam ieiunatum fuiſſe, & circa nonam horam, priuſquam ſolueretur ieiunium, Eccleſiam ad auditũ & meditationem verbi conueniſſe ex homilij ipſius in Geneſin conſtat. Et homilia 1. & 2. dicit, tunc equorum diſcurſus, pecudum mactationes, & carnium concitiones è medio tolli. Et homilia 6. ad Antiochenos dicit, lege ieiunij vulgò tunc prohibita fuiſſe certa quædam nutrimenta, & delibationem vini. Sed opinionem neceſſitatis, & alias quaſdam ſuperſtitioſas opiniones ipſe liberè taxauit & reprehendit. Et quia pleraſque ipſius ſententias ſuprà adſcripſimus, hoc loco tantùm capita eorum, quæ in vulgatis de ieiunio opinionibus reprehendit, breuiter notauimus.

Primùm igitur in valdè multis locis opinionem illam reprehendit, quaſi ieiunium per ſe, ex opere operato, ſit virtus & cultus Dei: Aut quaſi ea, quæ & in Scriptura & à patribus ieiunio tribuuntur, ad ipſam per ſe aut ſolam à cibis abſtinentiam pertineant, cùm ad illos maximè fines quibus ieiunium ſubuenire debet, reſpiciendum ſit, In Geneſin homilia ſexta: Ne exiſtime-

Chryſoſtomus contra opus operatum ieiunij.

mus inediam vſq; ad veſperam ad ſalutem nobis ſufficere.

Deus enim Iudæis per Prophetam dixit: Non mihi ieiunaſtis ieiunium. Hæc dicit Dominus: Iudicium iuſtum iudicate, miſericordiam faciat quiſq; cum proximo ſuo, &c. Homilia 9. Laſciuias carnis reſtrænemus, & verum probemus ieiunium.

Chryſoſt. de ſtatibus imaginum.

Ieiunium autem dico, abſtinentiam à vitijs, etenim abſtinentia à cibis propter hoc recepta eſt, vt rigorem carnis refrænet, & tanquam equũ moderanti facilè parere faciat. Ieiunantem oportet concupiſcentias repellere & refrænare, ac bonis operibus ſtudere: Hoc verum eſt ieiunium, ſicut & Iſaias ex perſona Dei loquens dicit, &c.

Non igitur, vt pleriſque exiſtimemus definiri in hoc ieiunium, ſi ad veſperam vſque impranſi maneamus. Non hoc eſt, quod quæritur, ſed vt cum ciborum abſtinentia, & à cæteris abſtineatur, quæ nocere poſſunt, vtque ſpiritualibus magis vacetur. Homilia 30. Ieiunia, preces ſemper coniunctas eſſe oportet, tunc enim potiſſimùm preces noſtræ ſobriæ ſunt, tunc expeditior eſt mens noſtra, non grauata neque preſſa malo delitiarum onere.

Ad populum Antiochenum Homilia 4. ſicut ſunt quidam ciborum inter ſe abſtinentiam æmulantes & mirabilem contentionem facientes, & hi quidem integros duos dies tranſigunt ieiuni, hi verò non vini tantùm & olei, ſed & omnis ferculi vſum, à ſua menſa reijcientes, pane & aqua duntaxat vtentes, Quadrageſimam omnem expediunt. Sic & nos inter nos contendamus, vt iuramentorum imbres deſtruamus, hoc enim omni ieiunio vtilius, hoc omni vitæ aſperitate compendioſius, & ſtudium quod circa ciborum abſtinentiam habemus, hoc circa iuramentorum abſtinentiam exhibeamus. Quoniam extremæ dementiæ crimen ſubimus, prohibita quidem contemnentes, circa indifferentia verò omne mouentes ſtudium, comedere enim non eſt inhibitum, iurare verò prohibitum eſt. Nos verò conceſſis abſtinentes, prohibita audemus. Illuſtris & memorabilis eſt hæc Chryſoſtomi ſententia, manifeſtè numerans abſtinentiam ciborum inter adiaphora, & oſtendens ſuperſtitionem, neglectis vtilioribus pietatis exercitijs, circa talia indifferentia magno ſtudio & contentione occupari. Alias plures ſimiles ſententias ex Chryſoſtomo ſuprà deſcripſimus, quas hoc loco non viſum fuit repetere.

Aemulatio in ieiuniis.

Ieiunium inter adiaphora.

Nota.

Secundò, licet ieiunium Quadrageſimæ, tempora Chryſoſtomi ſeruatũ fuerit, & ab ipſo laudatum, dicit tamen à Chriſto non eſſe mandatum, vt Homilia 47. in Matthæum: Non dicit ieiunium ſuum eſſe imitandum, quamuis quadraginta illos dies poſſet proponere, ſed diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Imò verò contra inquit: Omne quod apponitur vobis comedite. Hæc dixi, non quòd ieiunium mihi non placeat, quod magnis ſoleo efferre laudibus, ſed quia doleo, ſi cæteris neglectis, ſatis ad ſalutem nobis ieiunium eſſe exiſtimemus, quod in choro virtutum certè extremum ſortitur locum. Contra opinionem verò neceſſitatis, longa oratione pugnat Chryſoſtomus, homilia in Geneſin 10. Cùm enim quidam, qui ieiunia ferre non poterant, ideò in concionem, quæ circa veſperam habebatur, venire non auderent, inquit, ſobrius auditor etiam pranſus ſpirituali conuentu dignus eſt, ſicut ſupinus & deſes, etiamſi ieiunus permaneat, nihil inde vtilitatis capiet. Et hæc dico non vt ieiunij rigorem ſoluam, nam multum laudo ieiunantes, ſed doceo, non turpe eſſe, eum, qui cibum antea accepit, adeſſe ſpirituali ſermone, ſed ignauo animo adeſſe ab affectionibus vexari, & carnis laſciuias non reprimere, Non comedere malum eſt? abſit, ſed gula damnoſa eſt, & impleri pluſquàm ſatis. Et nihil mali eſt vinum ad menſuram bibere, ſed rationis iudicium intemperantia ſubuertere. Etenim dilecte, ſi ob corporis imbecillitatem non poteſt ieiunus diem producere, nullus, qui ſapit, propter hoc te arguere poterit. Neque enim ieiuniũ & abſtinentiam ſimpliciter à nobis exigit Dominus, neque hoc ipſum, vt ieiuni huc vſque permaneamus, ſed vt à ſecularibus operibus nos abdicantes, omne noſtrum otium in ſpiritualia colleremus, quod ſi ſobria mente vitam noſtram inſtituerimus, & cibos ita ſumpſerimus, vt tantum ſatiemur quantum vſus exigit, & vitam omnem in bonis operibus diſpenſemus, iam nullo opus fuerit ex ieiunijs adiumento. Sed quia negligens eſt humana natura, & de delitijs gaudet, ideo Deus hanc ex ieiunijs medicinam excogitauit, vt delitijs ſublatis, ſecularium curam ad ſpiritualia opera transferamus. Si igitur ſunt aliqui, quos corporis infirmitas vetat ieiunos & impranſos permanere, eos laudo, quòd corporis infirmitatem curant, & pranſi plus exhibent ſtudij in doctrina ſpirituali. Sunt enim, ſunt profectò viæ, quibus fiduciæ ad Deum ianuę aperiri poſſunt multò maiores, quàm ciborum abſtinentia. Igitur qui cibum accipit, & ieiunare non valet, largiorem det eleemoſynam, feruentior ſit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquijs, odium deponas, &c.

Quadrageſima nõ mandata à Chriſto.

Ieiunium inter virtutes poſtremum.

Ieiunium non ſimpliciter exigitur.

Finis ieiunij.

Si quis nõ poteſt ieiunare.

Nota.

Qui hæc fecerit, verum ieiunabit ieiunium, quod à nobis expoſcit Dominus. Propterea enim hanc à cibis abſtinentiam fieri præcipit, vt refrænantes carnis laſciuias, eam obedientem faciamus, & ad mandata Dei implenda ſequacem. Igitur qui ieiunat, gratias agat Domino, qui vires ei tribuit ad ferendos ieiunij labores. Et qui manducat, iterum gratias agat Deo, quia nihil ipſum offendere poteſt, quò minus animæ ſalutem agat, modò velit. Neque enim comediſſe cõfuſionem nobis affert, ſed malè egiſſe. Et cùm cibo, menſuræ noſtræ congruo, vtimur, non opus eſt vt erubeſcamus. Nam Dominus nos huic corpori coniunctos eſſe voluit, quod alioqui conſiſtere nequit, niſi cibo paſcatur, tantùm intemperantia non admittatur, &c.

Verum ieiunium.

Vti cibo nõ peccatum.

Non iudico opus eſſe Lectorem admonere, quàm variæ & ſuperſtitioſæ de ciborũ abſtinentia opiniones hac Chryſoſtomi ſententia taxentur & refutentur, manifeſtum enim hoc eſt. ſed integram ſententiam ideo adſcripſi, vt conſideratis diſputationibus illis, quæ circa ea tempora magna contentione à multis, ſicut oſtẽdimus, agitatæ fuerunt, manifeſtè intelligi poſſet, ſuperſtitiones iſtas, non generaliter ab omnibus fuiſſe vel probatas vel receptas, ſed fuiſſe qui oppoſita veræ Scripturæ ſententiis, pullulantibus

ſuper-

ſuperſtitioſis opinionibus contradixerunt: Vtq; Pontificiorum legibus tales ſententiæ rectè opponi poſſent.

Tertiò, Chryſoſtomus multis in locis oſtendit, effectus qui ieiunio tribui ſolent, non ad ipſum opus operatum ieiunij, ſed ad pœnitentiam & orationem, quibus ieiunium ſubſeruire debet, referēdos eſſe. Ita homilia 3. ad Antiochenos, Ieiunium pietatis materia & magiſter eſt, ieiunium autem dico non hoc vulgare, ſed accuratum, non tantùm ciborum abſtinentiam, ſed & peccatorum. Non enim ieiunij natura peccata eripere ſufficit, niſi congrua cum lege fiat. Diſcamus igitur, quomodo ieiunium celebrare debeamus, quoniam & Phariſæus ille ieiunauit, & deſcendit fructibus ieiunij inanis. Publicanus non ieiunauit, & Phariſæum ieiunantem præceſſit nō ieiunans: vt diſcas quòd ieiunij vtilitas nulla ſit, niſi & reliqua conſequantur. Ieiunauerunt Niniuitæ, & Dei miſericordiam elicuerunt, ieiunauerunt & Iudæi, & culpati abierunt. Videamus igitur, quomodo Niniuitæ ieiunarint, & quid tandem ſit quod iram Dei ſoluerit. Num ieiunium ſolum & ſaccus? non eſt dicendum, ſed totius vitæ mutatio, ita enim Propheta inquit. Et vidit Deus opera eorum. Qualia opera? Quod ieiunarunt? quod ſaccum induerunt? nihil horum, ſed hæc omnia tacens, intulit: Quoniam auerſus eſt quiſq; in vijs ſuis malis. Cernis quòd non ieiuniū periculo eripuit, ſed vitæ mutatio Deum barbaris placatum & beneuolum reddidit. Hæc dico non vt ieiunium contemnamus, ſed vt ieiunium honoremus. Honor enim ieiunij non ciborum abſtinentia eſt, ſed peccatorum fuga. Itaq; ciborum abſtinentia tantùm ieiunium definiens hic eſt, qui maximè ipſum vituperat. Idem lib. 1. de orando Deum inquit, Niniuitæ deprecationis præſidio, plurimorum ſcelerum, quibus diuinam iram in ſe prouocarant, remiſſionem acceperunt. Pœnitentiæ igitur & orationi, effectus hoſce Chryſoſtomus vult tribui, non operi operato ieiunij.

Nō ieiuniū ſed pœnitentia & oratio.

Definitio ieiunij.

QVOMODO PORRO VSQVE AD annum Domini 450. libertas Chriſtiana in vſu ciborum, à Cyrillo, Theodoreto, Proſpero, Prunaſio, & Socrate, defenſa fuerit.

OStendemus porrò iam breuiter quomodo vſque ad annū Domini 450. libertas Chriſtiana in vſu ciborum defenſa, & veri fines ieiuniorum monſtrati fuerant.

Cyrillus igitur in Leuiticum lib. 10. diſputat contra illos, qui putabant ex mandato legis ſtata ieiuniorum tempora obſeruanda. Et ponit prolixam ſententiam, quam ſupra ſub Origenis nomine deſcripſimus (nam & illi hæc commentaria in Leuiticum tribuuntur) capita autem hæc ſunt, quæ ipſius Cyrilli verbis annotabo. I. Humiliationem animæ debere perpetuā eſſe, & conſiſtere in imitatione Chriſti, qui eſt humilis corde. II. Ieiunium, iuxta præceptum Euangelij, conſiſtere in abſtinentia à peccatis, in fide adeunte Chriſtum Pontificem, & in renouatione. III. Ieiunium externum ſeu corporale non conſiſtere in delectu ſeu prohibitione quorundam ciborum, ſed in abſtinentia Chriſtiana, quæ ſit continentia ventris & gutturi. IIII. Finem ieiunij debere eſſe, vt ad exercitia ſpiritualia ſimus eò expeditiores. V. Opinionem neceſſitatis contra Phariſæos à Chriſto ipſo refutatam eſſe. Matth. 9. Non enim miſcenda eſt indumenta noua & pannos veteres. VI. Vſitata ieiuniorum tempora ſeruanda, non obſeruantiæ ſuperſtitione, ſed in Chriſtiana libertate, virtute continentiæ. Integra ſententia ſuprà in Origene deſcripta eſt, quam breuitatis gratia nolui hoc loco rurſus adſcribere.

Cyrilli ſententia de ieiunio.

Idem Cyrillus lib. 9. in Leuiticum: Scitis certamen eſſe carni aduerſus ſpiritum. Quòd ſi carnem frequenti mollitie, ad iugi delitiarum fluxu foueatis, neceſſariò aduerſus ſpiritū inſoleſcet, & fortior illa efficietur, cogétq; eum ſuis vitijs obedire. Si verò nutrimenta ſpiritus adhibeas, diuinam ſcilicet lectionem, ſermonem doctrinæ & orationes aſſiduas, conualeſcet ille, & carnem coget ſuis legibus obſequi. Quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis, tu carnem aduerſus ſpiritum armas, cùm eam carnibus reples, vino nimio inundas, omni mollitie palpas, & ad illecebras nutris.

Quomodo caro tractāda, ne aduerſus ſpiritum.

Lib. 2. contra Iulianum, cum Iulianus Chriſtianis obiecilſet vitam diſſolutam, eò quòd citra debitum veſcerentur, & nihil vitarent quod edi poteſt. Reſpondet Cyrillus. Græci in hoc potiſſimum pietatis virtutem conſtituunt, & in omni virtute præditum arbitrantur eum, qui a cibis quibuſdam abſtinuerit. At cur ſanctificationis modum in illis ponunt? Certè ſanctiſſimus & impollutus, quod nos polluere poſſet, fecit nihil. Cur enim cibus inficeret, vel quam maculam inureret ijs, qui illius ſunt participes? Vitāda autē ſunt ea, per quæ contaminantur, vt ſunt peccata, quæ qui nihil faciunt, contaminantur, etiam dum parum edunt, & ab edulijs quibuſdā cauent, atque ita legem colere volunt.

In delectu ciborum ſanctitatē conſtituere ſtultum. Cyrillus.

Ibidem li. 7. Iulianus imponebat crimen Chriſtianis, quòd indifferens apud ipſos eſſet edere carnes. Cyrillus verò reſpondet, Leges ponunt improbos, In quos verò animaduertunt, nunquid in crudeles, adulteros, deceptores? etiam vel in eos, qui liberè piſces & carnes attingunt, ſi quidem in hoc præſcriptū eſſet tempus aliquod: Et poſtea ſcimus, ſola peccata eos, qui illis laborant, coinquinare. Ita nullum vitamus edulium vt immundū, corporales verò voluptates moderatione compeſcimus, & aculeum petulantioris carnis hebetentes, parcè victitare conſueuimus, & omninò in delitijs eſſe inter optima nō ponimus. Iulianus autem nos ſaltatoribus & publicanis comparat, Chriſtianæ religionis libertatem ignorans. Nos autē memores ſumus eorum, quæ Paulus ſcribit: Cibus non commendat nos Deo, neq; ſi edamus meliores ſumus, neque ſi non edamus deteriores. Item, Omnis cibus bonus, &c. Et quod Chriſtus dicit: Quod ingreditur in os non coinquinat hominem, &c. Et paulò poſt, plurimi quidē apud nos fuerunt ſumma bonitate conſpicui, qui ad eam peruenere continentiā, & ita ſeipſos caſtigarunt, vt etiā ijs, quæ ad vitam vtiliſſima ſunt, ſtrenuè abſtinere voluerint, nempe pane & oleo, & herbis & leguminibus, ventris neceſſitatem placarunt, vſi pura aqua. Et reiectaneus quidem apud ipſos cibus nullus fuit. Abſtinuerunt autem à nonnullis, mentis ad de-

Indifferens cibus carnium apud Chriſtianos Non conſtitutum tempus carnibus vel piſcibus.

Libertas Chriſtianorū in cibis.

Abſtinentia quorūdam prima.

Finis abſtinentia.

n

teriora propenſionem reuocantes & carnis laſciuiam compeſcẽtes, vt mentis oculum magis ſubtilem haberent, &c.

In ordine autem huius hiſtoriæ præcipuè obſeruandum eſt, quòd ingruentes ſuperſtitioſas opiniones alij alijs plenius & neruoſius refutarunt. Monachorum enim ſingularis abſtinentia in magna tunc cœperat admiratione eſſe, ſicut Theodoretus in vitis patrum deſcribit: Marcianum quẽdam, qui ſingulis diebus vſq; ad veſperam ieiunabat, & veſperi tantùm panem, eúmq; ad menſuram, quartam ſcilicet partem libræ ſumebat. Auitum verò ſcribit per triduum ſemper ſine cibo manſiſſe: Sabinum nec pane nec obſonio vſum, ſed tãtùm farina aqua madefacta, quã ſemel in totum mẽſem parabat, nec prius ſumebat quàm ſitim contraxiſſet: Macedonium non pane nec leguminibus vſum, ſed ordeo madefacto: Simeonem verò totam ſemper hebdomadam ieiunum manſiſſe, &c.

Exempla ſingularis abſtinẽtia apud Theodoretum.

In illis ergo ſingularibus abſtinentiæ exemplis Cyrillus hoc probat, ſi fiat eo fine, vt carnis petulantia compeſcatur, & mens ad ſpiritualia magis excitetur. Si verò in tali ciborum delectu conſtituatur pietas, ſanctitas, & cultus Dei, hoc Cyrillus, ſicut oſtendimus, reprehendit ex loco Pauli 1. Corinth. 10.

Cyrilli iudicium de talibus exemplis.

Theodoretus verò tantùm opinioni neceſſitatis contradicit, & libertatem defendit, eámq; vſque ad illa tempora ſeruatam fuiſſe oſtendit. Explicans enim illud Pauli Rom. 14. Vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abundet, inquit. Non de diuinis decretis hoc dicit, ibi enim valet illud. Qui aliud euangeliſauerit, anathema ſit: Sed de ſolis cibis vniuſcuiuſque ſententiæ poteſtatem dedit. Hæc enim conſuetudo in hodiernum vſque diẽ manſit in Eccleſiis. Et hic quidem abſtinentiam amplectitur, ille verò omnibus eſculentis abſq; vllo ſcrupulo veſcitur, & nec hic illum iudicat, nec ille alterum reprehendit.

Nota qualis libertas in cibis Theodoreti tẽpore.

Et in epitome diuinorum dogmatum, capite περὶ ἐγκρατείας, de abſtinentia, ita ſcribit: Abſtinentiam à vino atque eſu carnium, & reliquam (ἐγκράτειαν) continentiam, non ſimiliter atque hæretici amplectitur Eccleſia. Illi enim (νομοθετοῦσι) lege cauent aut iubent, ab ijs tanquam abominandis abſtinere. Eccleſia verò (οὐδὲν περὶ τούτων νενομοθέτηκεν) nullam legem de illis condidit, vel nihil per modum legis de illis conſtituit, non enim (ἀπαγορεύει) prohibet ſeu interdicit eorum ſumptionem, ſeu participationem. Et propterea alij quidem (νενομισμένως ἡδέων ἀδεῶς ἀπολαύουσι) cibis ſuauibus & iocundis, à verbo Dei permiſſis ſeu conceſſis, libere, ſecurè, & abſque vllo ſcrupulo fruuntur, alij vero abſtinent. Nullus autem qui rectè ſapit manducantem condemnat. Nam & abſtinentia & ſumptio ſunt in poteſtate ſententiæ ſeu voluntatis cuiuſq;, &c. Et allegatis ſententijs Pauli, Rom. 14. 1. Cor. 10. & 1. Tim. 4. addit, Tantùm abfuit, vt diuinus ille vir carnibus veſci prohiberet. Nam & Chriſtus ipſe carnem agni cum diſcipulis ſuis manducauit, & conuiuis vinum per miraculum præbuit. Hæc Theodoretus. Et obſeruetur, quòd leges de delectu ſeu diſcrimine ciborum, cum opinione neceſſitatis, licet à multis rogari & ſpargi cœpiſſẽt, tamen circa annum 440. nondum fuerint vel receptæ vel probatæ, ſicut ſententia hæc Theodoreti manifeſtè oſtendit. Et Cyrillus addit, nõ fuiſſe tunc tempus aliquod hiſce rebus præſcriptũ, lib. 7. contra Iulianum.

Nondum fuerũt leges de ciborum delectu.

Annus 440 adhuc ignorauit leges de ciborũ delectu.

Eodem modo Primaſius, Auguſtini diſcipulus, in cap. 14. ad Rom. dicit, De ieiunio non eſt lex poſita, ſed quomodo vnuſquiſque vel poteſt, vel vult.

Primaſius ignorat leges ieiuniorum.

Socrates verò Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptor, prolixa narratione oſtendit, adhuc circa annum Domini 440. & de tempore ieiunij, & de modo ſeu forma abſtinentiæ, fuiſſe diuerſas & liberas obſeruationes in Eccleſijs, Et diſertè dicit, licet illis temporibus iactarentur traditiones Apoſtolorum de ieiunijs, neminem tamen potuiſſe oſtendere ſcriptum aliquod mandatum, ſed Apoſtolos tales ritus & obſeruationes cuiuſq; ſentẽtiæ & arbitrio liberas reliquiſſe. Vnde rectiſſimè colligitur, quo loco habenda ſint illa, quæ ſub Apoſtolorum nomine, titulo canonum & conſtitutionum ſcripta nunc circumferuntur, quæque de legibus ieiuniorum, ſcriptis vetuſtiorum patrum admixta ſunt, Eccleſia enim circa annum 440. illas leges non agnouit.

Socrates hiſtoricus de ieiunio.

Locus autem Socratis libr. 5. cap. 22. ſic habet: Qui in eadem fide conſentiunt, in ritibus ſeu ceremoniis inter ſe diſcrepant. Vt ieiunia ante Paſcha ab alijs aliter obſeruari inueniuntur. Nam qui Romæ ſunt tres ſeptimanas ante Paſcha, ſabbato & dominica exceptis, ieiunant: Græci vero Illyrici & Alexandrini, ante ſex ſeptimanas ieiunium, quod ante Paſcha fit, ieiunant, Quadrageſimam appellantes. Præter hos alij ſeptem ſeptimanis ante feſtum initium ieiunandi faciunt, & quãuis ſolos quindecim dies ex certis interuallis ieiunent, nihilominus tamen & ipſi tempus illud Quadrageſimam vocant. Et mirandum eſt, cùm de numero dierum diſcrepent, quomodo tamen omnes tempus illud Quadrageſimam appellent. Et rationem appellationis alij aliam (ἐγκαλλωπιζόμενοι) à ſeipſis excogitatam reddunt. Nec de numero dierum ſolùm diſcrepant, ſed & abſtinentiam ciborum non ſimilem ſeu eandem ſeruant.

Quadrageſima diuerſitas.

Rationes excogitatæ

Alij enim omnino ab animatis abſtinent, alij inter animantia ſolos piſces comedunt. Alij cùm piſcibus volucres etiã manducant, quia ex aquis vtraque ſint orta. Alij à baccis & ouis abſtinent. Alij arido pane ſolo veſcũtur. Alij ne illo quidẽ. Sunt qui cùm ad horã nonam vſq; ieiunauerint, indifferenter vtuntur cibis. Et alia ratione apud alias gentes ieiunatur, cuius rei infinitæ ſunt cauſæ. Et quoniam de hac re nemo poteſt oſtendere (ἔγγραφον παράγγελμα) ſcriptum aliquod mandatum, perſpicuum eſt quòd Apoſtoli liberã poteſtatem hac in re cuiuſq; ſentẽtiæ & arbitrio permiſerunt (τῇ ἑκάστου γνώμῃ καὶ προαιρέσει ἐπέτρεψαν) vt quiſque nec metu nec ex neceſſitate quod bonum ſit, ageret. Eadem Sozomenus etiam repetit, lib. 7. cap. 19.

Abſtinentia diuerſitas.

Nullũ extat mandatum ſcriptum.

Liberæ obſeruationes.

Proſperi verò ſententiæ de ieiunio ideo diligentius ſunt obſeruãdæ, eius enim tempore Leo Pontifex leges ieiuniorum cum opinione neceſſitatis & meritorum, magna contentione vrgere cœpit, ſicut ſuprà quaſdam ipſius ſententias adſcripſimus. Proſper itaque contra opinionem operis operati oppoſuit Scripturæ ſentẽtiam de veris ieiunij finibus, vt de vita contemplatiua, libro 2. cap. 17. A cibis conceſſis ſe continere, abſtinentia

Proſper Leonis tẽpore.

Digitized by Google

Abſtinentia vera.

nentia quidem eſt, ſed carnalis & imperfecta. Ea autem ſpiritualis & perfecta cenſenda eſt abſtinentia, quæ abſtinentem tàm ab illecebris carnalium voluptatum, quàm à peccatis omnibus facit alienum. Et cap. 22. Membra ſua, quæ ſunt ſupra terram, mortificant, quando inſolens corpus ieiuniorum continuatione caſtigant, quádo intra neceſſarium modum, ſuum temperant appetitũ, certi quòd nec delitiæ quælibet, ſi abſque deſiderio percipiantur, officiũt, & viles cibi plerunque abſtinentiæ profectũ, ſi appetenter accipiantur, impediunt. Vnde datur intelligi, quod veraciter abſtinentes, eſcarum non naturas, ſed concupiſcentias damnent. Quia autem non ſolùm à qualitate, ſed etiam à quantitate ciborum cupiunt abſtinere, nihil aliud ſtudent, quàm vt appetitus ſuos non expleant, ſed comprimant, &c. cap. 23. Cæterum ſi à quadrupedibus abſtinentes, altilibus, vel alijs auibus precioſis, vel piſcibus perfruantur, non mihi videntur reſecare voluptates, ſed mutare, nec pro abſtinentia, ſed pro delicijs communes ac viles carnes abijcere, quò delicatioribus poſſint ſuas voluptates explere: cùm non aliquarum carnium nobis naturæ damnandæ ſint, ſed carnales concupiſcentiæ fugiendæ. Et ſpiritualis abſtinentia non aliquorum ciborum vſum, ſed deſiderium ſuadeat compeſcendum, cap. 24. Veruntamẽ ſic abſtinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi vel abſtinendi neceſſitati ſubdamus, cùm ſine abſtinẽtia quemlibet hominem catholicum caritas ſola perficiat, & omnis abſtinentia aut perdat ſine adiunctione charitatis, aut pereat. Quia ergo abſtinere aut ieiunare etiam hæretici poſſunt, corpora ſua panis & aquæ perceptione afficientes, non pro magno ducamus, quando ab illis, quæ ipſi quoq; reijciunt, abſtinemus, ſed quando abſtinentiam noſtram fides commendat, charitáſq; conſummat. Ipſis verò catholicis Chriſtianis, qui ſiue non valendo, ſiue nolendo abſtinere, omnia vſui noſtro cõceſſa, cum gratiarum actione percipiunt, non nos propter abſtinentiam præferamus, ne fortè plus virtutum habeant illi, vnde nobis abſtinentibus iure præferantur. Quocirca ſi volumus abſtinentiam noſtram, ieiuniáq; noſtra perficere, ab omnibus vitijs diſcedamus. Quia tunc nobis proderit, quòd corpora noſtra, vel certè corporum incẽtiua, rigore diſtrictioris abſtinentiæ caſtigamus, ſi carnalibus deſiderijs abſoluti, ſanctis virtutibus floreamus, &c.

Finis ieiuniorum. — *Delicata ieiunia.* — *Propter cõtra delectũ ciborum.* — *Cõtra neceſſitatem ieiuniorũ.* — *Contra opus operatũ ieiunij.* — *Libertas abſtinẽtia.* — *Finis ieiunij.*

Hæ obſeruationes hiſtoricæ iucundæ profectò & vtiles ſunt, monſtrantes, quomodo pullulantibus ſuperſtitioſis opinionibus de ieiunió Deus ſubinde teſtes aliquos veritatis excitârit, qui ſuperſtitiones reprehenderont & refutârunt, ac ſimul doctrinam & exercitia veri ieiunij ad fontes & fundamenta Scripturæ reducere conati fuerunt, alij alijs vel neruoſius & vehementius, vel modeſtius, & languidius, vt ita in hiſtoria conſpiciatur, perpetuum quaſi certamen ſuperſtitionis & veræ pietatis. Quando enim vel ex vulgo vel ex Patribus quidam inclinationem aliquam ad ſuperſtitiones faciebant, oppoſuit Deus alios, qui exorbitationes illas corrigere, & ad regiam Scripturæ Canonicæ viá reducere conati fuerunt, ſicut hactenus in hac de ieiunio hiſtoria oſtẽdimus.

Capita huius hiſtoriæ.

QVOMODO AB ANNO DOMINI 460. cùm non eſſent qui contradicerent, ſuperſtitioſæ leges & opiniones de ieiunijs, per Pontificum & Conciliorum decreta, cumulata ſint, donec Scholaſtica Theologia inde extructa eſt.

HActenus igitur vſque ad annum Domini 450. oſtendimus, quòd leges ieiuniorum in opinionibus neceſſitatis & meritorum, ſæpius quidem & variè tentatæ, ſemper autem repreſſæ & refutatæ fuerint. Singulis enim illis temporibus ſemper fuerunt, qui monſtrata vera verbi Dei de ieiunijs ſententia, ſuperſtitionibus contradixerunt, & libertatem Chriſtianam defenderunt. Ab hoc verò tempore, extinctis Eccleſiæ luminaribus, cùm vix inueniretur aliquis, qui libertatis & veritatis patrocinium contra ſuperſtitioſas leges ſuſcipere vel poſſet vel auderet, cumulatæ illæ, & per Romanorum Pontificum reſcripta, per poſteriorum conciliorum decreta, & per Monachorum conſtitutiones, ſtabilitæ ſunt, ita vt maxima pars cultus in illis obſeruationibus conſumeretur, quæ & mandatis Dei præferebantur, & meritum gratiæ & remiſſionis peccatorum, cum contumelia Chriſti, ſibi vendicabant, ſicut ex ſcholaſtica Theologia, quæ inde enata eſt, ſuprà oſtendimus. Sequentium igitur temporum hiſtoriam ex Leonis ſermonibus, & ex illis, qui poſtea leges & conſtitutiones illas in decretis collegerunt, breuiter perſtringemus.

Inclinatio ad ſuperſtitioſas leges & opiniones.

Leo itaque, quem magnum vocant, circa annum Domini 450. ſolennia ieiunia quater in anno publicè indixit & mandauit, ieiunium ſcilicet Quadrageſimæ, Pentecoſtes, ſeptimi menſis & decimi, de illorum enim temporum ieiunijs extant multi ſermones Leonis. Et de ieiunio quidem ſeptimi menſis & decimi non diſſimulat, ex ſiniſtra æmulatione Iudaicarum obſeruationum, Zachariæ 8. illa ſumpta eſſe. Dicit enim ſermone quarto de ieiunio ſeptimi mẽſis. Quando vos ad quædam, quæ in veteri Teſtamento inſtituta fuerunt, cohortamur, non Iudaicæ obſeruantiæ iugo vos ſubdimus, licet enim in temporibus conueniat, non tamen concordat in moribus. Sed hæc eluſio non ſoluit argumentũ de abrogatione obſeruationum veteris Teſtamenti, Galat. 4. & Col. 2. Et Chryſoſtomus explicãs locũ Pauli, Gal. 4. annotat Paulum ideo dixiſſe (in parte diei feſti) vt oſtenderet, ſe argue re eos, qui etiãſi non per omnia, ſed tantũ in par te aliqua, obſeruationes veteris Teſtamenti conſcientijs in nouo Teſtamento imponere volebãt. Quadrageſimæ verò & Pentecoſtes ieiunia Leo dicit Apoſtolorũ traditione, de Paracleti magiſterio inſtituta. Sed hactenus liquido oſtendimus, falſum hoc eſſe, niſi quis Montanici Paracleti magiſterium & diſciplinam, cui Leonis leges de ieiunijs non malè conueniunt, intelligat. Leo autem vt ſuis perſuaderet, legale hoc iugum ſuſcipere, tribuit ieiunio reconciliationem & propitiationem Dei, culparum redẽptionem, & peccatorum remiſſionem, ſicut in præcedentibus tales Leonis ſententias adſcripſimus. In illis verò menſibus ieiunarunt quarta feria & ſexta, ſabbato verò ad vigilias conuenerunt. Hoc enim Leo ſemper repetit. Quarta & ſexta feria ieiune-

Leo de ieiunijs quatuor temporum. — *ἀναλογία veteris Teſtamenti.* — *Chryſoſtomus de parte diei feſti.* — *Paraclet.* — *Leo de meritis ieiunij.*

Digitized by Google

mus, ſabbato verò apud beatum Petrum pariter vigilemus.

In hiſce verò humanarum traditionum ſiue conſtitutionibus ſiue obſeruationibus, non inutile erit oſtendere fuiſſe magnas diuerſitates, quæ ſæpius mutatæ, variatæ & cumulatæ fuerũt, donec tandem in leges rigidiſſimas euaſerunt. Apud Gratianum diſtinct. 76. traditur antea ter io anno ieiunia celebrata, poſtea verò facta inde quatuor temporum ieiunia. Elibertinum concilium cap. 23. ſtatuit ſingulis menſibus, excepto Iulio & Auguſto, talia ieiunia celebranda. Rabanus de inſtitutione Clericorum, lib. 2. capi. 24. dicit, quatuor illis temporibus ſabbatis ſpecialia ieiunia fuiſſe conſtituta, in menſe Martio primo ſabbato, in Iunio ſecundo ſabbato, in Septembri tertio ſabbato, in Decembri quarto ſabbato, ante quæ ſabbata feria quarta & ſexta legitima ieiunia præceſſerint. Addit autem, quod memorabile eſt, cauſam & originem illorum ieiuniorum hanc fuiſſe, quòd Gelaſius conſtituerit, illis diebus ordinationes presbyterorum & diaconorum debere fieri. Cùmq; primùm in ordinationibus, exemplo Apoſtolorum, Actorum 13. & 14. propter preces ardentiores adhiberentur ieiunia: Poſtea factum eſt inde opus operatum & lex generalis, etiam cùm non celebrarentur ordinationes. Idem Rabanus capite 17. inter ieiunium & ſtationem ita diſtinguit, vt ieiunium ſit abſtinentia cuiuſlibet diei, non per legem, ſed ſecundum propriam voluntatem. Statio verò ſit obſeruatio ſtatutorum dierum vel temporum, vt quartæ & ſextæ feriæ, ieiunium ex vetere lege præceptum, iuxta dictum, Ieiuno bis in ſabbato, id eſt, quarta & ſexta ſabbati. Quæſo autem Lectorem vt hanc rationem benè conſideret & expendat.

Ieiunia triũ temporum, poſtea quatuor.

Singulorũ menſium ieiunia.

Ieiunia quatuor temporum vnde.

Nota.

Diſcrimen inter ieiunium & ſtationem.

Burchardus libr. 13. ex Aurelianenſi concilio citat conſtitutionem de triduano ieiunio rogationum ante feſtum Aſcenſionis. Ex Moguntinenſi verò citat conſtitutionem, vt Litania maior, à cunctis Chriſtianis, vno die, ſcilicet ſeptimo Calendas Maias, cum ieiunio obſeruaretur. Ex Gregorio Magno deſcribit, Quadrageſimam ideo obſeruandam, vt ſit perſolutio decimarum totius anni. Ex Aurelianenſi concilio deſcribit conſtitutionem de ieiunio vigiliarum in feſtiuitatibus ſanctorum. Nocturni enim conuentus in ſanctorum feſtiuitatibus, mutati poſtea ſunt in pridiana ieiunia, & præcedentis diei manſit appellatio vigiliarum. Et capite 2. tradit, in Moguntinenſi ſynodo conſtitutum, vt diebus ieiuniorum, hora nona cum litanijs ad Miſſarum ſolennia conuenirent. Cap. 12. dicit, in Quadrageſima non nona hora, ſed poſt veſpertinum officium manducandum.

Ieiunium rogationũ.

Ieiunium vigiliarũ.

Miſſa circa tempus veſpertinũ in ieiuniis.

Gratianus de conſecrat. diſtinct. 3. citat conſtitutionem Innocentij, quòd omnino ſingulis ſabbatis ſit ieiunandum. Quam legem Auguſtinus prolixa diſputatione ad Conſulanum refutat. Et ſexta vniuerſalis ſynodus can. 55. Romanorum obſeruationem, quòd per Quadrageſimam ſabbatis ieiunabant, reprehendit & improbat. Gratianus verò de conſecrat. diſtinct. 5. citat cõſtitutionem Gregorij Septimi, vt diebus ſabbati omnes Chriſtiani à carnium eſu abſtineant. Monachis verò in perpetuũ prohibuit eſum carniũ. diſt. 4. ſub Gregorij Magni nomine in Quadrageſima prohibet vſum lacticiniorum & ouorum, ſed ſexta ſynodus circa annum 680. fatetur canone 56. in Armenia & in alijs locis, quoſdam in Quadrageſima, ſabbatis & Dominicis, oua & caſeum comediſſe, quod canone illo tunc prohibebatur. Acceſſit etiam vulgi ſuperſtitio, ſicut Nicephorus lib. 17. ca. 32. hoc exemplũ deſcribit, cùm Conſtantinopoli in magna rerum inopia, Imperator Iuſtinianus, ex Chriſtiana libertate, in Quadrageſima iuſſiſſet carnes venales in foro proponi, populus eas nec emebat nec edebat. Paulus Diaconus addit, venditores carnium à vulgo interfectos.

Nota de ieiunio ſabbati.

Prohibitio lacticiniorum.

Exemplũ ſuperſtitionis vulgi.

Porrò varia & mirabilia ſuperſtitioſæ & prodigioſæ abſtinentiæ illorum temporũ exempla, ſiue facta extant, quæ omnia huc referre non eſt animus, ſuperſtitio enim ſemel admiſſa, in infinitas ſe vertit formas, vt tandem, vbi conſiſtat, non inueniat, adeò: vt tres quadrageſimæ à Hieronymo in Mõtaniſtis antea publicè damnatæ, poſtea ſingularis pietatis titulum ſibi vendicarint, ſicut Beda in hiſtoria Anglica celebrat Monachũ quẽdam Ecbrechtum, qui tres in anno quadrageſimas cum ſuis obſeruârit, vnum ante Paſcha, alterum ante Pentecoſten, tertium ante natalem Domini. Et alium celebrat Epiſcopum, qui duas ex illis celebrándas conſtituerit.

Tres quadrageſimæ.

Opiniones verò de meritis ieiunij, vnà cum conſtitutionibus ſeu legibus, ſubinde magis magiſque cumulatæ ſunt, ſicut ſuprà annotauimus, Bernhardum ſentire, quòd ieiunium ſit ſatisfactio pro peccatis, pro quo ea quæ committimus condonentur, & peccata remittantur. Item ieiunium obtinere veniam, promereri gratiam & redimere æternà ſupplicia. Gratianus diſt. 13. quæſtio. 3. dicit, ieiunia viuentium, eſſe defunctorum auxilia. Sed non opus eſt in poſterioribus illis ſeculis, ſingulorum vel temporum vel authorum ſiue conſtitutiones & leges de temporibus ieiuniorum & cibis, ſiue opiniones de meritis ieiuniorum, ordine & prolixè percenſere. Scholaſtici enim Doctores illa omnia in ſuis ſummis complexi ſunt. Et quia ſuprà peculiari loco, Scholaſticorum doctrinam de ieiunio expoſuimus, vt hoc loco eam repetere nõ ſit opus: Finem igitur iam faciam, & hiſtoricam hanc de ieiunio commemorationem concludam, remittens Lectorem ad ea, quæ ſuprà ex Scholaſticis, & alijs Pontificijs ſcriptoribus annotauimus.

Bernhardus de meritis ieiunij.

Gratianus.

Scholaſticorum doctrina de ieiunio.

DE FESTIS.

QVòd decretum Tridẽtinum dicit, dierum feſtorum deuotam & religioſam obſeruationem, facere ad augendam pietatem: Non poteſt rectius explicari, quàm ſi primo oſtendatur antitheſis, inter pedagogicã & ſeruitutem veteris, & inter Chriſtianam libertatem noui Teſtamenti, quod ad annos, menſes & dies, hoc eſt, quod ad feſta attinet. II. Si primitiuæ Eccleſiæ obſeruationes conſiderentur. III. Si oſtendatur, qui abuſus, & quæ ſuperſtitioſæ opiniones, in celebrationes feſtorum irrepſerint. Ita enim iuxta Ieremiam precioſum à vili ſeparari poterit, & oſtendi, quæ feſta, & qua religione in noſtris Eccleſiis ſeruentur.

SCRI-

SCRIPTVRAE SENTENTIA ET doctrina, de diebus feſtis qualis fuerit in veteri Teſtamento, & qualis ſit in nouo.

Veteris Teſtamenti feſta.

IN veteri igitur Teſtamento Deus pædagogicas commonefactiones & ſignificationes de beneficijs & promiſſionibus diuinis, de cultu Dei, de exercitijs pietatis & de ſalute vitę ęternę per tempora, annos, menſes & dies, ita diſtribuit, vt certis & ſtatutis temporibus populus ad auditum verbi, ad meditationem beneficiorũ & promiſſionum Dei, ad preces, laudes, gratiarum actiones, & publica exercitia cultus Dei & pietatis, conueniret. Ita ſingulis diebus, mane & veſperi ad peteodam & celebrandam gubernationem & protectionem diuinam in quotidianis vitæ huius negotijs, & ad petendam remiſſionem peccatorum ac Spiritus ſancti gratiam, conuentus Eccleſiaſtici habebantur. Deinde inter ſeptimanæ dies fuit ſabbati feſtiuitas conſtituta, ad commonefactionem beneficiorum Dei in creatione & ſuſteotatione rerum, Exo. 20. in memoriam admirandæ liberationis ex ſeruitute Ægyptiaca, Deut. 5. in ſignũ ſãctificationis, Ezech. 20. & ad ſignificandum ſabbatum interius ſeu ſpirituale & æternum, Ebræ. 4. In menſibus conſtituit Neomenias, vt mouerentur, aſtrorum motus, & vices temporum, tanquam peculiare opus Dei conſiderare, vtq; per ſingulos menſes beneficiorum Dei, & vitę ſuæ rationem, ſubducerent. In principio & exitu anni inſtituit feſtiuitates, ob recordationem & celebrationem beneficiorum, populo in Eccleſia, politia, & Oeconomia, per totum annum à Deo præſtitorum.

Mane & veſperi.

Sabbatũ.

Neomenia.

Pentecoſte.

Tabernaculorum, &c.

Iubilæus.

Encænia.

Addit certis temporibus anni alias ſolennitates de illuſtrioribus Dei beneficijs, olim populo in eductione ex Ægypto, in introductione in terram promiſſionis, in promulgatione legis, in conſtitutione Eccleſię & politiæ Iſraeliticę, præſtitis. Quæ feſtiuitates ſimul erant ſignificationes & commonefactiones promiſſionum de futuris beneficijs Meſſiæ, & de vita æterna. Et propter eaſdem ſignificationes & commonefactiones, ſeptimo ſemper & quinquageſimo etiam anno, peculiares inſtitutæ erant feſtiuitates. Poſtea ſimili exemplo, in memoriam illuſtriorũ liberationum, ſub Eſther, Iudith, & Machabæis, alia etiam feſta inſtituta fueruot. Et Deus feſtiuitates à ſe inſtitotas, certis cæremonijs circumſcripſit, quomodo à veſpera in veſperam, cum ceſſatione ab operibus ſeruilibus, & per quot dies, quibus ſacrificijs & ritibus, eas vellet celebrare, additis comminationibus pœnarum contra prophanatores. Quæ plenè explicare non eſt huius loci, tãtùm enim propter antitheſin inter vetus & nouum Teſtamentum, quod ad feſta attinet, hæc breuiter hoc loco commemorata ſunt.

An lex de feſtis perpetua.

Et Iudæi quidem contendunt, pædagogiam illam feſtorum diuinitus inſtitutam, neceſſariò etiam nunc obſeruandam, quia de ſabbatu Deus dicit, Exod. 31. Pactum hoc eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignúmque perpetuum. Et de Paſchate, Exo. duodecimo: Cultu ſeu ſtatuto perpetuo celebrabitis, legitimum hoc tibi erit, & filijs tuis in æternum. Ita de reliquis etiam feſtis, Leuit. 25. dicitur, Legitimum & præceptum ſempiternum erit in generationibus veſtris. Sed quia Ieremiæ 31. prædicitur antiquatio ſeu abrogatio veteris pacti, & inſtitutio noui: Et Moſes ipſe de alterius Prophetæ verbo vaticinatur, Deuteron. decimo octauo. Lex igitur & Prophetæ vſque ad Ioannem, Matth. 11. impoſita enim fuerunt legalia illa vſque ad tempus correctionis, Ebræorum nono. Et lex fuit Pædagogus noſter vſque ad Chriſtum, poſtquam verò fides venit, & Deus Filium ſuum miſit, non amplius ſumus ſub pædagogo, nec in ſeruitute ſub elementis mundi, Galat. 3. & 4. Fuerunt autem feſta pars elementorum pædagogiæ legis, de quibus Paulus diſerte dicit, Galat. 4. Dies obſeruatis & Menſes, & tempora & annos, metuo ne fruſtrà laborauerim in vobis. Et Coloſſ. 2. Nemo vos iudicet in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti.

Abrogatio eorum quæ ad vetus Teſtamentum pertinent.

Feſtorum abrogatio.

De vocabulis perpetuitatis apud Ebræos.

Quod igitur ad dicta Moſaica attinet, Burgenſis eruditè oſtendit, in lingua Ebræa dictiones quaſdam ſignificare perpetuitatem abſolutam ſine fine, vt נצח, & quando particula עד vel geminatur vel iungitur Præpoſitioni vel dictioni עולם, quando verò dictio עולם vel ſola ponitur, vel præcedente עד, tunc ſignificare perpetuitatem, ſecundum conditionem rei cui adiungitur, vt quando Scriptura dicit, In æternum verbum tuum permanet. Item: Veritas Domini manet in æternum. Ibi ſignificat perpetuitatem æternam ſine fine. Quando verò dictio illa prædicatur de re, cuius duratio eſt periodica & ambitu quodam temporis limitata, tunc ſignificat perpetuitatem non abſolutam ſed periodicam, ſicut Larini vocant ſeculum ſeu ætatem alicuius rei. Ita Deute. 15. de ſeruo, qui anno ſeptimo non vult liber exire, dicitur, Seruiet tibi in æternum, hoc eſt, per totam ſuæ vitæ periodum, vel vſque ad annum Iubilæum. 1. Reg. 1. Samuel manebit in tabernaculo Domini vſque in ſeculũ, hoc eſt vſque ad annum 50. quod erat ſeculum miniſterij Leuitarum, Numer. 8. vel, ſicut Hanna ipſa declarat, omnibus diebus vitæ ſuæ. Cùm itaque periodus durationis & obſeruationis ceremoniarum veteris Teſtamenti aduentu Meſſiæ in carnem in ſcripturis limitata & circũſcripta ſit, manifeſtum eſt, qualis perpetuitas intelligenda ſit in dictis Moſis, ſcilicet vſque ad Chriſtum, hoc enim eſt ſeculum legis ſeu Moſaicum, ſicut ipſi Rabini, dies nouiſſimos, ſeu ſeculum nouiſſimum & futurum, appellant tempus Meſſiæ. Item: duo millia inane, duo millia Lex, duo millia Meſſias. Vtque iotelligeretur, ſtatuta illa Moſaica, nec perpetua eſſe, nec omnes homines obligare, ideo additur, Perpetua erunt inter filios Iſrael, in habitaculis & generationibus veſtris.

Olam ſeu ſeculum Leuit. ceremon.

Quia verò de abrogatione Leuiticorũ feſtorũ in nouo Teſtamento conſtat, videndum tamen eſt, quid & quomodo ſit abrogatũ. In veteri n. Teſta. in feſtis populus conueniebat in cœtũ, ſabbatis legebatur Moſes, Actor. 15. & Prophetæ, Luc. 4. Act. 13. fiebãt preces cõmunes, Lu. 1. Pſalmi, Hymni gratiarum actiones celebrabantur. 1. Paralip. 25. Et breuiter feſta illa ſanctificabantur, hoc eſt, tempus illud in ſancta pietatis exercitia ſepoſitis impedimentis & auocamentis negotiorum ſeculi impẽdebatur. Hoc certè genus in nouo Teſtamento non eſt abrogatum. Nam & ad Chriſtum populus ſæpius conuenit, ad audiendum ver-

Quæ ſint ſanctificationes quæ retinentur in nouo Teſtamento.

bum Dei. Et Apoſtoli cum ſuis conuenerunt in vnum ad audiendum ſermonem Dei, ad vſum Eucbariſtiæ, & ad reliqua, quæ ad λειτουργίας, hoc eſt, ad publicum munus miniſterij pertinent, Actor. 13. & 29. 1. Cor. 11. In cœtu illo adminiſtrarunt baptiſmum, Actor. 10. factæ ibi fuerunt obſecrationes, deprecationes, interpellationes, & gratiarum actiones, 1. Timo. 2. & 1. Cor. 14. vſi ibi fuerunt canticis, Pſalmis, Hymnis, & Benedictionibus. 1. Corinth. 14. & finis concionum in illis conuentibus ibi pulchrè deſcribitur, vt omnes inſtituantur, diſcant, coarguantur, & exhortationem & conſolationem accipiant. In illis conuentibus contulerunt etiam & diſtribuerunt Eleemoſynas pro pauperibus, Actor. 2. 1. Cor. 16. Hoc certè genus ſanctificationis ſabbati adeo non eſt abrogatum in nouo Teſtamento, vt Apoſtolus Ebræorum 10. dicat, illam (ἐπισυναγωγὴν) mutuam congregationem, non eſſe deſerendam, ſed colendam ad mutuam exhortationem & prouocationem, ad tenendam confeſſionem ſpei; & charitatem & bona opera. Et Matth. 18. Chriſtus huiuſmodi conuentibus præſentiam ſuam & gratiam promittit.

Quid ſit ſpeciē abrogatā eſſe non genus.

Et hoc eſt, quòd vſitatè ac rectè dicitur, Nouum Teſtamentum, in præcepto de ſanctificatione ſabbati, non genus quod morale eſt, ſed ſpeciem quæ ceremonialis eſt, abrogaſſe, quod ſcilicet conuentus illi expreſſo mandato Dei in veteri Teſtamento ad certas circumſtantias temporum determinati & allegati erãt, quo ſcilicet die celebrandum eſſet ſabbatum, quibus menſibus, quoto die menſis, & per quot dies reliqua feſta eſſent celebranda, quando inchoanda & finienda, à veſpera ſcilicet in veſperam, quæ feſta Ieroſolymis tantùm celebranda eſſent, & quæ alibi poſſent celebrari, quibus ritibus in celebratione feſtorum eſſet vtendum, quódq; ab alijs operib. ita eſſet abſtinendum, vt ſabbato ne quidem liceret extra locum progredi, Exo. 16. niſi per iter Sabbati, nec ignem ſuccendere, Exod. 35. Et harũ circumſtantiarum obſeruatio, extra caſum neceſſitatis, ex mandato Dei erat neceſſaria, pro cõſcientijs impoſita ſub peccato mortali, & pœna damnationis. Illę igitur circumſtantiæ, & neceſſariæ earum obſeruationes, cõſcientijs in nouo Teſtamento abrogatæ ſunt. Non ita autem abrogatæ ſunt illæ circumſtantiæ, quaſi in nouo Teſtamento, abſque ordine, meræ debeant eſſe confuſiones in conuentibus Eccleſiaſticis. Paulus enim in huiuſmodi circumſtãtijs libertatem conſcientiarum ita aſſerit, vt tamen velit in Eccleſiaſticis conuentibus omnia ordine fieri, & ita decenter, vt ſeruiant ædificationi, & ſint incitamenta & retinacula pietatis, ac teſtimonia quòd Deus reuera ſit in medio noſtri. Non enim confuſionis Deus eſt, ſed pacis, 1. Corinth. 14. & Coloſ. 2. Gaudebo vidẽs veſtrum ordinem. Ita Chriſtus in ſabbatis & in reliquis feſtis, & ipſe docuit, & concionibus interfuit. Vt autem oſtenderet, ſe illud liberè & non ex neceſſitate facere, contra opinionem neceſſitatis, de abrogatione ſabbati Moſaici, & verbo docuit, cùm diceret Filium hominis Dominum eſse ſabbati, & factis ſæpius libertatem illam teſtatam fecit, cùm ſabbatis ſanaret, & diſcipulos ſpicas in ſabbato confricantes, defenderet. Atque ideo etiam, conuentus ſuos ad docendum verbum, alijs ſæpius diebus extra ſabbatum celebrauit. Atque labores, qui in caſu neceſſitatis & charitatis, in ipſo ſabbato ſuſcipiebantur, non damnauit, tantùm illas operas externas, quæ miniſterium & ſanctificationem turbant & impediunt, prohibitas eſſe oſtendit, cùm Mar. 11. docens in templo, non permitteret, vt quiſquam vas deportaret per templum, eò quòd ſcriptum ſit, Domus mea domus orationis eſt. Ipſe verò ſuo exemplo oſtendit, quomodo tempus conuentuũ Eccleſiaſticorum ad ſanctificationem eſſet conferendum. Cùm enim ipſe docuiſſet, poſtea ſoluto conuentu, priuatim diſcipulos examinabat & rectius inſtituebat, Mar. 4. & Luc. 14. à cõcione digreſſus, ad prandium concionem repetit, vſum doctrinæ oſtendit, & vera pietatis exercitia præmonſtrat. Inde rectiſſimè poteſt colligi, qua libertate, deuotione & religione ſabbatum in nouo Teſtamento ſit ſanctificandum.

Ordo & decorum in cõuentibus Eccleſiaſticis.

Libertas ſabbati.

Quæ opera prohibita.

Quæ ſanctificatio.

Eodem modo, Apoſtoli primùm tolerarunt infirmitatem fidei illorum, qui ſine ſuperſtitione Moſaicos dies obſeruabant. Roma. 14. vbi addit, firmiores in fide iudicaſſe, poſt abrogationẽ veteris Teſtamenti, omnes dies per ſe eſſe æquales, nec vnum alio eſſe ſanctiorem. Oſtenderunt etiam Apoſtoli ſuo exemplo, in nouo Teſtamento liberum eſſe, vel ſingulis diebus, vel quocunq; die commodum videretur, ad tractandum verbum & Sacramenta, & ad publica ſeu communia pietatis exercitia, conuenire. Ita die ſabbati docuerunt, Act. 13. 16. 17. & 18. Et quia in feſtis multitudo frequens cõueniebat, Paulus hac occaſione vſurus ad propagationem Euangelij, dicit ſe velle diem Pentecoſtes agere Hieroſolymis. Præterea vt oſtenderent, exercitia Eccleſiaſticorum conuentuum in nouo Teſtamento non eſſe alligata ad certos dies, ipſi quotidie perſeuerarunt in doctrina Apoſtolorum, in cõmunicatione, & fractione panis, & precationibus. Et Act. 5. Non ceſſabant omni die docere, & in templo, & in domibus. Ita Paulus 1. Corint. 5. oſtendit, Paſcha Iudaicum ita eſſe abrogatum, vt illud, cuius commonefactionis & ſignificationis gratia vetus Paſcha celebrabatur, quotidie nobis in nouo Teſtamento ſit cogitandum & agendum. Nam & Paſcha, inquit, noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus: Itaque feſtum celebremus, non in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis.

Libertas dierum.

Apoſtoli docuerunt ſabbatis.

Apoſtoli quotidianas ſynaxes.

Cùm verò poſtea Pſeudoapoſtoli liberas illas obſeruationes ſabbati Moſaici, & aliorum feſtorum, tanquam ex lege, opinione neceſſitatis ita vrgerent, vt conſcientias non obſeruãtium iudicarẽt, Paulus dicit, nõ eſſe obſeruandos dies, mẽſes & annos, ſed ſtandũ in ea libertate, qua Chriſtus nos liberauit, ne rurſus iugo ſeruitutis implicemur, Gala. 4. & 5. Nec permittendum eſse, vt aliquis nos iudicet in ſabbatis vel feſtis, Col. 2. Et tunc, atque ea occaſione, contra opinionem neceſſitatis, in publicũ teſtimoniũ abrogationis feſtorum Moſaicorũ, & libertatis noui Teſtamẽti, cùm ordinis gratia dies aliquis ad conuentus Eccleſiaſticos liberè eſset eligendus, noluerũt Apoſtoli ſimpliciter ſabbati diẽ retinere, ſed 1. ſabbatorũ cõuenerunt ad frangendũ panẽ, & ad audiẽdũ verbũ, Act. 20. Et prima ſabbatorũ cõferebãt Eleemoſynas, quæ pars erãt actionũ in conuentibus Eccleſia. 1. Cor. 16. Quia enim prima ſabba-

Obſeruatio ſabbati quando & cur omiſſa.

Synaxes prima ſabbatorum.

torum

totum Chriſtus à morte reſurrexerat, Marci 16. Ob memoriam igitur reſurrectionis, qua Chriſtus in gloriam regni noui Teſtamenti intrauit, viſa fuit illa dies commodior ad conuentus Eccleſiaſticos in nouo Teſtamento. Et hæc videtur dies illa eſſe, quæ Apocalyp. 1. (κυριακὴ) vocatur Dominica, quam appellationem tota poſtea vetuſtas retinuit & vſurpauit. Nec tamen Apoſtoli, vel lege aliqua vel præcepto, eius diei obſeruationem, opinione neceſſitatis, conſcientijs in nouo Teſtamento leguntur impoſuiſſe, ſed libera fuit obſeruatio, ordinis gratia: Si enim ab Elementis, quæ diuinitus in veteri Teſtamento inſtituta & mandata fuerant, liberati ſumus, quomodo hominum decretis teneremur? Coloſſ. 2. Nam & in alio caſu dicit Paulus: Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Quid verò Apoſtolica Eccleſia in conuentibus Eccleſiaſticis egerit, paulò antè monſtratis locis oſtendimus. Atque hæc ſunt, quæ in ſcriptura noui Teſtamēti ad feſta pertinentia, tradita ſunt, iuxta quam normam, vt deuota & religioſa feſtorum celebratio, ad augendam pietatem, reſtituatur, nemo improbat, ſed omnes pij optant.

Dominica dies nominata.

Dominica dies ſine lege præceptis.

HISTORIA PRIMITIVAE Eccleſiæ de feſtis & eorum obſeruatione.

VT tota res de libertate & vera obſeruatione feſtorum in nouo Teſtamento eo fiat planior, & antitheſis eò rectius poſſit intelligi, breuem adijciemus annotationem, de Feſtis & eorum obſeruatione in primitiua Eccleſia, poſt tempora Apoſtolorum. Et ordine notabimus, quæ & quam pauca primitiua illa Eccleſia feſta habuerit, & quomodo ea celebrarit.

Primò igitur conſtat, vetuſtiſſimam Eccleſiā poſt Apoſtolorum tempora, Dominica die conuentus Eccleſiaſticos celebraſſe. Dionyſius enim Corinthius apud Euſebium, lib. 4. cap. 23. inquit: τὴν σήμερον κυριακὴν ἁγίαν ἡμέραν διηγάγομεν. Hodie ſacrum diem Dominicum celebrauimus. Tertullianus libro de Idololatria, inter ſolennitates Chriſtianorum, primo loco nominat diem dominicum, & dicit, Chriſtianis octauo quoq; die feſtum ſeu ſolennitatem eſſe. Et in Apologetico exercitia Chriſtianorum, in congregationibus illis feſtiuis ita deſcribit: Coimus, inquit, in cœtum, vt ad Deum quaſi manu facta precationibus ambiamus, orantes: Coimus ad diuinarum literarum commemorationem, fidem ſanctis vocibus paſcimus, ſpem erigimus, fiduciam figimus, diſciplinam præceptorum inculcationibus denſamus. Ibidem etiam exhortationes, caſtigationes & cenſura diuina, ſi quis ita deliquerit, vt à coniunctione relegetur. Modicam vnuſquiſque ſtipem pro pauperibus apponit, &c. Ita Iuſtinus Apologia ſecunda, non tantùm nominat diem illum, ſed quomodo celebratus fuerit oſtendit: Omnes, inquit, & vrbani & ruſtici ex agris, conueniunt in vnum, & primò leguntur ſcripta Prophetica & Apoſtolica. II. Præſes habet orationem monitoriam & exhortationem, vt bona quæ lecta ſunt imitentur. III. Cœtus omnis conſurgit ad preces. IIII. Celebratur communio Euchariſtiæ. V. Conferuntur eleemoſynæ κατὰ προαίρεσιν cuiuſque in ſubſidium pauperum, pupillorum, ægrotantium, exulum, &c.

Dominica dies in primitiua Eccleſia.

Octauus dies.

Tertullia. de exercitiis Dominici diei.

Iuſtinus de die Dominica.

Et rationem, quare illo potiſſimum die in cœtum coierint, Iuſtinus hanc reddit, quia die ſolis Deus mundum crearit, & Chriſtus eodem die à mortuis reſurrexerit. Ignatius ad Magneſios hanc rationem affert, quod quidam ſub profeſſione Chriſtiana, adhuc Iudaiſmum, qui abrogatus eſſe debebat, in animo habuerint. Non amplius itaque Iudaicum ſabbatum, inquit, celebremus: ſed πᾶς φιλόχριστος ἑορταζέτω τὴν κυριακὴν, τὴν ἀναστάσιμον, τὴν βασιλίδα, τὴν ὕπατον πάντων τῶν ἡμερῶν, ἐν ᾗ καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀνέτειλε, καὶ τοῦ θανάτου ἡ νίκη γέγονεν ἐν Χριστῷ, ὃν ἀρνοῦνται τέκνα τῆς ἀπωλείας, Omnis, qui Chriſtum amat, feſtum celebret Dominicam diem, reſurrectione inſignem, quæ ſuprema & regina eſt omnium dierū, in qua mors deuicta, & vita noſtra exorta eſt in Chriſto, quem filij perditionis negant, &c. Propter illos igitur, qui Iudaiſmi abrogationem, & reſurrectionem Chriſti negabant, Chriſtiani loco ſabbati Dominicum diem ſumpſerunt. Et quomodo Chriſtiani tunc celebrarint Dominicam diem, Ignatius ita explicat: Non amplius Iudaico more ſabbatum celebremus, ocio vacantes, qui enim non laborat, non manducet, &c. In labore vultus tui manducabis panem tuum. Sed vnuſquiſque noſtrum ſabbatum celebret ſpiritualiter, meditationi legis diuinæ operam dans, non corporis indulgentiæ (δημιουργίαν) opus creationis & adminiſtrationis diuinæ cum admiratione conſiderans, & in tali ſabbatiſmo celebret quiſque Dominicam. Et paulò antè dicit, Omnes in vnum ſimul ad precationem conueniatis. Vna ſit communis oratio, vna mens, vna ſpes, in dilectione & fide in Chriſtum. Auguſtinus epiſt. 119. Dies Dominicus Chriſtianis reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illo cœpit habere feſtiuitatem ſuam. De ciuitate lib. 22. cap. 30. Dominicus dies Chriſti reſurrectione ſacratus, æternam non ſolùm ſpiritus, verùm etiam corporis requiem præfigurat. De verbis Apoſtoli Serm. 15. Domini reſuſcitatio promiſit nobis æternum diem, & conſecrauit nobis Dominicum diē, qui Dominicus vocatur, quia eo die Dominus reſurrexit. Cyrillus in Ioann. lib. 12. cap. 58. Diem octauum, quo Chriſtus Thomæ apparuit, Dominicum diem eſſe neceſſe eſt. Iure igitur ſanctę congregationes die octauo in Eccleſijs fiunt, &c.

Ratio Dominici diei.

Ignatius de die Dominico.

Auguſtinus.

Cyrillus.

Liberam autem fuiſſe illam obſeruationem, inde non obſcurè colligitur, quod præter Dominicum diem, quarta etiam & ſexta feria, ſicut Epiphanius ſcribit, celebrarunt (συνάξεις) conuentus Eccleſiaſticos, ad auditum verbi, ad vſum Sacramentorum, & ad preces communes. Et Auguſtinus Epiſt. 118. Alij quotidie communicant corpori & ſanguini Dominico. Alij certis diebus accipiunt. Alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur. Alibi ſabbato tantùm & Dominico. Alibi tantùm Dominico. Totum hoc genus rerum liberas habet obſeruationes. Ita Sozomenus lib. 2. cap. 19. Conſtantinopoli, & apud alios ferè omnes, ſabbato & prima ſabbati, ἐκκλησιάζουσι, Eccleſiaſticos conuentus celebrant. Et Euſebius de vita Conſtantini lib. 4. ſcribit, Conſtantinum ſtatuiſſe, vt Dominicum diem, & eum qui ſabbatum antecedit, omnes venerarentur, ob memoriam earum rerum, quæ ijs diebus à communi omnium noſtrum Seruatore fuerunt ge-

Synaxes 4. & 6 feria.

Quotidie.

Sabbato.

Dies Veneris feſtiuus.

ſtæ. Et Sozomenus lib.1.cap.8. dicit, Conſtantinum legem tuliſſe, vt tum die Dominico, quia in eo Chriſtus reſurrexit, tum die qui ſabbatum antecedit, quia in eo Chriſtus crucifixus fuit, omnes à iudicialibus & alijs negotijs obeundis vacarent, precibus verò & ſupplicationibus Deum colerent.

Feſtū Paſchatis. Secundò, celebrationis ſeu obſeruationis feſti Paſchatis frequēs fit mētio in hiſtoria primitiuæ Eccleſiæ, præcipuè verò in celebri illa apud Euſebium lib.5.cap.23.& 24. hiſtoria. Et quidam per Paſcha intellexerunt non tantùm reſurrectionis, verùm etiam paſſionis ſeu crucifixionis memoriam. Ita hebdomadam paſſionis, quæ alijs ſancta ſeu magna appellatur, Epiphanius vocat Paſchatis hebdomadam, cuius peculiaria ieiunia deſcribit. Alij, vt Epiſcopi apud Euſebium, myſterium ſeu diem reſurrectionis vocabant Paſcha. Et propter meditationem paſſionis Chriſti vſitata tunc fuiſſe ieiunia, in præcedenti loco diximus: Ipſo verò die reſurrectionis ſoluebatur ieiunium, Euſebius lib.4 cap.22. Et *Vigili Paſchæ.* vigiliarum Paſchæ meminit Euſebius lib.6.cap.9. Tertullianus lib.2.ad vxorem, nominat abnoctationem ſolennibus Paſchæ. Hieron. in capit. 25.Matthæi ſcribit, in die vigiliarum Paſchæ, ante noctis dimidium populos non dimiſſos. Et Euſebius de vita Conſtantini lib.4.ſcribit, Conſtantinum Paſchales illas peruigilationes ornaſſe lampadibus, accendens per totam vrbem columnas ſeu moles (κίονας enim vocat) cereorum. *Cereus Paſchalis vnde.* Atq; inde abſq; dubio cerei Paſchalis ritus emanauit ad poſteros, & ad aliam poſtea ſuperſtitionem translatus fuit.

Porrò & illas obſeruationes Paſchatis liberas fuiſſe, ex magna obſeruationis varietate conſtat. *Aſiaticorū Paſcha. Occidentalium.* Aſiatici enim ſemper decima quarta Luna, quādo Iudæi azyma præparant, celebrant Paſcha. Europæi verò, ne quid cum Iudæis viderentur commune habere, die Dominica poſt 14. Lunam. Et Polycrates quidem Aſiaticam obſeruationem non tantùm ad traditionem Iohannis, Philippi, Polycarpi, refert, verum addit etiam, obſeruationem illam eſſe ex præſcripto Euangelij, & ſecundum Canonem fidei. Victor verò Romanus Europæam obſeruationem, ſub pœna excommunicationis, Aſiaticis etiam Eccleſijs imponere volebat, tanquam traditionem Petri *Prætextus traditionum.* & Pauli, ſicut Sozomenus ſcribit. Sed Irenæus ex alijs rationibus, & ex Polycarpi exemplo oſtendit, obſeruationes illas indifferentes & liberas eſſe. Et Socrates lib.5. ca.22. cùm prolixa diſ*Socratis hiſtoria de feſtis.*putatione oſtendiſſet, nec Polycratē nec Victorem ſatis iuſtas cauſas habuiſſe de feſto Paſchatis tam odioſè digladiandi, addit: Nec Apoſtolum nec Euangelia tale iugum ſeruitutis conuerſis impoſuiſſe: Sed homines ob relaxationem à laboribus, & Paſchatis feſtum, & alia feſta, in memoriam ſalutaris paſſionis, in ſingulis locis ſin*Feſta non ex præcepto ſed libera.*gulos pro arbitratu, & conſuetudine quadam celebraſſe. Nam neque Seruator, inquit, neque Apoſtoli (νόμῳ τοῦτο παραφυλάττειν παρήγγειλαν) lege aliqua illud obſeruandum præceperunt. Neque pœnam aut ſupplicium, ſicut Lex Moſaica Iudæis, nobis, vel Apoſtoli vel Euāgelia ideo cōminantur. Sed hiſtoriæ tantùm gratia in Euangelijs ſcriptum eſt: Chriſtum tempore azymorum paſſum eſſe. Et mox ſubiungit: Scopus Apoſtolis propoſitus fuit (ὡς ἐμοὶ) ἡμερῶν ἑορτασίμων νομοθετεῖν) non vt de diebus feſtis leges ſancirent, ſed vt *Apoſtoli non tulerunt leges de feſtis.* rectæ vitæ & pietatis autores eſſent. Mihi quidē (inquit Hiſtoricus) videtur, ſicut multa alia, pro locorum diuerſitate, conſuetudine quadam introducta ſunt, ita etiam Paſchatis feſtum ex conſuetudine quadam apud ſingulos populos (ἰδιάζουσαν) priuatam habuiſſe obſeruationē propterea, quòd nemo Apoſtolorum cuiquam legem de eo impoſuit, vel præſcripſit. Et poſtea dicit. Aſiatici quidem ſuam obſeruationem à Ioanne, Romani verò ſuam à Petro & Paulo traditam contenderunt, ſed nemo illorum (ἔγγραφον ἀπόδειξιν) ſcri*Traditiones nō poſſunt ſcriptis probari.*ptam aliquam de his rebus demonſtrationē proferre poteſt. Et circa finem inquit: Nonnulli qui omnem ſcortationem indifferentem putant, de feſtis tanquam de vita decertant, & propter feſta ſe iuſtificari putant. Addit & Memorabilem hāc *Nota bene.* ſententiam, οἱ ταῦτα φυλάξαντες ὡς νόμον τοῖς ἐπιγενομένοις παρέγραψαν, Qui tales ritus à maioribus *Quomodo ex obſeruationibus leges factæ.* acceperunt, eos poſtea tanquam legem ad poſteros tranſmiſerunt.

Canon Nicænus de feſto Paſchatis. Poſtea in Nicæna Synodo Conſtantinus ſuaſit, vt Orientales, qui ex vetere traditione, eodem tempore quo Iudæi Paſcha celebrabant, cū pauciores eſſent, conformitatem cum reliquis Eccleſijs ſeruarent, ac ſimul omnes, die Dominica poſt decimamquartam Lunam vernalem, feſtum Paſchatis celebrarent, ne cum Iudæorum perfidia cōmune aliquid haberet Eccleſia. Epiſtolæ Concilij & Conſtantini de hac re extant apud Euſebiū, & in Tripartita hiſtoria. Et Auguſtinus dicit E*Auguſtin.*piſt.119. quia inter mortem Chriſti & reſurrectionem eius medius fuit ſabbati dies, quo Iudæi ſuū Paſcha celebrarunt, ideò vt noſtra feſtiuitas à Iudæorum feſtiuitate diſtingueretur, per patrum Concilia adiunctam eſſe illorum etiam dierum obſeruationem, quibus anniuerſaria memoria paſſionis, ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti celebraretur, & Paſcha reſurrectionis Dominica die obſeruaretur.

Paſcha paſſionis & reſurrectionis. Quia verò Ephemeridum vſus, in quibus motus Planetarum ad ſingulos dies ſupputati monſtrantur, illis temporibus nondum fuit, vt nunc, vulgatus. Alexandrino Epiſcopo hoc negotij da*Ephemerides.*tum fuit (quia in Ægypto Mathematica ſtudia ſemper magis exculta fuerunt) vt ipſe alijs Eccleſijs tempus Paſchatis per Epiſtolam, quam *Epiſtola Paſchales.* Paſchalem nominabant, ſignificaret, ſicut huius argumenti extat Theophili epiſtola Paſchalis. Et in hunc vſum excogitatus poſtea fuit nume*Aureus numerus.*rus, quem aureum vocant, Calendario inſcribendus, qui nouilunia & plenilunia monſtraret, vt ſemper & vbique die Dominica poſt verum plenilunium Paſcha celebraretur. Et adhuc hodie quidem, Canon computi (vt vocant) Eccleſiaſtici, eſt numerus aureus, ſed progreſſu temporis indicatio nouilunij per aureum numerum ſæpè adeò iam fallit, vt luna exiſtente in cœlo, vel dimidia, vel plena, aureus numerus, ſæpè fingat nouilunium, vnde contra mentem Nicæni *Error in celebratione Paſchatis.* Concilij, ſæpius iam Paſcha celebramus in menſe immundorum, rarò verò iuxta Nicænam conſtitutionem dominica proxima poſt decimam quartam Lunam. Cúmque ratio Calendarij facillime iam poſſet emendari, vt obſeruatio Paſchatis quotannis conueniret ad conſtitutionem Nicænæ Synodi, ſicut rationes illę publicis ſcriptis

eruditè

eruditè monſtratæ ſunt à Steplero, Pighio & ab alijs; Exiſtimo illam, quæ nūc ſæpiſſime propter aureum numerum accidit, aberrationem ideo diuinitus permitti, vt re ipſa oſtendatur, obſeruationes illas liberas eſſe, nec opinione neceſſitatis ad certa tempora alligatas, ſed ordinis gratia ſeruari. *Gallorum Paſcha.* Et Theophilus indicat, Gallos in celebratione Paſchatis diem anniuerſarium, qui ipſis fuit octauus Calendarum Aprilium obſeruaſſe, ſicut in natali Domini octauus Calendarum Ianuarij obſeruatur. Simile etiam Sozomenus de Nouatianis quibuſdam ſcribit.

Pentecoſte. Tertio, Pentecoſtes etiam in primitiuæ Eccleſiæ hiſtorijs crebra fit mentio. Intelligunt autem vetuſtiſſimi non quinquageſimum tantum diem, ſed totos illos quinquaginta dies poſt Paſcha, qui lætitiæ ita dicati erant, vt non liceret in illis ieiunare, nec geniculando ſed ſtando orare, ſicut Tertullianus ſcribit de corona militis. *50. dies poſt Paſcha.* Omnes autem quinquaginta illos dies à die Paſchæ in Pentecoſten feſtos fuiſſe, inde colligi poteſt, quod Tertul. lib. de Idololatria dicit, ſi ſingulæ gentium ſolennitates numerentur, non poſſent implere noſtram Pentecoſten, hoc eſt quinquaginta illos dies feſtos, intra Paſcha & Pentecoſten. Et Hieronym. ad Lucinium cum dixiſſet: Vtinam omni tempore ieiunare poſſemus, addit: Nec hoc dico, quod dominicis diebus ieiunandum putem, & contextas quinquaginta diebus ferias auferam. Et Ambroſius in cap. 17. Lucæ inquit, Maiores tradidere nobis omnes quinquaginta dies Pentecoſtes, vt Paſcha celebrandos, quia octaua hebdomadis initium Pentecoſten facit. Et Sermone 60. dicit, Iſtorum quinquaginta dierum iugum & continuatam eſſe feſtiuitatē, qualis bis eſt die Dominica. Sed & has ſolennitates liberas habuiſſe obſeruationes, inde oſtenditur, quod iam dudū intercíderunt, nam & ieiunia poſtea intra Paſcha & Pentecoſten ordinata, & geniculationes admiſſæ ſunt, nec feſti iam ſunt omnes illi dies. Et Tertullianus de corona militis numerat hæc inter illa, quæ ſine vllius Scripturæ inſtrumento, ſolius traditionis titulo, & conſuetudinis patrocinio recepta fuerunt. Poſtea igitur tantum quinquageſimus dies feſtus manſit, vt aduentus de cœlo Spiritus ſancti anniuerſaria ſolennitate celebraretur, ſicut inquit Auguſtin. Epiſt. 118. Et Hieronymus in cap. 4. ad Galat. inter feſta numerat Pentecoſtes lætitiam, qua Spiritus ſancti veneratemur aduentum.

Aſcenſionis feſtum. Quarto, Feſti aſcenſionis Auguſtin. ita mentionem facit, Epiſt. 118. Illa quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, datur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima authoritas commendata atque ſtatuta retineri. Sicut quod Domini paſſio, & reſurrectio & aſcenſio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus ſancti, anniuerſaria ſolennitate celebrantur. Et apud vetuſtiores quidem feſti Aſcenſionis non fit peculiaris mentio, ſed comprehendunt illud, ſub quinquaginta illis feſtis diebus poſt Paſcha. Cum vero illi non omnes vbique feſti amplius haberentur, peculiaris ſolennitas facta eſt, anniuerſaria dies Aſcenſionis. *Auguſtin. de cauſis feſtorum.* Cauſam vero inſtitutionis & obſeruationis talium Feſtorum Auguſtinus ita explicat, de ciuitat. Dei, lib. 10. cap. 4. Nos vni Deo Deorum beneficiosum eius memoriam, ſolennitatibus, feſtis & diebus ſtatutis, dicamus ſacramúſque, ne volumine temporum ingrata ſubrepat obliuio. Et contra Fauſtum, lib. 32. cap. 11. Nos Paſcha celebrantes, occiſionem agni Dei, cum quotidie, tum maxime anniuerſaria ſolennitate, non venturam ſignamus, ſed factum commemoramus. Ideo dies Paſchæ noſtræ ſolennitatis ad diem celebrationis vmbraticę Iudæorum, non occurrit, vt & diem Dominicū, quo Chriſtus reſurrexit, complecteremur. Et cap. 12. loquens de quinquageſimo die, quo nobis Chriſtus Spiritum paracletum quem promiſerat miſit, addit: Ea quippe anniuerſarie in Eccleſia celebrantur, quæ inſigniter excellentia, certis diebus facta ſunt, vt eorum neceſſariam ſalubrémque memoriam feſtiuitas concelebrata cuſtodiat.

Ita Hierony. etiam in cap. 4. ad Galat. cauſam inſtitutionis & obſeruationis feſtorum explicat: Dicat aliquis, ſi dies obſeruare non licet, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati obſeruantes, & Paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum, diuerſa in honore Martyrum tempora conſtituta. Ad quod, qui ſimpliciter reſpondebit, dicet: Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe quos noſtros. *Hieronymus de cauſis feſtorū.* Nos enim non azymorum Paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis. Nec ſeptem iuxta morem Iſrael numeramus hebdomadas in Pentecoſte, ſed Spiritus ſancti veneramur aduentum. Et ne inordinata populi congregatio fidem minueret in Chriſtum, propterea dies aliquot conſtituti ſunt, vt in vnum pariter veniremus. Non quo celebrior ſit illa dies qua conuenimus, ſed quo quacunque die conueniendum, ſit, ex conſpectu mutuo lætitia maior oriatur.

Qui vero oppoſitæ quæſtioni acutius reſpondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales eſſe, nec per Paraſceuen tantum Chriſti crucifigi, & die Dominica reſurgere, ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper cum carne veſci Dominica. Ieiunia autem & congregationes, inter dies, propter eos à viris prudentibus conſtitutas, qui magis ſeculo vacant, quam Deo, nec poſſunt, imo nolunt, toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum ſuarum offerre ſacrificium. Quotus enim quiſque eſt, qui ſaltem hæc pauca, quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, ſemper exercet, &c. Hanc Hieronymi ſententiam Iſidorus & Rabanus ita deſcribunt, *Rabanus.* omnes feſtiuitates, pro varietate regionum, ideo à viris prudentibus inſtitutæ ſunt, ne forte rara congregatio populi fidem minueret in Chriſto, &c. Propterea ergo dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnū omnes pariter conuenirent, vt è conſpectu mutuo, & fides creſcat, & lætitia maior oriatur: ita illi. *Baſilius.* Baſilius Sermone in aliquot Scripturæ loca: Hæc de cauſa patres noſtri has fidelium congregationes in templis ſtatuerunt, vt quæ ſingulis diebus diſcere non valemus, ea in communi ſolennitate conuenientes accipiamus.

Paulinus. Paulinus Nolanus illam ſententiam carmine non inuenuſtō reddidit.

Primus enim gradus eſt cælo pertexere cunctos
Continua pietate dies, & tempore toto,
Paſcha ſacrum Chriſto cultu celebrare pudico.
Quod ſi mixta ſeges tribulos mihi germinet, & cor
Incultum ſtimulos terreni ſentit laboris,
Vel feſtis Domino ſtudeam me offerre diebus,
Vt vel parte mihi tangam confinia vitæ,
Corpore ne toto trahar in conſortia mortis.

Item:

Ergo velut cælum ſtellis, & floribus arua,
Annos temporibus Dominus. Sic ipſe diebus
Tempora diſtinxit feſtis, vt pigra diurnis
Ingenia obſequijs ſaltem diſcrimine facto,
Poſt interuallum reduci ſolemnia voto,
Sancta libenter agant reſideſq; per annua mentes.

Natalis Chriſti. Quinto, Anniuerſarium diem Natalis Chriſti celebratum fuiſſe apud vetuſtiſſimos non legitur, ſed in orationibus Baſilij, Nazianzeni, & Chryſoſtomi. Et Baſilius feſtum illud nominat Θεοφανίας, Nazianzenus γενέθλια, qui etiam peculiarem habuit orationem, In ſancta Epiphaniorum lumina. *Epiphania.* Epiphaniorum vero appellationẽ veteres attribuerunt ſimul, & diei natiuitatis Chriſti, & Baptiſmi ipſius. Et in Ægypto vtriuſq; ſolennitas vno die celebrata fuit, ſicut & Epiphanius vnum & eundem diem tribuit natiuitati, & baptiſmo Chriſti. In Occidentis vero Eccleſijs diſtinctæ fuerunt feſtiuitates. Chryſoſtomus oratione de Philogonio, Natalem Chriſti vocat omnium feſtorum metropolim: Niſi enim ſecundum carnem natus fuiſſet, nec baptiſatus, nec mortuus, nec reſuſcitatus eſſet. Huius feſti mentio fit apud Nicephorum, lib. 7. Maximinus in ipſo natalis Dominici die, Nicomediæ Chriſtianos in ipſo templo concremauit. Et apud Sozomenum, lib. 8. cap. 8. Imperator in die natali Chriſti non vult cum Chryſoſtomo communicare.

Sexto, inter veteris Eccleſiæ feſta numerat Hieronymus ad Gal. 4. pro varietate regionum, *Martyrũ feſta.* diuerſa in honorem Martyrum conſtituta tempora. Dies enim paſſionis ipſorum, cũ per mortem in Chriſto ad veram æternam ſcilicet vitam, vere renaſceretur, γενέθλια, natalitia ipſorum, & vocarunt & celebrarunt. Sicut apud Euſebium lib. 4. cap. 14. Eccleſia Smyrnenſis ſcribit, ſe diem Martyrij Polycarpi, tanquam natalitium, cum gaudio & exultatione coacto cœtu Eccleſiaſtico, celebraturam. Et rationem celebrationis addit hanc ad memoriam præcedentium, & ad excitationem & præparationem ſequentium, ſicut in loco de inuocatione ſanctorũ, illa de Polycarpo hiſtoria prolixe explicata eſt. In hunc vſum Cyprianus curauit annotari dies exitus Martyrum, Ita apud Auguſtinum in Ioannem, Tracta. 27. mentio fit feſti Laurentij & Sixti. Tracta. 120. Stephani in Pſal. 127. Felicis Martyris. Apud Ambroſium in Pſal. 118. Sebaſtiani. Inde Panegyricæ orationes in anniuerſarijs diebus Martyrum, apud Baſilium, Nazianzenum & Chryſoſtomũ. Et veram rationem celebrationis illorum feſtorum Baſilius cap. 40. in Aſceticis recte explicat: *Baſilius.* Non decet Chriſtianos in Martyrum memorijs ob aliam cauſam comparere, quam vt precentur, & ex commonefactione conſtantiæ Martyrum ad huiuſmodi zeli imitationem incitentur. Idem in Pſalmo 114. Iam inde à media nocte, cum ad hoc Martyrum templum veneritis, ipſorum Martyrum Deum, & per Hymnos, vſque ad meridiem placare non deſiſtetis. In hanc ſententiam erant multæ piæ collectæ, in feſtis Sanctorum olim vſurpatæ. *Veteres collectæ.* Vt: Concede, vt quorum gaudemus virtutibus, accendamur exemplis: Vt, quorum natalitia colimus, etiam actiones imitemur, & de eorum in æterna beatitudine ſocietate gaudeamus. Item: vt fidem eorum lingua loquamur, & moribus fateamur: vtq; tantæ fidei proficiamus exemplo. Da nobis, vt qui hodie Pauli conuerſionem celebramus, per eius ad te exempla gradiamur. Quorum ſolennia colimus, eorum etiam virtutes imitemur. Da Eccleſiæ tuæ, Petri & Pauli in omnibus ſequi doctrinam, per quos religionis ſumpſit exordium. Da nobis vitiorum noſtrorum flammas extinguere, qui beato Laurentio tribuiſti tormentorum ſuorum incendia ſuperare. Da Eccleſiæ tuę & amare, quod Apoſtoli crediderunt, & prædicare quod docuerunt. Tribue nobis, ex eius imitatione, pro amore tuo proſpera mũdi deſpicere, & nulla eius aduerſa formidare. Præſta, vt quorum diem paſſionis annua deuotione recolimus, etiam fidei conſtantiam ſubſequamur. Concede, vt cuius memoriam celebramus in terris, eius beata conſortia feliciter cõſequamur in cœlis.

Sed in loco de inuocatione & reliquijs ſanctorum, plures huius generis ſententias ex patribus annotauimus, vbi etiam oſtendimus, quomodo celebrationes illæ Martyrum, ſenſim cœperint ad ſuperſtitiones inclinare.

Martyrũ feſta non vniuerſalia. Obſeruandum autem eſt in illa Hieronymi ad Galatas ſententia, quod omnia feſta Martyrum, non vbique in omnibus Eccleſijs celebrata fuerint, ſed pro varietate regionum in illis Eccleſijs, vbi & Martyria perpeſſi & tumulati erant, ſicut ex panegyricis veterum conſtat.

Feſta primitiuæ Eccleſiæ quæ. Primitiuæ igitur & veteris Eccleſiæ feſta, per annos quadringentos, hæc fuerunt: Primo, Dies Dominica. Secundo, Feſtum paſſionis Chriſti. Tertio, Reſurrectionis. Quarto, Aſcenſionis. Quinto, Pentecoſtes. Sexto, Natiuitatis & baptiſmi Chriſti. Septimo, pro varietate regionum eorum Martyrum, qui in illis locis vel paſſi vel tumulati erant, memoriæ. Et illa pauca feſta, quam ſimpliciter & pure fuerint in veteri Eccleſia celebrata, oſtendimus. Scio autem in ſermonibus apocryphis & ἀδήλοις, alia etiam feſta illis temporibus tribui, ſed nos de genuinis & certis veterum Scriptis loquimur.

Feſtũ dedicationis quando. Poſt hæc vero tempora, magis magiſq; cœperunt feſta cumulari. Vt cum Conſtantinus apud Euſebium lib. 4. diem ſolennem, ad dedicationem templi à ſe extructi conſtituiſſet, & pace Eccleſijs reddita, vbiq; templa magnifice extructa dedicarentur: Secuta inde poſtea fuerunt oppidatim, & vicatim, annua feſta dedicationis cuiuſq; templi. Et Martyrum feſta, ex ſuis prouincijs, per tranſlationes reliquiarum, per vniuerſum orbem ſpargi cœperũt. In Græca Eccleſia Iuſtinianus Feſtũ τῆς ὑπαπαντῆς, quando puer Ieſus in templo à Simone exceptus fuit, *Feſtum purificationis* præcepit toto terrarum orbe celebrari. Mauricius Imperator ἐξόδιον χάριν, dormitionem Mariæ 15. Auguſti celebrari iuſſit, apud Nicephorum lib. 17. cap. 28. *Dormitionis Mariæ.*

Concilium Moguntiacũ ſub Carolo Magno,

Quæ feſta tẽpore Caroli Magni. citca annum Domini 800. Canone 36. numerat hæc feſta: Paſchatis, Aſcenſionis, Pẽtecoſtes, Natalem Petri & Pauli, Natiuitatem Ioannis Baptiſtæ, Aſſumptiunem Mariæ, Dedicationem Michaelis, Natiuitatem S. Remigij, Martini, Andreę, Natalem Domini, Octauas natiuitatis, Epiphaniam Domini, Purificationem Mariæ. Et illas feſtiuitates Martyrum & Confeſſorum, quorum in vnaquaque parochia ſancta corpora requieſcũt. Similiter etiam Dedicationem templi. Hæc ſunt verba Canonis. Sed in libris Caroli Magni, vbi *Nota de feſto aſſumptionis.* hæc conſtitutio repetitur, additum eſt, De Aſſumptione Mariæ intertogãdum relinquimus, quod diligenter notetur.

Poſtea in Lugdunenſi Concilio, citca annum Domini 1240. ſub Innocentio Quarto ſtatutum fuit, qui dies per annum eſſent feriandæ, ſcilicet, Natalis Domini, S. Stephani, Ioannis Euangeliſtæ, Innocentij, Sylueſtri, & octaua Domini, & *Nouem feſta in Lugdunenſi Concilio.* Theuphania, Purificatio Mariæ, Paſcha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Aſcenſio Domini, ſancti dies Pentecoſtes, Ioannis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorum, Laurentij, Aſſumptio Mariæ, Natiuitatis Mariæ, Eccleſiæ dedicatio, ſancti Michaelis, omnium Sanctorum, & ſancti Martini. Reliquæ vero feſtiuitates (inquit Canon) non ſunt cogendæ ad feriandum nec prohibendæ.

In decretalibus. Gregorius Nonus citca annum Domini 1230. cap. conqueſtus, de ferijs eundem habet feſtorũ Catalogum, niſi quod addit Annunciationem Mariæ, & omittit feſtum Rogationum, Martini & dedicationis cuiuſque Oratorij.

Feſtum inuentionis crucis. Nec vero hoc numero feſtorum cõtenti fuetunt, ſed de conſecrat. diſtinct. 3. additur feſtum inuentionis Crucis. In Clementinis additur feſtum corporis Chriſti, lib. 6. de teliquiis & venerat. adduntur feſta quatuor Doctorum Eccleſiæ. *Corporis Chriſti. IIII. Doctorum. Euangeliſtarum. Viſitationis. Præſentationis. Conceptionis Mariæ.* Canoniſtæ addunt feſta Euangeliſtarum, Marci & Lucæ. Vrbanus ſextus inſtituit feſtum viſitationis Mariæ, quod Antoninus dicit, nunquam receptum vel cuſtoditum fuiſſe. Paulus Secundus inſtituit feſtum præſentationis Mariæ. Sixtus Quartus addidit feſtum conceptionis Mariæ. Alij addiderunt Antonij, Nicolai, Catharinæ feſta. Et præterea Epiſcopi in ſingulis diœceſibus ſua peculiaria habuerunt feſta, cap. pronunciandum & conqueſtus.

Hæc nuda commemoratione tantum annotare volui, vt collatio inter feſta primitiuæ Eccleſiæ, & ea, quæ poſteris temporibus acceſſerunt, eo planior ſit.

DE SVPERSTITIONIBVS, QVÆ in feſtiuitates irrepſerunt: & quomodo in noſtris Eccleſiis feſta religioſe obſeruentur.

HIſce breuiter ex Scriptura & ex primitiua Eccleſiæ hiſtoria expoſitis, facilis & plana iam erit ratio de diebus feſtis, & eorum celebratione. Licet enim pars ſit libertatis Chriſtianæ, quod conſcientiæ nec ſint alligatæ, nec debeant alligari ad certorum vel dierũ vel temporum obſeruationes, opinione neceſſitatis, in nouo Teſtamento: Quia tamen voluntas Dei eſt, ſicut ſupra oſtendimus, vt Eccleſia in ſingulis locis, aliquando ad auditum verbi, ad vſum Sacramentorũ, ad publicas preces, ad gratiarum actiones, atque ad alia cõmunia pietatis exercitia conueniat: Et Paulus vult, vt in Eccleſiaſticis cõuentibus omnia fiant ordine & cum decoro, 1. Corinth. 14. Ad euitandas igitur confuſiones, & inordinatos concurſus, & ne ab Eccleſiaſticis congreſſibus homines prorſus abducerentur, ſed ad illos magis inuitarentur & excitarentur, certus olim in ſeptimana dies, ex Chriſtiana liber- *Certus dies ad conuentus.* tate, ordinis gratia, ad ſolennes Eccleſiæ conuentus in Apoſtolica Eccleſia conſtitutus fuit. Et licet ad illum diem Eccleſiaſtici conuentus, nulla neceſſitate vel legis vel præcepti, in nouo Teſtamento alligati ſint, Barbarica tamen petulantia eſſet, ſine cauſa, cum quidem conſcientijs Chriſtiana libertas relinquatur, ordinis & concordię gratia, nolle morẽ illum Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ obſeruare, maxime cum ad ædificationem Eccleſiæ faciat & vſurpari poſſit. Celebrantur ſane apud nos ſingulis diebus quotidiani *Quotidiani conuentus.* ſacri conuentus: ſicut & antiquitus factitatum fuiſſe, Origenes hom. 2. in Numeros indicat, cum inquit, Vnam aut duas horas ex integro die deputet Deo, & ad orationem veniat in Eccleſiam, & vel in trãſitu verbum Dei audeat. Et Chryſoſt. 1. Tim. 2. Sicut fideles norunt, quomodo diebus ſingulis mane & veſperi orationes fundantur ad Dominum. Sed quia non ille iam eſt feruor religionis in hominibus, vt quotidie frequentes ad verbum, Sacramenta & orationes conueniant, ſicut in Actis Apoſtolorum, & aliquando in primitiua Eccleſia factum fuit: Exhortationib. quidem excitandi ſunt, vt ſit ſabbatum ex ſabbato. Sedquia alij neceſſitate quærendi victus, alij vocationis laboribus impediuntur, pleroſque vero pigritia, ſecuritas, iniuria & neglectus religionis abſtinet: Vtile igitur eſt ad commonefactionem *Per integrũ diem.* & ædificationem vnũ aliquem in ſeptimana diẽ, ita religione conſecrare, vt in eo aliud nihil operis fiat, vel negocij ſuſcipiatur, quã vt in ſacrum cœtum, ad auditum verbi, ad perceptionem Sacramentorum, ad publicas preces, ad confeſſionem fidei, ad gratiarum actiones, ad collationem Eleemoſynarum, & alia pietatis exercitia conueniatur. Ideo enim tunc à reliquis operibus & negotijs, impedientibus publicum miniſterium, ceſſamus, ne exercitia illa aliquo vel obſtaculo vel auocamento, turbentur, interrumpantur aut impediantur. Vtque ſuo quiſq; exemplo alios etiam, ad publici miniſterij reuerentiam, inuitet.

Et quia eodem conſilio, in veteri Eccleſia ſicut oſtendimus, de peculiaribus diuinis noui Teſtamenti beneficijs, & de præcipuis Chriſtianæ *Alia feſta.* fidei capitibus, feſta quędam liberè obſeruanda, in primitiua Eccleſia inſtituta ſunt, quęad commonefactionem rudiorum, inſtitutionem & ædificationem Eccleſiæ, pie vſurpari poſſunt, vt præcipua capita doctrinæ cœleſtis, per annum, ordine, monſtrato vſu, poſſent proponi, & præcipua beneficia Dei ad memoriã reuocari, vt pro illis in magna Eccleſia publica & ſolẽni gratiarũ actione, Deus celebretur, vtque rudiores ad cõſiderationem & celebrationem talium beneficiorum Dei, doctrina, commonefactionibus & exemplis, inſtitui & excitari poſſint: Pia ſane modeſtia & modeſta pietas, ſalua conſcientiæ libertate ordinis & concordiæ gratia, ad ædificationem talia feſta non grauatim, eo ſicut dictum eſt,

modo, obſeruabit. Neque enim probari poteſt petulans illa quorundam confuſio, ſicut à viro quodam pio & graui me audire memini, qui magna animi offenſione alicubi audierat die paſſionis quendam interpretantem hiſtoriam de nuptijs in Cana Galileæ, in die reſurrectionis hiſtoriam Natiuitatis, in die Aſcenſionis hiſtoriam paſſionis. Non quod peccatum ſit illis diebus de hiſce hiſtorijs vel loqui, vel cogitare, ſed quia in Eccleſia omnia debent ordine fieri, & ad ſtudioſorum ædificationem.

Quomodo feſta celebrentur.

Quaſcunque igitur pias ferias, ordinis & concordiæ gratia, ad ædificationem, quibúſq; Eccleſijs obſeruare iudicatum fuerit, liberum hoc eſt, modo ſumma diligentia aduigiletur, vt non tantũ labores externi intermittantur, ſed multo magis, vt opera carnis euitetur, vtque feriæ illæ Domino vere & ſolide ſanctificẽtur, illis quæ ſæpius iam expoſita ſunt exercitijs, ſicut Iſaias inquit 58. Ita ſanctificatur ſabbatum, & glorificatur Dominus, ſi à ſabbato auerteris pedes, ne facias vias tuas, nec inuenias voluntatem tuam nec loquaris verbum tuum in die ſancto, ſed Dei opus opereris, Ioan. 6.

Si itaque mens & ſententia Tridentini decreti hæc eſſet: Liberam dierum feſtorum obſeruationem, ea deuotione & religione celebrandam, vt ad pietatem inflammandam & augendam ſeruiret, nemo eſſet qui contradiceret. Quia vero abu-

Abuſus & ſuperſtitiones in feſtis.

ſus & ſuperſtitioſæ opiniones de feſtis illa generalitate videntur vel diſſimulari vel approbari, neceſſario addenda eſt declaratio. Vt enim feſtorum celebratio ſit deuota & religioſa, & ad pietatem augendam faciat, neceſſe eſt, vt abuſus & ſuperſtitiones taxentur & abijciantur, atque ita ſalutaris feſtorum vſus reſtituatur.

Breuiter autem capita tantum præcipuarum ſuperſtitionum annotabimus.

An dies feſti per ſe ſanctiores.

Primo itaque ſuperſtitioſa eſt multorum opinio, quaſi Dominicæ diei & reliquis diebus feſtis per ſe peculiaris quædam inſit ſanctitas, propter quam gratia Dei tunc maior ſit, & hominibus magis obuia, quam aliis temporibus: opera etiam, quæ illis diebus fiunt, meliora & ſanctiora ſint, quam ſi aliis temporibus fierent, ſicut Iudæi fingunt, diabolum diebus ſabbati propter eius ſanctitatem fugere, & Magi etiam ſuperſtitioſa opinione ſanctitatis dierum feſtorum ad ſuas incantationes abutuntur. Sed paulo ante verbis Hieronymi oſtendimus, dies omnes per ſe eſſe æquales, nec alium ſanctiorem.

Opus operatum in feſtis.

Secundo in multorum animis hæret opinio operis operati, quaſi per ſe cultus Dei ſit, feſtis diebus vel à laboribus ceſſare, vel templa viſitare, etiamſi illa non referantur ad vera pietatis exercitia. Quæ ſuperſtitio in Iudæorum ſabbatis & feſtis, acriter taxata fuit in vetere & nouo Teſtamento. Sanctificatio enim finis eſt ſabbati, & propter illum finem addita eſt ſabbato vacatio ab aliis operibus impedientibus aut turbantibus illam ſanctificationem.

Merita feſtorum.

Tertio, huic cognata eſt illa ſuperſtitio, qua Pontificij feriis peculiaria attribuunt merita, ſicut canunt, vt per hæc feſta æterna gaudia adipiſcantur.

Pietas non in feſtis tantum exercenda.

Quarto taxanda eſt & illa perſuaſio, quaſi ſatis ſit, vel Dominico tantum die, vel in aliis tantum feſtis, verbum audire, orare, beneficia Dei cogitare, gratias agere, & pietatem exercere, cum feſta ſint commonefactiones, quid per totam vitam fieri debeat, ſicut inquit Chryſoſtomus, Homil. 40. in Matth. Quid ſabbato illi opus eſt, qui per totam vitam ſuam agit ſolennitatem, cœleſti viuens diſciplina, peccata fugiens, virtutes colens? Solenniter igitur viuamus continue, nam tunc ſolum veram ſolennitatem peragimus, cum ſpiritualis vitæ continue cultum augemus. Ibidem in 1. Corin. 11. vigilemus cum Domino, compungamur cum diſcipulis, oremus, ſemper id quidem, ſed in diebus ſolennibus potiſſimum. Námque ſolennitates & feſta ideo inſtituta ſunt, non vt turpitudini ſeruiamus, nec vt delicta cumulemus, ſed vt illa prorſus abijciamus.

Ita Origenes Homilia in Leuiticum nona, obiurgat eos, qui feſtis tantum diebus ad Eccleſiam concurrebant.

Feriis deleri peccata.

Quinto, pernicioſior vero eſt illa perſuaſio, quod quidam fingunt, feriis deleri peccata, etiam ſi nulla agatur pœnitentia, vel celebratis feſtis libere & impune poſſe quiduis deſignari.

Sexto, pars quædam eſt Iudaici fermenti, nimis ſcrupuloſe diebus feſtis prohibere operas externas, quæ vel quando etiam non impediunt publicum miniſterium, & exercitia ſanctificationis ſabbati. A tali ſcrupuloſa enim Moſaïca obſeruatione nouum Teſtamentũ nos liberauit.

Quæ opera diebus feſtis prohibita.

Ab illis vero externis operibus recte & merito ceſſare iubemur, quibus ea, quæ ad ſanctificationem ſabbati pertinent, impediuntur vel turbantur. Illi vero ſabbatũ præcipue violant, qui ocio ſeu feriis abutuntur ad voluptates, leuitates, crapulam, ebrietatem, & quæuis alia flagitia, vnde fit vt nullis ferme diebus Deus grauius offendatur, quam illis ipſis qui Dei cultui peculiariter ſunt mancipati. Chriſtiani igitur Imperatores,

Imperatorum lex de feriis.

Codice de ferijs, pie & recte ita ſanciuerunt: Dies feſtos maieſtati Altiſſimi dedicatos, nullis volumus voluptatibus occupari, nec vllis exactionũ vexationibus prophanari. Dominicum itaq; diẽ ſemper honorabilem ita decernimus, & venerandum, vt à cunctis executionibus excuſetur, nulla quenquam vrgeat admonitio, nulla fideiuſſionis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio deliteſcat, ſit idẽ dies à cogitationibus alienus, præconis horrida vox ſileſcat, &c. Et paulo poſt: Nec tamen huius religioſæ diei ocia relaxantes, obſcœnis quenquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die ſibi vendicet ſcena theatralis, vel Circenſe certamen, aut ferarũ lachrymoſa ſpectacula, etiamſi in noſtrum natalem celebranda ſolennitas inciderit, differatur. Amiſſionem militiæ, proſcriptionem patrimonij ſuſtinebit, ſi quis vnquam die feſto ſpectaculis intereſſe, vel cuiuſcunque iudicis apparitor, prætextu negocij publici ſeu priuati, hæc quæ lege hac ſtatuta ſunt, crediderit temoranda, &c.

Commeſſationes in feſtis.

Et commeſſationes diebus feſtis acriter reprehenduntur ab Auguſtino, ſicut ſententia ipſius citatur, diſtinct. 44.

Opera neceſſitatis & pietatis.

Labores vero neceſſitatis & pietatis in feſtis non eſſe prohibitos, ipſum ius Pontificium concedit, titulo de Feriis. Et Proſper in carmine recte dicit:

Non recte ſeruat legalia ſabbata cultu,
Qui pietatis opus credit in his vetitum.

Non

Non corrumpuntur virtutibus ocia ſancta,
Tantum à peccatis libera corda vacent.

Septimo eſt & hæc pars quædam Iudaici fermenti, quod ſcrupuloſe diſputant ocium ſeu ferias feſtorum inchoari debere à veſpera præcedentis diei, & ſeruari vſque ad veſperam diei ſequentis. Et quærunt, quomodo excuſentur barbitonſores, qui veſperi profeſti poſt occaſum ſolis, ſæpius per aliquot horas laborant. Illæ certe circumſtantiæ non habent mandatum aut determinationem in nouo Teſtamento, cuius hoc tantum genus eſt, vt ab ijs, quæ publicum miniſterium, & ipſam ſanctificationem impediunt, abſtineamus. Ita Paulus Acto. 18. cum apud Corinthios nondum prima ſabbati celebrarentur conuentus Eccleſiaſtici, ſabbato docebat, reliquis vero diebus (atq; ita etiam prima ſabbati ſeu die Dominica) operabatur. Et Act. 19. Cum prima ſabbati conueniſſent ad frangendum panem, vſq; ad mediam noctem extracta fuit concio. In veteri Eccleſia, in vigilijs præcedentis diei, aliquando vſque ad mediam noctem perſeuerabant, ſicut ſcribit Hieronymus in capit. 25. Matthæi. Aliquando media nocte conueniebant, & vſque ad meridiem ſimul manebant. Baſilius in Pſalm. 114. Aliquando, vt tempore perſecutionis cœtus ante lucanos celebrabant, quos orto die ſoluebant, ſicut Plinij Epiſtola indicat. Et Tertullianus meminit nocturnarum conuocationum, libro. 2. ad vxorem. Et antelucanis etiam cœtibus datum fuiſſe Euchariſtię ſacramentum, tradit in lib. De corona militis. Et Rabanus ſcribit: In nocte natiuitatis, ea hora, qua natus creditur Chriſtus, credentes communicaſſe. Illis ritibus plериſque collapſis, & vigilijs antiquis in pridiana ieiunia conuerſis, poſtea legem fecerunt de feſtis à veſpera ad veſperam ocio feriendis ex opere operato. De conſecrat. 3. cap. Pronunciandum. Et de ferijs, cap. Omnes.

Quando inchoā de feria.

Vigilia in feſtis.

Octauo Pontificij celebrationem feſtorum in eo potiſſimum conſtituunt (De conſecrat. diſt. 1.) vt audiat quis Miſſam integram, & ſacerdoti ſtipem offerat ad altare. De auditu verbi, de vſu Sacramentorum, de publicis ſeu communibus precibus & gratiarum actionibus, cū lingua populo ignota Miſſa celebretur, déque Eleemoſynis pro pauperibus, non adeo ſunt ſoliciti. Quam horrenda vero ſit opinio de ſacrificio propitiatorio in actione Miſſæ, in ſecunda parte de Miſſa oſtendimus.

Quæ ſint in feſtis apud Pontificios præcipua.

Nono, feſtorum obſeruationem non relinquunt pro ędificatione liberam, ſed addunt opinionem neceſſitatis, ſub obedientia debita & ſub pœna excommunicationis, ita, vt mortaliſſime (ſicut Bernhardinus loquitur) dicant peccare eos, qui feſta quædam non ſeruant.

Neceſſitas feſtorum.

Decimo, verus eſt querela de nimis magna feſtorum multitudine, non quod exercitia pietatis frequentiora damnētur, ſed quia vulgus, quod per labores plerunque à multis vitijs arcetur, ex ferijs nimium frequentibus occaſionem arripit ad compotationes, & alia multiplicia vitia. Sicut Polydorus Virgilius conqueritur, multitudinem feriarum laſciuæ & petulanti iuuentuti præbere occaſionem ad quaſuis morum corruptelas, & addit, de Chriſtianorum feſtis, in tanta vitæ diſſolutione, recte iam poſſe dici, quod Tertullianus de gentilium ſolennibus ſacris olim dixit: Grande ſcilicet officium, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu obolefacere, certatim curſitare ad iniurias, impudentias, ad libidinis illecebras, quaſi publicum gaudium, per publicum exprimendum eſſet dedecus. Hæccine ſolennes dies decent, quæ alius dies non decent? Num malorum licentia pietas erit, & occaſio luxuriæ religio deputabitur, &c. Cum itaque multitudo feſtorum non amplius iam ita ad ædificationem faciat, ſicut in veteri Eccleſia, recte faciunt qui ſuadent, vel multitudinem illam minuendam vel diebus illis hiſtorias Biblicas de feſtis populo proponendas, poſt preces dimittendum eſſe populum ad labores.

Multitudo feſtorum.

Tertullianus.

Vndecimo, multa inſtituta ſunt feſta, de quibus nullæ in Scripturis hiſtoriæ extant. Imo de apocryphis dubijs, incertis, atque adeo commentitijs & falſis narrationibus inſtituta ſunt feſta, vt ſunt pleræque de ſanctis Legendæ. Item, de feſto Natiuitatis, præſentationis, aſſumptionis, & conceptionis Mariæ. Illę enim Legendæ, diſt. 15. à Gelaſio inter Apocrypha abijciuntur. Poſtea vero apocryphas fabulas, ſicut Auguſtinus loquitur, per feſta quaſi canonizare voluerunt. Et ad confirmationē nouitij & falſi dogmatis, quaſi Maria ſine peccato originali cōcepta eſſet, quod in prima parte refutauimus, feſtum cōceptionis Mariæ inſtituerunt, quod Antonius dicit, non eſſe feſtum niuis.

Feſta de apocryphis.

Duodecimo vſitata fuit ſuperſtitio, pro qua ſtabilienda & retinenda, adhuc præcipue dimicant Pontificij, ideo celebranda ſanctorū & pręcipue Mariæ virginis feſta, vt illo opere mereamur ſanctorum patrocinia & auxilia, ſicut Roſarium inquit: Sancti magis patrocinantur, & opitulantur ijs, qui feſta ipſorum celebrant. Item, ſancti merita ſua communicant illis, qui ipſos feſtiuitatibus honorant. Et quomodo Ethnica prorſus conſuetudine illud factum fuerit in Pontificia Eccleſia, ſupra in loco de inuocatione ſanctorum ex publicis ipſorum Hymnis, ſequentibus & collectis, annotauimus, & quam horrenda ſit idolomania oſtendimus.

Feſta ob patrocinia Sanctorū.

Poſtremo ex Agendis Pontificijs notum eſt, quas ſuperſtitioſas conſecrationes luminarium, herbarum & aliarum creaturarum, exerceant in feſtis Purificationis & Aſſumptionis. Item, in vigilia Paſchæ. Et quam ludicris vtantur ceremonijs in feſto Palmarum, Paſſionis & Aſcenſionis. Quomodo etiam veteres ritus, lectiones & conciones de publica pœnitentia, de baptiſmo adultorum, rebus ipſis dudum abolitis, ſine vero ac veteri vſu, pro forma, quod dicitur, retineant, & quaſi pro ludibrio habeant, in die cinerum, per Quadrageſimam, & feſtum Paſchatis, manifeſtum eſt.

In feſtis cōſecrationes luminariū herbarum, &c.

Ludicra ceremonia.

Abiectis vero ſuperſtitionibus vera & vtilia veteris Eccleſiæ feſta, ad conuentus Eccleſiaſticos, ea deuotione & religione apud nos celebrātur, vt non dubium ſit, Dei benedictione pietatē inde inflammari & augeri, cum quidem populus doceatur, Spiritum ſanctum per miniſteriū verbi & ſacramentorū velle efficacē eſſe, & Chriſtum velle medium intereſſe illis, qui in nomine ipſius congregantur, Matth. 18. Vt enim de hac Brunſuicenſi Eccleſia iam potiſſimum dicam: In ſcholis quotidiana pietatis exercitia ita inſtituta ſunt, vt conuenientibus pueris ſemper prælega-

Quæ feſta, & quomodo in noſtra Eccleſia celebrētur.

Exercitia pietatis in Scholis.

tur caput aliqood, ſiue ex veteri ſiue ex nouo Teſtamẽto, addita ſummaria eius explicatione. Deinde ſingulis horis pij aliquot Hymni decantantur. Præterea ſingulis diebus certa hora ſcholaſtici ad templum accedunt recitãtes poblice caput aliquod vel ex Scriptura, vel ex Catecheſi, additis pijs Pſalmorum, Reſponſoriorum, Hymnorum, Canticis & collectarum precationibus.

Quotidiani Eccleſiæ conuentus. Populus vero ſingulis diebus bis, certa hora mane & veſperi conoenit, & poſt decantatos aliquot Pſalmos, concio babetur, diſtributis ordine lectionibus, partim ex veteri, partim ex nouo Teſtamento. Et concio ſemper concluditur precibus communibus, & Hymno aliquo grariarum actionis. Præterea ſingolis ſeptimanis, certo aliquo die, populus frequentior conuenit ad publicas & ſolennes ſupplicationes, quæ Litanię vocantur.

Dominica dies exercitia. Dominicis autem diebus magna ſolennitate, frequentia popoli, ad decantandas landes Dei, ad auditum & meditationem verbi, ad vſum Sacramentorũ, ad publicas preces, & collationem eleemoſynarom, & alia pietatis exercitia conoenit. Et ordo temporis ac lectionũ, ab hora qointa matutina, vſq; ad horam quartam veſpertinã, ita diſtriburus eſt, vt pro ratione Oeconomię ſinguli ex familia certis conuentib. intereſſe, & pro ſuo quiſq; captu aliquid audire & diſcere poſſit.

Alia feſta. Præterea de præcipuis beneficijs Chriſti, & de principalibus doctrinæ cœleſtis capitib. ſolennia feſta, magna deuotione & religione celebrantur, explicatione doctrinæ & publica celebratione beneficiorum Dei. *Natiuitatis.* Ita feſtum Natiuitatis Chriſti religioſe celebratur, vtq; tota de hoc articulo doctrina ordine proponi & explicari poſſit, triduũ huic feſto, ſicut & quibuſdã alijs, tribuitur. *Circumciſionis.* Die circuncitionis explicatur doctrina, quomodo Chriſtus factus ſit ſub lege, & tractator locus de libertate Chriſtiana, & adduntur commonefactiones de auſpicijs noui anni. *Epiphaniorum.* Epiphaniorum die tractatur doctrina & gratiarum actio de vocatione gentium. *Purificationis.* In feſto purificationis exponitur doctrina, quomodo Chriſtus ſit primogenitus inter multos fratres, traduntur commonefactiones vtiles pro puerperis, & dulciſſimum Simeonis canticum explicatur. In hoc vero feſto, ſicut & in alijs, abuſus & ſuperſtitiones à Pontificijs inuectæ, taxantur & refutantur. *Baptiſmi Chriſti.* Diebus Bacchanaliorum hiſtoria Baptiſmi Chriſti proponitur, vt moneãtur homines ſuæ profeſſionis, ne ethnicorum furores illis diebus imiteotur. *Annunciationis.* Feſtum Annunciationis Mariæ, propter articulum de conceptione Chriſti ſeruamus. *Cœna Domini.* Memoriam inſtitutionis Euchariſtiæ celebtamus die cœnæ. *Paſſionis.* Paſſionis Dominicæ ſolennem meditationem, die Paraſceues celebramus. *Reſurrectionis.* Eadem ratione feſtom reſurrectionis Chriſti, *Aſcenſionis.* Aſcenſionis, *Pentecoſtes.* miſſionis ſpiritus Sancti, & *Trinitatis.* Trinitatis, ſolenniter celebramus. *Baptiſtæ.* Joannis Baptiſtæ & *Viſitationis.* viſitationis Mariæ feſtum, propter hiſtorias complectentes vtiliſſimas doctrinas, retinemus. *Michaelis.* Die Michaelis, fabulæ Pontificiæ & ſuperſtitiones de dedicatione Michaelis & innocatione, refutantur. Traditur autem Scripturæ doctrina de officijs Angelorũ, & publica celebratur gratiarum actio, pro perceptis per totnm annum fructibus. *Apoſtolorum Feſta.* Apoſtolorũ diebus hiſtoriæ de ipſis Biblicæ populo proponuntur, & deinde ad ſuæ quiſq; vocationis labores admittitor. Ita cum ſingulis diebus ordinarij ſint Eccleſię conuentus, per occaſionem de alijs etiam in Calẽdario ſignatis feſtis, de quibus verę extant hiſtorię, continentes vtilem aliquam doctrinam, fiont cõmonefactiones. Et præter feſtiuas illas ſolennitates, per tempus Quadrageſimę, *In Quadrageſima.* doctrina veræ pœnitentiæ, & hiſtoria paſſionis tractari ſolet. Præterea ſingulis annis qoadrantibus certi aliquot dies ad ſolennem Catecheſeos *Catecheſis.* tractationem conſtituti ſunt. Et veteris Eccleſiæ morem in certis lectionibus, feſtiuis diebus tractandis, non pudet imitari, ſicut Auguſtinus inquit, in prooemio Epiſtolæ Ioannis: *Certa lectiones in feſtis.* Meminiſtis Euangeliũ Ioannis ex ordine lectionum nos ſolere tractare, ſed quia nunc interpoſita eſt ſolennitas ſanctorum dierum, quibus certas ex Euangelio lectiones oportet in Eccleſia recitare, quæ ita ſunt annuæ, vt alię eſſe non poſſint, ordo ille quem ſuſceperamus, neceſſitate paululum intermiſſus eſt, non omiſſus. Idem, Tractat. 6. in Ioannem dicit: Anniuerſaria ſolennitate, poſt paſſionem Domini, noſtris librũ Actuum Apoſtolorũ omni anno in Eccleſia recitari. Et tract. 13. dicit: Pſalm. 21. omni anno legi in nouiſſima hebdomada, intento vniuerſo populo.

De vera igitur veterum & vtilium Feſtorum celebratione, non babent quod in noſtris merito reprehendant Pontificij. Vtinam ipſe recte curarent de religioſa & deuota veterũ Feſtorum celebratione, ita vt adiectis ſuperſtitioſis opinionibus, ad augendam veram pietatem inſeruire poſſent. Iam vero ex vna fidelia omnia ſua feſta dealbant, tam ea quæ apocryphis fabulis nituntur, quam illa quæ in Scriptura Canonica certas & vtiles habent biſtorias. Et ſuperſtitioſas opiniones ſub titulo deootionis occultant. Ideo, vt precioſum à vili, religio à ſuperſtitione, eo facilius & rectius diſcerni poſſet: Apoſtolicæ, primitiuæ & veteris Eccleſiæ de Feſtis ſententiam & obſeruationem oppoſuimus Pontificiorum acceſſorijs ſuperſtitionibus, & oſtendimus, in noſtris Eccleſijs celebrationem feſtorum, ad exemplom Apoſtolicæ & primitiuæ Eccleſiæ, reſtitutam & conformatam eſſe.

CONCLVSIO.

ET bæc ſunt pręcipua capite, quæ de reſiduis Tridentini Concilij locis, de Virginitate ſcilicet, de Cœlibatu ſacerdotum, de Purgatorio, de Inuocatione, Reliquijs, & Imaginibus Sanctorum, de Indulgentijs, de Ieiunijs, & Ferijs, annotanda & explicanda viſa fuerunt, quæ explicatio opinione longius excurrit, inde & ideo, quod in ſingulis locis biſtoriam certaminũ, inde vſq; ab Apoſtolorum temporibus ordine contexere volui. Quæ hiſtoricæ obſeruationes, quanquã labore non exiguo mihi conſtiterunt, inter *Hiſtoria certaminũ de ſingulis locis.* ſcribendum tamen honeſta & pia delectatione ita me detinuerunt, vt exiſtimem, in hoc genere argumenti, explicationes controuerſiarum non poſſe rectius & melius illuſtrari, quam hac ratione, ſi fundamentis confirmationum, refutationum, ex Scriptura extructis, addatur talis hiſtorica annotatio certaminũ de ſingulis locis. Tales enim hiſtoricæ obſeruationes recte & ſolide poſſunt opponi Pontificiorũ clamoribus de veterum teſtimonijs & ſententijs, oſtendunt etiam qua fide, & quo candore, veteris Eccleſię authoritatem,

ritatem,

rltatem, ſuis ſuperſtitionibus pretexant Pootificij. Et io prioribus duabus partibus illa ratio non ita tunc mihi in mentem venit, ſi tamen aliquando editio ropetenda & rerceſenda erit, dabo operam, vt ſiugulis locis talis hiſtorica certaminum obſeruatio addatur. Et hæ ipſæ obſeruationes, qoas ounc collegimus, facile poſſent ex hiſtorijs latius extendi, in quo, vt eruditiores diligeotius & facilius elaborent, oro, ego ſimplici filo præcipua tantum annotare volui. Ex illis etiam, quæ Lindanus & Tiletaous prioribus huius ſcripti partibus oppoſuerunt, conſtitueram quædam addere. Continent enim non parum multa, quibus hæ controuerſiæ, quæ magis agitantur, non infeliciter illuſtrari, & Pontificiorum ſophiſmata clarius oſtendi poſſunt. Sed quia nimium hæc ſcriptio iam eſcreuit, fiet illud alio tempore, editio repeteoda erit. Quod ſi prolixitas quem offenderit, poterit Lectori vel occupato vel faſtidienti, per Epitomen quandam quam adornari curabo, conſuli. Deum oro, vt hiſce laboribus bono animo & pio ſtudio ſuſceptis, ſua benedictione adeſſe velit, vt aliqua inde vtilitas ad Eccleſiam redeat, Amen.

Lindanus & Tiletanus.

ADDITIO.

IN loco de Indulgentijs, in deſcriptione rituum publicæ pœnitentiæ & abſolutionis, facta fuit mentio inſtituti cuiuſdam in Eccleſia Halberſtadienſi, quod perſonatum Adamum quendam die Cinerum templo eijciant, & die cœnæ ruſus recipiant & abſoluant. In quo cum veſtigia quædam veteris publicæ pœnitentiæ & abſolutionis, licet in ludicrum ſpectaculum iam transformata, appareant, viſum fuit eius deſcriptionem ad finem adijcere.

Volaterranus igitur io Geographia, vbi de Saxonia agit, ita ſcribit: Apud Saſones in Eccleſia Halberſtadienſi, quotannis inſtitutum conſpicitur inauditum. Die namque Cinerum, ſacrificio peracto, facinoroſum quempiam, ſordidatū & operto capite templo eijciunt. Is die noctuq; diſcalciatus, vbem, ſacra, templaqoe ſalutando, perambulat, tantum poſt mediam noctem in plateis aliquantulum quieſcit. Deinde inuitatus (omnes enim eum inuitant) quicquid apponitur, taciturnus veſcitur. Demum in die cœnę Dominicæ accerſitur & abſoluitur, pecuniáque collata cumulatur, ac eum Adamum vocant.

Volaterranus de Adamo Halberſtadienſi.

Alciatus lib. 9. Parerg. cap. 22. ritum iſtum ita deſcribit:

Quæſitum nuper fuit, quænam eſſet publica pœnitentia, cuius frequens in iure Pontificio mentio eſt, & quæ ſolis prophanis conceditur, ſacris viris prohibetur. Reſpondi eam rem ſatis eſſe declaratam in Agathenſi Synodo, licet vbiq; hodie eſoleuerit, niſi quod Saſones, vrbe Halberſtadienſi, eius imaginem etiamnum ſeruant: Ibi ſingulis annis ex plebe aliquis eligitur, quem grauioribus noxis inquinatum putant, hunc ferali habitu, & obuoluto capite, cineraſium die in templo ſtatuunt, & peractis ſacris eijciunt, donec 40. dies, per vrbis compita, vagus & mendicans errauerit, interim diuinas ædes eum ingredi fas non eſt: qualemq; cibum, ſibi vel ab æditius vel aliunde oblatum non aſpernatur, neminem alloquitur, non indulget ſomno, niſi poſt concubinam noctem, idque in media via. De Iouis, quę Dominicæ cœnæ dicata eſt, ad templum reducitor, ibi à Sacerdote ſolennibus quibuſdam ceremoonijs abſoluitur, & à confluente illuc populo ſtipem accipit. Adamum hunc vocant, & omni crimine expiatum credunt: quem ritum mirabilem Pius Pontifex, inſtitutū inauditum Raphael Volaterranus, appellant: ego olim vulgarem, & ex veterum decretis acceptum ſcio. Sic enim publica pœnitentia peragi ſolebat, videoturque mihi ſacroſancti illi Patres hac in re veterum Græcorum ſacrificia quadantenus imitati. Siquidem apud interpretē Lycophronis relatum eſt, cum vrbs aliqua peſtilitate aut fame, vel maiore vi atque calamitate affligeretur, conſueuiſſe hominem io ea fœdiſſimum perquiri, quem caſeo cum placenta & caricis allectum, ſepties virgultis quibuſdam circa pudenda verberatum, tandem facta ſcrobe comburebant, eiúſque cineres in mare proijciebant, ſic expiari ciuitatem exiſtimantes.

Alciatus de Adamo Halberſtadienſi.

Græcorum καθάρματα.

Beatus Rhenanus ritom hunc ita deſcribit: Singulis annis eligitur aliquis ex plebe, qui Comœdiam pœnitentis & confitentis agat. Is in capite ieiunij quadrageſimalis ad templum adductus, in cultu lugubri, & qui pœnitentem deceat, nimirum caput obuolutum habens, poſt ſacrum inde eijcitur. Perque totos illos 40. dies nudis pedibus vias vrbis terit, templorum muros circuit, tantum non ſubintrat, nec cum quoquam ſermonem miſcet. Canonici huic cibum præbent, quem ille qualemqualem boni conſulit. Non indulget ſomno, niſi poſt mediam noctem, idq; in plateis. At in die, quæ Dominicæ cœnæ dicata eſt, ad templum reducitur, & à Sacerdote, noo abſque longis, ſed pulchris ceremonijs abſolutus à plebe ſtipem accipit. Hunc Adamum vocare ſolent.

Beatus Rhenanus de Adamo Halberſtadienſi.

Hoc tempore pauper aliquis, mercede à Canonicis, ad agendam Comœdiam illam publicę pœnitentiæ & abſolutionis (ſicut Rhenanus loquitur) conducitur, qui pulla veſte, & oblongo pileo, in ambitu templi, taciturnus vel obambulat vel ſedet, & cumlibet dormit, in Canonicorum vero ædibus bene paſcitur.

Ceremonia autem erectionis & receptionis ita ſe habet.

Ceremonia erectionis.

Poſt cinerum ceremoniam eijciendus eſt pœnitens ab Eccleſia, & tali modo increpandus: Ecce eijceris hodie à ſinu matris tuæ ſanctæ Eccleſiæ, propter peccatum tuum, ſicut Adam primus homo eiectus eſt de Paradiſo, propter tranſgreſſionem ſuam. Et Chorus canit Reſponſoriū, In ſudore vultus tui, &c.

Feria quinta, *den grünen Donnerſtag* hora 7. egrediatur pœnitens de loco, vbi pœnitentiam geſſit, vt præſentetur Eccleſiæ. Sedente autem Pontifice pro foribus Eccleſię, eminus cum Archidiacono, pœnitentibus iuſſum illius in atrio Eccleſiæ præſtolantibus, antequam eos offerat, poſtulat Archidiaconus his verbis:

Quomodo pœnitentes offerantur Epiſcopo.

Adeſt, ô venerabilis Pontifex, tempus acceptum, dies propitiationis, & ſalutis humanæ, qua mors interitum, & vita æterna accipit principatum, quando in vinea Domini Zebaoth, ſic nouorum palmitum plantatio facienda eſt, vt purgetur execratio vetuſtatis. Quamuis enim à diuitijs bonitatis & pietatis Dei nihil temporis vacet,

nunc tamen & largior eſt per indulgentiam remiſſio peccatorum, & copioſior per gratiam aſſumptio renaſcentium, augetur regenerandis, creſcimus reuerſis, lauant aquæ, lauant lacrymæ: Inde eſt gaudium de aſſumptione vocatorum, hinc lætitia de abſolutione pœnitentium. Inde eſt quod ſupplex populus tuus, poſteaquam in varias formas criminum, neglectu mandatorum cœleſtium, & morum probabiliũ tranſgreſſione, cecidit, humiliatus atque proſtratus, Prophetica ad Dominum voce clamat, dicens: Peccaui, impie egi, iniquitates feci, miſerere mei Domine, Euangelicam vocẽ non fruſtratoria aure capiens: Beati qui lugẽt, quoniam ipſi conſolabuntur. Manducauit, ſicut ſcriptum eſt, panem doloris, lacbrymis ſtratum rigauit, cor ſuum luctu, corpus afflixit ieiunijs, vt animæ ſuæ reciperet, quam perdiderat ſanitatem. Vnicum itaque eſt pœnitentiæ ſuffragium, quod & ſingulis prodeſt, & omnibus in commune ſuccurrit. Dum ergo ad pœnitudinis actionem tantis excitatur exemplis, ſub conſpectu ingemiſcentis Eccleſiæ, Pontifex dicat: Iniquitates meas agnoſco, &c. Auerte faciem, &c. Redde mihi lætitiam. Quo itaq; ſupplicante, iterum ſubiungit Archidiaconus: Redintegra in eo, Apoſtolice Pontifex quicquid Diabolo ſuadente corruptum eſt, & orationum tuarum patrocinantibus meritis, per diuinæ reconciliationis gratiam, fac hominem proximum Deo, vt qui antea in ſuis peruerſitatibus ſibi diſplicebat, nunc iam placere Domino in regione viuorum, deuicto mortis autore gratuletur. Tunc dicat Pontifex: Venite, & Archidiaconus ex parte pœnitentium: Flectamus genua. Tunc omnes pœnitentes genua flectant.

Forma publica confeſſionis.

Petitio abſolutionis.

Cantat Clerus: Venite Filij, audite me, & timorem Domini docebo vos, &c.

Interim pœnitentes manuatim à plebe ſanis Archidiacono, ab Archidiacono reddantur Epiſcopo, ab Epiſcopo Eccleſiæ: Vbi proſtrati iaceant. Deinde imponat Epiſcopus Antiphonã: Cor mundum, &c. Tunc proſtrato Epiſcopo, addatur Litania, in qua ter dicatur: vt pœnitentem iſtum benedicere & reconciliare digneris.

Recipiuntur pœnitentes.

Proſternũtur.

Poſtea dicantur preces hæ: Saluum fac ſeruum tuum Domine Deus meus ſperãtem in te. Conuertere Domine vſquequo, & deprecabilis eſto ſuper ſeruo tuo. Mitte ei Domine auxilium de ſancto, & de Sion tuere eum. Illuſtra faciem tuã ſuper ſeruum tuum, ſaluum fac eum Domine, ne confundatur, quoniam inuocauit te. Ne memineris Domine, &c. Oremus, &c. Famulum tuum quæſo Domine, confugientem ab ira tua ad te, paterna recipe pietate, vt qui tuæ Maieſtatis flagella formidat, de tua mereatur venia gratulari, per Dominum, &c.

Orationes pro abſoluendis.

Frater N. Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui dixit diſcipulis ſuis, Quæcunq; ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunq; ſolueritis ſuper terra, erunt ſolutã & in cœlo. De quorum numero quamuis indignos nos eſſe voluit, ipſe te abſoluat, per miniſterium noſtrum, ab omnibus peccatis tuis, quæcunq; cogitatione, locutione atq; operatione neglĩgẽter egiſti, & à nexibus peccatorum abſolutum perducere dignetur ad regna cœlorum, Amen. Hîc aſpergat eum aqua benedicta, & turificet, & poſtea dicat: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Poſtea ſurgant pœnitentes & moneantur ab Epiſcopo, vt quod pœnitendo diluerunt, iterando non reuocent. Tunc faciat ſermonem, &c.

Forma publica abſolutionis.

Admonitio poſt abſolutionẽ.

Hæc ex libro Agendorum ad verbum deſcripta, oſtendunt eſſe veterem illam formam publicæ pœnitentiæ, & publicæ abſolutionis, quæ deſcribitur in capite 9. Agathenſis Concilij, & citatur diſt. 50. Poſtea collapſa diſciplina publicæ pœnitentiæ, ſubſtitutum eſt ſpectaculũ illud, vt Dauus aliquis Comœdiam confitentis & pœnitentis agat, ſicut Rhenanus loquitur. Lindanus addit, Traiecti Batauorum, populum totum templo eijci, & è veſtigio ad pœnitentiam per Archidiaconi vmbram reuocari, & in templum reductũ, poſt preces publicas, ac manus Epiſcopalis impoſitionem, abſolui & reconciliari, &c.

Comœdia publica pœnitentia.

Traiectina Comœdia.

Cum autem ſcriptũ ſit: Nomen Domini non eſſe in vanum aſſumendum, cogitet Lector, qualis ſit prophanatio, verbo Abſolutionis in Eccleſia ita ludere, ſicut Hiſtriones in Comœdijs ſolent facere. Potius opera eſſet danda, vt publica pœnitentia, confeſſio & abſolutio, ad veterem ac verum vſum reſtitueretur.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRÆ, IN HAC QVARTA PARTE EXAMINIS OBITER ALLEGATORVM ET EXPLICATORUM.

GEneſis 1. Deus fecit hominem ad imaginem ſuā, 24.a.b.34.b. *Ecce omnem herbam dedi vobis in eſcam,* 101.a. *vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona,* 101.a
2 *De ligno ſcientiæ non comedes,* 97.a. 98.b.103 b.129.b. 132.a. *appellauit Adam nominibus ſuis cuncta animantia,* 35.b.96.a
3. *Quia feciſti hoc & obediſti voci vxoris,* 54.56 a. *maledicta terra propter te,* 99.b. *in labore vultus tui manducabis panem,* 51.b
Terra es, & in terram reuerteris. 5.a.55.b. *Adam eiectus de Paradiſo,* 68.b.103 b.106.a.136.a
4. *Abel de primitijs offert,* 68.b.103 b.105.a.136.a
7. *De mundis animalibus ſeptem,* 96.b
8. *Noe altare conſtruxit Domino,* 35.b
9. *Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum,* 95.b. 99.a.b. *carnem vt olera comedetis,* 126.a
Noah inebriatus, 127.b
11. *Vr Caldæorum,* 19.b
19. *Loth inebriatus,* 127.b
22. *Abraham filium Iſaac immolaturus,* 29.b.35.a
Altare erigit, 35.b
23. *Abraham adorat populum terræ,* 35.b.42.b
28. *Lapidem erexit in titulum,* 21.b 35.b
31. *Furata eſt Rahel ſimulachra Iacob,* 18.a.19.b
32. *Vir luctans cum Iacob,* 19.a.b
33. *Iacob adorat Eſau,* 36.b
35. *Abijcite Deos alienos, qui ſunt inter vos,* 19.a.20.a
47. *Iacob adorat Pharaonem,* 36.b
50. *De Ioſephi ſepultura,* 4.a
58. *De ſanctificatione Sabbati,* 161.a
EXodi 3. Rubus ardens, 19.a
12. *Cultu perpetuo Paſcha celebrabitis,* 149.a
13. *Ioſephi oſſa aſportare,* 4.a. *columna ignis & nubis,* 19.a
15. *Nemo egrediatur loco ſuo die ſeptimo,* 150.a
20. *Non facies tibi ſimulachrum, vt colas illud,* 20.a.21.a. bis, 22.a.24 b.32.a.34.a.37.a.43 b. *quæ in cœlis ſurſum, aut in terra deorſum,* 20.21.a. *non adorabis nec coles ea,* 20.b 37.a.38 b.40.b.42.b. *non aſſumes nomen Domini in vanum,* 100.b. *ſex diebus creauit Deus cœlum & terram,* 149.a
24. & 34. *Moſes ieiunat, 40. dies,* 89.a.103.b.107.b 129 b
25. *Fac duos cherubinos aureos,* 22.a.34.b 35.b.42.a
31. *Impleui Bezaleel Spiritu Dei,* 22.a. *pactum hoc eſt ſempiternum,* 149.a
32. *Hi ſunt Dij tui,* 20.a. *cras ſolennitas erit Domini, ibid. ſedit populus vt manducaret & biberet,* 18.a.101.b. *peccauit populus meus, recedens à via quam oſtendi eis,* 20. *cultus vituli aurei,* 20.a. *in die viſitationis, & hoc peccatum viſitabo,* 54.a
33. *Columna ignis & nubes,* 19.a
35. *Non ſuccendetis ignem die Sabbati,* 150.a
39. *Mala punica ex auro in veſte Pontificis,* 22.a
LEuit. 10. Vinum & omne quod inebriat non bibetis, 95.a.149.b
11. *De mundis & immundis animalibus,* 96.b. 98.b
16. & 23. *Affligatis animas veſtras,* 87.b.90.b.93.a.112.b. *omnis anima quæ non fuerit afflicta hoc die peribit de populis ſuis,* 87.b.94.b
20. *Liberos per ignem ducere Moloch,* 18.a
22. *Mortuum tangere immundus habetur,* 2.b
25. *Legitimum præceptum & ſempiternum erit,* 149.a
26. *Ne feceritis vobis idola,* 20.b.21.a. *nec lapidum inſignitum ponetis ad adorandum,* 21.b
NVmeri 1. & 21. Chemos idolum Moabiticum, 18.a
6 *Nazaræi vinum non bibunt,* 129 b.140 b
7. *De medio Cherubin Deus loquitur,* 34 b
8. *Cum quinquageſimum annum impleuerint ſeruire ceſſabunt,* 149.b
11. *Iſrael contra Deum murmurat,* 130.b
12. *Miriam lepra percutitur,* 54.a
14. *Dimiſi peccata populo attamen nemo eorum videbit terram promiſſionis,* 54.a
16. *Aaron ſtans inter viuos & mortuos orat,* 54.b
21. *Serpens æneus erectus,* 22.a.42.a
23. *Excelſa Baal,* 18.a
25. *Baalpeor Moabitarum,* 18.a. *Fornicatio Iſraelitarum cum Moabitis,* 18.a. *coniugatus eſt Iſrael ipſi Baalpeor, ibidem.*
30. *Votum & iuramentum de ieiunio.*
DEut. 4. Vocem eius audiſtis, ſimulachrum non vidiſtis, 20.b.22.b. *ſimulachrum cuiuſcunque figuræ,* 20.b
5. *Ne feceris tibi ſculptile, aut ſimilitudinem,* 20.b.21.a.
Memineris quod ſeruus fueris in Ægypto, 149.a
8. *Afflixit te & eſurire te permiſit,* 88.b. *cum comederis & ſaturatus fueris, benedicas Domino,* 101.b
12. *Non facietis quod vobis bonum videtur,* 5.a.21.b.39.a.48.b.102.b. *coram Domino comedes & lætaberis,* 91.b
13. *Si Propheta ſurrexit, & ſignum dederit,* 10.b.40.b
14. *De mundis & immundis animalibus,* 96.b
15. *Seruiet tibi in æternum,* 169.b
17. *Aſtaroth à futura ouium dictus,* 18.a
18. *Prophetam excitabo eis,* 149.b
25. *Iuxta menſuram delicti erit modus plagarum,* 47.b. 54.b
27. *Maledictus qui facit ſculptile,* 21.a.22.a
28. *Maledictiones alicui infligi,* 49.a.51.a
32. *Impinguatus recalcitrauit,* 91.b.101.b.109.a
Sacrificauerant Dæmoniis, Siddim, 18.b
IOſ. 2. Duodecim lapides erigendi, 21.b
22. *Duæ tribus cum dimidia altare erigunt,* 21.b
24. *Seruieruntque Dijs alienis,* 19.a.b. *Lapis erigitur in teſtimonium illius fœderis,* 21.a.b. *Oſſa Ioſeph ſepulta,* 4.b
IVdic. 2. Seruierunt Baalim, 20.a
2. & 3. *Aſtaroth Sidoniorum,* 2..a
8. & 9. *Baalberith,* ibid.
11. *Chemos Moabitarum,* ibid.
16. *Dagon idolum,* ibid.
17. *Conſecraui hanc pecuniam Domino* 20.a. *idolum Michæ,* 19.b
18. *Iehoua adeſt itineri veſtro,* 20.a
20. *Ieiunauerunt vſque ad veſperam,* 88.a.89.b
1. *REgum 1. Anna flebat nihilque comedebat,* 93.b
Anna orat flens largiter, ibid. Samuel vinum non bibit, 129.b. *manebit in tabernaculo vſque in ſeculum,* 149.b

5. Dagon Philiſtinorum, 18.a
7. Hauſerunt aquam & effuderunt eam coram Domino, 93.a.95.a. Ieiunauerunt in die illa, 88.a. Lapis adiutorij, 21.b
10. Dauid aderat Samuelem, 36.b
15. Quia mendacium Teraphim eſt inobedientia, 20.a
19. Michol ponit imaginem hominis in lecto, 22.a
21. Dauid edit panes propoſitionis, 97.a
30. Ægyptius qui tribus diebus non comederat, 89.b
31. Saul & Ionathas ſepultus, 5.a. Ieiunauerunt ſeptem diebus, 88.a.89.b
2. REgum 1. Sciderunt veſtimenta ſua, 90.a. planxerunt fleuerunt & ieiunauerunt, 88.a
3. Scindite veſtimenta veſtra, 90.a. Si ante occaſum Solis guſtauero panem, ibid.
12. Ideo ſuſcitabo ſuper te malum, 54.b. Dauid orans pro filio ſuo, ieiunat, 88.a.93.b.95.a. pernoctauit dormiens in terra, 90.a. noluit cum ſenioribus domus ſua cibum capere, 89.b. ſeptimo die infans moritur, 55.b. Dauid expleto ieiunio lauit, 90.a
15. Si voluerit, reſtituet me in regnum, 55.b
10. Berzellai cupit ſepeliri cum patribus ſuis, 5.a
21. Sauli oſſa tranſlata in ſepulchrum paternum, ibid.
24. Peſtis immiſſa ſuper populum, 54.a. Dauid orans, ceſſare facit peſtem, ibid.b
3. REgum 7. Imagines varia in ornatu templi, 22.a.21. Aſtaroth Sidoniorum, 18.a
Chemos idolum Moabitarum, ibid.
Moloch Ammonitarum, ibid.
13. Propheta non debet panem comedere in Bethel, 129.b
15. Mipleƶoth, 18.a
16. & 19. Genu flectere Baal, 17.b
Domus Baal, ibid.
18. Propheta & Sacerdotes Baal, 18.a
Baal exaudi nos, ibid.
Deus igni abſumit victimam, 19.b
19. Elia ieiunium ad dies quadraginta, 89.a.103.b.107.b.113.a.114.b.129.b. Reliqui mihi ſeptem millia, 81.a
21. Ieſabel indicit ieiunium, 94.a. Ahab ieiunauit & dormiuit in ſacco, 88.a.90.a.b.92.a.b.95.a
22. Panis tribulationis & aqua anguſtia, 97.b
4. REgum 1. Baalƶebub Ammonitarum, 18.a
3. & 10. Statua Baal, ibid.
5. Remnon idolum Syria, ibid.
10. Sacrificia Baal, ibid. Feſta & ſolennitates Baal, ibid.
13. Eliſei oſſium contactu mortuus reſuſcitatur, 3.b.4.a
17. Succoth, Benoth, Nergel, &c. 18.b
18. Eƶechias ſerpentem aneum confringit, 22.a
21. & 25. Altaria luci & vaſa Baal, 17.b
Genu flectere coram Baal, ibid.
23. Militiam cœli colere, 18.b. incenſum Baal, 18.a
Liberos per ignem ducere Moloch, 18.a
Equi currus Solis, 18.b. Aſtaroth Sidoniorum, 18.a
Chemos Moabiticum idolum, ibidem. Ioſias oſſa eruta combuſit, 5.a. Oſſa Propheta intacta manſerunt, ibid.
1. PAral. 25. Pſalmi & Hymni decantati, 149.b
2. Paral. 3. Varia imagines in ornatu templi, 22.a
7. Deus in igni apparet, 19.b
12. Quia humiliati ſunt non diſperdam eos, 90.b
20. Ioſaphat prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda, 88.a.93.b.95.a
23. Propheta & Sacerdotes Baal, 18.a
ESdr. 8. Prædicaui ieiunium, &c. 88.a.90.b.93.b.95.a. Ieiunauimus & rogauimus Dominum, 88.a.97.a
NEhem. 1. Sedi, fleui, luxi & ieiunaui, 90.a.93.b.95.a
9. Erulſi capillos capitis & barba, 90.b
8. Comedebant pinguia & latabantur, 90.a
ESth. 4. Mardochaus ſcidit veſtimenta ſua, 90.a. Ieiunium vlulatus & fletus, 90.a.95.a. Ieiunate pro me, 88.a
9. Ieiunium duodecimi menſis, 94.b. Obſeruanda ſuſceperunt ieiunia & preces, 88.a
IOb. 1. Filios ſuos ſacrificijs ſanctificabat, 101.b
9. Induta eſt caro mea putredine, 2.b
10. Vado ad terram tenebroſam, ibid.
19. In hac carne mea videbo Dominum, ibid.
PSalm. 16. Caro mea requieſcit in ſpe, ibid. Sanctis qui in terra ſunt, 21.a.36.a
17. Vt venter eorum impleatur, 101.a
21. Edent pauperes & ſaturabuntur, 102.a
25. Ad te Domine leuaui animam meam, 93.b
32. Beati quorum ſunt tecta peccata, 60.a. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus, 49.b
34. Benedicam Dominum in omni tempore, 102.a
Declina à malo & fac bonum, 55.b. Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, 2.b.3.b.5.a
36. Humiliabam in ieiunio animam meam, 87.b.90.b.95.a. tanquam qui fratrem aut matrem luget, 90.a
42. Fuerunt mihi lachrymæ panes, 89.b
45. Vultum tuum diuites deprecabuntur, 38.b.42.a
Omnis gloria filia Regis intus eſt, 116.a.142.a
49. Nemo fratrem ſuum redimere poteſt, 57.b
51. Miſerere mei Deus, 102.a. Spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum, 92.a
62. Nonne Deo erit ſubiecta anima mea.
69. Fleui & ieiunio animam meam affligebam, 87.b
78. Tentauerunt & exacerbauerunt Deum, 103.b
80. Cibabis nos pane lachrymarum, 89.b.97.b
96. Omnes dij gentium idola, 18.b
69. Adorate ſcabellum pedum eius, 38.b
Adorate ad montem ſanctum eius, 38.b.41.a
102. Oblitus ſum comedere panem, 93.b. Cinerem, vt panem comedi, 89.b.95.b
103. Qui ſanat omnes infirmitates meas, 55.a
Longe fecit à nobis iniquitates, 49.a
104. Vinum lætificat cor hominis, 126.a. Aperiente te manum, implentur bonis, 101.a
106. In ſimilitudinem bouis comedentis herbam, 20.a. & conſecrati ſunt ipſi Baalpeor, 18.a
111. Confeſſio & magnificentia opus eius, 36.b
Eſcam dedit timentibus ſe, 102.a
115. Aures habent & non audiunt, 19.a. Deus autem noſter in cœlo eſt, 20.b
116. Pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius, 2.b
117. Laudate Dominum omnes gentes, 102.a. veritas Domini manet in æternum, 149.b
119. Reuela oculos meos, 42.a. funes peccatorum circumplexi ſunt me, 59.b. particeps ſum ego omnium timentium te, 59.b. in æternum Domine verbum tuum permanet, 149.b. lucerna pedibus meis verbum tuum, 21.b.23.b. meditatio ſermonum tuorum illuminat, 31.b
122. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, 101.b. cuius participatio in idipſum, 59.b
124. Forſitan viuos deglutiſſent nos, 43.a
130. Si iniquitates obſeruaueris Domine quis ſuſtinebit, 49.b
143. Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, ibidem.
145. Exaltabo te Deus meus Rex, 101.b. aperis tu manum tuam, & imples omnia benedictione, 101.a
149. Ad faciendam vindictam in omnibus, 59.b
PRouerb. 13. Redemptio animæ viri diuitiæ eius, 38.a

20. Luxu-

29.Luxurioſa res eſt vinum, 109.a
29.Qui vina feſtinantur ſpoliabunt extraneas, ibid.
30.Ne bibant & obliviſcantur iudiciorum, ibid.
ECcleſiaſt.4.Edamus in lætitia panem noſtrum, 101.a
10.Væ terra cuius Principes mane commeſſantur, 92.a.108.b
ESa.1. Cum extenderitis manus veſtras non audiam, 93.b.bona terræ comedetis, 126.a
2.Talpas & veſpertiliones colentes, 18.b
5.Væ qui conſurgitis ad ſectandam ebrietatem, 109.a. opus Domini non reſpicitis, 109.b
6.Deus ſuper ſolio ſedens, 19.b
8.Veritatem à mortuis requirere, 40.b. Si non dixerint iuxta verbum hoc, 3.a
11.Sepulchrum eius glorioſum, 2.b
22.Comedamus & bibamus, cras enim moriemur, 109.a.138.a
26.Mortui tui viuent, 2.b
28.Præ ebrietate ignorauerunt iudicium, 109.a
30.Panis arctus & aqua breuis, 89.b
34.Deus eſt qui remittit peccata, 78.a
37.Non erant Dij,ſed opera manuum hominum, 18.b
Nefroch Aſſyriorum, 18.a
40.Cui ſimilem facietis Deum, 18.b.21.a.22.b. artifex conflat ſimulachrum, 18.b
41.Faber confortauit ſimulachrum, 18.a
42.Calamum conquaſſatum non conteret, 52.b. gloriam meam alteri non dabo, 41.a
44.Sculptile conflauit ad nihil vtile, 18.b
45.Pudefiunt fabricatores idolorum, ibid.
46.Bel Babyloniorum, 18. Nebo Babyloniorum, ibid.
Conducunt artificem vt faciant Deum, 18.b
53.Percuſſus eſt propter peccata noſtra, 49.a. pœnas noſtras ipſe ſuſtinuit, 48.a.49.a
56.Veniunt in pacem & requieſcunt, 2.b
57.Requieſcunt in cubilibus ſuis, 5.a
58.Ieiunauimus & non aſpoxiſti, 91.a.93.a.117.b. non inuenitur voluntas tua in die ieiunij, 87.b. ieiunatis ad lites & contentiones, 108.a. nolite ieiunare ſicuti hactenus, 87.b.90.a.117.b. in ieiunio curuabunt caput, 90.a. hoc eſt ieiunium quod elegi, 88.a.89.a.92.b.104.b.109.a. ſi animam afflictam ſatiaueris. 87.b
60.Vt prædicem captiuis dimiſſionem, 52.b.75.b
64.Iuſtitia noſtra,quaſi pannus menſtruatæ, 49.b
65.Menſam Gad adornantes, 18.b. libamen Meni conſecrantes, ibid.
IErem.7.& 23.Suffitum facere Baal, 18.a. Reginam cæli colentes, 18.b
8.Eijcient oſſa eorum de ſepulchris, 5.a
10.Lignum formatur,auro ornatur, 18.b
12.Saginantur vt oues ad diem occiſionis, 101.a
14.Etiamſi ieiunent non exaudiam, 91.a.93.a.117.b
15.Si precioſum à vili ſeparaueris, 147.b.158.b
18.Pœnitebit me mali,quod cogitaueram, 49.a.56.a
19.& 32.Excelſa Baal, 17.b. liberos immolare Baal, 18.a
30.Caſtigabo te in iudicio, 55.a
31.Faciam fœdus nouum, 94.b. iniquitates eorum non recordabor, 55.b.56.a
32.Baal ſuper tectis cultus, 17.b
36.In die ieiunij quod prædictum erat, 88.a. liber Ieremiæ legitur, 94.a
46.& 49. Quibus non erat iudicium, hi bibendo biberunt, 55.b
48.Chemos Moabiticum idolum, 18.a
5 ·.Bel Babylonicus, ibid.
EZech.1.& 10.Facies hominis,leonis,bouis & aquilæ, 20.a
4.Subcinericium hordeanum comedas, 89.b.97.a
6.Cadent in medio idolorum, 19.a
8.Reptilia & idola depicta, 18.b. Thamuz, ibid.
9.Non gemunt ſuper abominationibus, 51.a
14.Poſuerunt idola in cordibus, 19.a
18.Peccatorum eius non recordabor amplius, 49.a
20.Scient quia ego Dominus ſanctificans eos, 149.a. in præceptis meis ambulate, 102.b. deflexerunt ad idola Ægypti, 20.a
21.Teraphim Gentium, ibid.
41.Cherub faciem hominis habuit, 34.a
DAn.1. Daniel cum ſocijs abſtinet à cibis regijs, 96.b.97.a
6.Daniel erat facie verſus Hieroſolymam conuerſus, 22.a. Rex pernoctauit in cœnatus, 89.b
7.Antiquus dierum, 2?.b.22.b. velut filius hominis, 19.b
9.Deprecatus ſum Dominum in ieiunio. 88.a.91.a.92.b.95.b. exaudi preces ſerui tui propter Dominum, 95.b. adducetur iuſtitia æterna, 48.a
10.Panem deſiderabilem non comedi, 88.a.89.b.94.b.95.b.111.a. Vnguento non ſum vnctus, 89.b. vt affligeres te in conſpectu Dei tui, 88.a.90.b
12.Qui in puluere dormiunt, 5.a
OSe. 2. Argentum & aurum contribuere ad cultum Baal, 18.a. me vocarunt Baali, 20.a
3.Viſitabo contra eos dies Baalim, 19.a
4.Vinum & ebrietas cor auferunt, 109.a
8.Artifex fecit illum,& non eſt Deus, 19.a
11.Sacrificant Baalim, ibid.
Sacrificate, 87.b
IOel.1.& 2.Sanctificat ieiunium, 92.a.92.b
2.Conuertimini ad me in ieiunio & planctu, 90.a. ſcindite corda veſtra & non veſtes, 90.a. quis ſcit ſi conuertatur & pœniteat, 57.b. egrediatur ſponſus de cubili ſuo, 90.a
AMos 5.Portaſtis Sichut, 18.b. Adoratis idola, ideo feram vos, .
6.Canitis bibentes vinum, 109.a
IOnæ 3. Prædicatur ieiunium, 88.a.90.a.92.a.93.a.129.b. neo homines,nec iumenta comedant, 92.b. vidit Deus opera Niniuitarum, 61.b. quia conuerſi ſunt à via ſua mala, 61.b.92.b. Niniuitæ non fuerunt doloſi, 54.b.56.a.b
MIch.1.Omnia idola ponam in perditionem, 19.a
7.Iram Domini portabo quia peccaui ei, 93.a. proijciet in profundum maris omnia peccata, 49.a
NAhum 3. Oſtendam gentibus turpitudinem tuam, 82.b
ZEphon.2. Quærite humiliationem, 90.b
Zach.7.Nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi, 87.b.89.a.91.a.94.b.96.a.b.105.a.117.b
8.Ieiunium quarti,quinti,ſeptimi & decimi menſis, 94.b.113.b.147.b
10.Simulachra loquuta ſunt vana, 19.a.20.a
IVdith.4.Humiliauerunt animas ſuas in ieiunijs, 88.b. ſi permanſeritis in ieiunijs & orationibus, 88.b.95.a
6.Expleto ieiunio eos refecit, 98.b
8.Ieiunabat omnibus diebus viduitatis ſuæ, ibid.
SAp.13.Artifex hominis effigiem faciens, 14.a
14.Initium fornicationis eſt excogitatio ſimulachrorum, 14.a.18.a
15.In errorem nos non ſeduxit mala artis excogitatio, 14.b
TOb.3.Sara tribus diebus & noctibus non edit aut bibit, 88.a.89.b
4.& 12.Ieiunium & eleemoſyna liberat à peccato, 107.a
12.Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna, 88.a
STrach.31.Modicum ſufficit homini temperanti, 108.b
32.In luctu muſicam eſſe intempeſtiuam, 90.a

Digitized by Google

34. *Homo ieiunans propter peccata ſua, & rurſum vadens, & eadem faciens,* 91.a.107.a
46. *Sit memoria eorum in benedictione,* 4.a
46. & 49. *Oſſa eorum locis ſuis reuireſcent,* 3.b.4.b
48. *Eliſæi corpus poſt mortem prophetauit,* 3.b.4.b
49. *Oſſa Ioſephi aſſeruata,* 4.a. *poſt mortem prophetarunt,* 4.b

B *Aruch* 1. *Plorabant, ieiunabant & orabant,* 88.b
2. *Oſſa patrum de loco tranſlata proijcientur,* 5.a

1. M *Achab.* 3. *Defecit tibia & cithara,* 50.a. *ieiunauerunt illo die,* 88.b

2. M *Acchab.* 6. *Eleazar non comedit porcinam carnem,* 96.b
7. *Septem fratrum conſtantia,* ibid.
13. *Miſericordiam petentes cum fletu & ieiuniis,* 88.b

M *Atth.* 3. *Cibus Ioannis Baptiſtæ,* 117.b. *facite fructus dignos pœnitentiæ,* 55.b.63.a.74.b
4. *Chriſtus quadraginta dies & noctes ieiunauit,* 89.a.103.b.105.b.113.a.118.a.129.b.132.a.140.b.144.a
Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, 31.b.38.a.b.42.b
5. *Ne iuretis per cœlum,* 3.a
6. *Fiat voluntas tua,* 56.a. *dimitte nobis debita noſtra,* 49.a.64.a.b.65.b *Ieiunium hypocritarum,* 91.a.97.b.118.a. *Tu autem cum ieiunaueris,* 90.a.97.b.118.b
7. *Ite per anguſtam viam,* 150.b. *Intrinſecus ſunt lupi rapaces,* 126.a
9. *Diſcipuli Ioannis & Phariſæi ieiunāt,* 95.b.118.a. *Nō poſſunt filij ſponſi lugere,* 93.a.95.a.105.b.103.a.118.a.132.b. *cum auferetur ab eis ſponſus ieiunabunt,* 88.a.113.b.141.a.136.a. *Nemo aſſumentum nouum immittit veſti veteri,* 91.a.95.a.118.a. *Mulier profluuio ſanguinis liberata,* 27.a. *confide fili, remiſſa tibi ſunt peccata,* 51.a.55.a. *Non eſt mortua puella, ſed dormit,* 2.b. *Chriſtus mortuum tangit.* ibid.
10. *Quicquid vobis apponitur edite,* 118.b.143.a
11. *Non ſurrexit maior Iohāne Baptiſta,* 2.a. *Lex & Propheta vſque ad Iohannem,* 149.b. *venit filius hominis edens ac bibens,* 118.b.129.b.142.b. *In ſacco & cinere pœnitentiam egiſſent,* 91.b. *Diſcite à me, quia mitis ſum,* 104.b.113.a.132.b
12. *Diſcipuli euellunt ſpicas Sabbatho,* 150.a
13. *Iuſti fulgebunt vt Sol,* 2.b
14. *Sepultura Baptiſtæ,* 3.a
14. & 15. *Chriſtus acceptis panibus gratias agit,* 101.a
15. *Fruſtra me colunt mandatis hominum,* 48.b.103.b.110.b *Non quod in os ingreditur inquinat hominem,* 97.a.129.b. *Magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis,* 74.b. *nolo eos dimittere ieiunos,* 88.a
16. *Tibi dabo claues Regni cœlorum,* 11.a.50.a.51.a. *Quicquid ligaueris, aut ſolueris ſuper terram,* 47.a.48.a.50.b.74.b
17. *Non eijcitur niſi per orationem & ieiunium,* 88.a.93.b.95.a.106.a
18. *Lucratus es fratrem,* 52.a. *ſi te non audiat aſſume vnum atq; alterum,* 53.a. *Dic Eccleſiæ,* 53.a.63.a. *quicquid ſolueritis ſuper terram,* 47.a.51.a.54.b. *vbi duo aut tres congregati fuerint,* 53.a.150.a.157.b. *Dominus remittit ſeruo debitum,* 47.a.49.a.51.a. *Seruus conſeruum iugulans,* 49.a
21. *Soluite aſinam,* 51.b
22. *Cuius eſt hæc imago? Cæſaris,* 22.a.23.a. *In his duobus præceptis pendent lex & Prophetæ.*
23. *Amant ſalutationes in foro,* 36.b. *Iurare per templum,* 3.a. *culicem colare & camelum deglutire,* 23.b. *ſepulchra foris pulchra, intus plena oſſibus,* 2.b.4.a. *ædificatis ſepulchra Prophetarum,* 4.a
24. *Dabunt ſigna & prodigia,* 10.b.40.b
25. *Virgines prudentes non dant aliis de oleo ſuo,* 49.b.52.b. *Quando vidimus te famelicum, & cibauimus te,* 49.b. *Quicquid vni ex minimis meis feciſtis,* 42.b
26. *Mulier Chriſtū vngens,* 11.b. *aufer calicem à me,* 57.b *Non quod ego volo, ſed quod tu vis,* 56.b
28. *Docete eos ſeruare, quæ ego præcepi,* 110.b

M *Arci* 2. *De panibus propoſitionis,* 97.a. *Dominus eſt filius hominis etiam Sabbati,* 150.a
4. *Neſcitis parabolam hanc,* 150.b
8. *Si dimiſero eos ieiunos,* 88.b
11. *Non permiſit vt vas deportaretur per templum,* 150.b
16. *Prima Sabbatorum veniunt,* 151.a. *Angelus in albis ſedens in ſepulchro,* 2.b. *ſigna quæ ſequentur credentes,* 3.b

L *Vcæ.* 1. *Multitudo populi precabatur foris,* 149.b. *ad dandam ſcientiam ſalutis,* 48.a
2. *Ieiuniis & obſeruationibus ſeruiens Deo,* 88.a.89.b
3. *Spiritus ſanctus deſcendit corporali ſpecie quaſi columba,* 10.b.22.b
4. *Chriſto datur liber Eſaiæ Prophetæ.*
5. *Qui erant ſocij Simonis,* 59.a.b. *Non poteſtis facere, vt filij thalami ieiunent,* 118.a
6. *Væ qui ſaturati eſtis & ridetis,* 109.a
7. *Peccatrix pedes Chriſti lachrymis rigat,* 51.b.63.a. *condonauit vtrique,* 53.b. *dimiſſa ſunt ei peccata multa,* 63.a. *Remiſſa tibi ſunt peccata.* 51.a.55.a
8. *Monſtrabant ei de facultatibus ſuis, Semen voluptatibus ſuffocatur,* 61.b
10. *Qui vos recipit,* 42.b
11. *Beelzebub princeps Dæmoniorum,* 18.a
13. *Niſi pœnitentiam egeritis, ſimiliter peribitis,* 51.a.56.a
14. *Num licet Sabbato ſanare,* 145.a. *Beatus qui edit panem in regno cœlorum,* 101.b
15. *Paſtor quærens & reportans ouem,* 26.a. *gaudium in cœlis eſt ſuper vno peccatore reſipiſcente,* 52.a
16. *Diues epulabatur ſplendide,* 101.a. *Recepiſti bona in vita tua,* ibid. *Habent Moſen & Prophetas,* 40.b
17. *Cum omnia feceritis, dicite ſerui inutiles ſumus,* 49.b. *fides tua te ſaluum fecit,* 74.b. *Regnum Dei non venit cum obſeruatione,* 116.a
18. *Ieiuno bis in hebdomada,* 91.a.95.a.116.b.118.a. *Decimas do omnium, Abijt hic iuſtificatus,* 95.a
21. *Templum multis donis ornatum,* 23.a. *Leuate capita veſtra,* 55.b. *Ne corda veſtra grauentur crapula & ebrietate,* 90.a.91.b.132.a
22. *Deſideraui hoc Paſcha edere vobiſcum,* 99.b.146.a. *Rogaui pro te, ne deficiat fides tua,* 50.a
23. *Hodie mecum eris in Paradiſo,* 106.a
24. *Obtulerunt ei partem piſcis aſſi,* 99.b. *Prædicare pœnitentiam & remiſſionem peccatorum,* 48.a.50.b

I *Ohan.* 1. *Ex plenitudine eius omnes accepimus,* 51.b.59.a. *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi,* 79.b
2. *Chriſtus vino donat ſponſum,* 146.a
3. *Spiritus vbi vult ſpirat,* 11.a. *Sicut Moſes ſerpentem erexit in deſerto,* 22.a. *Qui credit in filium non iudicatur,* 48.a.49.a. *Deus Spiritum non dat ad menſuram, Ira Dei manet ſuper ipſum,* 91.b
4. *Neque hic, neque Hieroſolymis adorabunt,* 5.b. *Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate,* 5.b.10.b.24.a.38.b
5. *Noli amplius peccare,* 51.a.55.b.64.b.65.b. *Vt omnes glorificent Filium ſicut Patrem,* 39.b. *Qui non honorat Filium, non honorat Patrem,* 39.b. *non veniet in iudicium,* 48.a.49.a. *è morte tranſibit in vitam,* 48.a. *qui in monumentis ſunt reſuſcitabuntur,* 2.a.5.a
6. *Operemini cibum, qui non perit,* 101.b. *operemini opus Dei,* 156.a
8. *Neque ego te condemnabo,* 51.a

9. *Pecca-*

Digitized by Google

9. Peccatum veſtrum manet, 51.b
14. Qui videt me, videt & Patrem, 39.b. Ego in Patre, & Pater in me, ibid.
19. Conſummatum eſt, 57.b
20. Sicut miſit me Pater, ita & ego vos, 51.a. quorum remiſeritis peccata, 48.a.b.49.b.50.b.51.a.81.b. vt credentes vitam habeatis per nomen eius, 48.a
ACtor.2. quotidie perſeuerabãt in doctrina, 150.a. diuidebãt illa omnibus prout cuique opus erat, 150.a
5. Signa & prodigia per manus Apoſtolorum, 2.a. infirmi vmbra Petri ſanati, 2.a.3.a. non ceſſabant omni die docere, 150.b
6. Stephanus plenus gratia & fortitudine, 3.a
8. Curauerunt vna Stephanum, &c. ibid. quia donum Dei exiſtimaſti pecunijs parari, 50.a.51.a.53.b
9. Saul quid me perſequeris? 57.b. Paulus tribus diebus non edit, nec bibit, 89.a
10. Quæ Deus purificauit tu immunda ne dixeris, 97.b. 101.a. Petrus nõ vult adorari, 38.b. vſque ad horam nonam ſedebam ieiunus, 89.b.93.b.95.a. Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, 48.a. in nomine eius habere omnes remiſſionem peccatorum, 5.b. Petrus baptizat Cornelium, 150.a
13. Ieiunantibus illis dixit Spiritus ſanctus, 88.a. Ieiunantes & orantes, 98.a.93.b.95.a.148.a. Prophetæ per omne Sabbatum leguntur, 149.b. cum Dauid ætatis ſuæ inſeruiſſet dormiuit, 3.b. ciuitas cõuenit ad audiendum ſermonem Dei, 150.a
13.16.17.18. Apoſtoli ſabbato docuerunt, 150.b
14. Dij ſpecie hominum deſcenderunt, 18.b. cum oraſſent cum ieiunijs, 93.b.88.a.95.a.148.b
15. Imponentes iugum ceruicibus, 129.b.130.b.131.b.132.b. Sabbato legitur Moſes in Synagogis, 149.b
17. Ara inſcripta ignoto Deo, 18.b. numen non eſt ſimile auro & argento, 22.b
18. Sabbato Paulus docet, alijs dieb. operatur, 157.a
19. Sudarijs Pauli impoſitis infirmi curantur, 3.a. magna Diana Epheſiorum, 18.b
20. Primo Sabbatorum conueniunt ad frangendum panem, 150.a.157.a. vſque ad mediam noctem protrahitur concio, 157.a. Paulus ad Pentecoſten aſcendit Hieroſolymam, 150.b
21. Paulus ſalutat presbyteros, 35.b
27. Decimumquartum diem ieiunij nũc permanetis, 89.a
28. In ſigno Caſtorum & Pollucis, 18.b.21.a
ROm.1. Euangelium eſt potentia Dei, 23.b.32.a. fruſtrati ſunt per cogitationes ſuas, 19.b mutauerunt gloriam Dei in ſimilitudinem, 18.b. coluerunt præter creatorem creata, 19.a
2. Qui approbant aliorum peccata, 52.a. ira & indignatio, 48.a. propter vos blaſphematur nomen Domini, 65.b
3. Faciamus mala vt eueniant bona, 56.a. remiſſionem peccatorum per eius ſanguinem, 47.a. iuſtificari hominem fide abſque operibus, 49.b
4. Non operanti, ſed credenti, 49.a.b. Beati quorum remiſſa ſunt peccata, 47.a. cui non imputabit Dominus peccata, 51.a. quibus imputabitur credentibus, 48.a
5. Iuſtificati fide pacem habemus, 48.a.49.b.53.b. peccatum non imputatur, cum non eſt lex, 51.a. vnius Chriſti gratia exuberauit in multos, 58.b. per obedientiam vnius iuſti conſtituuntur multi, 57.b
6. Manebimus in peccato, vt gratia abundet? 56.a. aboleatur corpus peccati, 55.b. Chriſtus vltra non moritur, 57.b. præbete membra veſtra arma iuſtitiæ Deo, 2.a. peccabimus cum ſimus ſub gratia, 56.a. præbete membra veſtra ſerua iuſtitiæ, 56.a
7. Volenti facere bonum, malum adiacet, 49.a
7. & 8. Corpus peccati & mortis, 2.b
8. Corpus propter peccatum mortuum eſt, 55.b. Si facta carnis Spiritu mortificaueritis, 56.a. Non ſunt condignæ paſſiones noſtræ, 51.a. vt conformes ſiamus imagini Filij Dei, 58.a. affligimur tota die, 54.a
10. Zelum Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam, 11.b. fides ex auditu, 32.a
11. Si permanſeris in bonitate, 54.a
13. Abijcite opera tenebrarum, 55.b. non in commeſſationibus & ebrietatibus, 108.b. corporis curam ne agatis ad concupiſcentias, 92.a.110.a
14. Infirmum fide ſuſcipite, 150.b. alius oleribus veſcitur, 110. diem ad diem conferens, 150.b. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundat, 11.b. ſcio in Chriſto Ieſu nihil eſſe immundum, 97.b. Si propter cibum frater tuus contriſtatur, 97.a. Regnum Dei non eſt cibus & potus, 90.b.98.b.110.b.116.a.125.b.127.a.137.b.138.a.142.b. Malum eſt homini, qui offendiculum veſcitur, 118.b
15. Quæcunque ſcripta ſunt, in noſtram doctrinam ſcripta ſunt, 32.b. Gentes debitores ſunt Sanctorum, qui ſunt Hieroſolymis, 58.b
1. COrinth.1. Num Paulus pro vobis eſt crucifixus, 57.b.58.a. placuit Deo per ſtultam prædicationem ſaluos facere, 32.b
4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc non ſum iuſtificatus, 49.b
5. Inflati eſtis & non potius luxiſtis, 52.a. ad interitum carnis vt Spiritus ſaluus ſit, ibid. 53.b 63.a. paululum fermenti totam maſſam fermentat, 52.a. 65.b. nam & Paſcha noſtrum eſt Chriſtus, 150.b
6. Ebrioſi regnũ Dei non poſſidebunt, 109.a. Sumus membra Chriſti, 2.a. eſtis templum Spiritus ſancti, ibi. glorificate Deum in corpore veſtro, ibid.
7. Vt vacetis ieiunio & orationi, 88.a.90.a.93.a.95.b. vir infidelis ſanctificatur per vxorem fidelem, 100.b. præceptum Domini non habeo, 150.b
8. Nihil eſt ſimulachrum in mundo, 20.a. Eſca nos non commendat Deo, 91.a.98.a.129.b.132.b.137.b.138.a. neque ſi manducauerimus abundabimus, 142.a
9. Si ſpiritualia vobis ſeminauimus, magnum eſt ſi carnalia metamus, 58.b. qui in agone contendit per omnia temperans eſt, 94.a.108.b. caſtigo corpus meum, 90.b. 92.a.97.a.108.b
10. Ne ſitis cultores idolorum, 19.a. Dæmonijs immolant, & non Deo, 1 .a Nihil interrogantes propter conſcientiam, 97.a.118.b.133.a
11. Imitatores mei eſtote, vt & ego Chriſti, 43.a. ſi nos ipſos iudicaremus non iudicaremur, 56.a.66.a. cum conueneritis ad comedendum, 150.a
12. Currebatis ad ſimulachra muta, 18.b. vnius corporis membra omnes ſumus, 58.a.59.a
14. Dicturus eſt Amen ad tuam gratiarum actionem, 150.a. vnuſquiſque veſtrum canticum habet, ibid. Deus nõ eſt Deus confuſionis, 150.a.155.b
15. Dormiunt in Chriſto, 2.b. qui baptizantur ſuper mortuis, 9.a. ſeminatur in corruptione & infirmitate, 2.b. Reſurget in gloria, 2.a
16. In vna Sabbatorũ vnuſquiſque apud ſe ſeponat, 150.a b
2. COrinth.1. Paſſiones Chriſti abundãt in nobis, 58.a. ſi hoc pro veſtra conſolatione & ſalute, ibid.
2. Sufficit ei iſta correptio, 53.a.b. vt charitatem erga ipſum confirmetis, 53.a. ſi quid donaui vobis, propter vos in perſona Chriſti, 48.b.50.a.51.b.53.a.b. 61.b
3. Fecit nos miniſtros noui Teſtamenti, 23.b. Euangelium eſt miniſterium ſpiritus, 32.a
4. Omnia hæc propter vos, 58.a. Internus homo renouatur, 106.a

5. Vnus pro omnibus mortuus eſt, 58.a. miniſterium reconciliationis, 48.a.51.a
6. Templum eſtis Spiritus ſancti, 2.a
7. Dolor ſecundum Deum parit pœnitentiam, 52.b. pœnitentiam ſecundum Deum, 92.a b. genuit in nobis defenſionem indignationem, 25.b.61.b.65.b. commendaſtis vos, quod puri ſitis, 65.a
8. Societatem miniſterij in ſanctos, 58.b.59.b. propter nos pauper factus, vt gratia illius diteſceremus, 58.b. veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, ibid.
11. In ieiunijs, 8.a.b
12. Pro eo ter rogaui Dominum, 56.b. lugeam eos qui peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam, 52.a

GAlat.1. Si Angelus è cœlo aliud euangelizauerit, anathema ſit, 5.b.146.a
2. Dextras dederunt ſocietatis, 59.a. quod Petrus non recto pede inceſſit ad veritatem, 97.b
3. Vt redimeret nos à maledictione legis, 51.a. factus pro nobis maledictum, 49.a.54.b. Lex pædagogus eſt ad Chriſtum, 149.b. Non amplius ſumus ſub pædagogo, ibidem.
4. Miſit filium ſuum factum ſub lege, 48.a. ſeruiebatis ijs, qui natura non ſunt Dij, 19.a. ad infirma, & egena elementa mundi, 147.b.151.a. Dies obſeruatis & menſes & tempora, 112.b.113.a.129.b.131.b.139.a.149.b.150.b.153.b
5. In libertate in qua Chriſtus nos liberauit ſtate, 112.b.146.b.149.b. caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, 145.b. comeſſationes & ebrietates, &c. 109.a. carnem crucifixerunt cum concupiſcentijs, 56.a
6. Abſit vt glorier, niſi in cruce Chriſti, 44.a. ſtigmata Chriſti geſto in corpore meo, 2.a

EPheſ. 4. Vnus Deus, vna fides, vnum Baptiſma, 59.b. deponite veterem hominem, 55.b. condonate vobis inuicem, ſicut & Chriſtus vobis, 49.b.53.b
5. Ne commercium habeatis cum operibus infrugiferis tenebrarum, 65.b. Nolite inebriari vino in quo luxuria eſt, 109.a.110.a. membra ſumus corporis eius, 2.a

PHilip. 1. Ad perfectum & confirmationem Euangelij euenerunt, 58.a
3. Inimicos crucis Chriſti, 44.a. transfigurabit corpus humilitatis noſtræ, 2.a. vt conforme reddat corpori ſuo glorioſo, 2.b.55.b
4. Scio egere & abundare, 142.a

COloſ. 1. Qui eſt imago Dei inconſpicui, 39.b. impleo quod deeſt paſſionum Chriſti, 57.a.57.b
2. Gaudens ac videns veſtrum ordinem, 150.a. condonans vobis omnia delicta, 51.a 53.b. Nemo vos iudicet in cibo & potu, 97.a.112.b.118.b.154.b. In parte dies feſti, 147.b.150.b. vmbra futurorum, corpus autem Chriſti, 97.b. Mortui eſtis in Chriſto ab elementis mundi, 98.a.b.112.b.147.b. quid adhuc decretis tenemini, 48.b.151.a. Iuxta præcepta ac doctrinas hominum, 97.b.98.b.102.b.118.b.119.a.120.a. corpori non parcunt, 91.b.111.a
3. Mortificate membra veſtra, 64.a. ſicut Chriſtus vobis condonauit, ita & vos, 53.b

1. THeſſal. 5. Vigilemus & ſobrij ſimus, 91.b. ſobrij ſimus induti loricam fidei, 108.b

2. THeſſal. 2. Ne turbemini per ſermonem tanquam à nobis autoribus, 123.a. per ſpiritum aut reuelationem, 125.b. Chriſtus aduentu ſuo Antichriſtum abolebit, 47.a. Signis & prodigijs mendacibus, 10.b.40.a. mittit eis efficaciam eluſionis, 123.b
3. Qui non laborat, non manducet, 151.b

1. TImoth. 1. Quos tradidi Satanæ, vt diſcant non maledicere, 52.a 53.a
2. Fiant obſecrationes intercesſiones, 150.a. precium redemptionis pro omnibus, ibid.
3. Deus in carne manifeſtatus, 21.b
4. Attendentes ſpiritibus impoſtoribus, 123.b. per hypocriſin mendacia loquentium, 127.a. 113.a. prohibentium cibos, quos Deus creauit, 76.b.98.b.100.b.104.a.110.b.119.a.122.b.130.a.131.b.132.b. ſanctificatur per verbum, & precationem, 96.a.98.b.99.b.101.b.121.126.a. de his ſi commonefeceris eos, bonus eris miniſter, 101.b. exerce te potius ad pietatem, 94.a. Corporalis exercitatio parum prodeſt, 94.b.108.a.116.a.122.a.134.a.137.b
5. Vidua in delicijs viuens, 89.b. argue eos coram omnibus, 52.b.65.a. vt cæteri timorem habeant, 52.a. modico vtere vino, 91.b.121.a

2. TImoth. 1. Formam habe ſanorum verborum, 109.a.111.a
2. Hæc commenda fidelibus hominibus, 23. Si quando det eis Deus pœnitentiam, 52.b
3. Poſſunt te erudire ad ſalutem, 31.b. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, 23.b
4. Vigila in omnibus, 108.b

TIt. 1. Epiſcopus non ſit vinolentus, ſed temperans, 108.b. Munda omnia mundis, 97.a.100.b.104.a.115.a
2. Senes vt ſobrij ſint, 108.b. Adoleſcentes adhortare vt ſobrij ſint, 108.b. vt abnegata impietate pie viuamus, 55.b

1. PEt. 1. Sanguis agni immaculati, 107.a. Hoc verbum quod per Euangelium delatum eſt ad vos, 23.b
2. Sequamur veſtigia Chriſti, 58.a
4. Conſortes eſtis afflictionum Chriſti, 58.a. Iudicium à domo Dei incipit, 55.b
5. Humiliamini ſub potenti manu Dei, 56.b.92.a.b. Sobrij eſtote & vigilate, 91.b.108.b

2. PEt. 1. Subminiſtrate in fide veſtra virtutem, 82.b. In temperantia patientiam, 108.b. Obliuiſcens purgationis peccatorum ſuorum, 55.a. Non arte compoſitas fabulas ſequimur, 124.a. habemus firmiorem ſermonem propheticum, 122.b
2. Per auaritiam fictis verbis de vobis negotiabuntur, 49.b. libertatem alijs pollicentur ipſi ſerui corruptionis, 49.b. Canis rediens ad vomitum, 55.b
2. Detorquent ſcripturas ad ſuam perniciem, 38.b

1. IOh. 1. Si dixerimus peccatum non habemus, 49.b
2. Aduocatum habemus Ieſum Chriſtum, 57.b. debet ita ambulare, vt Chriſtus ambulauit.
5. Si quis viderit fratrem ſuum peccare, &c. 62.a. Cauete à ſimulachris, 20.b.35.b

HEb. 1. Character ſubſtantiæ eius, 39.b
4. Septimo die requieuit Dominus, 149.b
8. Faciam teſtamentum nouum, 94.b
9. Cherubim gloriæ, 35.b. vſque ad tempora correctionis 149.b. æterna redemptione parta, 57.b
10. Vnica oblatione perfectos fecit, 57.b. non deſerentes aggregationem noſtri mutuam, 150.a
11. Iacob ſceptrum Ioſeph adorauit, 18.b.41.a
12. Quos diligit caſtigat, 56.b. ne radix amaritudinis ſuppullulet, 56.a
13. Gratia ſtabiliri cor, non eſcis, 98.a

IAcob. 5. Si in peccatis fuerit, remittentur ei, 61.a

APoc. 1. Dies Dominica, 151.a
4. Abijciunt coronas ſuas ante thronum, 49.b
14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur, 2.b
19. Noli facere, quia ſum conſeruus tuus, 38.b

INDEX RERVM ET VERBORVM, IN HAC QVARTA PARTE EXAMINIS MEMORABILIVM.

A.

Abdias Babylonicus, 124.a
Abgari hiſtoria apocrypha, 26.b.42.b
Abſentem non eſſe colendum, 25.a
Abſolutionis doctrina per indulgentias labefactata, 50.b.51.a. publica lapſorum pœnitentiam abſolutio, 52.b.61.a.b. abſolutio Papiſtica, 53.b. ante aut poſt abſolutionem ſatisfactiones imponi, 65.a.66.b. Forma abſolutionis in bullis, 77.a. abſolutionem ſacramentalem preſtare indulgentijs, 81.b
Abſtinentia, 90.a.92.a.99.a.111.a.146.b. non per ſe, ſed ſecundum fines diſtinguat hos, qui ei ſtudent, 94.a. abſtinentia ab aliquibus cibis non eſt ieiunium, 89.b.103.b. hoſtes eius, 117.b. finis, 146.a. diuerſitas abſtinentiæ, 145.b
Accuſationes ſine redditis cauſis, 135.b
Accuſatoris falſi pœnitentia, 68.b
Adam eiectus paradiſo, 68.b. Adamus Halberſtadenſis pœnitentiam agens, 71.a.159.b. Adamo indictum fuiſſe ieiunium in paradiſo, 103.b
Adiaphoris annumerantur imagines, 13.b. Adiaphorici ritus non rumpere debent vnitatem fidei, 125.b.127.a.140.a. quid ſit adiaphoron, 140.a ſtudium circa res indifferentes, 143.a
Adoleſcens per Iohannem à latronibus reductus, 62.a
Adon, 41.b
Adoratio an & qualis debeatur ſtatuis, 34.b. quid ſcriptura vocet adorationem, 38.b.42.b.45.b. Omnis adoratio imaginum prohibita, 38.a. cui ea debeatur, 38.a.
Adramelech, 18.b
Adulterorum pœnitentia, 68.a. adulteram ducentis, 68.a. vxorem adulteram non pœnitentem agnoſcentis pœnitentia, 69.a
Ægyptiorum de reliquijs Ieremiæ perſuaſio, 9.b. templa, 15.b. Dij, 16.b. Idolum Apis, 20.a. Sacerdotes quibus abſtinuerint, 119.b.120.a
Ægyptiis Mathematica ſtudia fuiſſe, 154.b
Ælianus de varia hiſtoria, 9.b
Aerij hæreſes apud Epiphanium, 137.b
Æſculapius Romam adductus, 16.b
Æternum quid ſignificet in ſcriptura, 149.b
Afflictiones noſtræ non ſunt meritoriæ, 49.b.53.b.54.a.b. cauſa afflictionum, 54.b.55.a. Non tollunt eas indulgentiæ, 55.b.56.a
Africanus, 124.a
Agni paſchalis benedictio, 100.a
Alanus, 111.a
Albertus Magnus, 73.a
Albertus, 114.a
Albertus Krantzius, 84.b
Alexander ab Alexandria, 14.b.15.b.19.b
Alexander Alenſis, 73.a.110.a.b.111.a.113.a
Alexander VI. 76.b.83.a
Alexandri Magni reliquiæ, 9.a.9.b. ſtatua & imago, 15.a
Alexander Seuerus Chriſti imaginem habuit, 25.a
Alexius, 26.b
Altaria olim non reliquijs ſanctorum, ſed Chriſto tribuebantur, 9.a. altaria plura extracta ad offictas reliquias, 10.a. altare ſummum Romæ, 79.a
Amelunxborn, 12.a
Ammonitarum idolum, 18.a
Amphilochius, 31.a
Amplificationes Rhetoricæ in patribus, 103.b.105.b.108.a.156.a
Anamelech, 18.a
Anaſtaſius quos ſanet, 37.a
Anathemata Conciliorum & patrum, 33.a.39.a
Andradius, 19.a.19.b
Andreæ reliquia, 8.a
Andreas Abbas Amelunxbornenſis, 12.a
Angaria quatuor, 112.b.113.a.b
Angeli non colendi, 20.b.36.a
Angelorum corpora, 36.a
Angelis imperat Papa, 77.b
Angeli cum Herma colloquium de ieiunio, 123.b
Angelus ſcriptor Papiſticus, 76.a
Angliæ quot dentes Apollonia habuerit, 12.a
Animarum immortalitas, 2.a
Animæ operationes iuuantur & impediuntur certa corporis diſpoſitione, 91.b
Animi affectiones ſe per corpus prodant, 92.b
Anni initium & exitum feſtiue habeamus, 149.a
Anniuerſaria panegyres ad ſepulchra martyrum, 5.b
Anonius, 41.b
Annunciationis feſtum, 158.a
Antigonus patris ſui cineres tranſtulit, 8.a
Antiochi ſtatua, 15.a
Antiquitati reuerentia debetur, 6.a. authoritatis eius vſus aut abuſus, 10.127.a.120.b.121.b
Antonius, 48.b.51.b.76.a.111.a
Antonini ſtatua, 15.a
Apis cultus, 20.a
Apocrypha, 107.b.121.a.123.b.124.a.157.a.b
Apocrypha allegare, 25.b.34.b.40.a.44.b
Apollo Daphnæus, 8.a
Apolloniæ dentes in Anglia, 12.a
Apollonius, 128.a
Apoſtolorum imagines inuocatæ, 37.b
Apoſtolicarum traditionum fucus, 121.b.136.b. Conſtitutionum Apoſtolicarum libri, 121.b.122.a.136.b.137.b. Canones Apoſtolorum, 122.b.123.a.146.a
Aqua luſtralis, 16.b. Aqua effuſa ceremonia, 93.a. Aqua benedictio, 102.a. aquam frigidam, aut calidam bibere, 120.a. ea abſtinere, 139.b
Ariſtogitonis ſtatua, 14.b
Armeni, 133.b.148.b
Arnobius, 16.a.b.28.b
Aſcenſionis feſtum, 153.a.157.b
Aſconius, 61.b
Aſyma, 18.a
Aſtharoth, 18.a
Aſtexanus, 61.b.72.a
Aſterius, 31.a
Aſſyriorum idolum, 18.a
Athenienſium perſuaſio de oſſibus Theſei, ſtatuæ ab illis poſitæ bene meritis, 9.b. Athenienſium ſacra, 119.b
Auguſtus Alexandri reliquias conſpicit, 9.a
Auentinus, 41.b.82.a
Aues ſtrangulatas comedere, 69.a
Aureus numerus, 152.b

B.

Baal, 17.b
Baal Berith, 18.a

Baalpeor, 18.a
Baal Zebub, ibid.
Babyla martyris reliquiæ, 8.a
Babyloniorum idolum, 18.a
Bacchanalia.
Baptiſmum corpore etiam percipimus, 2.a. *ſuper ſepulchris olim fuit baptizatum,* 9.a. *ſecundo baptizare,* 54.a. *Innocentiam in Baptiſmo acceptam per indulgentias reſtitui,* 77.b. *baptiſmo æquiparato ingreſſum porta cuiuſdam Romanæ,* 79.b. *cum precibus & ieiunio adminiſtratum,* 103.a. 124.b. *tempus baptiſmi,* 103.a
Baptiſmi Chriſti feſtum, 154.a.158.a
Baſilica ſanctorum nominibus appellata, 47.b. *heretici illas non ingreſſi ſunt,* 7.a. *ſine reliquiis ſanctorum nullam pro vera agnoſcere,* 11 b. *constructiones earum iuuare quid proſit,* 47.b. *viſitare eas indulgentias meretur,* 74.a.75.a
Baſilidis hereſis de martyrio pro Chriſto non ſubeundo, 6.a.7.a
Baſilidis ſectatores, 23.b
Baſilius Imperator, 44.b
Bel Babyloniorum, 18.a
Bellum contra infideles iuuare, quid proſit, 47.b.74.a.75.a.77.b.86.b
Benedictini carnes non edunt, 99.a
Benedictiones creaturarum, 100.a.b. *menſa benedictio,* 101.b
Benoth, 18.a
Bernhardinus, 72.a.112.a.114.b
Bereſi ſtatua, 15.a
Beſtiis mixti, quamdiu pœnitentiam agant, 65.a
Biturgibus inuenti verſus de indulgentiis, 78.a
Blondus, 41.b
Bohemi nundinatores indulgentiarum in carcerem coniecerunt, 81.a
Bona alia per ſe, alia propter aliud, 90.b. *bono nihil magis obeſt, quam hypocriſis & ſuperſtitio,* 118.a
Bonauentura, 45.b.73.a.b.114.a
Bonauentura de implenda ſatisfactione Chriſti imperfecta, 54.a.57.a
Bonifacius VIII. 75.a
Bonifacius IX. 76.a
Britzen, 85.b
Brunſuicenſis Schola & Eccleſia conuentus ſacri & pietatis exercitia, 158.b
Burchardus, 67.b.68.a.69.a.70.a

C.

Caiani cur damnati, 7.a
Caietanus, 85.b
Calamitatum cauſa in reconciliatis, 54.b.55.a.b.56.a. *de impiorum calamitatibus quid ſentiendum,* 55.a. *diſpenſatio rerum eſt in arbitrio Dei,* 56.b
Calici inſculpta pictura, 26.a
Caligula ſtatua, 15.a
Caluinus de reliquiis Sanctorum, 12.a
Canonica ſatisfactiones, vide Satisfactiones.
Cantus ad funera, 8.b. *in cultu idolorum,* 16.b
Capitis vertigo, 119.b
Caranza, 45.a
Carena quid ſit & vnde dicta, 68.a.71.a
Caro cruce figenda, 55.b. *crucifigenda,* 56.a. *Coercenda & ſpiritui ſubiicienda,* 91.b.105.b.145.a. *Carnis vſus in cibum, quando homini conceſſus,* 96.a. *cauſa prohibita carnis in cibum,* 99.b. *Carnis eſus à quibuſdam prorſus damnatus,* 98.b 133.a.b. *in vitando eſu carnium perfectionem ponere,* 99.a.128.a.b. *cauſa prohibiti eſus carnium ex Scholaſticis,* 110.a. *Carnis concupiſcentiam excitantia, aut ſedantia,* 168.b. *Ægyptii Sacerdotes, & multi alii carnibus abſtinuerunt,* 119.b. *In eſu carnis tempore ieiunii quantum peccatum,* 100.a. *Carnes prouocare concupiſcentiam,* 120.a.127.b.128.a.133.b.143.a. *nomine conſtitutionis Apoſtolicæ abſtinentiam à carnibus prohibere,* 120.b.121.a.b. *Iudæi cur non emant carnes è macellis gentium,* 123.a. *qui introduxerint abſtinentiam à carnibus,* 127.b. *dicere eas immundas & execrandas,* 143.a b. *quando cœperit prohibitio,* 134.a.b.135.a.b. *Carnes ſuillas in ieiunio edere,* 134.b. *eſus earum eſt res indifferens,* 145.b. *Monachis prohibitus,* 99.a.128.a. *Carnes in quadrageſima venales nemo emere voluit per ſuperſtitionem,* 141.b
Carolus Magnus Synodum conuocat Francofurti, 41.a. *libri eius de actis Synodi illius,* 41.b. *filius eius Ludouicus,* 43.a
Carpocrates, 24.a
Carrina quid & vnde dicta, 68.a.71.a
Carthuſianſes non comedunt carnes, 99.a. 127.b.128.a.133.b
Caſei benedicti, 100.a
Caſſander, 125.a
Caſſianus martyr, 29.b
Caſtigationes reconciliatorum, quomodo accipienda, 55.a. *Caſtigationes peccatorum in Eccleſia, vide pœnitentia & Satisfactiones.*
Caſus reſeruati, 77.a.83.a
Catecheſeos exercitia, 158.a
Catonis imago, 14.b
Celerini pœnitentia, 62.a
Cerei ad reliquias Sanctorum, 9.b.10.a.b.30.b. *in cultu idolorum,* 16.b.17.a.42.b. *Cereus Paſchalis,* 152.a
Ceremoniæ diſſimiles in fidei vnitate, 123.a.b. 126.b.146.b. *ceremoniarum veteris Teſtamenti periodus,* 149.a. *quatenus abrogata,* 15.a
Chriſtophorſonus, 62.a.125.b
Chriſtum crucifixum eſſe negauit Baſilides, 6.a. *diuinitas eius ab Eunomio negata,* 7.b
Chriſti imaginem olim Patribus apparuiſſe, 19.a. *Chriſti imago quomodo celatur à Pontificiis,* 21.a. *an facienda & toleranda,* 22.a.25.a. *Chriſti imago ab Abgaro communicata,* 26.a.26.b.42 b. *Chriſti crucifixi imago in Berytho,* 26.b. *crux Chriſti inuenta,* 27.a. *ſtatua Chriſti Cæſareæ Philippi,* 27.a.128.a. *Petrus & Paulus olim cum Chriſto picti,* 27.b. *præter ſignum crucis etiam imago Chriſti crucifixi templis illata,* 30.a.32.b. *Chriſtum ad ſignum crucis adorare,* 32.a.32.b. *Imago Chriſti quomodo habita fuerit,* 37.b. *Maria & Iohannes cũ Chriſto depicti,* 37.b. *de Chriſti adoratione,* 39.b. *Chriſtum ſecundum humanitatem adoptiuum Dei filium dixerunt Felicıani,* 41.a. *crucis Chriſti conſecratio,* 45.b.46.a. *Chriſtus nos à culpa & pœna liberauit,* 47.b.48.b.49.a. *quomodo beneficia eius nobis applicentur,* 48 b. *paſſionem & ſatisfactionem Chriſti facere imperfectam,* 49.a.54.a.57.a. *Chriſtum ſolum hominem eſſe docuit Theodotus,* 62 a. *quomodo Chriſtus dicatur tollere peccata,* 73 b. *meritum eius nõ prodendum,* 108.a. *Chriſtus in miraculis non imitandus, ſed admirandus,* 113.a. *aduentu Chriſti limitata eſt lex Moſaica,* 149.b
Ciborum delectus eſt laqueus conſcientiarum, 87.a. *ſuperſtitiones eum comitantes & ſecuta.* ibid. *quo prætextu ea defendantur,* 87 b. *cibus lugentium peculiaris,* 89.b. *cibo & potu animæ operationes impediri poſſunt,* 91.b. *non ciborum delectu, ſed abſtinentia definiendum eſt verum ieiunium,* 96.a. *ratio victus tempore feſtorum aut ieiuniorum,* 95.b. *in ciborum commutatione*

mutatione ieiunium ponere, 98.a. opinio neceſsitatis, cultus & iuſtitia in delectu ciborum poſita, ibidem. cibus mundus aut immundus unde aestimandus, 96.b. cauſa diſcriminis ciborum in veteri teſtamento inſtituti, 96.b. ratio coacerſorum, aut prohibitorum ciborum non à medicis eſt petenda, 96.a. 96.b. cibi ſanctificatio unde dependeat, 96 b. lex de ciborum diſcrimine abrogata nobis, 97.a. propter infirmos aliquandiu toleratas eſſe Leviticas obſervationes ciborum in Eccleſia Chriſti, 100.a. libertate Chriſtiana abolita ſunt leges Moſaica de cibis, 97.a. an Eccleſia poteſtatem habeat abrogata lege Moſaica de diſcrimine ciborum, novam de eo legem ſancire, 97.b. ciborum diſcrimen, quomodo probetur ſervandum, 98.a. 99.a. Pontificij idem quod olim haeretici de ciborum prohibitione docent, 99.a.b. de conſecrationibus ciborum papatu, 94.b. formula conſecrationis cibi & potus apud Pontifices, 100.a. cibi ſanctificatio, 100.b. 101.a. benedictio menſa, & gratiarum actio poſt ſumptum cibum, 101.b. 102.a. prohibitiones ciborum ſub praetextu ieiunij exerata, 103.b. moderationis in cibo & potu & alijs rebus cōmendatio, 109.a.b. in delectu & prohibitione ciborum Papiſta ieiunium ponunt, 110.a. Scholaſtici de cauſis prohibitus uſus carnium, 110.a. refutatio prohibitionis ciborum, 110.b. Patres contra delectum ciborum, ibid. de quantitate ciborū in ieiunio, 110 b. 111.b. de precijs Romanorum indulgentijs & licentia veſcendi cibis interdictis, 115.b. ciborum delectus ſempore Apoſtolorum, 118.b. encrateutes, 119.b. apud Eſſaeos, ibid. à cibis abſtinere, quia ijs ſint abominabiles, 122.b. 126.b. 128.a de delectu & prohibitione ciborum apud Mōtaniſtas, 128.b. 130.b. 135.a. Ebionitarum abſtinentia, 119.b. Euſtathius de ciborum delectu, 134.a. quando caeperit iudicii & obſervari talis abſtinentia, 134.b. 135.b. ciborum diverſa obſervationes, 137.b. opinio cultus in eo, 137.b. cibos non cauſare malitiam, 143.a. 145.b. ſanctitatem in delectu ciborum conſtituere, 145.b. de reliquis vide ieiunium, item, caro, &c.
Cineres paenitentibus aſperſi, 68.b. 71.a
Circumciſionis feſtum, 158.a
Cium, 28.b
Claudius presbyter contra peregrinationes, 11.a
Claudij cum Iona de imaginibus certamen, 43.a. quis ille fuerit, & quomodo miniſterio functus ſit, 43.a.b
Clavium doctrinam pervertunt indulgentia, 49.a. 51.a. qua ſint, qua per claves non tollantur, aut relaxentur, 56.b. eas tantum in terra valere, 68.a. 81.b
Clemens V. 74.b
Clemens VI. 76.a
Clemens VII. 76.b
Cochab, 18.b
Cochlis ſtatua, 15.a
Caelibatus Sacerdotum gentilium, 16.b
Cœna Domini. vide Euchariſtia.
Cœna Pontificiorum in die ieiunij, 111.a
Coitus praeter naturam quomodo puniatur, 68.a. coitus cum animalibus poena 67.b. 58.b
Collatio pro cœna in diebus ieiunij, 111.a. 112.a
Collecta, 154 b
Commodi ſtatua, 15.a
Communio. vide Euchariſtia.
Communio ſanctorum, quo extendatur à Pontificijs, 58.b. quid ſit, 59.a
Computus Eccleſiaſticus, 152.b
Concilia & Synodi, &c. Concilium Agathenſe, 63.a. 68.b. Ancyranum, 67.b. 69.b. 70.a. 135.b. Arauſicanum, 63.a. Aurelianenſe, 148.a. Cabilonenſe, 51.a. 111.b. Carthaginenſe, 11.b. 63.b. 65.b. 67.a. Conſtantienſe, 81.b. Elibertinum, 30.b. 32.b. 148.a. Francofordiana Synodus, 41.a.b. Sexta Synodus, 32 b. 122.a. 135.a. 148.a. Septima Synodus, 34.a. 35. 36. 37. 38. 39. 40. Octava Synodus, 45.a. Concilium Gangrenſe, 7.a. 134.a. Lateranenſe, 72.a. 72.b 75.a. 81.a. Lugdunenſe, 155.a. Moguntinenſe, 148.a. 155.a. Nicaenum, 13.a. 34.a. 41.b. 67.a. 69.b. 152.b. Vienenſe, 74.b. 80.b
Concilia qualia ferre poſſint Pontificij, 34.a. conciliorum maior pars vincit meliorem, 41.a
Conciones habita ad monumenta Martyrum, 6 b. 7.a.b. 12.b. in quolibet etiam loco, 7.a.b
Conciones habita ex praedicto texta, 151.a
Coniugij cum adultera poena poenitentiaria, 68.a. duas ſorores aut cognatas cognoſcens quomodo poenitentiam agat, 68 b
Confeſsio peccati in publica poenitentia, 62 b. 63. 64. 65.
Confeſsio publica etiam occultorum peccatorum, 64.a
Confeſsio privata coram poenitentiario, 64.a. pro ſua conſcientia adminiſtrorum communionem non praemiſſa confeſſione accedere, 64.a. ante aut poſt confeſſionem & abſolutionem ſatisfactiones imponi, 65.a
Confeſſionalia quid, 76.a.b
Conradus VV impius, 81.a. 82.b. 85.b
Conſcientijs laqueos inijcere ſine Scriptura, 49.a
Conſolandi reſipiſcentes, 55.a
Conſtantinopolim tranſlata reliquia Sanctorum quorundam, 8.b
Conſtantinus reliquias Sanctorum tranſtulit ad monumenta celebriora, 8.a. imagines multas fieri curavit, 26 a. 27.a. de Baptiſmo Conſtantini & Baptiſterio ab illo facto, 27.a. 34.b. de clavo Chriſti frenum ſibi fecit, 27.a. quomodo ſe depingi fecerit, 28.a. ſignum crucis ei apparuit, 28.b. vexillum eius forma crucis, 28.a
Conſtantinus Leonis filius per Synodum omnes imagines abolet ac damnat, 33.b. corpus Conſtantini effoſſum Irene cremavit, & cineres in mare diſperſit, 34.a
Conſtantini filij interfectrix mater Irene, 34.a
Conſtantini imagines, 15 a
Continentia quid, 107.a. utilitas eius, 113.a
Cōtroverſias dextre aut minus dextre diiudicare, 138.a.b
Conventus Eccleſiaſtici in veteri Teſtamento, 149 a. in novo Teſtamento, 149.b. 150.a. in veteri Teſtamēto ad certas circumſtantias erant alligati, 150.a. ordo & decorum in conventibus Eccleſiaſticis, 150.a. tempus conventuum, 150 b. ſanctificatio eorum, ibid. libertas dierum, 150 b. 155.a. quotidiani conventus Chriſtianorum, 150 b. 155 b dies dominica ab Apoſtolis deſtinata ſacris conventibus, 151.a. 155.a
Conventuum ſacrorum propria exercitia, 151.a. habiti etiam ſunt quinta & ſexta feria conventus ſacri, 151.b. diverſa tempora conventuum ſacrorum, 157.a
Conventus Eccleſiaſtici Brunſviga, 157.b
Corona mortuis oblata, 8.a. 9.b. idolis impoſita, 16.b
Corporum humanorum in hac vita ſanctificatio, 2.a. in futura vita glorificatio, ibid. abiectio poſt mortem, 2.a. 6.a. 8.a. redemptio per Chriſtum, 2.a. regeneratio per Baptiſmum, ibid. percipimus etiam corpore Euchariſtiam, 2.a. ſunt domicilia Spiritus ſancti, 2.a per corpora Sanctorum Deus multa facit, ibid. Deum glorificamus in corpore noſtro, 2.a qui ſunt per naturam, & quid per gratiam, 2.b. corporum honorifica ſepultura, 6.a.b. 8.b. 9.a. tranſlationes eorum, 4.a. 8.a.b. 9.a. corporis affectiones impedire & iuvare poſſunt operationes animae, 91.b. cura corporis debita, 91 b
Coſmae imago, 37.b
Crapulae fructus, 91 a. 108 b
Creaturarum benedictiones Papiſtica, 109.a
Crucis ſigno ſe ſignare, 28.a. vexillum Conſtantini forma

crucis, 28.b. ſignum crucis Conſtantino apparuiſſe, 28.a. ſignum crucis duobus lignis formari cœptum, ſed ſine addita imagine, 28.a.b. cultus crucis, 28.b
Crucis Chriſti miraculum, 40.b per crucem Chriſti quid veteres intellexerint, 42.b. 44.a. adoratio crucis à Iona inuecta, 44.a. quomodo adoretur in Eccleſia Romana, 45.b. quomodo conſecretur vt virtutem inuandi adorantes habeat, 45.b. 46.a. quomodo inuocanda ſit, 45.b. crucis piorum vtilitas, 35.a. dulcem crucem facit quod nomen habet paſsionum Chriſti, 58.a. ſancta crucis Eccleſia Romana, 80.a
Culpa remiſsio. Vide pœna.
Cultus ex Scriptura iudicandi, 1.a. occaſione miraculorum nouos cultus ſine verbo inſtituere, 10.a.b. 13.a. cultum in idolatriam degenerare, 17.b. in cultu non recedendum eſt à via quam præcepit Dominus, 20.b. 21.a. cultus externus & internus, 20.b. 21.a. abſentem non eſſe colendum, 25.a. cultus nouos ex miraculis fiae inſtitutione effingere, 4.a. electiuy cultus quantumuis ſpecioſi reyciuntur, 5.a.b. cultum omnem vulgo non velle explicare, 17.a. cultum facere bona intentione, 38.b. cultus non inſtituendus ex conſuetudinibus & rationibus humanis, 40.b

D.

Dagon, 18.a
Dæmones vnde ſiat, 16.a. officium eorum, 15.b
Damaſi Pontificale, 27.a
Damiani imago, 37.b
Decimas omnium dantes, etiam temporis, 113.a
Definitio optima, quomodo & vnde conficienda Theologo, 88.b
Defectionis autherum pœnitentia, 67.b
Dei imaginem aliquam non faciendam eſſe, 15.b
Deus primus & magnus ſub ſe habens Deos minores, & hos alios bonos, alios malos, 15.b. cur gentibus placandi Dij fuerint, 16.a. Deorum imagines in templis poſita, 16.a. varia forma Deorum, 16.a. an quia Deus in certis formis appareat, idcirco à nobis etiam, ſit efformandus, 19.b
Deus vbique, 25.a
Demetrij cineres tranſlati, 8.a
Demoſthenis ſtatua, 15.a
Dentium dolores curare, 12.a
Detractionis pœnitentia, 63.a
Deuotio in ſuperſtitionem degenerans, 10.a. 11.b. 12.a
Dies obſeruare, 112.a. 113.a. 129.a.b. 131.a.b. 130.a
Dies in horas diſtributio in Papiſtarum cultu, 111.b
Dies Dominica ſacris cœtibus deſtinata, 151.a. nō tamen præcepto aut neceſsitatis opinione nobis eſt impoſita. 151.a. Chriſtianis in primitiua Eccleſia obſeruata, ibi. dies Dominica exercitia propria, 149.b. 150.a. quare ſit Chriſtianis feſtiua, 151.a. 151.b. 151.a. 155.b. ſanctificatio & ſanctitas eius, 156.a. violatio eius, 156.a.b. quomodo habeatur Brunſuiga, 157.b. certa lectiones eius, 158.a.b
Diocletiani ſtatua, 15.a
Dionyſius Areopagita de imaginibus, 26.b
Diſciplina Eccleſiaſtica forma, 51.b. 52.a. 53.b. 55.a. hac erat ſtudioſe reducenda, 63.b. 66.a.b. nimia eius commendatio, 66.b. collapſa eius cauſa, 116.a
Diuinatorem conſulens quandiu pœnitentiam agat, 67.b
Doctrina inchoatio quomodo fiat, 108.a
Dogmata è Scriptura iudicanda, 1.a. 113.b. omiſſo verbo Dei è miraculis dogmata fingere, 9.a. è conſuetudinibus & ratiocinationibus humanis dogmata affingere, 41.a. dogma aliquod ſolius Eccleſia autoritate niti, 73.a
Domitiani ſtatua, 15.a
Durandus, 45.b. 48.b. 49.b. 81.a. 111.b. 112.a. 114.a

E.

Ebrietatis pœnitentia 68.a. fructus, 89.a. 108.a
Eccius, 85.b
Eccleſiam non poſſe errare, 73.b. Eccleſiam poſſe indulgentias dare, quatenus non errat, 82.a. 82.b. Eccleſia Romana ſtatuta omnibus fidelibus ſeruanda obtendere, 87.a. 99.b. Eccleſia debita obedientia, 98.a. Eccleſiam non agnoſcere, vbi non ſint reliquia Sanctorum, 11.b. Eccleſiam virtualiter eſſe Pontificem Romanum, 50.a. Eccleſiarum ad quas venimus, ritus obſeruandi, 140.a
Edeſſenorum in imagine Chriſti, quam habuerunt fiducia, 26.b
Eduardus, Rex Angliæ, dentes Apollonia colligit, 12.a
Egidius Romanus, 73.a
Eginardus, 41.b
Eiſingrinius, 3.a
Eleemoſynis peccata velle redimere, 69.b. 117.a.b. ad colligendas eleemoſynas indulgentia propoſita, 72.a. Eleemoſynarum contributiones in conuentibus ſacris, 150.a. 151.a
Eleuſynia ſacra, 119.b
Encænia veterum, 149.b
Encratitæ, 127.b
Ephemerides, 152.b
Epiphania, 154.a. 158.a
Epiſcopum à presbytero nihil differre, 136.b
Eſſæorum ieiunia & abſtinentia, 120.a
Euchariſtia ſanctitatem inuare reliquiis Sanctorum, 1.b. percipitur ea etiam corporibus noſtris, 2.a. ad ſepulchra Sanctorum adminiſtrata, 9.a. poſt publicam pœnitentiam iterum lapſis non data fuit, niſi in extremis, 63.a. 69.b. præmiſſa confeſsione aut eadem omiſſa ad communionem accedere, 63.a.b. pœnitentibus nondum etiam peracta ſatisfactione in extremis eſt data, 63.b. etiam his data eſt, qui tunc primum conuertebantur, 65.b. 67.a. interceſsione ſua alicui communionem impetrare, 69.b 70.a. Pœnitentes ante impletam ſatisfactionem ad communionem admiſsi, 70.a. ad Paſcha ſolenniter communio habita, 103.a. ad communionem accedentes, pridie vel à cœna abſtineat, vel quam parciſsime cœnant, 116.a. fuit ſæpe ad feriam quartam & ſextam adminiſtrata, 124.b. 136.b. liberum eſt Chriſtianis quemcunque diem ei deſtinare, 150.b. die Dominica adminiſtrata, 151.a. 151.b. diuerſis diebus celebrata, 151.b. 153.b. Cœna Domini feſtum, 158.a
Eugenius IIII. 77.a
Eunomius & Eunomiani, 7.b. 8.a
Euripides, 119.b
Euſtachius, 7.b. Euſtachij abſtinentia, 133.b. 135.b. 137.a
Eutychiani de imaginibus, 36.a
Excommunicatio papalis, 33.b. 39.a. vera excommunicationis ratio, proceſſus & finis, 32.a.b. 61.b. 62.a.b. 61.b. excommunicatorum receptio, 52.b. communio cum excommunicatis quomodo puniatur, 68.a
Exequias non tollunt indulgentia, 77.a
ἐξηνίζεσθαι, 26.b. 66.a
ἐξομολόγησις, 62.b

F.

Feliciana hæreſis, 41.a
Feſta Deorum gentilium, 17.a. feſtorum celebratio indulgentias meretur, 74.a. feſta veteris Teſtamenti à

Deo

Digitized by Google

Deo ad quid instituta,149.a. Deus feſta ſua certis ceremoniis, & aliis circumſtantiis circumſcripſit,149.a 150.a.ſanctificatio eorum,150.a.150.b.156.b. libertas dierum feſtorum in Chriſtianiſmo agendorum,150.b.152.b. feſtorum veteris Teſtamenti abrogatio,150.a. propria feſtorum in Eccleſia Chriſti exercitia,151.a.b.151.a. Apoſtolos non tuliſſe leges de feſtis,146.b.ex obſeruationibus eorum leges eſſe factas,ibidem. de feſtis tanquam de vita ſæpe decertant,qui tamen ſeruationem indifferentem habent,ibidem. feſtum Paſchatis,152.b.Pentecoſtes,149.a. Aſcenſionis,153.a. de cauſis feſtorum,153.b.155.b. feſtum natalis Chriſti,154.a. Epiphaniorum,154.a. martyrum,154.a. primitiuæ Eccleſiæ feſta,154.b feſtum dedicationis templorum,154.b.cumulationes feſtorum,154.b.155.a. feſtorum qualis apud Chriſtianos obſeruatio,155.b. feſtorum hiſtorias & certas lectiones retinere,155 b.158.b.157.b. merita eorum,155.b. pietas non in feſtis tantum exercenda,156.a. quæ opera diebus feſtis prohibita,ibid. quando inchoanda feria,157.a.vigiliæ feſtorum,ibid.quid præcipue ſpectetur & agatur in feſtis Pontificiorum,ibid. opinio neceſſitatis feſtorum,ibid. multitudo feſtorum Papiſticorum,ibid.gentilium ſolennia ſacra,157.b. feſta quorum non extat hiſtoria in Scriptura,ibid.Sanctorum feſta celebrari ad promerendum patrocinia eorum,ibi. conſecrationes luminarium herbarumque in feſtis,ibid.Ludicra Papiſticorum feſtorum ceremonia,ibid. quæ feſta in Brunſuicenſi Eccleſia celebrentur,157 b

Fides eadem omnes ſaluandos iuſtificat,11.a.fides in imagines,37.a. quomodo alij ad fidem Sanctorum imitandam ſint inuitandi, 42.a. fides articulos facere ſine verbo Dei,48.b.49.a.82.a. fidei doctrinam ſubuertũt indulgentiæ,49.a.b. fides organum eſt quo applicatur nobis meritum Chriſti,49.a. fidem metu periculi abnegantium,pœnitentia,67.b.69.b. fides fundamentum eſt verbum Dei,102.b. fides doctrina per nimias laudes obſcurata, 108.a

Filium ſpiritualem cognoſcens, 69.a

*Finis rei obſeruatæ recte de ea poteſt iudicari,*142.b.94.a

Flagelliferi pœnitentiarij, 71.a

Floribus conſperſa funera,9.b.10.a.idola ornata, 16.b

Florum benedictio, 100.a

Fornicationis pœnitentia,68.a.fornicatio cum ſanctimonialis, 68.a

Fortalitium, 82.a

Forum pœnitentiæ. 51.a

Forum Dei aut Eccleſiæ, 73.a

Franciſcus Maioranus, 47.a

Franciſcus Maironis, 73.b.75.b

Franciſci indulgentia plenaria, 78.b

Francofordiana Synodus,41.a. acta eius ſuppreſſa,41.b. conceſſit imagines,ſed cultum eorum damnauit,42.b. fundamenta eius & refutationes contraria doctrina,42.a.b.anno 764.fuit celebrata, 43.a

Frondium benedictio, 100.a

Frugalitas,89.a.109.a.b.hoſtes eius, 117.a

Fulgoſius, 15.a

Fundamentum firmiter retinendum, 108.a

Funerum curationes, 3.a.8.a.b

Furto impoſita pœnitentia, 68.a

G.

Gabriel, 114.a

Galli à cultu imaginum alieni, 41.a.b

Germani à cultu idolorum alieni, 15.b.41.a.42.b.43.b

Germanorum ieiunia, 116.b

Germaniæ grauamina,inter quæ etiam ſunt indulgentiæ, 83.a

Germanorum credulitas, 83.b

Gnoſtici, 23.b

Gorgiæ ſtatua, 15 a

Gracchi ſtatua, 15.a

Græci cum diu ſuper imaginum adoratione diſputaſſent & perſecutiones eſſent paſſi,tandem præualere eam in Eccleſia ſua ſinunt, 45.a

Gratia idem quod indulgentia, 47.a

Gratiam Dei in reliquijs Sanctorum quærere,2.b.5.b.10.a. vbi & quomodo velit eam Deus quæri,5.b. quod Deus per gratiam remittit, hoc Pontificij retinent & precio à ſe emi ſinunt, 49.a.b. gratia retinenda ſtudium, 55.a

Gratiarum actione cibos ſanctificari,101.a.gratiarum actio poſt cibum ſumptum, 101 b

Gratianus,67.a b.68.b 113.a.b. nihil habet de indulgentiis, 60.a

Gregorius II. 33.a

Gregorius III. 35.b

Gregorius VII. 99 a

Gregorius XI. 76 b

Gregorius Ariminenſis, 73.a

Gregorius Neocæſarienſis, 41.a

Gropperus de nimia commendatione pœnitentiæ publicæ apud Patres, 66.b

Gula fructus, 89.a.108 b

Gula Pontificijs familiaris, 111.a

H.

Hæreſes deſcribere ſecundum præconceptas opiniones, 130.b

Hæreſes attribuere ijs,quos refutare non poſſis, 136.b

Hæretici communicantis pœnitentia, 69.a

Haimo, 144.a

Halberſtadenſis Adami hiſtoria, 71.a.159.a.b

Harmodij ſtatua, 15.a

Helena crucem Chriſti inuenit, 27.a

Heliogabali ſtatua, 15.a

Herba ἀνεξεφάρμακος ad imaginem Chriſti inuenta, 27.a.b

Hermas de ieiunio, 123.b

Herodotus, 16.a

Heroes in templis ſepulti, 37.b

Hieronymus Pragenſis, 81.a

Hieroſolymam viſere, 9.b.10.b.72.b

Hildeſia, 78.b

Himmarus, 41.b

Hiſtoria Eccleſiæ non fideliter deſcripta,130.b. hiſtoria certaminum, 133.a

Hogoſtratus, 87.b

Homeri ſtatua, 15.a

Homicidio cuiuſcunque generis impoſita pœnitentia,67.b.68.a.b.69.b

Hominis miſeria & vanitas, 2.b

Horarum ſupputatio, 111.a.b

Hoſpes quomodo acceptus à Spiridone, 134.b.135.a

Hoſpitalium bona per propoſitas indulgentias cumulare, 72.a.74.b.78.a

Humiliatio noſtri in ieiunio, 92 a.b.98 b

Hypocriſis plurimum obeſt bono, 117.a

Hyſſopi vſus, 119.b.120.a

I.

Iacobi Apoſtoli thronus Epiſcopalis, 9.b

Iacobus Angalarius, 49.b.60.a

Digitized by Google

Iconomachi, 33.a.b
ἰδιωπαθής, 125.b
Idola, vide imagines.
Idolis ſacrificantium pœnitentia, 67.b
Ignis Perſarum, 19.b
Ignis perpetuus in cultu Ethnicorum, ibid.
Ignem è ſolis flamma elicere, ibid.
Igni apparuit Deus, ibid.
Ieiunia facta dijs gentium, 14.a. *Ieiunia varia pœnitentium,* 68.a.b. *Ieiunij ſolius pœnitentia,* 68.a. *Ieiunij leges ſunt laquei conſcientiarum,* 87.a. *ſuperſtitiones quæ acceſſerunt,* ibidem. *quomodo prætextu defendantur,* 87.a. *Ieiunium per ſe non eſſe impium, nec pertinere ad traditiones humanas, ſed habere fundamentum Scripturæ,* 87.b.88.a.b.103.b. *Ieiunij qui dicantur,* 88.b. *Ieiunium miraculoſum,* 88.b.143.a. *Ieiunare à peccatis, id eſt, abſtinere,* 89.a. *Ieiunium ſpirituale, ſeu allegoricum,* 89.a. *verum quibus rebus conſtet ac definiatur,* 89.a.b.90.a.b.144.a.147.a *propriiſſime ſic dictum in Scriptura eſt cum prorſus abſtinetur à cibo,* 89.b. *non conſtat prohibitione & abſtinentia certorum ciborum,* 89.b.103.b.104.a.105.a.130.b. *Deo probatur ſi ſit pœnitentia & orationi coniunctum,* 91.a. *per ieiunium caro Spiritui ſubijcitur,* 91.b.142.b. *non eadem carnis caſtigatio omnibus imponi poteſt,* 91.b.92.a. *Ieiunium in ſerijs pœnitentiæ exercitijs adhibendum,* 92.a. *Ieiunantium luctuoſi geſtus,* 92.b. *Ieiunij luctus admonet de magnitudine iræ Dei & peccatorum,* 93.a.103.a. *uſus ieiunij fuit in precibus ſolennioribus & ardentioribus,* 93.a.103.a.b. *Ieiunium obſeruatum eſt tempore publicorum conuentuum Eccleſiaſticorum,* 94.a. *Ieiunij definitio vnde conſtituenda,* 88.b.94.a. *abſtinentia non per ſe, ſed ſecundum fines debitos pro ieiunio vero eſt habenda,* 94.a.104.a.107.b.108.a.114. *Ieiunium quod Deus aut negligit, aut etiam abominatur,* 91.a. *vnum ieiunium ſtatum in veteri Teſtamento,* 94.a. *Ieiunium ante Paſcha olim & nunc,* 94.b.103.a.105.a.111.b.112.a.121.b. *Ieiunium opinione cultus & neceſſitatis obſeruare,* 87.a.94.b.95.a. *quando ieiunandum vt recte fiat,* 94.a.95.a. *non delectu ſed abſtinentia cibi æſtimandum,* 95.b. *Ieiunantes ad veſperam vſque quomodo tandem cibati,* ibidem. *Papiſtæ in ciborum commutatione Ieiunium ponunt,* 96.a. *Patrum de ieiunio doctrina,* 103. &c. *rebus arduis agendis præmiſſum ieiunium,* 103.a.b. *Scriptura ad nimiam ieiunij commendationem violenter detorta,* 103.b. *hinc ſub prætextu ieiunij prohibitiones ciborum exortæ,* 103.b. *leges ieiuniorum,* 104.a. *quod ſit verum ieiunium,* 104.b.105.a.b.106.a. *Ieiunij vis à Patribus rhetorice nimis amplificata,* 105.b. *Ieiunium ſubordinandum pœnitentiæ & orationi,* 106.a.107.a.b. *Ieiunium pro ſatisfactione, & expiatione peccatorum habent Ieſuitæ,* 106.a. *de meritis ieiunij,* 103.b.106.a.107.a.b. *Operi operato ieiunij tandem ea tributa ſunt, quæ ſunt merita Chriſti,* 107.a. *Ieiunij abuſus ad fines malos,* 108.a. *per ieiunij nimias laudes deprauata eſt doctrina pœnitentiæ, fidei, meriti Chriſti, & iuſtitiæ gratuitæ,* 108.a. *quibus graue eſt ieiunium, illis temperantia & ſobrietas tamen eſt ſectanda,* 108.b. *idem ad excitandam pietatem facit temperantia & ſobrietas, quod ieiunium,* 109.a. *Pontificiorum doctrina de ieiunio ſcripturæ prorſus eſt contraria,* 111.b *Pontificij ieiunij definitio,* 109.b. *abdicationem deliciarum non vrgent fieri in ieiunio,* 110.a. *ponunt illud in diſcrimine & prohibitione ciborum,* ibid. *tempus refectionis in diebus ieiunij,* 111.a. *in quadrageſimali ieiunio prorſus receſſerunt Pontificij ab antiquitate,* 114.a. *in prandio cœnam, & pro cœna collationem habent tempore ieiunij,* 111.b. *quid & quantum cibi & refectionis ſumere liceat in diebus ieiunij,* 111.b. *non ieiunia ſed ludibria ieiunij habent Pontificij,* 112.a. *certa ieiunij tempora conſtituunt cum opinione neceſſitatis,* 112.a. *leges legalium ieiuniorum ſunt abrogatæ,* 94.b.97.b.113.b. *Pontificiorum alia ſunt aſſumpta, alia votiua, alia iniuncta, alia indicta, alia conſilij, alia conſuetudinaria, alia extraordinaria,* 112.b. *ieiunia indicta per annum integrum,* ibid. *de ieiunio quadrageſimali,* 113.a.124.125. *vide quadrageſima. De ieiunio quatuor temporum,* 113.b.147.b.148.a. *de opere operato, fine, fructu & merito ieiuniorum Pontificiorum,* 114.a.b.115.a.b.131.a.b.138.a.141. *Tridentini diſſimulant ſatisfactiones in ieiunio à ſcholaſticis poſitas,* 114.b. *de diſpenſationibus Pontificijs in ieiunijs,* 115.a. *qui à ieiunandi neceſſitate excipiantur,* 115.a. *nundinationes diſpenſationum ieiunij,* ibidem. *redemptio indultorum & licentiæ veſcendi cibis prohibitis tempore ieiunij,* 115.b. *in Euangelicis Eccleſiis ieiunium verum manere, papiſticum eſſe ſublatum,* ibidem. *aliud ieiunium virtutis, aliud Eccleſiæ,* 126.a. *ieiunij cognata, itemque contraria & hoſtes à dextris & ſiniſtris,* 117.a. *hiſtoria certaminum de abſtinentia & ieiunio,* 125.a. *certamina ſcripturæ contra ſuperſtitiones ieiunij,* 117.b. *in ſcriptura non inueniuntur ludibria ieiunij, vt in papatu,* 117.b.139.a.143.a. *ieiuniorum opus operatum, merita, leges,* 117.b.118 &c.138.a.b.143.b.144.b.147.a.b.148.b. *ſuperſtitiones in ieiunijs non ſunt nouæ,* 119.a. *Eſſæorum,* 120.a. *ieiunium triduanum,* ibidem. *nomine Apoſtolicæ traditionis ieiunia venditare,* 120.b.121.a. *Contentio de ieiunio Sabbato,* 123.a.140.a.148.a. *de moderato ieiunij vſu,* 126.a.140.a. *ieiunium in pane & aqua,* 126.b.131.a. *Montani leges de ieiunio,* 128.a.131.a.139.a.b. *opiniones eorum de effectibus & virtute ieiunij,* 129.a.b. *ieiunij ſuperſtitioſi improbatoribus obijcere intemperantiæ & gulæ ſtudium,* 130.a. *Eccleſia vſque ad tempora Tertulliani de ieiunio doctrina,* 130.b.131.a. *ab Ethnicis ieiunium diſcere,* 130.a.131.a. *opinione perfectionis ieiunare,* 99.a.127.a.132.133.a. *ieiunium diei Dominicæ,* 133.a.b.134.a. *abſtinentia admiratio fecit conſuetudinem ieiunandi,* 134.b.135.b. *quando cœperint iudicio & obſeruari ieiunia,* 134.a.b.135.a. *communia Eccleſiæ ieiunia contemnere,* 128.a.133.a.b.134.a.137.a. *libertatis & neceſſitatis pugnantia,* 125.a.b.141.a. *Baſilius per commendationes & exhortationes ieiunium obſeruari fecit,* 135.b. *Epiphanius leges de eo fecit & Eccleſiæ obtruſit,* 136.a. *ieiuniorum libera obſeruationes,* 103.a.105.a.125.a.b.128.b.130.b.132.b.134.a.137.a.140.a.141.a.145.a.153.b. *diuerſæ obſeruationes ieiuniorum,* 137.b.140.a.146.b. *tempus ieiunij,* 140.a. *de ieiunio quarta & ſexta feria,* 113.b.124.b.126.a.130.b.131.a.135.b.139.a.140.b. *Lætitia in ieiunio,* 113.a.110.a.139.a.b.141.143.146.b. *Imago Pontificij ieiunij apud Auguſtinum,* 141.b. *moderatum ciborum vſum in ieiunio non eſſe peccatum,* 142.a.139.b. *nec in manducando nec in abſtinendo eſſe iuſtitiam,* 142.a. *æmulationes in ieiunijs,* 148.b. *ieiunium eſt res adiaphora,* 140.a.143.a. *ieiunium eſſe poſtremam virtutum,* 143.a. *ieiunium audire conciones,* 142.b. *non ſimpliciter exigitur ieiunium,* ibidem. *habere leges ieiunij,* 146.a. *ieiuniorum ſuperſtitioſæ leges & opiniones per Pontificum & Conciliorum decreta cumulata,* 147.b. *quo tempore inclinare cœperit ſana de ieiunijs doctrina,* 147.b. *operum cultus in ieiunio poſitus,* 137.b.148.a. *ieiunij &*

ſtationis diſcrimen, 148.a. ieiunium rogationum, ibid. vigiliarum ieiunium, ibid. Miſſa circa tempus veſpertinum habita in ieiuniis, ibid. de reliquiis. vide, cibus, caro, &c.

Ieremiæ reliquiæ, 9.b

Imaginum vſus ad religionis, aut pietatis partem aliquam non pertinet, 13.b. dimicationes variæ de vſu imaginum, ibidem. non eſſe ferendas in templis, 13.a. non ferre eas etiam in locis priuatis, ibid. neceſſitatem non faciendi, aut habendi, aut tolerandi eas conſcientiis imponere, 13.b. pietatis partem in demolitione earum & vacuitate ab illis ponere, ibidem. neceſſitatem facere habendarum & retinendarum illarum, ibid. religionis & pietatis bonam partem in illis ponere, 13.b. de honore & cultu illis exhibendo, 13.b. 21.a. quomodo colantur à Pontificiis, 13.b. Lutherus inter adiaphora ponit eas, quæ veras & utiles hiſtorias repræſentant, 13.b. 23.b. quid de his faciendum quæ ad ſuperſtitionem & cultum adhibentur, 13.b. de vſu imaginum apud Ethnicos, 14.a. ſimulachrorum inuentio eſt initium fornicationis ſpiritualis, ibidem. vſus eorum politicus apud gentes fuit, hiſtoriæ & gratæ memoriæ cauſa, 14.b. 25.a. virtutem accendi imagines maiorum inſpiciendo, 14.b. 41.b. ſtatuas poſitas eſſe bene meritis hominibus, 14.b. fuiſſe eas amoris & honoris indicia, 15.a. vſus imaginum apud gentes ſuperſtitioſus & idolatricus, 15.a. Deorum cultus per ſimulachra aut ſine illis, ibidem. templa gentium olim abſque ſimulachris fuerunt, ibidem. ſimulachra & eorum vſus vetitus apud quoſdam in gentiliſmo, 15.b. in ſtoliditate ſimulachorum ipſos Deos facile contemni, ibidem. poſteriores gentes totam religionem ſuam ad ſtatuas & imagines alligarunt, ibidem. ſimulachra artificioſe fabrefacta, 15.a. 16. ſtatuarum varia forma, 16.a. conſecratio earum, 16.b. Spiritus in ſtatuis, ibidem. varij honores & cultus idolis exhibiti, 15.a. 16.a. 21.b. cultus idolorum apud gentes & in papatu ſimilimus, 16.b. quomodo Pontificij defendant ſe non ſimiliter vt gentes idola colere, ibidem. cultum ſtatuarum tam gentes quam pontificios non in materiam & formam idolorum, ſed in numen aliquod contuliſſe, 17.a. imagines habere pro libris & literis, 17.a. 31.a.b. ſcripturæ ſententia de imaginibus, ſimulachris & ſtatuis, 17.b. gentium idola in ſcripturis deſcripta, ibid. Scriptura ea ridet & damnat, 17.b. 19.a. ſimulachra tranſlata ad cultum veri Dei etiam reprehenduntur in ſcriptura, 19.a.b. Andradij ratiocinatio pro cultu imaginum, 19.a. cultus ad ſtatuas non alligandus aut exercendus, 21.a. quomodo Pontificij eludere conantur legem de ſimulachris, 21.a. An ſimpliciter omnis factura & vſus imaginum prohibeatur, 21.b. an in templis prohibitus ſit omnis imaginum vſus, 22.a. an Dei & Chriſti imagines ſint faciendæ & tolerandæ, 22.b. Iudæos non toleraſſe ſtatuas in templo, ibid. prorſus etiam alias imagines noluiſſe tolerare, 23.a. pios non contaminari tolerandis imaginibus idolatricis ſi eas legitime non poſſint tollere, 23.a. imagines à Theodoſio abolitæ aut relictæ, 23.b. Chriſtus & Apoſtoli non adhibuerunt imagines ad propagationem doctrinæ, ibidem. in primitiua Eccleſia non fuit vſus imaginum, ibid. hæreſes cultum imaginum defendentes, ibidem. diſcrimen cultus gentilium & Chriſtianorum ad ſtatuas, ibid. primitiua Eccleſia in oratoria non admiſit imagines aut Sanctorum ſtatuas, 24.a. Chriſtianos non habentes ſtatuas iniuſte Perſis conferri, 24.b. veteres cur iniquiores imaginibus fuerint & ſimpliciter eas reiecerint, 25.a.b. homines potius ab imaginibus quam has ab illis adorandas eſſe, 25.a. ſimulachrum à ſimulando, 25.b. Patres non ſubſtituiſſe alias imagines in locum earum quas reprehenderunt, 26.a.b. vſque ad Conſtantinum non fuiſſe imagines in templis, 26.a. de imagine Chriſti fabulæ, 26.b. hiſtoricus imaginum vſus in primitiua Eccleſia, 27.a.b. 28.a. 34.a. 42.a. peregrinationes ad ſtatuas, 27.b. ſtatua Chriſti Cæſareæ Philippi, 27.a.b. 30.b. Signum crucis, 28.a. vide etiam crux, &c. pictura hiſtoriarum & carminum in templis quando & quomodo cœperint, 29.a.b. ſtatua Chriſti in templo poſita, 29.b. Signum crucis in templa illatum, 30.a. contradictum imaginum introductioni in templa, 30.a.b. imagines in Eccleſiis multiplicatæ, 31.a. Gregorius etſi imagines voluit eſſe libros laicorum, tamen adorationem earum damnauit, 31.a

Imagines ſcripturæ non eſſe æquandas, multo minus præferendas, 31.b. 42.a.b. per imagines vox verbi Dei in papatu contecuit, 31.b. ſeminaria cultus imaginum tempore Gregorij, 32.a. Imaginum adorationem impugnantes, pro hæreticis fuerunt traducti, 32.a. 40.b. quomodo imago Chriſti crucifixi in templis poni cœperit, 32.b. Cultus & adoratio imaginum quomodo & quando cœperit, 33.a. Certamina de imaginibus orientia & eorundem vera cauſa, 33.a.b. Synodus Conſtantinopolitana ſimpliciter omnes imagines damnauit, 33.b. ſeptima Synodus adorationem & omnem cultum imaginum ſtatuit, 34.a. Synodus ſeptima de hiſtorico imaginum vſu recte iudicat, ſed cum hoc adorationem confundit, veterum ſententias abſurde allegat. pro fundamentis cultus imaginum habet figmenta fabuláſque, ineptiſſime ſcripturas allegat, vt adorationem imaginum ſtatuat, 34.35.36.37.38.39.40. alienos à Chriſtianiſmo fuiſſe offenſos cultu imaginum Chriſtianis vſitato, 36.a. venerationis & adorationis; quam ſeptima Synodus imaginibus tribuit, exempla, 37.a. miracula ad imagines aut per imagines facta, 37.a.b. 40.a. 42.b. quomodo Tridentini ſuperſtitiones & impietatem circa imagines ſtabiliant, 38.b. adorationem imaginum bona intentione fieri, ibidem. eſſe traditionem Apoſtolicam, 39.a. quomodo patrum teſtimoniis probetur, 39.a.b. ex hiſtorico vſu imaginum non probatur adoratio earum, 39.a. an honor idem exhibendus imagini qui prototypo referatur, 39.b. 40.a. 43.a.b. 45.b. Francofordiana Synodus imagines concedit, ſed cultum earum damnat, 41.a.b. Imaginum multitudine populum tam noui Teſtamenti quam veteris fieri deteriorem, 42.a. Imagini dicere: hic eſt Chriſtus, 37.b. 42.a. Imagines Euchariſtiæ conferre, 42.b. an lignum crucis adorandum quia Chriſtus in tali forma ligni paſſus ſit, 44.a. Turbæ & perſequutiones in Græcia ob impugnatum cultum imaginum, 44.b. In octaua Synodo adoratio imaginum ſtabilita, 45.a. Scholaſtici in Romana Eccleſia adorationem imaginum ſtabilierunt, 45.b. 46.a. Imaginum conſecratio in pontificali, & earundem variæ virtutes ex conſecratione, 45. 46.a. formula inuocationis imaginum, 46.a. vota facienda & peregrinationes ſuſcipiendæ ad certas ſanctorum ſtatuas, 46.a. quomodo ſe Tridentini adorationi imaginum conforment, 46.a

Imperium firmum conſtituere velle per reliquias Hebræum, 9.a

Impunitatem ſibi polliceri per opera ſua, 70.a

Inceſtus quomodo puniatur, 68.a

Indulgentiæ occaſionem dederunt ruinæ Regni Pontificij & purgatæ doctrinæ noſtro ſeculo, 46.b. Impudentia Tridentinorum in ſtabiliendis indulgentiis, 47.a. Indulgentia quid ſignificet in Eccleſia, ibi. quid papiſtis

in hac diſputatione,ibidem. Summa commenti Pontificij de indulgentiis,47.b. quomodo redimantur indulgentiæ, ibidem. Indulgentia à culpa & pœna ex theſauro Eccleſia ſumpta, hoc eſt, ex operibus ſupererogationis ſanctorum, 47 b 48.2.b. Indulgentias è ſcriptura non poſſe doceri,papiſta etiam fatentur, 48. b.50.b.52.a. Non igitur ſunt recipiendæ,48.b. quomodo ſummos & præcipuos doctrinæ Chriſtianæ articulos conuellant,49.a. pugnans contra meritum Chriſti,ibi. contra remiſſionem peccatorum gratuitam & plenariam, ibidem. contra doctrinam de clauibus,49.b. contra doctrinam de fide, ibidem. contra doctrinam bonorum operum,ibidem.nundinatio indulgentiarum expreſſe damnata in ſcripturis,50.a. doctrinam iuſtificationis & ſalutis per indulgentias peti, 50.a. quo ſpiritu agantur Tridentini in propugnandis indulgentiis,50.a. de conquiſitis è ſcriptura teſtimoniis pro indulgentiis,50.b.&c. Eccleſia poſt Chriſtum amplius mille annos ignorauit indulgentias, 51.b. probatio earum ex locis de abſolutione pœnitentium, 51.52.53. ex locis, de reconciliatorum calamitatibus loquentibus,54.a. ex mitigatione pœnarum,55.b. Indulgentia non poſſunt condonare aut relaxare nouam obedientiam, nec mortificationem ſpiritus, nec afflictiones, quæ tria Deus imponit reconciliatis, ſed tantum ea quæ ipſis hominibus imponuntur, ergo non niſi obſoletas & fictitias pœnas remittere poſſunt, 56. a.b. ex eo quod Paulus implere dicit quod deeſt paſſionum Chriſti, 57.a. ex retributione pro acceptis beneficiis ſpiritualibus, 58.a. ex articulo de communione Sanctorum, 58.b. fuiſſe illas antiquitati & vniuerſæ veteri Eccleſiæ per annos fere mille ducentos prorſus ignotas,59.b. Omnis indulgentiarum exiſtimatio pendet à purgatorio, 61.a. contra eas pugnare omnem antiquitatem. ibidem. nerui earum ſunt pecunia, & peregrinationes, 60.b. Impudens iactatio de indulgentiis quod à Chriſto ſint Eccleſiæ conceſſa & antiquiſſimis temporibus vſurpata, 61.a. ex ritibus canonicarum ſatisfactionum fruſtra indulgentias probari,61.&c. de quæſtu indulgentiarum magis ſolicitos eſſe Patres Tridentinos quam de vera diſciplina Eccleſiaſtica, qualis olim fuit,reducenda,66.b. Indulgentiæ olim dicebantur relaxationes mulctæ pœnitentiariæ, 67.a. ex abrogatis veteribus ſatisfactionibus & ſurrogatis nouis indulgentiæ natæ ſunt, ibidem. Indulgentias olim nil aliud fuiſſe quam moderationes, relaxationes aut remiſſiones mulctarum canonicarum, quæ in publica pœnitentia fuerant impoſita, 69.a. Indulgentiæ vocabulum veteribus ignotum quid ſignificet, 69 b. Indulgentiarum nouarum origo & doctrina quomodo ſe habeat, 71.a.b. Indulgentia Gregorij fabuloſa,50.a.71.b. Indulgentias ex ſtationibus non probari, 71.b. Indulgentiæ Papiſticæ quam diu ignotæ vetuſtati & quando cœperint, 72.a. Satisfactionum impoſitarum indulgentiam petendam eſſe, & quis poteſtatem habeat concedendi eam, 72.a. Datæ ſunt primum indulgentiæ in mitigationem ſatisfactionis impoſitæ ſi rigidior eſſet, 72.a. Contra nouas illas indulgentias fuiſſe diſputatum & ex quibus id fundamentis,72.b. diſputationes de vtilitate indulgentiarum in foro Dei aut Eccleſiæ,72.b. Indulgentias eſſe piam fraudem,& deceptionem plebis,73.a.82.b. dare eas periculoſum danti, 73.a. Indulgentiarum fundamentum nec ſcriptura eſt nec patres, ſed Eccleſiæ authoritas,73.b. Satisfactionum per indulgentias redemptio, 73.b. Indulgentiarum nundinationes quomodo cœperint atque hominibus fuerint commendatæ, ibidem. Indulgentiarum virtus ſeu effectus, ibidem. Diſpenſatio & applicatio indulgentiarum, 74.a. non prodeſſe eas tantum viuentibus, ſed etiam exiſtentibus in purgatorio, ibidem. quæ ad hoc requirantur vt valeant indulgentiæ,ibidem. Impudentes indulgentiarum impoſturæ à Concilio Vienenſi repreſſa, 74 b. 75.a. qui fuerunt indulgentiarum abuſus,75.a.b. indulgentiarum abuſiones in pontifice non ſimiliter vt in aliis eſſe reprehenſibiles, 75.a. Epiſcopi & Archiepiſcopi tantum partiales, Papa vero plenarias & pleniſſimas indulgentias concedere poteſt, ibidem. Aſſentatores Papæ quomodo ſtabiliuerint indulgentias, 75.b. Indulgentia plena & pleniſſima quid, 75.a. Indulgentia culpæ & pœnæ in Iubilæo, ibidem. Indulgentiarum formula olim vt nunc vſitata, 75.b. Aliorum de indulgentiis querela,76.a. Bullæ indulgentiarum, 76.a b.77.a.b.81.a. ob quæſtum indulgentiarum inſtitutus Iubilæus, & mox ad pauciores annos reductus,76.a.b. legati Papæ ad diuidendas indulgentias emiſſi, 76.b. Indulgentias ab aliis venditas ab aliis reuocari, ibidem. Pontifices cumularunt eas vt ſuos inde ditarent, ibidem. Indulgentia pro futuris peccatis,76.a.86 a. Indulgentia plenaria in articulo mortis,77.a.b. Formula plenariæ indulgentiæ,77.a. formæ indulgentiarum ad hoſpitalium & fraternitatum participationem, 77. a. Romanarum indulgentiarum ſumma, 78.a. 79. b.80.a.b. verſus de indulgentiis,78.a. de plenariis Indulgentiis Franciſci Fabula,78.b. vnius preculæ quotidie recitatæ, 8000. annorum indulgentia conceſſa, 79.b. Indulgentiis datis Papa imperatoribus obedientiam ſubditorum ſubtraxit, 80.b. ſemper fuiſſe aliquos qui impoſturis indulgentiarum contradixerint, ibid. alij modum in profuſione indulgentiarum voluerunt,ibid. alij omnem earum nundinationem reprehenderunt,81.a. de veris indulgentiis quas ſolus dat Chriſtus, 81.b. Confeſſores indulgentiarum difficulter ſaluari,82.a. damnum per indulgentias datum Germaniæ,83.a. hiſtoria indulgentiarum à Leone X. propoſitarum à quo Luthero impugnatarum, 84.85.a.b. Concionum Tecelij de indulgentiis ſumma,84.b. Leo X. edita noua decretali,condemnat Lutherum, & indulgentias à pœna, & culpa pro viuis & mortuis confirmat,86.a. ipſos Pontifices tandem indulgentiarum pudait, cum Imperatorem rogarunt, vt faceret ne Papa amplius mitteret indulgentias in Germaniã, 86.b. Concilium Tridentinum & Papa quid hodie de indulgentiis fieri velint, ibidem, gratuito hodie indulgentias proponi, vt homines de nouo ſuſcitentur, ibidem.

Innocentius Tertius, Innocentius de eſu piſcium, 75.76.a
Intentione bona aliquid facere, 38.b.61.a.130.a
Inuerſionis exemplum, 135.a
Iobi terram peregrinando viſere, 9.b
Iohannes Scotus,73.a. Huß 81.b. Veſalienſis, 82.b
Iohannis imago cõſecratione ſacrificata quid poßit, 45.a
Iona cum Claudio certamen de imaginibus, 43.a. quis fuerit, & quid egerit,ibid. politicum imaginum vſum agnoſcit, adorationem earum damnat, ſubuerſionem reprehendit, Idolatriæ crimine tamen hos qui adorãt liberat, ſimulque aliquam adorationem permittit, 43.b
Ioſephus, 120.a
Iouinians certamen de ieiunio & cibis, 138.a.b
Iouinianiſta, 107.a
Ira Dei ſenſus quomodo excitandus,52.b. Ira Dei cognoſcenda incitamentum eſt ieiunium, 92.93.b
Irene Leonis vxor, 33.b

Iſidis

Iſidis ſacra, 119.b
Iſidorus, 110.111.b.153 b
Iſocratis ſtatua, 15.b
Itali ſuperſtitioſi, 43.a
Italorum deuotio, 117.a
Iubilæus veteris teſtamenti, 149.a
Iubilæus à Bonifacio octauo inſtitutus, 75.a. *quæſtus ex Iubilæo,* 75.77.a.77.b.78.a.84.a. *reprehenſio eius,* 81.a.b
*Iudæos nec in templo nec alias toleraſſe ſtatuas aut imagines,*22.b. *non fuiſſe etiam inter eos qui fingerent aut fabricarent tale aliquid,*25.a. *abhorruerunt de Chriſtianiſmo,propter cultum imaginum,* 36.b
Iulianus, 2.a.7.b.1⁻.a
Iuramenti leuis pœnitentia, 68 a
Iuſiurandum præſtare attactu reliquiarum, 1.b.5.b.37.b. *per mortuos non iurandum,* 11.a
Iuramenti leuioris pœnitentia, 68.a
Iuramentum Pontificis, 76.a
Iuramentis abſtinere, 144.a
Iuſtitia fidei aut operum, 98.b *gratuitæ iuſtitiæ doctrina per nimias laudes ieiunij deprauata,* 108.a
Iutrobock. 85.b

K.

Karfreytag,vnd Karvvochen, 68.a
Kar vnd wandel thun, *ibid.*
Kemnicij patria, 85.b
Κοιμητήρια, 7.a
Κοινωνία *pro ſocietate,* 59.a

L.

Lacedæmoniorum ſtatua, 14.b
Lacte & lacticinijs abſtinere, 110.111.a.115.119.b.133.a. 148.b
Laganorum benedictio, 100.a
Lampridius, 25.a
Lapſorum pœnitentia & abſolutio publica, 52.b
Lapſuum pœna & in futurum remedia, vide pœnitentia & Satisfactiones.
Lares, 9 b
Lateranenſis Eccleſiæ viſitatio, 79.a.b
*Laurentij carbones venditare,*12.b.*templum Romæ.*
Lautitiæ in ieiunio pontificio non reprehenſa, 110.a.b
Lectiones certæ dierum feſtorum, 158.b
Legenda aurea, 26.b.124.a
Legenda ſanctorum, 61.a
Legis Moſaicæ abrogatio, 94.b 97.b.110.b.141.b.148.b. 149.150.a. *circumſtantiarum in lege neceſſaria obſeruatio,* 149.b
Legumina permittunt pontificij in diebus ieiunij, 95.b. 110.b.*ſunt libidinis irritatio,* 110.b
*Leo Iſauricus,*33.b.*Armenius,* 44.b. X.84.a
Leporis præparatio, 133.a
Liberi arbitrij doctrina, 127.a
Libertas à traditionibus per Chriſtum, 48.b. *Libertas Chriſtiana quo ad cibos,*94.b.97.b.98.a.145 b. *In ieiunio,*103.b.105.a.b.124.b.130.b.132.b.134.135.146.a.*libertatis in ſeruitutem commutatio,*140.a. *libertas in conuentibus ſacris ad verbum & ſacramenta tractanda,* 150.a.b.152.b.155.b
*Libido virorum in hyeme maior,mulierum in æſtate,*113.a. *libidinem cibo ac potu accendi,* 113.a.119.b
Lindanus, 51.b.58.b.59.b.61.a
Liuius, 16.a
Locis ſanctitatem peculiarem affingere, 9.10.b
Lombardina legenda, 26.b
*Lombardus nil habet de indulgentiis,*50.a.*Impugnat etiam illas,* *ibid.*
Lucæ reliquiæ, 8.b
Lucam pinxiſſe imaginem Mariæ, 26.b
Ludouicus Viues de Idolatria gentili & papiſtica, 16 b. *Idem,* 124.b
Ludouicus Caroli filius, 43 a
Ludouicus rex Galliæ de abuſibus indulgentiarum queſtus, 75.a
Lugentium cibus,veſtitus,geſtus, 80 b.92.b
Lupanaria ingredi malle quam adorationem imaginum intermittere, 37.b

M.

Madianitarum idolum, 18.a
Magicæ artis vſurpatio quam pœnam habeat, 67.68.b. 69.a
Magorum apud Perſas abſtinentia, 119 b
Magorum hodierna ieiunia, *ibid.*
Maiorum imagines, 14.b
Maledicti pœnitentia, 68.a
*Manichæi de imaginibus,*36.a.40.b 42.a. *de carnium eſu,*93.97 a.99.b *de ieiunio,* 137.b.141.a.b
Marcionitæ de cultu imaginum, 36.a.40.b
Marcum vitæ monaſticæ authorem facere, 120.b
Marcus hæreticus, 61.b
*Mariæ imago quomodo fuerit inuocata,*35.a.b. *miracula ad illam facta,* 36 b.40.a. *Chriſtum in vlnis geſtans,* 38.a.*Imago Mariæ à Luca delineata,*26.b.*Imago Mariæ quomodo conſecretur in papatu & inunctione,* 45.a
Mariæ Maioris templum Romæ, 79.b
Mariæ ad aram cœli Eccleſia, 80.a
*Mariæ capella Romæ: Maria noua,Transtyberina: Maria ad ſcalam cœli: Maria rotunda,*80.b. *Purificatio Mariæ,*149.b. *Dormitio Mariæ,*149.b. *aſſumptio,*155.a. *Natiuitatis,Viſitationis, præſentationis & conceptionis feſta,* 155.a.157.b
Martini Chemnicij patria. 85.b
Martyres & martyria olim in magno honore fuerunt, 6.a.*corpora & reliquiæ martyrum reuerenter habita,* 6.a.*Conuentus ad loca ſepulturæ ipſorum habiti,*6.a.b.7.a.*Occaſio & origo eorum,*6 b. *ob contumelias martyrũ & martyrij hæretici damnati,*6.b.7.a b. *templa illorum nominibus appellata,*7.b.*miracula ad ſepulchra martyrum facta,* 8.a
*Martyres ſuis ſepulcris adeſſe exiſtimare,*10.11.a. *facere eos patronos & defenſores locorum in quibus ſepulti ſunt,*9.b.10.a.*Inuocatio martyrum,*10.a.*Vigilias agere in cœmiterijs martyrum & cibos ſanctificatos eo ferre,* 10.11.a
*Martyres in templis depicti,*29.a.*Imagines eorum inuocata,* 37.b
Martyrologia, 41.a.b
Mathematica ſtudia in Ægypto, 152.b
Mediationem ſanctis tribuere, 37.b.38.a
Medicinalis collatio ieiunantium, 110.a.b
Meletius Antiochenus, 29.a
Memoria martyrum anniuerſaria, 6.b
Menedemi ſtatua, 15.a
Menis idolum, 18.b
*Meritum Chriſti per indulgentias conuelli,*49.50.a.*quomodo offeratur nobis & accipiatur,* 138 b
Michaelis feſtum, 155.a.158.a
Michael Syngelus, 28 b
Michael Balbus, 44 b
Michael Imperator, 44.b

P 2

Milchom, 18.a
Miltiadis ſtatua, 14.b
Miplezeth, 18.b
Miracula non conſtituunt nouos cultus ſine inſtitutione, 4.a. *doctrinam confirmant*, 3.a.8.b. *Miracula dubia aut commentitia*, 8.b.10.b. *ad Sanctorum reliquias facta*, 3.a.8.b.10.a b.11.b. *ad imagines aut per illas facta*, 38.a.37.b.40.42.b
Mirandulanus, 135.a
Miſſam audire indulgentias habet, 74.a
Moabitarum Idola, 18.a
Moloch, ibid.
Monachorum abſtinentia, 146.a
Monaſterium Epiphanij, 136.a
Monaſtices origo ad Marcum refertur, 120.b. *propagatio eius per Baſilium & alios*, 135.b
Monotheleta, 33.a
Montanus & Montaniſta, 128.a.b.129.a.b.130.131.135.b. 139.a.b
Morborum ſingulorum ſinguli ſancti procuratores, 83.b. *morbos ſanari per imagines*, 37.b.38.a
Morituris data communio in viaticum, 63.a
Morticinum concedere, 69.a
Mortificatio carnis, 54.b.98.b.109 b. *indulgentia illam non tollunt*, 56.a
Mortuorum cadauera exhorreſcere & abijcere, 2.a. *mortui in ciuitate non ſepeliendi*, ibid. *mortuos tangere olim inquinauit homines*, 2.b. *Chriſtus tangens mortuos ſanctificauit eos*, 2.b. *mortuis cultum praſtare*, 4. b. *corpora ſanctorum mortuorum honorifice ſepulta*, 6.b.7.a. *tranſlationes eorum*, 4.b.5.a.8.a.b.9. *a mortuis effoſſi corpus cremare*, 15.a. *mortui excitati*, 103.a
Mulierum qua partum abegerunt, pœnitentia, 67.69.b
Muſica cultui idolorum adhibita, 15.b
Myſteria olim taciturnitate parietibuſque clauſa, 17.a

N.

Natalicij pœnitentia, 62.a
Natalis Chriſti, 154.158.a. *natalitia martyrum, ſunt dies mortis eorum*, 154.a
Nebahaz, 18.a
Nebo Babyloniorum, ibid.
Nebucadnezaris ſtatua, 15.a. *abuſum eſſe vaſis tẽpli*, 36.b
Negocia ardua cum Eccleſia precibus & ieiunio cœpta, 103.a.b
Neomenia, 149.a
Nergel, 18.a
Neronis ſtatua, 15.a
Nicetas, 43.b
Nicolaus Ruſt, 83.a
Niſroch, 18.a
Nouatiani cuiuſdam conuerſi pœnitentia, 62 a
Nouitas vita reconciliatis pracipitur, 57.b
Numa faciens ſacra, 129 b

O.

Obſeſſos ſanari ab Anaſtaſio, 37.a
Officiis imagines impoſita, 37.b
Olam, 149.b
Opera ſupererogationis ſunt, qua ultra neceſſitatem & debitum ſancti fecerunt aut perpeſſi ſunt, 47.b. 74.a. *operibus indulgentia tribuitur, quod Scriptura non permittit operibus legis*, 49.b. *refutatio eorum è ſcriptura*, 49 b. *operum doctrinam corrupit indulgentiarum nundinatio*, 49.b. 50.a. *fundamentum operum ſupererogationis*, 123.b. *operum iuſtitia*, 88.b.11.a. *Opus operatum*, 65.a
Opiniones in hominibus non malis tolerata, ſed poſtea cum rigidius defenderentur, pro hereticis habita, 127.a.b
Orationem facere ad reliquias Sanctorum, 1.b.5 b.9.a 10.a.12.b. *oratione inuocare idola*, 16.a.b. *orationes à ſtantibus facta certis temporibus*, 71.b. *in orationibus ardentioribus ieiunandum*, 93.a.b. *oratione cibos ſanctificari*, 100.b.101.a. *precibus publicis res ardua commendata*, 93.b.103.a.b. *orationi ſubſeruit ieiunium*, 106. a. 107. a.b. *temperantia & ſobrietas ad exercitia eius proſunt*, 109.a.b. *oratio eſt exercitium dierum feſtorum*, 156 b. *orare geniculando aut ſtando*, 68.b. 79.a
Oratoribus ſtatua poſita, 15.a
Ordo & decorum in conuentibus Eccleſiaſticis, 150.a.b. 155 b
Oromaſda, 20.a
Oſſa Sanctorum, vide Sancti.
Ouorum benedictio, 102.a. *Ouis abſtinere*, 111.a.119 b. 133. b.137.b.148.a b

P.

Pagani confirmati cultu imaginum apud Chriſtianos, 36.a
Palmarum dies quomodo celebretur in Papatu, 157.b
Panegyres ad ſepulchra Martyrum, 6.b
Panis benedictio, 100.a. *Pane abſtinere*, 119.b. 137.139.b. 145.b
Panormitanus, 112.a
Papa ſuper ſcripturam & ea qua ſunt fidei poteſtas, 85.b
Paralyticos ſanari ab Anaſtaſio.
Pariſienſes indulgentiarum nundinationes damnant, 76.a.82.a
Participium Pontificale, 60.a
Paſchatis pramiſſum ieiunium, 103.a.146 b. *vide quadrageſima, &c. Agni Paſchalis benedictio*, 100 a. *Solennior communio in Paſchate*, 103.a. *paſcha cum Iudais celebrare*, 124.b. *paſchatis inſtitutio*, 149.a. *Iudaici paſchatis abrogatio*, 150.b. *Paſcha Chriſtianorum*, ibidem. *per paſcha quid intelligatur*, 152.a. *paſchatis hebdomada*, 152.a. *vigilia paſcha*, ibidem. *paſchate ſolutum ſuit ieiunium*, ibid. *cerei paſchales unde*, ibidem. *Aſiaticorum, & Europaorum diuerſitas, quo ad diem paſchatis*, 152.a. *Controuerſia de paſchatis die per Synodum Nicanã dirempta*, 152 b. *Epiſtola paſchales*, 152.b. *error hodiernus in celebratione paſchatis*, 152.b. *obſeruationem paſchatis liberam eſſe*, 153.a. *Gallorum paſcha*, ibid. *cauſa celebrationis eius*, 153.a.b
Paſſionis Chriſti dies, 157.b.158.a
Patres ſi à Scriptura deuient, non audiendi, 66. b. *ſententia eorum ad Scripturam examinanda*, 108. a.b. *traditiones Apoſtolica falſo à Patribus iactata*, 121 b
Paulinus, 153.b.154.a
Paulus cum Chriſto pictus, 27.b
Pauli imago, ubi, & apud eius Roma oſtenditur, 79.a. *corpus ubi*, 79.b. *Eccleſia S. Pauli Roma*, 79.b
Pauli Heremita tunica, 9.b. *Paulus II.* 76.b
Peccandi impunitatem ſibi ex ſatisfactionibus polliceri, 70.b *peccandi licentia ex indulgentiis*, 83 a
Peccata non fingenda ſine verbo Dei.20.b. *peccatum in rebus indifferentibus quatenus ponendum*, 20.b. *peccata tegi à Deo quid ſit*, 60.a. *à peccatis reſurgere*, b. *pœnitentia de peccatis publicis aut occultis, vide pœnitentia. peccati agnitio quomodo excitanda*, 50.b.

peccat;

peccati ori ginis remiſsi pœnas experimur, 53.b. peccatum ſine precio ſufficienti non remitti, 53.b.54.a. non extenuandum aut excuſandum, 55.a. peccata oblita & venialia, 77.a. contrita, confeſſa & oblita, 77.b. peccata obolo redimere, 81.a. peccatorum culpam & pœnam remitti, 82.a. peccatum eſt quod Deum offendit, 96.a. peccatum mortale ponere in transgreſſione ſtatutorum pontificiorum, 114.a
Pecunia eſt neruus indulgentiarum, 61.b
Pelagius, 127.b
Penates, 10.a
Pentecoſtes inſtitutio, 149.a. pentecoſte pro toto tempore à paſchate ad quinquageſimum diem, 153.a. eſt dies miſsi Spiritus ſancti, 153.a.b
Peregrinationes ad reliquias Sanctorum, 1.b.10.b. ad terram ſanctam, 10.a.b.75.a. ad certas ſanctorum ſtatuas, 46.a. ad viſitandam Romanam Eccleſiam, 47.b.49.b.50.a.75.a.77.b. pro indulgentijs peregrinari, 60.a.b
Peregrinationes ſunt nerui indulgentiarum, 60.b. per illa redimere ſatisfactiones, 70.b. abuti illis ad peccata, 70.b. tribuere illis gratiam Dei, Spiritum ſanctum, & vitam æternam, 10.b. Impugnata etiam olim ſunt & refutata, 10.b.11.a.82.b. Papa Angelis præcipit vt peregrinantium animas, ſi in itinere euolarent, ſtatim in paradiſum transferrent, 76.a
Periurij admiſſi pœnitentia, 67.b.69.a
Peraarum be:. edictio, 102.a
Perſæ dijs ſuis nec ſtatuas, nec aras erexerunt, 15.b.24.b. ignis à Perſis cultus, 19.b
Perſeuerantia, 55.a
Peſtem fugare per idolum Æſculapij, 16.b
Petri monumentum Romæ, 7.a. Chryſoſtomus id cupit viſere, 9.a
Petri imago, 27.b
Petrus cum Chriſto pictus, 28.a. caput eius Romæ oſtenditur, 79.b. Corpus eius vbi, ibid. Sancti Petri in Vaticano templum, ibid.
Petrus de Palude, 73.74.b.111.b
Petrus Aſotus, 115.a
Philippi Imperatoris pœnitentia, 62.b
Philippicus imagines patrum aboleuit, 33.a.b
Philiſtinorum Idolum, 18.a
Philo, 120.b
Philoſophis ſtatuæ poſitæ, 15.a
Phocionis ſtatua, 14.b
Phocionis oſſa tranſlata, 8.a
Pietas non in feſtis tantum exercenda, 156.a.b
Pilati gradus Romæ, 79.a
Piſces mortuos comedere, 69.a. piſces immundi & vetiti, 99.b. Chriſtum piſces comediſſe, ibid. eſus piſcium in Papatu, 96.a.110.111.a
Pius V. 86.b
Platina, 76.a
Plato de adoratione mortuorum, 12.b.13.a
Platonis ſtatua, 15.a
Plotinus, 14.b
Plutarchus, 8.a.15.b
Pœnas æternas non plene remitti, ſed in temporales conuerti, 47.b.75.b. pro his pœnis iniungi poſſe ſatisfactiones in hac vita præſtandas, reliquas pœnas vero luendas eſſe in purgatorio, 47.b.53.a.b. pœnas purgatorij per indulgentias, ſi debito modo redimantur, poſſe remitti, 47.b. Chriſtum pro culpa & pœnis nobis debitis ſatisfeciſſe, & vtramque remitti, 48.a.b.49.a.b.51.a. pœnarum mitigatio ad pœnitentiam, 56.a. quomodo pij eam à Deo petant, 56.a. canonica pœna Eccleſiæ, 56.b. opera ſatisfactionis pœnalia, 57.a. pœna pœnitentiaria ſecundum peccata quæque impoſita, 67.a.b. deliberatione à culpa & pœna, 73.b.75.a. meritum remiſſionis culpæ, 73.b
Pœnitentiæ doctrina ad occaſionem indulgentiarum repurgata, 50.a.b. publica pœnitentia lapſorum, 52.b. exercitium pœnitentiæ in cruce, 55.b. pœnitentiæ fructus per indulgentias non poſſunt relaxari, 56.a. ad pœnitentiam mitigantur pœnæ. ibid.
Pœnitentia vera quid ſit, 56.b. pœnitentia publica quibus impoſita, 61.a. ritus eius & eorundem cauſa, 61.b. appellationes rituum, ibid. origo publicæ pœnitentiæ eſt ab Apoſtolis, ibi ab illa origine tamen paulatim eſt diſceſſum, 62.a. exempla pœnitentiæ tempore Apoſtolorum & patrum, 62.a.62.b.64.a. Imperatoris pœnitentia, 62.b. publicæ pœnitentiæ gradus, & eorundem origo, 63.a. Ritus eius fuit ſolennis & non reiterabilis, 63.a.68.a. relapſis poſt pœnitentiam non data communio, niſi in extremis, 63.a. Auguſtinus relapſis dedit locum pœnitentiæ, cum alij non darent, ibidem. Alia pœnitentia criminibus, alia leuioribus peccatis deſtinata. ibi. de occultis etiam peccatis pœnitentia olim fuit requiſita, 63.b. presbyter pœnitentiarius pro ijs, qui peccata occulta confiteri publice erubeſcebant, 64.a. eorum qui ſeuere confeſſi peccata eſſent publica pœnitentia, 64.a.b. vita noſtra perpetua ſit pœnitentia, 64.a.b. alia pœnitentia ante Baptiſmum, alia in delictis quotidianis, alia in criminibus, 64.b. diſciplinabilis pœnitentiaria antiqua apud Patres commendatio, 66.b. ſuperſtitiones quæ ad ritum publicæ pœnitentiæ acceſſerunt, 67.a. relaxationes mulctæ pœnitentiaria olim dicta ſunt indulgentia, 67.a. Canones pœnitentiales quibus certa certorum peccatorum pœna conſtituuntur, 67.b.68.a. poſt pœnitentiam relapſis quandiu pœnitentia agenda, 67.b. pœnitentiam publicam agentium tempus & ieiunia, 68.a. eiectio pœnitentium de Eccleſia, 68.b
Pœnitentiam ſolennem frangentium pœnitentia, 69.a. Serio pœnitentiam agentibus ſatisfactiones relaxatæ aut mitigatæ, 69.b. pœnitentiale Bedæ, 69.a. pœnitentiale Romanum, 70.a.b. Res pœnitentiæ publicæ abolita, retentis tantum vocabulis, 70.b. pœnitentes poſſe conqueri de ſatisfactionum impoſitarum rigore & relaxationem aut mitigationem aut communionem petere. & confeſſorem habere poteſtatem id faciendi, 71.a. Seria pœnitentia exercitia ieiunio multum iuuari, crapula impediri, 92.93.a pœnitentium externa humiliatio & luctus, 92.a.92.b. tempus quo recipiebantur, 103.a. pœnitentiæ & orationi ſubſeruire debet ieiunium, 106.a.117.a.b. pœnitentiæ doctrina per nimias ieiunij laudes deprauata, 108.a. temperantiam & ſobrietatem ad excitanda ſeria exercitia pœnitentia facere, 109.a.b
Poetis poſitæ ſtatuæ, 15.a
Polycarpi oſſa quomodo habita, 6.b
Polydorus, 9.b.157.a
Pomeranus, 153.a
Pontificale imagines conſecrat, 45.b.46.a
Pontificis Romani authoritas, 50.a. dicunt eum eſſe Eccleſiam virtualiter, 50.a
Porphyrius, 7.b
Porta aurea, 97.b
Potentia Dei abſoluta ad confirmari poteſt, 3.b
Presbyterum occidentis pœnitentia, 68.a.69.b. presbyteri ſcortantis pœnitentia, 68.b
Priapus, 18.a
Primatus Eccleſiæ, 45.a
Priſcillianiſtæ de carnium eſu, 98.b.99.a. de ieiunio & delectu ciborum, 135.b

Prophetarum imagines inuocare, 37.a
propitiationem ſanctis tribuere, ibid.
pſychici, 129.a
Purgatorio qua pœna luenda, & quomodo ab his per indulgentias, qui eas debito modo redimit, liberari poſſit, 47.b. Purgatorij fundamentum, 50. b. 51. a. eſt recens inuentum antiquitati ignotum, 60. b. 61. a. ex purgatorio pendet omnis indulgentiarum exiſtimatio, 60. a. origo purgatorij, 71. b. purgatorij omnem poteſtatem eſſe in manu Papæ, 76.a. 85.a. animam 10. ſolidis è purgatorio liberari, 85.a. ad tinnitum nummi animam è purgatorio euolare, 84 b.85.a
Purificationis feſtum, 154.b.158.a
Pythonicas conſulens quamdiu pœnitentiam agat, 67.a

Q.

Quadragena quid, 68.a.71.a
Quadrageſima ieiunium, 94.b.103.a. 105.a.107. b.111.b. 112. a. 113. a. b. 114. b. 121. b. 122.b.124.a.125.a.b.127.a. 137. b. 139. a.b. 140. b. 141.a.143. a.156 b.148. b.149.a.
Tres quadrageſimæ, 148.b
Quadrageſimalis abſtinentia, 94.b
Quæſtura Pontificia, 75.a
Quatuor tempora, 112.113.b

R.

Rabanus, 43.a.153.b.157.a
Raptus mulieris pœnitentia, 62.8.
Raſura idolatrarum, 16.b
Reconciliationem detrectantis pœnitentia, 69.a
Regino, 41.b
Relaxatio, idem quod indulgentia, 47.a.69.a
Religionem commendabiliorem facere externis ornamẽtis, 8.a. religionis cogitationem vulgus celare, 17.a
Reliquiæ Sanctorum, vide Sancti.
Remiſſionem peccatorum ex reliquiis Sanctorum petere, 1.5 b
Remiſſio peccatorum idem quod indulgentia, 47.a. Deum vice Euangelij tantum remittere culpam, pœnam vero æternam commutari in temporalem, papiſtæ dicunt, 47 b.48.a
Remiſſio peccatorum eſt ſumma & ſcopus totius ſcripturæ, 48.a. quomodo ea nobis contingat, ibid. plenaria & gratuita remiſſioni peccatorum repugnans indulgentia, 4 .a.b. poſt acceptam remiſſionem peccatorum quæ actus imponantur, 55.b. triplex remiſſio in Eccleſia, 64.a.b
Rimnon, 18.a
Res ardua cum Eccleſia precibus & ieiunio cœpta, 103. a b
Reſurrectio à peccatis, 62.a
Rhetoricæ amplificationes in patribus, 103.b. 105 b.108.a. 115.a
Richardus, 73.a.111.b
Roffenſis, 48.b.50 b.60.b
Rogationum ieiunium, 148.a
Romam quare Chryſoſtomus viſere cupierit, 9. a. peregrinari Romam, 11.a.70.b
Romani olim non habuerunt ſtatuas, 25.b. ſtatuas poſuerunt bene meritis. 14.b
Romanarum Eccleſiarum viſitatio, 78.b.79.a.b.80.a
Romanæ curiæ mores nemo auſus fuit reprehendere, 80 b
Rupertus Tuicenſis, 61.b
Ruthenorum articuli, 81.a

S.

Sabbati inſtitutio, 149 a. Iudæi volunt vt hodie etiam neceſſario obſeruetur, ibid. Sanctificatio eius non eſt abrogata, 150.a.b. non genus quod morale eſt, ſed ſpeciem, quæ ceremonialis, eſſe abrogatam, ibid. certis circumſtantijs in lege fuit circumſcriptum, ibid. Opera in eo conceſſa aut prohibita, 150.a.b. conſeruatio eius quando & cur omiſſa, 150.b.151.a
Sabbato in conuentibus ſacris agendis ſurrogata eſt dies dominica, 151.a. violatio eius aut obſeruatio, 156.a
Sabellicus, 8.a
Sacerdotum Ægyptiorum abſtinentia, 119.b
Saccus & Cilicium, 90.a
Sacramenta adminiſtrare nolle, vbi non ſunt reliquiæ ſanctorum, 11 b
Sacramentorum vſui liberum eſt quoſcunque dies deſtinare, 150.b. die dominica habitus, ibid.
Sacrificantium idolis pœnitentia, 6 .b
Sacrificia facta idolis, 16.a
Sacrilegij pœnitentia, 68.69.a
Saluſtius, 14.b
Salutis organum & Arrhabonem facere imagines, 37.b. ſalutem animæ & corporis ex cibis ſperare, 100.b
Samaritanorum idola, 18.a
Samuelis oſſa & reliquiæ, 2.b
Sanationes ad imagines factæ, 5 .b
Sanctificari feſtum, 150.a. ſanctificatio Sabbati non eſt abrogata, ibi. Sanctificatio conuentuum Eccleſiaſticorum, 150 b. ſanctificatio cibi, 101.a b
Sanctorum oſſa & reliquiæ venerenter debent haberi, 1.a. 2. b. eleuatio cinerum & oſſium defunctorum, 1. a. canonizatio earum ad inuocationem, 1.a. 8.a. 10. de cultum reliquiarum eſſe meritorium, 1.a. b. gratiam & virtutem Dei reliquijs ineſſe. 1.b. 5.b. 10.a. dona reliquijs oblata eſſe ſacrificium Deo gratum, 1. b. indulgentia data tangentibus aut venerantibus illas, 1 b. orationes ad eas factas magis exaudiri, ibidem. tribuunt illis ſanctitatem Euchariſtiæ, ibidem. geſtatio earum aut impoſitio ea aliquid ad quid proſit, 1.b.10. a.b. augeri illis religionem iuramenti, 1.b.5.b.11.a. quomodo Scriptura ſanctorum mortuorum corpora, oſſa & reliquias velit honorari, 1.b.3.a. 5 b. 6.a. 12.a. quomodo veneratio reliquiarum à bono & tolerabili vſu ad ſuperſtitiones & abuſus degenerauerit, 2. a. modus venerationis ſanctorum mortuorum de Scriptura & non aliunde petendus, 3.a. Sanctorum oſſa & reliquiæ à Iudæis non ita habita, vt papatus docet, 3.a.4.a.b.5.a. Deus non promiſit ſe per mortuos ſanctos facturum, quæ per viuos fecit, 3 b. reliquiarum translatio, 4.b. Pontificia reliquiarum veneratio non habet teſtimonium aut exemplum Scripturæ, 2. a. 5. a. pugnat etiam cum Scriptura & doctrina Chriſtiana, 5.a. Sanctorum inuocatio, 5.b.9 b.10.a. de initijs, progreſſu & exitu rituum circa reliquias apud veteres, 6.a 8.a. corpora eorum inhumata aut effoſſa abijci, 2.a.6.a.8.a. veteres non circumgeſtarunt, ſed honorifice ſepelierunt reliquias martyrum, 6.a.b.7.a.11. a. antiquitas non eruit oſſa Sanctorum de monumentis, 7.a. Hæretici propter contumelias reliquiarũ quomodo & quatenus damnati, 7.a.b. pontificij non habent antiquitatis teſtimonium pro veneratione, quam tribuunt reliquijs Sanctorum, 5.b.6.a. 8.a.10.a.11.a. reliquiarum & oſſium tranſlationes, 4 b.8.a.b.9.a.b. miracula ad ſepulturas Sanctorum facta, 3.a. 8.b.10. a.11.a. reliquiæ eorum magno ſtudio conquiſitæ, 8.b. non ſuper altaribus ſed ſub altaribus poſitæ, 9. a. Sacramenta adminiſtrari ad locum reliquiarum, ibid. naturalis affectio erga reliquias, ibidem. exempla Sanctorum ad imitationem propoſita. ibidem. Sanctos eorum locorum, in quibus ſepulti ſunt facere præſidia

ſidia & columnas,10.a.11.a.concurſus ad reliquias,10.a.reliquias diuellere,& in varia loca diſtribuere,10.a. vendere eas,10.a.peregrinationes ad reliquias Sanctorum,10.a b.74.a. quæ tempore ſuperſtitiones circa reliquias ortæ fuerint,10.b.adorationes ad ſepulcra Sanctorum, 11.a.b.12.b. Sanctorum præſentiam ad ſepulchra ſua ſtatuere,10.a.b. non ſtatuere Eccleſiam & Eccleſiaſtica exercitia, vbi non ſunt reliquiæ Sanctorum,11.b.Reliquiæ fictitiæ,1.b.11.b.12.a. Sanctorum imagines quomodo colantur à Pontificijs,14.b. Sanctorum cultus damnatus,20 b.Sanctorum imagines quomodo fuerint inuocatæ, 37.a.b. communio Sanctorum, 58.b.59.a. Sanctorum patrocinia mereri velle celebrando feſta eorum, 157.b

Sanctum Sanctorum Romanum, 79.a

Sanguinem comedere, 69.a

Sapientiam impedit crapula, 109.a.b

Saraceni alieniores à Chriſtianiſmo ob cultum imaginum, 36.a

Satisfactio pro peccatis aut peccatorum pœnis à nobis nulla requiritur,48.a.quid de ea Papatus doceat,47.b.49.a.55.b. ſatisfactioni Chriſti tanquam ſemipleną noſtram adijcere, 49.a.54 b 57.a.b.58.a. ſatisfactiones canonicas diuerſiſſimas eſſe à nundinatione indulgentiarum, ideoque hanc fruſtra antiquitatis teſtimonio commendari, 61.a.62.a b.64.b. quales eæ fuerint,61.a. ſatisfactionis vocabulum vnde ſit, & quid ſit illa,61.a.127 b. pœnas pœnitentiæ ſatisfacere Deo,62.a. incommodum eſſe ſatisfactionis vocabulum euentus oſtẽdit,61.b.quomodo vtantur eo Põtificij, ibi. ſatisfactio ſecreta, 64.a. ſatisfactionum diuerſa genera, apud veteres, ſecundum peccatorum diuerſitatem impoſita, 64.b. Pontificij vero pro omnibus & quibuſcunque peccatis imponunt ſatisfactiones,64.b. veteres ante abſolutionem & confeſſionem ſatisfactiones impoſuerunt, poſtea vero ad fructus pœnitentiæ Deo debitos exhortati ſunt: Pontificij vero poſt abſolutionem de emendatione nihil ſoliciti, nugatorias ſatisfactiones, vel pecunia redimendas, vel in purgatorio luendas imponunt,65.a. non tantum quo ad ſubſtantiam aut materiam differunt ſatisfactiones Pontificiorum & veterum, ſed etiam quo ad fines qui vtrinque ſunt diuerſi.65.a.b. de ſatisfactionum Pontificiarum fine,65.a. ſatisfactiones veterum non pertinuiſſe ad remiſſionem peccatorum. ibid. diuerſitas earum apud veteres, ibid paulatim eas abſoluiſſe,65.b.67.b. abſolutio & communio in extremis data pœnitentibus, etiamſi ſatisfactiones impoſitæ nondum eſſent peractæ.65.b.67.a. cauſæ propter quas olim euormiter & publice peccantibus ſatisfactiones canonicæ fuerint impoſitæ,65.b. canonicæ huius diſciplinæ nimia apud Patres commendatio,66.b. merita ſatisfactionum, ibid. veteribus ſatisfactionibus abolitis ſurrogatæ ſunt nouæ,69.a. quare, quomodo & quando aliquid de ſatisfactionibus fuerit remiſſum,69.a.b. de relaxatione ſatisfactionis,69.b. de redemptionibus ſeu commutationibus publicarum ſatisfactionum, 70.72.a. veteres ſatisfactiones collapſas eſſe & his nouas ſucceſſiſſe,70.b. pœnitentes ante completam ſatisfactionem ad communionem admiſſi,71.a. etiam ante inchoatam perſolutionem impoſitæ ſatisfactionis data pœnitentibus abſolutio & cœna, ibi ſatisfactiones veteres tandem in ludos & ritus ſeculares exierunt, ibi. nouæ ſatisfactionum formæ veteribus prorſus ignotæ. ibid. ſatisfactionis nouæ partes ſunt Ieiunium, oratio, eleemoſyna, 71.a. fecerunt eas meritorias, 71 b. ſatisfactiones Gregorij fabuloſa,6?.a b 71.b. ſatisfactiones deprecari & relaxationem aut mitigationem petere, 72.a. quis relaxandi ſatisfa[ctiones potestatem habeat,] ibid. ſatisfactiones exoluen.poteſtatem habeat, redimendæ per indulgentias 73.b

Sauonerola Florentinus, 83.a

Scæuola ſtatua, 15.a

Scandalo offenſis per pœnitentiam ſat[isfaciendum], 66.a

Schola Brunſuicenſis exercitia in pietate, 158.a

Scholaſtica Theologia, 73.a. Scholaſtici ſic dicti, ibid. nomina præcipuorum Doctores vide Scholaſticorum, ibid.

Scipionis imago, 14.b

Scotus, 73.b 14.a

Scripta ſuppoſititia, 7.a.27.b.107.b.120.b.121.b. 123.a.136.b

Scriptura canonica dicta eſt, vt ex ea de dogmatis cultibus iudicetur,1.a.5.b.6.a.10.a.b.19.b.20.a.10.

Scriptura ſumma & ſcopus eſt remiſſio peccatorum. 48.a. Scriptura fundamento Patrum doctrinam coniungere,107.b. Scripturæ ſtudioſos oportet eſſe temperantes, 105.b

Sebaſtiani Eccleſia Romæ, 80.a

Septena quid, 68.b.71.b

Sepulchra noſtra qualia ſint per naturam & qualia per gratiam,2.b ſepulchrũ Chriſti noſtra ſepulchra ſanctificauit. Sepultura in ciuitate non habenda,11.a. ſepultura ſanctorum honorificata,7.a. locus ſepulturæ κοιμητήριον dictus, ibid. de loco obſcuriore erutos in monumentis celebrioribus ſepelire,8.a. in templis ſepulti heroes, ibi. cur honorifice habita olim ſepultura ſanctorum, 9.a

Seres non coluerunt idola, 15.b

Seueriani, 127.b

Siccuth, 18.b

Sidonij pœnitentia, 62.a

Sidoniorum idolum, 18.a

Sigebertus, 35.a

Signum & ſignatum ſeu prototypum, 40.a.42.b

Simeonis imagines in officinis, 37.b

Similitudines non faciunt dogmata, 40.b

Simon Metaphraſtes, 26.b

Simonis Magi ſtatua, 23.b

Simonia, 74.a

Simulacra, vide imagines.

Sixtus IIII. 76.a.b

Smyrnenſis Epiſtola, 6.b.7.a

Sobrietas,90.a.109.a.b.abuſus eius,108.b.hoſtes eius,116.b

Socratis ſtatua, 14.b

Sodomiæ pœnitentia, 68.b

Solis ſacra, 11.b

Spartani non habuerunt idola, 15.b

Speculator, 81.a

Speculum aureum, 80.b

Spiridonis hiſtoria, 134.b.135.a

Spiritus ſancti in certis locis velle participem fieri, 10 b.11.a.plumas Spiritus ſancti in reliquiis habere, 12.a

Stationarij qui fuerint & quid egerint, 74.b

Stationes in Eccleſia, 71.b.78.b.103.b.128.b 42.b

Statuæ bene meritis hominibus poſitæ,14 b. ſtatuis diuini honores facti,16.a.b.vide etiam imagines.

Stephani memoria & reliquiæ, 10.a

Stephanus III. 33.b

Strabo, 15.b

Studiorum promotio indulgentias meretur, 74.a

Snehoth, 18.a

Suffragia pro mortuis non tolli per indulgentias, 77.a

Summa Angelica, 75.b 76.a

Superſtitio ex Zelo pietatis orta,10.a. ſuperſtitiones pœnitentiæ,68.a.bono plurimum obeſt ſuperſtitio, 117.a

Digitized by Google

… reſegenda, 119.a
diligenter eſt obſerua… 18.a
Syria idolum, 27.a
… b. Sylueſtri legenda,
Sylueſter Prierias, …

T.

…um, 149.a
Tabernaculorum ſepultura, 2.a
Tabula duod… 15.a
Tacitus, 130.132 a
… dæmonibus, 15.b. de cultu idolorum, 16.b
Tatianus, 27.b. 128.a. Tatiani de carnium uſu, 98.b.
Tatian…
… quis fuerit & quid egerit, 84.b. quomodo ſpolia… erit ſuo are ex indulgentiis collecto per nobilem … à futuro peccato abſoluerat data Bulla, 85.a. Ca… ſius Militius eum acriter reprehendit, 86.a
…emperantia, 89.a. 109.a.b. hoſtes eius, 116.b. 127.b
Templa nominibus martyrum appellata, 7.a. hæretici illa non ingrediebantur, 7.b. heroes in templis ſepulti, 8.a. nullum pro vero agnoſcere velle ſi ſit ſine reliquiis Sanctorum, 11.b. templa Perſarum & Ægyptiorum, 15.a.b. diis dicata templa, delubra, ſacella, fana. 16.a. templorum ornatus, 23.a. 25.b. 26.a. 28.a.b. 29.a. imagines in templis, 22.a. 30.a. 35.a.b. Templa idolatrica ingreſſorum pœnitentia, 67.b. templorum dedicationes, 154.b
Tenebras in meridie faciunt Papiſtæ per quadrageſimã. 111.b
Teraphim, 19.b
Terram ſanctam inuiſere, 30.a.b. 31.a. 75.a. de terra ſancta aliquid domi ſuæ ſuſpendere, 31.b. indulgentia pro defenſione terræ ſanctæ, 74.a. 76.b
Teſtamenti veteris abrogatio, 149.b
Teſtimonii falſi pœna, 68.a
Thamuz, 18.b
Tharthac, 18.a
Theodori hæreſis, 62.a
Theodoſius ſago Epiſcopi indutus, 9.b
Theologia ſcholaſtica quando, per quos, & quomodo cœperit, 73.a.b
Theophilus Imperator, 44.b
Therapeutæ Philonis, 119.b. 127.b
Theſaurus Eccleſiæ ſunt præter merita Chriſti opera ſupererogationis Sanctorum, 47.b. 74.a. ex hoc theſauro ſuccurri aliis pro remiſſione culpæ & pœnæ, 47.a. 86.b. 87.a. demonſtratio eius, 57.a
Theſei oſſa tranſlata, 8.a. ſpectrum eius & adoratio, 9.b.
Thomas Aquinas, 45.b. 73.a
Thus incendere idolis, 16.a
Tiletanus, 159.a
Tilius Epiſcopus, 41.b
Tymœciæ, 61.a
Timothei reliquiæ, 8.a
Traditiones verbo Dei æquare, 39.a. 129.b. 130.a. à traditionibus humanis libertatem habemus in Chriſto. 48.b. quam periculoſum ſit illis conſcientias onerare, 61.b. facile degenerant in ſuperſtitiones, 67.a. traditiones quæ ſint aut non ſint, 97.b. traditiones ſine ſcriptura, 132.b. traditionum Apoſtolicarum fucus, 122.a.b

V.

Valerius Maximus, 14.b
Valerius Meſſala, ibid.
Varro, 15.b
Vates vino abſtinuerunt, 119.b
Veneri donata pupa, 25.b
Venia idem quod indulgentia, 47.a
Ver quadrageſimæ idoneum, 113.a
Verbum Dei a ſtantibus auditum certo tempore, 71.b. verbo ſuo Deus alligauit populum ſuum, 96.b. verbo Dei cibos ſanctificari, 100.b. 101.a. verbo tractando liberum eſt Chriſtianis quoſcunque dies aſſumere, 150.b. dies Dominica exercitiis deſtinata. 151.a.b
Veronica quomodo inuecetur, 46.a oſtentatio eius Romæ, 79.b.
Vertigo capitis, 119.b
Veſtimentis Sanctorum indui, 9.b
Viclephus, 81.a
Victor excommunicauit Aſiaticos propter Paſchatis diẽ ab illis obſeruatum. 152.a
Victoriam hoſtium per idola quærere, 16.b
Vigilantius, 2.b. 7.a
Vigiliæ in cœmiteriis Sanctorum, 10.b. vigiliæ feſtorum, 157.a. ieiunia vigiliarum, 113.a. 148.b
Vini benedictio, 100.a. non prohibuerunt illud Pontifici in ieiunio ſuo, 96.a. 111.a.b. vino abſtinere, 119.b. 129.b. 140.b. habere illud pro veneno dementia, 111.b. 127.b. 1.3.a
Virgilii ſtatua, 15.a
Virginum ſtuprationis pœnitentia, 68.b
Vitam æternam ex cibis conſecratis ſperare, 100.b
Vita Patrum, 40.b
Volaterranus, 82.a. 158.b
Vota perſoluere idolis, 16.a. reliquiis Sanctorum, 1.b. vota ad Sanctorum ſtatuas certas, 46.a. votum violantis pœnitentia, 68.b
Vouere ieiunium, 112.b
Vrna mortuorum, 8.10.a
Vulgi ſuperſtitiones diſſimulare, 11.a
Vxore abſtinere in quadrageſima, 69.a

VV.

VValdenſes de indulgentiis, 81.a
VVeſſelus, 50.b. 73.a. 76.a
VVilhelmus Antiſſidorenſis, 81.a. VVilhelmus Durandus. vide Durandus. VVilhelmus Occam, 73.b. VVilhelmus Pariſienſis, 73.a. Varro, 73.a
VVormatienſis Epiſcopus Burchardus, 68.a

X.

Xenocrates, 119.b
Xerophagia, 129.a.b. 132.a. 135.b. 139.a

Z.

Zelus pietatis in ſuperſtitionem degenerans, 9.b. 10.a
Zonaras, 33.a. 45.a.b

FINIS.

INDEX

INDEX LOCORVM E SCRIPTIS PATRVM IN HAC QVARTA PARTE EXAMINIS ALLEGATORVM, IN QVO TAMEN

explicationes locorum Scripturæ,ſecundum primum & proprium ſuum Indicem requirendæ,ſtudio omiſſæ ſunt.

A.

Ambroſius de ſepulchro ſibi aut Martyribus deſtinato,9.a.de politicis imaginibus,28.a. dictū eius de inuocatione Chriſti deprauatum,39.a.de publica pœnitentia, 62 b.56.b. de ieiunio,103.a.107.a.b.137.b.ſermones eius ſuppoſititij, 107.b.137.b.laus temperatia,109.b.fuit propagator monaſtices,135 b.de Iouiniano,137.a.b.regula eius de ieiunio.140.a.de Pentecoſte,153.a.de feſtis Martyrum,154.a

Anshelmus nihil habet de indulgentiis, 60.a

Athanaſius de idolorum cultu, 17.b. de imagine Chriſti, 26.b.29.a.de politicis imaginibus,28 a.de imagine Dei per Chriſtum reſtituta,34 b.de quæſtionibus eius,39.a. de ieiunio, 104.b

Auguſtinus de curatione mortuorum,5.b. de Caianis,7. a.de miraculis ad ſepulturas Sanctorum factis, 8.b.de Sanctorum reliquiis,10.a de adoratione ad ſepulchra Sanctorum,11.a.b.de diſsimulandis iis qua tollere non potuit,11.b de Romanis idola non habentibus,15.b.de Diis gentium,ibidem.de Spiritibus in ſtatuis, 16.a. de loco, honore & cultu conſeeratarum ſtatuarum, 15. a. 17.a.Iudæos non toleraſſe ſtatuas in templo, 22.b. de imaginibus Chriſti, Petri & Pauli,27.b. contra imagines,30.b.de ſigno & ſignato,40.a. oratio eius pro liberatione ab hoſtibus obſidentibus vrbem,55.a.contra indulgentias,59.b.de ſatisfactione,61.a.64.a.66.a. b.de publica pœnitentia,63.64.a. liber eius de dogmatibus Eccleſiaſticis,64.a.b.de ieiunio, 103 b.104.a.b. 105 a.117.b.112.a.122 b ſermones eius ſuppoſititij,107.b. 137.a.b.143 a.de temperantia 109.b. contra delectum ciborum,110.b.de ieiunio Sabbati,123 a. de ſuffocato & ſanguine,133.a. de Manichæorum abſtinentia & ieiunio,133.b.de veritate non niſi è Scripturis requirenda, 134.b de Iouiniano,138.b.querela eius & moderatio in reprehendendo ea quæ inualuerant,140.a.definitiones eius de controuerſiis circa ieiunium,140.a.141.142 143. 144.de die Dominico,151.b.de celebratione cœna Dominica,151.a. de Paſchate,152.b.de feſto Aſcēſionis,153. a.de cauſis dierum feſtorum,153.b.de feſtis Martyrum 154.a

B.

Baſilius de Martyrum patrocinio,10.a.de gratia Dei apud reliquias olim quæſita,10.a.11.b.de imaginibus,28. a.29.b. ſuppoſititia eius ſententia,39.a. dicta eius de inuocatione Chriſti deprauata,39.a b. de publica pœnitentia,61.a.de pœnis pœnitentialibus 67.a. de ieiunio,103.b.104.a. nimius laudator ieiunij,106.a.136.a. propagator fuit monaſtices, 135.b. leges ieiunij propoſuit,ibid.de natali Chriſti,154.a.de feſtis Martyrum, ibidem.de conuentibus ſacris, 157.a

Beda pœnitentiale, 69.a

Bernhardus de peregrinationibus,11.a. oratio eius,vt hic caſtigetur à Deo,56.b. nihil habet de indulgentiis,60. a.contra eas docuit,60.b.de ieiunio, 105.a *nimius eius commendator, 107.b. de meritis ieiunij, 148.a*

Brentius de ieiunio, 116.b

C.

Chryſoſtomi viui & mortui miracula, 8 b. cupiuit viſere monumentum Petri & Pauli, 9.a. de peregrinationibus,10.b.de imaginibus, 31. a. de cruce Chriſti, 44.a. contra indulgentias,60.b.de benedictione Menſæ,101. de ieiunio,103.b.nimius laudator ieiunij,106.b.quomodo ſe in certamine de ieiunio contra Epiphanium & Theophilum geſſerit, 143 b.144 a. de natali Chriſti, 154.a. de feſtis Martyrum,ibid. de pietate feſtis non alliganda, 156.a

Clemens Alexandrinus de Diis gentium,15.b. de ſtatuis & imaginibus gentium,15.a.de cultu ſtatuarum, ibid. de Deo non effigiando, 24.a. de adoleſcente quem Iohannes à latronibus reduxit, 61.b.102.b. de benedictione menſa,101.b. de ieiunio quarta & ſexta feria, 125.a.de Tatiano,128.a. Clemens Romanus de imaginibus,24.a. octo libri de conſtitutionibus Apoſtolicis, nomine illius editi,121.b.multa ſcripta adulterina nomine eius ſparſa,122.a.Cyprianus de ſequendo non facta hominum,ſed præcepta Chriſti,5.a.de die quo martyres obierunt annotando,7.a.de ſatisfactione,61.b.67. a.70.a.de pœnitentia publica,64.a.66.b. de traditionibus hominum non curandis, 102.a. de vſu ieiunij, 102.b.105.b. de inquirendis fontibus in diſputationibus,134.b.de feſtis Martyrum, 154.a

Cyrillus de cultu mortuorum,4.b.5.a.de Panegyribus ad ſepulchra mortuorum, 6.b. de oſsibus Sanctorum,7.b. de ſepultura in templis,8.a. de inuocatione ad ſepulchra Martyrum,9.a.13.a. de reliquiis non circumgeſtandis,11.a.de ſigno crucis,29.a.30.b. teſtimoniis eius abuſa eſt ſeptima Synodus ad ſtabiliendum cultum imaginum,34.b.35.a.de vero ieiunio,105.a.145.b.146.a. de die dominico, 151.b

D.

Damaſcenus cultum idolorum defendit,26.a.de imagine Chriſti,26.b.vt Iconolatra damnatus, 33.a.cum manu truncatus fuiſſet ob defenſum cultum imaginum, adoratione imaginis Mariæ fuiſſe reſtitutum, 40.b. de Aerio, 137.a

E.

Epiphanius de cultu mortuorum,4.b. de reliquiis Ieremia,9.b.de diis gentium,15.b.de cultu idolorum, 16.b. de Tharach,10.b.contra imagines,30.a. de ieiunio, 104.b.106.b.122.a.128.b.130.b de traditionibus Apoſtolicis, 122.a. de conuentibus Eccleſiaſticis & ritibus eorum,135.b. de abſtinentia à carnibus,127.b.de Montano & Montaniſtarum ieiunio, 128. a.b. 130. b. 136. a. propagator monaſtice fuit,135.b. monaſterium extruxit, 136.a. leges ieiunij tulit, ibidem. de natiuitate & baptiſmo Chriſti, 154.a

Euſebius de corporibus martyrum abiectis,6.a. de ſepultura honorifica martyrum, 7.a. locum ſepulturæ vocat κοιμητήριον,7 a. de monumento Petri & Pauli, 7.a. de throno Iacobi, 9.b. de profectione Hieroſolymitana,

10.b. de inuocatione ad ſepulchra Sanctorum, 12.b. de gentibus idola non ferentibus, 15.b de Dijs gentium, 15.b. 16. a.b. de conſecratione ſtatuarum, 16.a. de anathematum honore, 16.a. de Abgari Regis legatione ad Chriſtum, 26.b. de politico imaginum vſu, 27.a.b. de publica pœnitentia, 61.b. de adoleſcente quem Iohannes à latronibus reduxit, 61.b. 103.a. de communione ijs etiā data qui ſatisfactiones nondum abſoluiſſent, 66.a. de pœnis pœnitentiariis, 67.b. de mitigatione earum, 69.b. de Alcibiadis nimia abſtinentia, 126.b. de Montano, 128.a. de die Dominica, 35.b. de conuentuum ſacrorum diebus, 151.b. de paſchate, 152 a. de feſtis martyrum, 154.a

F.

Fulgentius de imaginibus, 43.a

G.

Gerſonis querela de ſuperſtitionibus in Chriſtianiſmo, 46.a. fundamenta eius contra indulgentias, 81.b

Gregorius Magnus de imaginibus quod ſint libri Laicorum, 31.a. 43.b prohibet tamen adorationem & cultum imaginum, 31. 32.a. 39.b. Indulgentia eius fabuloſa, 60. a b 71 b

Gregorius Nyſſenus de peregrinationibus, 10.b. 60.b. de picturis & imaginibus in templis, 29.a

H.

Hieronymus de reliquiis Sanctorum, 2.b. de cultu mortuorum, 4.b. de Cœmeterijs, 7.a. de oſſibus Samuelis, 8.b. de Eucharistia ad ſepulchra ſanctorū habita, 9.a. de circumgeſtatione reliquiarum, 10.a. de adoratione reliquiarum, 11.a. tnetur ſuperſtitiones mulierculorum, 11.b. de cultu idolorum, 16.b. tranſtulit epiſtolam quandam Epiphanij, 30.a. de adoratione cui ea debeatur, 39.b. de imaginibus, 43.b. de ieiunio, 91.a. 103.b. 148.b. 149.a.b. 153.a. de Euangelio Iohannis, 103.a. de Adami ieiunio, 103.b de temperantia, 109.b. de ſuo ieiunio, 114.a. de Sacerdotibus Ægyptiis, 119.b. de Magis Perſarū, ibid. de Eſſæis, 120.a. de libertate ieiunij, 123.a. de Hermæ libris, 123.a. de Tertulliano & Montaniſtis, 128.b. de Iouiniano, 138.a. de Penteacoſte, 153.a. de cauſis dierum feſtorum, 153.b. de feſtis Martyrum, 154.a. de conuentibus ſacris, 57.a

Hilarius de intelligentia dictorum ex cauſis dicendi ſumenda, 117.a

I.

Ignatij epiſtola ad Philippenſes & alia, 124.a. ad Heronem, 126.a. de ieiunio & cibis, 126.a. de die Dominica, 151.b

Ioſephus de Iudæis imagines nullas tolerantibus, 22.b

Irenæus de cœna Domini, 2.a. de ſpretis martyribus, 6.a. de pœnitentia cuiuſdam conuerſi, 62.b. de vſu ieiunij, 103.a. libros Hermæ legit, 123.b. de ieiunio quadrageſimali, 125.a. de ieiunij Paſchalis diuerſitate, 125.a

Iuſtinus quæſtiones non eſſe ab ipſo ſcriptas, 10.a. de ritu baptiſmi & ieiunio, 103.a. de exercitiis Chriſtianorum in die Dominica & feſtis ſuis, 152.a

L.

Lactantius de cultu idolorum, 16.b. de imaginibus, 25.a. 43.b. de politico vſu imaginum, 28.a. de miraculis in Ethnieiſmo, 40.a

Leo de ieiunio, 104 a. 147.b

Lutherus de imaginibus quid ſenſerit & docuerit, 13.b. 22.b. qua cauſa & quo fructu indulgentias oppugnauerit, 50.a. de poteſtate indulgentiarum, 55.b. menſarias de templo Domini eiecit, 61.a. indulgentiarum expugnator, 84.a. quid de ieiuniis egerit aut reformarit, 116.b

N.

Nazianzenus de natali Chriſti, 158 b. de feſtis Martyrum, 154.a

Nicephorus de miraculis mortuorum, 8.b. de Imagine Chriſti, 26.b. de templo Mariæ, 26.b. de ſtatua Chriſti, 29.b. de adoratione imaginum, 28.b

O.

Origenes de corporibus mortuorum ſepeliendis. 6 b. de imaginibus, 24 b. 43.a. de politicis imaginibus, 28.a. de publica pœnitentia, 67.a. de diſcrimine pœnitentiæ ſecundum peccata, 64.b. de libertate ieiunij, 123.a. 132.b. libros Hermæ legit. 123 b. de ieiunio quarta & ſexta feria, 125. de ieiunio quadrageſimali, 125.a. de feſtis, 155 b

P.

Philippus Melanthon de diſciplina collapſa, 116.b

Proſper de temperantia, 109.b. 146.b. de feſtis diebus, 156.b

Prudentius de cura mortuorum, 5.b. de ſtatuis ſuper aras poſitis, 17.a. de Caſſiano Martyre, 29.b

R.

Rupertus Tuicenſis nihil habet de indulgentiis, 60.a

S.

Sozomenus de cultu idolorum, 16.a. 28.b de publica pœnitentia, 61.a.b. 62.b. de Eſſæis, 120.b. de Euſtachio, 133 b. de Spiridione, 134.b. de conuentibus ſacris, 151.b de Paſchate, 152.a

T.

Tertullianus de monumento Petri & Pauli, 7.a. quod primum quodque ſit verum, 134.b de pictura in calice, 26. 28 a. de exomologeſi in publica pœnitentia, 62. 65. 66.b. nimia diſciplina Eccleſiaſtica commendatio, 65.b. de vſu ieiunij, 103.a. 124.b. de Adami ieiunio, 193.b. de Hermæ libris, 123.b. de Montano & ieiunio Montaniſtarum, 128.b. de die dominica, 151.a. de Penteacoſte, 153.a. de ſacris conuentibus, 157.a. de gentilium ſolennibus ſacris, 157.a

Theodoretus de reliquiis ſanctorum de Montano, 129.a. exempla ſingularis abſtinentiæ, 146.a. Sententia eius de ieiunio, 145.a

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google